NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE
IVAN KRYPIAKEVYCH INSTITUTE OF UKRAINIAN STUDIES

DEPORTATIONS

WESTERN UKRAINE AT THE OF END OF THE 1930 s—1950 s.

DOCUMENTS AND MEMOIRS

IN 3 VOLUMES

VOL.1.

1939—1945

Lviv 1996

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ім. І. КРИП'ЯКЕВИЧА

ДЕПОРТАЦІЇ

ЗАХІДНІ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ КІНЦЯ 30-х — ПОЧАТКУ 50-х рр.

ДОКУМЕНТИ, МАТЕРІАЛИ, СПОГАДИ

У ТРЬОХ ТОМАХ

Т. І.

1939 — 1945 рр.

Львів 1996

В 341510/1 3

ББК 63.3 (4Укр) 6 — 49

У тритомнику публікуються документи, спогади та інші матеріали про репресії та депортаційні акції періоду Другої світової війни і в ході встановлення в Західній Україні тоталітарного режиму; про примусове виселення українців із Закерзоння, зокрема внаслідок операції «Вісла», та поляків і євреїв із Західної України у 40-х — на початку 50-х років; про українські національно-визвольні змагання.

This three-volume collection includes documents, memoirs and other materials on deportations and repressive actions during World War II and in the period of the imposition of totalitarianism in Western Ukraine, on forced deportation of Ukrainians from territories to the west of the Curzon line in the course of Operation Wisła as well as of Poles and Jews from Western Ukraine in the 1940s—1950s, and on the Ukrainian national liberation movement of that period.

Відповідальний редактор *Юрій Сливка*

Упорядники І тому:

Юрій Сливка, Іван Білас, Володимир Голяк, Марія Ковальчук, Микола Литвин, Ярослав Лялька, Олександр Луцький, Петро Максимук, Кім Науменко, Іван Патер, Олександра Стасюк

Центральна наукова бібліотека ім. В. І. Вернадського АН України
Акт 816-22 99

© Інститут українознавства НАНУ, 1996

Висловлюємо щиру подяку
меценату видання шановному

п. ***Володимиру Кашицькому***

ISBN 966-020090-0

ВИТОКИ І НАСЛІДКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ТРАГЕДІЇ

Репресивні переселенсько-депортаційні процеси в Україні і загалом у Радянському Союзі тривалий час належали до тих особливо затаюваних проблем, на які більшовицька система наклала суворе табу для дослідників, не кажучи вже про інформацію для широкого загалу. Отож протягом десятиліть ця тема в Радянському Союзі та інших країнах так званого соціалістичного табору не досліджувалася. Якщо йдеться про репресивно-депортаційні акції щодо українців, а також поляків та євреїв у західній частині України, які розпочалися тут з кінця 1939 року і продовжувалися аж до початку 50 років, то вивчення цієї теми наприкінці 40-х і на початку 50-х років започаткували вчені діаспори — української та польської, а з 80-х років вона вже досить глибоко досліджувалася і в Польщі. В Україні ця проблема стала об'єктом пильної уваги істориків, політологів та етнографів щойно з кінця 80-х і, особливо, з початку 90-х років. Нині вона має солідну історіографію, у тому числі серію публікацій збірників документів і матеріалів, найбільш вагомими серед яких є, на нашу думку, видання під редакцією Є. Місила про операцію „Вісла"[1], монографії І. Біласа[2] та М. Бугая[3].

Пропоновані читачеві збірники документів, матеріалів та спогадів є ніби продовженням зусиль багатьох дослідників якнайповніше і правдивіше відтворити цей драматичний етап в історії українського народу, його взаємини з сусідніми державами, насамперед з Польщею. Авторський колектив намагався розкрити переселенсько-депортаційну драму українців, поляків та інших народів цього регіону в контексті національно-політичних потрясінь, викликаних Другою світовою війною та визначенням нових кордонів у Центрально-Східній Європі, зокрема в Україні, на тлі становлення та діяльності тут тоталітарних режимів, підвладних Радянському Союзові, і, передусім, продовження багатовікової боротьби українського народу за державну незалежність та соборність його земель. Власне тому ці процеси розглядаються не як суто українські, а як вузлова центрально-східно-європейська проблема, до виникнення і розв'язання якої були причетні насамперед головні дійові фігури Другої світової війни, а на завершальному її етапі — країни антигітлерівської коаліції, найбільше Радянський Союз.

Всебічний аналіз першопричин, умов підготовки і реалізації репресивних та переселенсько-депортаційних акцій у західному регіоні України протягом 40-х та початку 50-х років дає підставу зробити невтішний висновок, що за тих конкретно-історичних обставин, в яких опинилася Україна з погляду її внутрішнього розвитку та місця в системі тогочасних міжнародних відносин, уникнути цього драматичного ходу подій у неї практично не було шансів. І даремно тут шукати одного винуватця — їх більше. Неправомірно також було б, на нашу думку, зводити цей складний процес тільки до проблем польсько-українських взаємин. Витоки цієї трагедії значно глибші. У часі вони сягають, зокрема, передодня та періоду Другої світової війни; охоплюють проблеми державно-правового статусу України, її місця в системі міжнародних відносин та політики європейських держав щодо українського питання, яка зводиться до забезпечення їх геополітичних інтересів у цьому виняткова важливому стратегічному регіоні Європи.

Відомо, що наприкінці 30-х років українські землі перебували у складі чотирьох держав — Радянського Союзу, Польщі, Румунії та Чехословаччини. У Радянському Союзі, до якого належала основна частина земель України, партійні і державні керівники проводили в українському питанні двоєдину політику. Всередині країни робилося все можливе, щоб повернути державно-правовий статус України до рівня малоросійської губернії. У зв'язку з цим знищувався морально і фізично національно свідомий елемент українського народу, його політична і духовно-культурна еліта, селянство як головний носій і відтворювач етносу. У зовнішній політиці Радянський Союз намагався використати українську карту для експорту соціалістичної революції в інтересах імперської експансіоністської політики щодо країн Центральної Європи, насамперед тих, до складу яких входили окремі частини українських земель, що найбільш яскраво було продемонстровано напередодні та на початковому етапі Другої світової війни.

В Польщі українська проблема теж розглядалася у двох аспектах. У внутрішній політиці тут було кілька етапів її проведення — від ендецької примусової національної асиміляції та програми державної асиміляції, тобто перетворення українців на слухняних громадян Польщі — пілсудчиків й уряду санації, до наступного з черги вибуху войовничого шовінізму з кінця 1937 року, який завершився масовими погромами церковних та інших культурних споруд на Волині (док. № 1-4), та сумнозвісною ухвалою Ради Міністрів Польщі у березні 1939 року про зміцнення польського елементу в Західній Україні, якою передбачалася ціла система заходів дискредитації українців у всіх галузях економічного, культурного та громадсько-політичного життя аж до їх остаточного витіснення за етнічні межі [4]. В зовнішній політиці уряд санації намагався використати українську карту для реалізації концепції польського прометеїзму, тобто експансії на схід, що теж було досить рішуче продемонстровано напередодні Другої світової війни, зокрема під час німецько-польських переговорів наприкінці 1938 — на початку 1939 р. Подібну лінію поведінки в українському питанні демонстрували й керівники Румунії. Порівняно кращим було становище українців у Чехословацькій державі.

На міжнародній арені українською проблемою цікавились найбільше дві держави — Угорщина, яка намагалася повернути втрачене у 1918—1919 роках Закарпаття, та Німеччина. Відомо, що в ідеологічній концепції Гітлера слов'янські народи, у тому числі й український, як нації неарійської раси, а отже, неповноцінні, були заздалегідь приречені на поневолення. Разом із тим, керівники третього Райху використовували українську карту, як і інші територіальні та національні проблеми в Європі, щоб зруйнувати версальську систему договорів, а насамперед для досягнення своїх геополітичних цілей у Центральній і Східній Європі, зокрема у процесі підготовки і розв'язання Другої світової війни. Найбільш наочно це було продемонстровано у період так званої чехословацької кризи та ліквідації Чехословацької держави (друга половина 1938 — початок 1939 р.), коли на озброєння було взято питання Карпатської України, а також у період підготовки нападу на Польщу та змови з Радянським Союзом у серпні—вересні 1939 року, коли до політичної гри залучено землі Західної України та Північної Буковини.

Таким чином, напередодні Другої світової війни українські землі, перебуваючи в підневільному становищі у складі різних іноземних держав, викорис-

товувались імперськими силами Європи як об'єкт їх геополітичних інтересів. На жаль, за тих обставин українство не могло відігравати важливу роль у вирішенні долі України, і тому вона далі залишалася об'єктом, а не суб'єктом міжнародної політики.

Початок Другої світової війни істотно змінив державно-правовий статус західних земель України. Карпатську Україну ліквідувала й окупувала Угорщина, а Західна Україна та Північна Буковина у складі України увійшли до Радянського Союзу. Останнім двом подіям передували, як відомо, серпнево-вересневі 1939 року угоди Німеччини та Радянського Союзу, внаслідок яких між ними були поділені сфери впливу у Східній і Центральній Європі, розчленовано та окуповано чимало незалежних держав. Та обставина, що Україна тоді не виступала як суб'єкт міжнародної політики, знімає з неї відповідальність за дії як Радянського Союзу, так і Німеччини, зокрема у процесі виконання їх домовленостей щодо територіальних змін в Європі. Водночас возз'єднання Західної України та Північної Буковини з Україною, попри специфічні міжнародні та внутрішні політичні обставини, в яких воно відбувалося, було реалізацією природного права українського народу до соборності своїх земель, за що він боровся протягом багатьох століть, і фактично означало відновлення акту злуки, одностайно схваленої у січні 1919 року, але проігнорованої тоді європейськими державами. Отже, український народ, будучи зовсім непричетним до виникнення драматичної ситуації передодня і початкового етапу Другої світової війни, тільки скористався цими обставинами для реалізації законного права на об'єднання своїх земель, тобто утвердження історичної справедливості, що аж ніяк не ставить під сумнів анексіоністський характер політики Радянського Союзу та Німеччини як щодо Польщі, так і щодо України зокрема.

З іншого боку, союз двох тоталітарних держав, який склався на ґрунті їх імперських інтересів, істотно погіршив можливості розв'язання проблеми державної незалежності України і разом з тим створив умови для встановлення в Західній Україні та Північній Буковині жорстокого режиму репресій та проведення переселенсько-депортаційних акцій. Часова дистанція між 17 вересня 1939 року — початком походу Червоної Армії на землі Західної України — та 22 червня 1941 року — нападом Німеччини на Радянський Союз — зовсім невелика, але тих неповних двох років було цілком достатньо, щоб наочно продемонструвати суть „нових порядків", які насаджувала тут радянська влада. Ознайомлення з тогочасними документами різних органів державного управління та партійного керівництва відтворює картину безперервних і синхронних дій каральних загонів тоталітарної системи, спрямованих на знищення всіх ознак демократичного життя за допомогою жорстоких репресій, масових убивств та примусового виселення десятків тисяч невинних людей різних національностей та соціальних груп у Сибір та інші далекосхідні й азіатські реґіони Радянського Союзу.

Згідно з таємним протоколом до німецько-радянського договору про дружбу та кордони від 28 вересня 1939 року було передбачено депортацію населення, зокрема „осіб українського та білоруського походження" з прикордонної смуги. Вже в січні 1940 року постановою політбюро ЦК всесоюзної більшовицької партії визначено 800-метрову смугу, а ухвалою Ради народних комісарів України 3 квітня того ж таки року зобов'язано обласні партій-

ні і виконавчі комітети Волинської, Львівської, Дрогобицької, Станіславської та Тернопільської областей протягом квітня—травня виселити з 229 населених пунктів 22212 родин загальним числом 102800 осіб. У тій постанові було особливо наголошено, що „відселення з 800-метрової прикордонної зони мешканців міст Устилуг, Сокаль, Угнів, Перемишль, Лісько, Кути та Заліщики провести за матеріалами НКВС УРСР", тобто як ненадійних чи державних злочинців (док. 22, 33), а це розв'язало руки каральним органам до не обмеженого жодними законами свавілля, передало долю десятків тисяч людей на поталу „охоронців порядку". Ще одна акція Радянського уряду призвела до повного виселення селян з чималої території Львівщини. Йдеться про військовий полігон у Яворівському районі, спорудження якого розпочато вже наприкінці 1939 року: звідси було виселено у довоєнні і особливо повоєнні роки понад 150 тисяч мешканців із 128 сіл та хуторів [5]. Велику частину цих селян у 1940—41 роках примусово переселено аж у Бесарабію.

Насаджуючи тоталітарний режим у Західній Україні та Північній Буковині, радянські та партійні органи повною мірою використовували досвід, набутий у Наддніпрянській Україні і загалом у різних реґіонах Радянського Союзу. Водночас тут були й певні особливості, зумовлені насамперед тим, що величезний репресивний апарат Радянського Союзу здійснив у цьому реґіоні України весь той страшний процес руйнації демократичних засад суспільства не за десятиліття, як це було у всій радянській імперії, а фактично за один рік. По-друге, розглядаючи західні області України як прифронтові зони та майбутній тил у наступній експансії в країни Центральної та Західної Європи, радянські органи, поряд із масовими ув'язненнями та розстрілами, в особливо широких масштабах застосовували метод примусової депортації, тотального очищення території Західної України, навколо якої вже тривалий час створювався образ форпосту українського буржуазного націоналізму, від неблагонадійного соціально-політичного елементу, як українського, так і польського і єврейського.

В опублікованих працях наводяться різні дані щодо кількості депортованих із Західної України у 1939—1941 роках. Все ж більшість авторів вважають що у ці роки з Західної України та з Західної Білорусії було вивезено у віддалені реґіони Радянського Союзу від 1 млн. 170 тис. до 1 млн. 250 тис. осіб, тобто приблизно 10% їх населення [6]. При цьому дослідники з Польщі зараховують депортованих здебільшого до поляків і визначають чотири етапи масових репресивних акцій. На першому етапі, з 10 лютого 1940 року, вивозили осадників та державних функціонерів (200 тис.), на другому, з 13 квітня 1941 року — заможних селян та родини військовиків (320 тис.), на третьому, з 6 червня 1941 року — переважно біженців (240 тис.), на четвертому, у червні—липні 1941 року — інтеліґенцію, кваліфікованих робітників, залізничників (300 тис. осіб) [7].

Зрозуміло, що наведені дані далеко не повні, врешті, як і етапи репресивно-депортаційних акцій є умовними, бо цей процес був фактично безперервний уже з самого початку встановлення у Західній Україні радянської влади, особливо з листопада—грудня 1939 року.

З часового боку масова депортація була застосована насамперед до біженців. Уже 10 листопада 1940 року політбюро ЦК ВКП(б) створило комісію на чолі з Берією, якій було доручено точно визначити „кількість біженців та

провести організаційні заходи щодо цілеспрямованого використання частини біженців як робочої сили, а також розглянути питання про зворотну евакуацію її решти частини" до Польщі (док. 15). Згідно з цією постановою і відповідно до радянсько-німецької домовленості велике число біженців силою повернено до окупованої Німеччиною Польщі й передано в руки фашистських каральних органів, а решту — на першому етапі, тобто у четвертому кварталі 1939 року, розселено в 11 областях України й скеровано на роботу у промислові підприємства, переважно на вугільні шахти Донбасу. Йшлося, як засвідчено в документі Наркомату УРСР, про 32775 осіб біженців та 15000 безробітних, тобто людей не тільки власне з Польщі, а й з території Західної України. За національним складом це була далеко не однорідна маса. У Чернігівській області серед 3868 розселених налічувалося 3418 українців, євреїв — 208, поляків — 153; у Миколаївській відповідно серед 1239 осіб — 978 євреїв, 138 українців, 109 поляків: у Станіславській серед 4586 осіб — 2793 євреїв, 1072 українців, 647 поляків. Подібна була структура розселення біженців та безробітних і в інших областях України (док. 29).

Переселенці опинилися у винятково важких умовах. Навіть органи внутрішніх справ України визнавали, що „біженці та безробітні не були забезпечені житлом, тулилися у непристосованих для життя приміщеннях, направлялись на роботи не за спеціальністю". Все це породжувало загальне незадоволення, яке виявлялося у масових втечах, відвертих антирадянських проявах. „Радянська влада, — заявляв один з біженців, виселений у Ворошиловградську область, — це гірше зарази; вона знущається з робітничого класу гірше, ніж капіталістичні держави. Радянська влада давно була б скинута самими робітниками, але вона тримається тільки завдяки міцній діяльності НКВС". В іншій заяві було ще відвертіше сказано: „Російські комуністи — це ті ж фашисти, яких необхідно знищити" (док. 29, 42).

З огляду на це, а також у зв'язку з тим, що радянські органи наприкінці 1939 року розпочали широкомасштабну акцію очищення території Західної України та Західної Білорусії від „класово ненадійних ворожих елементів", з 2 березня 1940 року постановою Ради народних комісарів СРСР біженці разом з членами родин військовополонених, колишніх офіцерів польської армії та працівників державного апарату, підлягали примусовому виселенню. На цю категорію почала поширюватися ухвала Раднаркому СРСР від 5 грудня 1939 року та інструкція того ж таки відомства від 22 грудня 1939 року про спецпоселення та трудове використання осадників і лісників, які виселялися з західних областей України та Білорусії. Крім того, 4 квітня 1940 року Лаврентій Берія — керівник Всесоюзного Комісаріату внутрішніх справ — надіслав в Україну додаткову інструкцію з цього приводу. Після ретельної підготовки, у червні 1940 року, радянські органи розпочали її повну реалізацію. Для швидкого виконання цієї акції тільки до Львова було скеровано понад 2200 працівників внутрішніх справ України (док. 36, 37). Операцію примусового виселення було проведено без будь-якого попередження, а отже, і підготовки населення, протягом одного дня — 29 червня 1940 року, за умов масового терору та не обмеженого ніякими законами свавілля. Як свідчать учасники тих драматичних подій, „біженців затримували як злочинців без огляду на стать, вік: сцени, які відбуваються у цей час важко описати, ведуть нещасних під охороною невідомо куди". „На днях, — йдеться в іншому

свідченні, — я був у Ковелі, Луцьку. Бачив жахливу картину. Здійснюючи виселення біженців, забирають буквально всіх, вивозять на китайський кордон. Це у більшовиків називається соціалізмом". Під час тих свавільних акцій траплялися випадки самогубств, утеч, і тоді міліція розстрілювала нещасних (док. 44, 48). З шести областей Західної України було депортовано 37532 родини, або 83207 осіб, у тому числі 19476 осіб неодружених. Усі вони були виселені в Комі, Марійську, Якутську автономні республіки, Архангельську, Новосибірську, Вологодську, Свердловську та інші далекосхідні області Росії, де їх використовували на різних промислових підприємствах, у лісовому та сільському господарстві (док. 49).

Наступною з черги жертвою депортаційних акцій радянських органів стали осадники та лісники. Як уже зазначалося, постанова Ради народних комісарів СРСР з цього приводу була ухвалена 5 грудня 1939 року і конкретизована в інструкціях Всесоюзного Комісаріату внутрішніх справ від 29 грудня того самого року. Йшлося про одночасне виселення з Західної України та Білорусії осадників та лісників і їх спецпоселення у Кіровській, Пермській, Вологодській, Архангельській, Івановській, Ярославській, Новосибірській, Свердловській та Омській областях, в Алтайському і Красноярському краях, а також у Комі автономній республіці для використання здебільшого в лісорозробках. Родинам осадників та лісників дозволялося брати з собою тільки речі першої потреби, а решта — „все нерухоме майно, сільськогосподарський інвентар, домашні тварини — залишаються на місці", тобто конфіскуються (док. 16, 17, 18).

На підставі облікових даних наркомату внутрішніх справ із Західної України належало депортувати 17807 родин, або 95193 особи з 2054 населених пунктів. Депортаційна акція проходила з 10 до 13 лютого 1940 року; було виселено 17206 родин, або 89062 особи. Певну частину осадників і лісників, яка з тієї чи іншої причини уникнула каральної операції до 14 лютого, згодом теж вивезено до місць заслання [8]. Важливо зазначити, що поряд із власне польськими осадниками, в ході цієї каральної акції було виселено багато українських родин і загалом людей, які не підлягали під статус осадників чи лісників, а отже, і під постанову про виселення. За свідченням НКВС СРСР, у серпні 1941 року в гулагівських спецпоселеннях перебували 210270 депортованих із західних областей України та Білорусії осадників і біженців, у тому числі 117800 поляків (109233 осадники), 64533 євреїв, 13448 українців (11720 осадників та лісників), а решта — інших національностей (док. 61). У квітні 1941 року серед 132463 осадників та лісників із Західної України та Білорусії, які перебували в гулагівських спецпоселеннях, дітей до 16 років налічувалося 57785 осіб, а серед 76068 біженців — 20172 (док. 62).

Згідно з постановою Ради народних комісарів СРСР від 2 березня 1940 року розпочалася також депортація членів родин репресованих, насамперед колишніх працівників державного апарату, офіцерів польської армії та інших. До червня 1941 року з Західної України було виселено, зокрема, в Омську область 862 родини, або 3091 особу, в Краснодарський край — відповідно 940 і 3700, у Казахську РСР — 636 і 2291, разом — 2438 родин, або 9083 особи (док. 54—59). Зрозуміло, що це далеко не повні дані. У листопаді 1941 року начальник управління таборів і колоній НКВС СРСР інформував, що з Західної України та Білорусії, а також з Молдавської та прибалтійських республік в Алтай-

ський та Краснодарський край, Казахську РСР та Комі АРСР, у Кіровську, Новосибірську та Омську області було виселено 88097 осіб — членів родин репресованих (док. 56). Загалом з усієї кількості депортованих з Західної України у 1939—1941 рр. 50% становили поляки, 30% — євреї і 20% — українці.

Ще одна хвиля репресивно-депортаційних акцій припадає на кінець червня та перші числа липня 1941 р. — на початковий етап німецько-радянської війни, коли в Західній Україні радянські каральні органи знищили у в'язницях Львова, Станіславова, Дрогобича, Самбора, Золочева та багатьох інших містах тисячі арештованих (за різними даними, від 10 до 20 тисяч) і депортували десятки тисяч людей, з яких велику частину також було знищено під час евакуації, а решта опинилася в концентраційних таборах. На цьому етапі основну частину арештованих і депортованих становили українці, зокрема члени ОУН і їх родини. Загалом у в'язницях та під час перевезення депортованих з Західної України та Білорусії було знищено від 20 до 30 тисяч осіб [9]. Визначити більш-менш точну кількість жертв каральних акцій початкового етапу радянсько-німецької війни дуже важко — потрібні спеціальні пошукові роботи.

Складовою частиною репресивно-депортаційних процесів 1939—1941 років є і сумнозвісна Катинська трагедія. Протягом багатьох років вона сприймалася тільки як акт масового вбивства керівництвом Радянського Союзу полонених офіцерів польської армії. Насправді це була більш масштабна каральна операція, жертвою якої стали, крім польських офіцерів, також тисячі депортованих та ув'язнених у тюрмах Західної України і Білорусії людей різних національностей. На початку березня 1940 року Л. Берія — народний комісар внутрішніх справ СРСР — звернувся в політбюро ЦК ВКП(б) з проханням дати дозвіл „розглянути в особливому порядку, з застосуванням до них вищої міри покарання — розстрілу...: 1. справи про перебуваючих у таборах для військовополонених 14700 чоловік, колишніх польських офіцерів, чиновників, поміщиків, поліцейських, розвідників, жандармів, осадників і тюремщиків; 2. а також справи про арештованих і перебуваючих у тюрмах Західних областей України і Білорусії в кількості 11000 чоловік (загалом у тюрмах цих регіонів перебували 18632 осіб, у тому числі 10685 поляків — Ю. С.) членів різних контрреволюційних, шпигунських і диверсійних організацій, колишніх поміщиків, фабрикантів, колишніх польських офіцерів, чиновників та перебіжчиків". 5 березня того ж таки року політбюро ЦК ВКП(б) благословило цю безпрецедентну криваву розправу, зобов'язавши каральні органи: „Розгляд справ провести без виклику арештованих і без пред'явлення обвинувачення", тобто „застосувати до них вищу міру покарання — розстріл" без суду і слідства (док. 31, 32).

Як засвідчив у березні 1959 року тодішній голова комітету державної безпеки СРСР О. Шелєпін, „всього за рішенням спеціальної трійки НКВС СРСР було розстріляно 21857 чоловік, з них: у Катинському лісі (Смоленська область) 4421 чоловік, в Осташковському таборі (Калінінська область) 6311 чоловік і 7305 чоловік були розстріляні в інших таборах і тюрмах Західної України і Західної Білорусії". Важливо зазначити, що О. Шелєпін пропонував керівництву ЦК КПРС „знищити всі облікові справи на осіб, розстріляних у 1940 році за названою вище операцією" для того, щоб остаточно замести сліди злочину, тим більше, що керівництво Радянського Союзу та КПРС далі

обманювало світову громадськість фальшивою версією, ніби „ліквідовані там поляки вважаються знищеними німецькими окупантами" [10].

За часів німецько-фашистської окупації репресивно-депортаційні акції щодо населення Західної України тривали далі, при цьому нова влада майже повністю копіювала більшовицькі методи. Вже з червня 1942 року розпочалося примусове виселення селян із львівського військового полігону. На першому етапі, до серпня 1942 року, було виселено 850 родин, а на другому, протягом вересня — ще 320 родин. Це були селяни з колишнього радянського полігону, велика частина яких встигла вже повернутися на попереднє місце проживання. З жовтня 1942 року розпочався третій етап виселення, в основному з території Рава-Руського повіту, який теж відводився під військовий полігон. Водночас німецька влада чинила всілякі перешкоди поверненню у Східну Галичину виселених у 1940 році радянськими органами селян з львівського військового полігону до Бесарабії (док. 65, 67, 68, 70).

З самого початку німецької окупації розпочалося також примусове вивезення населення України на роботу до Німеччини, яке за своїми методами і жорстокістю нагадувало репресивно-депортаційні акції більшовиків, гулагівську систему. З Галичини вже в липні 1941 року було вивезено 108152 робітників. Особливо масового характеру примусовий набір робочої сили до Німеччини набув з березня 1942 року. На першому етапі з райхскомісаріату України було вивезено 572000 осіб, у тому числі 237000 промислових робітників і 290000 сільськогосподарських [11]. Згідно з розпорядженням німецької влади від 3 жовтня 1942 року до 1 травня 1943 року з райхскомісаріату України необхідно було набрати ще 450000 робітників (док. 69). За цією рознарядкою з Галичини від вересня 1942 року до січня 1943 року було вивезено 663260 робітників, а весною того самого року — ще 46000. Крім того, з розпорядження Заукеля — державного уповноваженого Німеччини щодо постачання робочої сили — у квітні 1943 року Галичина додатково повинна була надіслати для гірничої та військової промисловості ще 30 тис. робітників, а в лютому 1944 року —100000 осіб (док. 71, 74, 81). Загалом з усієї території України до Німеччини було вивезено на примусові роботи понад 2, 2 млн. осіб. Зазначимо також, що в урядових колах Німеччини обговорювалося питання про тотальне очищення дистрикту Галичина, який належав до генералгубернаторства, від найбільш ненадійного з політичного погляду українського елементу та його депортацію до центральних і східних регіонів України [12].

Загалом охочих організовувати чергові репресії та масові депортації українців з їх споконвічних етнічних земель, особливо після завершення Другої світової війни, було чимало. Найбільш відверто про це заявляли офіційні представники польського еміграційного уряду та цілий ряд керівників політичних угруповань Польщі. Ці політичні сили завзято обстоювали, з одного боку, інтегральну належність Східної Галичини та Західної Волині до Польської держави, тобто захищали кордони Польщі до річки Збруч, а з іншого — розробляли проекти тотальної примусової депортації українців з так званих східних кресів до радянської України чи Росії, в обмін на поляків, які там проживали, або, якщо цей варіант не може бути реалізований, виселення українців у глибинні регіони Польщі, позбавлення їх елементарних прав на вільний політичний та культурний розвиток (док. 77—79). Такими й подібними методами шовіністичні кола Польщі мали намір „раз і назавжди ліквідувати

українське питання, щоб випалити той струп на польському тілі, щоб знищити те, що нам протягом століть вороже і ворожим не перестане бути" (док. 79). Готовність реалізувати ці плани покликані були засвідчити військово-терористичні акції Армії Крайової в Західній Україні, зокрема на Волині, під час радянсько-німецької війни.

Своєю чергою, керівництво Радянського Союзу намагалося в цьому регіоні Європи розв'язати, особливо на завершальному етапі Другої світової війни, триєдине завдання. По-перше: утвердитися на нових західних кордонах, здобутих внаслідок реалізації пакту Молотов—Ріббентроп та інших радянсько-німецьких угод 1939—1940 років. Невдаючись у деталі з'ясування цього непростого питання, зазначимо, що на Тегеранській і особливо Кримській і Потсдамській конференціях уряд СРСР домігся міжнародного визнання своїх західних кордонів, у тому числі й України. По друге: якнайдалі на захід від власних кордонів експортувати радянсько-більшовицьку систему, нав'язавши там при владі своїх слухняних ставеників. Щодо Польщі ця програма була в основному реалізована створенням у 1943 році на території СРСР польських військових формувань та утворенням Крайової Ради Народової, а в липні 1944 року — Польського Комітету Національного Визволення, який згодом був перетворений на тимчасовий уряд Польщі, повністю залежний від радянського керівництва. По-третє: завершити розпочате ще в 1941 році тотальне очищення території на західному кордоні СРСР, починаючи від Прибалтики і закінчуючи Західною Україною та Молдовою, від ненадійного з політичного, соціального і національного погляду елементу, тим більше, що саме ці регіони в роки радянсько-німецької війни найбільш відверто засвідчили неприйняття більшовицької тоталітарної системи, відчайдушно боролися за національну незалежність. До речі, окремі аспекти масової депортації населення з цих регіонів Радянського Союзу загалом і Західної України зокрема обговорювалися на згадуваних вище міжнародних конференціях та під час радянсько-польських переговорів.

Таким чином, всі головні дійові фігури Другої світової війни, від яких залежала тоді доля України і які претендували бути її господарем, у своїх програмах „розв'язання" українського питання на чільне місце ставили репресивно-депортаційні акції — як важливий засіб зміцнення окупаційного режиму.

За тих умов тільки одна політична сила виступала за справжнє національне визволення українського народу та соборність його земель в незалежній державі — це ОУН—УПА. Вони послідовно боролися за державну незалежність України та етнічну соборність її земель, а разом з тим за рівноправні взаємини самостійної України з сусідніми державами і загалом країнами Європи.

„Український нарід, — заявляло керівництво ОУН, — що зараз бореться за власну державу проти російсько-більшовицьких і німецько-гітлерівських загарбників, веде свою боротьбу під гаслом — Свобода народам і людині — та визнає право кожного народу на власну державу. Український нарід не робив винятку також і у відношенні до поляків. Ми визнаємо право польського народу на власну державу" (док. 89). На жаль, у тих конкретних історичних обставинах ці наміри не могли бути реалізовані, насамперед тому, що ні ближчі ні дальші сусіди не бажали миритися з перспективою створення самостійної соборної української держави.

Завершення Другої світової війни перемогою держав антигітлерівської коаліції і насамперед Радянського Союзу цілком закономірно зумовило реалізацію радянського і частково польського планів розв'язання українського національного питання, невід'ємною частиною якого і були масові репресивно-депортаційні акції щодо населення Західної України у другій половині 40-х та початку 50-х років.

Як уже зазначалося, на міжнародних форумах в ході дискусій щодо визначення західних кордонів Радянського Союзу та східних кордонів Польщі тією чи іншою мірою порушувалися і проблеми депортації населення, зокрема українського та польського. При цьому треба особливо наголосити, що головним критерієм під час розв'язання територіальних питань була аж ніяк не турбота за долю того чи іншого народу або його частини, а імперські чи геополітичні інтереси учасників переговорів. У грудні 1941 року на переговорах зі Сталіним прем'єр-міністр екзильного уряду Польщі Сікорський, який завзято обстоював право на володіння Західною Україною, відверто заявляв, що „загалом мені не йдеться про українців, а про територію". У відповідь на зауваження Андерса, що „багато українців є германофілами", Сталін з такою ж цинічністю відповів, що то „ваші українці" і що загалом „ми їх спільно винищимо" [13]. На переговорах керівників Великобританії, США та СРСР питання про переселення вперше порушено на Тегеранській конференції (грудень 1943 р.), а в наступних зустрічах конкретизувалося (док. 75, 136-140). 22 лютого 1944 року Вінстон Черчілль, виступаючи в англійському парламенті, заявив, що депортація з обох боків радянсько-польського кордону неминуче відбудеться і що він не стурбований ані масштабами депортації, ані становищем цього населення, і тому, на його думку, великі держави не мають підстав, щоб відмовитись від „здійснення такого переселення" [14].

Отже, на літо—осінь 1944 року, коли Червона армія в основному завершила вигнання фашистських військ з України і швидко просувалася вглиб території Польщі, Радянський Союз мав принципову згоду Великобританії та США щодо своїх східних кордонів та санкції на майбутні депортаційні акції. Звичайно, це був вагомий, але не єдиний і, на нашу думку, далеко не головний аргумент, який визначав переселенсько-депортаційну політику радянського керівництва. Суть цієї політики зумовлювалася природою більшовицько-радянської тоталітарної системи, її імперським характером. Адже на завершальному етапі війни вже було репресовано та депортовано зі споконвічних етнічних земель цілі народи радянської імперії — кримських татар, чеченців, турків, калмиків, інгушів, курдів, караченців та інших[15]. Аналогічний трагічний вирок навис тоді і над долею всього українського народу, навколо якого вже давно створювався образ „ворога радянської влади", а у зв'язку з цим виникала реальна загроза його тотальної депортації. І той факт, що наказ від 22 червня 1944 року за підписом Берії та Жукова „выслать в отдаленные края Союза СССР всех украинцев проживавших под властью немецких оккупантов", виявився продуктом німецької контррозвідки, істотно не міняє суті справи, бо він міг побачити світ тільки за умов цілковитої правдоподібності такого ходу подій. Недарма на XX з'їзді КПРС Микита Хрущов прилюдно визнав: „Українці уникнули цієї долі лише завдяки тому, що їх забагато, і не було місця, куди б їх можна було б депортувати". Однак імперія робила все, щоб „покарати" український народ, особливо ту його части-

ну, яка перебувала на окупованій території, опинилася в полоні чи була вивезена на примусові роботи до Німеччини.

Репресивно-депортаційні акції набрали найбільш масового і жорстокого характеру в Західній Україні, населення якої брало найактивнішу участь у національно-визвольних змаганнях, а після завершення Другої світової війни ще тривалий час продовжувало боротьбу, насамперед у складі УПА, проти радянської тоталітарної системи, за незалежну і соборну Україну. Саме тому ще перед закінченням війни партійні та каральні органи Радянського Союзу розробляли детальні проекти „санітарної очистки" території Західної України. Вже 5 квітня 1944 року, задовго перед очищенням території Західної України від німецьких військ, НКВС УРСР на підставі розпорядження НКВС СРСР розробив інструкції щодо арештів і депортації членів ОУН—УПА та інших активних учасників визвольної боротьби. Загалом уже влітку 1944 р. в Краснодарський край, Іркутську, Новосибірську та Омську області було виселено понад 17000 осіб, у тому числі велику кількість дітей до 16 років (Док. 82, 83, 85). Маховик репресій ще швидше розкручувався у другій половині 1944 р., до кінця якого в Західній Україні було вбито 57405 та арештовано 50941 осіб[16].

Без врахування масштабів цих репресивних акцій у Західній Україні вже на завершальному етапі Другої світової війни і загалом суспільно-політичних обставин у цьому регіоні неможливо збагнути наступні депортаційно-переселенські процеси, які розпочалися після вересневої 1944 року польсько-радянської угоди. З іншого боку, ці трагічні події важко зрозуміти також без з'ясування та розкриття ситуації, яка склалася на так званому Закерзонні у 1944 році. Українське населення цих земель опинилося у винятково важкому, просто трагічному становищі. Відверто шовіністичні сили Польщі, усвідомлюючи неминучість втрати Західної України після завершення війни, почали докладати всіх зусиль, щоб хоч у нових кордонах, але все ж таки будь-якою ціною домогтися створення однонаціональної польської держави за рахунок перш за все тотального очищення території Холмщини, Підляшшя, Надсяння та Лемківщини від споконвічного її господаря — українського населення.

Тому з часу відновлення в цих регіонах польської державної адміністрації антиукраїнські акції різко активізувалися, набрали всеохоплюючого характеру. Спалювано і знищувано десятки сіл, гинули тисячі ні в чому не винних людей. Протягом першої половини 1944 року тільки в Грубешівському повіті на Холмщині було спалено 52 села та замордовано понад 4000 селян (док. 86). До кінця серпня кількість спалених сіл у Холмському та Томашівському повітах досягла 150000, а вбитих селян — до 15000 (док. 102).

Все це надзвичайно загострювало й ускладнювало українсько-польські відносини, породжувало ворожнечу, яка виливалася в акти масових взаємних кривавих розправ, внаслідок чого гинули тисячі як українців так і поляків, у переважній більшості не причетних до жодних антипольських чи антиукраїнських акцій. За цих умов українці Закерзоння, врешті, як і керівництво ОУН—УПА, зверталися до польської громадськості, політичних та військових чинників із закликом припинити взаємну ворожнечу, яка була корисною тільки ворогам двох народів, стати на засади визнання права кожного народу на самовизначення, національну і державну незалежність.

„Страшні, трагічні події, що ріками крові й полум'ям пожеж заливають многострадальну холмсько-підляську землю впродовж останнього часу, — йшлося у Зверненні українських громадських і церковних організацій до людей доброї волі, — змушують нас пастирів і світських людей, яких доля поставила на чолі організованого українського життя на цій землі, піднести свій голос протесту перед цілим культурним світом, а перед усім людьми доброї волі двох (братніх по крові, а також в історії з'єднаних) народів українського і польського — голос порушеного сумління людського, голос обуреного розуму і почуття, голос розсудливого протесту й останньої перестороги для тих, що в засліпленні свойому роблять братовбивчу каїнову роботу на нашій землі" (док. 86).

На жаль, ці заклики залишились голосом волаючого в пустелі. Свавілля й знущання над людьми тривали далі. Власне тоді на території Закерзоння, особливо в Холмщині та Підляшші, розгорнувся масовий рух за об'єднання цього краю з Україною (док. 91—102). На гребені тих подій і з'явився лист Микити Хрущова до Сталіна від 20 липня 1944 року з пропозицією включити Холмщину до складу України (док. 121), що було, з одного боку, виявом благородних намірів тодішнього керівника України, а з іншого — свідченням його необізнаності щодо стану розв'язання на міжнародному рівні проблем кордонів на завершальному етапі Другої світової війни.

Тим часом керівництво Радянського Союзу поспішно розробляло план виселення українців з так званого Закерзоння, тобто Лемківщини, Надсяння Підляшшя та Холмщини, а поляків та євреїв — з території Західної України. Цей план знайшов своє втілення в угоді між урядом Радянської України та Польським Комітетом Національного Визволення від 9 вересня 1944 року „Про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території України". Не виникає жодних сумнівів, що ініціатива підписання угоди належала Радянському Союзові. Поспішність розв'язання цього питання перед завершенням Другої світової війни та остаточним визначенням на міжнародному рівні східних та західних кордонів Польщі (за угодою виселення розпочиналося 15 жовтня 1944 року, а закінчувалося 1 лютого 1945 року; згодом терміни завершення кілька разів уточнювалися і переносилися, була продиктована, на нашу думку, кількома обставинами. З зовнішньополітичного боку, вона була зумовлена прагненнями Радянського Союзу поставити своїх союзників з антигітлерівської коаліції перед доконаним фактом щодо східних кордонів Польщі та ще раз продемонструвати повне ігнорування так званого лондонського уряду Польщі і водночас піднести вагу Польського Комітету Національного Визволення та ще міцніше закріпити його залежність від радянського керівництва. Вразливим аспектом цієї угоди з погляду її міжнародноправового характеру було те, що її уклав невизнаний країнами заходу Польський Комітет Національного Визволення та уряд Радянської України, який щойно 1 лютого 1944 року одержав від СРСР право створити власний наркомат закордонних справ та укладати договори з іноземними державами. Звичайно, поява підпису Микити Хрущова як голови уряду Радянської України під цією угодою не була випадковою. У 1945 році, наприклад, коли вирішувалася доля Закарпатської України, всі договори з Чехословаччиною підписувалися від імені Радянського Союзу. Цим разом йшлося насамперед про те, щоб усю відповідальність за депортаційну

трагедію українців перекласти на самих українців. Це давній і виправданий метод московської політики. Крім того, керівництво Радянського Союзу все ж таки залишало для себе запасний хід на випадок, коли б його союзники з антигітлерівської коаліції спробували йому докоряти за розв'язання проблеми кордону та виселення українців і поляків без їх (союзників) відома та остаточної на це згоди. В такому разі теж усю вину можна було б звалити на самодіяльність уряду Радянської України. Адже ще 20 лютого 1944 року Вінстон Черчілль у листі Сталіну писав, що „польсько-радянська територіальна угода, яка повинна бути складовою частиною загального територіального реґулювання у Європі, може бути формально узгоджена і ратифікована тільки тоді, коли держави-переможці зберуться за столом у момент розробки умов перемир'я чи миру" і що тільки тоді буде „узгоджена процедура обміну населенням між Польщею та Радянським Союзом" [17].

Щож до внутрішніх мотивів прискорення депортаційних процесів, то вони були виняткова важливими для радянсько-партійного керівництва. Вже зазначалося, що ще перед відновленням радянської влади в західних областях України розроблялись широкомасштабні репресивно-депортаційні акції проти українців, зокрема тих, які брали активну участь у національно-визвольному русі, насамперед членів ОУН—УПА. Тому депортація українців із Закерзоння розглядалася як складова частина єдиного плану тотального винищення українського населення на західному кордоні Радянського Союзу, як засіб розгрому УПА та створення тут „санітарного кордону". З цією самою метою мало відбутися й очищення Західної України від поляків, масові репресії проти яких було проведено ще в 1939—1941 роках.

Серйозну зацікавленість до переселенських процесів виявляло і керівництво Польського Комітету Національного Визволення. 21 листопада 1944 року Микита Хрущов у листі до Сталіна писав, що концепція „про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР виявилася повністю прийнятною для польської сторони, вона була повністю прийнята Польським Комітетом Національного Визволення; це значною мірою полегшує евакуаційну роботу" (док. 139). Як і радянське керівництво, Польський Комітет Національного Визволення був одностайним у тому, щоб якнайшвидше розправитися з українським національно-визвольним рухом, позбавивши УПА соціальної і матеріальної основи дальшої діяльності. Крім того, тотальне очищення Польщі від українців відповідало прагненням більшості політичних сил як довоєнної, так і післявоєнної польської громадськості, яка обстоювала принцип однонаціональної польської держави.

Загалом беручи, підписана 9 вересня 1944 року польсько-радянська угода була злочинною акцією як щодо українського, так і щодо польського народу. З боку Радянського Союзу, особливо маріонеткового партійного і державного керівництва УРСР, це виявилося в організації тотального виселення зі споконвічних українських земель однієї з найбільш свідомих гілок українського народу, що завдало непоправної шкоди українській нації як етнічній і політичній цілості. Не менша провина радянського керівництва і перед польським народом, велику частину якого теж примусово депортовано з території, на якій вона проживала кілька сотень років. На польський Комітет Національного Визволення повністю лягає провина не тільки за згоду виселення своїх співвітчизників із Західної України, а й за те, що він усупереч конституцій-

ним й загалом демократичним гуманітарним принципам вчинив свавілля щодо своїх громадян —українців Закерзоння, депортувавши їх з рідних земель, зокрема під час сумнозвісної операції „Вісла".

У самій радянсько-польській угоді і особливо в інструкціях на її виконання треба виділити кілька принципових засад. Насамперед — послідовне і настирливе намагання не допустити поселення українців з Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини в західних регіонах України, у яких і далі репресовувалися й депортовувалися національно-активні елементи. 1 листопада 1944 року Микита Хрущов у листі голові раднаркому Йосипу Сталіну інформував, що з 87700 українських родин 69000 передбачається скерувати у східні та південні області України і тільки 18264 — у західні (док. 133). Тому в реляціях партійно-радянських функціонерів постійно стверджувалася думка, нібито українці з Закерзоння виявляють бажання поселитися переважно в південних та східних областях України, що їх слід „вивезти ... в основному у східні області України" (док. 136). Тим самим радянські керівники планували розчинити їх у зрусифікованому середовищі та політично знешкодити. У цьому ж таки контексті радянсько-партійний апарат нав'язував виселеним українцям ідею неминучого вступу в колгоспи та безперспективність індивідуального господарювання (док. 137, 139, 163).

Нарешті, остання засада — це так званий „добровільний" принцип переселення. Дійсно, в радянсько-польській угоді стверджувалося, що „евакуація є добровільною, і тому примус не може бути застосований ні прямо, ні посередньо" (док. 204). Ці та подібні заяви офіційних представників радянської та польської влади, а також випадки подання заяв українців на переселення дали підстави багатьом дослідникам цієї проблеми говорити, що в депортаційних процесах був якийсь етап „добровільного" бажання оселитися в радянській Україні. Насправді все відбувалося цілком інакше. Відомо, що вже на завершальному етапі Другої світової війни, особливо після відновлення влади польської адміністрації на Лемківщині, Надсянні, Підляшші та Холмщині, антиукраїнські акції набрали масового і вкрай аґресивного, кривавого характеру. Підписання радянсько-польської угоди ще більше посилило наступ шовіністичних сил, насамперед збройних формувань, які вимагали, щоб українці негайно і без будь-якого майна покинули територію Польщі. Власне на цьому ґрунті і за цих екстремальних умов зростала кількість людей, які, рятуючись від терору та свавілля, виїжджали з рідних осель. Але це був не „добровільний" вчинок, а акт відчаю. Загалом історія Європи не знає випадку, щоб корінне населення, яке споконвіку проживало на своїй рідній землі, раптом масово та ще й добровільно її покидало. Це нонсенс. Крім того, і це головне, підписуючи радянсько-польську угоду, її автори заздалегідь спланували тотальне примусове виселення всіх українців з території Закерзоння, а поляків — із Західної України. У згадуваному вже листі від 1 листопада 1944 року до Йосифа Сталіна Микита Хрущов писав, що згідно з польсько-радянською угодою „на території Польщі нараховано українського населення, що підлягає евакуації, 87700 родин або 350000 душ", а „у західних областях УРСР польських громадян, які підпадають під дію Угоди між урядом УРСР і Польським Комітетом Національного Звільнення від 9 вересня 1944 року, нараховано 162036 родин або 486108 душ населення" (док. 119). Отже, фрази про „добровільність" мали виключно пропагандистський характер, а на-

справді йшлося про добре сплановану акцію примусового виселення як українців з Польщі, так і поляків із Західної України. Врешті, скоординовані дії польських та радянських репресивних органів у ході виконання угоди від 9 вересня 1944 року і, особливо, під час остаточної депортації решти українців Закерзоння на „землі одзискане" у 1947 році в ході реалізації так званої операції „Вісла" незаперечно це доводять.

Цілком зрозуміло, що українці Закерзоння, зрештою, як і поляки в Західній Україні, чинили опір примусовому виселенню. Українці Лемківщини, Надсяння, Підляшшя і Холмщини завзято і послідовно стояли на засадах, що цей край є їх споконвічною Батьківщиною, і тому вони виступають або за об'єднання його з усією Україною, або за те, щоб жити на цій землі і разом з польським народом будувати демократичну Польщу, в якій повинні бути забезпечені рівні права для всіх національностей. Цих засад дотримувалося і керівництво УПА, яке очолило боротьбу українців Закерзоння проти примусового виселення. Особливо чітко ця лінія поведінки ОУН—УПА була засвідчена після підписання договору між СРСР та Польською Республікою про радянсько-польський державний кордон від 16 серпня 1945 року. В одній із численних листівок, звернених до українців Закерзоння, керівництво ОУН—УПА стверджувало: „Територію, яку ми замешкуємо, вважаємо землею наших предків, нашою Батьківщиною. Ми сюди не зайшли як кольоністи, ми тут вродились, тут жили наші діди і прадіди. Ця земля зрошена кров'ю наших славних предків. Цією землею володіли князі Володимир Великий, Роман Галицький, король Данило і інші. Ми перебули на цій землі часи Австрії та давньої Польщі Пілсудського. Ми маємо повне право лишитися на власній землі і тоді, коли вона хвилево признана польській демократичній державі". Декларуючи принципову засаду, що „своєї землі не опустимо під ніякою умовою, ані під впливом жодних погроз чи репресій", ОУН, керуючись гаслом „Воля народам і людині!", водночас заявляла: „признаємо польську державу в її етнографічних межах. Хочемо жити мирно з усіма народами, а в першу чергу з поляками, що в їх державі ми хвилево опинилися. Українське населення не кровожадне, й криваві сусідські розрахунки — це далеко не його ідеал" (док. 219).

Пройняті глибоким патріотизмом та вірою у справедливість своїх вчинків, українці Закерзоння, незважаючи на терор і свавілля властей, а також підпільних збройних формувань, відчайдушно захищалися від примусового виселення, мужньо обстоювали священне право жити на прабатьківській землі. Майже щоденні реляції Головного уповноваженого радянського уряду у Польщі щодо переселення та його представників на місцях засвідчували, що українці не хочуть покидати рідні оселі і таким чином зривають план „евакуації". Особливо одностайно і завзято проти переселення виступали українці Любачівського, Ліського, Ярославського та Перемиського повітів, на територію яких припадало понад 50% (242000 осіб) від загальної кількості українців Закерзоння. Радянські уповноважені скаржились, що в цих повітах „не дивлячись на нашу посилену агітацію, справа по суті з місця не рухається" (док. 139), що „заяви про бажання евакуюватися, які надійшли з цих повітів, становлять 5% загальної маси заяв про евакуацію" (док. 163), що загалом „українці виїжджати не хочуть" (док. 174).

Проти непокірних українців єдиним фронтом виступали всі сили, які були зацікавлені в повному і якнайшвидшому завершенні депортаційних проце-

сів. Насамперед це стосувалося спільних дій польської державної влади та різних підпільних збройних формувань. Про це є численні свідчення учасників тих трагічних подій, а також матеріали ОУН—УПА. Навіть радянські уповноважені зазначали, що збройні загони „нападають на українські села та обози, грабують, вбивають українців. . .", при цьому „місцева польська влада навіть не реагує, а місцева польська міліція в деяких місцях цьому сприяє" (док. 136, 147). В іншому документі, від 8 травня 1945 року, стверджувалося, що „боротьба з бандитизмом польськими каральними органами жодна не ведеться", а „каральний загін Війська Польського під командуванням Шопинського. . . замість боротьби з бандами спалив села Любинець Новий і Любинець Старий, пограбував майно та тварин 700 господарств" (док. 166). За далеко не повними даними, у Закерзонні було повністю або частково спалено 80 сіл, замордовано понад 2000 осіб (села Павлокома, Сівчин, Березівці, Малковичі, Пискоровичі, Терка, Завадка та багато інших), знищено та пограбовано тисячі господарств, велику кількість худоби, сільськогосподарського інвентаря.

Своєю чергою радянське керівництво, зустрівши рішучий опір українців Закерзоння, щораз настирливіше апелювало до польської державної влади, вимагаючи вжити більш дійових заходів щодо тих, які підлягали евакуації, розширити масштабні операції проти УПА. 24 серпня 1945 року Головний уповноважений уряду УРСР у справі евакуації Микола Підгорний доповідав секретареві ЦК КП(б)У Дем'яну Коротченку, що „відповідно до ваших вказівок ми поставили питання перед Польським урядом про прийняття рішучих дій щодо забезпечення нашої роботи у місцях, в яких відсутні польські органи влади, з тим, щоб забезпечити визначені нами заходи для закінчення евакуації терміном до 1 листопада". Як видно з цього листа, ще 11 серпня 1945 року на спільній нараді, в якій взяли участь з польської сторони міністр цивільної адміністрації та його заступник, начальник генерального штабу польської армії та люблінський і жешівський воєводи, а з радянської — Микола Підгорний, було ухвалено „негайно надіслати 3, 8 і 9 дивізії Війська Польського для розгрому націоналістичних банд у вказані нами райони (йшлося про Любачівський, Ліський, Ярославський та Перемиський повіти. — Ю. С.) та встановлення у них органів влади", а також передбачались заходи адміністративного характеру з метою примусити українців згодитися на переселення, зокрема „запропоновано воєводам негайно розпочати збір натуральних та грошових податків з населення цих місць за минулий і цей рік, звільняючи від них господарства, які виявили бажання евакуюватися в УРСР" (док. 195).

Сподівання М. Підгорного, що „вказані заходи дадуть можливість у ближчі 10 днів різко зрушити роботу щодо евакуації й забезпечити її закінчення до визначеного терміну", тобто до 1 листопада 1945 року, виявилися марними. 7 листопада 1945 року заступник Головного уповноваженого уряду УРСР у справі евакуації Кальненко доповідав в ЦК КП(б)У: незважаючи на те, що на початку жовтня польські війська розгорнули масштабні операції у Любачівському, Перемиському та Ліському повітах, а також „примусове виселення з сіл українців", „все ж не подають заяву на евакуацію 35955 господарств, або 144716 чоловік". Кальненко вважав, що „переважна їх більшість не бажає взагалі переселятися на Україну" тим більше, що „втікачі, з числа евакуйованих у східні області, ... поширюють всілякі фальшиві, наклеп-

ницькі чутки про колгоспи та влаштування переселенців..." (док. 227). Усі ці обставини змусили радянське керівництво ще раз перенести термін завершення переселення українців Закерзоння, а отже, й поляків з західних областей України, аж до 15 червня 1946 року.

За умов, коли об'єднані радянсько-польські сили розгорнули широкі воєнно-терористичні примусові акції проти українців Закерзоння, на їх захист рішуче стала УПА, яка прагнула насамперед охороняти мирне населення від свавілля адміністративної влади та різних збройних загонів, які грабували, палили села і вбивали людей. По-друге, керівництво УПА намагалось апелювати до польської громадськості, пробуючи, з одного боку, переконати її у шкідливості для обох народів взаємної міжнаціональної ворожнечі, а з іншого — обґрунтувати об'єктивну необхідність єдності в боротьбі проти спільного ворога за незалежну і демократичну Польщу та Україну. „Ми свідомі того, — заявляли українські повстанці у листівці з квітня 1945 року, — що боротьба між поляками і українцями не тільки є недоцільна, але й шкідлива для обох народів, бо це вода на млин нашого спільного ворога — Москви. Ми дальше стоїмо на становищі співпраці з польським населенням і його революційними елементами та поєднаної спільної боротьби проти кремлівських поневолювачів при умові, що й поляки відповідять в нашу сторону тим самим. Але невинної крові українського народу ми не простимо бандитам, тому оголошуємо, що за мордування українців, грабіж майна, палення сіл і інші акти терору, звернені проти українського населення, — ми будемо проводити оборонні і караючі акції, як проти міліції, так і проти цивільних банд" (док. 164).

З аналогічними листівками керівництво УПА зверталось і до Війська Польського, особливо на тому етапі, коли воно широко залучалося до репресивних акцій проти мирного населення. „Ми знаємо, — заявляли упівці, — що загал польського населення осуджує вашу вислужницьку роботу і не похваляє звірячого вашого поступування у відношенні до українських переселенців. Загал польського населення свідомий того, що кривди, заподіяні вами українським переселенцям, відіб'ються на польських переселенцях, що їх сталінські посіпаки, як і ви українських переселенців, викидають з рідних хат і осель... Віримо, що ви врешті зрозумієте свою помилку і не будете своїми ганебними злочинами доводити нас до непотрібного проливу крові. Хай скінчиться наша взаїмна боротьба, а вістря її хай звернеться проти спільного нашого ворога, що знущається над обидвома нашими народами. Хай пропаде заплановане Сталіним переселення з рідних осель українського і польського народів" (док. 218).

Водночас керівництво ОУН—УПА чимало зробило, щоб домогтися порозуміння з АК, налагодити з нею співпрацю у боротьбі проти спільних ворогів українського та польського народів. Відомо, що на завершальному етапі Другої світової війни, особливо після того, коли на всій території України була відновлена радянська влада, відбувалася кардинальна зміна політики ОУН. Йшлося не тільки про загальну демократизацію її програмних та організаційних засад, а й про концептуальне переосмислення шляхів досягнення кінцевої мети — здобути незалежну соборну українську державу. ОУН вважала, що після завершення війни український народ зможе реалізувати свою національну ідею у процесі здійснення „антибільшовицької революції", в якій будуть брати участь всі поневолені радянською імперією народи, в тому

числі й залежні від неї країни Східної Європи [18]. „Зближається кінець цієї імперіалістичної, проклятої війни, — стверджувалося в листівці УПА з лютого 1945 року, — а разом з цим щораз більше назрівають уже революційні повстанчі рухи в усіх окупованих більшовиками країнах. Горить повстанням Україна, Кавказ, Білорусь, уся Прибалтика, Балкани, включається уже в протибільшовицький фронт й польський нарід" (док. 143).

Саме в контексті розробки програми „антибільшовицької революції" інтенсифікувалися переговори УПА з АК про співпрацю та з метою приглушення польсько-українських конфліктів, зокрема тих, які виникли на ґрунті реалізації програми виселення українців з Польщі, а поляків — із Західної України. Ці переговори розпочалися у листопаді—грудні 1944 року, періодично проводилися протягом 1945 і першої половини 1946 року, але істотних позитивних наслідків не дали. Головною причиною цього, за словами одного з чільних діячів ОУН—УПА, який тоді вів переговори, був „комплекс імперіалізму — Польща по Збруч, від якого ніхто офіційно не відмежовувався" [19].

Безуспішні переговори з польським підпіллям послаблювали позиції не тільки УПА, а й загалом силовий опір українців Закерзоння. Тим часом єдинофронтовий наступ антиукраїнського табору наростав. На початку 1946 року радянська та польська державна влада завдали особливо болючого удару по українському національно-визвольному русі, ліквідувавши греко-католицьку Церкву й арештувавши її єпископів, у тому числі Йосафата Коциловського — перемиського єпископа. Все ж українці Закерзоння далі чинили відчайдушний опір переселенським акціям та свавіллю адміністративної влади. У лютому 1946 року українська громадськість Закерзоння звернулась „До цілого культурного людства" з відкритим листом „в справі страшного безправ'я і насильства, яке чинять над нами, під керівництвом большевиків, військові органи теперішнього польського уряду". У листі зазначалося, що „тутешнє українське населення не хотіло й не хоче під жодним услів'ям покинути своєї землі й своїх осель", бо „в рамках Совєтського Союзу, куди нас хочуть вивозити і де мешкає вся решта українського понад 40-мільйонового народу, наш народ не має забезпечених жодних національно-політичних, релігійних, ні соціальних людських прав". Автори звернення сповіщали світову громадськість, насамперед уряди Англії, США, Франції та інших країн, що „довготривалий терор організованих банд і державної міліції не зломив волі українського населення залишатися на своїй землі", яке „зорганізувало власними силами загальну збройну самооборону проти цих польсько-большевицьких банд. Ціле населення, — йшлося далі у листі, — стануло до рішучої оборони. Збройні відділи української самооборони та Української Повстанчої Армії (УПА) відбивали з успіхом у багатьох випадках напади банд і міліції. Також серед польського народу відізвались розумні голоси, які осуджували терористичні протиукраїнські напади, як ганебні і шкідливі для самого польського народу". Українська громадськість Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини висловлювала сподівання, що „всі свободолюбні народи і всі культурні, гуманні люди, до яких дійде наш голос — відізвуться на нього та піддержать героїчну боротьбу нашого народу проти варварського, людоїдського знищення, яким грозять нам большевицькі і польсько-большевицькі тирани" [20].

На жаль, західні держави цим разом, як і в інші трагічні для України періоди, залишилися глухими до голосу відчаю українського народу. Кинуті на-

призволяще самою Україною та світовим співтовариством українці Закерзоння були приречені на примусове виселення. 12 липня 1946 року Головний Уповноважений уряду УРСР у справі евакуації М. Ромащенко доповідав ЦК КП(б)У, що „на 5 липня 1946 року евакуація українського населення з території Польщі практично закінчена" [21]. У підсумковому звіті Головного управління зазначалося, що підлягало переселенню 125449 родин, або 497682 особи, а „евакуйовано в УРСР 122622 родини, в яких нараховувалося 482880 чоловік", що „становило 97, 4% до кількості всіх родин, та 97% до кількості чоловік". Ці дані оцінювалися як „вельми високий показник охоплення населення, яке підлягало евакуації" й загалом як „вельми задовільний загальний результат роботи щодо евакуації" [22].

Насправді ж радянське керівництво не було повністю задоволене реалізацією акції виселення українців з Лемківщини, Надсяння, Підляшшя та Холмщини, в основному з двох причин. По-перше, незважаючи на репресії та військово-поліцейський терор, все ж йому не вдалося остаточно очистити територію Закерзоння, особливо Лемківщину та Надсяння, від українців, а отже, тут залишилося вогнище українського національно-визвольного руху, зокрема для УПА. По-друге, до кінця не був реалізований і план переважного виселення українців у східні та південні, а не в західні області України, як цього настирливо вимагало радянське керівництво. У підсумковому звіті зазначалося, що „переважна більшість евакуйованих, а саме 67,02%, направлені, згідно з їх бажанням, до західних областей УРСР і тільки 32, 91% — у східні області УРСР" [23].

Треба зазначити, що ця тенденція, яка почала простежуватися з самого початку переселення, вкрай бентежила організаторів депортаційних акцій, які робили все можливе, щоб виправити ситуацію. Вже у вересні 1945 року уряд УРСР за вказівкою керівника НКВС СРСР Лаврентія Берії заборонив розселяти у 50-кілометровій прикордонній зоні виселених з Польщі українців і зобов'язав виконавчі комітети Волинської, Львівської та Дрогобицької областей протягом місяця відселити з цієї території всі поселені там українські родини з Польщі (док. 216). 7 квітня 1947 року уряд УРСР доповідав міністерству внутрішніх справ, що „зусилля місцевих радянських органів повністю відселити ці родини за межі прикордонної зони не дали належних результатів". На 1 квітня 1947 року у прикордонних зонах Волинської, Львівської та Дрогобицької областей проживало 2505 українських родин, які були виселені з Польщі. Уряд УРСР просив МВС СРСР дати дозвіл „залишити ці господарства на місцях їх проживання" і водночас „заборонити подальше розселення в районах прикордонної зони родин, які евакуюються з Чехословаччини та ще раніше прибули з Польщі, і просить дати вказівку, у випадках самовільного поселення цих осіб в районах забороненої прикордонної зони, застосувати адміністративні заходи до негайного їх усунення з цієї зони" [24]. Треба сказати, що ще в 1945 році, у зв'язку з масовими втечами виселених у східні області українців з Закерзоння, в таємних документах органів радянської влади зазначалося, що „ці тенденції набрали масового характеру", посилились втечі „в західні райони України, де переважала індивідуальна форма ведення господарства" [25]. Саме тому, Рада народних комісарів УРСР заборонила давати дозвіл на поселення в західних областях України (док. 221). Це, однак, не зупинило процесу. Як засвідчують документи, до 1 квітня 1947

року з 39726 родин, виселених у східні області УРСР, у західні області самовільно виїхали 31042 родини [26]. У травні 1947 року Міністерство Внутрішніх Справ доповідало ЦК КП(б)У, що, за даними Управління МВС Дніпропетровської області, з 5637 родин переселенців з Польщі на 15 травня цього року залишилися тільки 903 родини, по Сталінській області з розселених у 1945 році 3044 родини залишилось 1117 господарств, по Кіровоградській області з 2812 родин залишились тільки 444 [27].

Були ще деякі інші обставини, які у зв'язку з завершенням переселенської акції українців з Закерзоння непокоїли радянсько-партійні органи влади. По-перше, „переважна більшість переселенців від вступу в колгоспи відмовляється" і тим самим вкрай негативно впливає на корінне населення східних та південних областей України (док. 153, 176, 222). По-друге, виселені у східні області України не тільки тікали в Західну Україну, а й самовільно поверталися на Закерзоння. Вже 5 січня 1946 року Управління Ради Народних Комісарів УРСР доповідало ЦК КП(б)У, що антирадянська пропаганда серед переселених у східні області українців наростає, а тому „їх повернення (до Польщі — Ю. С.) за останній час прибрало масового характеру" [28]. 7 травня 1947 року Міністерство внутрішніх справ УРСР доповідало ЦК КП(б)У, що „у прикордонну зону відбувається великий приток евакуйованого з Польщі населення, розселеного у тилових областях УРСР", і просило не тільки заборонити розміщення цієї категорії населення у прикордонних областях, а й „відселити з прикордонних районів Волинської, Дрогобицької та Львівської областей переселенців, які раніше там осіли" [29].

Власне у зв'язку з цими обставинами радянське керівництво виявляло велику зацікавленість у тому, щоб домогтися остаточного виселення українців із Закерзоння і тим самим цілковито позбавити УПА соціальної і національної бази та прискорити її повний розгром, а також відібрати у виселених українців будь-яку надію на можливе повернення у рідні землі, а отже, припинити їх втечі. Аналогічні проблеми ще більшою мірою турбували і польський уряд. Це дає серйозну підставу вважати, що операція „Вісла" була спільно скоординованою польсько-радянською акцією.

Такий висновок підтверджують наступні факти. По-перше: взаємна поінформованість щодо початку операції та узгодженість дій у ході її проведення. Вже наприкінці березня 1947 року, коли питання про операцію „Вісла" ще тільки обговорювалося в партійно-урядових колах Польщі, посол СРСР у Варшаві Лебедєв повідомляв союзне МЗС, а те, своєю чергою, — МЗС України, що „у зв'язку з вбивством генерала Сверчевського польський уряд має намір прийняти рішення про поголовне виселення українців з Жешувського та Люблінського воєводств на територію колишньої Східної Прусії", і просив конкретно визначитись щодо можливого переселення певної частини українців до радянської України [30]. 18 квітня уряд Польщі передав ноту міністерству закордонних справ СРСР, у якій повідомляв про початок тотального виселення українців на територію колишньої Східної Прусії і просив вжити заходів, щоб „під час цієї акції небажані елементи... не проникнули на територію СРСР" [31]. По-друге: координація спільних воєнних дій польської, радянської та чехословацької армій проти загонів УПА та блокування польсько-радянсько-чехословацького кордону [32]. Нарешті, рішучий виступ радянського уряду проти переїзду українців Закерзоння на радянську Україну в

ході операції „Вісла". Треба зазначити, що внаслідок загрози примусового виселення у Східну Прусію українці Закерзоння, вибираючи, на їх думку, менше зло, виявляли бажання переселитися в Україну. Однак МВС СРСР „заборонило управлінню прикордонних загонів приймати від польських громадян заяви, а також проводити з цього приводу будь-які дії" [33].

Внаслідок військово-політичної акції „Вісла" зі споконвічно українського краю було повністю виселено на так звані „землі одзискане" понад 36000 родин, що становило, за різними даними, від 145 до 160 тисяч осіб. У 1947 році 372 українців Польщі було засуджено на кару смерті, а тисячі ув'язнено, зокрема 3,6 тис. — у сумнозвісному концентраційному таборі Явожно.

Як уже зазначалося, згідно з радянсько-польською угодою від 9 вересня 1944 року розпочалося і переселення з Західної України до Польщі поляків, а також євреїв — колишніх польських громадян. До 1 вересня 1946 року з 305226 родин, або 873478 осіб, взятих на облік радянсько-польськими комісіями, було переселено 272544 родини, або 789982 особи[34].

Здійснені тоталітарними режимами Радянського Союзу та Польщі репресивно-депортаційні акції щодо українців, поляків та євреїв були виявом антинародної суті тих режимів. Протягом багатьох десятиліть ця трагічна сторінка в історії українського та польського народів залишається кривавою раною. За умов існування комуністичних систем в обох країнах годі було сподіватися на об'єктивну оцінку тих подій, а тим більше на демократичне, гуманне полагодження справи. В наш час, коли український народ здобув державну незалежність, став повноправним господарем своєї долі, а Польща звільнилася від залізних обіймів Радянського Союзу й будує справді демократичне суспільство, назріла потреба розв'язати цю проблему, виходячи з принципів загальнолюдських цінностей та інтересів обох народів. Успішне її полагодження зумовлене насамперед тією обставиною, що ні незалежна Україна, ні демократична Польща не несуть відповідальності за злочини тогочасних тоталітарних режимів, а усунення наслідків тих акцій сприятиме утвердженню довіри, поваги та дружби між двома сусідніми народами — українським і польським.

* * *

Пропонована читачеві серія документів, матеріалів та спогадів, складається з трьох томів. У першому томі вміщено документи і матеріали про репресивно-депортаційні процеси з 1939 до кінця 1945 року, а в другому — з 1946 до початку 50-х років. У третьому томі публікуються спогади українців Закерзоння —учасників та свідків переселенської трагедії. Документи й матеріали публікуються за хронологічним принципом, переважно мовою оригіналу.

У підготовці збірників, крім упорядників, брали участь співробітники багатьох архівів України та Польщі. Авторський колектив висловлює щиру подяку за допомогу у виявленні документів і матеріалів: співробітникам львівської обласної організації „Меморіал", Р. Пирогу, В. Сергійчуку та І. Комаровій (Київ), В. Куцинді та В. Савчук (Львів), Є. Місилові та М. Сівіцькому (Варшава).

Юрій Сливка,
доктор історичних наук

[1] *Misiło E. Akcja „Wisła". — Warszawa. — 1993.*

[2] *Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917—1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. У 2 кн. — Київ. — 1994.*

[3] *Бугай М. Г. За повідомленням НКВС СРСР... (Про депортацію населення України у 30—40-х роках). — Київ. — 1992.*

[4] *Див.: Сливка Ю. Ю. Західна Україна в реакційній політиці польської та української буржуазії (1920—1939). — Київ. — 1995. — С. 151—152, 155—163.*

[5] *Див.: Акт обстеження наслідків виселення мешканців з Яворівського району — території військового полігону від 28 листопада 1991 року. — Архів Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.*

[6] *Парсаданова В. Депортация населения Западной Украины и Западной Белоруссии в 1939—1941 гг. — Новая и новейшая история. — 1989. — С. 135; Бугай М. Депортація населення з України (30—50-ті роки). — УІЖ. — 1990. — № 10. — С. 35.*

[7] *W czterdziestym nas Matko na Sibir zesłali. Polska a Rosia 1939—42. Wybór i opracowanie Jan Tomasz Gross, Irena Grudzińska-Gross. — Warszawa. — 1990. — S. 8—41; Slusarczyk J. Stosunki polsko-sowieckie 1939—1945. — Warszawa. — 1993. — S. 77—78.*

[8] *Білас І. Названа праця. Кн. І. — С. 138—139, 153—154.*

[9] *Popiński K., Kokurin A., Gurjanow A. Drogi śmierci. Ewakuacja więzień sowieckich z Kresów Wschodnich II Rzeczypospolitej w czerwcu i lipcu 1941. — Warszawa. — 1995. — S. 7, 74, 98—104; Служинська З. Рід людський в Україні. — Львів. — 1995. — С. 23—34.*

[10] *Опубл.: Поклик сумління. — Львів. — 1993. — № 16. — травень.*

[11] *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. Париж—Нью-Йорк—Львів. — 1993. — С. 276—277.*

[12] *Там само. — С. 132, 138—139, 455.*

[13] *Пастернак Є. Нарис історії Холмщини і Підляшшя (новіші часи). — Вінніпеґ—Торонто. — 1989. — С. 296—297.*

[14] *Там само. — С. 298.*

[15] *Див.: Материалы к серии „Народы и культуры". — Вып. 12. — Депортации народов СССР (1930-е — 1950-е годы). — Часть II. — Москва. — 1992.*

[16] *Білас І. Названа праця. — Кн. І. — С. 166.*

[17] *Переписка Председателя Совета Министров СССР с Президентом США и премьер-министром Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941—1945 гг. — Т. 1. — Москва. — 1976. — С. 240—244.*

[18] *Див.: Ковальський З. Польське питання у повоєнній стратегії Української Повстанської Армії. Україна. — Наука і культура. — Вип. 26—27. — Київ. — 1993. — С. 209—211.*

[19] *Там само. — С. 224.*

[20] *Zbiory AP w Lublinie, УПА — Захід, VI військовий округ „Сян", папка 85, картка 121—122.*

[21] *ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 2611, арк. 33.*

[22] *ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 4356, арк. 23—24.*

[23] *Там само, арк. 25.*

[24] *ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 4352, арк. 20.*

[25] *Там само, спр. 4358, арк. 89—90.*

[26] *Там само, спр. 4357, арк. 64—65.*

[27] *Там само, спр. 4358, арк. 97.*

[28] *Там само, спр. 2607, арк. 3—4.*

[29] *Там само, спр. 4358, арк. 97.*

[30] *Див.: Независимость. — 1992. — 22 июля.*

[31] *Mówią Wieki. — 1994. — N3. — S. 3.*

[32] *Misilo E. Op. cit. — S. 77, 89—90, 108, 159, 362.*

[33] *Див.: Независимость. — 1992. — 22 июля.*

[34] *ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 2611, арк. 191—192.*

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

№ 1

Меморандум Святішого і Священного Собору Єпископів Святої Автокефальної Православної церкви в Польщі з приводу руйнування польськими властями православних церков

16 червня 1938 р.

Страшні події, що сталися останніми часами в Люблинському воєвідстві, наповнили страхом усіх вірних православних у Польщі. За короткий час знищено понад 100 православних церков, з яких частина була ще і за польських королів. Продовж століть в стінах цих церков трудолюбне і завжди у великій мірі лояльне населення часто знаходило одиноку для себе потіху, яку одержували обездолені люди. Божі храми мали пошану і недоторканість від всіх віруючих людей, незалежно до якого віровизнання вони не належали б.

Польща, що постала нині до державного життя після великої війни, в минувшині черпала для себе потіху і надію на краще в майбутньому з релігійного одушевлення. І тому ще недавно нікому й до голови не могло прийти, що вже так близька жорстока і несправедлива розправа з християнськими церквами в християнському краю, подібна до того, що діється в сторонах, де релігії не признають за основний чинник.

І чому ж таке? І в ім'я чого допускається в нас така жорстокість? Адже ж на Люблинщині спокійно проживає коло 250 тисяч самих спокійних громадян Польщі, яких предки споконвіку були православними, а вони самі за свою лояльність і свідомість для конечного мирного співжиття зі співгромадянами інших вір у Польщі заслуговують на кращу участь і на іншу увагу для своїх конечних потреб, особливо потреб духовних.

Адже ж історія всіх народів, особливо ж польського, переконуюче свідчить, що насильством і жорстокістю ніколи не вдасться осягнути тих цілей, що ставлять перед собою люди, які позбулись почуття правди. Кожному народові призначило небо талан, якого особливості повинні розвиватися в історичному житті не інакше, як способами властивими тому таланові. І немає більшого гріха перед Богом, як закопування – повільне, або насильне – того талану в землю, як придавлювання і нищення того, чим живе душа народня.

Ми бачимо силу духа тих тисяч православних в Люблинщині, від яких відібрано Храм Бога Живого, однак вони самі не перестали бути живими храмами. Але ми боїмося нинішнього часу, який прямує людей не на службу Богові, а тільки на службу князеві цього світа, який від споконвіку царствує в світі й наповняє його диявольською злобою. Хто ж відповість за те, коли воно станеться? Ніякі страждання не мають сили перемінити лиха, що виходить з тих розпоряджень і діяльности. Стогін і гіркі сльози обездоленого народу, який очима своїми бачить знищення своїх святинь, ріками до нас течуть і готові нас затопити. І поділяючи журбу наших вірних, ми, Архипастирі Православної Церкви в Польщі, зв'язуємо нині наш смуток і біль зі смутком нашого народу, що перейде до історії злощасного 1938 року, який, як ювілейний рік нашого хрещення, повинен бути для нас щасливим і радісним.

Та бачимо, що Господь цією дорогою допустив післати нам огненний іспит (I Петра, 4. 12), щоб усі православні набрали ще більше сили у виявленні своєї душі і непохитности своєї віри.

Так ми сприймаємо наш смуток, як Божий іспит для нашого удосконалення, бо терпимо не як розбійники або злочинці, не як ті, що стараються чуже забрати, а терпимо як християни і прославляємо Бога за таку честь (7. Петра, 4. 15-16).

І тут ми висловлюємо той гіркий наш смуток перед лицем вищої влади християнської Польщі, що така страшна несправедливість, з потоптанням Христової правди і любови сталася нам – християнам в християнській країні.

Смиренний Діонісій – Митрополит Варшавський і Всієї Польщі,
Смиренний Феодосій – Архиєпископ Віленський і Лідський,
Смиренний Александер – Архиєпископ Поліський і Пінський,
Смиренний Алексій – Архиєпископ Волинський і Кремінецький,
Смиренний Савва – Єпископ Гродненський і Новогрудський,
Смиренний Симон – Єпископ Острожський,
Смиренний Полікарп – Єпископ Луцький.
Варшава, 16 червня, 1938р.

Опубл.: Пастернак Євген. Нарис історії Холмщини і Підляшшя (Новіші часи). – Вінніпег – Торонто. – 1989. – С. 399-400.

№ 2

Пастирський лист Митрополита Андрея Шептицького до єпископів і духовенства Галицької Провінції про руйнування польськими властями православних церков на Холмщині

20 липня 1938 р.

А н д р е й

Львівський і Галицький Митрополит, Преосвященним Єпископам, Високопреподобним Капітулам і Всечесному Духовенству Галицької Провінції. Мир Вам о Господі і Божа Благодать!

Потрясаючі події останніх місяців на Холмщині змушують мене прилюдно станути в обороні переслідуваних наших братів, нез'єдинених православних християн Волині, Холмщини, Підляшшя і Полісся та завізвати Вас до молитви за них та до діл покути, щоб виєднати з неба Боже милосердя.

Коло сто церков розібрано і розвалено. Много позамикано. Деякі спалені рукою незнаних злочинців. У замкнених церквах і каплицях заборонено богослуження і в них, і поза ними. Між знищеними церквами є дорогоцінні старинні пам'ятки церковної архітектури. Часто нищи-

ли і знаряди релігійного культу. Людей змушували, іноді насильством, приймати католицьку віру у латинському обряді. Священиків, удержуваних лептами бідного народу, що з доручення своєї Духовної Влади виконували душпастирські обов'язки, виселювали та діймаючо карали грошевими гривнами або в'язницею. Неповинних людей не раз бито та видалювано їх з іхніх осель. Навіть невільно там учити катехізму й проповідувати матірною мовою до людей.

Православна Церква вкрилася жалобою. Православні Церкви поза границями Держави наказують молитви і пости в намірі виєднати з неба заперестання релігійного переслідування.

Ціле православне населення Польщі затривожене. Населення Холмщини зранене у найсвятіших і найблагородніших почуваннях. А всі з'єдинені з Вселенською Церквою восточні болiють над ударом, завданим самому ділу з`єднання.

А все те сталося в хвилині, коли уряд перекладав Соймові до ратифікації уклад в справі поунійних дібр, заключений поміж Апостольською Столицею і Польською Державою. Тим хронологічним збігом обставин ініціятори і організатори діла знищення скидають на Апостольський Престол одіюм того, що сталося. Події на Холмщині нищать в душах православних, нез'єдинених братів, саму згадку про можливість з`єднання, представляють Вселенську Церкву ворожою і небезпечною для православного народу. В очах кількамільйонового населення Польщі, Апостольська столиця представлена співвинною діла знищення. Отвирається нову пропасть поміж Східною і Вселенською Церквами.

Кому ж приписувати ті матеріяльні і моральні руїни? Хто ж посмів у католицькій державі на очах Апостольського престолу - Нунція - на очах многочисленних католицьких єпископів завдати Вселенській Церкві такий страшний удар? Хто ж посмів всупереч інтересам держави, з потоптанням традиції маршала Йосифа Пілсудського виконати таке безприкладне діло?

Це могло статися тільки за інспірацією укритих ворогів Вселенської Церкви та Християнства. Таке діло не могло нікому принести хисна, крім них. Вони мали легке завдання, коли нищили частину Вселенської Церкви і нарід, що до тої церкви належить, а могли заслонюватися сповидними мотивами, що нищать ворогів держави. Нищили Католицьку Церкву при апробаті або радісних оплесках многих католиків. Ми навіть не зверталися про поміч до наших братів латинського обряду. Вони могли нам цієї помочі відмовити, уважаючи нас, наперекір яскравим доказам, що так не є, за нелояльних громадян.

Осмілені успіхами, поважилися в останньому випадку нанести тяжкий удар на неповинних і бідних селянах та священиках Холмщини, яких не могли оскаржувати у нелояльности ніяким закидом, зробленим тому народові. Наносять його, вживаючи патріотичних гасел, як „вирівнання історичних несправедливостей" і „нищення слідів неволі", а несвідомих католиків штовхають до нехристиянських учинків. Той удар нанесли неповинним православним так зручно, що рівночасно ударили і Вселенську Церкву, але тим і зрадилися, чим вони є в дійсності: це вороги Вселенської Церкви, вороги Християнства.

Ми болюче мусимо відчувати всі терпіння наших братів, а нехристиянські поступки мусимо натаврувати. Нищення церков у місцевостях, де церква потрібна народові, заборонено відправи богослужень і карання за молитву - мусимо уважати за факти релігійного переслідування.

Мусимо, на жаль, уважати за тріумф ворогів церкви - масонів - той моральний удар, завданий самій ідеї з'єднання церков та авторитетові Вселенської Церкви та Апостольської Столиці.

Мусимо запротестувати проти намагання кинути понуру тінь підозріння, що боротьбу з Православною Церквою апробує Апостольська Столиця. Мусимо запротестувати також проти того, щоб холмські події і політичну боротьбу з українським народом оправдувати інтересами Католицької Церкви.

Сьогодні може католицька опінія ще не є зорієнтована, сьогодні багато католиків ще не здають собі справи з того, що сталося. Але те, що сталося, лишається грізним моментом для Католицької Польщі.

Для переслідуваних, як і для нас, є потіхою, що Бог справедливий дивиться з неба на наші терпіння. Доля народів є у руках Божих. Бог зможе з терпінь одного народу випровадити правдиве добро для нього, славу та перемогу для Святої Вселенської Церкви.

Дано у Підлютому, в день Св. Славного Пророка Ілії, 20 липня, 1938 року

(-) Андрей, Митрополит

Опубл.: Пастернак Євген. Нарис історії Холмщини і Підляшшя... С. 401-403.

№ 3

Інтерпеляція посла Сейму Степана Барана до прем'єра Ради Міністрів Польщі у справі руйнування Автокефальної Православної Церкви

21 липня 1938 р.

В дні шостого липня 1938 року зголосив посол Баран інтерпеляцію до прем'єра Ради Міністрів у справі теперішнього трагічного положення автокефальної православної церкви, її духовенства і вірних на просторі повітів Люблинського воєвідства, замешкалих українським православним населенням та в справі дотеперішнього неуправильнення у формі осібного закону відношення польської держави до Автокефальної Православної Церкви в Польщі. Ту інтерпеляцію прийняв маршалок сойму в дні 9. липня 1938 року, а відпис її переслав Прем'єрові Ради Міністрів:

Теперішнє трагічне положення Автокефальної Православної Церкви в Польщі, її духовенства і вірних на просторі повітів Люблинського

воєвідства, замешканих українським православним населенням, зобразив я дуже численними фактами, поданням часу, місцевостей і осіб, а передовсім зміни православних церков на римо-католицькі костьоли і то частинно таких, які ніколи унійними не були, замикання, палення та масове буренння православних святинь з доручення державної адміністраційної влади при асисті державної поліції, вкінці переслідування православних вірних і православного духовенства й виселювання його з займаних душпастирських місць за відправлювання православної Богослужби.

А втім уже по внесенні повищої моєї соймової інтерпеляції положення автокефальної православної церкви, її духовенства та вірних на згаданім вище терені значно погіршилося, бо вже в останніх днях по день 18 липня 1938 року знайшли нові численні випадки буренння святинь навіть у дуже знаних відпустових місцевостях, де в часі відпусту збиралося десятки тисяч православних вірних, як наприклад, у Турковичах, пов. Грубешів, де по ревіндикації великого мурованого православного монастиря враз із церков й численними будинками перед кількадцять роками, збурено з доручення повітового старости в Грубешові в дні 16 липня 1938 року, безпосередньо по відпусті, що відбувся 15 липня ц. р., православну каплицю, в якій відслужувано Богослужби в часі відпусту. В тій каплиці находився чудотворний образ, а недалеко чудотворне джерело над річкою Гучвою.

В тім самім дні 16 липня ц. р. збурено в містечку Савин, Холмського повіту, з доручення повітового старости мурованну православну церкву, збудовану в 1867 році. Була це офіціяльна філіяльна церква, а душпастир тієї церкви, о. митрат Ксенофонт Мільков, побирав дотацію в квоті 20 зл. місячно і мав право ведення книг цивільного стану й навчання православної релігії. Цього душпастиря усунено і тепер він є сотрудником пароха православної парафії в Сичині на Холмщині. В той спосіб позбавлено тепер православне населення в Савині церкви та душпастиря. Ту церкву збурено в короткий час по її направі навесні ц. р., до якої то направи крім вкладок вірних, причинилося також повітове староство квотою 300 зл. з державних фондів.

В дні 4 липня до 7 липня 1938 року збурено з доручення повітового старости в Томашеві, Казимира Веляновського, православну церкву в містечку Лащів, Томашівського повіту, під осібним наглядом війта місцевої громади, Казимира Хмеля і при асисті численного відділу державної поліції, узброєної в кріси з настромленими багнетами, під командою коменданта постерунку з Тишівців. Буренння тієї великої деревляної церкви, відновленої та відмальованої в 1936 році коштом понад 3 000 зл., і яка була в доброму стані, перепровадили спроваджені робітники поляки, яким плачено по 5 зл. денно.

В понеділок 4 липня 1938 року з'явився рано біля церкви в Лащеві війт Казимир Хмель, в асисті численного відділу державної поліції, з поліційною собакою, враз з робітниками-поляками з довколичних місцевостей і негайно приступлено до збурення церкви, одинокої православної церкви на широку околицю з кількома тисячами вірних-православних. На вид буренння церкви, збіглося кількадесят людей - місцеве

Центральна наукова бібліотека ім. В. І. [illegible] АН України
Акт 616-22 99

українське православне населення. Прибігли малі діти, прийшли старш над гробом, з'явилася молодь, жінки і мужчини. Понісся страшний пла і лямент серед зібраних православних. Тоді державна поліція пусти ла свого пса на малих дітей, а старших почали бити гумовими палкам і кольбами крісів, стараючись їх відігнати від церкви. Побито тод було багато людей. Поліція утворила кордон довкола церкви і асисту вала через увесь час бурення церкви, що тривало три дні. Місцеве ук раїнське православне населення було очевидно безсильне супроти чис ленного узброєного поліційного відділу і тільки голосним плачем про тестувало проти бурення їхньої церкви. Серед голосно хлипаючих жіно находилася теж і місцева 25-літня дівчина, Анастасія Козак, яка се ред спазматичного плачу крикнула: „Люди, рятуйте церкву, бо не бу демо мати де молитися". За це забрано її на місцевий постерунок поліції, де комендант постерунку, Мечислав Матчинскі, перед пересслуханням, побив її гумовою палкою та словно зневажив. На постерунок поліції спроваджено також й інших місцевих православних. Грозили їм, що будуть виселювати, коли не змінять віросповідання й не перейдуть на римо-католицизм та загрожувано їм адміністраційними карами.

При православній церкві в Лащеві, яку тепер збурено, був неетатовим душпастирем о. Григорій Павловський, якого удержувало місцеве українське православне населення. З церкви в Лащеві і з релігійних послуг о. Павловського, виконуючого свої духовні функції з доручення митрополита у Варшаві користало українське православне населення з дооколишніх сел Ратичів, Зимно, Моратин, в котрих то місцевостях православні церкви замкнено і збурено, як рівно ж і з інших сіл та присілків.

На початку бурення церкви в Лащеві спроваджено під багнетами о. Павловського, а війт Хмель зажадав від нього, щоби виніс з церкви Найсвятіші Дари. В асисті поліції, озброєної в кріси з наїженими багнетами, увійшов до церкви о. Павловський. Поліція підійшла до Великого Вівтаря, а з нею і війт Хмель в капелюсі на голові, якого весь час побуту в церкві не здіймав з голови, бо в той спосіб хотів показати публічну погорду до православної релігії. Поліція загрозила о. Павловському, що коли він не винесе Найсвятіших Дарів, то відставить його до в'язниці окружного суду у Замостю до диспозиції тамтешнього прокурора. Під цією загрозою о. Павловський виніс Найсвятіші Дари й антимінс.

Церкву в Лащеві збурено цілковито. Частину матеріалу продав війт Хмель місцевим довколишнім полякам, решту відложено і призначено на продаж. Робітники, які бурили церкву, розкопали могилу бувшого православного пароха в Лащеві, о. Андрія Каролинського, померлого біля 40 років перед тим і похованого за православним звичаєм зараз біля церкви. Його труну отворено, шукаючи за золотим хрестом, що мав бути у труні. Не знайшовши цього хреста, робітники засипали назад розкопаний гріб о. Каролинського, при чому розбили і знищили кам'яний надгробник. Ані війт, ані поліція не перешкодили тій профанації. Рівночасно зрізано всі дерева, що росли біля церкви, щоб і сліду не було, де цілими віками стояла православна церква. Площу, на якій стояла

церква в Лащові, мають призначити на місце забав для місцевої польської молоді.

В селі Сілець, Холмського повіту, збурено в дні 15 липня 1938 року деревяну місцеву православну церкву, збудовану в 1876 році, отже вже по скасуванні унії. Це село знане серед православних відпустовим місцем, з каплицею св. Аннита, джерелом, після вірувань православних, чудотворним, до якого громадно приходили і католики. Тепер ту каплицю збурено, а дерево з неї вкинено до води.

При буренні православних церков і каплиць нищено навмисне образи святих та інші церковні обстанови. В селах Депультичі і Серебрище, Холмського повіту, збурено в липні 1938 року місцеві православні церкви вже по їх віднові, забрано з них і вивезено дзвони, недавно куплені на векслевий кредит. Цей довг й доси не сплачено і тепер ті, що підписали векслі, мусять їх, очевидно, викупити, не маючи сьогодні ані церкви, ані дзвонів.

Таких, або подібних, як вище, образків з часів бурення православних церков з доручення державної адміністраційної влади можу навести багато десятків. Для скорочення вичислю лише деякі місцевості, в яких в останніх двох місяцях, отже вже в часі тривання теперішньої надзвичайної соймової сесії, збурено 107, як також спалено в злочинний спосіб, без виявлення паліїв, три православні церкви на терені Люблинського воєвідства. В місяцях червні-липні 1938 року збурено в повітах: 1. Більсько-Підляським - 8 церков, а крім того 5 каплиць; 2. Білгорайськім - 6; 3. Холмськім - 18 церков і 2 каплиці; 4. Грубешівськім - збурено 31 святиню і спалено в злочинний спосіб одну святиню без виявлення паліїв; 5. Томашівськім - 35 церков; 6. Володавськім - 10; 7. Замість - 1 святиню.

Між збуреними з доручення відносних повітових староств святинями були теж історичні пам'ятки місцевого будівництва, які належало задержати, з огляду на їх історичну архітектурну вартість. Не помогли ніякі інтервенції і місцевого православного населення через окремі депутації, навіть в міністерських кабінетах, ані окремі представлення вищої православної духовної влади і міродайних чинників. На факти замикання і бурення православних святинь, переслідування, карання і виселення адміністраційними владами православного духовенства відправу богослужень, а також „навертання" на Волині при загрожуванні карами, а також виселювання місцевого населення, звернено увагу урядові на пленарному засіданні сойму 6 липня 1938 року в промовах українських послів о. Волкова і Скрипника, а також в моїй промові, як і в промовах сенаторів Луцького і Маслова на пленарному засіданні сенату в дні 14 липня 1938 року, при нагоді дебат в Соймі та в Сенаті в справі затвердження укладу з дня 20 червня 1938 року поміж Апостольською Столицею і Польською Річпосполитою в справі земель, костелів і поунійних каплиць, яких Росія позбавила католицький костьол.

Рівно ж внесено було в цій справі до уряду в перших днях липня 1938 року два обширні меморіяли і цілий ряд менших меморіялів через окремі депутації місцевого православного населення з території Люблинського воєвідства, котрі ті меморіяли доручили окремій депутації

президії Ради Міністрів, в міністерстві Внутрішніх Справ і в міністерстві Віросповідань і Публічної Освіти. Всі ті заходи остали без ніякого висліду, а депутації ті не були навіть прийняті через дотичних пп. міністрів, зглядно віцеміністрів.

Збурено, зглядно спалено, цілий ряд православних святинь на території Люблинського воєвідства, православної дієцезії Варшавсько-Холмської, навіть такі, котрі мішана порозумівавча комісія, зложена з митрополита Діонісія, Архиєпископа Волинського і Кремінецького Олексія, Архиєпископа Поліського і Пінського Александра та представників уряду призначила згідно до отворення для використовування релігійних обрядів. Місцевостей тих, узгіднених на території Люблинського воєвідства, де мали бути отворені православні парафіяльні церкви, або філіяльні - мало бути 112.

Як виходить з порівняння назв місцевостей, де тепер збурено, зглядно спалено православні церкви з поданими вище місцевостями - цілковитому знищенню підпали в останніх двох місяцях ц. р. і ті православні святині, які на підставі згаданої ухвали мішаної порозумівавчої комісії з 1937 року мали бути етатовими парафіяльними церквами.

Зі сторони уряду, послів і польських сенаторів, а також польської преси аргументовано, що ревіндиковані святині, які замінено на римокатолицькі костьоли, чи їх замкнено, а відтак збурено чи спалено, були колись унійними церквами й щойно по скасуванні унії через російський уряд перемінено їх насильно в 1875 році на православні церкви.

Що так воно не було, що ревіндиковані православні святині відтак перемінені на римо-католицькі костьоли або перероблені на польські школи чи збурені, або в злочинний спосіб спалені не були побудовані уніятами - виказую цим зіставленням, подаючи при кожній святині дату її побудування, як також, що сталося з кожною по відбудові польської держави.

Всі нижче вичислені святині положені на території Люблинського воєвідства:

1.	Буковичі	1806 р. перемінено на р-кат. костел
2.	Мшана	1914 р. перемінено на р-кат. костел
3.	Хлопків	1890 р. перемінено на р-кат. костел
4.	Корниця	1578 р. збурено
5.	Межилистя	1907 р. збурено
6.	Лисів	1881 р. перемінено на римо-католицький костел
7.	Кодень, Більськ. пов.	2 церкви перед 1596 р. перемінено на р-кат. костел
8.	Загорово, Більськ. пов.	1909 р. збурено
9.	Київець, Більськ. пов.	(2 церкви - 1902 - 1936 р.) збурено
10.	Березівка	1890 р. перероблено на польську школу
11.	Біла Підляська (собор)	1582 р. перемінено на р-кат. костел
12.	Біла Підляська	1929 р. збурено

13. Горбів, Більськ. пов.	1904 р. перемінено на р-кат. костел
14. Воскресничі Великі	1902 р. перемінено на р-кат. костел
15. Ортель Княжий	1879 р. перемінено на р-кат. костел
16. Ломази, Більськ. пов.	з 1889 р. збурено
17. Шістка, Радинськ. пов.	1890 р. перемінено на р-кат. костел
18. Городок	1914 р. перемінено на р-кат.костел
19. Вогінь, Радин. пов.	1893 р. перемінено на р-кат.костел
20. Радче, Радинськ. пов.	1892 р. перемінено на р-кат.костел
21. Пашенки, Радинськ. пов.	1894 р. перемінено на р-кат.костел
22. Радинь, Радинського пов.	1882 р. перемінено на р-кат.костел
23. Біща, Білгор. пов.	1911 р. перемінено на р-кат.костел
24. Біща, Білгор. пов.	1930 р. збурено
25. Липини, Білгор. пов.	1936 р. збурено
26. Майдан Княжий	1905 р. перемінено на р-кат.костел
27. Княжопіль, Білгор. пов.	1937 р. збурено
28. Замх, Білгор. пов.	1936 р. збурено
29. Обша, Білгор. пов.	1937 р. збурено
30. Хмельок, Білгор. пов.	1936 р. збурено
31. Гусинне	1909 р. збурено
32. Вільховець	1912 р. збурено
33. Холм (собор)	перед 1596 р. перемінено на р-кат.костел
34. Холм (вул. Оболонська)	1908 р. збурено 11. 7. 38
35. Могильниця	1912 р. збурено
36. Седлище	1910 р. перемінено на р-кат.костел
37. Депультичі	1908 р. збурено
38. Підгірря (Спас)	перед 1596 р. збурено
39. Черніїв	1912 р. збурено
40. Березно	1914 р. збурено
41. Сілець	1877 р. збурено
42. Тучапи	1877 р. перемінено на р-кат.костел
43. Ухане	1883 р. збурено
44. Лещани	1908 р. збурено
45. Закровець	1906 р. збурено
46. Янів Люблинський	1879 р. збурено
47. Туробин	1882 р. збурено
48. Забірці	1914 р. збурено
49. Гдешин	1899 р. перемінено на р-кат.костел
50. Горошиці	1913 р. збурено
51. Ощів	1909 р. збурено
52. Кулаковичі	1884 р. збурено
53. Сагрин	1878 р. перемінено на р-кат.костел
54. Чортовичі	1908 р. збурено
55. Крилів	1911 р. збурено
56. Перегоріле	1907 р. збурено
57. Голубе	1876 р. збурено 9. 6. 38
58. Курманів	1907 р. перероблено на польську школу

59. Гусинне	1905 р. збурено
60. Малків	1907 р. збурено
61. Модринь	перед 1596 р. збурено
62. Ярославець	перед 1596 р. збурено
63. Турковичі	1930 р. збурено
64. Турковичі	1903 р. збурено
65. Ласків	1890 р. збурено
66. Неверків	1889 р. перемінено на р-кат. костел
67. Горишів Польський	1907 р. перемінено на р-кат. костел
68. Лащів	1878 р. збурено
69. Зерники	1893 р. спалено
70. Наброж	1907 р. збурено
71. Кмічин	1892 р. збурено
72. Ликошин	1908 р. збурено
73. Тарноватка	1930 р. збурено
74. Тарноватка	(дві церкви 1890 і 1897 рр.) перемінено на р-кат. костел
75. Лаговець	1906 р. збурено
76. Шароволя	1902 р. збурено
77. Клятви	1910 р. збурено
78. Гонятичі	1896 р. перемінено на р-кат. костел
79. Ходиванці	1911 р. перемінено на р-кат. костел
80. Юрів	1912 р. збурено
81. Топільча	1912 р. збурено
82. Щебрешин	1184 р. збурено
83. Бартатичі	1886 р. спалено
84. Замость	1589 р. перемінено на р-кат. костел
85. Монастирок	1885 р. перемінено на р-кат. костел
86. Розвадівка	1910 р. збурено
87. Головно	1881 р. збурено
88. Угнин	1911 р. збурено
89. Колеховичі	1882 р. збурено
90. Острів к/Любартова	1890 р. збурено
91. Ганськ, Вол. пов.	1882 р. перемінено на р-кат. костел
92. Витично, Вол. пов.	1930 р. збурено
93. Збереже, Вол. пов.	1908 р. збурено
94. Голя, Вол. пов.	1936 р. збурено 9. 6. 38
95. Любень, Вол. пов.	1938 р. збурено

Отже, разом 98 православних святинь, які побудовані або перед Берестейською унією в 1596 р., зглядно по скасуванні унії, отже по 1875 р., до котрих не може в ніякій мірі відноситися ревіндикація залегалізована вище згаданим укладом поміж Апостольською Столицею, а Річпосполитою з дня 20 червня 1938 року. Між збуреними святинями були найстарші святині, або одні з найстарших на території Польської держави, як церква в Щебрешині з 1184 р., церква в Корниці з 1578 р., собор у Білій Підляській з 1582 р., церква в Замостю з 1589 р., церква в Холмі, собор в Ярославці та Модрині без докладної дати, однак

на кожний випадок побудовані перед 1596 р. Ті, отже, найстарші пам'ятки церковної архітектури збурено тепер в цілости на доручення державної адміністраційної влади, що є невиджалуваною втратою для історії культури.

З цього виказу слідує теж, що між збуреними православними святинями було 16 православних святинь побудованих вже по світовій війні, отже за часів польської влади, а зокрема в повіті Більсько-Підляським – 4 (Біла Підляська, Київець і Костомолоти); в повіті Білгорайським – 6: Біща, Хмільок, Княжполь, Липини, Оша і Замх; в повіті Грубешовським – 3 (Брусно, Любень і Витично).

Вартість спалених та збурених святинь йде в мільйони злотих.

Для підчеркнення теперішнього стану подаю число уніяцького населення та уніяцьких церков в 1874 році в уніяцькій холмській дієцезії, на підставі офіціяльного шематизму тої дієцезії за рік 1875, отож безпосередньо перед скасуванням унії в 1875 році.

Деканати	Число уніятів	Число церков		Разом	Число вірних	
		парафіяльних	філіяльних		на одну парафію	на одну церкву
Білгорайський	21215	17	3	20	1.250	1.060
Грубешівський	15590	22	6	28	710	560
Замойський	28615	31	17	48	920	600
Красноставський	13847	21	2	23	660	600
Томашівський	27174	30	35	65	910	420
Холмський	19531	26	4	30	750	650
Більський	31016	30	3	33	1.030	940
Володавський	39429	31	1	32	1.270	1.230
Радинський	24577	16	1	17	1.530	1.440
Соколовський	5247	10	2	12	530	440
Разом:	249146	256	74	330	970	760

Ця бувша уніяцька холмська дієцезія входить тепер в цілости в склад православної Холмсько-Варшавської єпархії. З повищого зіставлення виходить, що в часі скасування унії в 1875 році в б. уніяцькій холмській дієцезії число уніятів (майже виключно української народности) виносило тоді 249.146 душ, число уніяцьких церков 330, а в тім парафіяльних 256 і 74 філіяльних, число душ на одну уніяцьку парафію припадало 970 душ. За часів православія від 1875 року побудовано було церкви тільки в 9 місцевостях, так що число православних церков в 1914 році виносило коло 340.

Тепер на території Люблинського воєвідства є 54 православних етатових церков, при чому число православної людности на тім воєвідстві виносило після офіційного спису людности 210.400 душ, в тім коло 200.000 української народности. Загальне число православної людност-

ти, при узглядненні природнього приросту виносить тепер біля 230.000 душ розсіяних на широкім просторі, для котрих число 54 етатових парафіяльних і філіяльних церков є абсолютно замале, бо на одну етатову православну парафію припадає около 4.260 душ.

Уніяцький греко-католицький обряд в Галичині, яка сусідує з Люблинським воєвідством, є зовнішньо дуже подібним до православного обряду і має ту саму літургічну старо-слов'янську мову. В сусідуючих з Люблинським воєвідством повітах Львівського воєвідства на підставі статистики 1931 року, є в Сокальськім повіті 69260 греко-католиків і 41 парафія по 1.700 душ, у повіті Любачівськім 44.696 греко-католиків і 25 парафій по 1.780 душ, а в повіті Ярославськім 32.238 душ і 31 парафія по 1.680 душ.

Характеристичною ціхою східньої християнської (з'єдиненої і нез'єдиненої) церкви, у відрізненні до римо-католицького костела в католицьких державах є те, що на одну парафію і на одного священика припадає відносно мале число віруючих. Церков є багато, але найчастіше вони не є великі. Населення хоче мати церкву близько своїх мешкань, бо східний обряд вимагає від своїх вірних частішої і довшої присутності в церкві, так що вірні східньої церкви беруть живішу і більш безпосередню участь у богослужбових відправах, інакше, аніж це є в римо-католицькому костелі, де цієї безпосередньої участи вірних в богослужбових відправах немає в такій великій мірі.

Наводжу ці обставини в цій цілі, щоби виказати, що православне населення на території Люблинського воєвідства не належало позбавляти святинь в інтересі релігійного культу, що адже лежить в інтересі держави.

Тимчасом для цього населення з 300 кількадесят церков полишено заледве 54 церкви, ревіндиковано около 150, навіть таких, які не були забудовані за часів унії, перемінюючи їх на римо-католицькі костели, а решту в останніх днях збурено на доручення адміністраційної влади, не звертаючи цілковито уваги на благальні просьби заінтересованого православного населення, яке слушно уважає, збурення своїх святинь великою моральною для себе кривдою, яку болюче відчуває, що адже є зрозуміле для кожної культурної людини, без огляду на віросповідання і народність, а тим більше зрозуміє це кожний чоловік релігійний і глибоко віруючий.

Факти масового і плянового бурення православних святинь на території Люблинського воєвідства вкрили тяжкою жалобою всіх православних вірних у Польщі, а ту тяжку жалобу своїх братів поділяє в цілости українське греко-католицьке населення в Польщі.

Додатково подаю, що в днях 18 і 19 липня 1938 року збурено ще кілька православних церков і ведеться дальшу акцію бурення, причому місцеве православне населення мусить часто поносити кошти бурення в квоті, що сягає до 1000 зл. Доси збурено 112 святинь.

Вичислюю цілий ряд фактів переслідування і карання православних священиків на релігійно-віросповідній основі. За відправу богослужень і уділення релігійних послуг покарано слідуючих православних **священиків**:

1. Повіт Білгорай: 1. о. Іван Олійник, 2. о. Петро Зроль, 3. о. Прокіп Вальченко, 4. о. Анатоль Ключ – гривною від 300 до 500 зл.
2. Повіт Володава: 1. о. Єфрем Федоренко, 2. о. Євген Охнич, 3. о. Методій Лілякевич, 4. о. Євген Кальчук, 5. о. Володимир Кощовий, 6. о. Василь Білецький – гривною по 500 зл. кожний.
3. Повіт Грубешів: 1. о. Теодор Садко, 2. о. Яков Шкварко – по 300 зл., 3. о. Володимир Охоб – 400 зл., 4. о. Ізидор Захожий – 200 зл., 5. о. Леонід Пазинський – 500 зл., 6. о. Атаназій Бокієвич – 300 зл.
4. Повіт Томашів: 1. о. Яків Люсюк – 1 200 зл., 2. о. Іван Жуковський – 2 місяці арешту, 3. о. Гнат Косьмій – 2 місяці арешту, 4. о. Ярослав Шелінський – 3 місяці арешту, 5. о. Крисович – 1 місяць арешту, 6. о. Константин Якимчук – 4 місяці арешту, 7. о. Семен Демчук – 2 місяці арешту.

Пароха Грубешівської парохії покарано карою гривни у висоті 400 зл. за молитву на спільному цвинтарі, на якім від найдавніших часів, аж до останньої хвилі, без ніяких перепон гребано померших і відправлювано панахиди.

Для характеристики пануючих тепер відносин на території повітів, на яких мешкає українське православне населення, подаю поступування повітового старости в Томашеві, Казимира Веляновського, який свідомо понижує гідність і підважує авторитет голови православної церкви в Польщі, митрополита Діонісія, називаючи його саботажистом державних законів і заряджень адміністраційної влади.

Треба зазначити, що цей пан Веляновський за 11 років свого урядування в Томашівськім повіті не лише не зумів злагодити антагонізму католицького до православного населення, а навпаки, кинув кість ненависти між населенням обох віросповідань та своїм непогамованим гонором до замикання і бурення святинь викликав замішання і хаос в Томашівському повіті, розбудив комунізм та сектанство, що допровадило вкінці до пацифікації в 1936 році. Про розмір бурення православних святинь під кермом старости Веляновського в Томашівськім повіті, свідчить число побурених святинь і домів молитви на терені того повіту.

Православне населення на території Люблинського воєвідства дуже часто карають органи адміністраційної влади за оборону своєї церкви та релігії. Характеризують це в моїх інтерпеляціях з дня 6 липня ц. р. і в нинішній події в них наведені, як також події наведені в промовах українських послів у Соймі в дні 6 липня 1938 р., про що вище згадано.

Підтримуючи в цілости мої внески під адресою уряду, поміщені при кінці моєї вище цитованої інтерпеляції з дня 6 липня 1938 року, запитую:

1. Чи уряд захоче провірити всі вище подані мною факти, що відносяться до збурення та спалення православних святинь, вичислених в

моїй інтерпеляції, дальше наведені факти карання православних священиків за відправу богослужень та уділення релігійних послуг і виселення їх з дотеперішніх місць замешкання та факт зневажання повітовим старостою Веляновським в Томашеві голови Автокефальної Православної Церкви в Польщі, митрополита Діонісія, вкінці факти шиканування православного населення на віросповідному підложу?

2. Чи уряд схоче потягнути до відповідальности органи державної влади, передовсім відносних старостів, які спричинили факти наведені в інтерпеляції?

3. Чи уряд готов дати православному населенню та духовенству охорону перед безосновними репресіями?

4. Чим вкінці виправдає уряд масове буренння православних святинь, що відбувається з доручення державної влади, в якій то сталося цілі й чи схоче винагородити заподіяні шкоди, посталі наслідком повищих заряджень влади?

Варшава, дня 21 липня 1938 року
д-р Степан Баран, посол на Сойм.

Голос. – Львів. – 1938. – Ч. 26/76/. – 7 серпня; Новий час. – Львів. – 1938. – Ч. 160. – 25 липня

Опубл.: Пастернак Євген. Нарис історії Холмщини і Підляшшя... С. 381-392.

№ 4

Звіт посла Української Парламентарної Репрезентації Володимира Кохана про руйнування польськими властями в с. Павловичі Грубешівського повіту однієї з найстаріших православних церков на Холмщині

Липень 1939 р.

Приїхавши на місце я побачив не то більше, як припускав, але більше, як могла б сплести моя уява. Я побачив руїну церкви, позрізувані стовпи, сокирами порубані образи з іконостасу, погнуті і попереломувані хрести. А на румовищах помарнілі, чорні обличчя людей, котрі з плачем і зойком кинулися до мене, коли я став фірою перед місцем доконаного святотатства.

Перше моє враження було таке сильне, що годі було себе опанувати. Щоби закрити своє зворушення, я мусів на якийсь час відірватися від людей. І аж тоді відчув я це незрозуміле для мене страхіття останніх переживань павличан, тоді я відчув силу молитви предків з перед 300 років, що фундували цю церковцю, перемінену злобою людей в страхітне румовище, і піді мною увігнулися коліна.

Я молився разом з тими нещасливцями, нашими братами холмщанами. За що я молився – не знаю, бо це була радше хвилина глибокого релігійного екстазу на місці румовища Божого дому, на місці нечуваного злочину.

Та треба було вкінці перевірювати все те, що тут діялося. Хату, в якій я перебував, цілу ніч облягали люди і всі інформації, які я подаю нижче, я як найсовісніше перевірив. Прошу тому всіх тих, що будуть їх читати, ставитися до них як до правдивих фактів, за які я особисто можу кожної хвилини відповідати.

До дня 28 липня з Павличан, включно з їх солтисом, а навіть їх парохом в Долгобичеві не чув ані не знав нічого про намір влади, чи то церковної, чи державної розібрати церкву, з ніким в тій справі ніякий міродайний чинник не переговорював, ані в тім напрямі наказів не давав.

Церква в Павловичах – згідно з оповіданнями людей одна з найстарших з усіх церков на Холмщині, бо рахували їй 345 років. Цікаво, що час не знищив дерева, бо трималася вона ще – як твердили люди – дуже добре. В її нутрі дотепер знаходилося багато старих образів і пам'яток з написами на стінах і стовпах. Церкву в 1920 році опечатали, але на якій підставі – ніхто не вмів дати вичерпуючої відповіді. При опечатанню церкви забрала поліція разом з якимсь „інспектором" невідомого назвиска і фактичного уряду багато річей – як фелони, книжки, образи, хоругви і ін., а між ними чашу і мирницю, що, як кажуть, була зі срібла чи золота.

Як сказано вгорі – від 1920 р. ніхто в справі церкви не переговорював з громадянами і люди від часу до часу, з нагоди свят, приходили під замкнені двері святині на молитву. Аж дня 28 липня цього року заїхав до громадян гминний війт з Долгобичева, поляк Гіполіт Стащук в асисті коменданта поліції в Долгобичеві та гминного писаря Шпирки, та сказали місцевому солтисові Андрієві Пирогові, що хочуть оглянути церкву. До внутра церкви не йшли і нічого не оглядали, а прийшовши під церкву, та відбувши втрійку пошепки якусь нараду, заявили тому ж самому солтисові, що на другий день тобто 29 липня на годину 10 приїде староста, що „щось" треба буде зробити з церквою.

Дня 29 липня ц. р. громадяни Павлович, не передчували ніякого лиха, розійшлися в поле на жнива. В селі осталися лиш старики і діти. Солтис чекав старосту з повіту. Та о год. 10-10.30 рано замість старости, заїхали в село 3 фіри. На передній фірі 5 жандармів, війт і писар, а на всіх других якісь люди з пилами, долотами гаками від гашення вогню і т. п. знаряддями. Виявилося пізніше, що це були поляки з сусідніх сел.

По приїзді, не йдучи до місцевого солтиса, як начальника громади, кинулися всі вони на церкву. Комендант, війт поляк з Долгобичева і писар стали відривати печатки на дверях церкви, а другі кинулися негайно валити дзвіницю. Заки „начальство" отворило двері до церкви, прочі завалили вже стіну дзвіниці. Присутній на тім громадянин, старик Приємський, оповідав мені зі сльозами на очах, як то він благав, цілував руки війтові, комендантові і всім поліцаям і другим, щоби вони заперестали руйнування, кажучи: „Хоч образів не бий-

те, дайте людям прийти з поля – нехай би вони порозумілись зі староством, за що валять їм церкву". Але його не слухали. Глузуючи і називаючи послідніми словами, підпоєні алкоголем, нищили церкву далі. Коли ж Приємський загрозив їм наслідками, сказали, що нікого не бояться, а на його заспокоєння додав комендант поліції: „Зараз ту пшиєдзе староста з вашим ксендзем бендзеце сен моглі скаржиць".

В присутности Приємського отворив комендант „царські врата", а п'яні з алкоголю і оп'янілі до решти дурманом нищення, всі кинулися на престіл і почали відбивати долотами образ Божої Матері. В міжчасі прийшов на місце доконаного святотатства місцевий солтис, Андрій Пиріг. Один зі справників запропонував йому з місця, вказуючи на образ Божої Матері, „Купце собе тего свьонтечка". Нарід, що почав збігатися з поля, а особливо жінки, підняли нечуваний плач і крик. Оповідали мені люди з поблизьких громад, віддалених 3–4 км., що голосіння жінок, дітей і кликання на рятунок було чути зовсім виразно аж до них.

Але це не помагало, а радше ця розпука бідних людей заохочувала їх до руйнування. Повилазили вкінці на копулу і з неї почали співати різні соромницькі пісні, звертаючись передусім в сторону жінок, котрі плакали. Ось одна жінка підійшла до мене і говорить мені на „ухо" дослівні слова такої одної пісні, а вказуючи на свою сусідку оповідає, про пропозиції одного з тих, що нищили церкву, кинені під її адресою з церковної копули. Списав я їх, але переповідати їх шановним читачам годі.

Попідрізувавши вкінці копулу з усіх боків, скинули на землю хрест, що, падаючи, зарився в землю і погнувся. Відтак зіпхнули цілу копулу. Падаючи з висоти на землю, розбилася вона на дрібні кусні.

По п'яти годинах з церкви стало румовище. На нім засіли змучені „робітники" до пиру. Горілку привіз зі собою гминний війт, Гіполіт Стащук. По шклянки на горілку посилали до місцевого солтиса, Андрія Пирога. Бавилися, кпили. Від'їжджаючи, співали на радощах, покепковуючи при цьому, примінивши в пісні утраквізм, дослівно: „Гей, на горі, на горі, церквиця стояла, дзісейшего дня з наших ронк упала".

Поліція привезла ще кілька фір з поблизької мазурської кольонії Гунятин і забрала деякі церковні речі. Куди – не знати. Але на тім не кінець.

Дня 21 липня один поліціянт з 8-ма робітниками приїхав другий раз до Павлович зробити порядок з останками поломаного і порізаного дерева. Та місцеве населення, а передовсім жіноцтво заявило: „Ми вже собі самі поскладаємо, а перше всього привеземо людей, хай подивляться на те все". Постава жіноцтва доказала цього, що робітники з поблизьких мазурських колоній повтікали.

Новий час. – Львів. – 1939. – Ч. 91

Опубл.: Пастернак Євген. Нарис історії Холмщини і Підляшшя... – С. 396–399.

№ 5

Таємний додатковий протокол до Пакту про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом щодо поділу сфер впливу і передачі Західної України Радянському Союзу

23 серпня 1939 р.

Секретный
дополнительный протокол

По случаю подписания пакта о ненападении между Германией и Союзом Советских Социалистических республик нижеподписавшиеся полномочные представители обеих сторон обсудили в строго конфиденциальной беседе вопрос о разграничении их сфер влияния в Восточной Европе. В результате обсуждения эти беседы привели к соглашению в нижеследующем:

1. В случае территориальных и политических преобразований в областях, принадлежащих прибалтийским государствам (Финляндия, Эстония, Латвия, Литва), северная граница Литвы будет являться чертой, разделяющей сферы влияния Германии и СССР. В этой связи обе стороны признают заинтересованность Литвы в районе Вильно.

2. В случае территориальных и политических преобразований в областях, принадлежащих польскому государству, граница между сферами влияния Германии и СССР будет проходить приблизительно по линии рек Нарва, Висла и Сан.

Вопрос о том, в интересах ли обеих сторон сохранить Польшу как самостоятельное государство и каковы будут границы такого государства, может быть окончательно решён лишь в ходе дальнейшего развития политических событий.

В любом случае оба правительства обязуются разрешать эти вопросы путём дружеского соглашения.

3. Что касается Юго-Восточной Европы, советская сторона обратила внимание на свою заинтересованность в Бессарабии. Немецкая сторона заявила о своей абсолютной незаинтересованности в этих территориях.

4. Настоящий протокол должен держаться в строгом секрете обеими сторонами.

Москва. 23 августа 1939 года

За правительство Германского Рейха — И. Риббентроп
Полномочный представитель правительства СССР — В. Молотов

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939–1941 гг. Документы. – Париж–Нью-Йорк. – 1983. – С. 79–80.

№ 6

Телеграма Міністра закордонних справ Німеччини послу в Радянському Союзі про спільні дії німецької і радянської армій проти Польщі
3-4 вересня 1939 р.

Министр иностранных дел Германии послу Германии в Советском Союзе.

Телеграмма

№ 253 от 3 сентября
Очень срочно!
Совершенно секретно!
Лично послу.

Берлин 3 сентября 1939 г. – 18:50
Получено в Москве 4 сентября 1939 г. – 12:30

Должно быть расшифровано лично им.

Мы точно рассчитываем окончательно разбить польскую армию через несколько недель. Затем мы будем держать под военной оккупацией территорию, которая была обозначена в Москве как сфера германских интересов. Однако в силу военных соображений мы, естественно, должны будем продолжать действовать против польских войск, которые окажутся к тому времени на территории, входящей в сферу русских интересов.

Пожалуйста, обсудите это сразу с Молотовым и узнайте, не считает ли Советский Союз желательным, чтобы русские войска в нужный момент двинулись против польских войск в русской сфере влияния, и, со своей стороны, оккупировали эту территорию. Мы считаем, что это не только было бы облегчением для нас, но в свете московских соглашений, это было бы также и в советских интересах.

В этой связи, пожалуйста, выясните, можем ли мы обсудить это дело с советскими офицерами, которые только что прибыли сюда, и какую позицию собирается занять советское правительство.

Риббентроп

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939-1941 гг. . . – С. 91-92.

№ 7

Телеграма німецького посла в Радянському Союзі Міністру закордонних справ Німеччини про спільні радянсько-німецькі військові операції проти Польщі

5 вересня 1939 р.

Посол Германии в Советском Союзе министру иностранных дел Германии

Телеграмма

№ 264 от 5 сентября
Очень срочно! Москва, 5 сентября 1939 г. – 14:30
Строго секретно!

Ссылаясь на мою телеграмму № 261 от 4 сентября.

Молотов просил меня прийти к нему сегодня в 12.30 и передал мне следующий ответ Советского Союза:

„Мы согласны с Вами, что в подходящий момент для нас было бы совершенно необходимо начать конкретные действия. Однако, по нашему мнению, время ещё не подошло. Возможно, мы ошибаемся, но нам кажется, что слишком большой поспешностью мы можем повредить нашему делу и содействовать обьединению наших противников. Мы понимаем, что когда разворачиваются операции, одна из сторон или обе стороны могут оказаться вынужденными временно пересечь линию разграничения сфер влияния каждой из двух стран, но подобные случаи не должны помешать точной реализации принятого плана".

Шуленбург

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939–1941 гг. . . – С. 92.

№ 8

Телеграма Міністра закордонних справ Німеччини послу в Москві з приводу визначення Радянським Союзом мотивів військових дій проти Польщі і приєднання Західної України

15-16 вересня 1939 р.

Министр иностранных дел Рейха послу Германии в Советском Союзе.

Телеграмма

№ 360 от 15 сентября
Очень срочно! Берлин, 15 сентября 1939 г. – 20:20
Секретно! Получено в Москве 16 сентября 1939 г. – 07:15
Послу лично.

Прошу Вас немедленно сообщить господину Молотову следующее:

1. Разгром польской армии подходит к завершению, как это вытекает из обзора военного положения от 14 сентября, который был уже Вам передан. Мы рассчитываем занять Варшаву в ближайшие несколько дней.

2. Мы уже заявили советскому правительству, что совершенно независимо от чисто военных операций мы считаем себя связанными разграничением сфер влияния, о котором мы договорились в Москве, и это, конечно, относится также и к будущему.

3. Из сообщения, сделанного Вам Молотовым 14 сентября, мы заключаем, что советское правительство намерено выступить уже теперь. Мы приветствуем это. Таким образом, советское правительство избавляет нас от необходимости полностью уничтожить остатки польской армии, преследуя их вплоть до советской границы. Помимо этого, в том случае, если не состоится советская интервенция, может возникнуть вопрос о том, не образуется ли политический вакуум в областях, лежащих к востоку от немецкой зоны влияния. Поскольку мы с нашей стороны не собираемся проводить какую бы то ни было политическую или административную деятельность, кроме мероприятий, к которым нас вынуждают военные операции, то без интервенции Советского Союза могут создаться условия для возникновения там новых государств.

4. Для политического оправдания факта продвижения Красной армии мы предлагаем опубликовать совместное коммюнике следующего содержания: „Ввиду полного распада старых форм правления в Польше, правительство Рейха и правительство СССР считают необходимым положить конец невыносимым политическим условиям, существующим на этих территориях. Они считают своим обоюдным долгом восстановить мир и порядок в этих областях, естественно представляющих для них интерес, и создать новый порядок путём установления естественных границ и создания жизнеспособных экономических структур".

5. Предлагая такое коммюнике, мы полагаем, что советское правительство уже отказалось от мысли, высказанной Молотовым в одной из

предыдущих бесед с Вами о том, чтобы использовать в качестве предлога советской акции угрозу, нависшую над украинским и белорусским населением. О выдвижении подобной мотивировки не может быть и речи. Выставлять оба государства врагами перед всем миром прямо противоречило бы действительным намерениям Германии, которые ограничиваются исключительно хорошо известными сферами германского влияния. Это также противоречило бы договоренности, достигнутой в Москве и, наконец, было бы в противоречии со стремлением к дружеским отношениям, высказанным обеими сторонами.

6. Поскольку военные операции должны быть завершены как можно скорее из-за приближения распутицы, мы были бы признательны, если бы советское правительство назначило день и час выступления своей армии так, чтобы мы, со своей стороны, могли соответственно сдержать свои действия. Чтобы осуществить необходимую координацию военных операций каждой стороны, необходимо также, чтобы представители обоих правительств, а также немецкие и русские офицеры встретились и приняли нужные меры; мы предлагаем для такой встречи прилететь в Белосток.

Прошу Вас тут же телеграфировать мне ответ.

Риббентроп

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939–1941 гг. . . – С. 98–99.

№ 9

Телеграма німецького посла в Москві Міністерству закордонних справ Німеччини з приводу мотивування Радянським Союзом початку воєнних дій проти Польщі

16 вересня 1939 р.

Посол Германии в Советском Союзе
в министерство иностранных
дел Германии

Телеграмма

№ 371 от 16 сентября
Очень срочно!
Строго секретно!

Москва, 16 сентября 1939 г.

Ссылаясь на Вашу телеграмму № 360 от 15 сентября.

Я виделся с Молотовым сегодня в 18 часов и выполнил поручение. Молотов заявил, что военная интервенция Советского Союза неминуема, возможно, даже завтра или днём позже. Сталин присутствовал на совещании военных руководителей и сегодня же ночью в присутствии Молотова назовёт мне день и час советского выступления.

Молотов добавил, что он представит мне сообщение своему правительству, но что, по его мнению, совместного коммюнике не требуется.

Советское правительство намерено мотивировать свою операцию следующим образом: Польское государство распалось и больше не существует, следовательно, все соглашения, заключённые с Польшей, больше недействительны. Советский Союз считает своим долгом вмешаться, чтобы защитить своих украинских и белорусских братьев и создать условия мирного труда для этих обездоленных народов.

Советское правительство намерено обнародовать упомянутую мотивировку по радио, через прессу и т. п. немедленно после того, как Красная Армия пересечёт границу, и одновременно оно сообщит об этом в официальной ноте польскому послу и всем дипломатическим миссиям здесь.

Молотов признал, что выдвигаемая аргументация содержит нотку, задевающую чувства немцев, но ввиду затруднительного положения советского правительства просит не допустить, чтобы такой пустяк встал между нами. К сожалению, советское правительство не видит никакой другой возможной мотивировки, так как до сих пор оно не проявляло никакой заботы о своих национальных меньшинствах в Польше, и Советский Союз должен тем или иным образом оправдать свою интервенцию в глазах мира.

В заключение Молотов просил срочного разъяснения по поводу дальнейшей судьбы Вильно. Советское правительство хочет полностью избежать столкновения с Литвой и поэтому желает знать, было ли достигнуто какое-нибудь соглашение с Литвой относительно района Вильно и, в частности, о том, кто должен будет занять город.

Шуленбург

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939-1941 гг. . . – С. 100-101.

№ 10

Телеграма німецького посла в Москві Міністерству закордонних справ Німеччини щодо пропозицій Сталіна координувати радянсько-німецькі військові дії на сході Польщі

17 вересня 1939 р.

Посол Германии в Советском Союзе
в Министерство иностранных дел
Германии

Телеграмма

№ 372 от 17 сентября Москва, 17 сентября 1939 г.
Секретно!
Очень срочно!

Ссылаясь на мою телеграмму № 371 от 16 сентября.

Сталин принял меня в 2 часа ночи в присутствии Молотова и Ворошилова и обьявил, что Красная Армия пересечёт советскую границу се-

годня, в 6 часов утра, на всём ее протяжении от Полоцка до Каменец-Подольска.

Для того, чтобы избежать инцидентов, Сталин срочно просит нас проследить за тем, чтобы немецкие самолёты, начиная с сегодняшнего дня не залетали на восток от линии Белосток–Брест-Литовск–Лемберг (Львов). Советские самолёты сегодня начнут бомбардировку восточнее Лемберга.

Я обещал сделать всё возможное, чтобы информировать немецкие военно-воздушные силы, но попросил, учитывая, что времени осталось очень мало, чтобы советские самолёты не приближались слишком близко к вышеназванной линии.

Советская комиссия прибудет в Белосток завтра, самое позднее – послезавтра.

Сталин зачитал мне ноту, которая должна быть вручена сегодня ночью польскому послу; копии ноты будут в течении дня разосланы всем миссиям, а затем она будет опубликована. В ноте содержится мотивировка советской акции. Зачитанный проект ноты содержит три неприемлемых для нас пункта. В ответ на мои возражения Сталин с предельной готовностью внёс изменения, так что теперь нота выглядит для нас удовлетворительной. Сталин сказал, что вопрос о публикации германо-советского коммюнике не может рассматриваться раньше, чем через два или три дня.

В дальнейшем по всем возникающим военным вопросам дела должен вести непосредственно с Ворошиловым генерал-полковник Кёстринг.

Шуленбург

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939–1941 гг. . . – С. 101–102.

№ 11

Меморандум радника дипломатичної місії німецького посольства в Москві з приводу публікації радянсько-німецького комюніке про спільні воєнні дії Німеччини і Радянського Союзу проти Польщі
18 вересня 1939 р.

Меморандум советника
дипломатической миссии посольства
Германии в Советском Союзе

По поводу публикации советско-германского коммюнике.

17 сентября, в 15 часов был передан по телефону проэкт совместного германо-советского коммюнике вместе с указанием получить одобрение советского правительства на его опубликование 18 сентября. Текст проэкта прилагается (приложение 1).

17 сентября, в 23.30 посол передал господину Молотову проэкт на одобрение. Последний сказал, что он должен проконсультироваться по

этому вопросу с господином Сталиным. Господин Сталин, которому господин Молотов сразу же позвонил, заявил, что по его мнению, выпустить совместное коммюнике нужно, но что он не может полностью принять предложенный текст, так как он излагает факты слишком откровенно. После этого господин Сталин набросал собственной рукой новый проэкт и попросил, чтобы германское правительство дало на него свое одобрение. (см. приложение 2)

18 сентября, в 12.00 я передал помощнику статс-секретаря Гаусу текст советского проэкта. Господин Гаус сам лично не может высказаться по этому вопросу, а должен обратиться за решением к министру иностранных дел Рейха.

18 сентября, в 12 часов дня начальник канцелярии министра, господин Кордт позвонил мне и передал следующее:

„Мы согласны с предложением русских относительно коммюнике и выпустим его в такой форме во вторник, в утренних газетах. Риббентроп".

Я немедленно передал по телефону это сообщение секретарю господина Молотова.

Через два часа текст коммюнике появился на телетайпе и также был передан всем коротковолновым станциям Германии.

18 сентября в 14.05 господин Кордт снова позвонил и сообщил:

„Коммюнике будет напечатано в некоторых вечерних газетах. Пожалуйста, информируйте заинтересованные учреждения".

Примите, господин посол и советник посольства, уверения в моём глубоком почтении.

Хильгер

Москва, 18 сентября 1939 года

P/S 18 сентября, в 19.15 господин Гаус позвонил и спросил, было ли сегодня опубликовано коммюнике в русских вечерних газетах. Если нет, его должны сегодня передать по советскому радио. Министр иностранных дел Рейха очень беспокоится, было ли это сделано. Я сказал господину Гаусу, что как сегодня у русских выходной, то вечерние газеты не выходили, и что я позже сообщу о передачах по радио. В 20.00 я смог сообщить господину Гаусу, что, начиная с 16.00, советское радио уже не раз передало коммюнике.

Хильгер

18 сентября

Приложение 1

Ввиду внутренней недееспособности Польского государства и его распада, правительство Германии и правительство СССР считают необходимым положить конец невыносимым политическим и экономическим условиям, существующим на этих территориях. Они считают своим совместным долгом восстановить спокойствие и порядок в этих областях, которые естественно представляют для них интерес, и создать новый порядок путём установления естественных границ и создания жизнеспособных экономических структур.

Приложение 2
(В записке Шуленбурга от руки: „Сталинский проэкт")

Во избежание всякого рода необоснованных слухов насчёт задач советских и германских войск, действующих в Польше, правительство СССР и правительство Германии заявляют, что действия этих войск не преследуют никакой цели, идущей в разрез интересам Германии или Советского Союза и противоречащей духу и букве пакта о ненападении, заключённого между Германией и СССР. Задача этих войск, наоборот, состоит в том, чтобы восстановить в Польше порядок и спокойствие, нарушенные распадом Польского государства и помочь населению Польши перестроить условия своего государственного существования.

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939–1941 гг. . . – С. 104–105.

№ 12

Німецько-радянський договір про дружбу і кордони між СРСР і Німеччиною

28 вересня 1939 р.

Германско-советский договор о дружбе и границе между СССР и Германией

Правительство СССР и Германское правительство после распада бывшего Польского государства рассматривает исключительно как свою задачу восстановить мир и порядок на этой территории и обеспечить народам, живущим там, мирное существование, соответствующее их национальным особенностям. С этой целью они пришли к соглашению в следующем:

Статья 1.

Правительство СССР и Германское правительство устанавливают в качестве границ между обоюдными государственными интересами на территории бывшего Польского государства линию, которая нанесена на прилагаемую при сём карту и более подробно будет описана в дополнительном протоколе.

Статья 2.

Обе стороны признают установленную в статье 1 границу обоюдных государственных интересов окончательной и устраняют всякое вмешательство третьих держав в это решение.

Статья 3.

Необходимое государственное переустройство на территории западнее указанной в статье линии производит Германское правительство, на территории восточнее этой линии – правительство СССР.

Статья 4.

Правительство СССР и Германское правительство рассматривают вышеприведённое переустройство как надёжный фундамент для дальнейшего развития дружественных отношений между народами.

Статья 5.

Этот договор подлежит ратификации. Обмен ратификационными грамотами должен произойти возможно скорее в Берлине.

Договор вступает в силу с момента его подписания.

Составлен в двух оригиналах, на немецком и русском языках.

Москва, 28 сентября 1939 года.

По уполномочию правительства СССР В. Молотов

За правительство Германии И. Риббентроп

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939–1941 гг. . . – С. 110–111.

№ 13

Таємний протокол до німецько-радянського договору про дружбу і кордони щодо депортації українців з прикордонної смуги

28 вересня 1939 р.

Доверительный протокол

Правительство СССР не будет препятствовать немецким гражданам и другим лицам германского происхождения, проживающим в сфере его интересов, если они будут иметь желание переселиться в Германию или в сферы германских интересов. Оно согласно, что это переселение будет проводиться уполномоченными Германского Правительства в согласии с компетентными местными властями и что при этом не будут затронуты имущественные права переселенцев.

Соответствующее обязательство принимает на себя Германское Правительство относительно лиц украинского или белорусского происхождения, проживающих в сферах его интересов.

Москва, 28 сентября 1939 года.

По уполномочию Правительства СССР В. Молотов

За Германское Правительство Риббентроп

Опубл.: Советско-нацистские отношения. 1939–1941 гг. . . – С. 111.

№ 14

Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про демаркацію радянсько-німецького кордону

8 жовтня 1939 р.

О ратификации советско-германского договора о дружбе и границе между СССР и Германией и дополнительного протокола к нему

Утвердить Указ Президиума Верховного Совета СССР от 19 октября с. г. и дополнительного протокола к упомянутому договору, подписанного в Москве 4 октября с. г. с приложенными к договору и протоколу картами.

Й. Сталин

РЦХИДНИ. Ф. 17, оп. 3, спр. 1015, арк. 22.

№ 15

Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про вирішення долі біженців з території Польщі, окупованої німецькими військами

10 листопада 1939 р.

О беженцах с территории, ныне занятой немцами

1. Для решения вопросов, связанных с использованием рабочей силы беженцев, а также вопросов об эвакуации части беженцев обратно, образовать комиссию в составе тт. Берия, Булганина, Шверника и Корниец. Созыв комиссии за т. Берия.

2. Поручить этой комиссии точно учесть количество беженцев и организовать работу по целесообразному использованию части беженцев как рабочей силы, а также рассмотреть вопрос об обратной эвакуации остальной части их. Свои предложения внести на утверждение ЦК.

Й. Сталин

РЦХИДНИ. Ф. 17, оп. 3, спр. 1016, арк. 3.

№ 16

Постанова Ради Народних Комісарів СРСР про депортацію населення західних областей України і Білорусії

29 грудня 1939 р.

Совершенно секретно!

В соответствии с Постановлением СНК Союза ССР от 5 декабря 1939 г. № 2001-558 сс Совет Народных Комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Утвердить инструкцию Народного Комиссариата Внутренних Дел СССР о порядке переселения польских осадников из западных областей УССР и БССР.

2. Утвердить представленное НКВД СССР Положение о спецпосёлках и трудовом устройстве осадников, выселяемых из западных областей УССР и БССР.

3. Обязать Наркомлес СССР обеспечить подготовку и приёмку, размещение, устройство и трудовое использование переселенцев-осадников, направляемых на работу в лесную промышленность.

Поручить НКВД СССР совместно с Наркомлесом СССР в 5-тидневный срок определить пункты расселения осадников и порядок трудового использования их в соответствии с Положением о спецпосёлках и трудовом устройстве осадников, выселяемых из западных областей УССР и БССР.

4. Обязать НКПС обеспечить перевозку спецпереселенцев-осадников отдельными эшелонами в сроки, устанавливаемые НКВД СССР.

Предложить Наркомздраву СССР обеспечить спецпереселенцев-осадников в пути их следования медицинским персоналом, необходимыми медикаментами и медико-санитарным инвентарём по заявке НКВД СССР не позднее чем за 5 дней до отправки эшелонов. Возложить на Наркомздрав СССР организацию медико-санитарного обслуживания спецпереселенцев-осадников в спецпосёлках.

6. Обязать Наркомторг СССР организовать питание спецпереселенцев-осадников в пути их следования в пунктах, определяемых НКВД СССР.

7. Организацию перевозки спецпереселенцев-осадников от станции прибытия до спецпосёлков возложить на НКВД СССР. Обязать Наркомлес СССР предоставить в распоряжение НКВД СССР для указанной цели автогужевой транспорт и продовольствие в количествах, обеспечивающих одновременную переброску прибывающих эшелонов.

8. Предложить Кировскому, Пермскому, Вологодскому, Архангельскому, Ивановскому, Ярославскому, Новосибирскому, Свердловскому и Омскому облисполкомам и СНК Коми АССР оказать практическую помощь НКВД и Наркомлесу СССР в деле перевозки и размещения спецпереселенцев-осадников и в случае необходимости предоставить в распоряжение НКВД СССР недостающий автогрузтранспорт для перевозки переселенцев путём привлечения местных организаций и колхозов.

9. Обязать Наркомторг СССР выделить Наркомлесу СССР дополнительно продовольствие и промтоварные фонды на 21.000 семей спецпереселенцев-осадников.

10. Предложить Наркомпросу РСФСР организовать школьное обучение детей спецпереселенцев-осадников в спецпосёлках.

11. Утвердить типовые штаты и ставки заработной платы работников районных и поселковых комендатур НКВД СССР в спецпосёлках, согласно приложению.

12. Предусмотреть в бюджетах на 1940 г. и первый квартал 1940 г.:

а) выделение дополнительных ассигнований по смете НКВД СССР в сумме 17,5 миллионов рублей на расходы по переселению осадников из западных областей УССР и БССР.

б) выделение Наркомлесу СССР 14 миллионов рублей на расходы по хозяйственному устройству спецпереселенцев-осадников.

ЦГАОР СССР. Ф. 9479, оп. 1, спр. 54, арк. 31-32; Опубл.: Літопис нескореної України. – Львів. – 1993. – Кн. 1. – С. 26-27.

№ 17

Інструкція Народного Комісаріату внутрішніх справ Союзу РСР про порядок виселення осадників із західних областей України і Білорусії

29 грудня 1939 р.

Сов. секретно

„Утверждено"
Постановление СНК Союза ССР от 29 декабря 1939 г. №2122-617 сс.

И н с т р у к ц и я

Народного Комиссариата Внутренних Дел Союза ССР от 29 декабря 1939 года.

О порядке переселения польских осадников из западных областей УССР и БССР.

1. Выселение осадников из западных областей УССР и БССР проводится одновременно по УССР и БССР в день, назначенный НКВД СССР.

2. При выселении осадников всё недвижимое имущество, сельскохозяйственный инвентарь, домашний скот остаются на месте и принимаются по акту местными управлениями.

3. Осадникам разрешается брать с собой следующее имущество и мелкий хозяйственный инвентарь:

1) Одежда,
2) Бельё,
3) Обувь,
4) Постельные принадлежности,
5) Посуда столовая (ложки, ножи, вилки), чайная и кухонная, вёдра,
6) Продовольствие из расчёта месячного запаса на семью,
7) Мелкий хозяйственный и бытовой инструмент (топор, пила, лопата, мотыга, коса, грабли, вилы, молоток, клещи, зубило и т. д.),
8) Деньги (сумма не ограничивается) и бытовые ценности (кольца, часы, серьги, браслеты, портсигары и т. п.)
9) Сундук или ящик для упаковки вещей.

4. Общий вес указанных вещей не должен превышать 500 кг на семью.

Примечание: Громоздкие вещи, в том числе хозяйственный инвентарь перевозятся в специально выделенных вагонах.

5. Отправка осадников к месту поселения производится эшелонами в составе 55 вагонов, оборудованных по зимнему для людских перевозок (в том числе один классный вагон для охраны и один оборудованный санизолятор).

В каждый вагон помещается 25 человек взрослых и детей с их вещами.

Для громоздких вещей на каждый эшелон выделяется по 4 товарных вагона.

6. На каждый эшелон НКВД СССР назначает начальника эшелона и соответствующую охрану.

Наркомздрав СССР обеспечивает эшелоны медицинским персоналом в составе одного медфельдшера и двух медсестёр на каждый эшелон и соответствующими медикаментами.

За 10 дней до подачи вагонов НКВД СССР представляет НКПС заявку на эшелоны с точным указанием для подачи эшелонов, станции погрузки и станции назначения. Подача эшелонов обеспечивается НКПС не позднее 3-х дней с момента поступления заявки НКВД СССР.

7. В пути следования по железной дороге спецпереселенцы-осадники получают бесплатно один раз в сутки горячую пищу и 800 грамм хлеба на человека.

Изготовление и выдача пищи в пути следования производится по заявкам Начальников эшелонов НКВД трестами железнодорожных ресторанов и буфетов Наркомторга СССР.

Оплата расходов на питание спецпереселенцев-осадников в пути следования производится НКВД СССР.

8. Спецпереселенцы-осадники направляются на лесоразработки Наркомлеса в Кировскую, Пермскую, Вологодскую, Архангельскую, Ивановскую, Ярославскую, Новосибирскую, Свердловскую и Омскую области, Красноярский и Алтайский края и Коми АССР и размещаются на месте работ в отдельных посёлках от 100 до 500 семей в каждом.

Подготовка к приёму спецпереселенцев-осадников, предоставление им помещений и трудовое устройство их возлагается на Наркомлес СССР.

9. Перевозка спецпереселенцев-осадников от станции прибытия до места поселения организуется НКВД СССР. Наркомлес СССР выделяет в распоряжение НКВД СССР необходимый автогужтранспорт и продовольствие в количествах, обеспечивающих одновременно переброску прибывающих спецпереселенцев-осадников.

В случае необходимости краевые и областные комитеты обязаны представить в распоряжение НКВД СССР дополнительный автогужтранспорт путём привлечения местных организаций и колхозов.

Народный Комиссар Внутренних Дел СССР Л. Берия

Верно: Начальник отдела трудовых поселений ГУЛАГ НКВД – ст. лейтенант Госбезопасности (Кондратов)

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 52, арк. 8-10.

№ 18

Інструкція Народного Комісаріату внутрішніх справ Союзу РСР про статус переселенців і осадників, виселених із західних областей України та Білорусії 29 грудня 1939 р.

Сов. Секретно

„Утверждено"
Постановление СНК Союза ССР
от 29 декабря 1939 г.
№ 2122-617 сс.

Положение
О спецпереселенцах и трудовом устройстве осадников, выселяемых из западных областей УССР и БССР

1. Осадники и их семьи, переселённые НКВД СССР из западных областей УССР и БССР, размещаются для трудового использования в спецпосёлках, организуемых в районах лесных разработок Наркомлеса СССР.

2. Спецпосёлки для спецпереселенцев-осадников организуются НКВД СССР из расчёта от 100 до 500 семей на один посёлок.

3. Отвод жилых помещений и коммунально-бытовое обслуживание спецпереселенцев-осадников производится Наркомлесом СССР по нормам, установленным для рабочих лесной промышленности. При этом каждой семье спецпереселенцев-осадников предоставляется отдельная комната или отдельное место в бараке из расчёта не менее 3 кв. метра жилой площади на 1 человека.

4. Административное управление спецпосёлками осадников осуществляется районными и посёлковыми комендатурами НКВД СССР.

Посёлковые комендатуры НКВД СССР организуются в каждом спецпосёлке, а районные комендатуры НКВД СССР - в административных районах с размещением их в центре территории, на которой расположены спецпосёлки.

5. Комендатуры НКВД СССР в спецпосёлках осуществляют учёт спецпереселенцев-осадников, ведут борьбу с побегами, следят за соблюдением установленного в посёлках общественного порядка и правил трудового использования спецпереселенцев.

6. Расходы на содержание районных и поселковых комендатур, а также расходы, связанные с административным обслуживанием спецпереселенцев-осадников (средства передвижения, почтово-телеграфные расходы и др.), производятся по сметам комендатур за счёт средств, образуемых в порядке ежемесячных отчислений от зароботной платы спецпереселенцев-осадников, в пределах не свыше 10%.

Указанные отчисления производятся предприятиями Наркомлеса СССР по месту работ спецпереселенцев-осадников и перечисляются отделами исправительно-трудовых колоний соответствующих УНКВД.

7. Сметы районных и посёлковых комендатур НКВД СССР утверждаются начальником ГУЛАГА НКВД СССР по представлению областных (краевых), отделов исправительно-трудовых колоний УНКВД.

8. Коменданты спецпосёлка обязаны:

а) следить за соблюдением установленного в посёлке порядка б) наблюдать за точным выполнением договоров о трудовом использовании спецпереселенцев, заключённых отделами исправительно-трудовых колоний УНКВД с предприятиями Наркомлеса в) принимать необходимые меры к предупреждению побегов, обнаружению и задерживанию правонарушителей г) вести борьбу с пьянством, хулиганством, шинкарством и другими нарушениями общественного порядка в посёлках д) систематически производить проверку наличия спецпереселенцев е) производить регистрацию актов гражданского состояния.

9. Правила внутреннего распорядка в спецпосёлках утверждаются начальником отдела исправительно-трудовых колоний УНКВД и доводятся комендантом до всеобщего сведения населения посёлка.

10. За нарушение установленного в спецпосёлках порядка, недобросовестное отношение к государственному имуществу, нарушение трудовой дисциплины и прогулы спецпереселенцы подвергаются комендантами посёлков штрафу до 25 рублей или аресту до 5 суток.

Районным комендантам НКВД предоставляется право подвергать наиболее злостных нарушителей штрафу до 50 рублей или аресту до 10 суток или привлекать их к уголовной ответственности. Привлечение спецпереселенцев к административной или уголовной ответственности производится на основании предварительного расследования, проводимого комендантом. Суммы, поступающие от штрафов, комендантами спецпосёлков сдаются в доход государства.

11. Районным и поселковым комендантам предоставляется право, по согласованию с администрацией предприятия Наркомлеса СССР, переводить нарушителей дисциплины на более тяжёлые работы.

12. В случае побега спецпереселенцев комендант спецпосёлка немедленно принимает меры к розыску и задержанию бежавших с одновременным извещением местного управления НКВД для объявления розыска.

13. Коменданты спецпосёлков обязаны принимать от спецпереселенцев жалобы как в письменном, так и в устном виде и разрешать их на месте.

В случае невозможности разрешения на месте вопросов, затронутых в жалобе, комендант обязан направлять их на разрешение отдела исправительно-трудовой колонии УНКВД. Заявления и жалобы спецпереселенцев, адресуемые вышестоящим органам власти, комендант обязан направлять по принадлежности.

14. В районных комендатурах ведётся персональный учёт спецпереселенцев.

„Учётная карточка" (см. прилагаемую форму) заполняется в трёх экземплярах: один экземпляр карточки хранится в районной комендатуре НКВД, второй экземпляр направляется в отдел исправительно-трудовых колоний НКВД и третий экземпляр – в ГУЛАГ НКВД СССР.

15. В комендатуре спецпосёлка ведётся книга посемейного учета спецпереселенцев, составленная в алфавитном порядке. В книгу записывается глава семьи с припиской к нему всех членов семьи. Члены семьи спецпереселенцев, имеющие другие фамилии, записываются в книгу под своей фамилией.

16. В учётных карточках и книге посемейного учёта должны отражаться все изменения в составе семьи спецпереселенца.

17. Все трудоспособные спецпереселенцы-осадники обязаны заниматься общественно-полезным трудом на работах, предоставляемых им предприятиями Наркомлеса.

18. Условия и порядок оплаты труда спецпереселенцев-осадников устанавливаются НКВД СССР по согласованию с Наркомлесом СССР.

19. Спецпереселенцы-осадники и их семьи, вселённые в спецпосёлки, не имеют права выезда за пределы административных районов вселения.

Отлучка из спецпосёлка или места работы на время свыше 24 часов, а также перемещение в пределах посёлка из одного барака (дома) в другой допускается только с разрешения коменданта посёлка.

Народный комиссар внутренних дел СССР Л. Берия
Верно:

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 52, арк. 4–7.

№ 19

Особові справи примусово виселених родин *
30 грудня 1939 р., 21 січня 1940 р.

Личное дело анкета

Дрогобычская обл. Жидачевский уезд
колония Людвикивка селение

1. Фамилия, имя и отчество Богонис Василий Иванович
2. Год и место рождения родился 1912 г. с. Песочное Жидачевского уезда
3. Состав семьи (указать имена, отчества, фамилия, возраст, отношение к главе семьи, проживающих вместе с ним, кроме того то же самое указать в отношении членов семьи проживающих отдельно и кто из них трудоспособен

Богонис Анна Иосиф 30 лет – жена
Питек Стефания Петровна 7 лет – дочка
Питек София Петровна 5 лет – дочка

4. Национальность украинец
5. Род занятий (основной и подобный) хлебороб
6. Служба в бывшей польской армии или разведке и полиции, указать наименование воинской части или органа разведки и полиции последний чин и должность и время службы

В польской армии и полиции не служил

7. Когда поселился в данной местности в 1920 г.
8. Где жил до поселения в данной местности село Щурово Бжеского уезда (бывш. Польша)
9. Какое имеете имущество (указать количество земли в гектарах, количество скота, крупного и сложного сельско-хозяйственного инвентаря – дать характеристику жилых хозяйственных строений)

Земли – 6 морг., крупного скота – 3 шт., одна соломорезка, один жилой дом деревянный – 15. 000 рублей, одна стодола деревянная – 3000 рублей.

10. Примечание:

Хозяйство крепкое, середняцкое, есть факты, когда его жена издевалась над крестьянами, а поэтому как социально-опасный элемент подлежит изъятию.

Должность и фамилия заполняющего анкету:

Председатель уездного исполнительного комитета Ночуйченко.

30 декабря 1939 г.

Личное дело / Анкета

Дрогобычская обл. Перемишльский уезд с. Грушатичи

1. Фамилия, имя и отчество – Ребот Петро Станиславович
2. Год и место рождения 1884 г., с. Гдешичи Перемышльского уезда Львовского воеводства.
3. Состав семьи:

жена – Мария Станиславовна рождения 1894 г. сын Станислав – 1922 г.
сын Иосиф – 1925 г.
сын Тодеуш – 1927 г.
сын Ярослав – 1930 г.
дочь Владимежа – 1932 г.

4. Национальность украинец
5. Род занятий: сельское хозяйство
6. Служба в бывшей польской армии или разведке – не служил
7. Когда поселился в данной местности – 1933 г.
8. Какое имеет имущество: хата, стодола, 2 коровы.
9. Примечание:

за наличный расчёт в 1923 г. купил у помещика 3,5 морга земли и сейчас получил на семью ещё 1 морг. Был присяжным заседателем окружного Перемышльского суда 1924–1929 гг.

Должность и фамилия заполнявшего анкету: зав. земотдела

21 января 1940 г.

*** В архівних матеріалах збереглися тисячі подібних особових справ (анкет) на виселених родин українців, поляків, євреїв.**

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 101, арк. 100–101, 119–120.

№ 20

Довідка управління НКВС Львівської області про вікову і національну структуру осадників 1 січня 1940 р.

Сведения
о количестве осадников по уездам Львовской области
по состоянию на 1 января 1940 г.

№№ п/п	Наименование населенных пунктов	Количество хозяйств	Количество членов семьи	По национальности поляков	По национальности украинцев	Служащих в польской армии	Служащих в польской разведке	Служащих в польской полиции	Служащих в админ. органах польского государства	Поселившихся до 1920 года	Поселившихся после 1920 года	Земли в гектарах	Лошадей	Коров	Имеют основное хозяйство	Имеют подсобное хозяйство	По соц. положению – кулаков	По соц. положению – середняков	По соц. положению – бедняков
1.	Гродек	118	655	108	10	53	–	–	–	1	117	544	12	191	118	–	–	–	–
2.	Броды	283	1493	282	1	99	–	3	–	64	219	864	27	540	283	9	–	–	–
3.	Перемышляны	155	840	148	7	45	–	–	–	2	153	681	107	186	155	25	–	–	–
4.	Яворов	301	1677	297	4	122	–	3	–	202	99	2168	339	607	300	32	–	–	–
5.	Любачев	154	794	154	–	37	–	2	1	54	100	932	174	231	154	–	–	–	–
6.	Львов	197	1015	182	15	64	–	1	1	87	110	1338	263	348	197	15	–	–	–
7.	Каменка	237	1212	234	3	86	1	12	6	15	222	1542	206	335	237	18	–	–	–
8.	Сокаль	686	3481	599	87	312	–	4	1	47	639	2833	606	1013	686	34	–	–	–
9.	Злочев	335	1806	326	9	125	–	9	10	47	288	2285	320	467	335	18	–	–	–
10.	Жолкев	326	1796	204	122	85	–	5	–	66	260	2933	308	563	321	33	–	–	–
11.	Родзехов	464	3200	450	14	164	–	–	–	144	350	2974	394	660	464	2	–	–	–
12.	Вобрка	375	1935	325	50	116	–	1	–	34	341	2556	347	594	375	1	–	–	–
13.	Рава-Русска	376	1181	312	64	127	–	1	–	6	370	1997	266	533	376	26	–	–	–
	Итого:	4007	21085	3621	386	1435	1	41	19	739	3268	2364	737	22762	4002	13	–	–	–

Нач. 2 отделения ЭКО УНКВД по ЛО Лейтин Г.Б.
Спиридонов

АІБ УВС ЛО. Ф.110, оп.1, спр.104, арк.149.

№ 21

Оперативний план Наркомату внутрішніх справ УРСР виселення родин осадників і лісників Львівської області

22 січня 1940 р.

Сов. секретно

„Утверждаю"
Народный Комиссар внутренних дел УССР
Комиссар Государственной Безопасности 3 ранга Серов

„21„ января 1940 года

П л а н
проведения операции по выселению осадников и лесников
согласно директивы НКВД СССР № 56485.

1. Всего по Львовской области подлежит выселению 3904 хозяйств осадников с 21648 членами семьи и 348 хозяйств лесников с 1732 членами семьи.

По уездам осадничьи хозяйства лесников распределены следующим образом:

№№ п/п	Уезд	Кол. хозяйств осадников	Кол. членов семьи в них	Кол. хозяйств лесников	Кол. членов семьи в них
1.	Бобрский	399	2116	96	483
2.	Бродский	349	1970	14	55
3.	Городокский	108	634	64	359
4.	Жолкевский	352	1400	49	244
5.	Злочевский	326	1766	15	65
6.	Каменский	167	917	6	32
7.	Любачевский	152	931	8	21
8.	Львовский	276	1470	–	–
9.	Перемышлянский	178	987	11	38
10.	Рава-Русский	300	1651	51	278
11.	Радеховский	526	3060	3	17
12.	Сокальский	585	3133	15	67
13.	Яворовский	316	1613	16	73
	Всего:	3904	21648	348	1732

2. В связи с операцией территорию области разбить на 16 оперативных участков. Оперативные участки охватывают населённые пункты:

Оперативный участок № 1 (Бобрский уезд)

Шоломия – 12/55, Коцурев – 3/17, Водники – 8/45, Старое-Село – 3/18, Подяркив – 1/4, Романово – 7/31, Гринив – 2/7, Селиска – 1/3, Подгородище – 3/16, Будкив – 2/8, Подмонастырь – 5/28, Воловое – 2/12, Шпильчино – 1/5 , Стрилки – 21/118, Стоки – 4/18, Стоки-Виланды – 20/3, Ланки-Малые – 38/238, Ланы – 3/15, Серники – 1/8, Любеши –33/188, Кологуры – 1/4, Выбранивка – 18/97, Гудыско – 1/4, Суходол – 16/76, Волощино – 1/3 , Глибовичи – 4/20, Ольховцы – 3/23, Лопушно – 14/65, Бобрка – 1/4.

Всего 29 населённых пунктов, 229 хозяйств, 1241 членов семьи.

Операцию проводит „тройка" в составе:

нач. отделения II отдела УГБ УНКВД – мл. лейтенант госбезопасности тов. Черпаков (руководитель), нач. уезд. отдела НКВД – мл. лейтенант госбезопасности тов. Малышев, опер. уполн. III отдела УГБ УНКВД – ст. лейтенант тов. Лимонов.

Оперативный участок № 2 (Бобрский уезд).

Кремеривка – 78/350, Жабокруки – 31/189, Бакивцы – 18/96, Оришкинцы – 31/176, Грусятичи – 25/128, Черемхов – 11/50, Новосёлки – 22/108, Подлески – 16/88, Боницы – 3/8, Боруды –1/3, Чижицы – 1/3, Девятныки – 3/22, Боринычи – 3/16, Стрилки –1/8, Гран. Куты – 2/7, Руда – 1/8, Станкивцы – 2/8, Пидднестряны – 1/5, Залиски – 1/5, Деш. Малораво – 1/4, Загиречко – 1/7, Добровляны – 7/28, Бортники – 1/7, Молодинче – 2/9, Межиречье – 1/13.

Всего 26 населённых пунктов, 266 хозяйств, 1358 членов семьи.

Операцию проводит „тройка" в составе: начальник отделения 2 отдела УНКВД – мл. лейтенант госбезопасности тов. Питович (руководитель), начальник отделения уездного НКВД – мл. лейтенант госбезопасности тов. Калинин, ст. лейтенант тов. Архипов.

Оперативный участок № 3 (Бродский уезд)

Лешнив – 18/117, Антося – 40/220, Конюшкив – 25/137, Митница –11/71, Комаривка – 1/6, Корсив – 2/7, Варшавка – 38/198, Шныров – 1/6, Ольховец – 4/24, Доронин – 12/63, Конюшкив – 11/59, Бовдуры – 1/3, Пониковица – 2/10, Пилсужино – 5/36, Косарщица – 8/53, Голосковичи – 23/136, Высоцкое – 33/168, Ясенив – 28/172, Кадлубиска – 28/171, Гутиска-Бродское – 1/4, Дубье – 2/8, Гуто-Литовское – 2/12, Литовско – 4/22, Гутысько-Пеняцкое –1/4, Чепели – 1/1, Шишковицы – 2/13, Маркопиль – 1/6, Паликоровы – 31/156, Вербивщик – 13/78, Стибаривка – 6/29, Берлин – 2/8, Фильварки-Великие – 1/3, Лагодив – 1/6, Спилик-Броды – 1/4, Лобач – 1/6, Гаи-Смоленские – 1/4, Збруи –1/5.

Всего 37 населённых пунктов, 363 хозяйства, 3025 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. уездного отдела НКВД – лейтенант госбезопасности тов. Евграфов (руководитель), особоупол-

номоченный УНКВД -ст. лейтенант госбезопасности тов. Саркисов и оперуполномоченный III отдела УНКВД - ст. лейтенант тов. Нусимович.

Оперативный участок № 4 (Гродский уезд).

Родатычи - 7/40, Бартатив - 6/30, Путятычи - 1/8, Воля Добростанская - 2/4, Лелехивка - 3/17, Янов-Залесье - 1/7, Керныця - 2/11, Оброшино - 1/3, Угерцы - 1/3, Лесновичи - 1/8, Страда - 3/11, Великe-Поле - 2/10, Верещиця - 6/34, Ставки -11/64, Майдан - 4/29, Вишенька - 10/25, Любин Малый - 3/13, Янов - 1/9, Дроздовица - 1/8, Лозына - 1/6, Ярына - 1/5, Била Гора - 1/5, Ставчаны - 1/5, Завидовичи - 27/169, Добростан -35/198, Вовчухи - 18/116, Генриховка - 20/112, Жорниска - 3/16.

Всего 38 населённых пунктов, 172 хозяйства, 993 члена семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: начальник уездного отдела НКВД - мл. лейтенант госбезопасности тов. Матвеев (руководитель), зам. начальника ЭКО УНКВД - мл. лейтенант госбезопасности тов. Уфлянд, зам. начальника отделения ЭКО УНКВД - ст. лейтенант тов. Чунихин.

Оперативный участок № 5 (Жолкевский уезд)

Колодно - 51/296, Печихвосты - 8/60, Жовтанци - 20/78, Мосты Великие - 30/192, Боянец - 16/87, Надичи - 6/27, Туринка - 11/52, Скварява Нова - 9/48, Кулява - 24/144, Деревня - 36/201, Сопошин - 5/21, Зарище - 12/61, Парове - 16/71, Кулиничи -18/98, Зиболки - 10/51, Скварява Стара - 1/2, Гутиска - 4/21, Блещи Воды - 2/8, Фийна - 2/12, Глинско - 1/4, Поляна - 6/30, Купичволя - 1/5, Вечерки - 3/10, Волица - 1/3.

Всего 23 населённых пункта, 283 хозяйств, 1572 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. уездного отдела НКВД - лейтенант госбезопасности тов. Гриднёв (руководитель), нач. отдела кадров УНКВД - капитан госбезопасности тов. Асланикашвили, оперуполномоченный III отдела УНКВД - мл. лейтенант госбезопасности тов. Яковлев.

Оперативный участок № 6 (Злочевский уезд)

Сновичи - 21/112, Жуков - 12/68, Плугов - 14/78, Рыков -45/200, Тростянец Малый - 15/83, Гологоры - 13/73, Залисье -1/1, Зозуля - 1/1, Короливка - 37/201, Петричи - 2/12, Ожидов -1/3, Подгородци - 2/19, Валуйка - 1/2, Циково - 2/10, Черемушка - 1/4, Могила-Красная - 8/50, Красное - 7/36, Безбруды - 12/72, Куткор - 8/45, Могила-Утишка - 6/32, Переставка - 7/44, Бортков - 17/78, Брикуны - Переставки -8/49, Руже-Роля - 37/229, Вильшаница-Дубки - 9/57, Вильшаница Мала - 8/49, Вильшаница Раздолы - 29/163, Княже - 11/52.

Всего 28 населённых пунктов, 341 хозяйство, 1831 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. III спецотдела УНКВД - ст. лейтенант госбезопасности тов. Мальцев (руководитель), начальник уездного отдела НКВД - лейтенант госбезопасности тов. Бурко, старший инспектор ОК УНКВД - тов. Мардвинцев.

Оперативный участок №7 (Каменский уезд)

Вербляны – 19/139, Яблонивка Польска – 50/250, Побужаны – 30/124, Рипнив – 2/13, Купче – 2/6, Козлов – 21/110, Дидилев – 3/15, Волица Деревлянска – 10/99, Соколя – 4/24, Гарпин – 2/7, Дернив – 17/77, Незнанив – 4/25, Будки Незнание – 2/9, Липники – 1/5, Селец Бенькив – 4/22, Руда-Селецка – 2/10, Здешив – 1/5, Полонична – 1/5.

Всего 18 населённых пунктов, 173 хозяйств, 949 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. уездного отдела НКВД – лейтенант госбезопасности тов. Губаренко (руководитель), оперуполн. III спецотдела УНКВД – тов. Ковалёв, зав. учебной частью ОК УНКВД – тов. Исагурьян.

Оперативный участок №8 (Любачевский уезд)

Луговицы – 5/31, Витолдивка – 1/3, Пидемщина – 5/37, Ливча – 5/44, Долинка – 2/15, Хотилюб – 17/94, Новое Село – 6/33, Дахнов – 35/209, Синявка – 3/18, Котовице – 1/3, Луковец –1/3, Сурмачёвка – 14/80, Гаматка – 4/24, Сухая Воля – 4/28, Старое Село – 1/2, Залисья – 1/7, Ниновичи – 17/85, Ветлин – 11/74, Ляшки – 5/36, Кореница – 1/5, Мокре – 6/34, Гараи – 1/5, Башта – 3/12, Корчунки – 5/28, Мурованки – 1/1, Лапаевка – 1/2, Бобровка – 4/38.

Всего 37 населённых пунктов, 160 хозяйств, 952 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: начальник уездного отдела НКВД – капитан госбезопасности тов. Кононов (руководитель), нач. отделения ЭКУ – мл. лейтенант госбезопасности тов. Петров, оперуполн. III отдела УГБ УНКВД – техник-интендант I ранга тов. Пышкин.

Оперативный участок №9 (Львовский уезд)

Пустомиты – 21/80, Глинка – 11/44, Конопница (Кольтвассер) – 21/77, Сокольники – 3/18, Поршна – 2/2, Милошовичи – 3/7, Хрусно-Старое – 8/45, Айнзидель – 3/10, Сердица – 30/163, Мостки – 6/26, Лисневичи – 1/4, Германив – 9/44, Белка Шляхетская – 9/41, Миклашив – 2/9, Кривчицы – 3/8, Глуховичи – 5/16, Гай – 15/59, Чижки – 2/5, Давыдово – 2/6, Кротошин – 2/6, Пасики Зубжански – 1/3, Бирки Яновские – 1/4, Грибовичи – 8/29, Зарудцы – 5/15, Костоив – 1/2, Збойск – 1/2, Сороки-Львовские – 1/2, Прусы – 44/175, Цеперов – 31/131, Ярычев Старый – 9/44, Борщовичи – 3/14, Пидлиски-Велики – 11/71.

Всего 33 населённых пунктов, 276 хозяйств, 1470 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: начальник уездного отдела НКВД – лейтенант госбезопасности тов. Хомутов (руководитель), зам. нач. отделения ЭКО УНКВД – тов. Алафёрдов и нач. отделения уездного отдела НКВД тов. Хохряков.

Оперативный участок №10 (Перемышлянский уезд)

Вишнивчик – 4/17, Чемеринцы – 18/83, Дусанив – 9/91, Кореличи –

22/87, Добряничи - 28/153, Борщов - 3/11, Коросно - 2/8, Ясна - 24/137, Погорельцы - 3/30, Ольфредивка - 4/13, Мазив - 25/98, Перегноев - 9/48, Задвирья - 22/71, Волкив - 2/13.

Всего 14 населённых пунктов, 189 хозяйств, 1025 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: начальник уездного отдела НКВД - капитан госбезопасности тов. Попов (руководитель), нач. отделения ЭКО УНКВД - мл. лейтенант госбезопасности тов. Стороженко, опер. уполн. III отдела УГБ УНКВД - мл. лейтенант госбезопасности тов. Хачиян.

Оперативный участок № 11 (Рава-Русский уезд)

Березанка - 7/38, Журавцы - 3/16, Руда-Журавска - 10/48, Свять - 3/18, Колоницы - 6/40, Гребенов - 3/21, Хоронив -11/74, Хлевчаны - 60/342, Тяглив - 21/110, Воронов - 13/57, Остобиж - 21/113, Домашов - 26/142, Карив - 1/2, Михайловка - 1/4, Салаши - 1/4, Рички - 1/10, Заборье - 3/14, Вербицы - 3/19, Немиров - 4/14, Предместье - 6/30, Парипсы - 13/79, Вербляны - 30/161, Шавры - 11/55, Радруж - 4/16, Потылыч - 1/7, Верхрата - 2/11, Селиска - 6/36, Рата - 3/10, Прусы - 1/2, Щирец - 6/36, Била - 20/104, Каменная Гора -5/29, Монастырек - 2/11, Замок - 10/70, Пидлисье - 1/3, Сколын - 4/24, Погариско - 7/38, Голе-Равское - 4/20, Вилька-Мазовецкая - 5/29, Пиратын - 3/8, Гийче - 4/21.

Всего 41 населённый пункт, 351 хозяйство, 1929 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: зам. нач. III отдела УГБ УНКВД мл. лейтенант госбезопасности тов. Карлин (руководитель), нач. уездного отдела НКВД - лейтенант госбезопасности тов. Клохтин, ст. опер. уполн. ЭКО УНКВД -сержант госбезопасности тов. Ключкин.

Оперативный участок № 12 (Радеховский уезд)

Нестаничи - 12/75, Павлов - 40/193, Криве - 40/206, Дмитров - 90/519, Оглядов - 19/108, Оплицке - 16/83, Майдан Старый - 17/81, Холуев - 9/58, Стовпин - 18/96, Туриска-Гутена - 4/23.

Всего 10 населённых пунктов, 266 хозяйств, 1462 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: зам. нач. отдела ОК УНКВД мл. лейтенант госбезопасности тов. Белоконь (руководитель), ст. опер. уполн. II отдела - ст. политрук тов. Шитиков, ст. опер. уполн. III отдела УНКВД тов. Зверев.

Оперативный участок № 13 (Радеховский уезд)

Немилов - 78/545, Увынь - 39/251, Лопатин - 14/75, Радехов - 13/64, Тетечици - 3/21, Сенькив - 8/40, Стоянов - 20/124, Андреевка - 8/47, Сморжев - 10/63, Диброва - 2/13, Романовка - 3/19, Вилка-Сушенска - 1/5, Сабанивка - 2/6, Станин - 1/6, Стримничи - 3/16, Ляшков -19/91, Тарновка - 20/121, Пиратин - 5/32, Виткив Новый - 8/51.

Всего населённых пунктов 19, 263 хозяйства, 1615 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. уездного отдела НКВД – капитан тов. Шабалин, опер. уполн. аппарата особоуполномоченный – мл. лейтенант госбезопасности тов. Малоян, зам. нач. уездного отдела НКВД – политрук тов. Русанов.

Оперативный участок №14 (Сокальский уезд)

Шиховицы – 3/14, Вишенька – 10/51, Ряшковицы – 62/320, Грушевка – 42/275, Моргилёвка – 52/245, Гора – 10/60, Остров – 35/168, Димитров – 33/177.

Всего 8 населённых пунктов, 274 хозяйств, 1313 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. уездного отдела НКВД – лейтенант госбезопасности тов. Сырпов (руководитель), опер. уполн. II отдела УГБ УНКВД – сержант госбезопасности тов. Приходько, ст. уполн. ЭКО УНКВД – сержант госбезопасности тов. Шмидт.

Оперативный участок №15 (Сокальский уезд)

Ромаш – 21/107, Скоморохи – 20/94, Станиславка – 40/234, Роликовка – 59/296, Валявка – 43/316, Равщина – 52/249, Горбкив – 21/114, Бобятин – 81/332, Анновка – 10/57, Лучицы-Анновка – 16/75.

Всего 10 населённых пунктов, 353 хозяйства, 1887 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. отделения III отдела УГБ УНКВД – капитан госбезопасности тов. Панов (руководитель), ст. опер. уполн. III отдела УГБ УНКВД – сержант госбезопасности тов. Дюндин, зам. нач. уездного отдела НКВД – капитан тов. Князев.

Оперативный участок №16 (Яворовский уезд)

Любины – 20/129, Моранци – 5/31, Воля-Енемницка – 1/6, Гудзин – 2/13, Чапляки – 8/56, Ратиска – 7/36, Велики Оча – 2/11, Биндунь (Тростянец) – 23/116, Завадив – 5/36, Нагачев – 23/119, Лапино – 42/213, Новины – 5/37, Хмурово – 13/67, Мужиловичи – 22/42, Шутово – 133/692, Селиска – 3/22, Яворов – 3/14, Грийницка – 4/29.

Всего 18 населённых пунктов, 332 хозяйств, 1686 членов семей.

Операцию проводит „тройка" в составе: нач. уездного отдела НКВД – сержант госбезопасности тов. Каир, секретарь парткомитета УНКВД – тов. Пухов, зам. нач. отделения III отдела УНКВД – тов. Бессмертный (руководитель).

3. Для непосредственного проведения операции за участковыми „тройками" закрепить 1425 оперативных групп из 4660 оперработников УГБ, 200 комполитсостава РКМ и внутренних войск, красноармейцев внутренних войск и коммунистов области.

В целях присечения возможных эксцессов со стороны осадников и враждебных элементов населённых пунктов, к каждому оперативному участку прикрепить резервные оперативные группы в составе 15 бойцов внутренних войск во главе с оперативным работником. Всего резервных оперативных групп по области потребуется 240 чел.

Таким образом, для проведения операции по Львовской области потребуется 4900 чел. в том числе 1425 чел. возглавляющих опергруппы и 16 оперработников, возглавляющих резервные опергруппы.

Областная „тройка" для проведения операции располагает следующими людскими ресурсами:

Оперработников УНКВД	- 66 чел.
Оперработников уездотделов НКВД	- 60 чел.
Оперработников Особого Отдела	- 103 чел.
Комполитсостава РКМ	- 200 чел.
Коммунистов области	- 400 чел.
Всего:	829 чел.

4. Представленные участковыми „тройками" оперативные планы выселения осадников и лесников утвердить.

Приложение:

1. Карта о дислокации населённых и погрузочных пунктов осадников и лесников.
2. Инструкция уездным „тройкам" по выселению осадников и лесников.
3. Памятка для оперативных групп.
4. Дислокация погрузочных пунктов.
5. Сводная таблица по области с характеристикой выселяемых.
6. Оперативный план уездных „троек".

Областная „тройка" по выселению осадников и лесников по Львовской области:

Начальник Управления НКВД
по ЛО капитан госбезопасности — Краснов

Зам. нач. 3 отдела ГУГБ НКВД СССР
капитан госбезопасности — Лангфанг

Начальник III отдела УГБ НКВД УССР
ст. лейтенант госбезопасности — Громовенко

„___" января 1940 г.

г. Львов

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 104, арк. 1-9.

№ 22

Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про впровадження прикордонних смуг в західних областях України і Білорусії

29 січня 1940 р.

Об установлении
7,5-километровой, 500-метровой и 4-метровой пограничных полос
в западных областях Белорусской ССР и Украинской ССР

Утвердить следующий проэкт постановления СНК СССР: „В целях усиления охраны государственной границы СССР в соответствии со ст. 9 п. "а" „Положения ЦИК и СНК СССР от 15.VI.27 г. об охране государственных границ Союза ССР" Совет Народных Комиссаров постановляет:

1. Установить в западных областях Белорусской и Украинской ССР 7,5-километровую, 500-метровую и 4-метровую пограничные полосы.

2. Распространить на вышеуказанные пограничные полосы постановления ЦИК и СНК СССР от 17 июля 1935 г. за № 12/1487 и от 7 сентября 1937 г. за № 107/1536.

3. Советам Народных Комиссаров Белорусской ССР и Украинской ССР, в развитие настоящего постановления в месячный срок издать постановления о режиме в 7,5-километровой, 500-метровой 4-метровой полосах на основе инструкции НКВД.

В постановлениях также определить:

а) населенные пункты входящие в 7,5-километровую, 500-метровую и 4-метровую полосы,

б) конечные пункты железнодорожных станций и пристаней свободного въезда на шоссейно-грунтовых дорогах, на железных дорогах и водных путях,

в) формы контроля за соблюдением пограничного режима и меры уголовной ответственности за его нарушения.

4. Народному Комиссариату Путей Сообщения и Речного флота совместно с НКВД СССР в месячный срок разработать и издать приказы и инструкции о порядке продажи билетов для въезда в 7,5-километровую и 500-метровую полосы.

5. НКВД СССР к 1 мая 1940 г. ввести в 7,52-километровой пограничной полосе паспортную систему в соответствии с инструкцией, утвержденной Постановлением СНК СССР от 14 января 1933 г. за № 43 с внесенными в нее последующими изменениями – „О выдаче гражданам СССР паспортов в Москве, Ленинграде и Харькове, 100-километровой полосе вокруг Москвы и Ленинграда и 50-километровой полосе вокруг Харькова" и в соответствии с постановлением СНК СССР от 30 декабря 1939 г. за № 2130-622 сс. „О введении паспортной системы в Волынской, Дрогобычской, Львовской, Ровенской, Станиславской и Тернопольской областях УССР и Барановичской, Белостоцкой, Брестской, Вилейской и Пинской областях БССР".

И. Сталин

РЦХИДНИ. Ф.17, оп.3, спр.1019, арк.11-12.

№ 23

Оперативний план Наркомату внутрішніх справ УРСР виселення родин осадників і лісників Дрогобицької області

Січень 1940 р.

Совершенно секретно.

„Утверждаю"
Народный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар Гос. безопасности 3 ранга
Серов
„___"_____1940 г.

П л а н
оперативных мероприятий Дрогобычской области
Тройки НКВД по выселению осадников и лесной стражи

1. Всего подлежит выселению – 2058 семей, 11502 человека из них: осадников – 1565 семей, – 8943 человека, и лесной стражи – 493 семей, 2559 человек.

Подлежит выселению по области из 308 населенных пунктов.

2. Исходя из наличия подлежащих к выселению осадников и лесной стражи, создать на территории Дрогобычской области 11 оперативных участков.

Первый оперативный участок центр г. Перемышль.

Всего подлежит выселению – 338 семей, 1710 чел. из 30 населенных пунктов: с. Бахова, 43 хозяйства, 220 человек, с. Купна, 5 хозяйств, 28 человек, с. Терновцы, 19 хозяйств, 99 человек, с. Крачкова – 4 хозяйства, 22 человек, с. Вильшаныk, 3 хозяйства, 17 человек, с. Пикуличи – 25 хозяйств, 107 человек, с. Зеленка – 14 хозяйств, 77 человек, с. Селиска – 7 хозяйств, 33 чел., с. Коровники – 4 хозяйства, 24 чел., с. Негрибки – 7 хозяйств, 30 человек, с. Рокшичи – 7 хозяйств, 49 человек, с. Княжичи – 19 хозяйств, 119 человек, с. Купятичи – 8 хозяйств, 50 человек, с. Мальговичи – 6 хозяйств, 25 человек, с. Рожубовичи – 14 хозяйств, 77 человек, с. Хрипичи – 1 хозяйство, 5 человек, с. Хитковичи – 1 хозяйство, 7 человек, с. Щиткив – 14 хозяйств, 48 человек, с. Боратичи – 9 хозяйств, 39 человек, с. Страшевичи – 3 хозяйства, 7 человек, с. Дроздовичи – 1 хозяйство, 3 человек, с. Германовичи – 17 хозяйств, 75 человек, с. Пашковичи – 10 хозяйств, 50 человек, с. Межинец – 3 хозяйства, 20 человек, с. Зоротовичи – 36 хозяйств, 156 человек, с. Боршовици – 12 хозяйств, 75 человек, с. Гдешичи – 3 хозяйства, 16 человек, с. Саночаны – 1 хозяйство, 4 человека, с. Грушатичи – 22 хозяйства, 124 человека, с. Библо – 19 хозяйств, 95 человек.

Погрузка производится на 3-х станциях:

Ст. Бакуница – 132 хозяйства, 666 человек, ст. Нижанковичи – 125 хозяйств, 699 человек, ст. Германовичи – 81 хозяйство, 385 человек.

Для руководства выселением создать участковую оперативную тройку в составе: начальника 3-го отдела УНКВД лейтенанта госбезопаснос-

ти – тов. Клеменко, начальника Перемышльского уездного отдела лейтенанта госбезопасности – тов. Хименко и начальника Перемышльской уездной милиции мл. лейтенанта милиции – тов. Павлюченко.

Для производства операции по этому участку необходимо создать 131 оперативную группу.

Второй оперативный участок центр г. Турки.

Всего подлежит выселению – 108 семей, 571 чел. из 48 населенных пунктов: с. Поток Великий – 1 хозяйство, 6 человек, с. Лавров – 5 хозяйств, 24 человека, с. Новосилка Мала – 2 хозяйства, 8 человек, с. Тиха – 2 хозяйства, 9 человек, с. Линина Мала – 2 хозяйства, 10 человек, с. Мшанец – 1 хозяйство, 6 человек, с. Головецкое – 2 хозяйства, 9 человек, с. Топольница – 4 хозяйства, 21 человек, с. Тершев – 2 хозяйства, 12 человек, с. Лужок Горышний – 3 хозяйства, 22 человека, с. Нидильна – 6 хозяйств, 40 человек, с. Линина Великая – 4 хозяйства, 31 человек, с. Спас – 3 хозяйства, 10 человек, с. Стрелки – 2 хозяйства, 14 человек, с. Грозьево – 1 хозяйство, 5 человек, с. Головское – 5 хозяйств, 24 человека, с. Лимна – 6 хозяйств, 28 человек, с. Исай – 3 хозяйства, 21 человек, с. Лопушанка Хомина – 1 хозяйство, 4 человека, с. Зверинец – 1 хозяйство, 8 человек, с. Стрий – 1 хозяйство, 4 человека, с. Волье – 1 хозяйство, 5 человек, с. Кондратьев – 1 хозяйство, 7 человек, с. Явора – 1 хозяйство, 5 человек, с. Ясинка Массова – 4 хозяйства, 16 человек, с. Молдавское – 1 хозяйство, 2 человека, с. Либохора – 2 хозяйства, 11 человек, с. Красное – 1 хозяйство, 5 человек, с. Довжки – 1 хозяйство, 4 человека, с. Турочки-Нижние – 1 хозяйство, 5 человек, с. Гусне Вижне – 2 хозяйства, 7 человек, с. Заватка – 1 хозяйство, 5 человек, с. Борыня – 7 хозяйств, 32 человека, с. Радич – 1 хозяйство, 4 человека, с. Ильник – 1 хозяйство, 5 человек, с. Кривка – 2 хозяйства, 12 человек, с. Багноватое – 1 хозяйство, 4 человека, с. Высоцка Нижняя – 1 хозяйство, 5 человек, с. Яворов – 2 хозяйства, 18 человек, с. Ивашковцы – 1 хозяйство, 6 человек, с. Шумяч – 1 хозяйство, 9 человек, с. Яблонька Нижняя – 4 хозяйства, 13 человек, с. Шандровец – 1 хозяйство, 5 человек, с. Бобирки – 4 хозяйства, 19 человек, с. Тарнава Нижняя – 2 хозяйства, 17 человек, с. Яблонка Вижня – 1 хозяйство, 9 человек, с. Соколики – 4 хозяйства, 19 человек.

Погрузка производится на 3-х станциях:

Ст. Тершов – 227 чел. 40 хоз., ст. Яблонка – 222 чел. 44 хоз., ст. Волосянка 122 чел. 24 хоз.

Для руководства выселением создать участковую оперативную тройку в составе: зам. нач. след. части УНКВД лейтенанта госбезопасности – тов. Филимонова и нач. Стрелковского рай. отделения НКВД ст. лейтенанта – тов. Ананенко.

Для производства операции по этому участку необходимо создать 108 оперативных групп.

Третий оперативный участок центр г. Лиски.

Всего подлежит выселению – 159 семей, 884 чел. из 48 населенных пунктов: с. Яворник Русский – 12 хозяйств, 71 человек, с. Пятково – 27

хозяйств, 144 человека, с. Рудавка Бирчанская – 25 хозяйств, 150 человек, с. Бжежава – 8 хозяйств, 61 человек, с. Доброшляхецкая – 4 хозяйства, 19 человек, с. Терява Сольная – 5 хозяйств, 27 человек, с. Семушова – 1 хозяйство, 7 человек, с. Тирява Волосска – 2 хозяйства, 10 человек, с. Раково – 1 хозяйство, 1 человек, с. Ропенка – 1 хозяйство, 5 человек, с. Ваньково – 1 хозяйство, 7 человек, с. Станьково – 2 хозяйства, 18 человек, с. Пашова – 1 хозяйство, 11 человек, с. Бреликов – 2 хозяйства, 9 человек, с. Завадка – 1 хозяйство, 7 человек, с. Лещеватое – 2 хозяйства, 9 человек, с. Ольшаница – 4 хозяйства, 24 человека, с. Стефкова –1 хозяйство, 4 человек, с. Угерцы – 1 хозяйство, 1 человек, с. Мычковцы – 1 хозяйство, 5 человек, с. Солинка – 2 хозяйства, 9 человек, с. Залуж – 10 хозяйств, 55 человек, с. Буковцы – 1 хозяйство, 2 человека, с. Ольховцы – 4 хозяйства, 16 человек, с. Буйске – 1 хозяйство, 9 человек, с. Гелеско – 3 хозяйства, 20 человек, с. Янковцы – 1 хозяйство, 5 человек, с. Безмихова-Долишня – 2 хозяйства, 8 человек, с. Безмихова Горишня – 1 хозяйство, 5 человек, с. Монастырец – 3 хозяйства, 15 человек, с. Хревт – 2 хозяйства, 13 человек, с. Выдрене – 1 хозяйство, 6 человек, с. Средне-Мале – 2 хозяйства, 16 человек, с. Росолин – 1 хозяйство, 9 человек, с. Россохате – 2 хозяйства, 9 человек, с. Поляна – 2 хозяйства, 15 человек, с. Хмель – 1 хозяйство, 6 человек, с. Дверничек – 1 хозяйство, 3 человека, с. Кривка – 1 хозяйство, 6 человек, с. М. Лютовиско – 1 хозяйство, 8 человек, с. Чарна – 2 хозяйства, 4 человека, с. Соколье – 1 хозяйство, 4 человека, с. Телешница-Ошварова – 3 хозяйства, 15 человек, с. Лобозев – 1 хозяйство, 4 человека, с. Бандров-Народовое – 2 хозяйства, 10 человек, с. Рябе – 1 хозяйство, 8 человек, с. Задвирье – 1 хозяйство, 8 человек, с. Береги Долишни – 4 хозяйства, 12 человек.

Погрузка производится на 3-х станциях:

Ст. Ольшаница – 104 хоз. 596 чел., ст. Залуж – 26 хоз. 135 чел., ст. Устрики – 29 хоз. 156 чел.

Четвертый оперативный участок центр г. Дрогобыч.

Всего подлежит выселению – 142 семейства, 724 чел. из 24 населенных пунктов: с. Майдан – 6 хозяйств, 30 человек, с. Рыбники – 2 хозяйства, 9 человек, с. Новый Крапивник – 2 хозяйства, 10 человек, с. Старый Крапивник – 3 хозяйства, 15 человек, с. Мразница – 2 хозяйства, 7 человек, с. Тустановичи – 6 хозяйств, 15 человек, с. Нагуевичи – 3 хозяйства, 4 человека, с. Трускавец – 2 хозяйства, 8 человек, с. Стебнык – 2 хозяйства, 4 человека, с. Рыхтичи – 3 хозяйства, 23 человека, с. Старе-Село – 8 хозяйств, 43 человек, с. Лишня – 2 хозяйства, 4 человека, с. Вацевичи – 4 хозяйства, 19 человек, с. Снятынка – 10 хозяйств, 48 человек, с. Солониско – 3 хозяйства, 17 человек, с. Летня – 6 хозяйств, 31 человек, с. Долге – 26 хозяйств, 145 человек, с. Опоры – 22 хозяйства, 121 человек, с. Медынычи – 15 хозяйств, 79 человек, с. Бильче – 1 хозяйство, 4 человека, с. Добривляны – 1 хозяйство, 3 человека, с. Липовичи – 8 хозяйств, 46 человек, с. Рыбчичи – 5 хозяйств, 23 человека.

Погрузка производится на 3-х станциях:

Ст. Борислав – 29 хоз. 118 чел., ст. Рыхтичи – 99 хоз. 534 чел., ст. Добривляны – 14 хоз. 72 чел.

Для руководства выселением создать участковую оперативную тройку в составе: пом. нач. УНКВД по Дрогобычской области ст. лейтенанта госбезопасности – тов. Гринько, нач. Дрогобычского уездного отдела НКВД лейтенанта госбезопасности – тов. Осадчего и начальника Дрогобычской уездной милиции – тов. Воробьева.

Для операции по этому участку необходимо создать 56 оперативных групп.

Пятый оперативный участок центр г. Стрий.

Всего подлежит выселению – 161 семейство, 929 чел. из 31 населенного пункта: с. Синевидско Вижне – 7 хозяйств, 33 человека, с. Сопит – 1 хозяйство, 9 человек, с. Подгородцы – 3 хозяйства, 19 человек, с. Крушельница – 1 хозяйство, 2 человека, с. Корчин – 1 хозяйство, 6 человек, с. Каменка – 1 хозяйство, 9 человек, с. Побук – 1 хозяйство, 5 человек, с. Райлив – 10 хозяйств, 47 человек, с. Голобутово – 1 хозяйство, 5 человек, с. Нежухово – 14 хозяйств, 72 человека, с. Розгирча – 3 хозяйства, 17 человек, с. Семегинов – 14 хозяйств, 82 человека, с. Жулин – 46 хозяйств, 269 человек, с. Конюхив – 2 хозяйства, 9 человек, с. Колодница – 2 хозяйства, 11 человек, с. Жижава – 3 хозяйства, 21 человек, с. Кавское – 1 хозяйство, 6 человек, с. Пятнычаны – 2 хозяйства, 11 человек, с. Лысятычи – 1 хозяйство, 8 человек, с. Пукиничи – 1 хозяйство, 5 человек, с. Вивня – 2 хозяйства, 15 человек, с. Добрывляны – 3 хозяйства, 28 человек, с. Кавчий-Кут –1 хозяйство, 8 человек, с. Татарское – 3 хозяйства, 20 человек, с. Лотатники – 2 хозяйства, 11 человек, с. Сихов – 15 хозяйств, 100 человек, с. Угольна – 1 хозяйство, 5 человек, с. Ланы Сокол. – 11 хозяйств, 64 человека, с. Коколов – 3 хозяйства, 11 человек, с. Бильче Зар. – 2 хозяйства, 12 человек, с. Дедуш. Мал. – 3 хозяйства, 15 человек.

Погрузка производится на 4-х станциях:

Ст. Синевидско-Вижне – 15 хоз. 77 чел., ст. Райлив – 25 хоз. 124 чел., ст. Стрий – 81 хоз. 490 чел, ст. Ходовичи – 40 хоз. 238 чел.

Для руководства выселением создать оперативную участковую тройку в составе: нач. I-го спецотдела УНКВД лейтенанта госбезопасности –тов. Назаренко, нач. Стрыйского уездного отдела НКВД батальонного комиссара – тов. Григорьева и нач. Стрыйской уездной милиции –мл. лейтенанта милиции – тов. Алпеева.

Для операции по этому участку необходимо создать 66 оперативных групп.

Шестой оперативный участок центр м. Медиково.

Всего подлежит выселению – 172 семейства, 1010 человек из 8 населенных пунктов: с. Стебник – 20 хоз. 115 чел., с. Буцив – 10 хоз. 64 чел., с. Медика – 36 хоз. 216 чел., с. Новоселки – 41 хоз. 190 чел., с. Плешевичи – 27 хоз. 229 чел., с. Быкив – 20 хоз. 112 чел., с. Поповичи – 3 хоз. 13 чел., с. Яксманичи – 15 хоз. 71 чел.

Погрузка производится на 1-ой станции Медыка – 172 хоз. 1010 чел.

Для руководства выселением создать участковую оперативную тройку в составе: начальника отделения 3-го отдела УНКВД мл. лейтенанта госбезопасности - тов. Шойхет, зам. нач. Перемышльского уездного отдела НКВД капитана - тов. Сизова и нач. Медыкской милиции лейтенанта милиции - тов. Терышкина.

Для операции по этому участку необходимо создать 58 оперативных групп.

Седьмой оперативный участок центр г. Мостиска.

Всего подлежит выселению - 191 семейство, 1122 чел. из 24 населенных пунктов: с. Рудники - 4 хоз. 19 чел., с. Твиржа - 7 хоз. 33 чел., с. Малинов - 2 хоз. 16 чел., с. Кальников - 5 хоз. 24 чел., с. Мостиска - 1 хоз. 4 чел., с. Радохонцы - 2 хоз. 5 чел., с. Гориславичи - 19 хоз. 117 чел., с. Злотковичи - 11 хоз. 59 чел., с. Боевичи - 17 хоз. 83 чел., с. Раденичи - 5 хоз. 32 чел., с. Чишки - 9 хоз. 54 чел., с. Тщенец - 3 хоз. 23 чел., с. Боляновичи - 1 хоз. 4 чел., с. Лыса-Гора - 1 хоз. 4 чел., с. Липники - 14 хоз. 72 чел., с. Пидлиски - 4 хоз. 25 чел., с. Орламовска-Воля - 1 хоз. 4 чел., с. Вольчишевичи - 1 хоз. 5 чел., с. Ворковичи - 40 хоз. 260 чел., с. Никловичи - 26 хоз. 162 чел., с. Долгомостиск - 2 хоз. 9 чел., с. Тулиголовы - 1 хоз. 18 чел., с. Голодивка - 3 хоз. 18 чел., с. Бортятин - 2 хоз. 7 чел.

Погрузка производится на 2-х станциях: ст. Мостиска - 116 хоз. 656 чел., ст. Садовая Вишня - 75 хоз. 466 чел.

Для руководства выселением создать участковую оперативную тройку в составе: зам. нач. 3-го спецотдела УНКВД лейтенанта госбезопасности - тов. Зайцева, нач. Мостиского уездного отдела НКВД капитана -тов. Кекало и нач. Судово-Вишненского рай. отделения НКВД капитана -тов. Кульпина.

Для операции по этому участку необходимо создать 73 оперативных групп.

Восьмой оперативный участок центр г. Жидачив.

Всего подлежит выселению - 174 семьи, 1010 чел. из 17 населенных пунктов: с. Зузановка - 37 хоз. 224 чел., с. Которыны - 12 хоз. 65 чел., с. Монастырцы - 1 хоз. 11 чел., с. Мельнич - 3 хоз. 14 чел., с. Адамово (Журавна) - 1 хоз. 4 чел., с. Бакоцы (Журавно) -9 хоз. 44 чел., с. Журавков - 6 хоз. 42 чел., с. Заболотовцев-Далекий - 3 хоз. 18 чел., с. Королевка - 21 хоз. 119 чел., с. Людвиковка - 7 хоз. 40 чел., с. Черница - 3 хоз. 14 чел., с. Волица - 14 хоз. 93 чел., с. Жидачовка - 4 хоз. 22 чел., с. Корчивка - 1 хоз. 6 чел., с. Владимировцы - 10 хоз. 56 чел., с. Ливчицы - 13 хоз. 86 чел., с. Воля-Любомирская - 29 хоз. 152 чел.

Погрузка производится на 2-х станциях: ст. Жидачив - 121 хоз. 710 чел., ст. Гнездычев - 53 хоз. 300 чел.

Для руководства выселения создать оперативную участковую тройку в составе: начальника отделения 2-го отдела УНКВД мл. лейтената госбезопасности - тов. Тимченко, нач. Жидачевской уездной милиции сержанта милиции - тов. Воронова.

Для операции по этому участку необходимо создать 64 оперативных групп.

Девятый оперативный участок центр г. Самбор.

Всего подлежит выселению - 195 семейств, с общим количеством 1118 чел. из 25 населенных пунктов: с. Бесковичи - 5 хоз. 26 чел., с. Вильшаник - 3 хоз. 13 чел., с. Ковынычи - 27 хоз. 160 чел., с. Боратичи - 3 хоз. 16 чел., с. Берестяны - 4 хоз. 24 чел., с. Садковичи - 1 хоз. 3 чел., с. Пацковичи - 36 хоз. 221 чел., с. Рейторовичи - 9 хоз. 49 чел., с. Раково - 14 хоз. 78 чел., с. Рагизно - 18 хоз. 108 чел., с. Фильштеин - 6 хоз. 31 чел., с. Глубока - 2 хоз. 11 чел., с. Березив - 8 хоз. 49 чел., с. Чапли-Волы - 32 хоз. 190 чел., с. Буково - 1 хоз. 4 чел., с. Шумино - 1 хоз. 4 чел., Ст. Силь. - 1 хоз. 4 чел., с. Ляшки-Муроване - 2 хоз. 12 чел., с. Биличи - 3 хоз. 14 чел., с. Созань - 2 хоз. 7 чел., с. Страшевичи - 1 хоз. 9 чел., с. Кобло Старое - 6 хоз. 32 чел., с. Торгановичи - 4 хоз. 28 чел., с. Старая Ропа - 4 хоз. 19 чел., с. Монастырец - 2 хоз. 6 чел.

Погрузка производится на 4-х станциях: ст. Бесковичи - 88 хоз. 512 чел., ст. Надыбы - 32 хоз. 186 чел. , ст. Глубоке - 56 хоз. 319 чел., ст. Созань - 19 хоз. 101 чел.

Для руководства выселения создать оперативную участковую тройку в составе: нач. Самборского уездного отдела НКВД мл. лейтенант госбезопасности - тов. Дронников, нач. отделения ЭКО УНКВД мл. лейтенанта госбезопасности - тов. Каширкин и нач. уездной милиции мл. лейтенант милиции - тов. Боциценко.

Для проведения операции по этому участку необходимо создать 85 оперативных групп.

Десятый оперативный участок центр г. Добромиль.

Всего подлежит выселению - 233 семейств, с общим количеством 1333 чел. из 26 населенных пунктов: с. Посада (Новое Мисто) - 17 хоз. 108 чел., с. Грабивница - 13 хоз. 84 чел., с. Товарна - 32 хоз. 181 чел., с. Конев - 25 хоз. 144 чел., с. Волья Долишня - 32 хоз. 154 чел., с. Губичи - 13 хоз. 70 чел., с. Лищины - 3 хоз. 15 чел., с. Сопит - 1 хоз. 6 чел., с. Попотное - 1 хоз. 2 чел., с. Городовичи - 15 хоз. 87 чел., с. Сохини - 2 хоз. 14 чел., с. Сушица Велика - 8 хоз. 44 чел., с. Сушица Мала - 5 хоз. 29 чел., с. Посада-Хировская - 1 хоз. 5 чел., с. Стыжава - 2 хоз. 13 чел., с. Тарнава - 1 хоз. 6 чел., с. Тростянец - 34 хоз. 216 чел., с. Войткивка - 13 хоз. 72 чел., с. Смеречка - 1 хоз. 5 чел., с. Шляхецкое Терло - 3 хоз. 12 чел., с. Рудавка - 1 хоз. 7 чел., с. Стебник - 1 хоз. 3 чел., с. Коростенко - 2 хоз. 10 чел., с. Лопушанка - 2 хоз. 8 чел., с. Мигово - 2 хоз. 16 чел. с. Квасинино - 3 хоз. 21 чел., с. Арламив - 1 хоз. 4 чел.

Погрузка производится на станциях Новое-Место - 137 хоз. 764 чел., ст. Хирово - 34 хоз. 198 чел., ст. Коростенко - 64 хоз. 374 чел.

Для руководства создать участковую оперативную тройку в составе: нач. след. части УНКВД лейтенанта госбезопасности -тов. Побережного, нач. Добромильского рай. отдела НКВД сержанта госбезопасности -

тов. Басалаева и нач. отделения 3-го отдела УНКВД сержанта госбезопасности – тов. Васина.

Для производства операции на этом участке создать 108 оперативных групп.

Одиннадцатый оперативный участок центр г. Рудки.

Всего подлежит выселению – 184 хозяйств, с общим количеством 1088 чел. из 25 населенных пунктов: с. Конюшки-Семеновские – 17 хоз. 110 чел., с. Долобово – 2 хоз. 8 чел., с. Хлопчицы – 2 хоз. 8 чел., с. Угеры-Венявские – 7 хоз. 39 чел., с. Мильчицы – 2 хоз. 13 чел., с. Ятвяги – 14 хоз. 87 чел., с. Шоломиновичи – 8 хоз. 54 чел., с. Гошаны – 18 хоз. 115 чел., с. Хишевичи – 1 хоз. 5 чел., с. Коропуж – 3 хоз. 15 чел., с. Яремково – 2 хоз. 18 чел., с. Бенькова-Вишня – 7 хоз. 34 чел., с. Михалевичи – 2 хоз. 10 чел., с. Подгайчики – 25 хоз. 136 чел., с. Остров-Новый – 7 хоз. 48 чел., с. Поричье-Задверне – 8 хоз. 49 чел., с. Поричье-Грунтове – 5 хоз. 36 чел., с. Чуловичи – 1 хоз. 4 чел., с. Клицко – 32 хоз. 188 чел., с. Якимчицы – 11 хоз. 61 чел., с. Ясенив – 1 хоз. 6 чел., с. Сусоливо – 1 хоз. 2 чел., с. Колодрубы – 4 хоз. 21 чел., с. Тершакив – 1 хоз. 4 чел., с. Новоселки-Опарские – 3 хоз. 17 чел.

Погрузка имеется на 2-х станциях: ст. Коропуж – 117 хоз. 770 чел., ст. Бучалы – 67 хоз. 388 чел.

Для руководства создать участковую оперативную тройку в составе: нач. 3-го спецотдела УНКВД лейтенанта госбезопасности – тов. Мороза, зам. нач. уездного отдела ст. политрука –тов. Аверьянова и нач. Рудковского рай. отдела НКВД лейтенанта госбезопасности – тов. Долматова.

Для проведения операции на этом участке создать 73 оперативных групп.

Для выполнения специальных заданий участковых оперативных троек в период операции создать резервные группы в гор. Лески 2 опер. работника и 10 бойцов, г. Турки – 2 опер. работника и 10 бойцов, г. Дрогобыч – 2 опер. работника и 10 бойцов, г. Самбор – 2 опер. работника и 15 бойцов, г. Мостиск – 2 опер. работника и 10 бойцов, г. Медыка – 2 опер. работника и 15 бойцов, г. Стрый – 2 опер. работника и 10 бойцов, г. Перемышль – 2 опер. работника и 10 бойцов, г. Жидачив – 2 опер. работника и 15 бойцов, г. Добромыль – 2 опер. работника и 15 бойцов, г. Рудки – 2 опер. работника и 15 бойцов.

Кроме резервных групп, указанных выше, учитывая особые условия наличия бандитизма в ряде сел, засоренность ряда населенных пунктов враждебным к. р. [контрреволюционным] элементом и близость границы, необходимо дополнительно создать резервные группы по следующим населенным пунктам:

По Лисковскому оперативному участку с. Пятково – 1 опер. работник, 5 бойцов, с. Яворник-Русский – 1 опер. работник, 5 бойцов, с. Терава-Волосская – 1 опер. работник, 5 бойцов, с. Лютовиско – 1 опер. работник, 8 бойцов, с. Мичковцы – 1 опер. работник, 5 бойцов, с. Домбровка – 1 опер. работник, 5 бойцов.

По Турковскому оперативному участку с. Лавров, Спас, Волосянка, Бориня и Яблонка по 1 оперативному работнику и по 5 бойцов.

По Дрогобычскому оперативному участку с. Долге и Опоры по 1 оперативному работнику и по 5 бойцов.

По Мостисскому оперативному участку с. Мышлятичи и Никловичи – по 1 оперативному работнику и по 5 бойцов.

По Стрийскому оперативному участку с. Угерско и Жулин по 1 оперативному работнику и по 5 бойцов.

По Перемышльскому оперативному участку с. Бахив 1 опер. работник и 10 бойцов.

Расчет потребного количества оперативного состава УГБ, милиции, войск НКВД, рабочей гвардии и партактива для проведения операции по выселению осадников и лесной стражи по Дрогобычской области.

№№ п/п	Наименование оперативных участков	Оперативный состав			Вооруженная сила		
		Требуется	Имеется	Недостает	Требуется	Имеется	Недостает
1.	Жидачив	66	18	48	128	116	12
2.	Перемышль	133	53	80	262	254	8
3.	Мостисск	77	24	53	146	88	58
4.	Медыка	60	–	60	116	2	114
5.	Стрий	68	44	24	132	102	30
6.	Турка	114	17	97	216	45	171
7.	Дрогобыч	57	22	35	130	112	20
8.	Самбор	87	26	61	170	170	–
9.	Лески	81	26	55	156	103	53
10.	Добромиль	106	15	91	206	91	115
11.	Рудки	75	12	63	140	112	28
12.	УНКВД	–	132	–	–	–	–
13.	Обл. парт. актив	–	–	–	–	165	–
	Итого:	924	389	667	1802	1368	609

1. Для резерва и охраны по всем оперативным участкам требуется 238 человек, имеется – 120, не достает – 118 человек.

2. Учтено сельского актива – 620 человек.

Областная тройка: Зачепа
Диомидов
Машлятин

„____" января 1940 г. г. Дрогобыч

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 102, арк. 1–13.

№ 24

Довідка Управління НКВС Дрогобицької області про вікову і національну структуру лісників
Січень 1940 р.

С в е д е н и я
о наличии лесной стражи по Дрогобычской области

№№ пп.	Наименование уездов	Колич. семей	Из них		Состав семьи по возрастам			Национальн. глав. семьи		Служба в польской арм. полиции и разведк.		Другие компрометир. материалы
			До 60 лет	Свыше 60 лет	Дети до 1 г.	До 16 лет	Свыше 16 лет	поляк	укр.	В польск. армии	Полиц. и развед.	
1.	Рудки	17	16	1	1	44	26	9	8	6	1	
2.	Мостицкий	18	16	2	1	28	37	12	6	8	–	
3.	Стрий	36	30	6	4	72	41	8	28	6	1	
4.	Самбор	37	36	1	2	72	82	7	30	8	–	
5.	Перемышль	31	25	6	2	40	28	15	16	9	–	пров. данные на 42 чел. по 4 ч. данных нет
6.	Дрогобыч	46	45	1	3	80	83	36	10	26	4	
7.	Жидачив	6	6	–	2	13	17	2	4	1	–	
8.	Турка	105	97	8	10	298	284	8	89	42	1	евреев – 7, немцев – 1
9.	Добромиль	60	–	–	–	–	200	–	90	40		
10.	Лиски	84	78	6	5	178	171	35	47	53	–	евреев – 1, русских – 1
		380						122	238			

Начальник областного управления НКВД
по Дрогобычской области старший лейтенант госбезопасности Зачепа

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 102, арк. 14.

№ 25

Довідка Управління Наркомату внутрішніх справ Дрогобицької області про вікову і національну структуру осадників

Січень 1940 р.

Сведения
о наличии лесной стражи по Дрогобычской области

№№ пп.	Наименование уездов	Колич. семей	Из них		Состав семьи по возрастам			Национальн. глав. семьи		Служба в польской арм. полиции и разведк.		Другие компрометир. материалы
			До 60 лет	Свыше 60 лет	Дети до 1 г.	До 16 лет	Свыше 16 лет	поляк	укр.	В польск. армии	Полиц. и развед.	
			Глава семьи		Иждевенцы							
1.	Рудки	74	61	13	5	173	179	72	2	25	1	27
2.	Мостицкий	101	86	15	10	34	137	100	1	58	1	36
3.	Стрий	90	81	9	14	191	133	85	5	47	2	14
4.	Самбор	104	87	17	7	261	267	92	12	51	–	16
5.	Перемышль	300	251	49	6	544	701	292	8	112	2	46
6.	Дрогобыч	66	61	5	16	145	149	63	3	29	1	36
7.	Жидачив	42	39	3	2	113	88	33	9	13	3	5
8.	Добромиль	200	–	–	–	–	–	170	50			

Начальник областного управления НКВД
по Дрогобычской области старший лейтенант госбезопасности Зачепа

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 102, арк. 15.

№ 26

План Наркоматів внутрішніх справ СРСР і УРСР про виділення оперативних працівників, радпартактивістів Управлінню НКВС Дрогобицької області для виселення родин осадників і лісників

2 лютого 1940 р.

Совершенно секретно.

Областной оперативной тройке.

гор. Дрогобыч

тов.Зачепе,
тов.Деомидову,
тов. Машлятину

В результате уточнения совместно с Вами, Вашей потребности в людях и имеющихся у Вас людских ресурсов установлено: потребность в оперативных работниках 850 чел., в совпартактиве и рабочей гвардии 1819 чел., местном сельактиве 1664 чел.

Имеется у Вас оперативных работников 389 чел., совпартактива и рабочей гвардии 1219 чел., местного сельактива 1609 чел.

Вам выделяется нами оперативных работников 461 чел., красноармейцев войск НКВД 200 чел., молодняка с учебных пунктов погранотрядов 400 чел., а всего 1061 человек.

Таким образом Ваша потребность в оперативных работниках удовлетворена полностью.

В ближайшие дни выделенные для Вас оперативные работники и красноармейцы начнут прибывать в Ваше распоряжение. Примите меры к их приему и размещению до начала операции.

Исходя из изложенных выше цифровых данных составьте для себя точный план распределения всех имеющихся в Вашем распоряжении людей по каждому оперативному участку отдельно в соответствии с планами.

Распределение людей производите не механически, а с учетом потребности каждого оперативного участка в отдельных категориях людей: красноармейцах, младшем комсоставе, ответственных работниках, совпартактиве и т.д.

Сделайте все необходимое для возможного полного и всестороннего удовлетворения конкретных потребностей Ваших оперучастков. Копии плана рапределения людей по участкам вышлите нам.

Свяжитесь с командирами соответствующих частей войск НКВД и договоритесь с ними о наиболее целесообразном распределении выделяемых контингентов красноармейцев с тем, чтобы отдельные подразделения по кратчайшим маршрутам поступали непосредственно в распоряжение участковых оперативных троек Вашей области.

Предупредите участковые оперативные тройки о командировании в их распоряжение людей, чтобы они могли подготовиться к приему.

Никаких дополнительных контингентов людей от нас Вы не получите. Если имеется возможность, мобилизуйте внутренние ресурсы для усиления оперативных групп, направляемых для проведения операции.

О времени и количестве прибывших в Ваше распоряжение людей сообщите телеграфно. Разнарядка при этом прилагается.

Зам.Наркома внутренних дел СССР –
Комиссар госбезопасности 3 ранга: Меркулов

Народный Комиссар внутренних дел УССР –

Комиссар госбезопасности 3 ранга: Серов

2 февраля 1940 г.

№ 382/сн
гор.Львов

АІБ УВС ЛО. Ф.110, оп.1, спр.102, арк.19–20.

№ 27

План Наркоматів внутрішніх справ СРСР і УРСР про виділення оперативних працівників, радпартактивістів Управлінню НКВС Львівської області для виселення родин осадників і лісників

2 лютого 1940 р.

Совершенно секретно

Областной оперативной тройке.

гор. Львов

тов. Краснову,
тов. Лангфангу,
тов. Громовенко.

В результате уточнения, совместно с Вами, Вашей потребности в людях и имеющихся у Вас людских рессурсов установлено: потребность в оперативных работниках 1525 чел., в совпартактиве и рабочей гвардии 3050 чел., местном сельактиве 4575 чел.

Имеется у Вас оперативных работников 473 чел., совпартактива и рабочей гвардии 1490 чел., местного сельактива 6375 чел.

Вам выделяется нами оперативных работников 1052 чел., красноармейцев войск НКВД 1050 чел., молодняка с учебных пунктов погранотрядов 200 чел., а всего 2302 человек.

Таким образом Ваша потребность в оперативных работниках удовлетворена полностью.

Имеющийся недостаток в рабочегвардейцах и красноармейцах покройте за счет имеющегося у Вас излишка местного сельактива.

В ближайшие дни выделенные для Вас оперативные работники и красноармейцы начнут прибывать в Ваше распоряжение. Примите меры к их приему и размещению до начала операции.

Исходя из изложенных выше цифровых данных составьте для себя точный план распределения всех имеющихся в Вашем распоряжении людей по каждому участку отдельно в соответствии с планами. Распределение людей производите не механически, а с учетом потребности каждого оперативного участка в отдельных категориях людей: красноармейцах, мл. комсоставе, ответработниках, совпартактиве и т. д.

Сделайте все необходимое для возможного полного и всестороннего удовлетворения конкретных потребностей Ваших оперучастков. Копию плана рапределения людей по участкам вышлите нам.

Свяжитесь с командирами соответствующих частей войск НКВД и договоритесь с ними о наиболее целесообразном распределении выделяемых контингентов красноармейцев с тем, чтобы отдельные подразделения по кратчайшим маршрутам поступали непосредственно в распоряжение участковых оперативных троек Вашей области.

Предупредите участковые оперативные тройки о командировании в их распоряжение людей, чтобы они могли подготовиться к приему.

Никаких дополнительных контингентов людей от нас Вы не получите. Если имеется возможность, мобилизуйте внутренние ресурсы для усиления оперативных групп, направляемых для проведения операции.

О времени и количестве прибывших в Ваше распоряжение людей сообщите телеграфно. Разнарядка при этом прилагается.

Зам. Наркома внутренних дел СССР –
Комиссар госбезопасности 3 ранга: Меркулов

Народный Комиссар внутренних дел УССР –
Комиссар госбезопасности 3 ранга: Серов

2 февраля 1940 г.

№ 382/сн
гор. Львов

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 104, арк. 20–21.

№ 28

Доповідна записка Управління НКВС Львівської області Наркоматам внутрішніх справ СРСР і УРСР про хід виселення родин осадників і лісників
10 лютого 1940 р.

Сов. секретно

Зам. наркома внутренних дел СССР
Комиссару государственной безопасности 3 ранга тов. Меркулову

Наркому внутренних дел УССР
комиссару госбезопасности 3 ранга тов. Серову

Докладная записка
о ходе операции по осадникам и лесникам.

В 6 час. 30 мин. утра 10 февраля, согласно Вашего приказания, все участковые оперативные „тройки" приступили к операции.

К 11 час. 30 мин. утра на пункты погрузки начали прибывать первые колонны выселяемых осадников и лесников.

На 12 часов выселили 1534 хозяйства, с 9150 членами семьи.

Не выселено по болезни 1 член семьи.

В с. Кремеривка до начала операции бежало 5 глав семей осадников. Принятыми мерами все они разысканы и задержаны на соседнем хуторе.

В оперативных участках №№ 1 и 13 имели место отказы осадников одеваться. Принятыми мерами все они доставлены к пункту погрузки.

Операция продолжается.

Никаких заслуживающих внимания эксцесов не было.

Об отобранных: оружий и к/р литературы сообщим сводкой к 20 часам.

Поддерживаем беспрерывную связь со всеми участковыми оперативными „тройками".

Начальник Управления НКВД ЛО
Капитан госбезопасности Краснов

Зам. нач. 3 отдела ГУГБ НКВД СССР
Капитан госбезопасности Лангфанг

Начальник 3 отдела УГБ НКВД УССР
Ст. лейтенант госбезопасности Громовенко

10 февраля 1940 г.
г. Львов

№ 1450112-с

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 104, арк. 172-173.

№ 29

Доповідна записка заступника Наркома внутрішніх справ УРСР Наркому внутрішніх справ СРСР про розселення біженців з Польщі і Західної України 11 лютого 1940 р.

Совершенно секретно

Наркому внутренних дел Союза ССР Комиссару государственной безопасности 1-го ранга
Берия Л. П.

№ 592 СП от 11. 02. 1940 г.

В IV квартале 1939 года на территорию Украины прибыло 32 775 чел. беженцев и 15 000 чел. безработных, ранее проживавших в городах и селах бывшей Польши. Беженцы и безработные были расселены в 11 областях Украины, при сем все безработные устроены на работу в предприятиях угольной промышленности в Сталинской и Ворошиловградской областях.

Преимущественное число беженцев направлено на работу: в Винницкую область – 11 500 чел.; в Житомирскую – 8 636; в Черниговскую – 3865; в Полтавскую – 3 583; Кировоградскую – 2 279 чел.

В остальные четыре области – Николаевскую, Одесскую, Сумскую и Каменец-Подольскую беженцы прибыли в количестве от 850 до 400 чел. в каждую. В перечисленные области беженцы и безработные прибыли в порядке набора рабочей силы для угольного бассейна Донбасса и ряда других отраслей народного хозяйства Украины.

Для набора рабочей силы в западные области Украины были командированы представители организаций и отдельных хозяйственных предприятий.

Эти представители, вербуя рабочих не учитывали их специальности, трудоспособности, социального политического прошлого и настоящего, политубеждений и партпринадлежности вербуемых. В результате этого на предприятия Донбасса, во все отрасли народного хозяйства других областей, а ровно и на строительство оборонного значения, в числе вербованных проникли различные антисоветские элементы и нетрудовые, шпионско-диверсионные кадры бывшей польской разведки и члены антисоветских политпартий.

Так, в Сталинской области среди безработных выявлено 157 чел. членов разных антисоветских политпартий; в Николаевской – 111 чел. торговцев и владельцев коммерческих предприятий; в Ворошиловградской – 34 торговцев и 16 купцов и т. д. По национальности: 1. По Станиславской области из 4 586 чел.: евреев – 2 793; украинцев – 1 072; поляков – 647; русских – 47; белоруссов – 10; немцев – 9; прочих – 8. 2. По Николаевской области из 1 239 чел.: евреев – 978; украинцев –

138; поляков - 109; мадьяр - 11; прочих - 3. 3. По Черниговской области из 3 868 чел.: евреев - 208; украинцев - 3 418; поляков - 153; русских - 171; белоруссов - 10; немцев - 7; прочих - 1. Аналогичные данные о национальной прослойке и засоренности среди безработных и беженцев имеем и по другим областям Украины.

Проникшие в среду безработных и беженцев, прибывших из западных областей Украины, враждебные элементы, ведут активную антисоветскую работу как среди массы прибывших рабочих, так и среди рабочих предприятий, распространяя всевозможные клеветнические слухи о жизни и порядке в Советском Союзе, выхваляя порядки и жизнь в бывшей Польше и Германии.

На шахте имени Румянцева Сталинской области работают Розин Сигизмунд Брониславович, 1906 рождения, поляк, беспартийный, уроженец г. Львова, проживал в Варшаве откуда бежал во время ее взятия немцами. В беседе с нашим источником „Эджи" Розин заявил: „... Если бы поляки знали настоящее положение в СССР, то они никогда бы не имели в Польше коммунистов. Русские коммунисты это те же фашисты, которых нужно уничтожать, так думают все поляки и мы отсюда не уедем, мы должны узнать все о России и пробовать бороться с этим...".

В результате деятельности врага многие из прибывших беженцев и безработных самовольно оставляют работу на шахтах и предприятиях, кочуют из области в область, возбуждают ходатайство о выезде обратно на родину, а в большинстве случаев - на территорию бывшей Польши, занятую немцами. В значительной степени этому также способствует то обстоятельство, что в ряде областей беженцы и безработные не были обеспечены жилплощадью, ютились в неприспособленных к жилью помещениях, направлялись на работы не по специальности. А ровно и то обстоятельство, что многие из них на родине оставили свои семьи и имущество.

В конце ноября 1939 года на сахарный завод имени Артема Полтавской области прибыло 34 семейства беженцев, многие из них имели плохую одежду и обувь, а по распоряжению директора завода им была предоставлена самая тяжелая работа в морозные дни на воздухе по подвозке камня и угля, это привело к тому, что многие перестали выходить на работу. Главный инженер завода Медведев это расценил как временное явление и заявил открыто: „... Беженцы ничего ценного для производства не представляют, контроль за их работой вести не следует ибо постановление правительства на них не распространяется...".

В Карловском районе Полтавской области в Лановский сахкомбинат было направлено 471 чел. беженцев, в последствии 326 из них были переброшены в другие районы, 119 чел. из этого комбината самовольно выехали в неизвестном направлении. Самовольный отьезд произошел по причине безразличного отношения к ним со стороны зам. директора комбината Пеньковского. По его инициативе беженцев посылали на малооплачиваемые работы, выдача зарплаты затягивалась; помещение, где они жили не отапливалось. Пеньковский в присутствии секретаря заводоуправления Михайлика, заявил: „... Хорошо что беженцы сами разьезжаются, меньше будут морочить нам голову. Сведения в НКВД о количес-

тве беженцев давать пока не следует. Мы часть их вывезем куда-либо, а другая часть сама разбежится...".

В целях присечения контрреволюционной деятельности, проводимой антисоветским элементом прибывшим в числе безработных и беженцев, а также прекращения перемещений по городам Украины в поисках работы и ходатайств о выезде на прежние места жительства, нами приняты следующие меры:

1. Начальникам УКНВД даны указания выявленный антисоветский элемент арестовывать, дела оформлять для направления на рассмотрение Особого Совещания НКВД СССР;

2. Усилить агентурно-оперативную работу среди них. Документируем контрреволюционную разложенческую деятельность выявленных антисоветских элементов и проводим дополнительные аресты.

Этими вопросами занимается экономическое управление НКВД УССР.

Заместитель наркома внутренних дел УССР,
капитан государственной безопасности Горлинский.

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 9, арк. 248-263.

№ 30

Доповідна записка обласного Управління внутрішніх справ Наркому внутрішніх справ УРСР про завершення операції виселення родин осадників і лісників Дрогобицької області

Лютий 1940 р.

Народному Комиссару внутренних
дел УССР Комиссару Госбезопасности III Ранга
тов. Серову

Д о к л а д
Дрогобычской Областной Тройки НКВД
об итогах операции по выселению осадников
и работников сторожевой охраны лесов.

Время начала и окончания операции.

Операция по выселению осадников и лесников началась с рассветом 10 и закончилась 11 февраля к 16-ти часам; вечером 11 февраля с пунктов погрузки были отправлены последние эшелоны.

Намечалось выселить по плану и фактически выселено.

По плану, утвержденному НКВД УССР, намечалось выселить 2057 хозяйств, 11355 человек из них: осадников - 1648 хозяйств, 9287 чело-

век и лесников – 409 хозяйств, 2068 человек. Непосредственно перед операцией и в момент самой операции было вновь выявлено осадников – 304 человека, лесников – 109 человек, а всего – 413 человек.

За этот же период – непосредственно перед операцией и в момент операции отсеялось по разным причинам 462 чел., из них: осадников –307 чел., лесников – 155 человек.

В результате произошедших изменений выявления и отсева – выселению подлежало 2046 хозяйств, 11306 человек, из них осадников – 1656 хозяйств, 9284 человека, лесников – 390 хозяйств, 2022 человека.

Фактически выселено, погружено в эшелоны и отправлено – 1990 хозяйств, 10593 человека из них 1607 хозяйств, 8697 человек, лесников – 383 хозяйства, 1896 человек.

Не выселено 56 хозяйств, 713 человек, из них: осадников – 587 человек, лесников – 126 человек.

Невыселение произошло по причинам:

а) болезни – 332 человека
б) отсутствие в момент операции – 354 человека
в) побега – 9 человек
г) арестовано – 4 человека
д) смерти – 14 человек.

Количество людей, участвовавших в операции.

Исходя из количества осадников и лесников подлежащих выселению на территории области было образовано 11 оперативных участка и 902 оперативные группы.

Всего участвовало в операции 6155 человек, из них:

а) опер. работников НКВД и нач. состава милиции	915 чел.
б) партийно-советского актива	737 чел.
в) рядовых милиционеров и рабочегвардейцев	734 чел.
г) красноармейцев войск НКВД	484 чел.
д) сельского актива	3285 чел.

Изъято оружия, к-р листовок и иновалюты.

В процессе операции изъято: винтовок – 14 шт., револьверов – 25 шт., охотничьих ружей – 31 шт., холодного оружия – 16 шт., патронов разных –879 шт.

К-р листовок – 50 шт., немецких марок – 204, долларов американских – 23, польских злотых в серебре – 1018.

О происшествиях во время операции.

В с. Ковеничи, Самборского уезда, перед отправкой выселяемых на пункты погрузки, собралось 300 чел. родственников и знакомых выселяемых, и в том числе председатель сельского комитета Городомский Михаил, брат жены которого тоже выселялся. Собравшиеся подняли шум и стали препятствовать отправке выселяемых.

В ответ на требование оперативного состава: „Разойтись", из толпы послышались выкрики: „Давайте их бить". По прибытии в село резервной

группы красноармейцев в количестве 10-ти человек, собравшиеся разошлись, а изъятые семьи осадников были направлены на пункт погрузки.

В с. Средне-Мала, Лисковского уезда, где в прошлом имелась большая организация „Стрелец", изъятию подлежало 2 семьи лесников и в том числе близкие друзья председателя сельского комитета Скарецкого.

С прибытием в это село оперативной группы, Скарецкий организовал вокруг себя человек 60 местных жителей (преимущественно женщин) и стал препятствовать выселению. Руководитель оперативной группы, оперуполномоченный Одесского УНКВД - Баршай, вместо решительного отпора сопротивлению, струсил, и оставив оперггруппу в селе, отправился за помощью на ближайшую заставу погранотряда. С помощью пограничников подлежащие выселению семьи лесников были изъяты, а в отношении действий Председателя сельского комитета ведется расследование на предмет его ареста.

В с. Расхоже того же Лисковского уезда, в числе других, выселялся брат Председателя сельского комитета Гонтаря. Узнав об этом, Гонтарь организовал жителей села и выселению было оказано сопротивление. Подлежащие выселению были изъяты только после прибытия в село группы (человек 20-25) пограничников.

Аналогичные случаи сопротивления выселению имели место и в некоторых других уездах области, которые также быстро были ликвидированы без каких либо серьезных последствий.

О настроениях населения
в связи с выселением и самих выселяемых.

Выселение осадников и работников сторожевой охраны лесов, основной массой трудящихся крестьян обл. с удовлетворением одобрялось и всемерно поддерживалось, о чем красноречивее всего говорит факт участия в операции большого количества сельского актива (3285 чел.) и отдельные высказывания крестьян. Так например, житель того самого села Ковенича (Самборского уезда) где имела место „волынка", Великий Теодор заявил: „О них мы уже хотели давно поставить вопрос и просить Советское Правительство о выселении их. Хорошо, что Советское Правительство их своевременно выселяет".

„Их давно нужно было выселить, при б. польской власти они над нами издевались (из высказываний крестьянина с. Ковеничи - Канюк)".

То же самое можно слышать от трудящихся крестьян и др. уездов области.

„В течение 10 лет, эти злейшие враги пили народную кровь, следили за каждым нашим движением и доносили польским жандармам и помещикам. От них не было жизни нам и лишь теперь мы от них навсегда избавились". (Высказывание к-на с. Короливка, Жидачивского уезда).

„Это мероприятие по выселению было правильное, ибо осадники являлись доносчиками полиции, издевались над украинцами, позабирали у трудящихся крестьян лучшие земли" (Из высказываний к-на с. Губичи, Добромильского уезда).

О настроениях самих выселяемых об озлобленности и растерянности говорят следующие их высказывания:

„Выселения мы давно уже ожидали. Я чувствовал, что это должно быть, но только плохо, что выселяют зимой" (Из высказываний одного осадника Мостицкого уезда).

Другой осадник Добромильского уезда еще до выселения заявил: „Прошу переписать все остающееся мое имущество, я знаю, что нас выселяют потому, что мы являлись опорой польского Правительства".

„Советская власть обращается с народом по-варварски, проводя выселение людей" (Из высказываний осадника Жидачивского уезда).

„Нас выселяют только потому, что мы поляки, а в наших домах поместят украинцев. Хотя Советская власть утверждает, что для нее национальности равны, но это только говорят, а на самом деле власть заботится об украинцах" (Жидачивский уезд).

Заключение.

Операция по выселению осадников и лесников в общем прошла организованно и без сколько-нибуть серьйозных эксцессов, при активной поддержке основных масс трудящегося крестьянства области. Наряду с этим, необходимо отметить нечеткую работу транспорта (в ряде случаев вагоны под погрузку подавались необорудованными и не своевременно) и конвойных частей НКВД, которые не всегда своевременно присылали своих представителей на пункты погрузки и тем самым задерживали работу по погрузке и отправке спецпереселенцев.

Областная тройка:

Капитан госбезопасности	Зачепа
Ст. лейтенант госбезопасности	Деомидов
Капитан госбезопасности	Машлятин

АІБ УВС ЛО. Ф. 110, оп. 1, спр. 102, арк. 131-137.

№ 31

Доповідна записка Народного Комісара внутрішніх справ Союзу РСР ЦК ВКП(б) з пропозицією фізичного знищення інтернованих польських офіцерів та ув'язнених із західних областей України і Білорусії

Не раніше 5 березня 1940 р.

ЦК ВКП(б)
товарищу Сталину

В лагерях для военнопленных НКВД СССР и в тюрьмах западных областей Украины и Беларуссии в настоящее время содержится большое количество бывших офицеров польской армии, бывших работников польской полиции и разведывательных органов, членов польских националистических к-р партий, участников вскрытых к-р повстанческих организаций, перебежчиков и др. Все они являются заклятыми врагами советской власти, предсполненными ненависти к советскому строю.

Военнопленные офицеры и полицейские, находясь в лагерях, пытаются продолжить к-р работу, ведут антисоветскую агитацию. Каждый из них только и ждет освобождения, чтобы иметь возможность активно включиться в борьбу против советской власти.

Органами НКВД в западных областях Украины и Белоруссии вскрыт ряд к-р повстанческих организаций. Во всех этих к-р организациях активную руководящую роль играли бывшие офицеры бывшей польской армии, бывшие полицейские и жандармы.

Среди задержанных перебежчиков и нарушителей госграницы также выявлено значительное количество лиц, которые являются участниками к-р шпионских и повстанческих организаций.

В лагерях для военнопленных содержится всего (не считая солдат и унтерофицерского состава) – 14 736 бывших офицеров, чиновников, помещиков, полицейских, жандармов, тюремщиков, осадников и разведчиков – по национальности свыше 97% поляки.

Из них:

Генералов, полковников и подполковников	– 295
Майоров и капитанов	– 2 080
Поручиков, подпоручиков и хорунжих	– 6 049
Офицеров и младших командиров полиции, пограничной охраны и жандармерии	– 1030
Рядовых полицейских, жандармов, тюремщиков и разведчиков	– 5 138
Чиновников, помещиков, ксендзов и осадников	– 144

В тюрьмах западных областей Украины и Белоруссии всего содержится 18 632 арестованных (из них 10 685 поляки), в том числе:

бывших офицеров	– 1 207
бывших полицейских, разведчиков и жандармов	– 5 141
шпионов и диверсантов	– 347
бывших помещиков, фабрикантов и чиновников	– 465
членов различных к-р и повстанческих организаций и разного к-р элемента	– 5 345
перебежчиков	– 6 127

Исходя из того, что все они являются закоренелыми, неисправимыми врагами советской власти, НКВД СССР считает необходимым:

1. Предложить НКВД СССР:

1) Дела о находящихся в лагерях для военнопленных 14 700 человек бывших польских офицеров, чиновников, помещиков, полицейских, разведчиков, жандармов, осадников и тюремщиков;

2) а также дела об арестованных и находящихся в тюрьмах западных областей Украины и Белоруссии в количестве 11 000 человек членов различных шпионских и диверсионных организаций, бывших помещиков, фабрикантов, бывших польских офицеров, чиновников и перебежчиков.

– рассмотреть в особом порядке, с применением к ним высшей меры наказания – расстрела.

II. Рассмотрение дел провести без вызова арестованных и без предъявления обвинения, постановления об окончании следствия и обвинительного заключения – в следующем порядке:

а) на лиц, находящихся в лагерях военнопленных – по справкам, представляемых Управлением по делам военнопленных НКВД СССР;

б) на лиц, арестованных – по справкам из дел, представляемым НКВД УССР и НКВД БССР.

III. Рассмотрение дел и вынесение решения возложить на тройку в составе т. т. Меркулова, Кабулова, Баштакова (Начальник 1-го Спецотдела НКВД СССР).

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР Л. Берия.

На доповідній записці свою згоду з пропозицією розстріляти інтернованих та ув'язнених власними підписами ствердили: Й. Сталін, К. Ворошилов, В. Молотов, А. Мікоян.

Є приписка: „т. Калинин — за, т. Каганович — за."

Опубл: Поклик сумління. – Львів. – 1993. – №15 (123).

№ 32

Постанова ЦК ВКП(б) про розстріл інтернованих польських офіцерів та ув'язнених із західних областей України і Білорусії

5 березня 1940 р.

Подлежит возврату в течение 24 часов
во вторую часть Особого Сектора ЦК

Строго секретно

Всесоюзная Коммунистическая Партия (большевиков)
Центральный Комитет
Выписка из протокола №13 заседания Политбюро ЦК.
Решение от 5. III. 40 г.
144 – Вопрос НКВД СССР

Тов. Берия

1. Предложить НКВД СССР:

1) Дела о находящихся в лагерях для военнопленных 14 700 человек бывших польских офицеров, чиновников, помещиков, полицейских, разведчиков, жандармов, осадников и тюремщиков;

2) а также дела об арестованных и находящихся в тюрьмах западных областей Украины и Белоруссии в количестве 11 000 человек членов различных к-р шпионских и диверсионных организаций, бывших помещиков, фабрикантов, бывших польских офицеров, чиновников и перебежчиков - рассмотреть в особом порядке, с применением к ним высшей меры наказания - расстрела.

II. Рассмотрение дел провести без вызова арестованных и без предъявления обвинения, постановления об окончании следствия и обвинительного заключения - в следующем порядке:

а) на лиц, находящихся в лагерях военно-пленных - по справкам, представляемым Управлением по делам военнопленных НКВД СССР;

б) на лиц, арестованных - по справкам из дел, представляемым НКВД УССР и НКВД БССР.

III. Рассмотрение и вынесение решения возложить на тройку в составе т. т. Меркулова, Кабулова, Баштакова (Начальник 1-го Спецотдела НКВД СССР).

Секретарь ЦК.

Опубл.: Поклик сумління. - Львів. - 1993. - №15 (123).

№ 33

Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У „Про відселення і переселення населення 800-метрової прикордонної смуги в західних областях УРСР і очищення цієї смуги від будівель"

3 квітня 1940 р.

Постановление
Совета Народных Комиссаров УССР
и Центрального Комитета КП(б)У

3 апреля 1940 года г. Киев

Об отселении и переселении жителей 800-метровой погранполосы в западных областях УССР и очищение этой полосы от строений.

В соответствии с постановлением СНК Союза ССР №289-127 сс от 2 марта 1940 года „Об охране государственной границы в западных областях УССР и БССР", Совет Народных Комиссаров УССР и Центральный Комитет КП(б)У постановляют:

1. Обязать председателей облисполкомов и секретарей обкомов КП(б)У Волынской, Львовской, Дрогобычской, Станиславской и Тернопольской областей:

а) отселить всех жителей 72 населенных пунктов, частично входящих в 800-метровую погранполосу, в количестве 4870* дворов с населением 22615 человек; отселение окончить в мае месяце 1940 г.

б) переселить до 20-го апреля 1940 года всех жителей 157 населенных пунктов, полностью и в большей части входящих в 800-метровую погранполосу, в количестве 17342 дворов с населением 80185 человек, в том числе:

По Волынской области - отселить жителей 11 населенных пунктов в количестве 427 дворов, с населением 2142 человека и переселить 30 населенных пунктов в количестве 3457 дворов с населением 25289 человек (Приложение №1);

По Львовской области - отселить жителей 16 населенных пунктов в количестве 950 дворов, с населением 4892 человека и переселить 40 населенных пунктов в количестве 2437 дворов с населением 11922 человек (Приложение №2);

По Станиславской области - отселить жителей 20 населенных пунктов в количестве 1595 дворов, с населением 6446 человека и переселить 14 населенных пунктов в количестве 1399 дворов с населением 5786 человек (Приложение №3);

По Дрогобычской области - отселить жителей 24 населенных пунктов в количестве 1800 дворов, с населением 8640 человек и переселить 57 населенных пунктов в количестве 5520 дворов с населением 27565 человек (Приложение №4);

По Тернопольской области - отселить жителей 1 населенного пункта в количестве 98 дворов, с населением 495 человек и переселить 16 населенных пунктов в количестве 4529 дворов с населением 19623 человек (Приложение №5).

2. Отселяемых жителей расселить в тыловой части этих же сел, выделив каждому двору приусадебный участок и надел земли взамен остающейся в 800-метровой погранполосе.

Переселяемых жителей расселить внутри областей в свободных домах бывших осадников и немцев-колонистов, согласно прилагаемого плана, предоставив каждому двору равновеликий участок земли (Приложение №6).

В связи с недостатком свободных домов по Дрогобычской области, переселить 2582 двора в свободные дома бывших осадников и немцев-колонистов в Ровенской области и 216 дворов - в Станиславской области.

Жителей 800-метровой погранполосы, не связанных с сельским хозяйством, переселить в местечки и города тыловых районов в свободные дома.

3. Отселение и переселение начать с населенных пунктов, непосредственно примыкающих к государственной границе.

4. Отселение из 800-метровой погранполосы жителей городов Устилуг, Сокаль, Угнув, Перемышль, Лиско, Куты и Залещики произвести по материалам НКВД УССР.

5. Обязать председателей райисполкомов и секретарей райкомов КП(б)У организовать помощь отселяемым и переселяемым жителям в строительстве новых домов, ремонте домов и перевозке их имущества.

6. Председателям облисполкомов не позже 10 апреля 1940 г. составить планы желдорперевозок переселяемых и подать заявку на потребное количество крытых вагонов и платформ соответствующим Управлениям железных дорог, с указанием пунктов погрузки и назначения эшелонов.

7. Взамен оставляемых переселяемыми своих озимых посевов, наделить их по месту расселения таким же количеством озимых посевов за счет оставленных бывшими осадниками и немцами-колонистами.

8. Предоставить каждому отселяемому двору право разборки и переноса своего жилого дома и подсобных построек к месту поселения с полной очисткой занимаемой ими площади.

9. Установить размер выдачи денежных средств на каждый отселяемый двор в среднем 700 рублей для восстановления жилого дома и надворных построек.

Облисполкомам оказать помощь отселяемым дворам в приобретении стройматериалов и строительстве домов.

10. Переселяемым дворам в предоставленные им дома установить размер выдачи денежного пособия для перевозки имущества в среднем 400 руб. на каждый двор.

11. Обязать председателей облисполкомов и секретарей обкомов КП(б)У:

а) передать в распоряжение погранвойск НКВД УССР необходимые им строения в освобождающихся населенных пунктах в 800-метровой погранполосе;

б) по окончании отселения и переселения жителей из 800-метровой погранполосы - очистить эту полосу от всех строений, за исключением передаваемых погранвойскам НКВД УССР, а также железнодорожн. станций, лесопильных и др. заводов, школ и церквей, временно оставляемых в указанной погранполосе. Строения, подлежащие сносу, передать райисполкомам для использования по своему усмотрению;

в) земли переселяемых дворов, выходящие за пределы 800-метровой погранполосы, остающиеся после их переселения, передать в пользование крестьянам ближайших малоземельных сел и организуемым колхозам и совхозам.

12. Совнарком УССР и Центральный Комитет КП(б)У обязывают председателей облисполкомов КП(б)У Волынской, Львовской, Дрогобычской, Станиславской, Тернопольской и Ровенской областей:

а) лично провести все организационные мероприятия и повседневно руководить работой по выполнению данного постановления;

б) для оказания помощи райисполкомам и райкомам КП(б)У по отселению и переселению выделить лучших ответственных работников облисполкомов и обкомов КП(б)У и командировать их в каждый пограничный район на все время работы по отселению и переселению;

в) организовать среди жителей населенных пунктов, подлежащих отселению и переселению широкую агитационную и массово-разъяснительную работу о необходимости отселения и переселения в интересах охраны государственной границы и в целях создания отселяемым и переселяемым более лучших условий жизни, не связанных с пограничным режимом.

*** Так у тексті**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 16, спр. 19, арк. 170-174.

№ 34

Доповідна записка начальника Управління НКВС СРСР Народному Комісару внутрішніх справ Радянського Союзу про розселення осадників з західних областей України та Білорусії

Квітень 1940 р.

Народному комиссару внутренних дел Союза ССР
Комиссару Государственной безопасности тов. Берия Л. П.

О приеме и расселении осадников

Операция по переселению осадников из западных областей УССР и БССР началась 10 февраля 1940 года. Для оказания помощи в подготовке и приему осадников на места в УНКВД были командированы 18 сотрудников НКВД СССР. Всего переселено 139. 590 человек осадников, которые расселены в 21 краях и областях в 115 спецпоселках.

Вологодская область	– 1586 сем.
Коми АССР	– 2191 сем.
Кировская область	– 110 сем.
Молотовская область	– 1737 сем.
Свердловская область	– 2809 сем.
Омская область	– 1422 сем.
Новосибирская область	– 574 сем.
Горьковская область	– 530 сем.
Красноярский край	– 3279 сем.
Акмолинская область	– 414 сем.
Семипалатинская область	– 300 сем.
Челябинская область	– 314 сем.
Чкаловская область	– 159 сем.
Башкирская АССР	– 61 сем.
Алтайский край	– 1250 сем.
Павлодарская область	– 221 сем.
Кустанайская область	– 186 сем.
Ярославская область	– 102 сем.
Архангельская область	– 8084 сем.
Ивановская область	– 25 сем.
Иркутская область	– 2114 семей

Большинство личных дел на осадников оформлено крайне небрежно: анкеты не заполнены нормально, в ряде случаев карандашом и без подписи заполнявшего их. Большинство личных дел состоит только из этих анкет, других документов о выселении – нет.

Многим осадникам не было предоставлено время на сборы, некоторые были погружены в вагоны в то время, как члены их семей находились на работе, в гостях, в школе и т. д. Багаж погружался в вагоны без маркировки.

В результате значительное количество переселенных семей разрознено: члены одной семьи расселены в разных областях, розыск багажа до сих пор еще не закончен.

Значительное количество осадников прибыло без личных дел. Без личных дел прибыло в Коми АССР 108 семей (310 чел.), в Свердловскую область – 23 семьи, в Красноярском крае по эшелону 4028 не оказалось 46 личных дел, по эшелону 4081 – 18 личных дел, по эшелону 4028 прибыло 258 семей, на большинство которых личных дел нет.

Выявляются случаи переселения лиц имеющих на руках справки о том, что они выселению не подлежат.

В Алтайский край эшелоном 4025 прибыла семья Швец Дариона Ивановича, имеющего на руках справку РИКа, что он переселению не подлежит.

В Красноярский край прибыл из Дрогобычской области Кутра Семен Семенович с женой и ребенком. По личному делу Кутра значится „бедняком, купившим землю". На обороте анкеты сделана пометка без подписи: „проходит по архивам банка, как осадник". На руках у Кутры справка, что он является уполномоченным спецторга НКВД УССР по заготовке с/х продуктов.

В Свердловскую область прибыл Кряковский К. Н. В личном деле кроме даты ничего нет. А в анкете записано: „земли имел 1 га, 1 корова, 1 хата", а в примечании значится: „компроментирующих материалов нет".

Осадники переданы для трудового использования в систему Наркомлеса – 17.077 семей (85.779 чел.), Наркомцвета – 3.951 семьи (19.458 чел.), ЦЕЛЕСА НКПС – 4.573 семьи (23.026 чел.) и разным организациям: Наркомместпрому, Наркомчермету, Наркомстрою, НКВД, Наркомату стройматериалов, Тайлетлагу, Севураллагу и Унжлагу НКВД – 1.867 семей (11.336 чел.). Хозяйственные организации к приему подготовились плохо.

В Архангельской области осадники из-за недостатка жилплощади в большинстве поселков размещены по 2-3 семьи в одной комнате или по 15-20 семей в бараках, не имеющих комнатной системы. Жилая площадь в среднем не превышает 1-2 метров на человека. Установить койку на каждого человека из-за скученности нет возможности.

Такое же положение в ряде поселков Красноярского края, Кустанайской, Омской и др. областей.

По предварительным данным 7 краев и областей (Алтайский край, Вологодская, Кировская, Павлодарская, Омская, Челябинская и Семипалатинская области) средний процент трудоспособных из общего количества осадников составляет 43%, а по отдельным поселкам снижается до 35%.

Хозяйственные организации к полному использованию рабочей силы из числа осадников не подготовились: значительное количество осадников продолжительное время находились и находятся без работы (Горьковская, Чкаловская, Архангельская области и др.).

Особенно плохо обстоит дело в предприятиях Наркомлеса. В Архангельской области и Красноярском крае из-за нехватки инструмента большое количество осадников находилось и находится без работы.

По ряду краев и областей предприятия Наркомлеса не организуют работу осадников, не подготовляют рабочее место, не знакомят их с эле-

ментарными правилами техники безопасности, нормами выработки и расценками. Результатом этого является крайне низкий заработок (от 2 до 5 рублей в день) и травматизм. Ряд хозорганов не заботится о повышении производительности труда.

Приняв осадников, считают, что ответственность за материально-бытовые условия лежит на органах НКВД.

Так, например, руководитель треста „Ярославлес" обратился в НКВД с предупреждением: так как осадники плохо выполняют нормы (15-40%) он прекращает их авансировать и ставит об этом в известность НКВД.

Отдельные организации пытаются объяснить неполное использование осадников сокращенным объемом работы сезонного порядка.

Плохо поставлено снабжение и организация общественного питания. Несмотря на это, хозорганы не принимают мер к созданию подсобного сельского хозяйства, к оказанию помощи в развитии индивидуального огородничества. Выражением бездушного отношения к вопросам питания осадников, является поведение директора Блявинского рудника (Чкаловская область) тов. Валькова, отказывающего в предоставлении транспорта осадникам, чтобы отвезти имеющееся у них зерно для помола на мельницу, находящуюся в 10 км от рудника.

Совершенно неудовлетворительно организовано медико-санитарное обслуживание осадников. Наркомздрав СССР ограничился присылкой в январе месяце директивы областным отделам здравоохранения, причем, выполнение своих указаний до апреля месяца (до вмешательства НКВД) не проверил. Имеющиеся данные свидетельствуют о явном неблагополучии в этом деле.

Так, в Архангельской области в поселках Виноградовского и Красноборского районов зарегистрировано 64 случая заболеваний сыпным тифом. Наличие инфекционных заболеваний отмечено также в Иркутской, Чкаловской и других областях. Наркомпрос РСФСР лишь в апреле месяце послал директиву об организации школьного обучения детей и об определении безнадзорных детей в детские дома.

НКВД СССР поставил перед Наркомлесом СССР, Наркомцветметом и ЦОЛЕСом НКПС вопрос о создании необходимых жилищных условий для осадников, работающих в предприятиях этих наркоматов о максимальном использовании трудоспособных осадников-мужчин, женщин и подростков, об организации курсовых мероприятий и инструктировании по техминимуму, о расширении существующей сети детских учреждений в целях высвобождения многодетных матерей для работы на производстве и т. п. Наркомлес СССР разослал приказ и телеграфное распоряжение по всем этим вопросам. Перед Наркомпросом РСФСР поставлен вопрос о немедленном охвате детей школьного обучения. 2/IV с/г Наркомпрос РСФСР разослал директиву об этом. Перед ВЦСПС поставлен вопрос о культобслуживании осадников наравне с остальными рабочими. Наркомздрав СССР предупрежден о необходимости немедленной организации медико-санитарного обслуживания осадников и о срочном проведении профилактических и противоэпидемических мероприятий (прививок, дезокамери и т.д.). Наркомздравом даны указания местам об организации медицинского обслуживания осадников.

Проводится уточнение дислокации номенклатур спецпоселков, проверяется личный состав районных и поселковых комендатур. Организован розыск багажа и разрозненных семей осадников для их обьединения. УНКВД мест выселения осадников запрошены об оформлении личных дел на выселенных.

Начальник ОТП ГУЛАГ НКВД СССР
ст. лейтенант госбезопасности (Кондратов)

„____" апреля 1940 года

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 61, арк. 34-39.

№ 35

Спільна постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) про виділення коштів на переселення жителів з прикордонної смуги західних областей УРСР

4 травня 1940 р.

О мерах по переселению жителей из 800-метровой пограничной полосы в западных районах УССР

Совет Народных Комиссаров Союза ССР и Центральный Комитет ВКП(б) постановляет на покрытие расходов, связанных с переселением жителей 800-метровой пограничной полосы в западных районах УССР выделить 4 млн. рублей.

В. Молотов, И. Сталин.

РЦХИДНИ. Ф. 17, оп. 3, спр. 1022, арк. 147

№ 36

Рознарядка НКВС УРСР про направлення оперативних працівників у м. Львів для участі у виселенні біженців

25 червня 1940 р.

Совершенно секретно

Утверждаю
Нарком внутренних дел УССР Серов

25 июня 1940 г. г. Киев

Р а з н а р я д к а
оперативного состава для посылки в спецкомандировку
в г. Львов для участия в операции по выселению беженцев.

1.	Киевское УНКВД	– 70 чел.
2.	Черниговское УНКВД	– 40 чел.
3.	Полтавское УНКВД	– 30 чел.
4.	Харьковское УНКВД	– 75 чел.
5.	Николаевское УНКВД	– 50 чел.
6.	Кировоградское УНКВД	– 35 чел.
7.	Днепродзержинское УНКВД	– 70 чел.
8.	Запорожское УНКВД	– 50 чел.
9.	Ворошиловградское УНКВД	– 60 чел.
10.	Сталинское УНКВД	– 60 чел.
11.	Сумское УНКВД	– 35 чел.
12.	Житомирское УНКВД	– 40 чел.
13.	НКВД УССР	– 40 чел.
	из них по оперативным отделам и управлениям	– 20 чел.
Всего:		650 чел.

Заместитель начальника отдела кадров НКВД УССР
старший лейтенант госбезопасности Григорьев

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 10, арк. 24.

№ 37

Додаткова рознарядка НКВС УРСР про направлення оперативних працівників у м. Львів для участі у виселенні біженців

25 червня 1940 р.

Совершенно секретно

Утверждаю
Начальник УРКМ НКВД УССР
старший майор милиции Горбенко

25 июня 1940 г. г. Киев

Р а з в е р с т к а
об откомандировании оперработников в город Львов
для участия в операции по выселению беженцев.

1.	Харьковская школа	– 200 чел.
2.	Харьковские курсы ж. д. милиции	– 125 чел.

3. Харьковские лагеря	– 580 чел.,
из них:	
а) работники розыска	– 161 чел.;
б) участковые уполномоченные	– 359 чел.;
в) командиры взводов	– 60 чел.
4. Полтавская школа	– 150 чел.
5. Ворошиловградские курсы	– 75 чел.
6. Ворошиловградское УРКМ	– 70 чел.
7. Днепропетровские курсы	– 75 чел.
8. Днепропетровское УРКМ	– 50 чел.
9. Сталинское УРКМ	– 100 чел.
10. Запорожское УРКМ	– 45 чел.
11. Сумское УРКМ	– 30 чел.
Итого:	1550 чел.

Временно исполняющий должность начальника
отдела кадров УРКМ НКВД УССР лейтенант милициии Кальненко.

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 10, арк. 25. № 38

№ 38

Телефонограма Міністра закордонних справ Німеччини німецькому послу в Бухаресті оповістити румунський уряд про підтримку Німеччиною територіальних претензій Радянського Союзу до Румунії 27 червня 1940 р.

Министр иностранных дел Рейха
в министерство иностранных дел Германии

Телефонное сообщение со специального поезда

Секретно!

Посланику Шмидту. 27 июня 1940 г. – 10. 30

Немедленно свяжитесь по телефону с послом Фабрициусом в Бухаресте и передайте ему следующие инструкции:

„Вас просят немедленно увидеться с министром иностранных дел Румынии и информировать его о следующем:

„советское правительство сообщило нам, что оно потребовало у румынского правительства передачи ему Бессарабии и северной части Буковины. Для того, чтобы избежать войны между Румынией и Советским Союзом, мы можем только посоветовать румынскому правительству уступить требованию советского правительства. Пожалуйста, телеграфируйте ответ".

Конец инструкции Бухаресту. Риббентроп.

Опубл.: Советско-нацистские отношения 1939–1941 гг. – С. 163–164.

№ 39

Доповідна записка Управління внутрішніх справ Львівської області НКВС УРСР про самогубство селянина під час примусового виселення

29 червня 1940 р.

Совершенно секретно.

Заместителю наркома внутренних дел УССР
капитану госбезопасности Горлинскому

Записка по ВЧ

В 5 часов утра 29.06.40 года в квартиру бывшего домовладельца Янк Кароля Михайловича, 61 год, явилась группа в составе 3 человек: командир войск НКВД, работник милиции и красноармеец войск НКВД, которые обьявили домовладельцу Янку, что он как беженец подлежит выселению. Одновременно командир и работник милиции вышли в другую комнату, оставив для охраны красноармейца. Янк выхватил бритву и пытался зарезаться, однако красноармеец ее отобрал. Тогда жена Янка схватила другую бритву и начала резаться. Красноармеец выбежал за командиром, тогда Янк вынул револьвер и застрелился. Его жену удалось спасти.

УНКВД Львовской области.
Записка по ВЧ

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 43.

№ 40

Інформація начальника Львівської залізниці Наркому шляхів сполучення УРСР про хід відправки спецпереселенців

30 червня 1940 р.

Совершенно секретно.

Наркому путей сообщения УССР Л. Кагановичу
Наркому внутренних дел УССР Серову
После передачи ленту изьять и уничтожить.

Сведения
об отправке спецпереселенцев

За сутки 29.06.40 года под погрузку спецпереселенцев подано 1282 вагона; погружено на 18.00 час. 29.06.40 года – 1008 вагонов.

Под погрузкой осталось 274 вагона; план выделения 1635 порожняков обеспечен. Погрузка идет медленно, медленное снабжение продо-

вольствием. Так, эшелон №57 по Львову – станция Подзамче приняла в 11.25 час., а эшелон №58 в 8.25 час.

Начальник Львовской железной дороги Донченко
Передано по телеграфу 30.06. 40 года в 15 час. 52 мин.

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 52.

№ 41

Доповідна записка Управління внутрішніх справ Волинської області НКВС УРСР про опір селян-українців примусовому виселенню

Червень 1940 р.

Совершенно секретно.

Заместителю наркома внутренних дел УССР
капитану госбезопасности Горлинскому

Записка по ВЧ

Около Владимир-Волынска группа крестьян-украинцев, примерно около 20 семейств, проживали в устроенных ими землянках и шалашах. На предложение представителей по выселению произвести погрузку в эшелоны, человек 120, вооружившись при этом косами и вилами, категорически отказались от погрузки. На место происшествия было послано 2 грузовика вооруженной силы. На предъявленное требование крестьяне сложили косы, вилы и были погружены в вагоны.

В Владимир-Волынске один беженец-одиночка Волк Юзеф пытался бежать. При его задержании было применено оружие. В результате перестрелки беженец был ранен и отправлен в тюремную больницу.

УНКВД Волынской области. Записка по ВЧ

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 42.

№ 42

Доповідна записка Управління внутрішніх справ Ворошиловградської області НКВС УРСР про політичні настрої біженців з західних областей України

Червень-липень 1940 р.

Совершенно секретно.

Сведения
о высказываниях и антисоветских настроениях среди беженцев

Беженка Лец Ольга Петровна говорила: „обманул нас политрук при выезде из Западной Украины; он говорил, что мы будем всем обеспечены.

что тут есть все, а по сути – ничего нет. Не хочу быть здесь, хочу на родину".

Работающий на шахте №10 имени Артема Ворошиловградской области в качестве уборщика породы Андрющенко Михаил Андреевич, поляк, уроженец г. Хелма, Люблинского воеводства, в прошлом член КПЗУ, вел антисоветскую агитацию. Допрошенный по его делу свидетель Янушев, показал: „Будучи на работе вместе с Адрющенко 14 января 1940 года, последний в моем присутствии, беседуя с наладчиком участка Семеновым, заявил ему: „Я думал, что в Советском Союзе строят коммунизм, а оно выходит наоборот – строят антагонизм. Я в Польше работал по 12 часов, зарабатывая больше и мог прожить пол года, проработавши только лишь 1 месяц. В Советском Союзе хуже жить, ежели в Польше. В Польше были одни попы, которые действовали в открытой форме, а в Советском Союзе – другие попы, только они действуют в скрытой форме. Лучше я в тюрьме буду сидеть, чем в Советском Союзе жить".

Прибывший из Западной Украины гражданин Минсбург заявил: „Советская власть – это хуже заразы, она издевается над рабочим классом больше, чем в капиталистических государствах. Советская власть давно была бы свергнута самими рабочими, но она держится только благодаря крепкой работе НКВД. Не успеет кто-либо себя проявить антисоветски, как его арестовывают. Образованные люди здесь все против Советов. При капиталистах легче живется, чем здесь, потому что там можно вести борьбу с хозяевами, судиться с ними, а здесь не накого подавать в суд. Все здесь, кто стоит в руководстве – нецензурные слова. В газетах пишут неправду, пишут что в СССР все есть, живут зажиточно, а на самом деле ничего нет, ничего не купишь. На финском фронте Советы имеют большое поражение, а в газетах об этом не пишут. Если там убьют 15000 красноармейцев, то пишут только 1. Хуже власти, чем Советская, в мире нет, ее надо взорвать, как взрывают динамитом породу на шахте".

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 9, арк. 215-216, 218, 224.

№ 43

Інформація Управління НКВС Волинської області заступнику Наркома внутрішніх справ УРСР про виселення біженців з області

Червень-липень 1940 р.

Совершенно секретно

Заместителю
Наркома внутренних дел УССР Горлинскому

С в е д е н и я

о проведении операции по выселению беженцев из Волынской области.

Подлежало выселению: семей – 6579, душ – 15171;
Выявлено дополнительно: семей – 536, душ – 1114;

Изъято и погружено: семей – 3567, душ – 11771;
Одиночек: арестовано до проведения операции – 737;
во время операции – 811;
Выселено по национальностям: украинцев – 1017 чел.;
поляков – 1837 чел.; евреев – 8924 чел.
УКНВД Волынской области.
Передано по ВЧ.

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 60.

№ 44

Доповідна записка Управління НКВС Дрогобицької області Наркомату внутрішніх справ УРСР про підсумки виселення біженців з області
1 липня 1940 р.

Совершенно секретно.

Заместителю наркома внутренних дел УССР
старшему майору госбезопасности Горлинскому

Докладная записка
об итогах операции по выселению беженцев, изьявивших желание выехать в Германию, но не принятых германским правительством – по Дрогобычской области.

На основании Ваших указаний 29 июня сего года ночью была проведена операция по выселению беженцев, изьявивших желание выехать в Германию, но не принятых германским правительством. Операция была произведена в соответствии с инструкцией, утвержденной Народным Комиссаром внутренних дел СССР, комиссаром государственной безопасности 1-го ранга тов. Берия от 4 апреля 1940 года и дополнительных Ваших указаний. По учетным данным выселению подлежало 1985 семей, в них 6710 человек, одиночек – 1172 чел.; итого подлежало выселению – 7882 чел.

В результате проведенной операции выселено 1520 семей, в них 5262 человек, одиночек – 1038 чел. Итого выселено – 6295 чел. Из числа не выселенных 1587 чел.: больных – 52 чел. и 1535 чел. отсутствовали во время операции. Большинство из них выехали за пределы нашей области и установить место их нахождения не представилось возможным. Во время проведения операции серьезных происшествий не было, не считая таких, как:

1. В гор. Добромиле при входе опергруппы в дом, где проживал беженец Вольф Л. А., 47 лет, последний дверь не открыл и выпрыгнул в окно со 2 этажа, в результате чего сломал ногу и был доставлен в больницу. Семья Вольфа, состоящая из жены и одного ребенка, – выселена.

2. Беженец Гофман, выселенный из гор. Стрия, находясь в вагоне, пытался порезать вены на руке, но цели не достиг. Во время проведения обысков у выселяемых оружия и контрреволюционной литературы не

обнаружено. При обыске изъято иностранной валюты 72 американских долларов, 36 германских марок и 15 в белом металле. Кроме того, изъято 72 бывших польских злотых в металле и 805 злотых в бумагах. С целью дальнейшего выявления беженцев этой категории и привлечение их к уголовной ответственности как нарушителей паспортного режима, даны указания начальникам горрайорганов НКВД и милиции. Итоговые данные проведения операции при этом прилагаю.

Начальник управления НКВД Дрогобычской области
капитан государственной безопасности Зачепа.
1 июля 1940 г. №1650673

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 10, арк. 26-27.

№ 45

Доповідна записка Управління НКВС Станіславської області Наркомату внутрішніх справ УРСР про підсумки виселення біженців з області

1 липня 1940 р.

Совершенно секретно.

Наркому внутренних дел Украинской ССР
Комиссару госбезопасности 3-го ранга Серову

Докладная записка
о проведении операции по выселению беженцев
по Станиславской области

Согласно Вашего распоряжения в ночь с 28 на 29 июня 1940 года нами проведена операция по выселению беженцев по Станиславской области. По плану намечалось выселить 1224 семьи, в них 2638 чел., из этого количества было арестовано 82 чел. одиночек. Контрреволюционной литературы, листовок, оружия и иностранной валюты при обысках не обнаружено. Принятыми мерами прочесывание лесов, парков и проверки документов, было задержано 23 семьи беженцев, пытавшихся ускользнуть от выселения.

Эшелоны для выселяемых на станции Станислав вместо 20.00 часов 28.06.1940 г. были поданы в 5.00 часов утра 29.06.1940 г., что затруднило погрузку. Для проведения операции был использован партийный и советский актив в количестве 979 человек. Эшелон ушел 30.06.1940 г. к месту его назначения.

Начальник управления НКВД Станиславской области
капитан государственной безопасности Михайлов
1 июля 1940 г. №1508242/3

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 29-30.

№ 46

Довідка НКВС УРСР про виселення біженців з західних областей України

3 липня 1940 р.

Совершенно секретно.

Народному комиссару внутренних дел
Комиссару госбезопасности 3-го ранга Серову

Итоговая сводка
об изъятых и выселенных беженцах по западным областям Украины
на 2 июля 1940 года

№№ п/п	УНКВД области	Изъято семей	Изъято человек	Изъято одиночек	Средств на 10 суток	Средств на 15 суток
1.	Львовская	25606	50582	13792	1011640	1896825
		20606	38850	7732		
		15007	32896	6649		
2.	Ровенская	397	1563	299	31260	58612
		297	1264	299		
		773	1957	113		
3.	Волынская	7452	16590	1750	331800	722125
		5452	12623	1750		
		4149	12001	841		
4.	Тернопольская	1520	3426	822	68520	128475
		1070	2087	822		
		1200	2646	557		
5.	Станиславская	1170	2519	612	50380	94462
		1020	2208	612		
		1018	1979	82		
6.	Дрогобычская	1787	8527	2201	174540	319662
		1787	5527	1201		
		2553	6295	1033		
	Итого:	37532	83207	19476	1664140	3120262
		30232	3559	12416		
		24700	57774	9275		

Примечание: сведения о количестве отправленных беженцев в таблице даны по нарастающему итогу снизу вверх по каждой из областей. Средства для питания выселенных беженцев в пути следования составлены из

расчета: 2 рубля на одни сутки для беженцев, путь следования которых не превышал 10 суток и 2 рубля 50 копеек – 15 суток (в последних колонках указаны суммы денежных средств из расчета 10 и 15 суток следования к месту высылки).

ВИО начальника дорожно-транспортного отдела НКВД
Львовской железной дороги
капитан государственной безопасности Буторов

Заместитель начальника 10-го отделения 1-го отдела
главного транспортного управления НКВД УССР
капитан государственной безопасности Тамаров

03 июля 1940 г.
№ 5885/1

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 31, 37–38.

№ 47

Інформація начальника дорожної міліції Південно-західної залізниці Наркому внутрішніх справ УРСР про обстріл спецешелону з переселенцями на станції Жмеринка

4 липня 1940 р.

Совершенно секретно

Наркому внутренних дел УССР
Горлинскому

На станцию Жмеринка прибыл спецэшелон № 1041 и там же на станции он был обстрелян конвоем какого-то воинского эшелона. В результате поднятой стрельбы убита одна девочка и ранена ее мать (из числа переселенцев). Стрелявший задержан. Весь материал передан по требованию военного следователя Жмеринского гарнизона в их адрес. Убитая – Мойзелех Елена, 1937 года рождения; труп был оставлен в Жмеринке.

Начальник дорожного отдела рабоче-крестьянской милиции
Юго-Западной железной дороги капитан милиции Петров.

4 июля 1940 г.
№ 4191

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 45.

№ 48

Доповідна записка Управління НКВС Тернопільської області Народному Комісару внутрішніх справ УРСР про виселення біженців з області та реагування населення

4 липня 1940 р.

Совершенно секретно.

Наркому внутренних дел Украинской ССР
Комиссару госбезопасности 3-го ранга Серову

Записка по „ВЧ" связи.
Из Ровно.

Докладная записка
о выселении беженцев Тернопольской области
и реагирование населения.

Погрузка беженцев по Тернопольской области закончена 30.06.40 года и 1 июля сего года эшелоны №70 и 71 были отправлены по назначению.

При следовании эшелона №47 из Львовской области на станции Великие Борки 1 июля сего года зафиксировано бегство 2 беженцев. Из них 1 подстрелен конвоем, а второй бежал. В связи с выселением беженцев среди отдельной части населения отмечены факты распространения провокационных слухов о предстоящем выселении поляков, а также факты высказывания сочуствия выселяемым и сбор средств для них. В городе Тернополе бывший купец Гетер Ушер, совместно с жителем Тернополя Пестелем организовали сбор продуктов и передачи их в вагоны. По делу ведется расследование. Инструктор физкультуры Расчук Юзеф, поляк, в беседе с нашим источником о выселении беженцев заявил: „Этих людей посылают в Россию на верную смерть, там жить невозможно, ранее высланные туда пишут своим родным, что их заставляют много работать, а денег не дают".

Служащий Ровенторга Блюман состоит на формулярном учете. В разговоре с сослуживцами заявил: „Происходит выселение беженцев, ловят их как собак, выселяют на китайскую границу, это ужасно, но зато не известно, не будем ли мы им завидовать, так как они находятся далеко от границы". Гражданин Розенберг без определенных занятий, заявил: „28 июня во всех городах западных областей Украины происходило массовое выселение беженцев, задерживали их как преступников без различия пола, возраста; сцены которые происходили в это время трудно описать, везут несчастных под охраной неизвестно куда, это форменное издевательство". Розенберга берем на учет.

Коммерческий директор Ровенторга Перельмутер говорит: „На днях был в Ковеле, Луцке. Видел ужасную картину. Производят выселение бе-

женцев, забирают буквально всех, вывозят на китайскую границу; там страшные условия жизни, голод, нищета, люди заранее обречены на смерть. Это у большевиков называется социализмом". Перельмутер берется на учет.

Малишевская без определенных занятий, заявляет: „Выселение беженцев -это издевательство, советская власть допускает то, что нет даже в фашистских государствах. Выселяют евреев, люди устроились на новом месте жить, а их разоряют. Этим выселением их окончательно грабят, отрывают от родных. Когда этому издевательству будет конец". Малишевскую берем в проработку.

Судовицкая, без определенных занятий, полька, заявила: „До каких пор советская власть будет издеваться над людьми. Вот сейчас выселяют беженцев, вывозят их как каких-то бандитов, неизвестно куда. Этим выселением их окончательно разорили, так как у них все отобрали и обрекли на верную гибель". Судовицкую берем на учет.

4 июля 1940 г.

УНКВД Тернопольской области.

Записка по ВЧ.

АГІБ МВС України. Ф. 15 оп. 1, спр. 10, арк. 39-41.

№ 49

Довідка Наркомату внутрішніх справ Союзу РСР про підсумки операції щодо виселення біженців із західних областей України і Білорусії

Не раніше серпня 1940 року

Результаты операции
по выселению беженцев в 1940 г.
и их трудовому использованию

Народному комиссару
внутренних дел Союза ССР
тов. Берия Л. П.

О приеме и расселении
беженцев из УССР и БССР

Операция по выселению беженцев из УССР и БССР начата 29 июня с/г. Все беженцы доставлены к местам своего нового жительства. Всего выселено из УССР и БССР 24772 семьи, 77710 чел., в том числе и одиночки.

Все они поселены в 14 республиках, краях и областях:

№№ п/п	Наименование республики, края, области	Количество	
		семей	человек
1.	Алтайский край	1115	4085
2.	Архангельская обл.	4016	12309
3.	Вологодская обл.	1599	4816
4.	Горьковская обл.	292	901
5.	Иркутская обл.	547	2370
6.	Коми АССР	2778	9035
7.	Красноярский край	398	1459
8.	Марийская АССР	2020	5831
9.	Молотовская обл.	523	1542
10.	Новосибирская обл.	6921	21840
11.	Омская обл.	500	1278
12.	Свердловская обл.	2728	8186
13.	Челябинская обл.	203	583
14.	Якутская АССР	1211	3523
	Итого	24772	77710

Беженцы переданы для трудового использования предприятиям Наркомлеса - 33927 чел., ЦОЛЕСА НКПС - 9816 чел., НАРКОМЦВЕТМЕТА - 7184 чел., Лесным лагерям НКВД - 21375 чел.

Справка

Операция по выселению беженцев началась в БССР и УССР 29-го июня и была закончена во второй половине июля. Всего переселено 25682 семьи, 76382 человека. Расселены в 14-ти республиках, краях и областях (251 поселок, 158 комендатур).

№№ п/п	Республика, край, область	Всего	
		семей	человек
1.	Алтайский край	1115	4085
2.	Архангельская обл.	4584	12838
3.	Вологодская обл.	1712	4956
4.	Иркутская обл.	551	2338
5.	Горьковская обл.	291	900
6.	Коми АССР	2778	8985

7.	Красноярский край	345	1255
8.	Марийская АССР	2020	5831
9.	Молотовская обл.	499	1421
10.	Новосибирская обл.	5706	16007
11.	Омская обл.	797	1604
12.	Свердловская обл.	4203	13247
13.	Челябинская обл.	183	535
14.	Якутская АССР	898	2371
	Итого	25682	76382

Жилищные условия.

Жилищные условия весьма тяжелые. Подавляющее большинство находится в летних временных помещениях. Ставили вопрос перед Наркомлесом и Наркомцветом. Перевели на места средства на ремонт и строительство новых домов (за освоением средств не следили, средства не освоены). По Наркомцвету из 400000 освоено 175000 рублей.

21 сентября дано указание УНКВД проверить подготовленность к зиме и принять необходимые меры. В результате положение несколько улучшилось (по Свердловской области выделили 170 строительных рабочих, в Омской области ликвидировали двухярусные нары, улучшились жилищные условия в поселках Беляйка, Новоягодный). На сегодняшний день жилищные условия неудовлетворительные (особенно в Архангельской области: спецпоселок Сухона, где спецпереселенцы размещены в сушилках, кладовых и бараках, не пригодных к зиме. Отсюда антисанитария, вшивость, рост заболеваний).

В Красноярском крае и в Якутии отсутствует элементарная необходимая мебель, помещения не освещаются.

Трудовое использование.

В основной массе беженцы не занимались ранее физическим трудом (бывшие фабриканты, торговцы и др.).

Трудовая интеллигенция (медики, агрономы, учителя) составляют 8261 человек (по 10-ти областям) из них высококвалифицированных специалистов 551 человек. Большой процент беженцев занят на предприятиях Наркомлеса и Наркомцвета.

Трудовое использование беженцев неудовлетворительное (по охвату и качеству работы). В Горьковской области - 48%, Иркутской - 47%.

Специалисты, за исключением медперсонала, используются не по специальности. Причины плохого трудоиспользования:

1) недостаточная подготовленность к приему беженцев;

2) отсутствует инструктаж и необходимое руководство (не знают работы и предоставлены самим себе);

3) недостаток инструментов (в спецпоселке „Колос" на бригаду в 5 человек выдали один топор, в Подосиновском районе вместо 120 пил выдали 10 и ни одного напильника). Часть беженцев сопротивляется ис-

пользованию на физической работе. Надеются на скорое возвращение, ссылаются на нездоровье, саботируют работу (Марийская АССР - Датнер, заявивший о наличии у него 70000 рублей).

Меры:

1. Предложено за саботаж и прогулы привлекать по указу от 26 июня.

2. Поставили вопрос перед НКЦМ и НКЛ об усилении необходимого руководства и внедрении техминимума.

3) Проведен учет специалистов, выяснены возможности использования их по специальности, но в пределах спецпоселков.

Снабжение.

Снабжение беженцев поставлено неудовлетворительно. Особенно плохо по жирам, овощам. Запасы в отдаленных районах не создаются, даже хлеб, соль, мыло завозятся с перебоями. Особенно неудовлетворительно поставлено питание детей и снабжение школьников одеждой и обувью. Значительная часть беженцев зимней одеждой и обувью не обеспечены.

Меры:

1. Перед НКЛ и НКЦМ поставлен вопрос.

2. Наркомлес 16/X разбронировал 34,8 комплексов зимней одежды и обуви.

3. Перед Экономсоветом поставлен вопрос о выделении дополнительных фондов.

Культурное обслуживание

Обеспечение инвалидов - один из самых тяжелых вопросов. Наркомсобес вначале отказывался от приема инвалидов-беженцев в общие инвалидные дома. Сейчас перед СНК РСФСР поставлен вопрос об организации инвалидных домов на 3000 человек. Вообще заострено внимание Правительства на недостатках хозяйственного устройства беженцев. Профсоюзные организации на местах стоят в стороне, несмотря на решение ВЦСПС от 27/VIII, обязывающие вести работу среди беженцев наравне с членами профсоюза.

Личные дела.

Фактически личных дел у беженцев нет. Имеющиеся содержат в себе анкеты, иногда без печати и подписи лица, заполнявшего его. Документов, подтверждающих правильность выселения, в личных делах, как правило нет. Оформление личных дел затянулось по той причине, что УНКВД мест выселения беженцев не смогли документировать это в соответствии с циркуляром №185. 12/X дано указание (№ 246), упрощающее метод оформления личных дел (справка на самой анкете, заверенной УНКВД). Однако выполнение и этого указания задерживается. Есть опасность, что в срок (к 15/XII) личные дела оформлены не будут.

Вопросы режима.

Плохое хозяйственное устройство беженцев, отсутствует должная массово-разъяснительная работа и профилактика - все это способствует росту побегов (в Марийской АССР - 127, в Архангельской области - 35).

В Молотовской области вместо борьбы с побегами создали группы содействия из самих беженцев. В Свердловской области - лояльная сеть. В Молотовской области - *

О хозяйственном устройстве беженцев.

Контингенты отдела трудпоселений УИТК и ТП ГУЛАГа НКВД СССР:

Трудпоселенцы 258448 с. 959472 ч. расселены в 36 респ., краях и обл.
Осадники и лесники - 28569 с. 137351 ч. - в 18,
Беженцы - 25863 с. 76347 ч. - в 14.
Всего 312880 с. 1173170 ч.

Всего комендатур:	поселковых	районных
а) По обслуживанию трудпоселенцев	741	160
б) По обслуживанию осадников и лесников	244	61
в) По обслуживанию беженцев	151	7
Всего:	1136	228

Характеристика контингентов:

а) Освоены трудпоселенцы.

В промышленности работает	318.564
В с/х артелях работает	100.005

б) Осадники и лесники находятся в стадии освоения (Первый год. Прибыли только в апреле). Работают в подавляющей части хорошо. Лучшее доказательство: хозяйственники дают высокую оценку рабочей силе, так называемой II категории. Работают преимущественно в предприятиях Наркомлеса и Наркомцвета.

в) Беженцы. Большинство из них раньше физическим трудом не занимались. Среди них много бывших торговцев, фабрикантов, содержателей ресторанов, коми-вояжеров и лиц неопределенных профессий. В их числе некоторая часть трудовой интеллигенции и ремесленников. Крупных специалистов, научных работников среди них 551 ч. Из освоения в лесной промышленности и промышленности Наркомцвета на первых порах проходит болезненно: не умеют работать, боятся работы, не хотят работать, думают, что приехали на время - отсюда чемоданные настроения. Часть из них материально обеспечены и не заинтересованы в работе. Эти ведут себя вызывающе, готовы нанять за себя человека для работы в лесу (Молотовская область), некоторые используют своих прислуг, которые приехали с ними на правах членов семьи (Марийская АССР). Получается двойная эксплуатация: работают за своих хозяев в лесу и, придя домой, обслуживают их, как домашние работницы. Небольшая часть беженцев уже приобщилась к работе и перевыполняет нормы. Специалисты и ремесленники требуют работу по специальности. Разрешить этот вопрос без нарушения принципа расселения в спецпоселках НКВД пока не удается.

Основные документы по вопросам спецпереселенцев:

а) Постановление Совнаркома Союза ССР от 5 декабря 1939 г. за №1001-558 сс.

б) Положение о спецпоселках и трудовом устройстве осадников, выселяемых из западных областей УССР и БССР, утвержденное Совнаркомом СССР 29 декабря 1939 г. №2122-617 сс.

По этим документам хоз. устройство возлагается на Наркомлес и Наркомцвет. Обслуживание по линии здравохранения, просвещения, социологического обеспечения - возложено на соответствующие наркоматы. На НКВД возложено административное управление поселками, осуществить которое в должной мере невозможно, если в основу работы не положить действенную проверку исполнения хозорганами и другими организациями функций, на них возложенных, и это самая трудоемкая часть работы, требующая неослабного внимания к процессам, происходящим и назревающим среди контингентов на работе и в быту, своевременной постановки вопроса перед руководящими органами и доведения дела до конца.

4. Жилищные условия.

Жилищные условия весьма тяжелые. Подавляющая часть осталась жить в неприспособленных для зимнего проживания помещениях, куда они летом были выселены - временно. Несколько раз вопрос о необходимости улучшить жилищные условия беженцев ставился перед Наркомлесом и Наркомцветом. В результате на места были переведены средства на ремонт и строительство жилищ, но за освоением этих средств Наркоматы не следили, стройматериалов не было отпущено, а, главное, не было в отношении расселения беженцев дано соответствующих категорических указаний. УНКВД на местах этому делу также не придало должного значения. В лучшем случае, переносили вопрос в руководящие областные, краевые, республиканские организации, но за малым исключением, решения этих организаций остались невыполненными в силу того, что ОИТК и УНКВД не занимались этими вопросами в должной мере.

Архангельская область

В Няндомском районе (спецпоселок Сухона) спецпереселенцы расселены не только в общих бараках, но и в бывших сушилках, кладовых и т. п. и средняя норма жилплощади на человека составляет не более 1,9 кв. метра. В ряде поселков Подосиновского, Ленского, Пинежского, Опаринского и других районов недостаточность жилплощади усугубляется тем, что бараки для зимнего проживания не годятся (крыши протекают, нет вторых рам, печей, в стенах огромные щели) и находятся в антисанитарных условиях. В связи с этим наличие вшивости, рост заболеваний вообще и накожных в особенности.

Свердловская область

В Ревдинском районе, в спецпоселках Уралстроя норма жилплощади едва достигает 1,8 кв. метров. В Ивдельском районе (трест Уралруда) бараки без окон, крыши протекают, норма полезной жилплощади 1,2 кв. метра. В спецпоселках Севураллага, в поселках „Перерождение", „Тесь-

ка", „Гладковский" бараки не отремонтированы, печей нет, либо в неисправности, окна не заставлены, вторых рам нет, нет топчанов, предметов хозобихода. Севураллагу дано Зам. Наркома категорическое указание устранить недостатки в этом деле (3, папка №3, стр. 3).

Иркутская область

В предприятиях „Лензолото" 100 семейств живет в летних бараках. По настоянию НКВД НКЦветмет дал указание находящемуся там в командировке ответственному работнику принять на месте необходимые меры (см. стр. папка №).

Красноярский край

В Черемушкинской мехбазе в 3-х поселках проживает 957 человек, установлены сплошные нары. Отсутствуют столы, табуреты, пищу принимают, сидя на нарах. Двойных рам бараки не имеют. Дверь открывается на улицу (нет тамбуров), помещения не освещаются якобы из-за отсутствия ламп. В краях и областях, где к указаниям НКВД №27/9052 от 21 сентября о подготовке к зиме отнеслись серьйозно и с настойчивостью добивались не только решений руководящих органов, но и конкретных результатов, - положение несколько улучшилось.

Свердловская область

Трест Красноуральскмедь выделил 170 строительных рабочих для проведения ремонта жилищ и в спецпоселках Н.-Ливенском и Красногвардейском беженцы уже переведены в благоустроенные дома. Трест Уралзолото (той же области) направил на поселок „Каментушка" строительные материалы, отсутствие которых тормозило проведение ремонта. Некоторого улучшения жилищных условий удалось достигнуть УНКВД по Омской области (папка №, стр.).

Омская область

Ликвидированы двухярусные нары в спецпоселках „В. Бергамак" и „Новоягодном", путем перевода людей во вновь отремонтированные бараки. В результате окончания нового строительства значительно улучшились жилищные условия в поселках „Беляйка", в котором до этого приходилось на одного человека 1,4 кв. метра жилплощади, а после ввода в эксплуатацию нового жилища приходится 3,5 кв. метра.

Соответственно

По спецпоселку „Шадриха"	1,9 кв.м.	и	3,3 кв.м.
По спецпоселку „Кузнецова"	1,2 кв.м.	и	3,4 кв.м.
По спецпоселку „Белый Яр"	1,6 кв.м.	и	4,3 кв.м.

Челябинская область

В Копейском районе проведена внутренняя и частично внешняя штукатурка, устроены печи, годные и для приготовления пищи. Однако, жилищные условия подавляющего большинства неудовлетворительны и свидетельствуют о нетерпимом отношении к этому вопросу со стороны руководителей предприятий.

5. Вопросы хозяйственного устройства.

Наркомздрав, Наркомпрос, Наркомсобес не дали своевременно своей периферии указаний об обслуживании спецпереселенцев до тех пор, пока НКВД не заострил этих вопросов. Более того, Наркомздрав СССР, дав указание, не проверил его реализации и, когда были получены с мест сигналы о неудовлетворительном медицинском обслуживании спецпереселенцев и вспышке эпидемических заболеваний, перед Наркомздравом снова были поставлены эти вопросы и, наконец, добились не только указаний местам, но и отпуска средств, выделения медикаментов и командирования людей на места (см. папку №3, наши №№ стр. 3, 4, 5).

Эпидемия была ликвидирована в Коми АССР, в Свердловской области, в Иркутской, в Молотовской областях. В настоящее время имеет место вспышка сыпняка в Архангельской области - в Пинежском районе - спецпоселок Кокорная (80 случаев). Это появление сыпняка есть серьезный сигнал о нетерпимом положении с расселением и материально-бытовым обслуживанием в Архангельской области. Причем УНКВД заняло в этом деле роль созерцательную.

Зам. нач. Управления - капитан Госбезопасности тов. Почтовский в ответе на запрос Замнаркома о подготовке к зиме сообщает:

„Благодаря антисанитарному состоянию спецпоселков, поголовной вшивости, скученности, отсутствию необходимых медикаментов, среди спецпереселенцев имеют место массовые заболевания экземой, чесоткой, всевозможными нарывами" (см. папку №3, стр. 6-9).

Это положение, повидимому, недостаточно оценивается руководством УНКВД. Только этим можно объяснить согласие УНКВД принять дополнительно еще 1250 семей (см. папку №3, стр. 6/12). Естественно, что такое благодушие привело к вспышке сыпняка (в Пинежском районе, спецпоселок Кокорная 80 случаев заболевания).

Перед Наркомлесом поставлен вопрос об улучшении питания, завозе хозяйственного мыла, о необходимости обязать директоров предприятий лично проверить санитарное состояние спецпоселков и принять меры к бесперебойной работе бань, дезокамер.

Перед Наркомздравом - организовать должное медицинское обслуживание заболевших и профилактические мероприятия против распространения эпидемии на остальные поселки. Школьное обучение детей, в силу плохого руководства этим делом органами Наркомпроса, поставлено плохо. Из общего количества детей осадников и беженцев школьного возраста 38495 - охвачено школьным обучением 23956, что составляет 62, 2%. Фактически же с наступлением холодов усиливается отсев детей из школ из-за отсутствия одежды и обуви и % охвата школьным обучением значительно ниже. Данные по отдельным республикам, краям и областям таковы:

Марийская АССР охвачено школьным обучением	17,5%
Архангельская обл.	- 62,3%
Красноярский край	- 68,0%
Молотовская обл.	- 61,6%

(см. папку №1, стр. 2).

Наркомпрос издал по вопросу о школьном обучении детей спецпереселенцев 3 приказа, обязывающих места обеспечить обучение детей спецпереселенцев, но конкретно этим делом не руководил и не обеспечил это дело материальными предпосылками и педагогическими кадрами.

Свердловская область

В спецпоселках Крутихинского, Курьинского мехлеспунктах вместо 18 учителей имеется всего 2 (папка №3, стр. 4).

Алтайский край

В школе Косихинской райкомендатуры продолжительное время нет учителя. Его функции по совместительству выполняет врач.

Марийская АССР

Дети 6 поселков (из 14) вовсе не охвачены школами из-за отсутствия школьных помещений.

Социальное обеспечение инвалидов - один из наиболее острых бытовых вопросов. Наркомсобес занял вначале линию на отказ в приеме инвалидов-спецпереселенцев в инвалидные дома общей сети, добился постановления СНК РСФСР и выделения средств на организацию инвалидных домов для спецпереселенцев на 1260 человек в Архангельской, Свердловской, Молотовской, Вологодской областях и Коми АССР. Но средства эти полностью не освоены по вине Наркомсобеса и его местных органов, а также органов УНКВД, которые не оказали необходимой помощи в организации этих домов.

Архангельская область

Долго не могли организовать инвалидный дом из-за отсутствия помещения. В настоящее время, по данным Наркомсобеса РСФСР, уже организован дом на 500 мест, но инвалиды до сих пор не направлены.

Вологодская область

В инвалидный дом уже принято 100 человек и 150-200 чел. можно в ближайшее время направить из других областей.

Молотовская область

Принято в Белогорский инвалидный дом 100 инвалидов и оборудуется Юговский дом на 100 мест. Все это можно было бы сделать скорее и лучше, если бы ОИТК своевременно представили Облсобесу сведения (пришлось напоминать по несколько раз). Наркомсобес выставил отсутствие сведений по ряду областей в качестве основной причины плохого устройства инвалидов. Особенно тяжелое положение инвалидов в Якутской АССР. Там имеется 170 инвалидов.

В настоящее время Совнарком РСФСР по представлению НКВД вынесено решение №822/18с от 12 ноября с/г, „О мероприятиях по обслуживанию спецпереселенцев" (папка №3, стр. 3). По этому решению к 1 января 1941 г. должны быть организованы дома для спецпереселенцев:

в Якутской АССР	на 150 ч.
Марийской АССР	- 100 ч.
Алтайском крае	- 200 ч.
Красноярском крае	- 300 ч.
Свердловской обл.	- 300 ч.
Новосибирской обл.	- 300 ч.
Челябинской обл.	- 100 ч.

К 15 февраля 1941 г. должны быть организованы инвалидные дома для спецпереселенцев:

Омской области	на 250 чел.
Челябинской обл.	- 100 чел.
Алтайском крае	- 160 чел.

Это решение также обязывает СНК АССР, краевые и областные исполкомы Советов депутатов трудящихся в течение ноября-декабря проверить и обсудить вопросы, связанные с организацией медицинского обслуживания, обучения детей и др. и к 15 февраля сообщить о выполнении настоящего решения.

Наши задачи в связи с этим:

а) оказать необходимое содействие и помощь по выполнению этого решения, проявив при этом настойчивость и деловитость.

б) не дожидаясь провала того или иного мероприятия, сигнализировать облисполкомам (копия в НКВД) о ходе выполнения, недостатках и что необходимо предпринять.

Трудовое использование

В массе своей беженцы - люди без определенных профессий, не занимавшиеся ранее физическим трудом. Среди них много бывших фабрикантов, торговцев, комивояжеров, содержателей баров и ресторанов. Небольшую часть составляет трудовая интеллигенция (медики, агрономы, учителя, бухгалтера, счетоводы) и ремесленники (портные, сапожники, часовые мастера).

По данным 10 областей количество их составляет 8261 человек. Среди них специалистов высокой квалификации, имеющих большой стаж работы или научные труды, 551 человек. Большинство беженцев направлено на работу в предприятия Наркомлеса и Наркомцветмета. Исключение предоставлено только медперсоналу, который по специальности для обслуживания спецпереселенцев. Трудовое использование в 3-м квартале, являющемся первым кварталом освоения беженцев, поставлено неудовлетворительно как по охвату, так и по качеству работы.

Горьковская область

Трудовое использование беженцев составляет 47,9% из числа трудоспособных.

Иркутская область
46,9% (Лензолото).

Архангельская область
79,8%

Свердловская область
В предприятиях Наркомлеса - 94,4%, а по предприятиях Наркомцветмета - 90,9%.

Основные причины плохого использования сводятся к следующему. Предприятия, куда направлены беженцы, недостаточно подготовились к их трудовому использованию. Плохо организовано техническое руководство, отсутствует инструктаж и показ работы. Беженцы не имея никакого опыта в работе, предоставлены самим себе. В результате этого они плохо осваивают производство, норм не выполняют и зарабатывают чрезвычайно мало. Низкое качество имеющегося инструмента, плохой уход за ним, нехватка его в ряде предприятий.

Красноярский край
На Тюбильской мехбазе рабочие бригады не организованы, беженцы не знают норм и расценок. Производственный план выполнен в июле на 62%, дневной заработок не выше 1 р. 50 коп. - 2 руб. Высокий процент травматизма из-за незнания техники безопасности.

Омская область
В спецпоселке „Белый Яр" Омской области бригада, работавшая на отгрузке дров в составе 31 чел., заработала по 81 коп. в день на каждого.

Архангельская область
В Подосиновском районе Лузтранлеса вместо 120 лучковых пил выдали 10. В течение III-го квартала не выдали ни одного напильника. В том же районе на 62 плотников нет ни одной центровки при нормальной потребности в 15 шт. Вместо 10 стамесок выдали 3. В результате пользуются инструментом по очереди.

В спецпоселке „Колос", Пинежского района, бригаде лесозаготовителей в 5 человек выдали один топор. Часть беженцев сопротивляется приобщению к физической работе по разным мотивам. Одни надеются на скорое возвращение, просят более легкой работы, ссылаются на нездоровье и т.п. Другие, наиболее обеспечены материально, саботируют работу открыто, заявляя, что денег, привезенных с собой, им хватит надолго. Таковы:

Датнер Рудольф Юлианович (Марийская АССР) прибывший в поселок с женой и 2 взрослыми детьми. Заявляет, что привез с собой 70000 рублей.

Шнайдер Соломон Адольфович - бывший юрист. При нем жена и сын 15 лет. Никто из них не работает. Предлагал начальнику лесоучастка 200 руб. в месяц за предоставление хорошей квартиры.

Предложено всех трудоспособных, прибывших в спецпоселки, зачислить на работу предприятия и за саботаж работы, прогул и т. п. привлекать к ответственности, согласно Указа Президиума Верховного Совета СССР от 26 июня с/г. Одновременно поставлен вопрос перед Наркомцветметом и Наркомлесом о необходимости усилить техническое руководство, внедрить техминимум, организовать курсовые мероприятия, чтобы научить людей работать, чтобы они могли в ближайшее время обеспечить себе необходимый прожиточный минимума. (папка №3, стр. 7/1, 8/1).

Наряду с этим проведен учет специалистов и выясняются возможности организации их трудового использования по специальности при условии сохранения принципа расселения в спецпоселках.

Наркомлес издал по всем этим вопросам (папка №3, стр. 8/1, 8/2). Наркомцветмет дал соответствующие указания (папка №3, стр. 7/5).

В целях использования ограниченно-трудоспособной рабочей силы, Отдел Трудовых поселений имеет договоренность с Всеколеспромсоюзом этой части спецпереселенцев в его системе на правах наемных рабочих (папка №3, стр. 9/1).

В этих же целях дано указание при распространении опыта глуховцев в предприятиях, где работают спецпереселенцы, использовать вторых и третьих членов семей для работы в подсобных хозяйствах (папка №3, стр. 9/4).

Вопросы снабжения

Безответственное отношение к вопросам снабжения беженцев проявлено леспродторгом и его филиалами на местах. Не говоря уже о почти полном отсутствии снабжения крупой, овощами, жирами, в спецпоселки с перебоями завозится хлеб, соль, хозяйственное мыло. Не создается продовольственных запасов в отдаленных районах, которые по климатическим условиям оказываются, отрезанными на продолжительный срок от центров снабжения. Совершенно неудовлетворительно поставлено питание детей и снабжение школьников одеждой и обувью. Проверка на местах показала, что значительная часть беженцев не имеет зимней одежды и обуви, а торгующие организации не имеют никаких перспектив на ее получение.

Перед Наркомлесом и Наркомцветметом эти вопросы поставлены и в результате Наркомлес разбронировал часть зимней одежды и обуви для продажи через торговую сеть 34800 комплектов зимней ватированной одежды, валенок, шапок и варежек. (Приказ НКЛеса СССР № 890/3 от 16 октября 1940 г.). Кроме того НКВД и Наркомлесом поставлен вопрос перед Экономсоветом при Совнаркоме СССР о выделении для снабжения спецпереселенцев дополнительных фондов зимней одежды и обуви. (Папка №3, стр. 10).

Оформление личных дел и учет

Личных дел на беженцев фактически нет. В ряде случаев прибыли только эшелонные списки (Свердловская, Иркутская области и др.). Имеющиеся личные дела представляют собой анкету, часто без обложки, небрежно заполненную, без печати и подписи лица, заполняющего ее. Нередки случаи, когда в личном деле вместо анкеты имеется военный документ или какая-нибудь справка, которая никакого значения в деле документации к выселению и содержанию в спецпоселке не имеет.

Оформление личных дел затянулось в связи с тем, что УНКВД мест выселения оказались не в состоянии документировать это выселение в соответствии с циркуляром НКВД № 185 от 1/VIII. Разъяснением к этому циркуляру № 246 от 12 октября устанавливается более простой метод оформления, но и по этому упрощенному методу УНКВД мест выселения задерживают высылку справок, являющихся единственным документом о выселении и основанием для содержания в спецпоселке. Отсутствие ответов со стороны УНКВД на запросы ОИТК создает угрозу, что к 15 декабря – срок, установленный циркуляром – личные дела оформлены не будут. Перед НКВД УССР поставлен вопрос о принятии мер по ускорению документации выселения беженцев.

Свердловская область

Почти закончена обработка и посланы запросы на всех и, что очень важно, следят за ходом выполнения. Сообщили в отдел Трудпоселений, что Львовская, Дрогобычская, Тарнопольская области не отвечают на запросы. Указали N, дату запроса, на какое количество людей. Зам. Наркома НКВД дал указание НКВД УССР ускорить высылку справок (папка №1, стр.6).

Архангельская область

Из 16126 (8673 осадников, 7453 беженцев) имеется оформленных дел на 2646 и сделано запросов 2940.

Омская область

Закончена обработка и рассылка запросов, но плохо борются за своевременное получение ответов. В очередном докладе сообщают, что нет ответов УНКВД мест выселения, нет указов, из каких областей, на какие запросы.

По вопросу ведения картотеки персонального учета разослана инструкция.

Большим недостатком в деле учета является несвоевременное сообщение о всяких изменениях для отражения их в картотеке, в частности об отправке и принятии беженцев-посадников в порядке объединения разрозненных членов семей. Всего объединено осадников и беженцев 1036 человек (папка №1, стр.7).

Вопросы режима

Плохое устройство беженцев, недостаточная разъяснительная работа среди них, отсутствие профилактики, направленной на укрепление режима в спецпоселке, способствует росту побегов.

По Молотовской области за III кв-л	бежало	17 чел.
По Архангельской области	-"-	39 чел.
По Свердловской области	-"-	26 чел.
По Вологодской области	-"-	20 чел.
По Коми АССР	-"-	40 чел.
Марийской АССР	-"-	127 чел.

Если сделать необходимую поправку на неточность сведений по Архангельской, Свердловской и др. областям (плохой учет беглецов, несвоевременное сообщение с поселков и из районов о побегах), то, если учесть количественный состав контингентов по этим вопросам, необхо-

димо сказать, что процент побегов по Марийской АССР самый высокий (папка №1, стр.8).

Приказ НКВД №00444 выполняется плохо. Организация групп содействия по борьбе с побегами недостаточно продумана. В группы содействия в Молотовской области вербуются беженцы без достаточной предварительной обработки. В результате члены групп содействия сами оказываются в бегах или в качестве пособников в деле совершения побегов.

Отлучки из спецпоселков, имеющие широкое распространение в Марийской АССР, Новосибирской, Свердловской областях, используются для облегчения побегов.

Недостаточно быстрое оформление дел на беглецов, в связи с чем задерживается их привлечение к ответственности через Особое Совещание. Не способствует установлению твердого режима и создает у беженцев впечатление безнаказанности за совершение побега.

По Марийской АССР в ряде случаев ограничивались наложением административного взыскания на пойманных беглецов, вместо предания их суду.

*** Так у тексті**

ГА РФ. Ф.9479, оп.1, спр.61, арк.4-26.

№ 50

Довідка начальника відділу ГУЛАГу НКВС Союзу РСР про розміщення та використання осадників і біженців

Січень 1941 р.

Секретно.

Отдел трудовых поселений

В первом и втором квартале 1940 года перевезено и расселено спецпереселенцев (польских осадников и беженцев) в количестве:

Категория спецпереселенцев	Семей	Человек	Колич. респ., краев и обл.	Колич. поселков
Польских осадников	28612	137132	22	317
Беженцев	26220	77920	14	269
Всего:	54832	215052	36	586

Отделом разработано и утверждено СНК СССР положение о спецпоселках, штаты и оклады поселковых и районных комендатур. Для трудового использования спецпереселенцев Отделом разработаны и заключены генеральные договора с НКЛес, НКЦветмет, НКстроительства, НКПС, на ос-

нове которых ОИТК на местах заключаются локальные договора. Для трудового использования спецпереселенцев Отделом разработан и разослан на места типовой договор. Трудовое использование за третий квартал 1940 г. выразилось: польских осадников 86,4%, беженцев 78,8% и трудпоселенцев 85,3% от числа трудоспособных. На основании представленных Отделом материалов СНК РСФСР вынес следующее постановление:

а) об отпуске кредитов спецпереселенцам на жил. строительство, наравне с постоянным кадром рабочих;

б) об отпуске 10 миллионов рублей на приобретение молочного скота;

в) об организации 11 специальных инвалидных домов на 2600 мест;

г) об охвате обучением всех детей спецпереселенцев;

д) об улучшении медико-санитарного обслуживания спецпереселенцев.

Проведен учет спецпереселенцев-беженцев. Организована картотека персонального учета спецпереселенцев, вложено по сквозному алфавиту 200 тысяч карточек. Соединено разрозненных членов семей спецпереселенцев в количестве 1476 человек по республикам, краям и областям. Отделом разработана и преподана ОИТК инструкция по учету и рассмотрению жалоб и заявлений труд и спецпереселенцев. В целях упорядочения учета и отчетности по труд и спецссылке, Отделом разработан табель срочных и внеочередных донесений на 1941 год, даны ОИТК новые формы отчетности и схемы докладов по труд и спецссылке. Отделом разработаны указания о проверке и оформлению личных дел труд и спецпереселенцев. На 1-е января 1941 года оформлено 45 тысяч личных дел. Рассмотрено отделом 15 тысяч жалоб, заявлений и личных дел труд и спецпереселенцев. Разработаны Отделом и разосланы на места типовые правила внутреннего распорядка в спецпоселках. Рассмотрены Отделом штаты ОТП ОИТК и комендатур труд и спецпоселений на 1940 год по 29 ОИТК республик, краев и областей и на 1941 год - по 20 ОИТК. В части руководства периферией Отделом произведены обследования труд и спецссылки 8 ОИТК и лагерей и проведено совещание районных и поселковых комендантов, обслуживающих спецссылку Молотовской, Архангельской, Свердловской областей и Марийской АССР. Получено 48 докладов с мест о состоянии труд и спецссылке и даны по ним заключения. Составлены Отделом 2 обзора о состоянии трудссылки и об освоении спецпереселенцев.

Задачи Отдела на 1941 год.

1. Упорядочить трудовое использование трудпоселенцев и спецпереселенцев.

2. Перезаключить договора со всеми хозорганизациями на трудоиспользование трудпоселенцев.

3. Закончить оформление личных дел труд и спецпереселенцев.

4. Переселить трудпоселки, расположенные в пятикилометровой зоне от железной дороги, согласно приказа НКВД СССР.

5. Изыскать возможности к дополнительному расселению нового спецконтингента.

6. Улучшить руководство и оказать практическую помощь ОТП ОИТК путем выезда сотрудников Отдела на места.

7. Разработать и разослать на места перечень действующих постановлений и приказов по труд и спецссылке.

Начальник ОТП УИТК и ТЦ ГУЛАГ НКВД
Капитан государственной безопасности (Кондратов)

„ „ января 1941 г.

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 61, арк. 47–49.

№ 51

Доповідна записка начальника відділу трудових поселень Комісаріату внутрішніх справ СРСР про розселення осадників із західних областей України та Білорусії

Березень-квітень 1941 р.

Заместителю народного комиссара внутренних дел Союза ССР
Комиссару государственной безопасности III-го ранга
тов. Меркулову

Заместителю народного комиссара внутренних дел Союза ССР
Комдиву тов. Чернышову

По предварительным данным прибыло и расселено в спецпоселках НКВД 137817 человек спецпереселенцев – осадников из западных областей УССР и БССР. Осадники расселены в 115 спецпоселках, 20 краях и областях. Поселение осадников в ряде случаев проведено беспорядочно без соблюдения элементарных правил. Некоторым семьям не дали времени собрать необходимые вещи. Эти семьи прибыли без одежды, обуви, белья. Не было разрешено ждать членов семьи, находившихся на работе, в школе, в гостях. Имущество осадников при погрузке в вагоны не было промаркировано, вследствие чего на розыски багажа и вещей уходило много времени, вызывало простой вагонов при разгрузке (Иркутская обл.), нервировало владельцев багажа и т. д. Личные дела на прибывшие контингенты находятся в крайне неудовлетворительном состоянии. В них нет никаких документов о выселении. Подавляющее большинство личных дел представляют собой лишь анкеты небрежно заполненные без подписи лица, заполнявшего их, без печати. Зачастую перепутаны фамилии, нет перечня членов семьи. В анкетах значится одно количество членов семьи, а прибыло на место меньше. При выяснении путем опроса оказалось, что в анкету без всяких оговорок занесены члены семьи репрессированные, или находящиеся в плену в Германии. (Архангельская область).

По ряду же личных дел не представляется возможным уточнить действительное количество членов семьи, так как прибывшие в спец. поселки скрывают их местонахождения, заявляя, что ничего не знают об остальных членах семьи, не прибывших с ними. В Алтайский край прибыли семьи Яблонского в составе 7 человек, Криштa Иосифа Станиславовича 6 человек, по которым личных дел не оказалось. По заявлению Начальника эшелона они утеряны на месте операции. Много случаев разбивки семьи: члены ее направлены в разные области.

В Кировскую область прибыла с грудным ребенком Гладких Юлия Васильевна. Муж ее направлен в другую область, куда именно пока не установлено.

В Умжлаг НКВД прибыл Дивчинский Леонтий Адамович, 1891 г. рожд.; никаких документов на него нет. По его словам, жена его с двумя детьми выслана раньше, куда именно не знает. Туда же прибыли: Дыль Иван Францевич, 1900 г. рожд., жена же его с 6 членами семьи выслана раньше, не известно куда; Гай Иван Васильевич из Львовской области, жена его с ребенком направлена в другое место – куда не знает.

В ряде случаев переселены только отдельные члены семьи. В Чкаловскую область прибыл из Станиславова Мединский Николай Юзефович с 3 детьми. Жена его Галина Ивановна осталась в Станиславове.

В ту же область прибыли: Бондар Петр Стефанович, а жена и сын его остались в с. Горный Майдан, Станиславовской обл., Надворного р-на. Дудка Елена Стефановна 47 лет, а сын ее Михаил 27 лет остался на месте. Федорок Анастасия Николаевна, а муж ее Михаил Федорович остался на месте. Бауэр Эмилия Карловна 1922 г. р. прибыла в Чкаловскую область одна. На месте выселения (г. Надворна) остались мать, брат и 2 сестры. По словам Бауэр она оказалась выселенной с семьей Кульчицких, к которым она приехала на лыжах в гости (Селение Пороги), Бауэр приехала без вещей в лыжном костюме.

Эшелоном № 4032 прибыло в Красноярский край 9 семей в составе одних детей. Родители на месте, или наоборот, прибыли родители, дети остались на месте. Туда же прибыл эшелон № 4030 (из Тарнополя) в котором оказалось в возрасте 12–16 лет 5 детей, родители которых остались на месте. В этом же эшелоне обнаружен 2-х летний ребенок без родителей. (Направлен в детдом).

Значительное количество осадников прибыло без личных дел. Без личных дел прибыло в Коми АССР – 108 семей (319 чел.), в Свердловскую обл. 23 семьи; в Красноярском крае по эшелону 4028 не оказалось 46 личных дел, по эшелону 4021 – 18 личных дел, по эшелону 4028 прибыло 258 семей, на большинство которых личных дел нет. Такие же факты отмечены во всех областях, куда прибыли осадники. Выявляются случаи переселения лиц, имеющих на руках справки о том, что они выселению не подлежат. В Алтайский край эшелоном 4025 прибыла семья Швец Лариона Ивановича, имеющего на руках справку РИКа, что он переселению не подлежит. В Красноярский край прибыл из Дрогобычской области Кутра Семен Семенович с женой и ребенком. По личному делу Кутра значится „бедняком, купившим землю". На обороте анкеты сделана пометка без подписи: „проходит по архивам банка как осадник". На руках у Кутры

справка, что он является уполномоченным Спецторга НКВД УССР по заготовке с/х продуктов.

В Умжлаг НКВД прибыл Грживовский Климентий Михайлович из Ровенской области и района селение Александрийское. Родом из Белой Церкви, бывш. Киевской губернии. В деле имеется анкета никем не подписанная и не заверенная. В анкете неизвестной рукой сделана надпись: „не высылать, выбыл неизвестно куда". В Свердловскую область прибыл Брояковский К. Я. В личном деле кроме анкеты ничего нет. А в анкете записано: „земли имел 1 га. 1 корова, 1 хата", а в примечании значится: „компрометирующих материалов нет". Среди прибывших спецпереселенцев имеется некоторое количество престарелых, инвалидов, не имеющих родственников, они имеются почти во всех спецпоселках.

Эшелоном № 4098 прибыло, например, в Красноярский край 11 семей, не имеющих в своем составе трудоспособных. В том же эшелоне оказалось 15 детей без родителей, 5 семей без трудоспособных членов.

1) Босишин Степан Павлович 65 лет, без зубов, его жена Мария 66 лет без ноги, брат Петр 36 л. безногий, отец Павел 96 лет.
2) Деваль Франк 84 года - родственников нет.
3) Коанская Мария 65 лет, дочь ее Ядвига больна эпилепсией.
4) Горчаковский Иван 63 года, дочь его Мария 26 лет инвалидка.
5) Маркова Матрена 90 лет.

Среди прибывших есть душевно-больные, инвалиды, нуждающиеся в уходе (парализованные). В целях максимального использования ограничено трудоспособных местам даны указания об организации подсобных предприятий по линии местной промышленности. Через Наркомпрос обеспечивается направление безнадзорных детей в Детдома, разгрузка многодетных матерей за счет помещения на время (до улучшения материального положения семьи) части детей в Детдома. Организуется карточный учет спецпереселенцев, по окончании которого разрозненные семьи будут объединены. С мест выселения запрашиваются данные для выяснения оснований к содержанию в спецпоселках лиц в отношении которых возникает сомнение в правильности их выселения.

Полагал бы необходимым:

Обязать НКВД УССР и БССР и Управления НКВД по областям, из которых производилось выселение обеспечить оформление дел на выселение, быстро реагируя на запросы УНКВД мест вселения.

Начальник ОТП ГУЛАГа НКВД СССР
Старший лейтенант госбезопасности (Кондратов)

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 61. арх. 50-54.

№ 52

План евакуації ув'язнених у тюрмах західних областей України

23 червня 1941 р.

Ściśle tajne

P l a n

ewakuacji więźniów pretrzymywanych w więzieniach NKWD/NKGB zachodniej [właśc.: zachodnich – red.] obłasti USRR

1. **Łączna liczba więźniów podlegających wywiezieniu – 23236**

a) **Podlegają wywiezieniu do więzień NKWD Kirgiskej SRR:**
   - Z więzienia w Przemyślu – 838
   - Z więzienia w Akermanie – 294
   - Razem do Kirgiskiej SRR – 1132

b) **Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Czkałowskiej obłasti:**
   - Z więzienia w Samborze – 1283
   - Z więzienia w Stryju – 884
   - Razem do Czkałowskiej obłasti – 2167

c) **Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Krasnojarskiego Kraju:**
   - Z więzienia w Izmaile – 614
   - Z więzienia w Krzemieńcu – 439
   - Razem do Krasnojarskiego Kraju – 1053

d) **Podlegają wywiezieniu do więzień NKWD Baszkirskiej ASRR:**
   - Z więzienia we Lwowie – 1000

e) **Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Ordżonikidzkiego Kraju:**
   - Z więzienia we Lwowie – 1000

f) **Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Archangelskiej obłasti:**
   - Z więzienia we Lwowie – 1000

g) **Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Iwanowskiej obłasti:**
   - Z więzienia we Lwowie – 1000

h) **Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Mołotowskiej obłasti:**
   - Z więzienia we Lwowie – 591
   - Z więzienia w Złoczowie – 614
   - Razem do Mołotowskiej obłasti – 1205

i) **Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Rostowskiej obłasti:**
   - Z więzienia w Dubnie – 738

j) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Nowosybirskiej obłasti:
Z więzienia w Równem – 896
Z więzienia w Ostrogu – 53
Z więzienia w Peczeniżynie – 94
Razem do Nowosybirskiej obłasti – 1043

k) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Orłowskiej obłasti:
Z więzienia w Stanisławowie – 2000

l) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Tulskiej obłasti:
Z więzienia w Stanisławowie – 511
Z więzienia w Kołomyi – 347
Z więzienia w Storożyńcu – 66
Z więzienia w Chocimiu – 108
Razem do Tulskiej obłasti – 1032

m) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Swierdłowskiej obłasti:
Z więzienia w W[łodzimierzu] Wołyńskim – 317
Z więzienia w Kowlu – 788
Razem do Swierdłowskiej obłasti – 1105

n) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Charkowskiej obłasti:
Z więzienia w Tarnopolu – 1000

o) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Omskiej obłasti:
Z więzienia w Tarnopolu – 577
Z więzienia w Brzeżanach – 346
Razem do Omskiej obłasti – 923

p) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Czkałowskiej obłasti:
Z więzienia w Czortkowie – 1279

r) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Wołogodzkiej obłasti:
Z więzienia w Czerniowcach – 1000

s) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Czytyńskiej obłasti:
Z więzienia w Czerniowcach – 1060

t) Podlegają wywiezieniu do więzień UNKWD Stalingradzkiej obłasti:
Z więzienia w Łucku – 1080

u) Podlegają wywiezieniu do więzienia we Władimirze:
Z więzienia w Łucku – 919

2. Potreba wagonów — 778.

3. Przewozy mają zapewniony konwój wojskowy.

Zast[ępca] Komisarza Ludowego Spraw Wewnętrznych
Związku SRR Czernyszow

23 czerwca 1941

[GARF, F, 9413, op. 1, d. 21, I. 21-23.]

Opubl.: Krzysztof Popiński, Aleksandr Kokurin, Aleksandr Gurjanow. Drogi śmierci. — Warszawa, 1995. — S. 87-88.

№ 53

Інструкція НКВС СРСР про місця евакуації ув'язнених з тюрем західних областей України
23 червня 1941 р.

Przekazać przes ŚWCz'

Kijów.

Do Narkoma Spraw Wewnętrznych USRR tow. Siergijenki

Narkom rozkazał niezwłocznie przystąpić
do ewakuacji więzniów z więzień zachodnich obłasti USRR.*

Dla ewakuacji więzniów z więzień NKWD i NKGB BSRR [właśc.: USRR — red.] NKPS [Narodnyj Komissariat Putiej i Soobszczenija — Komissariat Ludowy Komunikacji] wydał zarządzenie dla naczelników linii kolejowych o wydzieleniu 778 wagonów. Pierwsze — Kolej Lwowska: 494 wagony, ze skierowaniem 35 [wagonów] do Frunze [przy] Kolei Turkiestano-Syberyjskiej, 20 — do Kańska [przy Kolei] Krasnojarskiej, 15 do Aczyńska [przy Kolei} Krasnojarskiej, 35 — do Woroszyłowska [przy Kolei] Woroszyłowskiej, 35 — do Archangielska, 35 — do Iwanowa, 35 — do Mołotowa [przy Kolei] Permskiej, 35 — do Nowosybirska, 35 — do Jelca, 35 — do Orła, 50 — do Saratowa, 35 — do Kaługi, 70 — do Złatoustu, 24 — do Nowoczerkaska; drugie — Kolej Kowelska: 176 wagonów, ze skierowaniem 35 — do Wołogdy, 20 — do Omska, 15 — do Tiumienia, 35 — do Nierczyńska, 35 — do Władimira, 20 — do Astrachania, 16 — do Kamyszyna; trzecie — Kolej Kiszyniowska: 108 wagonów, ze skierowaniem 35 — do Turińska [przy Kolei] Kaganowicza (więzienie Niżniaja Tura w Swierdłowskiej obłasti), 35 — do Charkowa, 38 — do Ilecka Kolei Orenburskiej (więzienie w Sol-Ilecku).

Cały kontyngent zmierza do więzień wymienionych miast. Instrukcje dotyczące wyznaczania konwojów daje równocześnie Zarząd Wojsk Konwojowych NKWD. Nr 30/6308/17. CZERNYSZOW.

Zast[ępca] Komisarza Ludowego Spraw Wewnętrznych Związku SRR
23 czerwca 1941 Czernyszow

[GARF, F, 9413, op. 1, d. 21, I. 18.]

** Написане рукою

Опубл.: Krzysztof Popiński, Aleksandr Kokurin, Aleksandr Gurjanow. Drogi śmierci. — Warszawa, 1995. — S. 88-89.

№ 54

Доповідна записка начальника Управління внутрішніх справ Омської області НКВС СРСР про розміщення спецпереселенців із Західної України
Червень 1941 р.

Совершенно секретно

Зам. Наркома внутренних дел тов. Чернышеву

г. Москва

Докладная записка

о приеме и расселении в Омской области семей адмссыльных из западных областей Украинской ССР. На основании полученного от Вас указания, о направлении в Омскую область для расселения 750 семей, главы которых репрессированы, или находятся на нелегальном положении, вопрос был согласован с Обкомом ВКП(б) и Исполнительным Комитетом Областного Совета депутатов трудящихся.

Для проведения подготовительной работы в пунктах загрузки -(Омск, Тюмень, Ишим), были выделены ответственные работники из аппарата УНКВД, которыми была проведена вся подготовительная работа по приемке и отправке к местам расселения прибывающих семей.

3-го июня 1941 года в Омскую область прибыл первый эшелон №2597, следовавший в Красноярск, но получивший в переадресовку. Необходимо отметить, что Начальник эшелона об указанной переадресовке не знал, как не знал №, присвоенного эшелону, а ему было известно только - прежний пункт назначения.

Отсутствие точных сведений о следовании эшелона, заставило УНКВД следить за всеми проходящими людскими эшелонами и, только благодаря этому указанный эшелон был установлен на ст. Омск.

По данным Нач. эшелона в Омскую область доставлено:

3/VI-41 года эшелон №2590 - 280 семей . . . 925 чел.
3/VI-41 года эшелон №2591 - 287 семей . . . 976 чел.
5/VI-41 года эшелон №2597 - 295 семей . . . 1190 чел.
862 семей . . . 3091 чел.

При проверке адмссыльных по личным делам установлено, что в эшелоне №2590 прибыло 2 семьи без личных дел, в эшелоне №2591 прибыло 3 семьи без личных дел, а в эшелоне №2597 две семьи, числившиеся самостоятельными - оказались внесенными в одно личное дело. Фактически принято семей - 866. Вместе с этим проверка показала, что фактически было доставлено с эшелоном №2597 - 1192 чел. (2 чел. оказались не вписанными в личные дела) и с эшелоном №2591 - 977 человек, где также один ребенок не оказался вписанным в личное дело. Всего людей было принято 3094 человек. Необходимо отметить, что адмссыльные за весь путь с места выселения до места выгрузки, нигде не проходили сан. обработки и население эшелона №2597 было завшивлено, что заставило произвести санобработку на ст. Омск. Среди прибывших с эшелоном №2597 - медосмотром были обнаружены 3 ребенка больных корью, дизентерией и кроме того были оставлены в пунктах разгрузки 5 человек по болезни (восп. легких, роды и т. п.).

Нельзя не указать и на большое количество багажа, прибывшего с семьями адмссыльных, отдельные семьи имели его до 1-й тонны. Такое количество багажа потребовало предоставления излишнего транспорта для его перевозки.

Вместе с адмссыльным от Нач. эшелонов были приняты и личные дела на них. Количество личных дел заставляет желать много лучшего, т. к. во многих личных делах значатся лица, которых при приеме не оказалось, отдельные лица в личных делах вычеркнуты, или вписаны карандашом без какой-либо оговорки. Есть случаи искажения фамилии, имен и отчеств и годов рождения.

По окончании выверки было установлено, что в нашу область завезено на 116 семей и 94 чел. больше, чем было предусмотрено Вашими указаниями. Все это заставило немедленно произвести новое распределение расселения адмссыльных по районам и таковые после составления именных списков, были отправлены к местам расселения (список расселения прилагается).

Прибывшие семьи адмссыльных по 3-4 семьи в населенном пункте, обеспечены квартирами и устроены на работах в совхозах, предприятиях лесной и местной промышленности, промартелей и в отдельных случаях в колхозах.

В Бердюжском районе поселена одна семья, состоящая из 2-х престарелых женщин (67 и 65 лет) не способных к труду и сейчас на них оформляется материал на получение госпособия. При отправке адмссыльных из пунктов выгрузки по районам расселения, имелись следующие недостатки:

1. В гор. Тюмени из клуба Водников, куда временно были вселены прибывшие семьи адмссыльных, в ночь с 9-го на 10-е июня сбежал адмссыльный Борозный Степан, 1921 г. рождения, сын Файтковского - учас-

тника к-р террористической организации, находящегося на нелегальном положении. Борозный Степан в Омскую область прибыл один, так как его мать Файтковская от выселения скрылась. Принятые немедленно меры местного розыска, положытельных результатов пока не дали и розыск сбежавшего продолжается.

2. В гор. Тюмени из вещей, принадлежащих адмссыльным и находящихся временно до погрузки на пароходе в пакгаузе под охраной сотрудников РК Милиции, было произведено хищение. Принятыми мерами розыска было установлено, что хищение произведено сотрудниками РК Милиции охранявшими вещи - Пиджаковым и Якишенко.

Произведенным у упомянутых милиционеров на квартире обыском было найдено 3 костюма мужских и 22 кг. сала. Пиджаков и Якименко арестованы, оба сознались в хищении и обвиняются по ст. 193-17 п."а" и 193-15 п."г" РСФСР.

Для ведения следствия в город Тюмень командирован следователь Особой Инспекции тов. Евсин.

Начальник УНКВД по Омской области

Ст. лейтенант госбезопасности (Ишевский)

„ „ июня 1941 г.

г. Омск

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 87, арк. 144-148.

№ 55

Доповідна записка заступника Наркома внутрішніх справ Комісару внутрішніх справ СРСР з проханням дати дозвіл на розстріл частини в'язнів тюрем прифронтової смуги

4 липня 1941 р.

Ściśle tajne
Do Komisarza Ludowego Spraw Wewnętrznych ZSRR
tow. Berii

Dalsze wywożenie więźniów z więzień strefy przyfrontowej, zarówno nowo aresztowanych po przeprowadzonej ewakuacji, jak i w ramach poszerzania strefy ewakuacji, uważamy za niecelowe ze względu na skrajne przepełnienie więzień na tyłach [dalej następują słowa skreślone ołówkiem: i trudności z wagonami].

Należy upoważnić naczelników UNKGB i UNKWD (jednocześnie) do rozstrygania w każdym poszczególnym przypadku, po uzgodnieniu z dowództwem wojskowym, kwestii opróżniania więzień z przebywających tam więźniów w następującym trubie:

1. Wywiezieniu na tyły podlegają tylko więźniowie, przeciw którym toczy się śledztwo i wobec których dalsze śledztwo jest niezbędne dla wykrycia organizacji dywersyjnych, szpiegowskich i terrorystycznych oraz agentury wroga.

2. Kobiety z dziećmi, ciężarne oraz osoby niepełnoletnie – z wyjątkiem dywersantów, szpiegów, bandytów itp. szczególnie niebezpiecznych – zwalniać.

3. Wszystkich skazanych na mocy Dekretów Prezydium Rady Najwyższej ZSRR z 26 czerwca, 10 sierpnia i 28 grudnia 1940 oraz 9 kwietnia br. [1941]*, a także skazanych za pospolite, służbowe i inne mniej groźne przestępstwa albo będących w śledztwie w sprawach o takie przestępstwa, którzy nie są społecznie niebezpieczni, wykorzystywać do prac na rzecz obronności według instrukcji dowództwa wojskowego, z przedterminowym zwolnieniem w chwili ewakuacji straży więziennej.

*Dekret Prezydium Rady Najwyższej ZSRR z 26 czerwca 1940 o przejściu na ośmiogodzinny dzień roboczy, na siedmiodniowy tydzień pracy oraz o zakazie samowolnego porzucania zakładów przemysłowych i instytucji przez robotników i urzędników; dekret PRN ZSRR z 10 sierpnia 1940 o odpowiedzialności karnej za drodne kradzieże w zakładach pracy i za chuligaństwo (kara więzienia do 1 roku); dekret PRN ZSRR z 28 grudnia 1940 o odpowiedzialności uczniów szkół rzemieślniczych i kolejowych oraz zasadniczych szkól zawodowych za naruszenie dyscypliny i samowolne porzucenie szkoły; dekret PRN ZSRR z 9 kwietnia 1941 o odpowiedzialności karnej za samowolny przejazd pociągami towarowymi oraz za samowolne i bez potrzeby zatrzymanie pociągu przy użyciu hamulca bezpieczeństwa. (A.K.)

4. Wobec wszystkich pozostałych więźniów (w tym dezerterów) stosować najwyższy wymiar kary [WMN – wysszaja miera nakazanija] – rozstrzelanie.

Prosimy o Wasze instrukcje.

Zast[ępca] Komisarza Ludowego
Spraw Wewnętrznych ZSRR — Czernyszow

Naczelnik Zarządu Więziennictwa — Nikolski
4 lipca 1941

[GARF, F, 9413, op. 1, d. 21, I. 66-67.]

Опубл.: Krzysztof Popiński, Aleksandr Kokurin, Aleksandr Gurjanow. Drogi śmierci. – Warszawa, 1995. – S. 74-75.

№ 56

Доповідна записка начальника управління тюрем НКВС СРСР керівництву НКВС про хід евакуації та розтріл в'язнів у тюрмах України

12 липня 1941 р.

Ściśle tajne

Do Zast[ępcy] Komisarza Ludowego Spraw Wewnętrznych ZSRR tow. Czernyszowa

Do Naczelnika Zarządu Więziennic[twa] NKWD ZSRR kapitana bezpieczeństwa państwow[ego] tow. Nikolskiego Moskwa

Wraz z rozpoczęciem działań wojennych rozpoczęto też ewakuację więźniów z więzień zachodnich obłasti, w pierwszej kolejności z więzień zaatakowanych przez wojska faszystowskie, nieco później zaś przystąpiono do ewakuacji ze wszystkich pozostałych.

Do pomocy przy organizowaniu ewakuacji więźniów o godzinie 5.00 24 czerwca 1941 oddelegowano szesnastu odpowiedzialnych pracowników Zarządu Więziennictwa NKWD USRR do wszystkich obłasti zachodnich, po dwie osoby do każdej.

Od godziny 4.00 27 czerwca 1941 do 4 lipca 1941 ja również, wraz z trzema pracownikami Zarządu Więziennictwa, przebywałem w Tarnopolu i Proskurowie, gdzie kierowałem tą operacją i poprzez Sztab Frontu P[ołudniowo]-Z[achodniego] zdobywałem wagony.

Głównym utrudnieniem ewakuacji więźniów z więzień był brak wagonów.

Mimo rozporządzeń Sztabu Frontu komendanci wojskowi na stacjach nie dawali wagonów pod załadunek więźniów, bo brakowało ich do transportowania rannych, członków rodzin i in[nych] przewozów wojskowych.

Drugą podstawową przyczyną opóźniania ewakuacji więźniów było to, że w większości więzień zachodnich obłasti lokalne organa NKGB nie tylko nie przyczyniały się do szybszej ewakuacji więźniów z więzień, lecz przeciwnie, zatrzymywały wywóz podległych im kontyngentów aż do ostatniej chwili odwrotu, zrzucając później całą odpowiedzialność na naczelników więzień. Taka postawa była charakterystyczna zwłaszcza w Tarnopolskiej oblasti.

Również wykonywaniem operacji według pierwszej kategorii w większości wypadków obarczali pracowników wiązień, sami trzymając się z boku, a ponieważ działo się to podczas odwrotu pod ogniem nieprzyjaciela, nie wszędzie pracownicy więzień zdołali należycie zakopać trupy i zamaskować te miejsca.

W poszczególnych obłastiach sprawa ewakuacji więźniów wygląda następująco:

Lwowska obłast' – Z więzień Lwowskiej obłasti ubyło według pierwszej kategorii 2464 osoby, zwolniono 808 więźniów, wywieziono 201

pieriebieżczików i pozostawiono w więzieniach 1546 [osób], przy czym w więzieniu nr 1 – 1366 osób, w więzieniu nr 2 – 66 osób i w więzieniu nr 4 – 114 więźniów, głównie oskarżonych o przestępstwa pospolite.

W nocy z 23 na 24 czerwca br. na rozkaz Sztabu miasta Lwowa cały sklad osobowy [personelu] więziennego wraz z kompanią konwojową, sprawującą zewnętrzną ochronę więzienia, opuścił miasto, a po czterech godzinach powrócił. Podczas nieobecności ochrony z więzienia nr 1 zbiegło okolo 300 więźniów, głównie element kryminalny.

Wszystkich więźniów wybyłych według pierwszej kategorii pochowano w dołach wykopanych w piwnicach więzień, a w Złoczowie – w ogrodzie.

Wszystkie dokumenty i archiwa w więzieniach spalono, z wyjątkiem dzienników ewidencji więźniów, kartotek i depozytów kosztowności. Wszystkie te dokumenty dostarczono do Kijowa.

W Złoczowie kilkakrotnie miały miejsce ataki bandy OUN-owskiej na więzienie. Bandy te [tak w oryg.] zostały odparte przez personel więzienny.

Spośród 106 osób personelu więzienia nr 1 do Proskurowa przybyło 79 osób, spośród 43 osób personelu więzienia nr 2 przybyło 41 osób, a z więzienia nr 4 zpośrud 42 osób przybyło 32.

Przy odwrocie ze Lwowa został zabity kier[ownik] magazynu więzienia nr 4 Litunowski oraz raniono dwóch nadzorców z więzienia nr 1 we Lwowie.

Drohobycka obłast' – W chwili przybycia brygady Zarządu Więziennictwa do drohobyckiej obłasti w celu ewakuowania więźniów, więzienie w Przemyślu w związku z zajęciem miasta przez nieprzyjaciela zostalo już ewakuowane.

Ze słów nacz[elnika] więzienia, tow. Tielnowa – ewakuacja więzienia odbyła się pieszo pod ostrzałem artyleryjskim nieprzyjaciela. Więźniów podzielono na dwie kolumny. Do pierwszej włączono więźniów będących w śledztwie oraz skazanych za przestępstwa kontrrewolucyjne, do drugiej – wszystkich pozostałych, w tym również pieriebieżczików.

Pierwsza kolumna więźniów dowodzona przez tow. Tielmanowa [tak w oryg.] pomyślnie dotarła do Sambora.

Druga kolumna wpadla w ręce Niemców. Nadzorowi udało się uciec i przybyć do Stryja.

W pozostałych dwóch więzieniach – w Samborze i Stryju znajdowało się 2242 więźniów. Podczas ewakuacji z obu więzień ubyło według pierwszej kategorii 1101 osób, zwolniono 250 osób, wywieziono w wagonach 637 osób i pozostawiono w więzieniach 304 więźniów.

24 czerwca przy ewakuacji więzienia w Samborze pozostało 80 nie pogrzebanych trupów; na prośby nacz[elnika] w[ięzie]nia do kierownictwa miejskiego wydziału NKGB [w oryg. NKWGB] o udzielenie mu pomocy przy zakopywaniu trupów – odpowiedź była odmowna.

W więzieniu w Samborze podczas ewakuacji zastrzelił nadzorca Libman. Trzech pracowników z personelu obsługującego spośród miej-

scowej ludności pozostało w Samborze, nadzorca Sawkun zdezerterował.

Podczas ewakuacji więźniów z więzienia w Przemyślu razem z więźniami wpadli w ręce Niemców nadzorcy więzienni Bugajew, Sztajner i dyżurny [DPNT – dieżurnyj pomoszczcznik naczalnika tiurmy] Łobaczow, którzy ich konwojowali. Bugajewowi, Sztajnerowi i Łobaczowowi udało się przebrać w ubrania więźniów i umknąć z niewoli, po czym dotarli do Sambora, gdzie przyłączyli się do pracowników więzienia.

Podczas wycofywania się z Przemyśla miejscowi spośród więziennego personelu obsług[ującego]: kucharz Surowiecki, pielęgniarka Benenfeld, sprzątaczka Surowicka [tak w oryg.], kucharz Duda, strażniczka Głynik i sanitariuszka Kłynik [tak w oryg.] – pozostali w mieście.

W więzieniu w Stryju dwie osoby spośród miejscowej ludności – strażak Gawryluk i nadzorca Kizil – pozostały w mieście.

W trakcie ewakuacji zbiegł kierowca więzienia w Stryju Pietraczuk (spośród miejscowej ludności).

Wszystkie akta i dokumenty więzienne na polecenie UNKWD zostały przekazane do miejskiego wydziału NKWD w celu ewakuacji, częściowo zaś zostały zniszczone.

Stanisławowska obłast' – Z trzech więzień Stanisławowa, Kołomyi i Peczeniżyna wywieziono wagonami 1376 osób. Na polecenie naczelnika UNKWD tow. Michajłowa do wywożonych zaliczono więźniów będących w śledztwie i skazanych za przestępstwa kontrrewolucyjne – 294 osoby, oraz 9 byłych żołnierzy Armii Czerwonej skazanych na najwyższy wymiar kary.

Według pierwszej kategorii ubyło 1000 osób.

Według oświadczenia nacz[elnika] więzienia w Stanisławowie Gricenki, ciała pogrzebano poza obrębem więzienia, w wykopanym w tym celu dole. Część pierwszej kategorii pogrzebano na terenie więzienia, w dole.

Przez prokuratora zostało zwolnionych 295 osób. Z powodu braku wagonów w więzieniu pozostało 647 więźniów, w tym 282 za przestępstwa kontrrewolucyjne, reszta za przestępstwa pospolite i służbowe – inwalidzi.

Więźniów konwojowała kompania konwojowa oraz 57 nadzorców więziennych, z których 42 przybyło do Proskurowa, a reszta wyjechała w kierunku Kijowa. W więzieniu w Kołomyi cztery osoby spośrud miejscowej ludności zatrudnione w obsłudze więzienia pozostały na miejscu – sprzątaczka Suszyńska, praczka Wojtenko Maria, tłumaczka Komet B.M., fryzjer Tokarz.

Tarnopolska obłast' – W więzieniu w Czortkowie przebywało 1300 więźniów. Podstawiono wystarczającą do ewakuacji wszystkich więźniów ilość wagonów, ale nacz[elnik] miejskiego wydziału NKGB polecił pozostawić w w[iązieniu 800 więźniów będących w śledztwie i skazanych za przestępstwa kontrrewolucyjne, na skutek czego ewakuowano tylko 500 osób.

W ostatniej chwili naczelnik miejskiego wydziału NKGB odżegnał się od tych 800 więźniów i oświadczył nacz[elnikowi] więzienia: ŚRóbcie z nimi, co chcecie".

Nacz[elnik] więzienia tow. Lewczuk zorganizował wyprowadzenie więźniów w pieszej kolumnie pod konwojem nadzoru do Kamieńca Podolskiego i dalej, ponieważ tam również nie udało się zdobyć wagonów.

W więzieniu w Krzemieńcu znajdowało się 360 więźniów. 26 czerwca br. [1941] na polecenie nacz[elnika] miejskiego wydziału NKWD personel opuścił więzienie i wyjechał w kierunku Katerburga, skąd po kilku godzinach powrócił. Przez ten czas z więzienia zbiegło 191 więźniów; pozostałych zaproponowano przewieźć do Proskurowa.

Nacz[elnik] więzienia Riabow został odsunięty od stanowiska, a materiały przekazano do Inspekcji Specjalnej w celu dochodzenia.

Według posiadanych danych, więźniowie z więzienia krzemienieckiego przybyli 6 lipca br. do więzienia w Charkowie.

O personelu brak danych.

Według stanu na 22 czerwca, w więzieniu w Tarnopolu znajdowało się 1790 więźniów. Z tej liczby 560 [500?] osób ubyło według pierwszej kategorii.

Pogrzebano ich w wykopanych specjalnie w tym celu dołach, jednakże część – 197 osób pogrzebano w piwnicach NKGB, zakopując ich bardzo płytko. Operacją kierował nacz[elnik] UNKGB.

Z więzienia w Tarnopolu wyprowadzono pieszo 1008 więźniów do stacji Wołoczyska, gdzie załadowano ich do wagonów i zgodnie z telegramem nacz[elnika] Zarządu Więziennictwa NKWD USRR skierowano do Kurska.

Zwolniono 217 więźniów – inwalidów, ukazników*, skazanych za przestępstwa pospolite i mniej groźne. W więzieniu pozostali chorzy na gruźlicę. Podczas konwojowania pieszej kolumny zabito 18 więźniów przy próbie ucieczki.

Podczas ewakuacji z Tarnopola w mieście pozostali miejscowi spośród obsługi więzienia: dezynfektor Bogaczuk D.M., sprzątaczka Kuźmowicz, sprzątaczka Czikało M.W., sprzątaczka Olejnik O.W. i kucharz Robak J.O. – razem pięć osób.

W więzieniu w Brzeżanach według stanu na 28 czerwca br. [1941] przebywało 376 więźniów, ubyły według pierwszej kategorii 174 osoby.

Ciała pogrzebano na terenie jednostki wojskowej (w starej twierdzy).

Z ogólnej liczby wybyłych według pierwszej kategorii pozostało w piwnicach więzienia 20 ciał, których nie zdążono wywieźć, bo nacz[elnik] rejonowego wydziału NKGB Maksimow kategorycznie odmówił dostarczenia samochodów do wywozu trupów.

Oprócz tego 40 [ciał] wieziono samochodami do miejsca pochówku, ale zakim dojechały na miejsce samochody zostały zbombardowane i [zwłoki] więźniów tam pozostały.

W nocy na 30 czerwca br. naczelnik więzienia, operupołnomoczennyj i pięciu nadzorców wróciło, aby pogrzebać więźniów, ale znów

zaczęło się bombardowanie i zdążyli tylko zrzucić [zwłoki] z samochodów.

Zwolniono ośmiu skazanych za mniej groźne przestępstwa pospolite. Do więzienia w Tarnopolu wywieziono 94 osoby, w więzieniu pozostało 48 więźniów będących w ewidencji rejonowego wydziału NKGB i 51 osób podlegających zwolnieniu na mocy decyzji prokuratora.

Począwszy od 22 czerwca więzienie było niejednokrotnie ostrzeliwane przez bandy OUN-owskie. Fasada więzienia jest zniszczona.

Do Kijowa przybyło 29 osób spośród personelu więziennego, w drodze znajduje się 16 osób.

W Brzeżanach pozostała obsługa spośród miejscowej ludności w liczbie pięciu osób: Bresławska, Bresławski, Krupa, Raspiatowa i Kowalczyk.

Podczas ewakuacji zastał ranny nadzorca Podbereżny. Wszystkie dokumenty spalono na miejscu, kartotekę f. nr. 5 [tak w oryg.] przesłano do Działu Więziennictwa Tarnopola.

Równieńska obłast' – Z więzienia w Dubnie ubyło według pierwszej kategorii 230 osób, zwolniono 170 osób [więzionych] za mniej groźne przestępstwa pospolite i skazanych na mocy dekretów.

Skierowano do więzienia nr. 4 w Równem 250 osób, z czego w drodze pozostawiono 20 chorych, inwalidów i innych.

W więzieniu w Ostrogu spośród 75 więźniów zwolniono pięciu, reszta pozostała w więzieniu.

Wszystkie dokumenty spalono. Personel w liczbie 33 osób udał się do Szepietówki. Podczas odwrotu dwie osoby zostały zabite, o trzech brak wiadomości.

Innych informacji z równieńskiej obłasti nie ma.

Wołyńska obłast' – Z więzienia w Kowlu ubyło według pierwszej kategorii 195 osób. Zwolniono 300 osób [więzionych] za mniej groźne przestępstwa pospolite, na miejscu pozostało 145 osób, których niezdążono ewakuować.

Z więzienia we Wł[odzimierzu] Wołyńskim ubyło według pierwszej kategorii 36 osób, zwolniono 15 osób, pozostałych 280 ozób nie wywieziono z więzienia. Podczas odwrotu trzy osoby spośród personelu zostały ranne: sekretarz więzienia Szumiejko, nadzorca Stacyna, nadzorca Greczycha – ten ostatni pozostał we Wł[odzimierzu] Wołyńskim. Zabici zostali koniuch Zaj, robotnik Płotnicki.

Spośród obsługi więzienia we Wł[odzimierzu] Wołyńskim pozostali dezynfektor Kostecki, kucharz Kostecki, strażak Fomin, sprzątaczka Tkaczuk, sanitariuszka Łuszakowa.

Innych informacji o Wolyńskiej obłasti nie ma.

Czerniowiecka obłast' – Z więzienia w Chocimiu wchystki więźniów w liczbie 176 osób wywieziono do więzienia w Kam[ieńcu] Podolskim. Z więzienia w Storożyńcu wysłano [więźniow] do więzienia w Czerniowcach w celu załadowania do wagonów i ewakuacji.

1 lipca br. z więzień nr. 1 i 2 w Czerniowcach wysłano wagonami 1405 osób, stacja docelowa Turińsk, więzienie Niżniaja Tura w Swierdłowskiej obłasti.

Dla pozostałych więźniów zabrakło wagonów, w związku z tym 3 lipca br. z więzień nr. 1 i 2 w Czerniowcach wyprowadzono 877 więźniów w kierunku Kam[ieńca] Podolskiego, pod konwojem 154 samodzielnego batalionu konwojowego wojsk NKWD, przy współudziale nadzoru z tych więzień.

Skazani za mniej groźne przestępstwa pospolite oraz na mocy dekretów zostali zwolnieni z więzień Czerniowieckiej obłasti.

Wszyscy skazani na najwyższy wymiar kary zostali rozstrzelani, ubyło również według pierwszej kategorii 16 skazanych i będących w śledztwie za przestępstwa kontrrewolucyjne, którzy w chwili ewakuacji przebywali w szpitalu.

Całe pozostawione mienie więzienne, dokumenty, akta zniszczono. Pozostawiono niewielką ilość żywności, która się zmarnowała.

Wszyscy pracownicy i nadzorcy wyjechali w pełnym składzie wraz z konwojem. Napadów i bombardowań więzień czerniowieckej obłasti nie odnotowano.

Izmailska obłast' – Z więzień Izmailskiej obłasti wywieziono wszystkich więźniów. Personel pozostał na miejscu.

Kamieniecka obłast' – Skazanych i będących w śledztwie za mniej groźne przestępstwa zwolniono. Wszystkich pozostałych więźniów z więzień w Kam[ieńcu] Podolskim i Proskurowie skierowano pieszymi kolumnami do więzienia w Winnicy. Personel towarzyszył więźniom.

Żytomierska obłast' – Z więzień w Żytomierzu do więzienia w Dniepropietrowsku etapowano 1543 więźniów, do Charkowa 889 więźniów, według pierwszej kategorii ubyło 47 osób.

Odeska obłast' – Z Odeskiej obłasti etapowano do stacji Nowosybirsk, Uljanowsk i Magnitogorsk 2949 więźniów.

Kijowska obłast' – Z więzienia w Kijowie zwolniono 1785 osób skazanych za mniej groźne przestępstwa pospolite, etapowano koleją do Swierdłowska 479 więźniów, pieszymi kolumnami wysłano do stacji Gorki 949 osób i Swierdłowsk 1217 osób. Ubyło według pierwszej kategorii 113 więźniów.

Z więzienia w B[iałej] Cerkwi ubyły według pierwszej kategorii 3 osoby, zwolniono 150 osób [więzionych] za mniej groźne przestępstwa pospolite, wyprowadzono pieszo do stacji Bielebiej 400 osób.

Z więzienia w Czerkasach ubyło według pierwszej kategorii 9 osób, zwolniono 180, wyprowadzono w pieszych kolumnach według skierowania 450 osób.

Wszyscy pracownicy Zarządu Więziennictwa NKWD USRR oddelegowani do zachodnich obłasti w celu zorganizowania ewakuacji powrócili

pomyślnie w różnych terminach, do 9 lipca 1941. Nie powrócił starszy inspektor Zarządu Więziennictwa NKWD USRR, młodszy lejtnant bezpieczeństwa państwowego tow. Sowa z mojej grupy, który podczas bombardowania przez faszystów Kamieńca Podolskiego został zabity i tamże pochowany.

Naczelnik Zarządu Więziennictwa NKWD USRR
kapitan bezpieczeństwa państwow[ego]
Filipow (—)

Kijów, 12 lipca 1941

[GARF, F. 9413, op. 1, d. 23, l. 147-153.]

* Ukaznik – арештований згідно указу — декрету (Red.)

Опубл.: Krzysztof Popiński, Aleksandr Kokurin, Aleksandr Gurjanow. Drogi śmierci. — Warszawa, 1995. — S. 98-104.

№ 57

Доповідна записка начальника управління тюрем начальнику управління НКВС УРСР про результати евакуації в'язнів з тюрем Чорткова і Коломиї 31 липня 1941 р.

Ściśle tajne

Do Naczelnika Zarządu Więziennictwa NKWD USRR
kapitana bezpieczeństwa państwowego tow. Nikolskiego,
Moskwa

R a p o r t
o rezultatach ewakuacji więźniów z więzień w Czortkowie i Kołomyi

Więzienie w Czortkowie

W więzieniu w Czortkowie znajdowało się 954 więźniów, których ewakuacja odbywała się 2 lipca 1941.

W związku z tym, że nie było wagonów do wysłania więźniów na tyły, siłami nadzoru w liczbie 56 osób oraz przydzielonej połowy kompanii żołnierzy strojbatalionu [bataliony budowlanego] z miejscowego garnizonu, wszystkich więźniów etapowano w pieszej kolumnie.

Z Czortkowa kolumna maszerowała przez następujące punkty: Kamieniec Podolski, Ůmerynka, Tywrow, Sitkowcy, Christinowka, Humań.

W drodze przy próbie buntu i ucieczki rozstrzelano 123 więźniów – członków "OUN".

20 pilca br. [1941] w Humaniu na polecenie wojskowego prokuratora frontu i zast[ępcy] ludowego komisarza bezpieczeństwa państwowego USRR, majora bezpieczeństwa państwowego tow. Tkaczenki rozstrzelano i zakopano 767 więźniów – skazanych i będących w śledztwie za przestępstwa kontrrewolucyjne.

Więźniowie skazani za przestępstwa pospolite w liczbie 64 osób, prowadzeni w kolumnie zostali zwolnieni; spośród nich 31 więźniów (Polaków) czasowo pozostawiono w więzieniu w Humaniu.

Rozstrzelanie wymienionego kontyngentu było spowodowane sytuacją na froncie, ponieważ nacierający nieprzyjaciel znajdował się 20-30 kilometrów od Humania.

Cały skład nadzoru więzienia w Czortkowie przybył do Charkowa.

Kosztowności więźniów dostarczono do Charkowa i przekazano do Wydziału Finansowego NKWD USRR.

Więzienie w Kołomyi

Z więzienia w Kolomyi więźniowie w liczbie 453 osób zostali ewakuowani transportem kolejowym 1 lipca br. [1941] w kierunku stacji Ůmerynka. Konwój i obsługa składały się z nadzorców więzień w Kołomyi i Peczeniżynie w liczbie 27 osób. Naczelnikiem konwoju został wyznaczony nacz[elnik] więzienia w Peczeniżynie, sierżant bezpieczeństwa państwowego tow. Kuzin, a jego zastępcą – operupołnomoczennyj więzienia w Kołomyi tow. Twierietinow (niewielka część więźniów przebywających w więzieniu w Peczeniżynie została już wcześniej skierowana do więźeń w Stanisławowie i Kołomyi).

Podczas przejazdu, 8 lipca br. o godzinie 23.00 w nocy (w rejonie Ůmerynki) transport z więźniami został zaatakowany przez lotnictwo nieprzyjaciela, które zaczęło go bombardować i ostrzeliwać z karabinów maszynowych.

Na skutek bombardowania eksplodowała amunicja jednostek wojskowych jadących razem z transportem więźniów, spłonęło kil\ka wagonów, a w nich mienie więzienne i rzeczy pracownikuw, 290 więźniów rozbiegło się, 5 więźniów zostało zabitych i 6 rannych.

Spośród personelu więzienia ciężko ranne zostały referentka Kuzina i żona nadzorcy więziennego Kalina, które przekazano do szpitala wojskowego w Ůmerynce. Pięć osób z nadzoru uciekło bez zezwolenia w kierunku Ůmerynki.

Dzięki podjętym działaniom, następnego dnia zebrano 150 więźniów będących w śledztwie oraz skazanych za przestępstwa pospolite, których operupołnomoczennyj tow. Twierietinow wraz z 15 nadzorcami poprowadził dalej pieszo; po dotarciu do Winnicy, ponieważ więzienie w Winnicy zostało już ewakuowane i nie było czym karmić

więźniów, samodzielnie podjął decyzję i uwolnił wszystkich więźniów, a sam z nadzorem wyruszył podobno do Kijowa.

Pozostający na miejscu bombardowania nacz[elnik] więzienia tow. Kuzin trzeciego dnia zebrał w lesie jeszcze 110 więźniów (również głównie przestępców pospolitych) oraz niepełnoletnich i pod eskortą czterech nadzorców przyprowadził ich pieszo do Winnicy (trzech [więźniów] uciekło po drodze), gdzie również uwolnił wszystkich na własną rękę, sam zaś 26 lipca br. przybył do Charkowa.

Tak więc spośród 453 więźniów 257 uwolniono bez należytego uzasadnienia, 11 więźniów zginęło i odniosło rany podczas bombardowania, około 30 więźniów, według słów nacz[elnika] więzienia tow. Kuzina, zabito przy próbie ucieczki, a pozostali więźniowie – głównie element kontrrewolucyjny – rozpierzchli się podczas bombardowania.

Zast[ępca] Nacz[elnika]
Zarz[ądu] Więziennictwa NKWD USRR
politruk Diemiechin (–)

Charków, 31 lipca 1941

[U góry dokumentu odręczna adnotacja: "Do tow. Wołchonskiego. Napiszcie specinformację. 4 sierpnia", podpis prawdopodobnie Nikolskiego.]

[GARF, F. 9413, op. 1, d. 23, l. 165-166]

[5 sierpnia 1941, Moskwa. Zastępca naczelnika 1 Wydziału Zarządu Więziennictwa NKWD ZSRR Wołchonski napisał informację specjalną dla Narkomatu Spraw Wewnętrznych – dla Berii, Mierkułowa i Sierowa – dokładnie powtarzając treść raportu Diemiechina. Na egzemplarzu Sierowa (u góry z lewej strony, w rubryce ŚOtrzymują" podkreślone jest jego nazwisko) w poprzek adresu i częściowo tekstu odręczna adnotacja:

"Do tow. Nikolskiego. 1) Takie doniesienia należy dokładnie sprawdzić, a dopiero potem pisać. 2) Należy pilnie opracować instrukcje dla nacz[elników] wydziałów więzien]nictwa], jak mają postępować w podobnych wypadkach, uwzględniając doswiadczenia z szeregu więzień. I.Sierow, 5 sierpnia 1941".

Niżej przy akapicie dotyczącym rozstrzelania OUN-owców, na marginesie odręczna adnotacja: ŚCzy zakopano. Kto widział itd."]

[GARF, F. 9401, op. 1, d. 23, l. 171-172.]

Опубл.: Krzysztof Popiński, Aleksandr Kokurin, Aleksandr Gurjanow. Drogi śmierci. – Warszawa, 1995. – S. 89-92.

№ 58

Доповідна записка Управління внутрішніх справ Красноярського краю начальнику ГУЛАГу НКВС СРСР про розміщення спецпереселенців із Західної України

Липень 1941 р.

Секретно

Начальнику ГУЛАГа НКВД СССР
Ст. майору государственной безопасности тов. Наседкину
г. Москва

Докладная записка

о результатах расселения ссыльно-поселенцев из западных областей УССР по районам Красноярского края

Для приема и расселения ссыльно-поселенцев из западных областей УССР по районам Красноярского края, произведены следующие мероприятия:

По согласованию с Исполкомом Крайсовета, были намечены районы их расселения, с учетом трудового использования и обеспечения жилплощадью. Крайисполкомом было дано указание руководителям Крайздравотдела, Крайторготдела и Енисейского пароходства обеспечить санитарное обслуживание, питание и транспортировку ссыльно-поселенцев от ст. Енисей до мест их поселения.

Председателем Исполкома Крайсовета и Начальником УКНВД КК аналогичные указания были даны Председателям Райсоветов и Нач. райотделений НКВД, для обеспечения приема ссыльно-поселенцев в районах края.

7-8 июня 1941 года в Красноярск прибыло из западных областей УССР ссыльно-поселенцев 940 семей - 3700 чел., в том числе 134 чел. - осужденных по решению Особого Совещания при НКВД СССР, как членов семей, изменников родины.

Все прибывшие ссыльно-поселенцы от 16-ти летнего возраста и выше, были оформлены в порядке приказа НКВД за №0143 от 1 июля 1939 года.

Санитарное состояние прибывших эшелонов было удовлетворительное, случаев эпидемических заболеваний не зарегистрировано. Имело место заболевание в пути следования 8 детей корью, которые по прибытии в Красноярск были помещены в отдельном, изолированном помещении.

За время пребывания ссыльно-поселенцев в Красноярске, зарегистрировано 8 случаев смертности, из них умерли:

1) Юращук Мария Семеновна, 1856 года рожд.
2) Юращук Василий Максимович, 1860 года рожд.
3) Загаевич Стефан Дмитриевич, 1873 года рожд.
4) Хавинская Михайлина Матвеевна, 1890 года рожд. умерла от порока сердца
5) Якобец Анна Дорофеевна, 1903 года рожд. умерла от порока сердца
6) Кицилло Анна Михайловна, 1941 года рожд. умерла от воспаления легких
7) Шварич Анна Кириловна, 1940 года рожд. и
8) Данилюк Евгения Павловна, 1939 года рожд. утонули 15/V - 1941 г. во время перевозки ссыльно-поселенцев через Енисей, при аварии катера.

Виновник аварии катера, директор совхозза „Удачный" - Голубев прокуратурой Енисейского бассейна привлечен к уголовной ответственности. В пункте погрузки на ст. Енисей и в пути следования до районов расселения ссыльно-поселенцы были обеспечены медобслуживанием и питанием.

Прибывшие ссыльно-поселенцы в следующих районах края:

№№ пп	Наим. районов, в которых расселены ссыльно-поселенцы	Число семей	К-во человек	Наимен. учр., совхозов, артелей, где использ. на работе ссыльно-поселенцы	Число семей	К-во человек
1	Даурский р-н	100	400	с/х артели	76	280
				Даурская МТС	4	20
				Райкомунхоз	6	30
				Молмясосовхоз	14	70
2	Емельяновский	15	60	Стеклозавод	15	60
3	Советский	75	280	Райлесзаг	60	180
				с/х „Удачный"	15	100
4	Манский	70	240	Райлесзаг	70	280
5	Новоселковский	80	400	Совхоз	65	325
				Мехзавод	10	50
				Заготскот	5	20
6	Б. Муртинский	100	400	Мостовская лесоздача	60	268
				Совхоз	40	132
7	Сухобузимск	100	400	Совхоз, с/х	100	400
8	Казачинский	200	750	Совхоз	50	200
				МТС	70	230
				Опытное поле	50	200
				с/х артели	30	120
9	Енисейский	83	350	Подтесово	40	170
				Райлесзаг	43	180
10	Ярцевский	50	200	Совхоз	50	200
11	Рыбинский	67	220	Райлесзаг	67	220
	Итого:	940	3700		940	3700

Выездом на места Зам Нач. Отдела Труд и спецпоселений НКВД СССР – лейтенант госбезопасности тов. Жилова и Нач. 1 Спецотдела УНКВД КК лейтенанта госбезопасности тов. Ефремова для проверки трудового использования и состояния жилищно-бытовых условий ссыльно-поселенцев на месте поселения в 3-х районах, а именно: в Рыбинском, Манском и Советском, установлено следующее:

В 35 км к северу от ст. Заозерная Красноярской жел. дороги, в Усть-Качинском Лесозаготовительном участке Рыбинского Райлесзага расселено 67 семей – 220 чел.

Все трудоспособные ссыльно-поселенцы, в количестве 150 чел. заняты на лесозаготовках (валка леса, раскряжовка, заготовка газогенераторных чурок, постройка лесовозной трассы и жилстроительство).

Оплата труда сдельная по нормам и расценкам НК Леса. Нормы выработки в среднем выполняют на 70-90%.

Продуктами питания ссыльно-поселенцы обеспечены на общих основаниях с кадровыми рабочими лесоразработок.

Ссыльно-поселенцы временно размещены следующим образом:

В поселке Усть-Казачка проживает 17 семей, 67 человек, из них:

а) в школе 5 семей 22 чел.

б) в отдельном доме 2 сем. 5 чел.

в) в Красном уголке 3 сем. 10 чел.

г) в амбулатории 2 сем. 8 чел.

д) в столовой 3 сем. 10 чел.

е) в 2 отд. кварт. 1 сем. 4 чел.; 2 сем. 6 чел.

На лесозагучастке „Казачка" проживает 50 семей – 153 человек, из них в общем бараке проживает 52 семьи – 788 чел. и в бараке №2 – 18 семей – 654 чел.

Для ссыльно-поселенцев строится жилой дом на 7 квартир, площадью 80 кв. метров и намечено еще построить 4 жилых дома по 12 кв. метров каждый, общей площадью 960 кв. метров.

На лесозаготовках Манского Райлесзага занято 70 семей – 240 чел. ссыльно-поселенцев, из них 15 семей расселены в отдельных квартирах, остальные проживают в общих бараках.

На лесозаготовительном участке Советского Райлесзага расселено 60 семей – 180 человек следующим образом:

барак №1 проживает 10 семей 29 чел.

барак №2 проживает 8 семей 23 чел.

барак №3 проживает 37 семей 128 чел.

В среднем жилплощади на 1 чел. приходится 1,5 – 2 кв. метра.

Из общего числа ссыльно-поселенцев на лесозаготовках занято 89 чел. Норму выработки выполняют на 40-70%. По заявлению администрации лесоразработок ссыльно-поселенцы к работе относятся добросовестно. Собранный контингент ссыльно-поселенцев к лесным работам пригоден. Однако необходимо отметить, что администрация Райлесзагов к освоению ссыльно-поселенцев, как рабочей силы поворачивается медленно.

В частности не ведется разъяснительной работы по освоению техники заготовки и распиловки леса и нет работы по технике безопасности.

Не до всех ссыльно-поселенцев доведены нормы выработки.

О расселении ссыльно-поселенцев, прибывших с эшелонами №261 в количестве 1312 чел. на ст. Канск 30-/VI-1941 г. и №269 в количестве 1270 чел., прибывшего на ст. Клюквенная 2-/VII-1941 г. сообщим дополнительно.

Приложение: план расселения ссыльно-поселенцев по Красноярскому краю.

Зам. Нач. Управления НКВД КК
капитан государственной безопасности (Хмарин)

Зам. Нач. отдела труда и спецпоселений
НКВД СССР лейтенант госбезопасности (Жилов)

Нач. 1 спецотдела УНКВД КК
лейтенант госбезопасности (Ефремов)

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 87, арк. 169-173.

№ 59

Доповідна записка Наркомату внутрішніх справ Казахстану НКВС СРСР про розміщення спецпереселенців із Західної України

Серпень 1941 р.

Секретно

Зам народного Комиссара внутренних дел СССР
Комиссару госбезопасности 3 ранга

тов. Круглову

г. Москва

Докладная записка
о приеме и расселении ссыльно-переселенцев
в Южно-Казахстанской области Казахской ССР

Для организации приема и расселения ссыльно-переселенцев на территории Южно-Казахстанской области была организована оперативная группа работников УНКВД, в помощь которой был командирован работник Наркомата.

К 30 мая вся подготовительная работа по приему и расселению была закончена; на местах расселения проверены помещения для жилья, при-

ведены в соответствующий пригодный для жилья вид, на также проверена возможность полного использования а работах.

С 4 по 11 июня прибыло 3 эшелона ссыльно-переселенцев в количестве 636 семей – 2292 человек.

На станции назначения эшелонов (Сыр-Дарьинская) к моменту прихода были подготовлены питание, медсаносмотр и перевозочные средства к пунктам расселения (15 автомашин, 4 трактора с прицепными тележками и 100 пароконных бричек), а также достаточное количество работников местных аппаратов Кировского, Пахта-Аральского и Кзыл-Кумского РО НКВД для охраны порядка, как у места выгрузки, так и предотвращения побегов в пути следования к пунктам расселения.

Прием, выгрузка, снабжение питанием и направление к пунктам расселения каждого эшелона длилось от 6-ти до 10-ти часов. К моменту прибытия ссыльно-переселенцев в пунктах расселения были приготовлены бани с дезкамерой и горячая пища.

Из общего количества прибывших расселены:

В совхозе Пахта-Арал (Кировский район)	–	424 семьи	1552 чел.
В совхозе Каракуль (Арысский район)	–	84 семьи	269 чел.
В совхозе Кок-Су (Кзыл-Кумский район)	–	36 семей	128 чел.
и Каучукпромхоз (Пахта-Аральск. район)	–	92 семьи	342 чел.

Прибывшие ссыльно-переселенцы являются высланными из разных районов Львовской, Ровенской и Тернопольской областей, по национальности украинцы, главы которых являются активными участниками к-р повстанческой организации „ОУН", в большинстве своем репрессированы и частично находятся на нелегальном положении.

В пунктах расселения ссыльно-переселенцы размещены в общих бараках и казахских зимовках, из расчета 3 кв. мтр. на человека. Помещения вполне пригодны для жилья в летнее и зимнее время.

Ссыльно-переселенцы расселены по районам области на расстоянии от 18 ло 140 км от линии жел. дороги. Во время приема и расселения никаких инфекционных заболеваний среди прибывших не установлено, а также никаких антисоветских проявлений, эксцессов и происшествий не было.

Из числа расселенных все трудоспособные, после двухдневного отдыха приступили к работе.

Зам. Наркома внутренних дел КазССР
капитан госбезопасности
(Кадяев)

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 87, арк. 111-113.

№ 60

Довідка начальника відділу ГУЛАГу НКВС СРСР про розміщення спецпоселенців

Серпень 1941 р.

Сов. Секретно

С п р а в к а
о расселении спецпереселенцев-осадников,
лесников и беженцев по республикам, краям и областям

Республика, край, область	Наименование районов расселения	Осадники-лесники		Беженцы	
		Семей	Человек	Семей	Человек
Казахская ССР					
Акмолинская обл.	Степняк	183	349	–	–
	Шортандинский	92	506	–	–
	Сталинский	135	622	–	–
Южно-Казахст. обл.	Самарский	80	325	–	–
Кустанайская обл.	Джетыгарский	193	884	–	–
Павлодарская обл.	Боян-Аульский	291	1108	–	–
Семипалатинская обл.	Жарлинский	232	1085	–	–
Аджарская АССР	Зилаирский	60	279	–	–
	Сыктывдинский	533	2687	995	2982
	Сысольский	190	845	840	2532
	Устьвымский	55	245	506	1581
	Железнодорожный	221	898	287	854
	Прилузский	1174	5315	–	–
	Каркиросский	245	781	245	781
Марийская АССР	Йошкар-Оланский	–	–	533	1546
	Моркинский	–	212	212	558
	Горно-Марийский	–	–	899	2342
	Юринский	–	–	542	1221
Якутская АССР	Алданский окр.	–	–	912	2345
Алтайский край	Тасихинский	362	1670	–	–
	Троицкий	400	1847	333	1348
	Таллинский	232	1147	555	1686
	Змеиногорский	237	1385	–	–
	Топчихинский	–	–	268	1686
	Червянский	–	–	47	169
	Тогульский	–	–	59	207
	Барнаульский	–	–	108	374
	Аланбайский	–	–	105	424
Красноярский край	Ниж.-Ингашский	201	1009	80	305
	Даурский	322	1306	131	478
	Манский	547	2712	107	499
	Енисейский	133	912	–	–

	Абанский	266	1113	–	–
	Ширинский	176	862	–	–
	Емельяновский	56	193	–	–
	Советский	205	1267	–	–
	Казачинский	59	264	–	–
	Тасеевский	51	164	–	–
	Новоселовский	106	448	–	–
	Тотемский	339	1697	102	334
	Бабушкинский	371	1888	–	–
	Божегодский	314	1433	–	–
	Харовский	163	843	–	–
	Андомский	200	1019	119	347
	Биряковский	159	753	–	–
	Сокольский	61	303	–	–
	Междуреченский	162	792	–	–
Вологодская обл.	Ковженский	62	252	63	243
	Вытегорский	79	234	–	–
	Нюксенский	–	–	220	671
	Кириловский	–	–	72	234
	Шольский	–	–	45	163
	Останский	–	–	175	566
	Велико-Котюгск.	–	–	366	807
	Лежский	–	–	110	272
	Никольский	–	–	101	252
Иркутская обл.	Зиминский	109	529	–	–
	Нижнеудинский	42	1872	–	–
	Тулунский	440	2127	–	–
	Тайшетский	1215	6643	–	–
	Шиткинский	323	1401	–	–
	Бодайбинский	–	–	551	2434
Архангельская обл.	Виноградовский	316	1578	93	301
	Верхне-Тоинский	447	2097	483	1264
	Котласский	188	965	240	583
	Менский	569	2547	116	232
	Онежский	194	991	–	–
	Пинежский	346	1579	–	–
	Приозерный	100	464	271	818
	Устьянский	448	2214	–	–
	Черевковский	433	2075	328	735
	Шенкурский	190	929	–	–
	Няндомский	588	2888	309	622
	Плисецкий	843	4279	362	1173
	Коношский	280	1340	257	627
	Первомайский	102	549	–	–

	Красноборский	315	1505	204	601
	Емецкий	388	1830	225	758
	Ровденский	310	1379	79	283
	Вельский	272	1280	458	1173
	Сольвычегодский	752	3753	207	469
	Вилегодский	211	983	–	–
	Холмогорский				
	Каргопольский	241	1254	832	2451
Свердловская обл.	Макарьевский	100	599	–	–
Горьковская обл.	Шарьинский	432	1749	–	–
	Ивановский	–	–	320	899
Свердловская обл.	Кайский	111	514	–	–
	Нагорный	55	196	–	–
	Опаринский	97	559	–	–
	Лалский	134	539	–	–
	Подосиновский	93	435	–	–
Молотовская обл.	Черномосский	–	–	207	585
	Чусовский	106	517	153	479
	Чердынский	–	–	147	451
	Кизеловский	157	657	–	–
	Красновишерский	216	1043	–	–
	Косинский	173	827	–	–
	Добрянский	305	1558	–	–
	Вер.-Городковск.	202	965	–	–
	Кочевский	38	189	–	–
	Юрлинский	508	2451	–	–
	Гаинский	198	935	–	–
Новосибирская обл.	Тисульский	379	770	–	–
	Томский	98	481	719	2121
	Сталинский	92	374	210	616
	Сузунский	101	480	395	1405
	Тегульдецкий	–	–	1300	3558
	Асиновский	–	–	1336	3561
	Зырянский	–	–	1255	3429
	Московский	–	–	41	155
	Барзахский	–	–	79	238
	Тайгинский	–	–	51	169
	Кривошеинский	–	–	50	139
	Масленинский	–	–	100	300
	Чулымский	–	–	108	316
	Крапивинский	–	–	53	210
Тюменская обл.	Муромведский	127	690	–	–
	Знаменский	321	1524	–	–
	Тебрисский	207	995	–	–

	Усть-Ишимский	118	519	–	–
	Дубровны	125	516	–	–
	Ярковский	195	916	–	–
	Тобольский	–	–	101	455
	Уватский	–	–	234	1154
	Юргинский	48	223	–	–
	Самаровский	–	–	170	360
Омская обл.	Киндинский	–	–	193	360
	Микояновский	–	–	156	328
	Ялуторовский	–	323	545	–
Челябинская обл.	Карабашский	324	1662	–	–
	Копейский	–	–	169	510
Свердловская обл.	Медногорский	–	119	478	–
	Кварзинский	41	169	–	–
	Нейский	101	499	–	–
	Алапаевский	–	–	107	361
	Пышменский	229	1100	192	592
	Тугулымский	100	459	162	446
	Ачидский	–	–	115	319
	Серовский	195	1208	1221	3109
	Гаринский	–	–	194	550
	Ишевский	199	983	66	187
	Верхне-Тавдинский	155	300	235	734
	Красноутатский	238	1175	191	327
	Кувшинский	172	859	50	154
	Ревдинский	363	1704	630	2347
	Нижне-Лялинский	137	702	144	366
	Сухоложский	92	465	107	352
	Азбестовский	–	–	125	1067
	Тоборинский	175	753	315	1074
	Березовский	240	1037	148	485
	Ивдельский	–	–	149	530
	Верхотурский	42	209	–	–
	Ирбитский	241	1274	–	–
	Резевский	190	682	–	–
		27764	131938	26133	78339

Начальник отдела трудспецпоселений ГУЛАГ НКВД
капитан госуд. безопасности (Кондратов)
августа 1941 года

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 61, арк. 61-67.

№ 61

Довідка начальника відділу спецпоселень ГУЛАГу НКВС СРСР про національний склад осадників та біженців, виселених із західних областей України та Білорусії

Серпень 1941 р.

О спецпереселенцах осадниках и беженцах
по национальному признаку по республикам, краям и областям.

Республика, край и область	Национальный состав												Всего
	Поляки		Евреи		Украинцы		Белоруссы		Немцы		Проч. нац.		
	ос.	беж.	ос.	беж.	ос.	беж.	ос.	беж.	ос.	беж.	ос.	беж.	
1. Казахская ССР	4279	–	–	–	700	–	400	–	–	–	–	–	5379
2. Башкирская АССР	139	–	–	–	10	–	117	–	–	–	13	–	279
3. Коми АССР	9300	154	–	8896	1018	2	44	–	5	–	82	1	19503
4. Марийская АССР	–	1623	–	4203	–	11	–	4	–	14	–	24	58799
5. Якутская АССР	–	445	–	1796	–	92	–	2	–	5	–	5	2345
6. Алтайский край	5842	114	–	4809	714	5	443	–	–	–	15	1	11943
7. Красноярский край	7787	220	–	1490	1300	85	700	44	–	–	43	80	11749
8. Вологодская обл.	7159	424	–	3165	1312	120	700	80	–	–	99	100	13159
9. Иркутская обл.	10134	163	–	2398	969	68	875	–	–	–	184	5	15006
10. Архангельская обл.	32010	804	–	11577	1693	8	4450	50	81	11	623	161	51479
11. Ивановская обл.	372	–	–	–	97	–	122	–	–	–	8	–	599
12. Горьковская обл.	1376	100	–	792	185	1	168	–	6	6	11	–	2648
13. Кировская обл.	1908	–	–	–	249	–	86	–	–	–	–	–	2243
14. Молотовская обл.	7760	175	–	1684	796	17	397	–	17	2	172	23	11043
15. Новосибирская обл.	2042	2609	–	10882	9	11172	695	–	2	26	367	900	18704
16. Омская обл.	5060	270	–	1384	1087	29	759	–	27	3	–	7	8585
17. Челябинская обл	1386	78	–	428	16	–	255	–	–	2	5	2	2172
18. Чкаловская обл.	507	–	–	–	133	–	5	–	1	–	1	–	647
19. Ярославская обл.	352	–	–	–	5	–	126	–	–	–	16	–	499
20. Свердловская обл.	11810	1488	–	11029	1427	188	460	6	13	50	122	87	26410
Итого:	109233	8567	–	64533	11720	1728	186	152	119	1835	1396	10802	210271

Начальник отдела труд и спецпоселений ГУЛАГ НКВД
капитан государственной безопасности (Кондратов)
Осадников, лесников – 131 938 чел. Беженцев – 78339 чел.
ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 61, арк. 122–123.

№ 62

Довідка начальника відділу спецпоселень ГУЛАГу НКВС СРСР про статеву і вікову структуру осадників та біженців, виселених із західних областей України та Білорусії

Серпень 1941 р.

Секретно

С п р а в к а
о количестве мужчин, женщин и детей в составе семей осадников и беженцев, высланных из УССР и БССР

По состоянию на 1/IV-1941 г.

	Мужчин	Женщин	Детей от 14 до 16 лет	Детей до 14 лет	Всего
1. Осадники	36670	38078	11329	46386	132463
2. Беженцы	29437	26459	4131	16941	76068
Всего:	66107	64537	15460	62427	208531

Начальник отдела трудспецпоселений ГУЛАГ НКВД
капитан госбезопасности (Кондратов)

„__" августа 1941 года.

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 61, арк. 121.

№ 63

Доповідна записка начальника ГУЛАГУ НКВС СРСР заступнику Наркома внутрішніх справ про умови життя спецпоселенців

27 листопада 1941 р.

Начальник управления исправительно-трудовых
лагерей и колоний НКВД СССР

27 ноября 1941 г.

Заместителю народного комиссара внутренних дел
СССР Комиссару государст. безопасности 3 ранга
тов. Чернышову В. В.

В 1941 году из прибалтийских республик, Молдавской ССР и Западных областей УССР и БССР высланы в Алтайский край, Кировскую область,

Коми АССР, Красноярский край, Казахскую ССР, Новосибирскую и Омскую области - семьи репрессированных как ссыльно-поселенцы на 20 лет.

Всего таких ссыльно-поселенцев имеется 88097 человек. По поступающим сигналам с мест эти ссыльно-поселенцы находятся в весьма тяжелых бытовых условиях. Имеются факты опухания с голода, нищенства и безработицы. Как вам известно, этой категорией ссыльно-поселенцев ни один аппарат НКВД не занимается и не несет ответственности за их положение.

Существующий в ГУЛАГе отдел Трудовых и Социальных поселений также к этой категории ссыльно-поселенцев никакого отношения не имеет, хотя принимал участие в проведении операции по их выселению.

В данное время в НКВД СССР организован отдел Специальных переселений (начальник тов. Иванов), который казалось бы и должен взять на себя функции обслуживания этого контингента, однако этот отдел занимается только переселением и трудоустройством немцев.

Считал бы необходимым возложить на отдел Специальных переселений НКВД СССР наблюдение и обслуживание (в смысле трудового устройства) ссыльно-поселенцев из Прибалтики, Молдавской, Украинской и Белорусской ССР, дабы в конце концов положить конец „безнадзорности" этого контингента.

Прошу Ваших указаний.

Начальник ГУЛАГа НКВД СССР
Ст. майор госбезопасности (Наседкин)

ГАРФ. Ф. 9479, оп. 1, спр. 87, арк. 243-244.

№ 64

Із звіту українського Центрального Комітету про виселення українців із Холмщини та Лемківщини 31 березня 1942 р.

Виселювання українських селян в повіті Замістя.

З початком осени 1941 р. між українським населенням Холмщини почали кружляти, незнати ким пущені поголоски про примусове виселення населення на Схід. Уже у вересні 1941 р. УЦК одержав повідомлення, що між українськими кольоністами на Холмщині, які були поселені німецькими властями на місцях бувших німецьких кольоністів, хтось пустив чутку, що вкоротці їх мають перевести на інше місце, а їх кольонії віддадуть полякам. Затривожені українські кольоністи просили перевірити у відповідних властей та вистаратися, щоб хоч через зиму дозволити їм перебути на своїх місцях. На підставі інформацій, зібраних нами в політичних і господарських чинників, УЦК заспокоїв хвилювання селян, що ніякого виселювання не передбачається.

Незадовго після цього рознеслася вістка, яка зелектризувала цілу суспільність, про виселення кількох сіл з терену Заміського повіту.

На населення впав страх перед непевною майбутністю. Всі інші відійшли на дальший плян. Господарське життя почало завмирати і люди почали легковажити свої обов'язки, а між тим і обов'язок здачі контингентів, що повело дальше дуже прикрі наслідки у формі тяжких репресій за невчасну здачу контингенту.

Виселення почалось 6 листопада 1941 р. Цього дня були виселені села: Гущка Велика, Гущка Мала, Дульник і Завада. Виселені залишили крім нерухомостей, також і власність рухому. УДК в Замісті зараз же почав інтервеніювати перед місцевими чинниками господарськими і політичними, а рівночасно інтервеніовано в Уряді Губернатора в Люблині. На жаль виселених українців не вдалось повернути до їх осель, лише запевнено, що дальшого виселення не буде. В між часі, цебто 8, 11. 41 р. виселено село Високе. 9. 11 виселено дальші два села Бортатичі і Білобереги, з котрих Бортатичі з чисто українським населенням. Виселені були затаборовані в Замістю та селах Грубешова. УДК в Замісті заопікувалися виселеними, подаючи їм поміч в границях можливості. Зокрема забезпечив їм лікарську поміч та закупив найпотрібніші речі. По пересидженні кількох тижнів, приблизно половина їх дістала призначення на жидівські господарки в Білгорайському повіті. Діставши приділ жидівських маєтків, виселені на голу необроблену землю, а господарські забудування без жадного інвентаря живого, чи мертвого. Гірша доля стрінула тих виселенців, які не дістали взагалі жадного приділу. Залишивши все своє майно в рідних селах і пересидівши кілька тижнів в таборах, зістали вони ульоковані по дооколичних селах по селянських хатах, на ласці людей.

Після представлення нами положення виселенців, які не одержали приділу господарства, ними заінтересувався п. Крайсгауптман в Замісті і приобіцяв старатися, щоб всі українські виселенці дістали у приділ жидівські господарства, як еквівалєнт за власне господарство.

Як це ми вже зазначили, переселенча акція викликала переполох і серед населення цілого повіту, а також рознеслася на дальші терени Люблинської області, внаслідок чого селяни почали забезпечувати себе на случай подібного випадку і через це відтягались з достарчанням контінгентів. До місцевих УДК в Холмі, Грубешові та в інших містах, почали заявляти з сіл більші кількости людей за інформаціями, жадаючи вияснення випадків, які сталися в Заміщині. УДК в своїх донесеннях до УЦК просили вияснень всіх випадків і зазначали, що несподіване виселювання в Заміщині викликало скрізь паніку і цим унеможливило всяку працю на місцях. Це все підривало довір'я українського населення до місцевих УДК і особливо до урядів та давало грунт для ворожої пропаганди. УЦК та УДК прикладали всіх зусиль, щоб заспокоїти селян і повернути їх до спокійного виконування їх праці і обов'язків.

Переписування селянських господарств в Холмщині.

Ще не уляглися хвилі неспокою, викликані виселюванням у Заміщині, як стали надходити з Холмщини алярмуючі вісті, що на терені Холмського повіту урядові чинники (Гестапо) в поодиноких селян списують зем-

лю, живий і мертвий інвентар, господарські забудови, хати та хатню обстановку. Такий перепис зістав переведений в грудні 1941 р. в селі Окшів, а в січні 1942 р. в дальших 9-ох селах. Це занепокоїло селянські маси, які жили під враженням і страхом виселення, що недавно відбулося в Замісті. Почала ширитись паніка, знеохочення і байдужість до впровадження господарських праць і повнення обов'язків. Утворився пригожий грунт для ворожої пропаганди, яка підривала серед населення довір'я до урядів та до УЦК і його місцевих установ. Населення почало спішно приготовлятись до очікуваного виселювання, робити запаси харчів на дорогу та спродувати маєток. УДК в Холмі, ані Представництво УЦК в Люблині, до яких селяни зверталися за інформаціями і порадами, заскочені несподівано цими подіями, були безсилі внести заспокоєння. Господарський Керманич УЦК інтервеніював у центральних господарських та політичних чинників Г. Г. і просив вияснень, якими би міг заспокоїти населення. Але в центральних урядах не були інформовані в тій справі і віднеслися до Люблина з вияснениям. Тим часом у січні 1942 р. переписування селянських господарств поширилось на дальших 10 сіл і гмінах Кривички, Буковій, Свєрже і Став. Як вислід інтервенції одержано з Відділу Внутрішнього Правління Г. Г. письмо з 3. 2. 42 з повідомленням, що дальше переписування селянських господарств не буде продовжуватися. З Головного Відділу Прохарчування і Сільського Господарства також одержано запевнення, що списування не стоять у ніякому зв'язку з виселенням, чи переселенням. Згідно з бажанням обох цих урядів, а також своєї сторони Господарський Відділ УЦК доручив УДК в Холмі успокоїти населення, зокрема в тих місцевостях, де вже переведено списування, що нема причин до нервувань і перерв в нормальному ході праці. Також Представник УЦК в Люблині повідомив УДК в Холмі на підставі одержаних інформацій, що небезпеки виселювання нема. Але незважаючи на ті заспокоювання, паніка не втихла, бо переписування переводилося і дальше в 18 селах гміни Став. Селяни просили вияснень цілі списування та в окремих випадках просили вказівок, що робити з майном культурноосвітніх установ (УОТ, бібліотеки і т. п.). Проповідник УЦК інтервеніював 18. 2. 42 у СД, а Керманич Господарського Відділу у Відділі Внутрішнього Правління та Відділі Внутрішнього Прохарчування і Сільського Господарства і просили вияснень, які б успокоїли паніку серед населення. Від шефа Відділу Прохарчування і Сільського Господарства п. Навмана і шефа Головного Земельного Уряду Кухенбекера були дані запевнення, що дальше переписування є безумовно здержане та що переселення не передбачається і не буде. Якщо після 10. 2 і сталися випадки переписувань, то це пояснюється тим, що на місцях не одержали ще відповідних інструкцій. В тому змислі УЦК інформував УДК в Холмі і доручив подати це до відома стурбованого українського населення та закликати його до нормального, спокійного продовження господарської праці. Рівночасно з цим інтервенцію УДК в Холмі у Керівника шт. Уряду місцевого Проводу Нац. - Соц. Робітничої партії у Люблині було одержано письменне повідомлення з 2.3.42, що переводжувані вимірювання господарств представляють чисто геополітичні дослідження і в ніякому разі не мають-

ся на думці які-небуть переселення, чи щось подібне. Далі повідомляється про видане зарядження, щоб негайно здержати цього роду дослідження, щоб в цей спосіб спинити повсталі через ці заходи занепокоєння. Після цього було переписано ще 5 сіл і ця акція здавалось була припинена. УДК в Холмі з дозволу Крайсгауптмана вислав 4.3.42 обіжник до війтів гмін і Делегатів УДК Холмського повіту, в якому на підставі урядових писем та вислідів інтервенції УЦК подав належні вияснення з тим, щоб інформувати про це українське населення і закликати його до нормального і спокійного продовжування господарської праці. Але і по цьому, після тримісячної перерви, знову почали надходити алярмуючі вісті, списування сільських господарств знову ведеться. В початку травня було переписано 5 сіл в гміні Свєрже, а в червні одно село гміни Кривички та 8 сіл гміни Жмудь. Ці поневолені переписування викликали знову неспокій серед селянства яке стало з недовір'ям ставитись до заспокоюючої акції УЦК та до правдивості подаваних через УДК інформацій.

На цих подіях в Заміщині і Холмщині ми уважали потрібним докладніше спинитися, щоб висвітлити психічний стан українського населення, яким в значній мірі пояснюються труднощі, що повстали в тому часі в зазначених околицях при переведенні контінгентової акції та драматичний перебіг її з ужиттям гострих репресій.

Після звільнення з-під Совітів теренів на схід від Г. Г. переселенці з Холмщини і Лемківщини, які на початку 1940 р. переселилися на совітську сторону почали вертатися до своїх рідних сторін. Ці люди були зведені брехливою агітацією та обіцянками приділів добрих господарств на багатій українській землі. Замість обіцяного багацтва вони потрапили в неволю колгоспів і совгоспів. Тому, при першій можливості, зневірені і цілком ображені почали вертатися до рідних своїх сіл, або писали до УДК і своєї рідні, щоби вистаратися у влади дозвіл на їх поворот, аби вони могли одержати залишені ними господарства.

Згідно з розпорядженням влади Г. Г. всі землі та інше майно яке лишили переселенці, що добровільно виїхали до СРСР, стали публичною власністю, - і колишні власники стратили всякі права до нього. До поворотців місцеві власти поставились неприхильно. Багато переселенців, які повернулися до своїх бувших посілостей не одержали їх і були примушені турятися між чужими людьми, або виїхали до Німеччини на працю. УЦК та УДК робили старання примістити їх бодай в характері чиншовиків на їх давні господарства та опікувалися родинами тих, що виїхали на працю до Німеччини. З уваги на це УЦК у відповіді на письма переселенців та в дорученнях УДК комітетам вживав всіх заходів, щоби вплинути на переселенців, аби вони не покидали нових місць свойого поселення.

На українських переселенців, які були осаджені в Галичині на господарствах, що звільнилися по німцях та вивезених на схід польських кольоністах, робили натиск вертаючі зі Сходу до бувших своїх осель, польські кольоністи. Заходами Українського Краєвого Комітету у Львові поодинокі крайсгауптмани в Галичині дальше залишили на господар-

ствах, поселених там холмщаків та лемків, і польським кольоністам землі не повертали.

Зокрема Господарський Відділ опікувався поворотцями, які були примусово виселені Совітами з їх господарств у бувшій прикордонній смузі, коло ріки Сяну. Цим виселенцям повернено в посіданні їхні маєтности, які були в управі місцевих урядів нерухомостей. Роблено старання про приділ для насіння на засів та харчевої допомоги до урожаю.

В ділянці господарської допомоги роблено старання в місцевих окружних та обласних і центральних урядах про приділ посівного насіння та штучних погноїв. На місцях ця справа часто натрапляла на труднощі з огляду на несприятливе відношення до потреб селян українців з боку польських чинників солтисів і війтів, які складали запотребування і розділювання насіння, а також байдужого відношення з боку поляків окружних агрономів та уповноважених до виконання замовлень польських станиць (польські банки, та кулка рольніче). Ці звичайно більшу частину приділеного насіння та штучних погноїв розділювали між польським селянством, а українським припадала лиш незначна кількість. Господарський Відділ у своїх обіжниках до господарських референтів УДК пригадував, аби вчасно припильнували справи, зложили списки потребуючих насіння, а також інтервенціями у відповідних урядах старався, щоби потреби українських селян без кривди для них були заспокоєні.

В гірських околицях, особливо на Лемківщині, звичайно з приходом весни вичерпуються харчеві засоби і виникає конечна потреба харчевої допомоги населення. Лемківщина, або Підкарпаття займає в Краківській області цілості, або частину округи Новий Санч, Новий Торг, Ясло, Коросно і Сянік. Українського населення в цих округах замешкує в 418 громадах і представляється числом 196 000. Це були ще за бувшої Польщі найбідніші неурожайні околиці. Після урядової польської статистики в цю область довозилося річно пересічно 400 вагонів збіжжя. Крім цього багато більше довозилося приватним шляхом. Населення помагало собі зарібковою еміграцією до Америки, звідки утримували свої родини грошевими посилками, працею в деревному промислі при рубці ліса і на тартаках та зарібками в часі жнив на долинах, де побірали платню збіжжям, яке привозили до дому. З вибухом війни це все змінилося і харчевий стан Лемківщини з року на рік погіршується. До того прилучаються постійні в тих околицях шкоди від природних випадків - зливних дощів, весняних і передвчасних осінніх морозів, градобиття, які нищать посіви. У теперішньому воєнному часі, коли населення із своїх невистарчальних харчевих засобів зобов'язало частину здавати на контінгент, дуже скоро зависає тут марево голоду. Після зібраних УЦК статистичних даних уже в січні 1942, коло 20% населення не мали жадних харчевих засобів, а 40% цілком не мало хліба. Крім того до бувшої граничної полоси, з якої большевики виселили все населення, вернулися виселенці цілком без жадних засобів. Через недостачу виживлення в цих околицях почали ширитися серед населення, а особливо серед дітей, хвороби легенів, недокровність, тиф та інші інфекційні хвороби. Для зміреня голоду УЦК через місцеві УДК

організував самодопомогу населення збіркою продуктів серед заможніших селян, а також старався перед урядами про допомогу харчами для зорганізованих в селах 50 допомогових кухонь. Організацію і ведення цих кухонь, як і кошти харчів перебрав на себе Відділ Суспільної Опіки УЦК. Старанням Господарського Відділу в Головному і Обласному Відділі Прохарчування, а також заходами господарських референтів УДК перед крайсляндвіртами, приділено для кухонь певну кількість харчевих продуктів, які одержав до розподілу Відділ Суспільної Опіки. В місцевостях де не було кухонь, голодуючим родинам видавано харчеві картки.

В наслідок урядового розпорядку про відібрання жорен у сільського населення, зарядженням крайсляндвіртів у місяці вересні 41 р. забрано жорна також у населення чисто гірських околиць Лемківщини і округах Сянік, Ясло і Новий Санч. Для бідного гірського населення, яке уживає вівсяного хліба і випікає його разом з отрубами, жорна є одиноким засобом грубого перемолу збіжжя. Крім того в тих околицях населенню постійно не вистачає власного хліба і воно не є спроможне віддавати встановлених 20% збіжжя за перемол. З причини того, що інтервенції в місцевих урядах були безуспішні, УЦК інтервенював у обласному Відділі Прохарчування і Сільського Господарства про залишення жорен. У висліді цих старань біднішим гірським селам, згл. поодиноким господарям в гірських околицях, за порученням і згодою крайсляндвіртів, жорна були на якийсь час залишені.

ДАЛО. Ф. Р-35, оп. 13, спр. 257, арк. 159-164.

№ 65

Доповідна записка Українського Допомогового Комітету округу Львів-село Українському Центральному Комітету з приводу виселення селян з військового полігону

16-18 серпня 1942 р.

Львів, дня 16/VIII 42 р.
Український Допомоговий Комітет
Округу Львів-село
вул. Академічна 28/III
До
Українського Центрального Комітету
Відділ у Львові

З в і т
з акції переселення з військової площі вправ Галичина

Переселення з т. зв. "військової площі вправ", що обнимає терен між містами Рава Руська, Яворів, Янів, Жовква почався в перших днях червня 1942 р. Терен той складається з двох частин, з так зв. давні-

шого рос[ійського] військового полігону, що находиться в межах Львівського повіту та поширеної частини площі вправ, що находиться в повіті Рава Руська. Обі частини терену зістали потрактовані через Команду військової площі вправ Львів, Коперника 20 різно. Давний російський полігон, з якого селяни зістали виселені ще в 40 році та повернули назад з приходом нім[ецького] війська уважають за державну власність і через те селян виселюють без відшкодовання, а засіяні поля вважають як військову добичу. Акція переселення охопила в першій мірі згаданий саме терен і тривала з малими змінами до 1-го серпня б[увшого] р. З приводу жнив акція та зістала перервана до 1-го вересня б. р. Досі виселено 850 родин до повітів: Львів-Золочів, Бережани, Камінка Струмілова. Докладне подання кількости родин в поодиноких повітах є важке з цього приводу, що селяне густо-часто не находячи відповідних обставин життєвих в данім повіті переносилися на власну руку до іншого.

Після провізоричних обчислень нашого мужа довіря для справ переселенців Др. Лещія в повіті Львів живе 500 родин переселенчих

„ „ Бережани 100 родин переселенчих

в повіті Золочів 100 „ „

в повіті Камінка 150 „ „

Залишилося еще досі 150 родин на згаданім большевицькім полігоні, які в перших днях вересня будуть виселені. Одночасно почнеться виселювання селян з поширеної площі вправ повіту Рава Руська, яким керуватиме нім. переселенче товариство та виплачуватиме селянам державне відшкодування. Переселення, що відбулося в часі від 1 червня до 1 серпня переходило через три переселенчі станиці зорганізовані через УОК Львів, а саме: Янів, Яворів, Жовква. В кожній з цих станиць була улаштована кухня, в якій видавано для виселюваних селян теплий харч та пайок хліба. Харчі на ту ціль одержували кухні за посередництвом УОК Львів-повіт від нім. влади в висоті 10-денного пайка харчів мешканців м. Львова на кожного переселенця. Земський Уряд, в особі пана Акермана (Львів, Лєнартовича 20) плянував та кермував приміщенням переселенців на нових місцях. Плян їх нових місць переселення одержував у відписі пан Др. Лещій, що дібравши собі до помочі відповідну кількість конвоєнтів улаштовував переселенців на вільних оселях Львівського і сусідніх повітів. Були це оселі головно б. нім. та польських кольоністів, жидів та тих селян, що виїхали на роботу до Німеччини. В 90 відсотках господарства ті були незасіяні, а будинки знищені. В висліді переселенці навіть якщо одержали інше господарство, не маючи ніяких припасів харчів для себе та худоби, найшлися перед маревом голоду. З другої сторони Уряд Земський збираючи інформації про вільні господарства не зовсім ясно устилізував відносний обіжник до війтів збірних громад, які зрозуміли, що йде тут про саме тільки приміщення і подавали через те в виказі всі вільні хати, кращі стодоли, стайні, як майбутнє приміщення для переселенців.

Подаючи в завваз і, що в даній хаті може мешкати кілька родин та не узгляднюючи з чого ті люди будуть жити. Через швидке темпо переселювання та несовісність конвоєнтів селяне приїзджали до збірної

громади, якої війт переважно не був [про] приїзд та обов'язок приміщення переселенців повідомлений. Густо-часто подані в виказі вільні приміщення в дійсності не існували. Переселенці стероризовані та залякані ночували нераз кілька днів разом з родинами дослівно на вулиці. Маючи надію одержання позволення на збір в селі звідки зістали виселені блукали нераз тижнями в околиці полігону відсилані до УОК Львів, який мовляв кермує переселення та може видати зізволення на збір, або переселення до іншої місцевості. Деякі угрупування нашої націоналістичної молоді інформували переселенців, що їх переселює в порозумінні з нім. урядом Український Центральний Комітет. Для наладнання тієї справи виявилася потреба заангажування спеціяльної людини, що занималася б інтервенціями в нім. урядах та виклопотала потрібні зарядження для усправлення акції переселення та створення переселенцям умовин прожитку на нових місцях. Ішло головно про:

1. виклопотання зізволення на збір в виселених місцевостях,
2. „ : зарядження про обов'язок збірних громад прокормлення переселенців та їх живого інвентаря,
3. приділ для кожного переселенця окремого господарства та поля,
4. приділ насіння на засів.

В справі зізволення на збір інтервенював УОК в Команді військової площі вправ капітана Прахта, який заявив в присутності поручика військового агронома Мінке та представника „Райхсдойче і берзідлюнгс гезельшафт", що справа ця є виключена, а кожний селянин, якого стрінуть на виселеній площі вправ буде заарештований. Між рядками розмови можна було про те вичути, що остаточне рішення в тій справі залежить від самого команданта площі вправ, з яким могла б договоритися тільки нім. цивільна влада. Капітан Прахт заявив наприкінці, що збір буде виконувати сама нім. влада під надзором поручника Мінке та постарається в міру можності притягнути до праці виселених селян з поблизьких околиць, яким за працю дасть незначну частину збору.

Інтервеніовано крім цього два рази в полк. Бізанца, від якого одержано на акцію переселення субвенцію в висоті 300 000 зл. Гроші ті є призначені на адміністраційні видатки переселення та підмоги для пошкодованих селян УОК Львів-повіт предложить до 25 серпня розрахунок на всі видатки додаючи до кожного виказу по збірним громадам в прилозі квіти, в яких буде окреслено на що видано гроші, підпис платника, відборця та війта збірної громади з печаткою на факт та потребу даного видатку чи підмоги. Справу розділення згаданих підмог в Львівському повіті поручено п. Д[октору] Лещієві, що згідно з запискою з дня 30 липня в справі провірки матеріяльного положення переселенців мав до дня 15 серпня об'їхати та роздати підмоги між найбільш потребуючих переселенців Львівської Округи в такій черговості:

1. 1/VIII-42 до 5/VII-42 Мостищина

Купновичі	25 родин
Комарно	30 родин
Городок	22 родини
Зимна Вода	7 родин
Разом	84 родини

2. 7/VIII-42 до 10/VIII-42 Щиреччина

Бродки	35 родин поляки
Щирець	25 родин
Пустомити	25 родин
Разом	85 родин

3. 11/VIII-42 до 14/VIII-42 Вібреччина

Підгородище	7 родин
Вибранівка	5 родин
Вібрка	20 родин
Хлібовичі	15 родин
Сихів	20 родин
Милятичі	11 родин
Винники	5 родин
Разом	83 родини

Всього ..... 252 родини

Увага! В дійсності в терені Львівському живе приблизно 300 переселенницьких родин, бо частина з них переїхала до Львівського повіту на власну руку з сусідніх повітів; тих родин поки що не маємо в евіденції. Пан Д-р. Лещій крім роздачі підмог мав завдання перевірити на місці обставини життя переселенців та в порозумінні з війтами і мужами довір'я в випадку злого приміщення переселенців підшукання їм кращих місць осідку. Звіт з своїми точними заввагами про потрібні пересунення в осідках переселення мав предложити пан Д-р. Лещій Комітетові в дні 16/VIII-42 р., що мав бути підставою до інтервенції в місцевій Ляндінспекції у пана Фішеля. На жаль пан Д-р. Лещій заявився в нашому УДК в дні 15/VIII заявляючи, що з приводу дощів об'їхав заледви частину Мостищини, в якій між іншими не роздав навіть грошевих підмог переселенцям буцімто із-за неприсутності війтів збірних громад, які були на сесії у Львові.

Маючи на увазі велику важливість переселенчої акції, безприкладну нужду в якій находиться більша кількість переселенців, уважаємо що Д-р. Лещій виявив замало доброї волі трактуючи свою місію як купецьку трансакцію з Комітету. Запропонований до диспозиції його самохід відкинув аргументуючи, що пішки скорше об'їде села, в яких переселено переселенців. В дійсності йшло п. Д-р. Лещієві більше о дооблення собі дієт, як поспіх в тій справі. На маргінесі позволю собі відмітити, що винагорода пана Д-р. Лещія 1200 зл. плюс 1300 зл. як зричалтованні дієти в місяць є троха зависока в порівнянні до видайности праці.

Для інтервенцій на місці в справі помочі, кращого улаштування переселен. в Ляндінспекції, Ляндамті, Крайсгавптмана та Команді військової площі вправ заангажовано від 1 серпня б. р. пана Михайла Погорецького з винагородою три рази нижчою від пана Д-р. Лещія. Винагорода буде обтяжувати конто підмоги одержаної на ту ціль від Дистрикту.

Крім Львівського Повіту виселено багато селян з військової площі вправ до сусідніх повітів. Не маючи змоги інтервенювати в їх справі в місцевого Крайсгавптмана, переказано опіку суспільну над ними до відносних УОК та Делегатур, переказуючи одночасно на їх банкове конто частину для роздання між найбідніших.

Делегатуру...	в Глинянах	18000 зл. для перес[елених] в Унтервальден	43	родини
		Задвір'я	27	„
Делегатуру...	в Підгайцях	8750 зл. для перес. в Підгайцях	10	„
		Вишнівчику	15	„
		Завалові	10	„
Делегатуру...	в Сокалі	5000 зл. для перес. в Сокальщині	50	род.
Делегатуру...	в Радехові	5000 зл. для перес. в Радехівщині	50	„
Делегатуру...	в Буську	10000 зл. для перес. в Бущині	50	„
УОК	в Бережанах	6250 зл. для перес. в Бережанщині	50	„

Разом переказано для інших повітів 53000 зл.

Відпис відносного письма до згаданих делегатур та УОК залу чуємо в прилозі. Висота підмоги на родину намічена в висоті від 100 до 300 зл. залежно від матеріяльних обставин переселенця на новій оселі.

Для переселенців в Львівському повіті роздано досі підмоги в такій висоті:

За посередництвом Делегатури в Яворові ..	30000 зл.
За посередництвом Делегатури в Жовкві ...	8000
За посередництвом Делегатури в Янові	3000
Кошти адміністрації	10000
Разом	51000 зл.

Для розподілення підмог за посередництвом пана Др. Лещія переказано до його диспозиції на конто Українбанку

в Рудках	10000 зл.
в Комарні	25000
в Городку	6000
в Мостиськах	5000
в Щирці	30000
Др. Лещій	15000
Разом	81000 зл.

Понад то УОК розділює в Комітетові в наглих випадках незначні підмоги в висоті до 50 зл. на особу.

Старання та осяги УОК:

1. Двократна конференція з полковником Бізанцем в дні 18 та 27 серпня в справі підмоги для переселенців та зізволення на збір.

2. Інтервенція в Команді площі вправ у пана полковника Прахта в справі зізволення на зібрання збору через виселених селян. Записку конференції залучуємо в прилозі.

3. Трикратна інтервенція в Уряді Земським у пана Акермана в справі звільнення темпа переселення та зізволення перегляду тих господарств, в яких є проєктоване переселювання селян.

4. Конференція у ляндінспектора Львівського пана Фішеля в справі кращого улаштування переселенців та приділення тим селянам, які не зібрали на своїх полях збору засіяних жидівських господарств.

5. Конференція з паном Др. Бауером в справі видання заряджения до всіх Крайсгавптманів Галицької області в справі обов'язку збірних громад піклуватися переселенцями, приділення кожному переселенцеві індивідуального господарства сейчас по жнивах, за певне прохарчування переселенців та їх живого інвентаря до нового збору, відшкодування за полишені господарства на терені військової площі вправ, врешті приділення їм зерна на новий засів. Пан Др. Бауер поставився до наших вимог із зрозумінням та виявив погляд, що його амбіцією є щоб кожний переселенець в його Дистрикті найшов сухий дах над головою та ложку теплої страви.

В справі видання потрібних заряджень до підлеглих йому адміністраційних клітин просив предложити йому конкретний проект, котрий пересилаємо одночасно на руки УЦК у підписі.

УОК по зібранні потрібних матеріялів відносно життєвих обставин переселенців у Львівській окрузі зробить відповідні старання в Ляндінспекції в справі пожаданих коректур та пересунень. Справу проте переселенців в інших округах переказуємо до компетенції відносних Окружних Комітетів та Делегатур.

Являється проте вельми вказаним, щоби УОК Рава Руська, якого анальогічне переселення, як у Львівській Окрузі від 1 вересня ц. р. приготовився заздалегідь до цього завдання, уникаючи тих похибок, які зробив наш УОК. Йде тут головно про вчаснішу контролю тих господарств, яких мають бути переселені селяни з площі вправ Равського повіту та притягнути до співпраці війта збірних громад та мужів довір'я. Врешті йде про надання совісного апарату конвоєнтів, від яких в 90% залежить успіх переселеня та життєві обставини переселенців на нових місцях осідку.

Вважаємо за дуже доцільне з огляду на потребу скоординовання справ переселенців в одних руках розбіжні компетенції (переселення в кількох повітах) щоб керму акції переселення переняв УЦК.

Львів, дня 18 серпня 1942 р.

Голова Комітету
(Ін[женер] Лев Яцкевич)

ДАЛО. Ф. Р-185, оп. 1, спр. 6, арк. 62-66. О[ригінал] т[ексту] в м[ашинописі].

№ 66

Доповідна записка В. Гроша секретарю ЦК КП(б)У про невідкладні завдання щодо вирішення польсько-української проблеми в західних областях України
25 серпня 1942 р.

Секретарю ЦК КП(б)У тов. Коротченко

Докладная записка
О неотложных задачах, связанных с польским вопросом в украинско-республиканском разрезе

Предстоящее в близком будущем освобождение УССР от оккупантов ставит уже сейчас со всей остротой вопрос скорейшего проведения ряда важных организационных и политико-воспитательных мероприятий по польскому вопросу. Польский вопрос в украинском республиканском разрезе разделяется на две основные части:

1. работа на свободной территории СССР и
2. работа во временно оккупированных западных областях Украины.

Кроме того, отдельную часть составляет информация украинского аппарата о польском вопросе.

Часть 1. Работа на свободной территории Советского Союза

1. Положение польского актива и задача работы среди него

После эвакуации западно-украинских областей в глубине Советского союза оказалось много людей из хозяйственного и советского актива, родным языком которых является польский.

Речь идет главным образом:

а) о многочисленных представителях интеллигенции, как преподаватели, литработники, врачи, инженеры и пр.;

б) о рабочем активе, как профсоюзные деятели, члены фабкомов (например, из крупных Львовских фабрик им. Кирова, „Большевик", трамвайных мастерских, из Бориславского нефтяного района и др.);

в) о сельском активе, членах сельсоветов, правлений колхозов и кооперативов, сельских клубов, и т. д.

Все эти люди выдвинутые советской властью и тесно с ней связанные. Многие из них являлись активными политическими деятелями во время существования Польши, были членами КП Польши и КП Западной Украины, имеют долголетний тюремный стаж и серйозный политический опыт.

В настоящий момент количество этого актива точному учету не поддается, но во всяком случае можно сказать, что он исчисляется не сотнями, а несколькими тысячами людей. Польский актив из западно-украинских областей является ценным человеческим капиталом, который ввиду его тесной связи с советской властью и знакомства с условиями Западной Украины, а в частности со специфическими условиями польского населения, может и должен быть использован для следующих задач:

а) для борьбы с немецкими оккупантами в настоящий момент, в частности для развертывания партизанского движения в западных областях;

б) для воздействия на находящиеся теперь в СССР крупные польские массы из западно-украинских областей;

в) для восстановительной работы после освобождения Западных областей УССР от немецких оккупантов.

Надо учитывать, что польский актив в СССР имеет близкие контакты с менее активной польской массой, эвакуировавшейся из западных областей УССР, а часто также с элементами подданых Польской Республики, находящимися на нашей территории. Это создает возможность воздействия на эту массу в желательном для нас направлении, что тем более важно, что среди всех этих людей проводится в настоящий момент большая антисоветская работа.

При соответствующей подготовке польский актив в СССР имеет все данные для того, чтобы в сильной степени обезвредить эту работу или по крайней мере нейтрализовать колеблющиеся элементы.

В связи со всем этим, необходимой является работа по сохранению польского актива и по подготовке его к предстоящим задачам. Следует подчеркнуть, что положение большинства польских активистов в настоящий момент не благоприятствует ни их сохранению, ни их соответствующей подготовке.

Материальное положение польского актива.

Материальное положение является тяжелым. Большинство людей находится в Средней Азии, на Урале, в Сибири, очень часто в глубинных районах (а также в строительных батальонах и трудовых колониях, о чем отдельно говорится ниже). Работают они в громадном большинстве не по специальности, результатом чего являются низкие заработки, к чему надо прибавить плохое обеспечение одеждой, топливом, квартирами и общее истощение, вызванное тяжестью эвакуации (для многих эта эвакуация является вторичной после сентября 1939 г.) и долгих лет польской тюрьмы и концлагеря. Поэтому наблюдались не единичные случаи смерти от истощения.

Так, например, в Самарканде умер на улице от истощения видный педагог, директор детской библиотеки во Львове, член КП Польши, доктор философских наук, бывший политзаключенный в Польше тов. Швам.

Условия морально-политического характера

Не совсем благоприятно складываются также для польского актива условия морально-политического характера. Незнакомство с языком и местными условиями приводит к опасности некоторой оторванности и отчужденности. С другой стороны местные советские и хозяйственные органы иногда относятся к польскому активу как к некоторому чужеродному элементу. Одновременно люди, не будучи использованными по своей специальности, теряя контакт с политической жизнью, к которой они привыкли, не имея возможности развернуть своих способностей, могут - если можно так выразиться - ржаветь.

В основном, насколько известно, польский актив остался здоровым и горит желанием участвовать активно в отечественной войне. Но все же существует, ввиду создавшихся условий, несомненная опасность воз-

никновения эмигрантских настроений, чувства собственной ненужности и т. д.

Положение польских активистов в стройбатальонах и трудколониях.

Особенного внимания заслуживает положение польских активистов, находящихся в так называемых стройбатах и стройколоннах. Польские активисты были зачислены в эти части иногда прямо с фронта, из рядов действующей Армии, в которую они пошли добровольцами.

Между тем, эти части составлены из людей, которых по той или другой причине органы НКО сочли негодными для фронтовой службы, например, бывших уголовных преступников, лиц политически ненадежных и т. д.

Польские активисты зачислены в эти части, естественно, без индивидуального подхода, просто на том основании, что они из западных областей. Среди них находятся, например, люди, которых Политбюро ЦК КП(б)У восстановило в правах членов партии, но которые не успели до войны получить партбилетов.

Насколько мне известно, польские активисты в стройбатах сохранили высокую политическую сознательность, но все же не исключено возникновение среди части из них некоторого разочарования и чувства обиды.

Из вышесказаного следует принятие ряда срочных мер как организационного, так и политическо-воспитательного характера .

2. Мероприятия организационного характера.

Как главнейшие организационные мероприятия надо считать следующие:

Организация учета польского актива

Следует, возможно в кратчайший срок, организовать систематический учет польских активистов из западных областей, находящихся теперь на свободной территории СССР. Целью учета является возможность призывать людей для выполнения задач, которые будет выдвигать развивающаяся обстановка, а также иметь возможность постоянного оказывания помощи и воздействия на актив.

Учет должен охватить не только данные, касающиеся прошлого людей, но должен также осветить их поведение во время войны, их теперешние взгляды и воззрение, отношение к работе на новом месте и т. д. Это позволит отсеять тех, кто проявил отрицательные черты в настоящий переломный момент, и избежать огульного использования людей, независимо от того, как они ведут себя в настоящий момент.

Для организации учета должны быть использованы материалы, имеющиеся в Коминтерне, в ЦК ВКП(б), в ЦК КП(б)У, в архивах западно-украинских обкомов КП(б)У, в обкомах ВКП(б) и советских органах по теперешнему месту нахождения, в ЦК и обкомах МОПР.

Независимо от этого, учет должен быть организован на основании данных, добытых путем корреспонденции, и личного посещения мест скопления польского актива.

Организационная связь с польским активом

На основании данных учета необходимо поддерживать систематическую тесную постоянную связь с польскими активистами, быть в курсе

всех изменений, происходящих в их среде, что даст возможность развернуть широкую политическо-воспитательную работу (о ней - ниже) и оперативно использовать людей согласно надобности.

Работа по содействию в устройстве польских активистов

Основной целью этой работы должно быть содействие в устройстве по мере возможности на работу по квалификации. С этой целью надо путем командирования работников войти в связь с соответствующими местными советскими и партийными организациями. По видимому, устройство на работу по квалификации является главным рычагом улучшения бытовых условий польского актива и его физического сохранения. Личная связь с местными партийными и советскими органами облегчается тем, что польский актив в основном сосредоточен довольно крупными группами, в первую очередь в Средней Азии.

Работа не должна ограничиваться единовременной помощью, а должна вестись в форме постоянного наблюдения за условиями жизни польских активистов, в первую очередь - самых ценных из них.

Возможно, что понадобится создание некоторого денежного фонда для оказания помощи в самых неотложных случаях.

Работа в связи с стройбатальонами и трудколоннами

В основном по отношению к активистам, находящимся в стройбатах и трудколоннах, должны быть предприняты те же мероприятия, что и по отношению к гражданским лицам (учет, организация связи т. д.).

Кроме того, возникает вопрос о возбуждении ходатайства в части освобождения людей наиболее проверенных. Лучшую часть из освобожденных (а также и некоторых активистов, которые не попали в стройбаты и трудколонны) следовало бы направить в воинские части. Таким образом было бы изжито то ненормальное положение, когда люди, всей жизнью доказавшие преданность Советской власти, не принимают непосредственного активного участия в отечественной войне. Кажется политически целесообразным, чтобы по крайней мере часть польского актива прошла закалку и проверку войны и получила те знания и авторитет, которые дает участие в ней.

Оформление партийности.

Ряд бывших членов КП Польши и КП Западной Украины, на основании решения Политбюро ЦК ВКП(б) подали заявления о восстановлении их в правах членов ВКП(б) с зачислением революционного стажа. Однако только незначительная часть успела оформиться окончательно (около 15 человек); оформлению большинства помешали военные действия.

Возобновление восстановления сейчас, - по крайней мере по отношению к наиболее нужным и ценным людям, - было бы крайне полезным, так как оно уже сейчас связало бы ряд товарищей с партийной жизнью и дало бы им необходимый моральный авторитет для работы среди остального польского актива и вообще польской массы в СССР.

Кроме того, с другой стороны, для партии означало бы это возможность теснее связаться с польскими массами в западных областях Украины, немедленно после освобождения УССР от немецких захватчиков.

3. Мероприятия по политико-воспитательной работе

Политико-воспитательная работа должна быть направлена на создание в польском активе убеждения, что он нужен, будет использован и что он окружен постоянной заботой партийных и советских органов. Актив должен быть снабжен, по мере возможности, всесторонней информацией о положении польских масс в западных областях Украины и в Польше, что даст ему возможность влияния в желательном направлении на польскую массу в СССР.

Главный акцент в политико-воспитательной работе должен быть поставлен на противопоставлении страшной судьбе польских масс под гитлеровской оккупацией (как в западных областях, так и в Польше) свободной жизни и широкому развитию польской культуры в западных областях в период 1939-1941 г. Это поможет активу более четко осознать громадную работу, проделанную за 20 месяцев Советской властью в Западных областях и вооружит актив на дискуссии и полемики с менее активными и даже враждебными элементами из среды находящихся на территории СССР поляков (например, многочисленные амнистированные на основании договора между СССР и польским правительством генерала Сикорского).

Лекции и доклады

Представляется полезной организация лекций и докладов на польском языке, охватывающих специфически польскую тематику. Такие лекции могли бы быть устроены как лицами, командированными ЦК КП(б)У, так и лучшими местными активистами, по согласованию с местными партийными органами. Лекции были бы общедоступны. Такие лекции дадут базу для воздействия на польские массы, находящиеся очень часто под влиянием враждебных СССР элементов.

Кроме того, следует также предусмотреть более узкие собрания одних только активистов с информационными целями. В частности, информация должна иметь целью связать польских активистов из западных областей с украинской жизнью.

Издательская деятельность

Целесообразной является подготовка брошюр, примерно на следующие темы: „Гитлеризм - враг польского народа", „Развитие польской культуры в западных областях УССР в период 1939-41 гг.", „Польско-советская дружба - залог освобождения и развития польского народа".

Целесообразным также представляется издание периодического бюллетеня на польском языке, ограниченным тиражом, предназначенного для актива, но не имеющего секретного характера. Основной целью бюллетеня было бы постоянное информирование актива о его ближайших агитационных и пропагандистских задачах. Этот бюллетень, издаваемый сначала может стать исходной базой для будущего печатного органа.

Следует также использовать существующий печатный орган в Куйбышеве („Новые горизонты") и снабжать его материалами по польскому вопросу в украинско-республиканском разрезе.

Организация консультаций для польского актива

Эта работа может быть поставлена в форме письменных ответов на поставленные вопросы, в форме личных консультаций во время поездок лиц, командированых ЦК КП(б)У, в центры, где находятся скопления польского актива, в форме посылки отдельным лицам из польского актива инструктивных писем получастного характера (как это делает, например, Коминтерн), а также в форме временного вызова отдельных товарищей для более тщательного проинструктирования их.

* * *

Помимо указанных мероприятий необходима также организация снабжения польского актива всеми польскими и важнейшими украинскими издательствами на территории СССР.

Часть II. Работа в оккупированных западных областях УССР

Несмотря на отсутствие точной информации о положении в западных областях УССР, можно исходить - особенно сейчас, после 14 месяцев немецкого господства - из наличия там сильных антинемецких настроений и активной борьбы с оккупантами.

Польское население, которое несмотря на первоначальные немецкие маневры (например, присоединение Львова к генеральному губернаторству), несомненно подвергается сильному национальному гнету и общему порабощению, по всей вероятности принимает активное участие в борьбе против немецких оккупантов. Об этом говорит еще общее положение польского народа под гитлеровским владычеством и борьба, которая ведется польским народом в коренных польских областях.

Есть все данные предполагать, что те не совсем благоприятные для советской власти настроения, которые были налицо среди части польского населения, теперь в значительной степени исчезли под влиянием сопоставления гитлеровского владычества с 20 месяцами Советской власти в западных областях УССР и сознания того, что борьба, которую ведет СССР и его Красная Армия, есть также освободительной войной для польского народа. Этот процесс изменения настроений наблюдается с первых дней войны. Он несомненно получил дальнейшее развитие. В этих условиях наши задачи сводятся к тому чтобы:

а) напомнить польскому населению, что советская власть скоро вернется в Западные области УССР; мобилизовать это население на общую с украинцами освободительную борьбу с гитлеровской оккупацией и политически подготовить его на встречу с Советской властью;

б) провести попытку наладить организационную связь с Западными областями УССР и содействовать переходу теперешней антигитлеровской борьбы во всенародную войну против оккупантов.

Издательства для польского населения западных областей УССР

В настоящий момент является чрезвычайно важным дать польскому населению западных областей УССР ясный знак того, что советская власть

рассматривает западные области УССР как часть своей территории, а польское население как своих граждан. Это важно не только с точки зрения западно-украинской борьбы с гитлеровскими оккупантами, но и с точки зрения противодействия агитации правительства ген. Сикорского, которое в своих лондонских радиопередачах, а также в своих публикациях (несомненно проникающих в западные области УССР) подчеркивает довольно часто: „Галиция была, есть и будет польской". Таким явным знаком было бы распространение на территории Западных областей УССР ряда листовок на польском языке, причем основные идеи этих листовок можно определить следующим образом:

а) западные области УССР - советская территория;

б) проживающие там поляки - советские граждане;

в) все имеют в Западной Украине теперь возможность отдать себе отчет, что такое гитлеризм, и что защитой от гитлеризма является Советская власть и Красная Армия;

г) мы скоро вернемся;

д) совместная борьба с украинцами, партизанское движение, всенародная война - единственный путь ускорения освобождения от немецких оккупантов.

В дальнейшем, по мере укрепления связи с западными областями УССР, издательская деятельность могла бы переходить от спорадических листовок или брошюр к периодическим изданиями.

Радиопередачи

При отсутствии в настоящий момент собственных польских передач на Украинской правительственной радиостанции следует тесно сотрудничать с Куйбышевской радиостанцией, снабжая ее материалами по польскому вопросу в украинско-республиканском разрезе.

Ввиду отсутствия непосредственных данных о положении в западных областях УССР, издательская деятельность и радиопередачи требуются для того, чтобы сохранить их конкретный характер, собирания обширной документации о положении в западных областях и в Польше. Собирание такой документации возможно путем всестороннего изучения материалов Коминтерна и Совинформбюро и систематического перехватывания немецких, украинских и польских радиопередач врага, а также радиопередач лондонской радиостанции ген. Сикорского.

Организация первой связи

Необходимо подобрать и подготовить группу в несколько человек, проверенных и смелых, политически развитых людей, имеющих теснейшую личную связь с польским населением западных областей УССР, и имеющих возможность и умение проживать там нелегально. Этих людей надо снабдить средствами связи и тщательно продумать и организовать контакт с ними.

Опыт последних месяцев показал, что это реально.

Эта группа должна быть источником информации о западных областях УССР, проводником нашего влияния и директив, застрельщиком развертывания партизанского движения и базой для последующих групп, посылки материалов и пр.

Деятельность этой группы возможно будет облегчена тем, что как конкретно известно, на месте по разным причинам остался ряд активистов, на помощь которых можно рассчитывать.

Часть III. Информация о Польше и польском вопросе в украинско-республиканском разрезе.

Важной задачей является информирование украинской общественности и украинского актива о польских вопросах и в особенности о польском вопросе в разрезе западных областей УССР. Эту работу следует проводить по двум руслам: с одной стороны – в форме составления сводок, бюллетеней, информаций, докладов для потребностей украинского партийного и советского аппарата, с другой стороны – в форме регулярного помещения в украинских газетах, журналах и радио общих информационных статей и материалов.

Часть IV. Организационные выводы.

Вышеприведенные мероприятия являются необходимыми в настоящий момент. Откладывание развертывания работы по польскому вопросу может привести к неблагоприятным последствиям, как, например, к тому, что мы растеряем часть нашего актива, лишимся влияния на польские массы в СССР, предоставим антигитлеровскому движению в западных областях УССР возможность развиваться стихийно, без нашего влияния, дадим возможность польским антисоветским элементам создать там опорные базы и т. д.

Проведение в жизнь необходимых мероприятий требует теперь создания некоторого ограничения специального аппарата при ЦК КП(б)У.

Как минимум, для осуществления этих мероприятий надо предусмотреть аппарат из трех ответственных работников (руководитель, работник по организационным вопросам и работник по издательским вопросам и документации) и одного ответственного исполнителя.

Саратов. 25. VIII-42 г.

В. Грош

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 126, арк. 1-11.

№ 67

Лист Комітету переселенської акції Митрополиту Андрею Шептицькому з приводу можливого повернення з Бесарабії виселених з Яворівського військового полігону

14 вересня 1942 р.

До
Греко-католицької Митрополичої Консисторії
на руки їх Ексцеленції Митрополита графа
А. Шептицького
у Львові

Справа: Відповідь на письмо з дня 23/VII-42.

У відповідь на письмо їх Ексцеленції Митрополита графа А. Шептицького 642/42 з дня 23/VII-42 р., спрямоване до Українського Центрального Комітету в справі переселенців з Бесарабії, повідомляємо, що позволення на виїзд з Румунії до Генеральної Губернії видає Губернатор відносно Дистрикту - Відділ Паспортовий.

Для одержання позволення на виїзд (т. зв. „Ейнрейзегенемігунг") треба внести прохання через відносного старосту (Крайгавптмана) згл. Лянд-Комісара, який одобрює згадане прохання та пересилає його до відділу Паспортового при даному Дистрикті.

В нашому випадкові (для переселенців з Курник, повіт Яворів) являється компетентним Відділ Паспортовий при Дистрикті Галичина-Львів, а для переселенців з Ярославщини - Краків.

Як відомо, село Курники зістало переселене і призначене на військову площу вправ, тим самим, справа повороту селян до Курник, як також всі заходи в цій справі є безнадійні.

Існує проте можливість одержання для згаданих селян права в'їзду до Галичини., якщо б вони мали запевну працю, згл. приділ господарств.

В справі приділу господарств (по жидах, польських та німецьких кольоністах) треба б ввійти в контакт з Земельним Інспектором при тому старості, де переселенці хотіли б оселитися та де є вільне поле, котре могло би бути приділене переселенцям з Бесарабії.

У Львівському повіті, згадано вище, справа є тяжка до переведення з огляду на переселенчу акцію, та брак вільних господарств. Після одержаних інформацій існує проте у Львівському повіті багато ерекціонального поля, яке лежить облогом, та яке можна б приділити згаданим переселенцям з тим, що вони замешкали б у вільних жидівських хатах. З національної точки погляду найкраще надавалася до цієї цілі підльвівська околиця, котра є заселена польським елементом, та котра ослаблює в значній мірі український характер Львова, головно від заходу.

Для інформації подаємо, що в селі Вовкові, збірна громада Милятичі, стоїть облогом 200 моргів церковної землі, на котрій можна б згаданих оселити переселенців з Бесарабії, в той спосіб їм допомогти та скріпити український стан посідання.

Якщо б згадана розв'язка не йшла в розріз з практичними можливостями Консисторії та найшла прихильний відгук в їх Ексцеленції УОК Львів-Село доложить всіх старань щоб цю справу довести до завершення.

Референт Переселенчої Акції
(М. Погорецький)

Голова Комітету
(Інж. Л. Яцкевич)

ДАЛО. Ф. Р-185, оп. 1, спр. 7, арк. 7.

№ 68

Звіт Українського Допомогового Комітету округу Львів-село Українському Центральному Комітету про хід виселення селян з військового полігону.
28 вересня 1942 р.

До
Українського Центрального Комітету
Відділ
у Львові

З в і т
з акції переселення з військової площі вправ Галичина.

З приводом жнив та браком фірманок перервано акцію переселенчу з днем 5 серпня 1942 р. В тім теж дні видав п. Бауер до всіх Крайсгауптманів зарядження в справі переселенців. Зарядження те між іншим дуже м'яке та елястичне звучить так: „Заходить потреба звернутись до пп. Окружних Старостів з проханням присвятити свою особливу увагу справі зв'язання з новим місцем осідку переселенців із військової площі вправ, а саме через наділ для них землі, насіння, паші для худоби та харчів. Переведення переселення без заряджень має особливе політичне значіння. Про осяги переведених в тій справі заходів у Вашій Окрузі та витягнений практичний досвід прошу здати у своїм звіті".

Зарядження те вплинуло в великім ступені на покращання долі переселенців через те, що більша частина Крайсгавптманів, в яких округах живуть переселенці, не видала потрібних заряджень в тій справі до війтів збірних громад.

В Висліді в часі місяця серпня УОК Львів-Село був формально завалений товпою переселенців, що шукали поради та порятунку в своїм горю. З приводу труднощів комунікаційних УОК в більшості випадків не був в стані провірити цілої низки зажалень на збірні громади, від яких практично залежало поліпшення долі переселенців, та на працівників лісового Уряду на терені площі вправ відносно надужить зі збо-

ром селян. На численні інтервенції в Уряді Львівського Крайсгавптмана удалося УОК в індивідуальних випадках одержати для переселенців наділ землі, паші та харчових приділів. Найменше труднощів стрічала справа приділу насіння, яка однак була узалежнена від попереднього приділу землі.

На обіжник пересланий нашим УОК в справі перейняття опіки суспільної над переселенцями до Делегатур Глиняни, Буська, Підгайці, Сокаль, Радехів та УОК в Бережанах мимо кількакратних пригадок не маємо досі ніякого відгуку, ані розрахування з квот (за виїмком Глинян) переказаних тим Делегатурам для уділення підмог переселенцям.

Мимо усіх запитів УОК в справі речинця дальшого переселення та місцевостей обнятих найближчим переселенням не міг від нікого одержати точних інформацій. Справа та нервувала у великому ступені селян та інтелігентів замешкалих на прикордонних полосах площі вправ з огляду на потребу переведення осінніх рільних робіт та різних суперечних спліток, що кружляли про відложення, пересунення речинця та зміни терену площі вправ в околиці полігону. Зі своєї сторони УОК запримітив, що методи переселення, його сіра дійсність, що відривала з корінням з ріллі переселенців, об'явилася величезним пригнобленням, апатією до праці та здетермінованістю селян, що робили вражіння часто безпорадних дітей.

З днем 10 вересня почалося перерване з приводу жнив переселення.

Завдяки заходам УОК змінено остільки методи переселення, що партія переселенців не їхала безпосередньо до призначених їм збірних громад, тільки зголошувалася на чолі з конвоєнтом до Ляндінспекції цього повіту, до якого переселенці є призначені. Ляндінспектор є зобов'язаний зайнятися дальше долею переселенців, та приділити їм відповідні господарства.

Досі переселено від 10/IX-42 р. до 18/IX-42 р. 150 родин до п. Бережани:
Досі переселено від 20/IX- 24/IX-42 р. 90 родин до п. Стрий
Досі переселено від 26/IX- 30/IX-42 р. 80 родин до п. Калуша
разом до переселення до кінця вересня 320 родин (2 тисячі осіб).

Згадані переселенці переходили через збірні станиці в Яворові до 29/IX та в Жовкві від 29/IX-42 р., де одержували вони теплу страву та 10-денний пайок хліба на дальшу дорогу. Акція переселення в теперішньому бігу пішла гладше остільки, що селяни мали змогу забирати зі собою скарб та одержали на місцях досить добрі господарства.

На поправу господарств та загосподарування в новім місці осідку одержав УОК Львів-Село від тут. Дистрикту дотацію в висоті 150000 зл. Досі одержали ми разом 450000 зл. З тієї суми переслано розрахування до Дистрикту на 150000 зл., розрахування на видаткованих дальших 150000 зл. приготовляється, остання дотація на місяць вересень в висоті 150000 зл. не вплинула ще до нашої каси. Проєктується переказати її до диспозиції тих УОК, в яких окрузі переселено переселенців.

Темною точкою переселення є п. Др. Лещій намічений через Український Центральний Комітет, як його уповноважений до справ переселен-

ня. Його особа у великім степені перешкоджає акції переселення та впроваджує непотрібний балаган. Для ілюстрації його діяльності пересилаєм в пролозі 2 відписи писем Земельного Уряду у Львові. Зі своєї сторони УОК відмічує, що своєю несовісністю, неоправданим оптимізмом та кволістю причинився у великім степені до погіршення долі переселенців. В зв'язку з тим УОК Львів-Село ставляє внесок на відкликання п. Др. Лещія з посту уповноваженого для справ переселенців та невиплачення йому за м. вересень платні у висоті 2500 зл.

3 днем 1 жовтня має розпочатися дальша акція переселення, а саме з теренів необнятих давнішим більшовицьким полігоном, що находяться головно в окрузі Рава-Руська. З огляду на військову тайну подробиці тієї акції не є нам точно відомі. Переселенням тим мало б зайнятися „Райс ібер зідлюнгс Гезельшафт" (пл. Бернандинська 17), що переводить вже вступні поміри. Переселенці мали б бути поділені на 4 групи:

I група - селяни багатші (понад 10 моргів поля), які одержали б приділи господарств в інших повітах,
II група - селяни між 5-10 моргів поля були б оселені на військовій площі вправ, як рільні робітники для управи землі (військовий Лігеншафт)
III група - селяни до 5 моргів були б оселені як фізичні робітники в містечках: Яворів, Рава-Руська, Немирів, Жовква, Янів, Добросин.
IV група - селяни малоземельні поїхали б як робітники до Райху.

Переселенці були б згруповані перед тим в 4 таборах: Яворів, Янів, Жовква та Рава-Руська. Кожний селянин, який не одержав би наділу нового господарства, одержав би одноразово відшкодовання в висоті 2000 зл., на ту ціль має бути призначена сума около 20 мілійонів. Розділом цього відшкодовання та опікою суспільною мав би зайнятися референт господарський нашого УОК п. Погорецький Михайло, що дістав вже відповідні повновласти від пана Бізанца та Комендантури Військової Площі Вправ.

3. Переселенці

В звітовому місяці Референт Суспільної Опіки УДК видав переселенцям з теренів, занятих під полігони в Яворівщині і Жовківщині, допомог на суму 3800 зл., і харчами, а то: 49.25 кг, 2 кг цукру і 1 кг (1-на пушка) м'ясна консерва.

Окружне Староство у Львові приділюючи УДК-ові збільшені приділи харчів (40.000 кг муки, 8.000 кг споживчих середників, 6.000 кг масла і 4.000 кг цукру) на всі потреби Округи, письмом з дня 26.X.42 ч. 390(4a) повідомило нас і всіх начальників волостей в окрузі, що з цим моментом переходить на Комітет і його Делегатури обов'язок прохарчування всіх переселенців, які мають приміщення в нашій окрузі.

В цій справі видано відповідні зарядження - інструкції Делегатурам.

III. Рахунковий звіт

Приходи

Дотація окружного Старости	59000
УЦК на пост. діт. сад.	18000
Разом	71000

Розходи

Індив. допомоги	5589
Доп. Кухні	5400
Студ. Молодь	5555
Пересел. акція	5104
Адмін. видатки	4466
Делегатури	55360
Разом	76474

Примітки:

Видатки на перес. акцію покривано з окремих призначених урядом Дистрикту Фондів.

Дотації з УЦК на пост. діт. садки – по тороні містяться в позиції „Делегатури"

Референт Суспільної Опіки
(Мгр. Криницький Р.)
Голова Комітету

ДАЛО. Ф. Р-185, оп. 1, спр. 7, арк. 155–155 зв.

№ 69

Лист Головного уповноваженого по використанню робочої сили Рейхсміністерству в справах окупованих східних областей про додатковий вивіз робітників із України у Німеччину

3 жовтня 1942 р.

Фюрер висунув невідкладну програму озброєння, з котрої випливає необхідність введення в дію додатково 2 млн. іноземних робітників. Для здійснення цієї вказівки фюрер надав мені нових повноважень у Рейсі, протекторатi, генерал-губернаторстві і на окупованій території для вирішення проблем, які б надійно гарантували використання робочої сили для німецької військової економіки.

Необхідну додаткову робочу силу слід максимально вилучити з території новоокупованих східних областей, особливо із рейхскомісаріату України. Рейхскомісаріат України повинен дати 225 тис. робітників до 31 грудня 1942 р. і додатково 225 тис. робітників до 1 травня 1943 р.

Я прошу вас негайно довести до відома рейхскомісара і гауляйтера України Коха нове положення і нове завдання, окремо дати розпорядження про те, щоб він особисто сприяв виконанню цього завдання.

Я маю на меті у найближчий час відвідати Коха, і був би дуже вдячний, якби він повідомив мене, де і коли я можу з ним зустрітися для особистої розмови. Але я прошу вже тепер, негайно і енергійно приступити до вербовки, використовуючи всі сили, зокрема, спеціалістів із біржі праці.

Всі вказівки, які тимчасово обмежують вербовку робітників Сходу, відміняються. Вербовка на державні роботи повинна у найближчі місяці стояти вище від усіх мірроприємств. Існуючі особисті потреби приймаються до уваги лише після найсуворішої перевірки. Я враховую труднощі, котрі виникнуть при виконанні цього нового завдання, але я певен, що при використанні всіх методів і при умові повної віддачі виконавців цього завдання – нове доручення може бути виконане у потрібний термін. Про нові задачі я повідомив в той же час безпосередньо райхскомісару України телеграфом. Посилаючись на нашу сьогоднішню розмову по телефону, я пришлю вам на початку наступного тижня новий указ фюрера в оригіналі.

Хайль Гітлер!

Відданий вам Фріц Заукель
Засвідчив: Аккерман, канцелярист
Переклад з німецької.

ДАЛО. Ф. 54, оп. 1, спр. 2, арк. 6.

№ 70

Лист Українського Центрального Комітету голові Львівського Крайового Управління із списком селянських родин Львівщини, виселених з військового полігону

11 січня 1943 р.

Львів, 11 січня 1943 р.

Л и с т

Пану голові Львівського округу
Відділу внутрішнього обліку
населення і соціального забезпечення*
Львів
вул. Сакраменток 10

Стосовно: Вашого листа від 2. X. 1942 і 1. XII. 1942, складання списку переселенців з військового полігону в Галичині.

До нашого листа від 12. XII. 1942. AZ. 13/42 P–D., ми надсилаємо складений список переселенців з військового полігону в Галичині.

З великими зусиллями нам вдалося за допомогою оголошень у пресі встановити переселенців тобто їхні адреси. Створити список за приналежністю до громад (районів), тобто по кожній місцевості, з точними адресами неможливо, так як переселенці надсилали нерозбірливо написані дані.

Тому ми змогли скласти тільки поіменний список, який Вам висилаємо. Поза тим ми хочемо зауважити, що переселенці перебувають у скруті, особливо ті, які змушені були покинути свої старі домівки перед жнивами. Тому було б бажано, щоб переселенці, які мали лише разову допомогу від урядової адміністрації округу Галичини, відділу обліку населення і соціального забезпечення, (кожна родина отримала пересічно 300 ZL) отримали б більшу суму грошового відшкодування. Переселенцям надаються хати, тобто господарства (двори) колишніх польських, фольксдойче, а також жидівських колоністів. Відділ управління арендуванням вимагає сплати аренди від переселенців за надані їм господарчі двори. Переселенці мало не кожний день з'являються у нашому бюро і просять нас клопотати про надання їм допомоги. Ми не володіємо обіговими коштами і тому не є в стані піти переселенцям назустріч. Переселенцям також бракує кормів для корів і коней.

Через те ми просимо пана голову Львівського округу по можливості посприяти в тому, щоб переселенці отримали відшкодування. У Львівський округ переселено біля 600-700 родин. Щодо згаданих переселенців, то необхідно би по змозі надати переселенцям допомогу.

Додатки. (М. Погорецький)

*** Переклад з німецької**

Список переселенців із військового полігону Галчини 1942.

Ім'я та прізвище	Ім'я батька	Нин.адр.	р-н
Пісоцка Анна	Вербляни	Вербляни	
Іван Гзунис	Волиця	Тартаков	
Ярошко Іван	Микола	Миговце	Перемишляни
Гнат Бик	Іван	Миговце	Перемишляни
Думас Ксеня	Тимко	Висоцко	Броди
Тарас Пилипів	Красне	Золочів	
Пилип Думас	Балучин	Красне	
Яріш Іван	Ілько	Ясна	Перемишляни
Бап Дмитро	Іван	Равщина	Сокаль
Бубняк Теодор	Теодор	Равщина	Сокаль
Бубняк Михайло	Теодор	Равщина	Сокаль
Вишенський Василь	Теодор	Равщина	Сокаль
Синепко Гринь	Теодор	Равщина	Сокаль
Мисак Луць	Михайло	Равщина	Сокаль
Левицький Гнат	Роман	Равщина	Сокаль
Кошко Микола	Демко	Равщина	Сокаль
Бик Луць	Іван	Равщина	Сокаль
Бараноц Іван	Олекса	Равщина	Сокаль

Манчук Петро	Іван	Равщина	Сокаль
Процайло Яцко	Теодор	Равщина	Сокаль
Юрко Лех	Петро	Горожанка	Горожанка
Кіт Василь	Луць	Горожанка	Підгайці
Таранчук Осип	Павло	Пили	Добрусин
Кізло Гринь	Микола	Синків	Бережани
Турчин Гринько	Ілько	Синків	Бережани
Ямборко Олекса	Михайло	Комарівка-Синків	Бережани
Амброз Анна	Дмитро	Комарівка-Синків	Бережани
Ямборко Катерина	Теодор	Комарівка-Синків	Бережани
Берейко Дмитро	Василь	Комарівка-Синків	Бережани
Тріщ Василь	Григорій	Рожеволя	Білий Камінь
Гаська Пилипів	Петро	Рожеволя	Білий Камінь
Баранко Микола	Кость	Рожеволя	Білий Камінь
Пилипів Гриньо	Іван	Рожеволя	Білий Камінь
Яцко Нога	Максим	Рожеволя	Білий Камінь
Вус Андрій	Степан	Рожеволя	Білий Камінь
Іван Гриняк	Луць	Рожеволя	Білий Камінь
Довба Михайло	Іван	Рожеволя	Білий Камінь
Мисак Данко	Олекса	Рожеволя	Білий Камінь
Мисак Данко	Олекса	Рожеволя	Білий Камінь
Іван Іваско	Григорій	Рожеволя	Білий Камінь
Іван Іваско	Онуфрій	Рожеволя	Білий Камінь
Марія Федорович	Данко	Рожеволя	Білий Камінь
Панько Кіт	Тимко	Рожеволя	Білий Камінь
Кіт Іван	Юрко	Рожеволя	Білий Камінь
Хавалко Григорій	Петро	Рожеволя	Білий Камінь
Сало Дмиро	Василь	Веньков Вишнів	Рудки
Щирба Федько	Лесько	Веньков Вишнів	Рудки
Биць Михайло	Петро	Збоіска	Стоянів
Шинка Василь	Петро	Великі Очі	Великі Очі
Кістечко Іван	Федьо	Великі Очі	Великі Очі
Балича Стефан	Яцко	Великі Очі	Великі Очі
Луців Дмитро	Федьо	Великі Очі	Великі Очі
Голуб Іван	Ваврик	Великі Очі	Великі Очі
Шипка Микола	Федьо	Великі Очі	Великі Очі
Іван Кунинець	Ілько	Слобода	Янів
Теодор Іваско	Іван	Верещиця	Янів
Агафія Хавалка	Юрій	Шоломия	Янів
Пилипів Григорій	Григорій	Вільшанка Мала	Красне
Сало Дмитро	Матвій	Купновичі	Купновичі
Сало Михайло	Йосиф	Купновичі	Купновичі
Дросик Іван	Василь	Купновичі	Купновичі
Сало Павло	Микита	Купновичі	Купновичі
Думащин Михайло	Йосиф	Купновичі	Купновичі
Сало Олекса	Микита	Купновичі	Купновичі
Сало Осип	Микита	Купновичі	Купновичі
Кісіль Василь	Кирило	Купновичі	Купновичі

Кісіль Іван	Кирило	Вербляли	Вербляни
Осип Юрко	Павло	Великі Очі	Великі Очі
Ґера Іван	Іван	Великі Очі	Великі Очі
Вульчан Гринь	Федір	Великі Очі	Великі Очі
Фітьо Стах	Стах	Великі Очі	Великі Очі
Шипка Михайло	Федьо	Великі Очі	Великі Очі
Сойко Іван	Михайло	Великі Очі	Великі Очі
Глова Андрій	Мартин	Великі Очі	Великі Очі
Йосип Гринь	Онисько	Великі Очі	Великі Очі
Заліско Семко	Осип	Великі Очі	Великі Очі
Самец Федьо	Василь	Великі Очі	Великі Очі
Форостяк Ілько	Яцко	Великі Очі	Великі Очі
Кістечко Федьо	Яцко	Вербляни	Вербляни
Пасин Михайло	Стефан	Великі Очі	Великі Очі
Козак Федьо	Павло	Великі Очі	Великі Очі
Кістечок Василь	Іван	Великі Очі	Великі Очі
Кістечок Михайло	Данко	Великі Очі	Великі Очі
Худик Михайло	Олекса	Великі Очі	Великі Очі
Гавляк Іван	Онуфрій	Львів	Львів
Драницький Федьо	Семко	Великі Очі	Великі Очі
Курляк Микола	Олекса	Великі Очі	Великі Очі
Тучанець Теодор	Іван	Смолин	Немирів
Яськів Данко	Федьо	Великі Очі	Великі Очі
Сосновська Анна	Федьо	Великі Очі	Великі Очі
Рап Михайло	Марія	Великі Очі	Великі Очі
Ірса Марія	Петро	Великі Очі	Великі Очі
Косяр Лесько	Павло	Острів Новий	Рудки
Константин Бересяк	Роман	Старе Село	Давидів
Іван Перун	Семен	Колодно В.	Жовтанці
Радура Євка	Катерина	Колодно В.	Жовтанці
Михайло Федір	Іван	Колодно В.	Жовтанці
Василь Манко	Василь	Колодно В.	Жовтанці
Панкевич Павло	Павло	Колодно В.	Жовтанці
Питель Іван	Петро	Колодно В.	Жовтанці
Димар Єва	Григорій	Колодно В.	Жовтанці
Голуб Іван	Василь	Збойска	Стоянів
Луцишин Февронія	Іван	Старе Село	Бібрка
Григорій Ірса	Григорій	Липовець	Великі Очі
Косцяк Гаврис	Микола	Туринка	Жовква
Галас Максим	Федір	Туринка	Жовква
Тимчишин Максим	Ілько	Вілька Зміївська	Великі Очі
Василь Хавалка	Михайло	Гаї	Винники
Григорій Крийзер	Іван	Гаї	Винники
Юрій Малець	Іван	Гаї	Винники
Федорович Михайло	Олекса	Гаї	Винники
Андрій Андрієцький	Олекса	Гаї	Винники
Михайленко Василь	Андрій	Гаї	Винники
Андрієцький Іван	Станіслав	Чижиків	Винники

Крижановський Дмитро	Станіслав	Чижиків	Винники
Іванів Йосиф	Андрій	Переставка	Білий Камінь
Будка Андрій	Іван	Вербляни	Вербляни
Білецький Дмитро	Олекса	Вербляни	Вербляни
Піх Іван	Дмитро	Романівка	Стоянів
Йосеп Григорій	Гнат	Романівка	Стоянів
Бап Олекса	Юрко	Стрілки	Бібрка
Гук Григорій	Василь	Дрогобич	Великі Очі
Глава Григорій	Мартин	Липин	Великі Очі
Годинович Іван	Федір	Дрогобич	Великі Очі
Ханас Іван	Василь	Дрогобич	Великі Очі
Попович Василь	Олекса	Ланки	Бібрка
Стельмах Семен	Максим	Ланки	Бібрка
Кошла Микита	Олекса	Ланки	Бібрка
Ґерус Матвій	Стефан	Ланки	Бібрка
Мурский Сильвестр	Микита	Ланки	Бібрка
Сало Іван	Гриць	Ланки	Бібрка
Іван Калитовський	Микола	Стремільча	Щирець
Юрко Бар	Юрко	Романівка	Стоянів
Пасин Теодор	Юрко	Романівка	Стоянів
Ілько Ярош	Матвій	Кізлів	Новий Милятин
Будка Григорій	Теодор	Вербляни	Вербляни
Дутчак Іван	Василь	Зимна Вода	Львів
Луців Микола	Федьо	Зимна Вода	Львів
Тістечок Іван	Нестор	Яжов Старий	Вербляни
Труш Пазя	Нестор	Яжов Старий	Вербляни
Лагно Ілько	Михайло	Яжов Старий	Вербляни
Піка Микола	Олекса	Яжов Старий	Вербляни
Олекса Сало	Микола	Зубків	Тартаків
Тістечок Анна	Данко	Віжомля	Віжомля
Ірса Олекса	Іван	Вербляни	Вербляни
Білецький Микола	Василь	Вербляни	Вербляни
Форостяк Теодор	Іван	Віжомля	Віжомля
Малясняк Павло	Михайло	Липин	Яворів
Кулик Олекса	Пилип	Липин	Яворів
Піх Гринько	Іван	Зимна Вода	Львів
Бакуш Павло	Антін	Зимна Вода	Львів
Вахула Василь	Іван	Куликів	Львів
Стельмах Олекса	Теодор	Стрілки	Бібрка
Попович Гаврило	Кость	Стрілки	Бібрка
Керич Дмитро	Федьо	Стрілки	Бібрка
Петро Гриняк	Павло	Водники	Підгородище
Бобрик Іван	Іван	Романівка	Стоянів
Піх Михайло	Семко	Романівка	Стоянів
Сало Олекса	Стефан	Загір'я	Купновичі Старі
Баландюк Лука	Михайло	Загір'я	Купновичі Старі
Кістечко Яцко	Михайло	Любінь	Яворів
Бунз Олекса	Юліан	Суходол	Глідовичі

Ґудзан Іван	Олекса	Ланки Малі	Бібрка
Катерина Щипак	Олекса	Колодно Велике	Жовтанці
Петро Пеленьо	Ілько	Колодно Велике	Жовтанці
Теодор Пеленьо	Михайло	Колодно Велике	Жовтанці
Теодор Кіт	Михайло	Колодно Велике	Жовтанці
Герус Пилип	Григорій	Вільшанка Мала	Красне
Букофя Демко	Семен	Вільшанка Мала	Красне
Вульчин Гринько	Олекса	Кобильниця Руська	Великі Очі
Іван Нога	Прокіп	Переставка	Пітриче
Ходак Грегор	Теодор	Висоцке	Пониковиця
Дикун Пилип	Степан	Висоцке	Пониковиця
Гето Іван	Григорій	Висоцке	Пониковиця
Гаврило Ковальський	Іван	Висоцке	Пониковиця
Микола Пилипець	Лука	Сердиця	Щирець
Іван Перун	Мартин	Сердиця	Щирець
Євстахій Дуда	Ігнатій	Ейнседал	Щирець
Василь Глушак	Іван	Ейнседал	Щирець
Іван Пазин	Микола	Ейнседал	Щирець
Іван Банас	Іван	Сердиця	Щирець
Франко Ґнат	Марія	Сердиця	Щирець
Петро Банас	Іван	Сердиця	Щирець
Анастазія Пеприк	Олекса	Сердиця	Щирець
Тома Банас	Іван	Сердиця	Щирець
Андрій Перун	Іван	Ейнседел	Щирець
Блажко Ґімбаровський	Микола	Сердиця	Щирець
Олекса Клебан	Стефан	Сердиця	Щирець
Стельмах Василь	Михайло	Переставка	Пітриче
Софія Ренчка	Андрій	Переставка	Білий Камінь
Доскіч Микола	Михайло	Бичів-Колонія	Стоянів
Бута Ґнат	Роман	Бичів-Колонія	Стоянів
Жук Іван	Михайло	Бичів-Колонія	Стоянів
Береза Іван	Микола	Бичів-Колонія	Стоянів
Калітовський Микола	Михайло	Бичів-Колонія	Стоянів
Голуб Петро	Василь	Бичів-Колонія	Стоянів
Бенко Іван	Михайло	Бичів-Колонія	Стоянів
Гринь Маркевич	Михайло	Волька Сушанська	Радехів
Михайло Жук	Гнат	Волька Сушанська	Радехів
Бенко Іван	Михайло	Бушів-Колонія	Стоянів
Іван Раб	Федір	Рудно	Зимна Вода
Олена Щирба	Йосиф	Кулява	Туринка
Полусеток Михайло	Павло	Збойска	Стоянів
Біц Михайло	Іван	Дернів	Кам'янка Стр.
Ґера Михайло	Стефан	Дрогомисль'	Великі Очі
Павло Дучак	Омелян	Нова Оселя	Зимна Вода
Семів Михайло	Онуфрій	Нагачів	Великі Очі
Дроницька Марія	-	Липин	Великі Очі
Ґімбаровський Іван	Петро	Липин	Великі Очі
Михайленко Андрій	Іван	Ланки Малі	Бібрка

Стельмах Андрій	Роман	Під'ярків	Підгородище
Садовий Петро	Михайло	Сапіжанка	Кам'янка Стр.
Тимофій Солтис	Іван	Кимир	Перемишляни
Петро Лука	Роман	Висоцьке	Пониковиця
Василь Мончак	Матвій	Висоцьке	Пониковиця
Щирецький Семен	Матвій	Висоцьке	Пониковиця
Курницький Іван	Прокіп	Висоцьке	Пониковиця
Ходак Дмитро	Федір	Висоцьке	Пониковиця
Гук Василь	Михайло	Мужиловичі	Охомля
Ірса Василь	Михайло	Мужиловичі	Охомля
Ковалишин Софія	Петро	Висоцьке	Пониковиця
Кіт Стефан	Пилип	Висоцьке	Пониковиця
Кріль Прокіп	Михайло	Висоцьке	Пониковиця
Микитчак Михайло	Теодор	Висоцьке	Пониковиця
Шипка Анна	Яцко	Вербляни	Вербляни
Сосновський Григорій	Теодор	Тростянець	Вербляни
Заверуха Олекса	Олекса	Рошоволя	Білий Камінь
Цяпало Олекса	Іван	Рошоволя	Білий Камінь
Єлейко Юрій	Констянтин	Кобильниця Руська	Великі Очі
Солтис Микола	Іван	Новосілки	Рудки
Ренчка Іван	Юрій	Кимир	Перемишляни
Ґерус Сильвестр	Тимотей	Кимир	Перемишляни
Хавалка Григорій	Ігнатій	Кимир	Перемишляни
Юрочко Роман	Роман	Стрілки	Бібрка
Федорович Іван	Андрій	Любешка	Бібрка
Ренчка Костянтин	Тимко	Стоки	Бібрка
Гета Йозеф	Данило	Стрілки	Бібрка
Василькевич Теодор	Іван	Стоки	Бібрка
Заліско Іван	Юрко	Любешка	Бібрка
Роханський Василь	Семен	Стоки	Бібрка
Мисак Іван	Петро	Голодівка	Тулиголови
Ковальський Пилип	Максим	Погорці	Тулиголови
Перун Семко	Стефан	Погорці	Тулиголови
Бап Микола	Дмитро	Погорці	Тулиголови
Петро Малясняк	Олекса	Липин	Великі Очі
Ґеман Михайло	Іван	Великі Очі	Великі Очі
Герус Михайло	Олексій	Вільшанка Мала	Красне
Яцура Григорій	Микола	Липин	Яворів
Баландюх Іван	Павло	Кимир	Перемишляни
Максим Старецький	Теодор	Кимир	Перемишляни
Корчак Марія	-	Великі Очі	Великі Очі
Йосип Григорій	Омелян	Липин	Великі Очі
Петак Василь	Михайло	Липин	Великі Очі
Цімарно Михайло	Матвій	Хлопчиці	Рудки
Турбан Анна	-	Великі Очі	Великі Очі
Худик Яцко	Яцко	Великі Очі	Великі Очі
Іваско Іван	Іван	Куликівка	Стенятин
Іван Кіт	Іван	Сердиця	Щирець

Дригель Василь	Павло	Рожоволя	Білий Камінь
Іванко Василь	Іван	Куликівка	Стенятин
Башняк Тимко	Михайло	Глухівець	Бродки
Нагачевський Гаврило	Яків	Погірці	Тулиголови
Пилищишин Павло	-	Фалькенштейн	Щирець
Шпурко Григорій	-	Фалькенштейн	Щирець
Шкіряк Ілько	-	Фалькенштейн	Щирець
Оліярник Гринько	-	Фалькенштейн	Щирець
Паращишин Гринько	-	Фалькенштейн	Щирець
Сосновський Андрій	-	Фалькенштейн	Щирець
Драницький Пилип	-	Фалькенштейн	Щирець
Дучак Параскевія	-	Фалькенштейн	Щирець
Пришляк Василь	-	Фалькенштейн	Щирець
Ящишин Михайло	-	Фалькенштейн	Щирець
Питко Ілько	-	Фалькенштейн	Щирець
Пилищишин Олекса	-	Фалькенштейн	Щирець
Козак Василь	-	Фалькенштейн	Щирець
Ірса Михайло	Григорій	Яжів Старий	Вербляни
Іван Батіг	Михайло	Гнійнице	Краковець
Ірса Теодор	Григорій	Вербляни	Вербляни
Білецький Іван	Іван	Дрогомисль	Великі Очі
Кісіль Василь	-	Вербляни	Вербляни
Тістечок Іван	Федьо	Великі Очі	Великі Очі
Падура Михайло	Іван	Великі Очі	Великі Очі
Ковальський Пилип	Пилип	Угерце Вєнявске	Гошани
Сало Луць	Михайло	Угерце Вєнявске	Гошани
Юзьків Михайло	Стах	Коросно	Перемишляни
Христина Бас	Михайло	Висоцьке	Пониковиця
Боровий Теодор	Іван	Родруш	Немирів
Курлак Луць	Іван	Родруж	Немирів
Кіт Семен	Данило	Родруж	Немирів
Садовий Василь	Михайло	Посвирж	Букачівці
Базюк Анна	-	Букачівці	Букачівці
Любінський Михайло	Іван	Букачівці	Букачівці
Стефан Заньчак	Григорій	Шоломия	Давидів
Сало Михайло	-	Брундорф	Любень Великий
Юзко Теодор	-	Брундорф	Любень Великий
Волос Гаська	-	Брундорф	Любень Великий
Микитюк Марія	-	Брундорф	Любень Великий
Попович Андрій	-	Брундорф	Любень Великий
Станькевич Михайло	-	Брундорф	Любень Великий
Думас Костянтин	-	Брундорф	Любень Великий
Мисак Лесько	-	Брундорф	Любень Великий
Роханьський Михайло	-	Брундорф	Любень Великий
Старецький Михайло	-	Брундорф	Любень Великий
Старицький Олекса	-	Стодолки	Любень Великий
Галущак Василь	-	Керниця	Любень Великий
Сало Анна	-	Керниця	Любень Великий

Свищ Стах	Андрій	Кимир	Перемишляни
Лемех Іван	Микита	Кимир	Перемишляни
Ґера Іван	Михайло	Новини	Яворів
Худанович Григорій	Ілько	Новини	Яворів
Назар Іван	Семко	Вербляни	Вербляни
Зарічний Теодор	Йосиф	Вербляни	Вербляни
Худик Дмитро	-	Великі Очі	Городок
Коновал Василь	Данко	Великі Очі	Городок
Дучак Микола	Василь	Романівка	Стоянів
Тимчишин Олекса	-	Сабанівка	Стоянів
Ренчка Іван	Онуфрій	Вощанці	Рудки
Козак Яцко	Василь	Вербляни	Вербляни
Довгун Іван	Теодор	Вербляни	Вербляни
Тищук Катерина	Іван	Вербляни	Вербляни
Марія Манко	Яцко	Вербляни	Вербляни
Сичак Михайло	Іван	Вербляни	Вербляни
Перон Андрій	Василь	Мужиловичі	Ожомля
Теодор Горуна	Дмитро	Мужиловичі	Ожомля
Жінчин Михайло	Дмитро	Станин	Витків
Дзвоник Яків	Максим	Висоцьке	Пониковиця
Яськів Михайло	Роман	Висоцьке	Пониковиця
Малясняк Андрій	Микита	Липин	Великі Очі
Сидор Василь	Михайло	Дернів	Кам'янка Стр.
Верхола Григорій	Павло	Шутів	Бунів
Михайло Гасюк	Семко	Шутів	Бунів
Анна Пісоцька	-	Вербляни	Вербляни
Андрієцький Іван	Семен	Стрілки	Бібрка
Гринько Стельмах	Олекса	Стрілки	Бібрка
Павло Стельмах	Михайло	Стрілки	Бібрка
Стельмах Андрух	Іван	Стрілки	Бібрка
Іван Попович	Костянтин	Стрілки	Бібрка
Ілько Думас	Роман	Підгайці	Рудки
Михайло Кунинець	Роман	Підгайці	Рудки
Теодор Тріщ	Сава	Підгайці	Рудки
Теодор Солтис	Михайло	Підгайці	Рудки
Яцуга Михайло	-	Шутова	Бунів
Пелещишин Микола	-	Шутова	Бунів
Оліярник Петро	-	Шутова	Бунів
Піх Семко	-	Шутова	Бунів
Русин Анна	-	Шутова	Бунів
Гембаровський Йосиф	-	Шутова	Бунів
Дуда Іван	-	Шутова	Бунів
Муха Іван	-	Шутова	Бунів
Юсько Іван	-	Шутова	Бунів
Пелещишин Михайло	-	Шутова	Бунів
Мазурек Романія	-	Шутова	Бунів
Гембаровський Томаш	-	Шутова	Бунів
Дуда Галька	-	Шутова	Бунів

Загурда Іван	-	Шутова	Бунів
Бап Юрко	-	Шутова	Бунів
Скіряк Єва	-	Шутова	Бунів
Піх Роман	-	Шутова	Бунів
Палігаш Михайло	-	Шутова	Бунів
Драницька Анна	-	Шутова	Бунів
Дучак Стефан	-	Шутова	Бунів
Дуда Войтко	-	Шутова	Бунів
Ящишин Блязко	-	Шутова	Бунів
Лобак Гриньо	-	Шутова	Бунів
Гембаровська Галя	-	Шутова	Бунів
Торуба Онисько	-	Шутова	Бунів
Сима Іван	-	Шутова	Бунів
Курляк Кася	-	Шутова	Бунів
Бап Ілько	-	Шутова	Бунів
Пеленьо Стефан	-	Шутова	Бунів
Пеленьо Олекса	-	Шутова	Бунів
Кушнір Дмитро	-	Шутова	Бунів
Лобак Дмитро	-	Шутова	Бунів
Ящишин Андрій	-	Шутова	Бунів
Башняк Іван	-	Шутова	Бунів
Курляк Семко	-	Шутова	Бунів
Гембаровський Павло	-	Шутова	Бунів
Піх Марія	-	Шутова	Бунів
Лехмінка Іван	-	Шутова	Бунів
Жапчак Єва	-	Шутова	Бунів
Данків Анна	-	Шутова	Бунів
Гордій Анна	-	Шутова	Бунів
Пелещишин Гриньо	-	Шутова	Бунів
Піх Михайло	-	Шутова	Бунів
Пашко Ілько	-	Шутова	Бунів
Сима Дмитро	-	Шутова	Бунів
Харабара Гриньо	-	Шутова	Бунів
Панас Матвій	-	Шутова	Бунів
Загурда Кася	-	Шутова	Бунів
Дучак Михайло	-	Шутова	Бунів
Скіряк Іван	-	Шутова	Бунів
Оліярник Марія	-	Шутова	Бунів
Курляк Федьо	-	Шутова	Бунів
Банс Розалія	-	Шутова	Бунів
Дуда Якоб	-	Шутова	Бунів
Торуба Михайло	-	Шутова	Бунів
Перун Стефан	-	Шутова	Бунів
Дучак Михайло	-	Шутова	Бунів
Лобак Кася	-	Шутова	Бунів
Шпурко Михайло	-	Шутова	Бунів
Карпа Василь	-	Шутова	Бунів
Перун Микола	-	Шутова	Бунів

Грет Андрій	-	Шутова	Бунів
Сима Кася	-	Шутова	Бунів
Шипка Гриньо	-	Шутова	Бунів
Пазен Данко	-	Шутова	Бунів
Муха Марія	-	Шутова	Бунів
Йосип Олекса	-	Шутова	Бунів
Піх Іван	-	Шутова	Бунів
Пригід Мифодій	-	Шутова	Бунів
Ящишин Андрій	-	Шутова	Бунів
Дучак Юрко	-	Шутова	Бунів
Смолинець Іван	-	Шутова	Бунів
Палющак Гриньо	-	Шутова	Бунів
Йосип Михайло	-	Шутова	Бунів
Дучак Кася	-	Шутова	Бунів
Скіряк Тимко	-	Шутова	Бунів
Дучак Іван	-	Шутова	Бунів
Тишко Михайло	Михайло	Зарудці	Зашків
Худик Олекса	Антін	Шутова	Бунів
Перун Михайло	Михайло	Шутова	Бунів
Тишко Василь	Іван	Костиїв	Бунів
Лопко Петро	Іван	Зарудці	Бунів
Тишко Іван	Іван	Костиїв	Бунів
Попович Іван	-	Вовків	Львів
Пудляк Іван	Данило	Суходоля	Глібовці Великі
Пудляк Андрій	Данко	Суходоля	Глібовці Великі
Петро Лишак	Іван	Суходоля	Глібовці Великі
Пудляк Юрко	-	Суходоля	Глібовці Великі
Довба Яцко	Теодор	Суходоля	Глібовці Великі
Баландюх Лука	Павло	Кулява	Туринка
Федір Гошко	-	Гоголів	Сокаль
Фіницький Теодор	Іван	Ясно	Перемишляни
Стельмах Марта	Яким	Стокі	Бібрка
Ґерус Тимко	Пилип	Стрілки	Бібрка
Ренчка Єва	Олекса	Стокі	Бібрка
Самец Стах	Олекса	Фельбах	Городок
Курляк Андрух	Гринь	Кобильниця Руська	Городок
Скіряк Олекса	Федьо	Фельбах	Городок
Романик Олекса	Павло	Кобильниця Руська	Городок
Курляк Анна	Йосиф	Фельбах	Городок
Йосип Олекса	Іван	Фельбах	Городок
Самец Олекса	Гринь	Фельбах	Городок
Дроцик Василь	Гринь	Фельбах	Городок
Малясняк Онуфрій	Василь	Фельбах	Городок
Струк Михайло	Ґрегор	Фельбах	Городок
Реба Євстацій	Федір	Фельбах	Городок
Бакуш Андрій	Антон	Фельбах	Городок
Скіряк Михайло	Максим	Фельбах	Городок
Скіряк Михайло	Михайло	Фельбах	Городок

Єлейко Микола	Костянтин	Фельбах	Городок
Єлейко Юрко	Костянтин	Фельбах	Городок
Тимах Дмитро	Петро	Фельбах	Городок
Бакуш Роман	Костянтин	Фельбах	Городок
Курляк Михайло	Ґреґор	Кобильниця Руська	Городок
Ірса Іван	Ґреґор	Фельбах	Городок
Шипка Іван	Стефан	Фельбах	Городок
Струк Микола	Ґреґор	Фельбах	Городок
Харабара Іван	Олекса	Фельбах	Городок
Пелещишин Андрій	Іван	Кобильниця Руська	Городок
Яріш Іван	-	Парове	Мости Великі
Григорій Думас	Михайло	Парове	Мости Великі
Орест Бокало	Яцко	Парове	Мости Великі
Юрко Гура	Гнат	Парове	Мости Великі
Семко Турчин	Григорій	Парове	Мости Великі
Олекса Пеприк	Юрко	Парове	Мости Великі
Ілько Білик	Теодор	Деревня-Медвежа	Туринка
Махула Максим	Тишко	Деревня-Медвежа	Туринка
Василь Забавський	Андрій	Деревня-Медвежа	Туринка
Валько Іван	Федір	Деревня-Медвежа	Туринка
Михайло Гринчук	Федір	Деревня-Медвежа	Туринка
Ґнура Меланія	Федір	Парове	Мости Великі
Мороз Петро	Ілько	Деревня-Медвежа	Туринка
Шік Іван	Пилип	Деревня-Медвежа	Туринка
Димар Михайло	Олекса	Деревня-Медвежа	Туринка
Курницький Іван	Микола	Деревня-Медвежа	Туринка
Ґура Іван	Гнат	Деревня-Медвежа	Туринка
Горон Андрій	Дмитро	Пристань	Мости Великі
Патераґа Теодор	Кирило	Побужани	Буськ
Тлустяк Олекса	Іван	Побужани	Буськ
Зеленюх Іван	Василь	Побужани	Буськ
Манчур Михайло	Василь	Побужани	Буськ
Командан Василь	Теодор	Побужани	Буськ
Башенська Анна	Павло	Побужани	Буськ
Михалейко Василь	Семен	Побужани	Буськ
Бучко Василь	Теодор	Побужани	Буськ
Коструба Михайло	Іван	Побужани	Буськ
Нетлюх Іван	Іван	Побужани	Буськ
Береза Параня	Семко	Побужани	Буськ
Валько Василь	Іван	Побужани	Буськ
Михалейко Іван	Семен	Побужани	Буськ
Цепльо Теодор	Ґреґор	Побужани	Буськ
Валько Микола	Іван	Побужани	Буськ
Валько Параня	Іван	Побужани	Буськ
Шкутяк Іван	Юрко	Побужани	Буськ
Кунинець Анна	Микола	Побужани	Буськ
Манчур Іван	Михайло	Побужани	Буськ
Крілик Юрко	Іван	Побужани	Буськ

Баляндюг Іван	Петро	Побужани	Буськ
Лозинський Корнило	Павло	Побужани	Буськ
Осмак Параня	Ілько	Побужани	Буськ
Манчур Іван	Василь	Побужани	Буськ
Балдига Василь		Волиця Деревлянська	Стрептів
Мартин Садженица		Волиця Деревлянська	Стрептів
Ілько Ґерос		Волиця Деревлянська	Стрептів
Катерина Процайло		Волиця Деревлянська	Стрептів
Стефан Манчур		Волиця Деревлянська	Стрептів
Анна Нетлюх		Деревня Медвежа	Без. Жовква
Валько Ілько	Юрко	Деревня Медвежа	Без. Жовква
Валько Микола	Семко	Деревня Медвежа	Без. Жовква
Ткачук Микола	Федір	Саммельґем	Туринка
Валько Микола	Стефан	Саммельґем	Туринка
Кирец Іван	Дмитро	Саммельґем	Туринка
Біч Федьо	Іван	Саммельґем	Туринка
Ґнура Микола	Андрій	Парове	Мости Великі
Стецишин Іван	Юрко	Парове	Мости Великі
Микола Яріш	Василь	Парове	Мости Великі
Горун Михайло	Юрко	Двірці	Мости Великі
Тимко Русин	Олекса	Пристань	Мости Великі
Тетяна Янишин		Бутини	Мости Великі
Кіх Павло	Яким	Туринка	Туринка
Василь Долиня	Войтих	Бутини	Мости Великі
Балющак Стефан	Федір	Туринка	Жовква
Дроцик Михайло	Іван	Туринка	Жовква
Роговський Михайло	Іван	Туринка	Жовква
Балющак Ґреґор	Андрій	Туринка	Жовква
Сава Анна	Андрій	Туринка	Жовква
Терех Костянтин	Бартек	Боянець	Туринка
Дроцик Дмитро	Йосиф	Туринка	Без. Жовква
Реган Ґреґор	-	Туринка	Без. Жовква
Бучка Ілько	-	Туринка	Без. Жовква
Сава Микола	-	Туринка	Самґ. Туринка
Балющик Олекса	Олекса	Сернівка	Самґ. Туринка
Романович Олекса	-	Сернівка	Самґ. Туринка
Парняк Катерина	-	Пристань	Мости Великі
Баландюк Василь	-	Кулява	Туринка
Баландюк Лука	Павло	Кулява	Туринка
Ілько Висоцький	Федьо	Туринка	Туринка
Хавалко Михайло	Стефан	Пристань	Мости Великі
Іван Скіп	Яцко	Боянець	Туринка
Катерина Стецишин	Онуфрій	Боянець	Туринка
Іван Скіп	Луць	Боянець	Туринка
Максим Очич	Атанасія	Боянець	Туринка
Луць Галяс	Ґреґор	Боянець	Туринка
Гриць Мокрий	Іван	Боянець	Туринка
Катерина Русин	-	Бутини	Мости Великі

Чунис Атанасій	Іван	Дернів	Кам'янка Стр.
Нетлюх Андрій	Михайло	Дернів	Кам'янка Стр.
Білик Теодор	Микола	Дернів	Кам'янка Стр.
Кріль Олекса	Теодор	Дернів	Кам'янка Стр.
Сидор Василь	Михайло	Дернів	Кам'янка Стр.
Біц Іван	Петро	Дернів	Кам'янка Стр.
Дитюк Микола	Іван	Дернів	Кам'янка Стр.
Нетлюх Олекса	-	Дернів	Кам'янка Стр.
Білик Іван	Микола	Дернів	Кам'янка Стр.
Герус Микола	Ігнатій	Дернів	Кам'янка Стр.
Дитюк Дмитро	Іван	Дернів	Кам'янка Стр.
Струс Микола	Дмитро	Буськ	Буськ
Олекса Кусявец	Іван	Купче	Буськ
Іван Думас	Іван	Кізлів	Милятин Новий
Курницький Теодор	Іван	Кізлів	Милятин Новий
Михайленко Михайло	Андрій	Кізлів	Милятин Новий
Хмариха Текля	Михайло	Кізлів	Милятин Новий
Григорій Лупак	Іван	Кізлів	Милятин Новий
Феджега Микола	Ілля	Кізлів	Милятин Новий
Вус Іван	Василь	Кізлів	Милятин Новий
Дригель Михайло	Микола	Кізлів	Милятин Новий
Угляр Юліан	Михайло	Кізлів	Милятин Новий
Михайло Нетлюх	Іван	Кізлів	Милятин Новий
Ярош Ілько	Матвій	Кізлів	Милятин Новий
Садженіця Іван	Стефан	Кізлів	Милятин Новий
Садженіця Микола	Іван	Кізлів	Милятин Новий
Іван Галяс	Йосиф	Кізлів	Милятин Новий
Матвій Мисак	Михайло	Кізлів	Милятин Новий
Стегній Йосиф	Петро	Кізлів	Милятин Новий
Максим Галяс	Михайло	Кізлів	Милятин Новий
Садженіця Ґреґор	Теодор	Яблонівка	Буськ
Садженіця Петро	Петро	Яблонівка	Буськ
Гудимка Ілько	Олекса	Яблонівка	Буськ
Садженіця Танька	Василь	Яблонівка	Буськ
Михалейко Дмитро	Левко	Яблонівка	Буськ
Єва Вольська	Петро	Яблонівка	Буськ
Кавецький Микола	Іван	Яблонівка	Буськ
Ґреґор Лишак	Іван	Яблонівка	Буськ
Ґреґор Ренчка	Гаврило	Яблонівка	Буськ
Довба Ґреґор	Теодор	Яблонівка	Буськ
Олекса Лучишин	Ілько	Яблонівка	Буськ
Катерина Гимер	Федьо	Яблонівка	Буськ
Сліпець Осип	Яков	Яблонівка	Буськ
Микита Федорович	Ілько	Яблонівка	Буськ
Стельмах Андрій	Василь	Яблонівка	Буськ
Баранець Ілько	Тимко	Яблонівка	Буськ
Малиновський Михайло	Іван	Яблонівка	Буськ
Василь Березяк	Михайло	Яблонівка	Буськ

Світлик Григорій	Стах	Яблонівка	Буськ
Думас Андрій	Данко	Яблонівка	Буськ
Іван Пудляк	Ілько	Яблонівка	Буськ
Свищ Олекса	Андрій	Яблонівка	Буськ
Яворівський Йосиф	Ілько	Яблонівка	Буськ
Стан Світлик	Олекса	Яблонівка	Буськ
Марія Мурська	Василь	Яблонівка	Буськ
Анастасія Михалейко	Теодор	Яблонівка	Буськ
Стефан Кошла	Василь	Яблонівка	Буськ
Теодор Свищ	Андрій	Яблонівка	Буськ
Іван Курницький	Гнат	Яблонівка	Буськ
Іван Михалейко	Йосиф	Яблонівка	Буськ
Гнат Ґерус	Юрій	Яблонівка	Буськ
Марта Трач	Микола	Яблонівка	Буськ
Григорій Попович	Костянтин	Яблонівка	Буськ
Марія Березяк	Юрко	Яблонівка	Буськ
Матрона Курницька	Микита	Яблонівка	Буськ
Волошин Стах	Павло	Яблонівка	Буськ
Іваско Стефан	Семко	Яблонівка	Буськ
Онуфрій Демчишин	Іван	Яблонівка	Буськ
Нищий Іван	Іван	Яблонівка	Буськ
Олена Жук	Іван	Яблонівка	Буськ
Башинський Олекса	Ґреґор	Яблонівка	Буськ
Дзедзік Михайло	Стефан	Яблонівка	Буськ
Садженіця Михайло	Іван	Яблонівка	Буськ
Марія Башинська	Іван	Яблонівка	Буськ
Жук Микола	Іван	Яблонівка	Буськ
Юрій Вільський	Петро	Яблонівка	Буськ
Жук Єва	Стефан	Яблонівка	Буськ
Кавецька Катерина	Олекса	Яблонівка	Буськ
Катерина Башинська	Іван	Яблонівка	Буськ
Олена Гнат	Михайло	Яблонівка	Буськ
Петро Ґоґоша	Олекса	Яблонівка	Буськ
Федьо Садженіця	Теодор	Яблонівка	Буськ
Олена Трач	Дмитро	Яблонівка	Буськ
Береза Іван	Микола	Вербляни	Буськ
Павло Порохнявец	Семко	Вербляни	Буськ
Угляр Михайло	Іван	Вербляни	Буськ
Кріль Микола	Дмитро	Вербляни	Буськ
Процайло Андрій	Ґреґор	Вербляни	Буськ
Грем Іван	Антін	Вербляни	Буськ
Писак Петро	Михайло	Вербляни	Буськ
Ґерус Василь	Йосиф	Вербляни	Буськ
Кіт Андрій	Петро	Вербляни	Буськ
Ренчка Микола	Яким	Вербляни	Буськ
Ґерус Марія	Олекса	Вербляни	Буськ
Ґерус Тимко	Процко	Вербляни	Буськ
Зеленюх Василь		Вербляни	Буськ

Яворівська Матрона	Стах	Вербляни	Буськ
Сало Михайло	Микола	Вербляни	Буськ
Базюк Стефан	Теодор	Чернилява	Яворів
Базюк Микола	Теодор	Язів Старий	Вербляни
Дроцик Роман	Яким	Барані Перетоки	Кам'янка Стр.
Процайло Михайло	Михайло	Барані Перетоки	Кам'янка Стр.
Тимандзара Ґреґор	Михайло	Барані Перетоки	Кам'янка Стр.
Дудяк Данко	Семко	Реклинець	Мости Великі
Лесько Козяр	Павло	Кимир	Перемишляни
Балющак Олекса	Роман	Туринка	Жовква
Сава Микола	Петро	Туринка	Жовква
Іван Сорока	Михайло	Ґунів	Добростани
Юрко Вус	Якоб	Долобів	Рудки
Ілько Козель	Юрій	Хлопчиці	Рудки
Микола Баландюх	Іван	Карачинів	Мшана
Роговський Михайло	Іван	Туринка	Жовква
Дроцик Михайло	Іван	Туринка	Жовква
Балющак Іван	Андрій	Туринка	Жовква
Балющак Ґреґор	Андрій	Туринка	Туринка
Висоцький Ілько	Федір	Туринка	Туринка
Балющак Стефан	Федір	Туринка	Туринка
Дроцик Дмитро	Йосеф	Туринка	Туринка
Романович Олекса	Стефан	Туринка	Туринка
Гера Василь	Стефан	Альфредівка	Куровичі
Кушнір Андрій	Микола	Альфредівка	Куровичі
Кушнір Кирило	Феврона	Унтервальден	Куровичі
Гето Олекса	Федір	Шопки	Куровичі
Старецька Ксеня	Тишко	Шопки	Куровичі
Ганулляк Ярослав	Станіслав	Марев	Глиняни
Макара Микола	Олекса	Марев	Глиняни
Піх Микола	Катерина	Марев	Глиняни
Сало Павло	Стефан	Марев	Глиняни
Кунинець Василь	Іван	Марев	Глиняни
Гайдук Михайло	Василь	Марев	Глиняни
Ковальський Іван	Ілько	Марев	Глиняни
Веселовська Стефанія	Петро	Марев	Глиняни
Сало Іван	Стефан	Марев	Глиняни
Думас Василь	Петро	Марев	Глиняни
Солтис Гаврило	Михайло	Марев	Глиняни
Бас Юрко	Стефан	Зашків	Комарно
Бас Андрій	Федір	Зашків	Комарно
Бас Ксеня	Петро	Зашків	Комарно
Хавалко Ілько	Онуфрій	Зашків	Комарно
Бас Матвій	Анна	Зашків	Комарно
Мончак Юрко	Матвій	Зашків	Комарно
Дец Йосиф	Микола	Шоломия	Давидів
Івасько Іван	Іван	Шоломия	Давидів
Хавалка Микита	Теодор	Теодорів	Туринка

Василькевич Луць	Ілько	Теодорів	Туринка
Ільчиняк Семен	Павло	Теодорів	Туринка
Курницький Теодор	Ілько	Теодорів	Туринка
Стельмах Дмитро	Микола	Серники	Бібрка
Марія Процайло	Стефан	Білогора	Добростани
Федьо Свищ	Юрко	Бортків	Красне
Федьо Свищ	Данко	Бортків	Красне
Данко Левко	Юрко	Утішків	Красне
Балендюх Лукіян	Федьо	Балучин	Красне
Ковальский Федьо	Лесь	Красне	Красне
Нагачевський Олекса	Костянтин	Красне	Красне
Метофір Теодор	Микита	Мужиловичі	Віжомля
Сенейко Іван	Теодор	Скоморохи	Стенятин
Штокало Ґреґор	Станіслав	Скоморохи	Стенятин
Щерба Дмитро	Теодор	Скоморохи	Стенятин
Кубай Михайло	Іван	Копитів	Тартаків
Береза Павло	Петро	Копитів	Тартаків
Скіряк Стефан	Павло	Липин	Великі Очі
Балющак Василь	Іван	Керниця	Любінь Великий
Мурський Дмитро	Семко	Комарівка	Лешнів
Дзвоник Олекса	Ґреґор	Верещиця	Вербляни
Світлик Іван	Агафія	Комарівка	Лешнів
Петрушак Юрко	Касіян	Комарівка	Лешнів
Малих Михайло	-"-	Комарівка	Лешнів
Ґерус Олекса	Павло	Білий Камінь	Золочів
Баландюх Василь	Андрій	Кулява	Туринка
Гера Максим	Стефан	Альфредівка	Куровичі
Луць Думас	Максим	Альфредівка	Куровичі
Штокало Василь	Станіслав	Альфредівка	Куровичі
Баландюх Василь	Андрій	Кулява	Туринка
Бучко Ілько	Василь	Швайцарія	Семіковці
Фаринник Параня	Микола	Швайцарія	Семіковці
Баландюх Василь	Андрій	Кулява	Туринка
Меланія Кунинець	Теодор	Ферлиївка	Красне
Михайло Цяпало	Іван	Скнилів	Красне
Дмитро Осич	Михайло	Скнилів	Красне
Максим Кунинець	Теодор	Ферлиївка	Красне
Іван Хавалко	Кіндрат	Ферлиївка	Красне
Кіт Теодор	Данило	Немирів	Рава Руська
Михайло Пелиньо	Микола	Новини	Яворів
Дроцик Михайло	Ґреґор	Мостиська	Мостиська
Біда Іван	Панько	Мостиська	Мостиська
Висоцький Михайло	Іван	Мостиська	Мостиська
Флисник Іван	Ілько	Балин	Милятин
Яцура Ґреґор	Михайло	Мостиська	Мостиська
Гаврило Лемех	Іван	Сосуля	Фільварки
Синейко Ґреґор	Іван	Сернівка	Туринка
Максим Ковалишин	Ілько	Плугів	Фільварки

Тишик Микола	Микола	Мервиця	Куликів
Федір Лисевець	-	Секшин	Біще
Радкевич Франя	-	Стриганка	Біще
Ілько Ґерол	-	Стриганка	Біще
Глова Юрко	Костянтин	Щепанів	Косова
Глова Семко	Костянтин	Щепанів	Косова
Смигора Анна	Михайло	Щепанів	Косова
Вохула Йосиф	Микола	Щепанів	Косова
Гнатущак Іван	Олекса	Щепанів	Косова
Біда Андрій	Іван	Щепанів	Косова
Баті Олекса	Іван	Щепанів	Косова
Тростянецький Олекса	-	Щепанів	Косова
Кунец Михайло	Василь	Щепанів	Косова
Тучаєць Олекса	Іван	Щепанів	Косова
Теодор Цепак	Петро	Тригубова	Косова
Стефан Худонович	Іван	Тригубова	Косова
Панько Гера	Панько	Тригубова	Косова
Кохман Теодор	Василь	Будилів	Будилів
Вінбранович Прокіп	Ґреґор	Будилів	Будилів
Бобрик Іван	Данило	Будилів	Будилів
Кохман Іван	Василь	Будилів	Будилів
Садова Ксеня	Яцко	Будилів	Будилів
Антонік Варвара	Михайло	Будилів	Будилів
Батіг Анна	Михайло	Будилів	Будилів
Труба Теодор	Іван	Будилів	Будилів
Смігора Василь	Йосиф	Будилів	Будилів
Батіг Лука	Теодор	Будилів	Будилів
Чипак Михайло	Стефан	Будилів	Будилів
Батіг Єва	Дмитро	Будилів	Будилів
Падура Йосиф	Михайло	Будилів	Будилів
Пелехів Михайло	Теодор	Будилів	Будилів
Чопак Олекса	Михайло	Кути	Куряни
Бучко Олекса	Семко	Кути	Куряни
Демянів Іван	-	Кути	Куряни
Падура Ґреґор	Петро	Кути	Куряни
Лабінський Петро	-	Кути	Куряни
Зінко Іван	-	Кути	Куряни
Курян Василь	Федьо	Новина	Яворів
Кунинець Олесь	Юрко	Гартфельд	Братковичі
Фольош Микола	Стефан	Гартфельд	Братковичі
Ткачик Василь	Дмитро	Гартфельд	Братковичі
Пилипів Іван	Луць	Гартфельд	Братковичі
Роханський Михайло	Кирило	Гартфельд	Братковичі
Мороз Микола	Дмитро	Гартфельд	Братковичі
Скіп Онуфрій	Яцко	Гартфельд	Братковичі
Андрієцький Михайло	Максим	Гартфельд	Братковичі
Свищ Михайло	Данко	Гартфельд	Братковичі
Волос Федір	Олекса	Гартфельд	Братковичі

Мисак Лука	-	Гартфельд	Братковичі
Хавалко Ґреґор	-	Гартфельд	Братковичі
Хавалко Павло	-	Гартфельд	Братковичі
Сало Євфросинія	-	Гартфельд	Братковичі
Мисак Петро	Лука	Гартфельд	Братковичі
Ілейко Антін	Ґреґор	Гартфельд	Братковичі
Перун Ілько	Семко	Гартфельд	Братковичі
Скіряк Федір	Данко	Гартфельд	Братковичі
Гасюк Микита	Семко	Гартфельд	Братковичі
Перун Ґреґор	Іван	Гартфельд	Братковичі
Паранчук Ґреґор	Василь	Гартфельд	Братковичі
Юськів Михайло	Павло	Гартфельд	Братковичі
Кулик Іван	Олекса	Гартфельд	Братковичі
Лишак Матвій	-	Гартфельд	Братковичі
Зарічний Олекса	Роман	Гартфельд	Братковичі
Юсько Ґреґор	Яцко	Гартфельд	Братковичі
Манко Олекса	Іван	Гартфельд	Братковичі
Перун Семен	Іван	Гартфельд	Братковичі
Петяк Петро	-	Гартфельд	Братковичі
Піх Антін	-	Гартфельд	Братковичі
Паранчук Іван	Михайло	Гартфельд	Братковичі
Семусьо Параня	Семко	Гартфельд	Братковичі
Антін Юрочко	Микола	Ясна	Перемишляни
Наварівська Анна	Єва	Ясна	Перемишляни
Пилип Юрочко	Теодор	Ясна	Перемишляни
Курлицький Юрій	-	Ясна	Перемишляни
Наварівська Ірена	-	Ясна	Перемишляни
Юрочко Данило	Петро	Ясна	Перемишляни
Коваль Олекса	Онисько	Ясна	Перемишляни
Мисяк Стах	Дмитро	Ясна	Перемишляни
Гірник Семен	Василь	Верещиця	Вербляни
Смигора Михайло	Йосиф	Щепанів	Козова
Дудик Іван	-	Щепанів	Козова
Ілько Героп	-	Стриганка	Біще
Лисавець Федір	-	Рекшин	-Біще
Белей Лука	Юрко	Юлянка-Стовпин	Топорів
Ковалишин Юрій	Станіслав	Юлянка-Стовпин	Топорів
Онишкевич Юрій	Іван	Юлянка-Стовпин	Топорів
Сліпець Іван	Федьо	Юлянка-Стовпин	Топорів
Пелех Максим	Дмитро	Юлянка-Стовпин	Топорів
Щирба Михайло	Антін	Юлянка-Стовпин	Топорів
Грем Микола	Гаврило	Забава	Стоянів
Баландюх Михайло	Петро	Юлянка-Стовпин	Топорів
Михайло Валько	Теодор	Юлянка-Стовпин	Топорів
Гайдук Марія	Микола	Сабанівка	Топорів
Ґреґор Іваськів	Семен	Дмитрів	Холоїв
Садзениця Микола	Іван	Терпіння	Холоїв
Микола Фаринник	-	Терпіння	Холоїв

Іван Садзениця	-	Терпіння	Холоїв
Садзениця Катерина	Іван	Терпіння	Холоїв
Кіх Микола	Іван	Терпіння	Холоїв
Павло Бенько	Олекса	Терпіння	Холоїв
Щерба Іван	Теодор	Станін	Кр. Радехів
Грем Микола	Ілько	Станін	Кр. Радехів
Принуда Марія	Ґреґор	Станін	Кр. Радехів
Принуда Марія	Ґреґор	Станін	Витків Новий
Ґрем Федьо	Іван	Станін	Кр. Радехів
Ґураль Теодор	Василь	Станін	Кр. Радехів
Вус Іван	Юрко	Бабиче	Холоїв
Гнат Манчур	Михайло	Дмитрів	Холоїв
Гайдук Марія	Микола	Сабанівка	Стоянів
Михайло Угляр	Василь	Сабанівка	Стоянів
Михайло Бенько	Іван	Стоянів	Стоянів
Марія Кавецька	-	Стоянів	Стоянів
Башенський Юрко	Микола	Стоянів	Стоянів
Петро Гамер	Михайло	Стоянів	Стоянів
Процайло Михайло	Іван	Станін	Витків Новий
Бенько Василь	Ґреґор	Станін	Витків Новий
Бубняк Іван	Андрій	Станін	Витків Новий
Микичак Іван	Іван	Станін	Витків Новий
Тлустяк Марія	Михайло	Станін	Витків Новий
Кунинець Євстахій	Андрій	Станін	Витків Новий
Мигаль Олена	Теодор	Станін	Витків Новий
Бенько Іван	Олекса	Терпіння	Холоїв
Прийма Стефан	-	Станін	Витків Новий
Горшко Іван	Ґреґор	Станін	Витків Новий
Бик Михайло	Олекса	Щуровець	Щуровець
Андрій Ярочко	-	Романівка	Щуровець
Кирило Бута	-	Щировець	Щуровець
Валько Петро	Федір	Щировець	Щуровець
Федір Курницький	Василь	Дмитрів	Холоїв
Сало Микола	Микола	Бабиче	Холоїв
Михайло Угляр	Василь	Сабанівка	Стоянів
Бик Микола	Олексадер	Стоянів	Стоянів
Лемех Михайло	Василь	Задвірці	Задвірці
Вахула Василь	Данко	Перемивки	Куликів
Коновал Петро	Василь	Куликів	Куликів
Ґера Ілько	Андрій	Перемивки	Куликів
Коновал Михайло	Мартин	Ст.Куликів	Ст.Куликів
Манко Іван	Василь	Артасів	Куликів
Ґлей Іван	Андрій	Куликів	Куликів
Коновал Єва	Данко	Сулимів	Куликів
Вахула Іван	Іван	Сулимів	Куликів
Сало Михайло	Матвій	Мазів	Глиняни
Щирецький Юрко	Тимко	Мазів	Глиняни
Ковальський Стефан	Олекса	Мазів	Глиняни

Гера Теодор	Гнат	Мазів	Глиняни
Ірочко Василь	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Саган Михайло	Василь	Унтервальден	Куровичі
Калітовський Петро	Іван	Унтервальден	Куровичі
Бенько Василь	Іван	Унтервальден	Куровичі
Баландюх Федір	Микита	Унтервальден	Куровичі
Трач Максим	Стефан	Унтервальден	Куровичі
Малець Михайло	Петро	Унтервальден	Куровичі
Ковалишин Анна	Петро	Унтервальден	Куровичі
Лех Петро	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Баландюх Стефан	Сенко	Унтервальден	Куровичі
Іваско Михайло	Іван	Унтервальден	Куровичі
Гриняк Лука	Онуфрій	Унтервальден	Куровичі
Лозинський Костянтин	Микола	Унтервальден	Куровичі
Іванів Василь	Андрій	Унтервальден	Куровичі
Барандій Василь	Санило	Унтервальден	Куровичі
Бенько Іван	Василь	Унтервальден	Куровичі
Баранко Василь	Іван	Унтервальден	Куровичі
Кавецький Петро	Іван	Унтервальден	Куровичі
Юрочко Пилип	Федір	Унтервальден	Куровичі
Грем Ґреґор	Максим	Унтервальден	Куровичі
Грем Ілько	Ґреґор	Унтервальден	Куровичі
Федорович Анна	Іван	Унтервальден	Куровичі
Балущак Теодор	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Ільчиняк Федір	Лука	Унтервальден	Куровичі
Ільчиняк Михайло	Федір	Унтервальден	Куровичі
Василькевич Анна	Якоб	Унтервальден	Куровичі
Василькевич Ханас	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Процайло Стефан	Микола	Унтервальден	Куровичі
Семко Юрочко	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Башенський Василь	Микола	Унтервальден	Куровичі
Башинський Микола	Олекса	Унтервальден	Куровичі
Курницький Олекса	Іван	Унтервальден	Куровичі
Жинчин Михайло	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Баландюх Яків	Микита	Унтервальден	Куровичі
Дригель Михайло	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Юрочко Олекса	Савка	Унтервальден	Куровичі
Терех Михайло	Іван	Унтервальден	Куровичі
Юрочко Максим	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Лемех Параня	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Кіт Маланка	-	Горожанка	Кр. Бережани
Текля Кіт	-	Горожанка	Кр. Бережани
Тлустяк Марія	-	Станін	Витків Новий
Андрій Нетлюх	Михайло	Дернів	Кам'янка Стр.
Піх Іван	Яцко	Пруси	Запитів
Йосип Михайло	-	Пруси	Запитів
Курляк Михайло	Антін	Пруси	Запитів
Савка Дмитро	Василь	Пруси	Запитів

Гера Теодор	Гнат	Мазів	Глиняни
Ірочко Василь	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Саган Михайло	Василь	Унтервальден	Куровичі
Калітовський Петро	Іван	Унтервальден	Куровичі
Бенько Василь	Іван	Унтервальден	Куровичі
Баландюх Федір	Микита	Унтервальден	Куровичі
Трач Максим	Стефан	Унтервальден	Куровичі
Малець Михайло	Петро	Унтервальден	Куровичі
Ковалишин Анна	Петро	Унтервальден	Куровичі
Лех Петро	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Баландюх Стефан	Сенко	Унтервальден	Куровичі
Іваско Михайло	Іван	Унтервальден	Куровичі
Гриняк Лука	Онуфрій	Унтервальден	Куровичі
Лозинський Костянтин	Микола	Унтервальден	Куровичі
Іванів Василь	Андрій	Унтервальден	Куровичі
Барандій Василь	Санило	Унтервальден	Куровичі
Бенько Іван	Василь	Унтервальден	Куровичі
Баранко Василь	Іван	Унтервальден	Куровичі
Кавецький Петро	Іван	Унтервальден	Куровичі
Юрочко Пилип	Федір	Унтервальден	Куровичі
Грем Ґрегор	Максим	Унтервальден	Куровичі
Грем Ілько	Ґрегор	Унтервальден	Куровичі
Федорович Анна	Іван	Унтервальден	Куровичі
Балущак Теодор	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Ільчиняк Федір	Лука	Унтервальден	Куровичі
Ільчиняк Михайло	Федір	Унтервальден	Куровичі
Василькевич Анна	Якоб	Унтервальден	Куровичі
Василькевич Ханас	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Процайло Стефан	Микола	Унтервальден	Куровичі
Семко Юрочко	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Башенський Василь	Микола	Унтервальден	Куровичі
Башинський Микола	Олекса	Унтервальден	Куровичі
Курницький Олекса	Іван	Унтервальден	Куровичі
Жинчин Михайло	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Баландюх Яків	Микита	Унтервальден	Куровичі
Дригель Михайло	Михайло	Унтервальден	Куровичі
Юрочко Олекса	Савка	Унтервальден	Куровичі
Терех Михайло	Іван	Унтервальден	Куровичі
Юрочко Максим	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Лемех Параня	Пилип	Унтервальден	Куровичі
Кіт Маланка	-	Горожанка	Кр. Бережани
Текля Кіт	-	Горожанка	Кр. Бережани
Тлустяк Марія	-	Станін	Витків Новий
Андрій Нетлюх	Михайло	Дернів	Кам'янка Стр.
Піх Іван	Яцко	Пруси	Запитів
Йосип Михайло	-	Пруси	Запитів
Курляк Михайло	Антін	Пруси	Запитів
Савка Дмитро	Василь	Пруси	Запитів

Пелещишин Дмитро	Ґреґор	Енседлер	Щерець
Микола Бакуш	Андрій	Сердиця	Щерець
Ґреґор Труш	Данило	Сердиця	Щерець
Єва Білецька	Теодор	Енседлер	Щерець
Іван Перун	Іван	Сердиця	Щерець
Микола Петяк	Іван	Сердиця	Щерець
Микола Єсип	Роман	Сердиця	Щерець
Микола Пеленьо	Євстахій	Сердиця	Щерець
Олекса Пелещишин	Теодор	Енседлер	Щерець
Микола Дутчак	Семен	Енседлер	Щерець
Кирило Дутчак	Анна	Енседлер	Щерець
Іван Оліярник	Іван	Енседлер	Щерець
Стефан Калита	Теодор	Енседлер	Щерець
Данко Харабара	Олекса	Сердиця	Щерець
Ілько Харабара	Олекса	Сердиця	Щерець
Михайло Кулик	Йосиф	Енседлер	Щерець
Михайло Вульчин	Петро	Енседлер	Щерець
Теодор Боровий	Микола	Енседлер	Щерець
Андрій Раб	Дмитро	Енседлер	Щерець
Іван Скіряк	Ґреґор	Енседлер	Щерець
Ґреґор Єсип	Стефан	Енседлер	Щерець
Дмитро Ґера	Михайло	Енседлер	Щерець
Пазин Василь	Костянтин	Енседлер	Щерець
Йосиф Флисник	Ґреґор	Сердиця	Щерець
Василь Пелиньо	Євстахій	Енсідел	Щерець
Іван Гертенфельд	Володимир	Енсідел	Щерець
Юрій Єсип	Семен	Енсідел	Щерець
Дмитро Єсип	Онисько	Енсідел	Щерець
Шокало Петро	Стефан	Любяна	Брідки
Процайло Семко	Федьо	Любяна	Брідки
Яріш Василь	Гаврило	Любяна	Брідки
Пирско Михайло	Іван	Любяна	Брідки
Герус Юрко	Гнат	Любяна	Брідки
Жук Михайло	Іван	Любяна	Брідки
Сидор Іван	Михайло	Любяна	Брідки
Мисак Олекса	Андрій	Любяна	Красів
Баландюх Теодор	Олекса	Любяна	Красів
Домащин Іван	Станіслав	Любяна	Красів
Галас Михайло	Іван	Любяна	Красів
Пудляк Михайло	Гнат	Любяна	Красів
Кіт Атанас	Луцій	Любяна	Красів
Лемех Михайло	Іван	Любяна	Красів
Скіп Теодор	Яцко	Любяна	Красів
Голод Іван	Юрко	Любяна	Красів
Ковальський Филип	-	Угерце Венявське	Гошани
Курницький Юрко	-	Вольчихи	Братковичі
Курницький Теодор	-	Вольчихи	Братковичі
Сало Василь	Василь	Завидовичі	Комарно

Юсько Федьо	Мартин	Завидовичі	Комарно
Козяр Федьо	Ґреґор	Завидовичі	Комарно
Старецький Іван	Ґреґор	Завидовичі	Комарно
Сало Михайло	Василь	Завидовичі	Комарно
Гето Тетяна	Василь	Завидовичі	Комарно
Думас Данко	Юрко	Завидовичі	Комарно
Ковальський Василь	Сенко	Завидовичі	Комарно
Сененко Дмитро	Михайло	Завидовичі	Комарно
Гето Петро	Василь	Завидовичі	Комарно
Крижовський Андрій	Йосиф	Завидовичі	Комарно
Хавалко Олекса	Максим	Завидовичі	Комарно
Ґера Яким	Федір	Завидовичі	Комарно
Вус Федір	Юрко	Завидовичі	Комарно
Стельмах Стефан	Сенко	Завидовичі	Комарно
Хавалко Мартин	Максим	Завидовичі	Комарно
Свобода Ґреґор	Василь	Завидовичі	Комарно
Тріщ Федір	Юрко	Завидовичі	Комарно
Макара Андрій	Іван	Завидовичі	Комарно
Сало Федір	Василь	Завидовичі	Комарно
Вахула Ґреґор	Ваврик	Цеперів	Яричів Новий
Манко Михайло	Петро	Цеперів	Яричів Новий
Коновал Микола	Іван	Цеперів	Яричів Новий
Тичик Анна	Ґреґор	Цеперів	Яричів Новий
Кечура Михайло	Дмитро	Цеперів	Яричів Новий
Филь Стефан	Василь	Цеперів	Яричів Новий
Лойко Андрій	Петро	Цеперів	Яричів Новий
Пелиньо Стефан	Михайло	Цеперів	Яричів Новий
Муха Василь	Яцко	Цеперів	Яричів Новий
Кулик Данко	Федір	Цеперів	Яричів Новий
Коновал Василь	Іван	Цеперів	Яричів Новий
Малець Микола	Петро	Великополе	Добростани
Павник Теодор	Іван	Сопошин	Мокротин
Ілько Садженица	Іван	Колодно Велике	Жовтанці
Михайло Садженица	Іван	Колодно Велике	Жовтанці
Єлейко Іван	Роман	Зимна Вода	Львів
Іван Банків	Петро	Рудно	Зимна Вода
Нагачевський Ґреґор	Костянтин	Конопниця	Зимна Вода
Солтис Дмитро	Пилип	Конопниця	Зимна Вода
Микитчак Теодор	Андрій	Конопниця	Зимна Вода
Микола Грень	Ілько	Валявка	Сокаль
Грем Йосиф	Прокіп	Валявка	Сокаль
Семен Іван	Максим	Вільшанка Мала	Красне
Букофай Іван	Семен	Вільшанка Мала	Красне
Іванович Василь	Теодор	Дорошів Великий	Куликів
Ганцуляк Дмитро	Іван	Конопниця	Зимна Вода
Гандз Михайло	Михайло	Конопниця	Зимна Вода
Лемих Семен	Проць	Конопниця	Зимна Вода
Андрій Грем	Василь	Старе Село	Давидів

Іван Щирба	Теодор	Станін	Витків Новий
Іван Дучак	Микола	Нагачів	Великі Очі
Кирич Андрій	Василь	Соколівка	Соколівка
Ґерус Іван	Тимко	Соколівка	Соколівка
Кирич Теодор	Михайло	Соколівка	Соколівка
Баландюк Теодор	Данко	Соколівка	Соколівка
Баландюк Микита	Василь	Соколівка	Соколівка
Андрій Волинець	Микола	Нагачів	Великів Очі
Лагно Іван	Михайло	Зимна Вода	Львів
Старецький Олекса	Іван	Ебенау	Любень Великий
Старецький Михайло	Іван	Ебенау	Любень Великий
Стельмах Семен	Іван	Стрілки	Бібрка
Дучак Дмитро	Омелян	Зимна Вода	Львів
Сало Луцій	Матвій	Коропуж	Гошани
Домащин Дмитро	Михайло	Конюшки Сем.	Копновичі Нові
Ковальський Микола	Данко	Конюшки Сем.	Копновичі Нові
Курницький Ілько	Іван	Чернихів	Копновичі Нові
Чепак Василь	Андрій	Бердичів	Шкло
Батіг Іван	Олекса	Бердичів	Шкло
Зінко Іван	Василь	Бердичів	Шкло
Бучко Олекса	Семко	Бердичів	Шкло
Романів Іван	Іван	Бердичів	Шкло
Кичура Микола	-	Бердичів	Шкло
Пилиньо Михайло	Теодор	Бердичів	Шкло
Смиґора Василь	Йосиф	Бердичів	Шкло
Іван Ковальський	Олекса	Шептиці	Рудки
Ґера Дмитро	Теодор	Смолин	Немирів
Балущак Стефан	Роман	Передриміхи М.	Жовква-Ланд
Ксеня Ренчка	Теодор	Преставки	Білий Камінь
Кіт Йосиф	Луцій	Преставки	Білий Камінь
Димас Ілько	Данко	Глинна	Пустомити
Дригіль Теодор	Михайло	Глинна	Пустомити
Сало Олекса	Андрій	Глинна	Пустомити
Івасько Іван	Ґреґор	Глинна	Пустомити
Ковалишин Пилип	Ілько	Глинна	Пустомити
Марія Желіско	Онуфрій	Пустомити	Пустомити
Ренчка Іван	Олекса	Пустомити	Пустомити
Семко Старецький	Юрко	Пустомити	Пустомити
Терналь Франц	Йосефа	Хоросно	Пустомити
Пелещишин Теодор	Павло	Хоросно	Пустомити
Єсип Іван	Гнат	Хоросно	Пустомити
Щирецький Ґреґор	Тимко	Шоломия	Гошани
Старецький Андрій	Пилип	Шоломия	Гошани
Пасин Іван	Омелян	Романівка	Стоянів
Микола Баран	Михайло	Престаки	Білий Камінь
Олекса Стельмах	Михайло	Престаки	Білий Камінь
Федір Шипка	Олекса	Стоянці	Твіржа
Михайло Маляшняк	Ілько	Стоянці	Твіржа

Тадеуш Сікора	Михайло	Нікловичі	Садова Вишня
Анна Гошка	-	Стоянці	Твіржа
Калітовський Микола	Михайло	Бишів	Стоянів
Кирич Іван	Лука	Задвір'я	Задвір'я
Баландюк Іван	Федір	Задвір'я	Задвір'я
Баландюк Василь	Іван	Задвір'я	Задвір'я
Баландюк Данило	Василь	Задвір'я	Задвір'я
Бута Федір	Проць	Задвір'я	Задвір'я
Сліпець Іван	Ґреґор	Задвір'я	Задвір'я
Сліпець Катерина	Михайло	Задвір'я	Задвір'я
Микичак Марія	Михайло	Задвір'я	Задвір'я
Сліпець Семен	Федір	Задвір'я	Задвір'я
Юзьків Іван	Пилип	Задвір'я	Задвір'я

ДАЛО

№ 71

Рознарядка відділу робочої сили губернатора дистрикту Галичина на примусовий вивіз українців до Німеччини

18 січня 1943 р.

	Весняна акція 1943 р.	Осіння акція 1.IX - 1.XII.1942	Поставки в січні 1943 р.
Дрогобич	500	1500	100
Самбір	1000	1000	200
Стрий	1500	1500	300
Дрогобич	3000	4000	600
Каменка	2000	3000	410
Львів-село	2000	3000	410
Львів-місто	8000	2000	1640
Рава-Руська	1000	3000	200
Золочів	3000	3000	615
Львів	16000	14000	3275
Станіслав	14000	13860	2860
Бережани	3500	6000	715
Чортків	5250	8000	1080
Тернопіль	4250	8000	870
Тернопіль	13000	22000	2665
Разом:	46000	53860	9400

Відділ робочої сили губернатора Дистрикту Галичина.

Опубл.: Боротьба трудящих Львівщини проти німецько-фашистських загарбників (1941-1944 рр.). Збірник документів і матеріалів. - Львів. - 1949. - С. 66.

№ 72

Доповідна записка начальника Центрального штабу партизанського руху членам Політбюро ЦК КП(б)У про політику польського уряду з питань українсько-польського кордону

21 січня 1943 р.

Совершенно секретно

Тов. Сталину И. В.,
тов. Молотову В. М.,
тов. Маленкову Г. М.,
тов. Берия Л. П.,
тов. Андрееву А. А.

О поведении поляков
и некоторых наших задачах

Заместитель польского премьера Миколайчик обратился по радио от имени правительства к польскому народу с речью, в которой призывал польских рабочих и крестьян не оказывать активного сопротивления немцам.

„Дзенник Польский", комментируя в передовой статье выступление Миколайчика, между прочим, пишет:

„Речь Миколайчика, призывающая от имени польского правительства страну к спокойствию и самообладанию, объясняется как раз последними событиями. Другая позиция польского населения, – указывал Миколайчик, – была бы на руку врагу. Иное поведение польского народа лишит союзников силы, которая может сыграть большую роль в конечном этапе войны".

Директивы о непротивлении немцам во время сохранения сил для „конечного этапа войны" разносят всюду по Польше агенты Сикорского.

В то же время на всей территории Польши и в западных областях Украины и Белоруссии идет большая работа по сколачиванию боевых скрытых националистических формирований. При этом агентам Сикорского приходится сталкиваться во многих местах с трудностью удержания поляков от открытой вооруженной борьбы с немцами.

Из многих районов Польши имеются сообщения о крушениях поездов, убийствах немцев, актах саботажа. Наиболее крупные выступления происходят в местах, где целые районы поляков выселяются и заселяются немцами. Там распространены пожары.

Из приведенных выше, а также многочисленных других статей в газетах и журналах, постановлений съездов и организаций, выступлений различного рода общественных, в том числе официальных деятелей, поведения эмиграции и т. д. можно считать вполне установленным следующее: поляки, в отношении восточных границ настроены непримиримо за

соблюдение условий Рижского договора. Это считается каноном современной польской политики. Более крайние элементы требуют даже борьбы за восточные территории Польши Ягеллонов. Поляки считают, что вопрос о западных границах Польши решится легко. С этой стороны в отношении Великобритании и Америки у поляков никаких опасений не имеется. Во всех отношениях опасным считается восточный сосед - Советский Союз, не признающий границ по Рижскому договору.

Кроме того, поляки страшно опасаются возможности установления советской власти в Польше и вхождения ее в СССР в результате войны и разгрома Германии. Поэтому поляки уже сейчас с большой тревогой следят за симптомами радикализации части рабочего класса Польши и дают директивы уничтожать представителей советского партизанского движения.

Поляки убеждены, что разгром Германии неизбежно произойдет в результате усилий Советского Союза, Америки и Великобритании и тратить людские резервы Польша для этого не намеривается.

Следовательно, польские силы сохраняются и организуются в наибольшей мере против нас. Людские резервы Польши необходимо считать достаточно солидными, так как после развала польской армии все боеспособное мужское население в основном находится в Польше.

В интересах государства нам необходимо принять некоторые меры. Невыгодно, чтобы немцы на территории Польши имели спокойную базу для своих мастерских, заводов, лазаретов, вспомогательных учреждений и т. д. Невыгодно также, чтобы все коммуникации немцев, проходящие через Польшу, не были подвергнуты воздействию партизан. В Польше необходимо разжечь партизанскую борьбу. Это, кроме военного эффекта, вызовет справедливые издержки польского населения на общее дело борьбы с немецкими оккупантами и приведет к тому, что полякам не удастся полностью сохранить свои силы.

Исходя из изложенного, полагал бы необходимым:

1. Использовать антинемецкие настроения польского населения на территории собственно Польши и разжечь там партизанскую войну;

2. Послать к весне 80-90 тщательно подобранных и обученных агентов, в совершенстве владеющих польским языком и имеющих связи среди польского населения для разжигания партизанской борьбы против немцев. У нас такие люди имеются из числа членов Компартии Польши, Компартии Западной Белоруссии и Украины;

3. Разрешить заняться этим вопросом Центральному Штабу партизанского движения, независимо и параллельно с деятельностью других органов в этом направлении.

20/I-43 г.

П. Пономаренко

Опубл.: Військо України. – К. – 1993. – №4. – С. 117-118.

№ 73

Телеграма Державного уповноваженого по постачанню робочої сили Заукеля губернаторові дистрикту Галичина Вехтеру про поставку українських робітників на шахти Німеччини

12 березня 1943 р.

Німецькій гірничій промисловості замість призваних до армії гірників потрібна робоча сила. Цю робочу силу можна взяти тільки в генерал-губернаторстві, бо інші області сходу та заходу вже одержали занадто високі вимоги щодо поставок робочої сили для військової промисловості.

Для виконання цього я запропонував своєму заступникові в генерал-губернаторстві - не пізніше квітня доставити в моє розпорядження 50000 придатних до гірничих робіт чоловіків . У тому числі близько 30000 - з дистрикту Галичина. Цю робочу силу треба взяти мобілізацією 3-х років від 19 до 22 річного віку.

Переговори мого заступника з урядом генерал губернаторства закінчені. Ви дістанете відповідні вказівки з Кракова. Прошу всіма заходами, які тільки є у вашому розпорядженні, виконати цей план.

Державний уповноважений по постачанню робочої сили Райху

Заукель

Опубл.: Боротьба трудящих Львівщини проти німецько-фашистських загарбників (1941-1944 рр.)... - С. 67.

№ 74

Звернення ОУН до польського народу із закликом спільно боротися проти фашистської та більшовицької агресії за незалежну Україну і Польщу

липень 1943 р.

Odezwa OUN

POLACY!

Zbliża się rozstrzygający moment teraźniejszej wojny, rozpoczętej zaborczością Berlina i Moskwy i prowadzonej w celu ujarzmienia wolnych narodów.

W miarę wyczerpywania się sił obu zaborców organizują się i wzrastają siły rewolucyjne narodów ujarzmionych. Pierwsze miejsce wśród narodów środkowej i wschodniej Europy, ujarzmionych imperializmem niemieckim i moskiewskim, zajmują narody ukraiński i polski. Oba te narody znajdują się dziś w zaciętej walce z okupantami, oba też przygotowują się do wskrzeszenia swoich państw narodowych.

Jednakowe położenie, wspólni wrogowie i wspólne cele, którymi sę własne państwa, winny by nakazywać obydwu narodom, jak wreszcie

wszystkim narodom ujarzmionym, wspólną walkę w jednych szeregach przeciwko imperialistycznym zaborcom. Albowiem jest zupełnie oczywistym, że cios ostateczny Berlina i Moskwy będą mogły zadać zwycięskie rewolucje narodów, przez te imperializmy ujarzmionych. Stąd też logiczną konsekwencją jest wspólny front rewolycyjny narodów ujarzmionych przeciw imperializmowi pod hasłem wolnych państw narodowych.

Naród ukraiński zawsze był przekonany, że warunkiem trwałego i niezależnego istnienia państwowego obu narodów ukraińskiego i polskiego jest obustronne porozumienie na platformie wzajemnego uznania. Warunek ten jest konsekwencją naszego wspólnego istnienia między dwoma potężnymi państwami — Niemcami i Rosją, które ze względu na swoją siłę i swój charakter imperialistyczny były zawsze wrogami narodów sąsiednich. A szczególnie zawsze dążyły one do ujarzmienia narodów ukraińskiego i polskiego. Trzeba też powiedzieć, że realizację tych planów ułatwieła im lekkomyślnie prowokowana nienawiść między ukraińskim i polskim narodem. Moskwa i Berlin znachodziły i w przyszłości znajdą wspólną mowę jeśli chodzi o powalenie państwa ukraińskiego lub polskiego i o ujarzmienie obu narodów. Prawdę tę poznał w szczególności naród polski w czasie rozbiorów, a ostatnio w roku 1939. Niestety prawdy tej nie chcą zrozumieć polskie koła imperialistyczne. Dziwnym i niezrozumiałym jest fakt, że dziś, kiedy naród polski jęczy w jarzmie niemieckiego najeźdźcy i kiedy również Rosja planuje nową okupację Polski, polscy przywódcy imperialistyczni wypowiadają bezmiłosierną walkę narodowi ukraińskiemu, odmawiają mu prawa na własny państwowy byt. Imperialiści polscy w żaden sposób nie mogą się pogodzić z walką niepodległościową narodu ukraińskiego i w swojej ślepej nienawiści do niego idą tak dalece, że stają się sprzymierzeńcami największych wrogów Polski Niepodleglej — imperializmu rozyjskiego i niemieckiego. Widoczne bowiem jest, że kiedy dziś przywódcy jednego narodu ujarmionego nawołują się do walki z drugim narodem ujarzmionym, to w ten sposób przyczyniają się do osłabienia wspólnego frontu ujarzmionych i sami sprzymierzają sięz zaborcami.

Ale właśnie tak jest, że nic innego tylko zwykła zaborczośc i chęć panowania nad drugimi narodami tworzy fundament całej polityki przywódców polskich. Dlatego tak prędko mogą oni znaleźć wspólną mowę z Berlinem i Moskwą jeśli chodzi o niszczenie narodu ukraińskiego i nie chcą widzieć tego, że wypowiadając dziś wojnę narodowi ukraińskiemu prowadzą na bezdroża swój własny naród i przegotowują dla niego katastrofę.

O cóż chodzi przywódcom polskim?

Na podstawie ich różnych wydań ("Walka", "Nasza Ziemia Wschodnia", "Ziemie Wschodnie Rzeczypospolitej" i inne) stwierdzić możemy, że chodzi tutaj o Ziemie Zachodnio-Ukraińskie, które oni nazywają "Nasze Ziemie Wschodnie". Przy tym jednak niektórzy obejmują tym pojęciem także ziemie wschodnie ukraińskie aż do rzeki Dniepr włącznie.

Wszystkie te terytoria – według ich mniemania – miałaby być wcielone do państwa polskiego. W ten sposób polscy imperialiści chcą przemocą ujarzmić 7 milionów Ukraińców Zachodniej Ukrainy, iak to było do roku 1939, a oprócz tego całą Ukrainę Prawobrzeżną . Zrozumiałym jest, że chodzi o zaborczość podobną do imperializmu Moskwy lub Berlina.

Na ziemiach Zachodniej Ukrainy, nie mówiąc już o Prawobrzeżnej, żyje w przytłaczającej większości naród ukraiński. O tym wie każdy Polak, niezależnie od polityki kolonizacyjnej, która trwała całe stulecia, rządom polskim nie udało się zmienić oblicza tych ziem. Dlatego śmiesznym jest, jeśli czytamy dziś w wydaniach polskich o nowych planach zmierzających do zniszczenia narodu ukraińskiego w Zacodniej Ukrainie. Jeśli zaś tego nie udało się zrobić w ciągu kilku stuleci, to nie uda się i teraz. Ukraińskiego charakteru Zachodniej Ukrainy nikt zaprzeczyć nie może, tutaj bowiem w dławiącej większości żyje ludność ukraińska. Polacy tworzą znikomą mniejszość i to szczegulnie w miastach. Kiedy imperialiści polscy na podstawie tego faktu żądają przyłączenia zachodniej Ukrainy do Polski, to jest to tym samym, czym byłyby nasze pretensje do całego województwa krakowskiego z tego powodu, iż tam żyją także Ukraińcy.

Oprócz tego polskie czynniki kierujące zapominają o tym, że naród ukraiński jest narodem, który całe stulecia walczy o swe państwo i że szczególnie w przeciągu dwóch ostatnich dziesięcioleci nie wahał się on prowadzić walkę o swą wolność z najstraszniejszym wrogiem bolszewickim. Także niemieckiemu okupantowi naród ukraiński wypowiedział bezkompromisową walką nie zważając na to, że Niemcy były jeszcze do niedawna największą potęgą militarną świata. Jakże mogą myśleć imperialiści polscy, że my zgodzimy się na nową niewolę polską? Nadzieje na Śpoczciwy ludek ruski" już nieraz Polaków drogo kosztowały, teraz jednak mogą tragicznie wpłynąć na los Polski.

40-milionowy naród ukraiński walczy dziś przeciw potężniejszym wrogom i napewno potrafi obronić swą niepodległość także przed polskimii imperialistami.

Nie chcącym umierzyć w te prawdę potrafimy ją na praktyce udowodnić. Naród ukraiński będzie walczył przeciwko wszelkim próbom oderwania zachodniej Ukrainy od reszty ziem ukraińskich, uważając te próby za dążenia imperialistyczne, odmawiające prawa na samookreślenie narodowe.

Polacy:

Wspólny los, który nas dziś złączył i nasza walka przeciw zaborcom Berlina i Moskwy za własne państwo żądają porozumienia obu narodów. Naród ukraiński zawsze jest gotów do takiego porozumienia. Nie żywimy wrogich planów w stosunku do narodu polskiego i nie chcemy ani jednej piędzi ziemi polskiej. Uznajemy prawo każdego narodu na samookreślenie i na własne państwo. Nasz stosunek do narodu polskiego oparty jest na przyjaźni i chęci wspułżycia.

Niestety, tego naszego stanowyska nie chcą zrozumieć polscy przywódcy imperialistyczni. Oni nie przyjmują prawa narodu ukraińskiego

na własne państwo, oni nawołują masy polskie do walki z narodem ukraińskim. Oni wykorzystują nawet okupanta niemieckiego w celu zniszczenia narodu ukraińskiego. Polskie Sonderdiensty, Bahnschutze, Biegenschafty, polscy Volksdeutsche pomagają Niemcom ujarzmiać naród ukraiński. W ten sposób przyczyniają się oni do wzmocnienia Niemców i ułatwiają im terroryzowanie także ludności polskiej. Bojówki polskie na Chełmszczyźnie, Podlasiu, Galicji, Wołyniu prowokują Niemców do akcji przeciwukraińskich, stają się niemieckim narzędziem w walce przeciw narodowi ukraińskiemu. Jeżeli skutkiem tego dochodzi do wzajemnej walki między ludnością ukraińską i polską, Niemcy z zadowoleniem zacierają ręce.

Cała ta robota polskich imperialistów, którzy stracili wszelkie poczucie odpowiedzialności, jest wywołana ich szowinizmem i głęboką nienawiścią do narodu ukraińskiego. W rezultacie przynosi ona szkodę obu narodom. Dlatego też trzeba z nią skończyć.

Polacy:

Naród ukraiński, który tak samo jak i wy walczy o własne państwo, pragnie zgody z narodem polskim i przyjacielskiego istnienia obok siebie wolnej Ukrainy i Polski.

Równocześnie jednak nie dopuścimy, ażeby imperialiści polscy ujarzmili chociażby tylko część ziem ukraińskich. W szczególności w chwili obecniej nie będziemy bezkarnie tolerować wszystkich planów i aktów terrorystycznych polskich imperialistów, aktów, które skierowane sę przez życiu i mieniu obywateli ikraińskich.

Polacy, mieszkańcy Wschodniej Ukrainy.

Wasi wrogowie imperialistyczni nawołują Was do walki z narodem ukraińskim. Pamiętajcie, że Wy mieszkacie wśród większości ukraińskiej i dlatego wszelka próba walki z narodem ukraińskim będzie bezskuteczna. Jeśli usłuchacie podszczuwań imperialistycznych, doprowadzicie wyłącznie do przelewu krwi Waszej, gdyż naród ukraiński będzie z całą stanowczością bronił swego prawa na samookreślenie i na własne państwo.

My nie chcemy nikogo z Was ujarzmiać. Na terytorium państwa ukraińskiego zostaną tylko ci z Was, którzy dobrowolnie oświadczą, że chcą zostać. My gwarantujemy im pełną swobodę, bezpieczeństwo i równe prawa na równi ze wszystkimi obywatelami narodowości ukraińskiej.

Nasze haslo: wolność narodom i jednostce.

Niech żyją wolne państwa narodowe narodu ukraińskiego i polskiego. Na wspólny front walki wszystkich narodów ujarzmionych.

Narody ujarzmione, łączcie się w walce przeciw imperialistom.

Śmierć zaborcom.

W lipcu 1943 r.

Organizacia Ukraińskich Nacjonalistów Niepodległościowców

CA KC PZPR zesp. 2201/10 sygn. 202/I-34

Опубл.: Siwicki Mikołaj. Dzieji konfliktów polsko-ukraińskich. — Warszawa, 1992. — T. 2. — S. 169-173.

№ 75

Стаття Михайла Палідовича („М. Західного") „Чи політичний розум переможе? На тему українсько-польських взаємин"

Листопад 1943 р.

Від 1942 року польська підпільна преса почала присвячувати дещо більше – ніж до цього часу уваги українській справі. На неї склалось цілий ряд причин. Найважнійшою була – це можна було відчути із польських писань, – ріст внутрішньої сили українства і його консолідація в ідейній та організаційній площині біля гасла Української Самостійної, Соборної Держави. Саме цей ріст примусив польські політичні круги звернути увагу на українство як чинник, що відіграє не маловажну ролю у формуванні політичного обличчя східньо-європейського простору. Свідомість ваги цього чинника штовхнула частину польських політичних діячів до розробки програмових основ своєї т. зв. української політики.

Яка основна ідея цієї політики? Відповідь на це питання дав нам ще весною 1942 р. орган п. н. „Зємє Всходнє Жечи-Посполітей" (Східні землі Річи Посполитої). З нього можна було довідатися багато цікавих речей; не тільки те, що поляки обстоюють непорушність кордонів своєї держави з 1939 р., але і – що найбільш інтересне – те, що вони хотять політично об'єднати Польщу, Україну і Білорусь в одній, на лад ягайлонської Польщі, побудованій державі. Як бачимо, ягайлонська ідея стала основою польської політики у відношенні до української справи.

З уваги на реалізацію цієї ідеї, частина поляків намагається не дразнити непотрібно українців, противно, робити деякі кроки, які з одного боку їх нічого не коштують, а з другого – можуть принести їм деяку користь. Класичним того рода кроком є заклик, спрямований до польської підпільної преси „департаментом інформації при повновласникові польського уряду", поміщений в лютневому числі органу „ Наше Зємє Всходнє „ (Наші Східні Землі). Департамент інформації стверджує у своїому заклику, що українська справа є одною із найважніших проблем польської політики і тому слід трактувати її поважно, спокійно і істотно. Хай зникнуть – читаємо у заклику –раз на завжди шермування „гайдамацькою диччю" і називання „попами" українських греко-католицьких священиків.

Така польська теорія. З'ясовувати наше ставлення до неї на цьому місці не вважаємо за потрібне. Нас обходить в першу чергу польська дійсність, бо тільки вона – побіч нашої політичної рації – може мати вирішальний вплив на уклад українсько-польських взаємовідносин.

Зайво було б розписуватися широко про цю дійсність. Кожний українець, що має змогу безпосередньої зустрічі з польським елементом, знає її з власного досвіду. Пригадаймо собі роль поляків з фольксдойчерською виказкою; поведінку поляків і з т. зв. Зондердінсту, Баушуцполіції, Бавдінсту, Лігеншафтів, органів загальної адміністрації, тощо. Пригадаймо ті численні провокації і вбивства, що їх допускаються польські боївки – зокрема на терені Холмщини і Підляшшя.

Пригадаймо врешті кров сл. п. сотн. Франца Бориса, полк. Якова Войнаровського, Д-ра Миколи Струтинського. Чи можна в цій дійсності говорити про зміну польської політики у відношенні до українців? Мова поданих вгорі фактів настільки яскрава, що не лишає найменших сумнівів у тому напрямі. Вона спроможна переконати навіть найбільш легковірних і радикально вилікувати їх від всяких ілюзій. Не виключене, що будуть спроби пояснити ці вбивства відрухом населення, або намагання перекинути відповідальність на більшовицьких партизан чи бандитські елементи. Про відрух не має мови. Вбивства організовані планово і систематично: виконують їх члени польських підпільних організацій; ніхто з польських компетентних чинників свого ставлення до того роду фактів не з'ясував і проти них не виступив, значить діються вони за загальною апробацією всього польського громадянства. В паперові заяви не віримо. Можуть пани департаментів писати Бог-зна які українофільські апелі; факти, творені польськими руками доводять, що „на заході без змін". Політичне безглуздя проти української акції очевидне. Вбивства українських культурних чи кооперативних діячів, поліцистів та урядовців не поставлять польської границі на Збручі, ані не перетягнуть її за Дніпро. Звичайний тверезий розум диктує потребу перемир'я - хай і збройного - поміж націями, що їм хижацькі імперіялізми грозять не відірванням того чи іншого шматка землі, але повним знищенням. Рік тому назад ми мали відвагу стати за відпруження на українсько-польському відтинку в свідомості того, що не на ньому, а на російсько-німецькому рішатиметься наша доля. Український нарід і далі стоїть на тому становищі, бо його диктує наша політична рація, не зважаючи на те, що друга сторона показує нам або донкіхотський імперіалізм з підпільної криївки - в стилі писань про ягайлонську імперію, або „кресовий" політичний ідіотизм у формі безглуздих вбивств невинних українських громадян. Бо чим же іншим пояснити польську активність на українському відтинку тоді, коли німці не криються з програмою фізичного винищення поляків, коли Сталін приготовляє уряд радянської Польщі, а далека Англія не хоче чи не може дати навіть дипломатичної підтримки своїому польському „союзникові".

Хотіли б ми, щоб поляки зрозуміли всю помилковість своєї дотепершньої політики, щоб зрозуміли, що своєю протиукраїнською акцією вони провокують українське населення до відплати, що сьогодні не вийде на добро ні їм ні нам, тільки тим, що хочуть нас знищити. Ми хотіли б, щоб у них переміг політичний розум, а не сліпий шовінізм, щоб вони відмовилися від всякого імперіалізму і разом з усіма поневоленими націями, що їм грозять одні і ті самі імперіалісти, боролися за знищення політичного гніту і соціального рабства за свободу народам і людині.

Рівночасно однак ми не хотіли б, щоб поляки зрозуміли наше становище, як нашу слабість. Це була б дуже велика польська помилка, яка могла б мати для них в майбутньому дуже прикрі наслідки. Все польське минуле та їхнє відношення до українського народу доказують, що первородним гріхом польської верхівки було легковаження української проблеми. Поляки завжди вперто і консеквентно заперечували право ук-

раїнського народу на самостійну державу. Коли вони й говорили деколи з українцями, як політичним партнером, то тільки тоді, коли в українців була достаточна сила, щоб поляків до того змусити. При тому однак рівночасно кували поляки плани на зраду свойого партнера. Ломання договорів, заключених поляками з українцями, стало наче другою національною прикметою поляків. Коли до цього долучити ще ославлену польську мегаломанію, яка каже їм нпр. сьогодні відігравати старі ягайлонські теорії, то зрозумілою стає трудність розв'язки ряду українсько-польських проблем. Бо, щоб навести лиш один приклад польської відірваности від реального грунту – як уявляють поляки – здійснення ягайлонської держави, в якій двадцятьмільйоновий польський нарід мав би накинути свою волю 45 міль. українців і 14 міль. білорусинів і литовців? Не тільки ми, але й кожний, хто знає дещо про реальний уклад сил на сході, може подивляти тільки польську наївність.

Завдяки своїй впертій революційно-визвольній боротьбі, розпоряджає сьогодні український нарід достатньою скількістю організованої сили, щоб отверто розглядати можливості розв'язки польсько-українських проблем. Сучасна дійсність, в якій знайшлися оба народи, промовляє за наладнання відносин мирними методами. Коли поляки нашу добру волю зле зрозуміють і – йдучи старими шляхами схочуть з нами боротьби, то її будуть мати. Боротьби ми не лякаємось, а зокрема не лякаємось погроз, які сьогодні вже (з підпілля!) лунають під адресою українського народу на сторінках деяких польських органів. Ми полякам не погрожуємо і від поляків нічого їхнього не хочемо. На польські землі не зазіхаємо, бо визнаємо право кожного народу на власну державу на його етнографічній території. Але, коли цього священного права схочуть поляки відмовляти нам, тоді стрінуться з одним організованим фронтом цілого українського народу, що не дасть себе поневолити жодному імперіалізмові.

Опубл.: Бюлетень. Краєвий Провід Організації Українських Націоналістів Самостійників-Державників. – 1943. – №11. – С. II-14.

№ 76

Із стенограми переговорів керівників СРСР, США і Великобританії на Тегеранській конференції щодо українсько-польського кордону та можливого переселення

1 грудня 1943 р.

Черчилль. Было бы хорошо здесь, за круглым столом, ознакомиться с мыслями русских относительно границ Польши. Мне кажется, что тогда Иден или я могли бы их изложить полякам. Мы полагаем, что Польшу следует удовлетворить, несомненно, за счет Германии. Мы были бы готовы сказать полякам, что это хороший план и что лучшего плана они не могут ожидать. После этого мы могли бы поставить вопрос о восста-

новлении отношений. Но я хотел бы подчеркнуть, что мы хотим существования сильной, независимой Польши, дружественной по отношению к России.

Сталин. Речь идет о том, что украинские земли должны отойти к Украине, а белорусские - к Белоруссии, то есть между нами и Польшей должна существовать граница 1939 года, установленная советской конституцией. Советское правительство стоит на точке зрения этой границы и считает это правильным.

Рузвельт. Возможно ли будет организовать в добровольном порядке переселение поляков с территорий, отошедших к Советскому Союзу?

Сталин. Это можно будет сделать.

Опубл.: Советский Союз на международных конференциях периода Великой отечественной войны 1941-1945 гг. Т. II. Сборник документов. - Москва. - 1978. - С. 165.

№ 77

Проект „Засад польської політики щодо української проблеми" про примусове виселення українців після завершення війни та встановлення кордонів Польщі 1939 року

1943 р.

[Wytyczne w kwestii ukraińskiej]

W miarę czasowego wchodzenia wojny w fazę końcową skupia się uwaga polskego społeczeństwa Małopolski Wsch. w pierwszym rzędzie na zagadnieniu południowo-wschodniej granicy Rzeczpospolitej oraz na konieczności ustalenia przed zakończeniem wojny podyktowanych polską racją stanu wytycznych polityki odnośnie tych ziem w odbudowanym Państwie Polski.

Szereg faktów uzasadnia przynależność ziem Małopolski Wschodniej w przedwojennych granicach do Polski:

1) Ziemie te stanowiły do wybuchu wojny integralną część Rzeczpospolitej i jedynie na skutek militarnej klęski Polski z Niemcami znalazły się kolejno pod okupacją sowiecką i nimiecką.. Wykorzystywanie tej przejściowej sytuacji dla zmian terytorialnych kosztem Polski byłoby równoznaczne z budowaniem nowych form politycznych Europy na podstawie hitlerowskich i sowieckich aktów gwałtu i przemocy.

2) Ogromna większość ludzi Małopolski Wschodniej przynależy analogicznie do reszty Polski, a w przeciwieństwie do ZSRR do cywilizacyjnej wspólnoty zachodnioeuropejskiej skutkiem wiekowego wspólnego historycznego rozwoju.

3) Na terenie Mołopolski Wschodniej znajduje się przeszło 2-milionowa w pełni uświadomiona narodowo i stojąca bez zastrzeżeń

na stanowisku państwowości polskiej masa ludności polskiej, tworząca dwie silne i dynamiczne kulturalne wyspy o większości polskiej (lwowska i tarnopolska).

4) Ziemie Małopolski Wschodniej tworzą integralną część składową polskiego obszaru gospodarczego i jego niezbędne uzupełnienie ze względu na przemysł naftowy, potencjalne siły energetyczne rzek karpackich oraz produkcję rolną tak pod względem ilościowym jak i jakościowym.

5) Trudna do obrony granica wschodnia Rzeczpospolitej uległaby znaczniejszemu jeszcze pod względem strategicznym pogorszeniu z chwilą utraty linii Zbrucza.

Jedyną podstawą dla tych, którzy chcą kwestionować przynależność ziem południowo-wschodnich do Polski stanowi tzw. problem ukraiński, występujący na tych ziemiach w specjalnie ostrej i groźnej dla całości Państwa Polskiego formie. Wynika on z faktu, że kresy wschodnie Rzeczpospolitej, a w tym i jej ziemie południowo-wschodnie zamieszkuje zwarta kilkumilionowa masa ludności, określająca siebie obecnie mianem Ukraińców, która stanowi bezwzględną większość ludności tak całości tych ziem, jak i większości powiatów. Ludność tę łączy wspólnota etniczna, języka i kultury, łączy ją w pierwszym rzędzie wspólnoukraińskie poczucie narodowe, wprawdzie jeszcze niezupełnie ugruntowane, ale sięgające już bardzo głęboko we wszystkie bez wyjątku warstwy społeczne, czemu w dużej mierze sprzyja fakt, że inteligencję i włościaństwo ukraińskie łączą bardzo silne więzy oparte na żywym i częstym zjawisku pokrewieństwa, wspólnocie myśli, działania i interesów ekonomicznych. Zresztą proces budzenia się ukraińskiej świadomości narodowej był procesem naturalnym, związanym z pewnymi procesami dokonującym się na całym świecie. Wyrazem politycznym ukraińskiej świadomości narodowej jest powszechne dążenie do zjednoczenia wszystkich Ukraińców w niepodległym państwie. Na terenie ziem południowo-wschodnich niepodległościowy ruch ukraiński posiada zdecydowany charakter antypolski skutkiem długoletniej działalności czynników szowinistycznych inspirowanych i wspieranych materialnie przez Wiedeń, Berlin i Moskwę i posługujących się jako narzędziem propagandy organizacją kościelną cerkwi unickiej. Wyzyskując zręcznie antagonizm klasowy chłopa ukraińskiego do polskiego właściciela ziemskiego, antagonizm religijny grekokatolików do łacinnuków, budząc zawiść wobec chłopa polskiego zajmujowcego Śziemię ukraińską", udało się czynnikom szowinistycznym wpoić w szerokie masy ukraińskie uczucie ślepej i dziś niejako organicznej nienawiści do wszystkiego co polskie.

To nastawienie psychiczne większości społeczeństwa ukraińskiego znalazło swój wyraz zewnętrzny w masowych mordach polskich żołnierzy, funkcjonariuszy państwowych, właścicieli ziemskich, osadników, chłopów itp., rabunku mienia państwowego i prywatnego polskiego, nader chętnym inspirowaniu i współdziałaniu z okupacyjnymi władzami sowieckimi i niemieckimi w tępieniu elementu polskiego i niszczeniu wielowiekowej na tych ziemiach kultury polskiej.

W chwili obecnej narodowy ruch ukraiński znajduje się w negacji do wszystkiego i wszystkich; jest nastawiony równocześnie antypolsko, antyniemiecko i antysowiecko, a nie znajdując spodziewanego oddźwięku na Ukrainie naddnieprzańskiej nie posiada mimo znacznego osłabienia polskości na ziemiach południowo-wschodnich dostatecznych sił własnych do zrealizowania swego celu niepodległości i zjednoczenia Ukrainy.

Nic nie wskazuje na to, by do momentu obejmowania władzy przez państwowość polską nastąpiły z inicjatywy samego społeczeństwa ukraińskiego większe zmiany w tym nastawieniu. Tym samym chwila już obecna daje w pełni podstawę do sprecyzowania wytycznych polskiej polityki w stosunku do problemu ukraińskiego na ziemiach południowo-wschodnich.

Rozwiązanie kwestii ukraińskiej w Polsce to w pierwszym rzędzie stworzenie warunków, które by uniemożliwiły jakąkolwiek obcą interwencję.

Podnoszenie tzw. programu wschodniego (prometeizm) jest w chwili obecnej i na długie jeszcze co najmniej lata nierealne i niebezpieczne; nierealne, gdyż niepodległą Ukrainę naddnieprzańską musiałaby wywalczyć armia polska bez pomocy, a nawet przy prawie pełnym wrogim nastawieniu miejscowej ludności, a odpowiedniej do tego siły militarnej Polska nie posiada i nie prędko posiadać będzie; niebezpieczne, gdyż pewna klęska w wojnie o Ukrainę postawiłaby pod znakiem zapytania niepodległość samej Polski, pomijając konieczność odwrócenia uwagi od zachodu, na którym skupienie jej połączone z wytężeniem wszystkich sił i całej energii jest bezwzględnym nakazem chwili.

Fakty przemawiające za przynależnością ziem południowo-wschodnich do Polski oraz względy postępu politycznego i gospodarczego (tworzenie większych wspólnot) decydują negatywnie o możliwości powstania i utrzymania się niepodległego państwa ukraińskiego na terenie tzw. Galicji.

Autonomia terytorialna oznaczałaby tylko wzmocnienie aktualnych, masowych nastrojów antypolskich, utrzymanie i rozszerzenie dogodnej podstawy dla wrogiej wobec Polski agitacji czynników postronnych, a w konsekwencji wymagałaby wyrzeczenia się przez naród polski całego tego kraju. Zresztą koncepcja autonomii terytorialnej nie odpowiada w żadnym wypadku postulatom ukraińskich czynników politycznych i będzie przez nie traktowana zawsze jako szczebel do uzyskania całkowitej niepodległości.

Umowy między państwem a ugrupowaniami politycznymi mniejszości narodowych są sprzeczne z pojęciem suwerenności państwowej i według doświadczeń niewykonalne a zatem bezcelowe.

Polityka polska w kwestii ukraińskiej musi zerwać z metodami stosowanymi przez rządy polskie przed wojną, tzn. musi to być polityka jasna i konsekwentna, a nie zmienna i koniunktyralna, musi zmierzać do zasadniczego rozwiązania kwestii ukraińskiej, a nie do doraźnych korzyści.

WYTYCZNE POLITYKI POLSKIEJ WOBEC PROBLEMU UKRAIŃSKEGO

Okres konspiracji:

Polskie czynniki miarodajne współdziałają w utworzeniu ukraińskiej grupy politycznej, która by prowadziła działalność konspiracyjną wśród społeczeństwa ukraińskiego na zasadach zgodnych z Śplatformą" porozumienia przedłożoną w punkcie E projektu Stefana.

Polskie czynniki miarodajne prowadzą akcję propagandową w sprawie wymienionej w punkcie E Śplatformy" porozumienia wśród społeczeństva ukrayńskiego.

Akcje powyższe mają na celu przeciwdziałanie ukraińskiej akcji zbrojnej, a w razie dojścia do skutku rewolty ukraúńskiej – danie możności społeczeństwu ukraińskiemu wyboru między dwiema koncepsjami: anty- i pro- polską.

Okres przejściowy

I. Przede wszystkim być przeprowadzony ścisły wymiar sprawiedliwości za postępowanie w czasie wojny i okupacji obcej w stosunku do tych obywateli Państwa Polskiego, którzy działali na jego szkodę, dokonali mordów i rabunków, nawoływali do pogromu ludności polskie oraz sprzyjali lub pomagali bezpośrednio z całą surowością i sumiennością, jednak w możliwie najkrótszym czasie. Wszelki kompromis w tej sprawie jest niedopuszczaly jako naruszenie elementarnego poczucia sprawiedliwości.

II. Należy usunąć wszelkie skutki działalności okupantów lub działalności dokonanej przy pomocy okupantów oraz w ogóle w czasie wojny, mające na celu ukrainizację Kresów Wschodnich lub osłabienie ich polskości. W szczególności należy usunąć poza granice Polski napływową w czase wojny ludność o obcym poddaństwie.

III. Celem radykalnego zlikwidowania kwestii ukraińskiej, a tym samym usunęcia głuwnej przeszkody w przyjaznym ułożeniu się stosunków polsko-rosyjskich należy dążyć do zawarcia z Rosją (wzgl. z Ukrainą sowiecką) umowy o wymianie przymusowej całej ludności ukraińskiej ziem południowo-wschodnich w zamian za Polaków zamieszkałych na terenie Rosji. Od wymiany wyjęte winny być te osoby narodowości ukraińskiej, które 1) udowodnią w pełni czynną współpracę w dziele związania tych ziem z państwowością polską, 2) uzyskają pozwolenie na wyjazd z Polski na stałe do innych krajów. Dopóki ta wymiana nie nastąpi należy przeprowadzić zupełne wysiedlenie Ukraińców a) z pasa granicy polsko-rosyjskiej, b)z pasów kolejowych, tras kanałowych pobrzeża rzek spławnych, autostrad oraz innych ważnych linii komunikacyjnych, c) z okręgów i miejscowości strategicznie, politycznie i gospodarczo ważnych.

Wymiana ludności pomiędzy Polską i Sowietami może być zastosowana jedynie na zasadzie zupełnej dobrowolności. Hasła przymusowego przesiedlenia Ukraińsów do Sowietów stają się poważnym argumentem dla polityki sowieckiej zmierzającej do zaboru ziem polskich kresów wschodnich, skłania natomiast Ukraińców do zbrojnego oporu. Przesiedlenie ustawowe mogłoby być zastosowane jedynie wówczas,

gdyby nowa granica polsko-sowiecka była linią kompromisową między granicą ruską a granicą z 21 VI 1941 r.

IV. Zorganizowanie stałego, ścisłego i surowego nadzoru nad polityczną i społeczną działalnością Ukraińców i ich organizacji jako żywiołu antypolskiego i antypaństwowego, ścigając sądownie i administracyjnie wszelkie objawy nielojalności wobec Państwa Polskiego albo nienawiści antypolskiej.

Po stabilizacji stosunków międzynarodowych.

1) Zasadą polityki jest zgodne współżycie narodowości polskiej z ukraińską.

2) W wypadku gdyby zawarcie polsko-rosyjskiego układu o wymianie ludności nie było możliwe lub nie dało dostatecznego rezultatu winna polityka polska doprowadzić w możliwie krótkim okresie czasu do takiego ilościowego stosunku ludności polskiej do niepolskiej na całym terenie ziem południowo-wschodnich za wyjątkiem wąskiego pasa górskiego karpackiego, aby w poszczególnych województwach, powiatach i gminach element polski reprezentował co najmniej 75% ogółu ludności przez:

a) przesiedlenie na tereny Polski środkowej i zachodniej oraz planowe tam rozmieczszenie niepolskiej, a w szczególności ukraińskiej ludności wiejskiej celem upełnorolnienia małorolnych i zatrudnienia bezrolnych,

b) przesiedlenie i planowe rozmieszczenie w miastach, miasteczkach i ośrodkach przemysłowych Polski środkowej i zachodniej miejskiej ludności niepolskiej, w szczególności ukraińskiej oraz zatrudnienie jej tam w jej zawodach,

c) popieranie emigracji ludności ukraińskiej za granicę Polski z tym zastrzeżeniem, że polityka polska winna przeciwstawiać się zwartemu osadnictwu ukraińskiemu na terenie Czech celem uniknięcia możliwości irredenty,

d) planową i pod każdym względem celową polską kolonizację ziem południowo-wschodnich a w szczególności przez osiedlenie małorolnej ludności polskiej z województw zachodnich i centralnych na ziemi pozostałej po przesiedlonej ludności niepolskiej oraz pochodzącej z usprawiedliwionej względami natury narodowej i państwowej parcelacji wielkiej własności.

Wszystkim swym obywatelom Ukraińcom zapewnia Państwo Polskie pełnię obywatelskich praw politycznych gospodarczych i kultyralnych. Realizacja tych praw winna być połączona spesjalną polityką państwową, mającą na celu związanie Ukrainców z Polską..

3) Głoszenie nienawiści między obu narodami będzie ustawowo wzbronione.

4) Należy przeprowadzić ściśle restytucję polskiego stanu ludnościowego utraconego w ostatnich czterech dziesiątkach lat na skutek tzw. kradzieży dusz drogą sprostowania metryk przez specjalnie do tego wydelegowane komisje.

5) Po uzyskaniu wskazanego w punkcie 2) stosunku ilościowego ludności należy wydać zakaz tworzenia odrębnych ukraińskich orga-

nizacji gospodarczych, zaś istniejącym – w szczególności spółdzielczym – nadać charakter organizacji wspólnych.

Polska zapewnia Ukraińcom pełny udział w korzyściach wynikających z reformy rolnej i industrializacji. W obu tych procesach należy jednak zmierzać do tego, by element ukraiński rozmieścić równomiernie na terenie całej Polski. Winno to być osiągnięte przy pomocy środków polityki osiągnięte przy pomocy środków polityki gospodarczej, a nie przy pomocy zarządzeń administracyjnych. Odrębne organizacji gospodarcze, wyznaniowe czy narodowościowe będą wzbronione ustawowo.

6) Władze polskie wprowadzają bezwzględnie w życie obowiązujące ustawodawstwo językowe (ustawy z 1924 r.).

7) Całe szkolnictwo publiczne i prywatne winno posiadać charakter polski; w miejscowościach posiadających ponad 20% ludności ukraińskiej należy wprowadzić naukę języka ukraińskiego w szkołach powszechnych jako obowiązkową, w szkołach zaś średnich jako nadobowiązkową.

Zasadniczym typem winna być szkoła wspólna, wychowująca na świadomych obywateli Państwa dzieci obu narodowości.

Szkoła powszechna: na terenach mieszanych winna obowązywać zasady:

a) jeżeli w danej miejscowości ludność ukr. wynosi mniej niż 50% nauczanie odbywa sią w języku polskim, a język ukraiński jest obowiązkowym przedmiotem.

b) w miejscowościach z ludnością ukr. ponad 50% obowiązuje utrakwizm.

Państwo Polskie rozbudowuje publiczne szkolnictwo ukraińskie wszystkich stopni stosownie do potrzeb.

Szkolnictwo średnie (ogólnokształcące i zawodowe): Szkoły są polskie, ale pod jednym kierownictwem, mogą być też prowadzone oddziały dla młodzieży ukr. na zasadzie utrakwizmu.

Szkoły wyższe: Na wydiale humanistycznym uniwersytetu lwowskiego będą utworzone na nowo katedry języka, literatury i historii rusko-ukraińskiej. Pożądnie jest także utworzenie katedr na wudz. prawnym najważniejszych przedmiotów prawnych z jęz. wykł. ukr., aby przyszli sędziowie i urzędnicy mieli możliwość należytego zaznajomienia się z tym językiem.

8) Należy ograniczyć działalność kościoła gr.-katolickiego do spraw wyłącznie wyznaniowych przenieść prowadzenie metryk i ksiąg stanu cywilnego do uĹędów gminnych wzgl. urzędów stanu cywilnego. Należy wywrzeć nacisk w kierunku ścisłego przestrzegania zasady celibatu duchowieństwa gr.-kat. oraz wspólnego kształcenia kleryków obu obrządków na uniwersyteckich wydziałach teologicznych, wspomagać planową rozbudowę sieci kościołów i parafii rz.-kat. oraz wspólnego kształcenia kleryków obu obrządków na uniwersuteckich wydziałach teologicznych wspomagać planową rozbudowę sieci kościołów i parafii zr.-kat., popierać współpracę i współżysie duchowieństwa obu obrządków.

9) Należy znieść urzędowo kalendarz juliański.

10) Należy wydać zakaz używania w nauce szkolnej i w wydawnictwach drukowanych i świetlnych aifabetów odmiennych od łacińskiego za wyjątkiem wydawnictw o charakterze liturgicznym tekstów uznanych przez Polską Akademię Umiejętności za wskazane dla naukowych badań językowych lub historycznych.

Zniesienie cyrylicy winno nastąpić dopiero wówczas gdy sprawa ta po odpowiednim przygotowaniu propagandowym spotka sią z przychylnym przyjęciem w społeczeństwie ukraińskim.

11) Polityka władz administracyjnych przeciwdziała tworzeniu odrębnych organizacij sportowo-gimnastycznych.

*Опубл.: **Siwicki Mikołaj. Dzieje konfliktów polsko ukraińskich. — Warszczawa, 1992. — T. 2. — S. 240-247.***

№ 78

З реферату Нікодима Свободи „Українська проблема і проет її вирішення" з пропозиціями поступового виселення українців після закінчення війни та встановлення кордонів Польщі 1939 року

1943 р.

Polska linia programu

Czy możliwe jest przywrócenie po tej wojnie stosunku sił polsko-ukraińskich chociażby tylko do stanu z r. 1939 środkami takimi jak parcelacja wielkiej własności rolnej wśród Polaków, działaniem szkoły, akcją gospodarczą, polityką ugodową na tym terenie? — Nie! Przesunięcie sił jest tak straszliwe, osłabienie ilościowe i jakościowe Polaków tak silne, że środki te nie mogą być w żadnym wypadku wystarczające.

Polska formując swój byt od Odry musi być państwem o ile możności czysto polskim. Mniejszości narodowe zanadto rozwalały państwo. Wielka era dziejów daje nam możność powrotu na ziemie zachodnie. W najbliższych dwu pokoleniach rozrość się musimy gospodarczo i fizycznie na 40-milionow zwarty naród, czujnie patrzący na wschód. Nie możemy mieć elementu zorientowanego od dłuższego czasu na Berlin czy Moskwę. Dlatego teren tutejszy musi być gruntownie przeorany. Pamiętajmy, że mimo kultury zachodniej tutejszy element ukraiński ciągle nie jest niczym innym niż ostatnią falą hajdamacczyzny, tak samo fałszywą i zdradliwą, jak za Chmielnickiego czy Nalewajki.

Każda epoka ma swoje metody działania przez nią rozumiane, a przede wszystkim dającą skutki. Dziś przemawiać do Ukraińców tylko dobrym słowem, gdy oni wyżywają się w mordach i gdy do mordów masowych na Ũydach są przez swych wychowanków i opiekunów używani, byłoby jedynie jako własna słabość potraktowana.

Zatem przede wszystkim nie można prowadzić żadnych pertraktacji z Ukraińcami. Takie postępowanie uważane byłoby przez Ukraińców jako dowód naszej słabości, uprawniający do stawiania żądań z ich strony, zaś przez tutejsze społeczeństwo uznane jako naruszenie lub nawet zdradę polskich interesów. Miejscowe społeczeństwo uważa obecną chwilę jako jedyną nadającą się do załatwienia problemu ukraińskiego na tych ziemiach.

Wnioski

Jak wspomnieliśmy, społeczeństwo ruskie zamieszkałe na ziemiach Małopolski Wschodniej dzieli się na 3 grupy: pierwsza lojalna wobec państwa polskiego, druga równocześnie związana dichowo i rodzinnie ze społeczeństwem polskim, w końcu trzecia, krótko mówiąc wroga, ukraińska. Wobec każdej z tuch trzech grup powinna polska polityka państwowa i społeczna postępować odmiennie.

a) Wobec pierwszej grupy należy postępować przychylnie i życzliwie, aby sobie ją zjednać, ale nie udzielać jej pełnych politycznych praw obywatelskich ani nie uznawać ich za obywateli polskich, lecz tylko za ludność przynależną do Państwa, od której samej zależy osiągnięcie pełnoprawnego obywatelstwa polskiego przez okazanie czynnej lojalności państwowej, gorliwe spełnianie obowiązków publicznych, państwowych i samorządowych, chętne używanie języka polskego w sprawach publicznych, stałą przynależność członkowską do ogólnopaństwowych lub powszechnych polskich organizacji społecznych kulturalnych i gospodarczych, stałe czytanie i prenumerata polskich gazet i czasopism, a przede wszystkim przez stałe posyłanie swych dzieci do polskich przedszkoli i ochronek oraz do publicznych i prywatnych szkól i kursów wszelkiego rodzaju. Tych którzy spełniać będą te wszystkie waruki należy dopuścić do udziału w upełnorolnieniu drobnych rolników, rozdzielając ją na terenie całej Polski środkowej i zachodniej. Należy przy tym systematycznie i wszechstronnie oddziaływać na tę grupę ludności w kierunku państwowej i kulturalnej asymilacji, a utrzymując ją stale w ewidencji i opiece pracować wśród niej konsekwentnie w polskim duchu ogólnopaństwowum, powołując do życia specjalne organizacje i czynniki w tym kierunku działające.

b) Wobec drugiej grupy odrębnej mową rodzinną, obrządkiem i zwyczajami, ale uczuciowo i organizacjnie polskiej, należy postępować jak wobec wszystkich innych Polaków, przyznać jej pełne prawa obywatelskie, wymagając jednak bezwzględnie spelniania wszystkich obowiązków obywatelskich oraz przynależności do ogólnych lub specjalnych organizacji patriotycznych i uzależniając od tej przynakeżności organizacyjnej uznanie pełnych politycznych praw obywatelskich. Pod tym warunkiem należy dopuścić grupę tę na równych warunkach z innymi drobnymi rolnikami polskimi do udziału w upełnorolnieniu i rozsiedlić ją po całej Polsce.

c) Wobec trzeciej grupy "ukraińskiej" należy postępować sprawedliwie lecz surowo. Nie przyznawać jej praw obywatelskich, uważać

ją jako tylko czasowo przynależną do Państwa Polskiego i dążyć do zupełnego usunięcia jej z Polski jako tworzącej wewnętrzną "kwestię ukraińską", zagrażającą całości terytorialnej, spokojowi i bezpieczeństwu publicznemu i w ogóle interesom narodowym i państwowym Polski. Należy tu przedsiębrać następujące środki:

1. Surowe i bezwzględne wyszukanie i ukaranie zbrodniarzy i przestępców ukraińskich (w drodze postępowania doraźnego lub sądow wojennych), który w czasie drugiej wojny światowej tj. od 1.IX-1939 do jej końca działali na szkodę albo przeciw bezpieczeństwu życia, zdrowia, minia lub wolności żołnierzy polskich względnie instytucji polskich, którzy czynnie sprzyjali lub pomagali bezpośrednio lub pośrednio okupantom. Należy skonfiskować całe mienie tych przestępców i pozbawić doraźnego ich i ich rodzin wszelkich praw obywatelskich i politycznych, a także prawa do udziału w życiu samorządowym i społeczno-prywatnym.

2. Zorganizowanie stałego i ścisłego a surowego nadzoru nad działalnością społeczną i prywatną Ukraińców jako żywiołu antypolskiego i antypaństwowego, a w szczególności nad działalnością kierowników i czlonków tych organizacji społecznych, ścigając administracyjnie i karnie wszelkie najmniejsze nawet objawy nielojalności ich wobec Państwa Polskiego albo nienawiści antypolskiej.

3. Dążenie do wymiany ludności z Rosją (względnie Ukrainą) Sowiecką. Urzeczywistniać w ten sposób hasło "Ukraina dla Ukraińców" wysyłając tam wszystkich Ukraińców z Polski (ok. 3 miliony) w zamian za około 1 milion Polaków, zamieszkałych jeszcze obecnie w Związku Radzieckim. Od tej przymusowej wymiany mogą być zwolnieni tylko ci Ukraińcy, którzy ochotniczo walczyli razem z wojskiem polskim przeciw bolszewikom w roku 1920 (Petlurowcy), ci Ukraińcy zamieszkali w Polsce, którzy ochotniczo walczyć będą z wojskiem polskim przeciw Nemcom w chwili wypędzania Nemców z Polski lub którzy w inny wydatny sposób czynnie współdziałali z władzami albo organizacjami polskimi dla dobra Państwa i Narodu Polskiego lub kultury polskiej i otrzymali za tę pracę jakiekolwiek polskie państwowe odznaczenie, w końcu ci Ukraińcy, który uzyskają pozwolenie na wyjazd z Polski na stałe do innych krajów.

4. Dopóki ta wymiana nie nastąpi należy przeprowadzić zupelne wysiedlenie Ukraińców

a) z pasa granicznego

b) z pasów kolejowych, tras kanałowych, pobrzeża rzek spławnych, autostrad oraz innych linij komunikacyjnych – wreszcie

c) z okręgów i miejscowości strategicznie, politycznie i gospodarczo ważnych.

5. Usunięcie Ukraińców ze wszystkich stanowisk i zajęć administracyjnych, samorządowych, społecznych lub gospodarczych zajmowanych przed wojną 1939 r. przez Polaków oraz ze stanowisk nowo ustanowionych w czasie wojny przez okupantów albo z koncesji lub pozwolenia.

6. Odebranie Ukraińcom wszystkich dóbr materialnych (ziemie, domy, sklepy, towary, fabryki, warsztaty itp.) lub kulturalnych

(biblioteki, muzea itp.) zagarniętych podczas drugiej wojny światowej Polakom albo instytucjom lub organizacjom polskim albo też ofiarowanych Ukraińcom przez okupantów przy równoczesnym surowym ukaraniu zagrabicieli lub bezprawnych użytkowników tych dóbr.

7. Niedopuszczenie do otwarcia żadnych ukraińskich i w ogóle ruskich publicznych państwowych lub samorządowych szkół i kursów jakiegokolwiek rodzaju. W prywatnych zaś dozwolonych szkołach i kursach należy wymagać i zabezpieczyć odpowiednio poważny wpływ kultury polskiej na otwarcie takiej prywatnej szkoły lub kursu od zaangażowania do niej nauczycieli Polaków w ilości co najmniej 50% ogólnej liczby nauczycieli i zagwarantowanie odbywania nauki w języku polskim co najmniej w 50% ogólnej liczby godzin we wszystkich przedmiotach.

8. Zastosowanie do Ukraińców specjalnej polityki w każdej dziedzinie życia publicznego, a w szczególności w dziedzinie polityki a) agrarnej, b) prawno-admistracyjnej, c) gospodarczej, d) kościelnej, e) społeczno-organizacyjnej, g) narodowo rewindykacyjnej, h) oświatowej i szkolnej, i) kulturalnej i propagandowej, j) społeczno-humanitarnej i opieki spolecznej.

9. Skasowanie w Polsce kalendarza juliańskiego.

10. Zakaz używania w nauce szkolnej i w wydawnictwach drukowych i swietlnych alfabetów słowiańsko-ruskich i innych obcych i przestrzeganie wyłącznego używania we wszelkich potocznych wydawnictwach przeznaczonych dla szerszych sfer ludności alfabetu łacińskiego względnie alfabetów słowiańskich na alfabecie łacińskim opartych. Wyjątek stanowić mogą wydawnictwa liturgiczne przeznaczone jedynie do wewnętrznego użytku kościelnego, dokonywane prze władze kościelne (episkopaty i gminy wyznaniowe wyznań prawnie uznanych) oraz wydawnictwa tekstów dokonywanych przez Polską Akademię Umiejętności lub uznane przez nią za pożądane dla naukowych badań językoznawczych lub historycznych.

11. Zastosowanie w całej osnowie do ludności ukraińskiej ustawy o obowiązku pracy na terenie całej Polski, a zwłaszcza na ziemiach na zachód od Wisły i Wkry położonych. Tych Ukraińców, którzy w ciągu 10 lat obowiązek pracy oraz służby wojskowej spełnili i dobrowolnie należą co najmniej przez takiż okres czasu do polskich organizacyj społecznych kulturalnych lub gospodarczych, polskie gazety lub czasopisma przez takiż okres czasu prenumerowali, a pod każdym innym względem zachowali się bez zarzutu, można dopuścić do udziału w wykonywaniu prac społecznych osób przynależnych do Państwa Polskiego, a wyjątkowo też do udziału w upełnorolnieniu drobnych rolników, ale tylko na ziemiach na zachód od Wisły i Wkry położonych, zwłaszcza gdy się czymś czynnie wobec Państwa polskego zasłużyli.

CA KC PZPR, zesp. 227/4, sygn. 202/III/203, s.126-143

Опул.: Siwicki Mikołaj Dzieje konfliktów polsko-ukraińskich. — Warszawa, 1992. — T. 2. — S. 260-264.

№ 79

З реферату Яна Кшиштофа Трембальського „Українське питання через призму Лондона, Варшави і Москви" щодо проектів виселення українців після закінчення війни та встановлення кордонів Польщі 1939 р.

1943 р.

Ale najwybitniejszy wpływ na kształtowanie postawy społeczeństwa polskiego mają objawy dzikości i zbrodniczości, które towarzyszą akcji ukraińskiej ostatnich lat, tak jak zresztą towarzyszyły akcji kozackiej przed wiekami. Wydarzenia roku 1918/19 i mordy polityczne z okresu 1921-1939 były tylko niewinną uwerturą do rozpasania pełnej ukraińskiej dzikości i zbrodniczości w czasie drugiej wojny światowej. Widziało się tuz bezpośredniej bliskości mordy Polaków we wrześniu 1939 bezpośrednio przed i po wkroczeniu wojsk sowieckich, mordy w czerwcu 1941 po wkroczeniu Niemców i w końcu cały nieprzerwany ciąg masowych już mordów i okrucieństw od kwietnia 1943 na Wołyniu i w Ziemi Czerwińskiej.

Wszystko to podsyca do białości uczucia patriotyczne, narodowe i nacionalistyczne. I tak jak z punktu widzenia Warszawy mówi się: trzeba szukać rozwiązań radykalnych, aby zapewnić Polsce bezpieczeństwo, tak z punktu widzenia Lwowa mówi się: trzeba szukać rozwięzań radykalnych, aby raz na zawsze zlikwidować kwestię ukraińską, aby wypalić ten wrzód na ciele polskim, aby zniszczyć to, co jest nam od wieków śmertelnie wrogie i wrogim być przestanie.

Jak szukać tych radykalnych rozwiązań? Jak zlikwidować radykalnie kwestię ukraińską? — Tu nasuwają się spontanicznie wzory hitlerowskie, najdoskonalsze jeśli chodzi o radykalne rozwiązanie zagadnień narodowościowych, i — niestety — zaszczepione na naszej skórze. I na podstawie tych wzorów hitlerowskich snuje się we Lwowie następujące projektu w sprawie ukraińskiej:

1) Podstawą wszystkich projektów jest oddzielenie wszystkich Ukraińców od Rusinów. Ukraińcy to wszyscy uświadomieni, wszyscy ci, którzy brali aktywny udział w ruchu ukraińskim, a Rusini to ci, którzy byli bierni. Ogół ŚUkraińców" musi ponieść zbiorową odpowiedzialność polityczną za wszystkie zbrodnie przeciw Polsce i polskości, popełniane przez poszczególne jednostki lub grupy ukraińskie.

2) Konsekwencją podziału na ŚUkraińców" i ŚRusinów" będzie masowe przesiedlenie bądź za Zbrucz, bądź — jeżeli tego nie da się przeprowadzić — do zachodniej i centralnej Polski, gdzie będą rozproszeni po wszystkich wsiach i miastach.

3) Űywioł ruski będzie pozbawiony swobód językowych (winien posługiwać się w urzędach wyłącznie językiem polskim), szkolnictwa (będą tylko szkoły polskie), wolności stowarzyszania się (zlikwiduje się wszystkie ruskie stowarzychenia i spółdzielnie).

4) Przeprowadzi się "repolonizację" rodzin i jednostek pochodzenia polskiego, utworzy się państwowe urzędy stanu cywilnego i

odbierze się te agenty urzędom parafialnym obu wyznań (rzymsko- i greckokatolickiego), aby kwestie wyznania (zmiany) wyłączyć spod wpływów duchowieństwa i poddać ją bezpośrednio czynnikom państwowym. Nadto zniesie się cyrylicę i kalendarz juliański, a bardziej zapalczywi chcieliby zlikwidować w ogóle wyznanie greckokatolickie i przymusowo grekokatolików skonwertować na rzymski katolicyzm.

Takie mniej więcej projekty snuje się we Lwowie w celu całkowitego zlikwidowania kwestii ukraińskiej. Sądzi się, że ich zrealizowanie stłumi całkowicie ruch separatystyczny i narodowy ukraiński. Naturalnie nietrzeba dodawać, że przewiduje się surową odpowiedzialność wszystkich bezpośrednich i pośrednich sprawców zbrodni przeciw żywiołowi polskiemu.

Dla ścisłości trzeba dodać, że wprawdzie ogromna większość Polaków Ziemi Czerwińskiej myśli mniej więcej w ten sposób, a w każdym razie oczekuje prowadzenia przez nasze odrodzone państwo skrajnej polityki antyukraińskiej, ale są we Lwowe także pewne polskie koła, coprawda nieliczne, które są zdania, że takiej polityki państwo polskie nie powinno prowadzić. Jedna z takich grup wydaje we Lwowe pismo podziemne, które przygotowuje psychicznie społeczeństwo polskie do odprężenia napięcia w stosunku do Ukraińców i zdecydowanie wyraża swoje poglądy w tym kierunku, wyraźnie zresztą zaznaczając, że zdaje sobie sprawę z tego, iż ludzie tak myślący są w społeczeństwie lwowskim w dużej mniejszości. Na dowód, w kołach politycznych Warszawy istnieje obóz, składający się z odłamu Stronnictwa Narodowego (tzw. grupa Prezydium Zjazdu) i obozu Narodowo-Radykalnego (ONR), która podjęła żywą akcję w sprawie ukraińskiej, opierając się na przesłankach, które określiliśmy jako Ślwowskie".

Projekty typu lwowskiego uważają za podstawę projektowanej przez siebie polityki akcję przesiedleńczą. Projektodawcy uważają, że należałoby przesiedlić półtora miliona najbardziej uświadomionych Ukraińców, aby pozostała masa była pozbawiona elementu kierowniczego i stała się surową masą etniczną, podatną na nasze oddziaływanie. Wśród projektodawców tej polityki wytwarza się już przekonanie, że wysiedlenie Ukraińców za Zbrucz nie jest realne, zatem pozostaje tylko przesiedlenie w głąb Polski. Są przy tym dwie koncepsje: jedna, aby przesiedlonych 1, 5 miliona Ukraińców rozproszyć po całej Polsce, a druga aby ich skoncentrować w jednym lub paru okręgach. Rozpatrzmy te projekty z punktu widzenia realnych możliwości i prawdopodobnych wyników.

Jeżelibyśmy chcieli rozproszyć przesiedlonych Ukraińców po całym terenie Polski, to biorąc pod uwagę terytorium państwa polskiego z roku 1939 w każdum razie nie można by ich osiedlić w województwach kresowych północno-wschodnich ze wzdlędów całkiem zrozumiałych, ani też na terenie województwa ślęskiego, które stanowi także teren o bardzo delikatnych problemach, a nadto ze względu na najwyższe uprzemysłowienie zawsze będzie terenem szczególnej penetracji wywiadu zagranicznego. Z tych samych względów odpada mniej więcej 1/5 część województwa kieleckiego (Zagłębie Dąbrowskie).

Dalej odpadnie 1/4 część województwa krakowskiego (Łemkowszczyna, powiaty podkarpackie gdzie resztki żywiołu ruskiego, rozbudzone w okresie drugiej wojny światowej przez osiedlonych tam emigrantów ukraińskich nie powinny być poddane oddziaływaniu najbardziej uświadomionych Ukraińców), połowa województwa białostockiego (Podlasie) i lubelskiego (Chełmszczyzna), również narodowościowo mieszane i 1/5część województwa pomorskiego (rejon nadmorski). Również chyba nie osiedlymy Ukraińców na terenach zachodnich, które w wyniku tej wojny zostaną przyłączone do Polski. Będą one zbyt blisko granicy państwa, aby można na nich osiedlić element dla nas wyraźnie wrogi. Pozostaje więc jako teren do osiedlenia Ukraińców całe województwo poznańskie, łódzkie, warszawskie, 4/5 pomorskiego i kieleckiego, 3/4 krakowskiego, w końcu połową lubelskiego i białostockiego. Na tym terenie jest według Małego Pocznika Statystycznego z roku 1939 280 miast i 24 023 gromad wiejskich. Jeśli zaokrąglimy tę ilość do 24 000 miejscowości, w których będziemy chcieli rozproszyć 1,5 miliona Ukraińców, to w każdej miejscowości będziemy musieli osiedlić 62 osoby. To wskazuje na absurdalność całego projektu. 60 osób to jest już grupa ludzi, która będzie ze sobą utrzymywała związki i będzie podsycać w sobie nienawiść do państwa polskiego. Jeżelibyśmi chcieli w miastach osiedlić więcej Ukraińców, to tym gorzej. W miastach będą oni trudniejsi do skontrolowania i większa ilość Ukraińców tym silniej będzie się jednoczyć. Nie trzeba zapominać, że przymusowe presiedlenie jest uważane przez przesiedlonych za jeden z najsilniejszych ciosów i przejawów ucisku. Toteż wzmoże to u tych ludzi nienawiść do Polski do najwyższych granic. Czy nie wiemy z własnych doświadczeń z czasów okupacji niemieckiej jak dalece akty gwałtu i przesiedlania pogłębiają nienawiść u przesiedlonych, jak ich aktywność wpędzają w organizacje podziemne, ilu ludzi ukrywa się i poświęca się życiu konspiracyjno-podziemnemu? Czy da się uniknąć narastania nowych zastępów młodzieży tym bardziej radykalnej i tym bardziej nienawidzącej Polski, im silniej będzie prześladowana za objawianie uczyć narodowych? Ludzie ci oderwani od swoich stron, rozsiani w obcym elemencie, w innych warunkach, na tle innego krajobrazu, będą tęsknić do swoich stron, do swego otoczenia, do środowiska o swoim języku i ta tęsknota nie pozwoli na zmniejszenie się nienawiści do tych, którzy dokonali przesiedlenia, tylko przeciwnie będzie tę ninawiść potęgować. Niewątpliwie potworzą się między nimi tajne związki, tajne kontakty między grupami rozsiedlonymi w sąsiednich wsiach i powiatach – i te rzeczy nie są do opanowania. Ludność polska, która tu nie będzie czułą do Ukraińsów takiej nienawiści jak ludność polska Ziemi Czerwińskiej, nie będzie się do nich wrogo odnosić, będzie w nich raczej widzieć nieszczęśliwych ludzi, niż zbrodniarzy i skazańców. Trzeba by chyba przy każdym Ukraińcu postawić jednego policjanta, a nawet dwóch czy trzech na zmianę, bo przecież jednemu będzie się należał jakiś spoczynek w ciągu doby...

Gdybyśmy zaś chcieli osiedlać 1, 5 miliona Ukraińców w zwartej gromadzie na jakimś terenie, to musielibyśmy na to przeznaczyć bez-

mała teren jednego województwa. Wytworzyłoby to zwartą gromadę ludzi o wysokim napięciu ideowym, patriotyczno-ukraińskim, a ziejących nienawiścią do wszystkiego co polskie. Niajostrzejsze policyjne metody zastosowane do tych ludzi nie byłyby w stanie tenu przeszkodzić. Zresztą w takim wypadku nie można by tych metod zastosować, bo jeżeliby się oddalo tak duży teren pod osiedlenie Ukraińców i stworzyłoby się takie monstrum-getto, to musiałoby się oddać tam Ukraińcom pewien samorzęd w najogólniejszym tego słowa znaczeniu, podobnie jak Niemcy w getcie żydowskim oddawali też pewien samorząd Ůydom. Jeżeli ktoś twierdzi, że oddanie takiego samorządu byłoby niepotrzebne, to niech odpowie jak można sobie wyobrazić rządy nielicznych grup polskich funkcjonariuszy wobec jednolitej postawy wrugiego elementu, gdzie ani jeden osobnik nie będzie z rządzącymi współdziałał, tylko przeciwdziałał. Należy sobie przypomnieć rządy Niemców w Polsce w okresie 1939-1944, gdzie każde zarządzenie niemieckie było jednomyślnie sabotowane przez solidarny żywioł polski. No i w końcu jeszcze jeden moment: utworzenie takiego monstrum-getta pociągnięłoby za dobą wysiedlenie stamtą żywiołu polskiego. Z miejsca, gdzie chciałoby się osiedlić 1,5 miliona ludzi, trzeba by także sporą ilość ludzi przesiedlić. Takie masowe przesiedlenie Polaków, choćby im się obiecywało złote góry po przesiedleniu, nie będzie budzić wśród Polaków entuzjazmu, tylko rozgoryczenie i będzie także u Polaków uchodzić za formę ucisku. Ten milion Polaków, czy niechby nawet pól miliona, wytworzy poważny nacisk na swoich posłów, na swoich przedstawicieli politycznych, gospodarczych i innych w kierunku uchronienia się od tego losu. Trzeba by naprawdę żelazną, tatalną ręką trzymać swoje społeczeństwo, aby zdecydować się na taki krok, oprzeć się wszelkim przeciwdziałającym naciskom i nie dopuścić do żadnej rewolty, która niewątpliwie powstałaby. A potem techniczne przeprowadzenie takiego przedsięwzięcia. Czy jest wprost do pomyślenia przy naszej nieumiejętności organizowania i planowania, przy bardzo licznych elementach skłonnych do wszelkiej grabieży, tak sprawne przesiedlenie stamtąd Polaków, aby mniej więcej wszyscy byli zaspokojeni i uzyskali więcej niż mieli na dawnej siedzibie?

W końcu odwrotna strona medalu. Według obliczeń naszego znakomitego badacza statystyki norodowościowej d-ra Alfonsa Krysińskiego (Ludność ukraińska (ruska) w Polsce w świetle spisu 1931 r., Warszawa 1938, nakładem Instytutu Badań Spraw Narodowościowych) ogólna ilość osób należących w roku 1931 w Polsce do grupy językowej ukraińsko-ruskiej wynosiła 4 754 049 glów. Przyrost naturalny w okresie 1931-44, uwzględniając stosunek przyrostu tej grupy z okresu 1921-1931 i biorąc nawet pod uwagę wyniszczenia lat 1939-1944, musi wynieść najmniej 700 000 osób. Można więc określić, że w roku 1944 do grupy językowej ukraińsko-ruskiej na terenie ziem polskich w granicach roku 1939 należy około 5 450 000 osób. Jeżeli się z tej grupy wyrwie przymusowo do wysiedlenia 1 500 000 osób, to zostanie na ziemiach południowo-wschosnich jeszcze około 4 milionów, a

niechby tylko 3, 5 miliona Ukraińców. Przesiedlenie okolo 1, 5 miliona tych rodaków niewątpliwie odczują oni i długo odczuwać będą jako wielki cios. Prawie każdy będzie miał między nimi krewnych, powinowatych, przyjaciół, kolegów, czy choćby tylko znajomych i zawsze ich los będzie miał stale przed oczmi. Bez względu na wszystko inne już to samo będzie stale potęgować ich nienawiść do Polaków. Zaiste byłoby lepiej, gdyby w momencie objęcia tego terenu przez odbudowującą się Polskę spontaniczy odruch polskiego społeczeństwa doprowadził do fizycznej zagłady nawet 100 000 czy więcej Ukraińców, bo na to dziś wszyscy Ukraińcy są przygotowani i będą to rozumieli jako naturalny odwet za wymordowanie ogromnej ilości Polaków. To byłby jednorazowy fakt, który z upływem czasu pogrążyłby się w niepamięci, natomiast stałe utrzymywanie półtora miliona Ukraińców na wygnaniu byłoby wiecznym i niegasnącym memento, nie pozwalającym na uciszenie i opanowanie antagonizmu polsko-ukraińskiego.

A teraz: czy w ogóle zastosowanie do Ukraińców polityki eksterminacyjnej może na dłuższą metę dać pożądane rezultaty?

Stawiamy tezę: w obecnym stanie rozwoju poczucia narodowego ukraińskiego nie można tego poczucia lekceważyć. Wynarodowienie ich, względnie całkowite pozbawienie aktywności politycznej byłoby może możliwe tylko w razie zastosowania w 100% metod hitlerowskich przy utrzymuwaniu zarówno ukraińskiego jak i naszego własnego społeczeństwa w systemie całkowicie totalnym, przy całkowitym usunięciu wolności słowa także i po stronie polskiej, przy całkowitym skumulowaniu całej propagandy i zglajchszaltowaniu wszystkich jej elementów w rękach rządu i przy konsekwentnym stosowaniu jednej zdecydowanej polityki w stosumku do Ukraińsów co najmniej przez przeciąg jednego pokolenia. Półśrodki nic nie dadzą, a odchylenie o wlos od wyznaczonej linii wzmocni tylko nienawiść Ukraińców do nas, rozpędzi ich na emigracje, i wpędzi do podziemi. A czy mamy gwarancję, że przez okres jednego pokolenia nie będziemy przechodzili nowej wojny, nowego kataklizmu? — Czy nie jest ważniejsze budowanie za wszelką cenę bezpieczeństwa całej Polski niż Śrozwiązanie za wszelką cenę kwestii ukraińskiej", której wieki całe nie mogły rozwiązać?

A czy w ogóle możemy zastosować politykę w stosunku do Ukraińców? Z punktu widzenia ogólnoeuropejskiego, z punktu widzenia "Karty Atlantyku", z punkty widzenia interesów ogólnopolskich — niewątpliwie nie. Ale także i jeszcze z innego punktu widzenia naszej psychiki i naszego charakteru narodowego. Na przestrzeni wieków jest widocznie, że Polacy mają skłonność do tolerancji i miękkości, natomiast nie mają w sobie instynktów tępicielskich w stosunku do innych narodów. Teraz, gdy nas tak zdecydowanie wieki urobiły, pewne grupy spośród nas chciałyby, aby cały naród wszedł na drogę całkowicie kłócącą się z jego charakterem. To się nie może udać i to nie może dać dobrych rezultatów. Gdybyśmy rzeczywiście weszli na tę drogę, to nie bylibyśmy konsekwentni i wskutek tego polityka

nasza z powodu jej połowiczności nie mogłaby wydać korzystnych rezultatów, tylko przyniosłaby rezultaty w całej pełni niekorzystne.

Stajemy więc przed dylematem na pozór nie do rozwiązania. Polityka państwa polskiego w stosunku do żywiołu ukraińskigo może pójść bądź po linii najżywotniejszych interesów państwa, to jest po linii tolerancji, bądźi po linii niemal jednomyślnych poglądów społeczeństwa polskiego Ziemi Czerwińskiej i Wołynia, to jest po linii ucisku. Te ostatnie poglądy, chociaż są przepojone najczystszym patriotyzmem i chęcią służenia narodowi, jednak są niemożliwe w naszych warunkach do wykonania tak z punktu widzenia naszej sytuacji międzynarodowej, jak i z punktu widzenia naszej psychiki, a nadto w gruncie rzeczy stoją w sprzeczności z interesem państwa. Z drugiej strony rozwiązanie problemu ukraińskiego wbrew jednolitemu stanowisku społeczeństwa polskiego Ziemi Czerwińskiej jest rzeczą ogromnie niebezpieczną, jeśli nie niemożliwą. Jakie jest wyjście z tej sytuacji? Tylko jedno: trzeba wyraźnie rozdzielić dwa problemy: problem okresu przejściowego i problem długofalowego ułożenia stosunków polsko-ukraińskich. W okresie przejściowym trzeba będzie siłą, ale nie bestialską ręką przywrócić ład i porządek, ukrać wszystkich bezpośrednich i pośrednich sprawców wszystkich zbrodni, przywrócić polski stan posiadania, wzbudzić w społeczeństwie ukraińskim przekonanie, że metody okrucieństw i zbrodni nigdy nie wyjdą im na dobre.

Po takim złamaniu psychicznym żywiołu ikraińskiego z kolei nastąpi u Ukraińców odpowiedni moment psychologiczny do przygotowania harmonijmej wspólpracy polsko-ukraińskiej w ramach państwa polskiego. Niewątpliwie ujawnią się w społeczeństwie ukraińskim liczne elementy spośród inteligencji, które w okresie drugiej wojny światowej usunęły się w cień, odeszły od polityki i chciały przeczekać tę zawieruchę. Te elementy pójdą na konstruktywną wspólpracę polsko-ukraińską. Oczywiście byłoby nierozsądnie żądanie od nich jakichś daleko idących deklaracji, jakiegoś wyrzeczenia się "na zawsze" aspiracji niepodległościowych. Będzie chodziło tylko o wciągnięcie ich do lojalnej, rzeczowej współpracy. Z drugiej strony nie będzie tej sprawy skierować na flukta [?] targów czy ustępstw. Naród polski jako gospodarz państwa określi, jakie prawa będzie miał w Polsce żywioł ukraiński, ale dalekowzroczność wumaga, abyśmy te prawa zakreślili szeroko. Przykładem niech tu będzie dalekowzroczna polityka angielska, zastosowana do pokonanych Burów i Irlandczyków, która po zgnieceniu ich oporu dała im wszelkie swobody. Elementy skrajne chwilowo w okresie przejściowym przycichną, a po zastosowaniu zasad tolerancji stracą grunt pod nogami, bo większość Ukraińców, uzyskawszy swobodną możność rozwoju, nie będzie chciała narażać jej na utratę, zwłaszcza po poniesionej dotkliwej nauce. W stosunku do żywiołu ukraińskiego trzeba będzie przeprowadzić szeroką akcję "reedukacyjną", analogiczną do takiejże akcji zastosowanej do Niemców.

Jeżelibyśmy jednak po okresie przejściowym chcieli, upojeni zwycięstwem pójść na politykę gnębienia Ukraińsów na dłuższą metę, to

wówczas po pierwszym załamaniu się Ukraińców nastąpi odprężenie, nabiorą mocy raczej elementy radykalno-nacjonalistyczne, które będą w konspiracji utwerdzać żywioł ukraiński w odporze i buncie wewnętrznym przeciw Polsce.

Jeżeli zaś chodzi o społeczeństwo polskie Ziemi Czerwińskiej, to z jednej strony złamanie Ukraińców i odwet za popełnione zbrodnie zaspokoi w pewnym stopniu żądzę zemsty, a z drugiej strony społeczeństwo to będzie musiało zdać sobie sprawę z sytuacji międzynarodowej i z ogólnych założeń polskiej racji stanu, tak że niewątpliwie nastąpi ochłonięcie i znaczna rewizja poglądów, kturą będzie pogłębiać usilną i niezmordowaną akcją propagandową, wyjaśniającą problem ukraiński od podstaw, od strony zagadnień ogólnopolitycz-

[Na tym tekst się urywa]

CA KC PZPR. zesp. 2271/4, sygn. 202/III/202 s. 212-226.

Опубл.: *Siwicki Mikołaj. Dzieje konfliktów polsko-ukraińskich. — Warszawa, 1992. — T. 2. — S. 320-327.*

№ 80

Із послання Прем'єр-міністра Великобританії Голові Раднаркому СРСР щодо українсько-польського кордону і проблеми переселення українців і поляків
20 лютого 1944 р.

Получено 27 февраля 1944 года

Строго секретное и личное послание

от г-на Уинстона Черчиля
Маршалу Сталину

Министр Иностранных Дел и я имели многочисленные и длительные беседы с Польским Премьер-Министром и Министром Иностранных Дел. Я не буду пытаться повторять все использованные нами аргументы, а попытаюсь лишь изложить то, что является, как я считаю, в конечном итоге позицией Польского Правительства.

Польское Правительство готово заявить, что Рижская линия теперь уже не соответствует действительному положению вещей и что оно готово при нашем участии обсудить с Советским Правительством как часть всеобщего урегулирования вопрос о новой границе между Польшей и Советским Союзом вместе с вопросом о будущих границах Польши на севере и на западе. Так как, однако, компенсации, которые Польша полу-

чит на севере и на западе, не могут быть в настоящее время преданы гласности или уточнены, ясно, что Польское Правительство не может выступить с немедленной публичной декларацией о своей готовности уступить территорию, как указано выше, так как опубликование такого соглашения выглядело бы совершенно односторонним актом, что повлекло бы немедленное дезавуирование Правительства значительной частью народа за границей и подпольным движением в Польше, с которым оно поддерживает постоянный контакт. Поэтому очевидно, что польско-советское территориальное соглашение, которое должно быть составной частью общего территориального урегулирования в Европе, может быть формально согласовано и ратифицировано только тогда, когда державы-победительницы соберутся за столом в момент разработки условий перемирия или мира.

По этим причинам Польское Правительство, пока оно не возвратится на польскую территорию и не будет иметь возможности консультироваться с польским народом, очевидно, не сможет формально отречься от своих прав на какую-либо часть Польши в том виде, в каком она до сих пор существовала, но энергичное ведение войны против Германии в сотрудничестве с советскими войсками было бы в значительной степени облегчено, если бы Советское Правительство посодействовало возвращению Польского Правительства на освобожденную территорию в возможно скором времени и если бы оно, консультируясь со своими британским и американским союзниками, по мере продвижения русских войск согласовывало бы время от времени с Польским Правительством создание органов гражданской администрации Польского Правительства в определенных районах. Такая процедура в общем соответствовала бы той, которая должна применяться в других странах по мере их освобождения...

... Если бы в соглашении, включающем в себя вышеуказанные пункты, Советское Правительство и Правительство Его Величества совместно обязались в отношении друг друга и Польши, во-первых, признать и уважать суверенитет, независимость и территориальную целостность перестроенной Польши и право каждого без вмешательства вести свои внутренние дела; во-вторых, сделать все от них зависящее, чтобы обеспечить в свое время присоединение к Польше свободного города Данцига, Оппельна, Силезии, Восточной Пруссии к западу и к югу от линии, идущей от Кенигсберга, и такой части территории до Одера, которую Польское Правительство найдет целесообразным принять; в-третьих, осуществить переселение немецкого населения из Польши, включая германские территории, которые должны быть присоединены к Польше; и, в-четвертых, согласовать процедуру обмена населения между Польшей и Советским Союзом и процедуру возвращения на родину граждан этих государств, то это соответствовало бы тем заверениям, которые вы мне дали. Все обязательства в отношении друг друга со стороны Польши, Советского Союза и Соединенного Королевства, по моему мнению, должны быть оформлены таким образом, чтобы их можно было включить в один документ или зафиксировать посредством обмена письмами.

Я сообщил польским министрам, что, если соглашение, намеченное к настоящему времени в результате обмена телеграммами, осуществится и

все стороны будут действовать в его духе, Правительство Его Величества поддержит такое соглашение на конференции после победы над Гитлером, а также что оно готово гарантировать такое соглашение в последующие годы, поскольку это будет в его силах.

Лондон, 20 февраля 1944 года.

Опубл.: Переписка Председателя Совета Министров СССР с Президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. . . – Т. 1. – С. 240–244.

№ 81

Циркуляр генерал-губернатора окупованих рейхом територій про вивезення з Галичини робочої сили до Німеччини

29 лютого 1944 р.

4 января 1944 г. фюрер на совещании с генеральным уполномоченным по использованию рабочей силы, представителями вермахта и соответствующими членами правительства рейха приказал доставить для германской военной промышленности и военного хозяйства в 1944 г. 4050 тыс. единиц рабочей силы. Генеральный уполномоченный по использованию рабочей силы разработал программу обеспечения поставки этого количества рабочей силы. Программа одобрена фюрером.

В соответствии с п. 6 этой программы восточные области должны поставить 600 тыс. единиц рабочей силы. Для генерал-губернаторства поставка определена в 100 тыс. Такая, по сравнению с другими областями, незначительная цифра для генерал-губернаторства объясняется, по-видимому, тем, что были учтены размеры, в каких Галиция раньше принимала участие в обеспечении рабочей силой рейха, и другая ее отдача как политического, так и хозяйственного значения. И все же новая поставка 100 тыс. работников, которую необходимо закончить до конца июля, – задание исключительной важности. С одной стороны, вывоз в рейх за предыдущие годы более миллиона рабочих рук ослабил резервы рабочей силы Галиции; с другой стороны, в генерал-губернаторстве все острее ощущается нехватка рабочих рук в связи с необходимостью повышения производительности труда в военной промышленности, в связи с расширением дорожного строительства, восстановлением военных заводов, изменениями на фронте и т. д. Кроме того, на первый план выступают трудности, которые основываются на отсутствии у населения, особенно в последнее время, какого-либо желания ехать в рейх.

Приказываю:

1. Начальнику главного отдела труда при правительстве генерал-губернаторства дать необходимые для проведения акции указания. Эти указания должны носить общий характер и оставлять широкое поле деятельности за местными органами применительно к конкретным обстоятельствам. Существенные изменения в методе проведения акции должны обязательно согласоваться с начальником главного отдела труда.

2. Статс-секретарь службы безопасности должен всеми возможными средствами содействовать акции, гарантируя необходимую безопасность и поддержку со стороны местной полиции.

3. Губернаторы должны постоянно информироваться о ходе акции и отдавать окружным старостам распоряжение о принятии мер, необходимость которых будет возникать в ходе осуществления акции. Они обязаны также поддерживать постоянную связь с комендантами полиции для целесообразного и эффективного вмешательства последней.

4. Окружные старосты должны отказаться от узкотерриториальных интересов и лично включиться в проведение акции. Они обязаны всем своим авторитетом влиять на старост, обязав их по принципу коллективной ответственности поставить в кратчайший срок назначенный им контингент, чтобы таким образом до конца весны акция могла бы быть в основном закончена. Не следует мириться с инертностью, а тем более со случаями неподчинения со стороны общин, поскольку это будет вредить не только авторитету рейха, но и осуществлению других заданий. Поэтому следует такие проявления немедленно пресекать всеми имеющимися средствами. На ряду с отдельными суровыми мерами против лиц, которые злостно не подчиняются, следует накладывать на общины по принципу коллективной ответственности надлежащее наказание, которое по необходимости можно повторять...

Опубл.: Нюрнбергский процесс. Сборник материалов в трех томах. Т. 3. – М. – 1966. – С. 103–106.

№ 82

Інструкція НКВС УРСР про засади і порядок організації заслання родин членів ОУН та активних учасників визвольної боротьби

5 квітня 1944 р.

Совершенно секретно

Утверждаю
Нарком внутренних дел УССР
Комиссар государственной
безопасности 3-го ранга Серов

5 апреля 1944 г.

И н с т р у к ц и я
о порядке ссылки членов семей ОУН-овцев и активных повстанцев в отдаленные районы Союза ССР.

На основании распоряжения Народного Комиссара внутренних дел СССР – Генерального Комиссара Государственной безопасности тов. Берия от 31 марта 1944 года № 7129, устанавливается следующий порядок ссылки в отдаленные районы Союза членов семей оуновцев и активных повстанцев.

Раздел 1

Ссылке подлежат все совершеннолетние члены семей оуновцев и активных повстанцев, как арестованных, так и убитых при столкновении, а их имущество подлежит конфискации в соответствии с приказом НКВД СССР № 001552 от 10 декабря 1940 года.

Кроме этой категории подлежат также ссылке семьи актива и руководящего состава ОУН-УПА, скрывающихся и находящихся в данное время на нелегальном положении, как-то: коменданты, помощники комендантов и сотрудники „СБ"; районные и надрайонные проводники ОУН; сотенные; станичные; коменданты ОУН; куренные; господарчие; шефы и референты связи; активные участники банд.

Несовершеннолетние члены семей следуют вместе со своими родными. Имущество ссыльных подлежит конфискации. Ссылку производить в отдаленные районы Красноярского края, Омской, Новосибирской и Иркутской областей.

Раздел 2.

Установить следующий порядок оформления документов (материалов) о выселении членов семей оуновцев и активных повстанцев:

а) начальники городских и районных отделов НКВД-НКГБ на основании имеющихся документальных данных о практической бандитской деятельности оуновцев и повстанцев, – составляет списки семей, подлежащих ссылке по каждому району в отдельности, по прилагаемой при сем форме и мотивированные заключения о выселении на каждую семью отдельно.

Примечание: документальными данными являются:

а) справка сельского совета о принадлежности того или иного лица к оуновцам или активным повстанцам;

б) справка оперативного органа НКВД-НКГБ о принадлежности того или иного лица к оуновцам или активным повстанцам, основанная на агентурных материалах, свидетельские показания;

в) показания соучастников по оуновскому или повстанческому движению;

г) списки и мотивированные заключения начальники городских и районных отделов представляют в областные управления НКВД-НКГБ соответственно. Начальники областных управлений НКВД-НКГБ в случае их утверждения составляют мотивированные постановления о ссылке на каждую семью в отдельности;

д) заключение городских и районных отделов НКВД-НКГБ с постановлениями начальников областных управлений (вместе со списками) представляются на утверждение Народного Комиссара внутренних дел УССР, комиссара госбезопасности 3-го ранга Рясного;

е) утвержденные постановления НКВД УССР направляет на последующее утверждение ОСО при НКВД СССР через 1-й спецотдел.

Направление в ссылку членов семей оуновцев и активных повстанцев производить после утверждения постановлений наркомом внутренних дел УССР, не дожидаясь получения решений ОСО.

Раздел 3.

Для выселения членов семей оуновцев и активных повстанцев в каждый район выделяется группа оперативных работников, которая совместно с представителем местных органов власти (исполкома) является в дом (квартиру) ссылаемых, объявляет членам семьи решение о ссылке и предлагает собрать вещи, которые им разрешается брать с собой; производит опись имущества, подлежащего конфискации и передает это имущество по акту представителю местных органов власти и под конвоем направляет всех членов семьи, подлежащих ссылке, вместе с вещами на намеченную железнодорожную станцию для погрузки в вагоны.

Примечание:

1. Несовершеннолетние члены семьи следуют вместе со своими родными;

2. Перед проведением операции по выселению семьи, соответствующие органы НКВД-НКГБ подготавливают конвой, средства транспорта, определяют железнодорожную станцию погрузки и обеспечивают подачу вагонов;

3. В отдельных случаях (отдаленность станции погрузки, задержка с подачей вагонов и т. д.) ссылаемые члены семьи могут на несколько дней быть помещены в ближайшее место заключения (тюрьма, ИТК, ДПЗ и т. д.). В этих случаях члены семьи размещаются изолированно от других арестованных в специально выделенном помещении (камера). Администрация тюрем принимает меры, обеспечивающие сохранность имущества, доставленого вместе со ссыльными.

Раздел 4.

Ссыльным разрешается брать с собой:

а) одежду, белье, обувь, постельные принадлежности;

б) посуду столовую, чайную, кухонную (ложки, ножи, вилки, ведра и т. д.);

в) мелкий хозяйственный инвентарь, бытовой инструмент и орудия мелкого кустарного или ремесленного производства (топор, пила, лопата, коса, грабли, вилы, молоток, швейная машинка и т. д.);

г) продовольствие из расчета не менее месячного запаса на семью (разрешать брать продукты неограниченно);

д) сундук или ящик для упаковки вещей.

Общий вес указанных вещей не должен превышать 500 кг на каждую семью.

Обратить особое внимание, чтобы выселяемые семьи брали с собой как можно больше одежды, обуви и продуктов питания. Деньги без ограничения суммы и бытовые ценности (кольца, часы, серьги, браслеты, портсигары и т. д.).

Раздел 5.

Конфискации подлежат все принадлежащие ссыльным постройки, сельскохозяйственный инвентарь (за исключением разрешенного к вывозу мелкого инвентаря) и домашний скот.

Имущество, подлежащее конфискации по описи, передается представителям местных органов власти. Один экземпляр описи с распиской в получении представителем местных органов власти отправляется в РО НКВД.

Вопрос о дальнейшем использовании конфискованого имущества сосланых решается Совнаркомом УССР, или областным исполкомом.

Предметы обихода неподлежащие конфискации и немогущие быть взятыми с собой ссылаемыми, как превышающие норму 500 кг могут быть переданы на месте для дальнейшей реализации по указанию их владельцев.

Раздел 6.

Порядок конвоирования ссылаемых в пути следования до железнодорожной станции назначения определяется уставом конвойной службы.

По прибытии на железнодорожную станцию назначения конвой сдает ссылаемых местным органам НКВД-НКГБ, которые организуют дальнейшую отправку их до места ссылки под конвоем милиции. Первый спецотдел НКВД по месту выселения заблаговременно извещает соответствующие управления НКВД-НКГБ по месту ссылки членов семей оуновцев и активных повстанцев об отправке эшелона, с указанием количества ссылаемых (взрослых). Начальнику конвоя каждого эшелона вручается именной спи-

сок всех ссылаемых, утвержденный наркомом внутренних дел УССР Рясным, по которому он производит здачу ссылаемых по месту назначения.

Все взрослые (начиная с 16 лет) ссылаемые члены семей оуновцев и повстанцев должны быть взяты на учет 1-м спецотделом соответствующего управления НКВД-НКГБ по карточкам формы № 1.

На обратной стороне карточки должны быть произведены отметки когда и куда сослан, а по получении выписок из решений ОСО, должны быть произведены дополнительные отметки о решениях ОСО.

Начальник 1-го спецотдела НКВД УССР
подполковник государственной безопасности

Смирнов

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 37, арк. 1-2.

№ 83

Директивна вказівка НКВС СРСР Наркому внутрішніх справ УРСР та начальникам управлінь НКВС Красноярського краю, Омської, Новосибірської та Іркутської областей про організацію заслання членів ОУН та активних учасників визвольної боротьби 7 квітня 1944 р.

Совершенно секретно

Народному Комиссару внутренних дел УССР
Начальникам УНКВД Красноярского края,
Омской, Новосибирской, Иркутской областей

Директивное указание
НКВД СССР № 130 от 7 апреля 1944 г.

При оформлении материалов о ссылке членов семей оуновцев и повстанцев, в соответствии с директивой Народного Комиссара внутренних дел СССР – Генерального Комиссара государственной безопасности тов. Берия от 31 марта 1944 года за № 122, – предлагается руководствоваться следующим:

1. В ссылку в отдаленные районы Красноярского края, Омской, Новосибирской, Иркутской областей направлять всех совершеннолетних членов семей осужденных оуновцев, а также активных повстанцев, как арестованных, так и убитых при столкновении.

Несовершеннолетние члены семей следуют со своими родными.

2. Заключение начальников райгоротделов (отделений) НКВД-НКГБ о выселении семей должны содержать в себе полные установочные данные

оуновцев и повстанцев, краткое указание о их практической бандитской деятельности, сведения о составе и местожительстве их семей.

К заключениям о ссылке приобщать:

а) протокол опроса старшего (ответственного) члена выселяемой семьи, с перечислением в опросном листе всех остальных членов семьи (форма прилагается);

б) на арестованных оуновцев (повстанцев) - копию постановления на арест;

в) на осужденных - копию приговора судебного органа или решения ОСО об осуждении;

г) на убитых при столкновении - соответствующую справку.

3. На основании представленных согласно пункту 2 документов управлениям НКВД-НКГБ составлять постановления на каждую ссылаемую семью с указанием предполагаемого срока ссылки и в какую из указанных областей подлежат направлению ссылаемые семьи.

Заключение районных отделов и постановления областных управлений НКВД-НКГБ о ссылке составлять в 4-х экземплярах, из которых: 1 - оставлять в делах УНКВД-НКГБ, остальные направлять в НКВД УССР.

Всех совершеннолетних членов семей оуновцев (повстанцев), подлежащих ссылке, отражать в соответствующих учетах УНКВД и в учете 1-го спецотдела НКВД УССР.

4. НКВД УССР по утверждению постановления о ссылке направляет его вместе с заключением, опросным листом и другими документами, предусмотренными пунктом 2, на последующее утверждение ОСО при НКВД СССР через 1-й спецотдел НКВД СССР.

К постановлениям высылаемых на утверждение ОСО при НКВД УССР, приобщать 2 экз. учетных карточек по форме №1 на каждого совершеннолетнего ссылаемого.

5. Основанием для направления в ссылку является: постановление, утвержденное наркомом внутренних дел УССР и прокурором УССР, которое вместе с заключением составляется районными отделами (отделениями) НКВД-НКГБ.

6. Реализацию описанного имущества, подлежащего конфискации, в соответствии с приказом НКВД СССР №001552 - 1940 года, производить по получении выписок из решения ОСО.

7. Хозяйственное, трудовое и агентурно-оперативное обслуживание членов семей оуновцев (повстанцев) в местах расселения возложить на отделы спецпоселений УНКВД.

8. Об исполнении решений ОСО о ссылке и конфискации имущества УНКВД сообщить в 1-й спецотдел НКВД СССР в город Москву в установленном порядке.

Заместитель наркома внутренних дел Союза ССР
комиссар государственной безопасности 2-го ранга Чернышов

На цьому документі є резолюція наркома внутрішніх справ України Рясного від 14.04.44 року: „Тов. Резницкий - доделайте чего не хватает. Дайте

указания РО НКВД и УНКГБ". В цей час Рясний перебував у Рівному.

Різницький - заступник начальника 1-го спецвідділу НКВД УССР, майор державної безпеки.

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 37, арк. 32–33.

№ 84

Інструкція НКВС УРСР про організацію виселення родин активних учасників ОУН-УПА
15 квітня 1944 р.

Совершенно секретно

Утверждаю
Нарком внутренних дел УССР
Комиссар государственной безопасности 3-го ранга Серов
15 апреля 1944 г.

№ 152

Инструкция-указания
о порядке производства выселения семей
активных участников ОУН-УПА*

1. По получении РО НКВД-НКГБ распоряжения о производстве выселения, районные отделы НКВД-НКГБ выделяют на каждые населенные пункты, в которых находятся семьи, подлежащие выселению, - одного или нескольких оперативных работников, которым вручаются списки лиц, подлежащих выселению.

2. Командование соответствующих частей выделяет необходимое количество бойцов и офицеров, предназначенных для проведения операции по выселению, для каждого населенного пункта в отдельности.

Выделенные войсковые группы передаются в распоряжение старшего оперативной группы РО НКВД-НКГБ.

3. Старшие оперативной группы заранее (до дня выселения) выясняют наличие в населенном пункте, из которого подлежат выселению , перевозочных средств - подвод и в случае если подвод будет недостаточно в данном населенном пункте, то учитывают наличие таковых средств в соседних населенных пунктах.

4. Накануне выселения командный состав войсковых групп тщательно инструктирует бойцов о их задачах.

5. За день до выселения райисполком дает распоряжение сельским советам о доставке в определенное место населенного пункта, в котором будет проводиться операция, к 8.00 час. утра подвод в количестве обеспечивающем перевозку груза и детей выселяемых до железнодорожной станции.

6. В день выселения опергруппа РО НКВД-НКГБ, совместно с войсковой группой в населенный пункт прибывает не позднее 5-6 часов утра.

Командование войсковой группы выставляет охранные посты (оцепления) вокруг населенного пункта и внутри его, исходя из задачи недопустить никаких эксцесов, а тем более нападения со стороны банд. Для отражения возможного нападения банды войсковой командир обязан иметь у себя резерв.

Часть бойцов выделяется для выставления часовых у каждой хаты выселяемых.

Во время операции, вплоть до ее окончания к оцеплению никого не выпускать из населенного пункта и не впускать в него. Всех подозрительных задерживать.

7. По прибытии в населенный пункт одновременно с выставлением вышеуказанных постов оперработники (можно использовать и офицеров) являются в дома выселяемых, проверяют по списку лиц, подлежащих выселению, делают соответствующие отметки, производят тщательный обыск всего дома и личный обыск выселяемых и объявляют последним, что они по такой-то причине подлежат выселению, и о том, что они могут взять с собой. Дают им 3 часа на приготовление к отправке.

Одновременно с этим оперработник совместно с представителем райисполкома или сельского совета, составляют опись имущества, подлежащего конфискации.

8. По окончании сборов выселяемых, имущество грузится на подводы. Оперработник сдает имущество вышеуказанным представителям, оставляя один экземпляр описи у них, а другой берет с собой.

Выселяемым необходимо особо разъяснить о необходимости брать больше продуктов питания (можно разрешить зарезать овцу, свинью и другой мелкий скот).

9. Груженные подводы концентрировать в одном месте на выходе из населенного пункта и после того, как все будут в сборе, отправить на железнодорожные станции в сопровождении всей войсковой группы и оперработников.

Командиру войсковой группы особо тщательно и продуманно организовать продвижение обоза с выселяемыми в целях недопущения нападения банд. В направлениях возможного нападения со стороны банд выставлять засады на время прохода обоза.

10. Во время операции по выселению всех идущих в данный населенный пункт, задерживать и выяснять личность. Не допускать скопления посторонних людей у домов выселяемых, а также в других местах села. Всех подозрительных лиц в населенном пункте задерживать.

11. По прибытии к вагонам, оперработник сдает старшему конвоя поезда доставленных выселяемых по списку и получает от последнего расписку.

После этого операция считается законченой.

12. РО НКВД-НКГБ рапортом доносит начальнику УНКВД-НКГБ о результатах операции.

*** Ця інструкція була підготовлена у м. Рівному, де знаходився штаб боротьби з ОУН та УПА на чолі з**

наркомом внутрішніх справ УРСР Рясним. Вона терміново була відправлена у всі області Західної України і під розписку вручена всім начальникам районних відділів НКВД-НКБ. Про це свідчить запис-резолюція начальника управління боротьби з бандитизмом НКВД УССР Задоя.

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 37, арк. 18–20.

№ 85

Директивна вказівка-рознарядка НКВС СРСР Наркому внутрішніх справ УРСР про кількість населення Західної України, що підлягає виселенню

11 травня 1944 р.

Совершенно секретно

Народному Комиссару внутренних дел УССР
Комиссару государственной безопасности
3-го ранга Рясному

11. 05. 1944 г. №185/46

У к а з а н и е – р а з н а р я д к а
о количестве населения Западной Украины,
подлежащем выселению

Передаю текст, полученный на Ваше имя от заместителя наркома внутренних дел СССР комиссара госбезопасности 2-го ранга Чернышева от 11. 05 1944 года за №185/46, следующего содержания:

В соответствии с директивой НКВД СССР №130 от 7 апреля 1944 года семьи оуновцев и повстанцев должны направляться в Красноярский край, Иркутскую, Новосибирскую и Омскую области.

Для семей оуновцев, направляемых в Красноярский край, устанавливаются следующие железнодорожные станции: Абакан – 200 чел., Енисей–1400, Канск – 400, Клюквенная – 1300, Камарчага – 1300 (Примітка: рукою дописано – Дрогобич), Мажирская – 400. Итого: 5000 чел.

Все станции Красноярской железной дороги, направленные в Иркутскую область, следуют до станций:

Тайшет – 1500 чел.; Нижне-Удинск – 1200, Черемхово – 2300. Итого: 5000 чел.

Все станции Восточно-Сибирских железных дорог. Все направляемые в Омскую область – 4000 чел. оуновцев, следуют до станции Тюмень – 2000 чел. Свердловской ж. д.; Омск – 2000 чел., Омской ж. д.

Направляемые в Новосибирскую область – 3000 чел. оуновцев, следуют до станции Новосибирск – Пристанский тупик, Томской ж. д.

Питательные пункты в пути следования эшелона организуются при железнодорожных буфетах станций: Ровно, Киев, Полтава, Харьков, Ку-

пенск, Валуйки, Лиски, Поворино, Балашов, Ртищево, Пенза, Сызрань, Уфа, Челябинск, Курган, Петропавловск, Омск, Новосибирск, Красноярск.

Прошу вас проследить за подготовкой железнодорожных буфетов и организацией питания проходящих эшелонов при станциях: Ровно, Киев, Полтава, Харьков, Купенск и Валуйки, расположенных на территории УССР. Предупредить всех высылаемых, чтобы они взяли с собою достаточное количество обуви и одежды, а также продуктов питания, необходимых для пути следования.

На первое время после расселения разрешается брать с собою груз, но не более 500 кг общего веса на каждую семью. При погрузке направляемых эшелонов организовать совместно с органами Наркомздрава УССР санитарную обработку отправляемых и выделить для них необходимое количество медперсонала с медикаментами для сопровождения эшелонов в пути следования. Об отправке каждого эшелона со спецпереселенцами немедленно сообщить мне: номер отправляемого эшелона, станцию назначения, количество следуемых семей-человек, в том числе: мужчин, женщин и детей до 16 лет.

Передано из Москвы по телеграфу.

Подписал Бурилин.
Принял Кращенко.

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 37, арк. 52.

№ 86

Звернення українських громадських і церковних організацій Холмщини й Підляшшя до людей доброї волі з приводу масового винищування українців на Холмщині й Підляшші*

15 травня 1944 р.

Страшні, трагічні події, що ріками крови й полум'ям пожеж заливають многострадальну Холмсько-Підляську землю продовж останнього часу, змушують нас, пастирів і світських людей, яких доля поставила на чолі організованого українського життя на цій землі, піднести свій голос протесту перед цілим культурним світом, а передусім перед людьми доброї волі (братніх по крові, а також в історії з'єднаних) народів українського і польського - голос порушеного сумління людського, голос обуреного розуму і почуття, голос розпучливого протесту й останньої перестороги для тих, що в засліпленні своїому роблять братовбивчу каїнову роботу на нашій землі.

Ми говоримо тут про Холмсько-Підляську землю, що лежить між Бугом і Вепром і становить сьогодні православну єпархію Холмсько-Підляську, очолену Владикою Митрополитом Іларіоном. Земля ця, давня ді-

дизна князів руських, Київських і Галицько-Володимирських, довгі віки була предметом історичних спорів польсько-українських. Довгі віки переживала вона натиск польщини від заходу й під тим натиском змінняла давне обличчя своє православне руcько-українське на латиноунійно-польське.

Знана в історії обох народів церковна унія Берестейська 1596 року була кульмінаційним пунктом польського історичного наступу на цю землю. Вона мала приспішити процес денаціоналізації й польської асиміляції православних українців, мешканців цієї землі, й надальше на захід положених українських земель. Методи цієї асиміляційної денаціоналізаційної акції були різні, від впливів культурних починаючи, а на збройних наїздах кінчаючи.

Однак ніколи в історії боротьба цих двох народів не набирала таких нелюдських і жахливих форм підступно скритого й явно брутального, культурно-господарського й просто фізичного масового винищування, яке на наших очах саме тепер відбувається.

Притокою до усправедливлення цієї ганебної акції в очах власного суспільства й світу зовнішнього мають служити мнимі кривди, які нібито завдало польському народові на цій землі відроджене в умовах нової світової війни організоване українське життя.

Пригляньмося ж насамперед цим „кривдам", щоб побачити, яке моральне оправдання може мати те, що діється на наших очах.

Екстремінаційна політика усіх польських урядів, ведена впродовж 20-ти літнього існування відродженої Польщі у відношенні до української меншини проголосила тезу, що на Холмщині й Підляшші немає жодних українців, а є тільки православні поляки. Не признаючи через те ніяких національно-культурних потреб і прав цих"православних поляків", польська державна політика стреміла до затертя й знищення останнього свідоцтва й сліду їх національної відрубности -Православної віри. Звідси постав похід проти Православної віри на Холмщині, що увінчався нечуваним у культурних народів масовим руйнуванням православних святинь у 1938-39 рр., та насильним загнанням православної людности до католицьких костьолів.

Упадок польської державної системи з вибухом війни в 1939 році викликав серед переслідуваної і гнобленої у сфері найбільш чулій і святій, бо ж релігійній - людності української цілком зрозумілий спонтанічний рух до привернення своїх потоптаних прав, передусім у сфері релігійного життя, до відібрання загарбаних святинь, давніх православних церков, відбудови вільних релігійних громад - парафій, а слідом за тим відбудови й інших культурно-національних та господарських організацій і інституцій, шкіл, господарських і освітніх об'єднань, і т. п.

Чи ж цей елементарний і природній прояв живого духа українського на Холмсько-Підляській землі мав бути „кривдою польською"? Чи ж сама проява українства, проголошеного тут польською рацією за неіснуюче, була тим злочином, „зрадою", що вимагає негайної реакції польського активу? І то якої! Реакції провадженої через усі комірки публічного й урядового життя. Реакції, позначеної безліччю дрібних

перешкод, утисків, провокацій, підступів, ведених у кожній майже українській справі кожним публічним функціонарем польської національної приналежности, явної чи укритої під чужою назвою, що заповняють собою урядові бюра.

Реакція ця, перекинена пропагандою в маси корінної польської чи сполонізованої, так званої „калакутської" людности, довела в цих масах до нечуваного зросту національного антагонізму й ненависти, створила придатний грунт і підложжя під організовану масову терористичну та грабіжницько-розбійничу акцію протиукраїнську, жертвами якої впали вже тисячі громадян різного віку й стану від духовенства й провідників культурних, господарських і самоврядних інституцій, а на сірих, темних, національно-несвідомих селянах найдалі на захід висунених осель українських, кінчаючи. Щоб не бути голословними, наведемо пізніше далеко неповний, але досить вимовний, синодик цих жертв та подамо образи масових мордів українського села. А наразі мусимо кінчити з тими „кривдами", про які голосно всюди говорять провідні кола польського суспільства, виправдовуючи морально насильство й розбій на нашій землі.

В останніх місяцях при збройних нападах польських диверсійних відділів на українські оселі довелося чути кличі помсти за мордування польської людности такими ж диверсійними українськими відділами на Волині і в Галичині.

Знову ж, сьогодні не можемо ми висвітлювати тут причин початку і перебігу терору протипольського, який мав чи має місце на українських землях, далі на схід положених. Ми були й є відгороджені неперехідним муром граничним від Волині, навіть листування з Волинню було для нас майже неможливим. Отже, не знаємо ми правдивої картини подій, які там відбувалися. Але, коли десь об'єктивні обсерватори стверджують там факти нелюдського поступування українських ватаг з людністю польською, ми, як християни, без вагання таке поступування осуджували і осуджуємо. Провідні українські верстви й ціла православна людність Холмщини ніколи й нічим не дали поводу до посуджування її в солідаризуванні з актами гвалту чи масового терору, який чиниться поза межами нашого краю й поза нашими впливами. Незалежно від того треба об'єктивно ствердити, що акти індивідуального терору та інші прояви походу протиукраїнського заіснували на Холмщині й Підляшші далеко раніше, як почали доходити до нас вістки про протипольські випади на Волині.

Засади й кличі кривавої помсти чужі нашому християнському світоглядові та нашій культурній традиції.

„Нехай рука ваша не піднесеться проти безборонних!" — у багатьох своїх проповідях закликав Владика Митрополит Іларіон своїх вірних з приводу перших нападів на українські села.

В закликах українських комітетів Центрального і місцевих Холмського, Грубешівського й інших, виданих на протязі останнього року, звернених до української людности, провідники цих комітетів виразно відмежовувалися від усяких актів сваволі, насильства і анархії, перестерігали перед участю в таких актах українську людність.

Хто ж і яким правом після цього може покладати вину за волинські події, а чи які інші, на українців холмщан чи їхніх провідників?

Погляньмо ж далі і застановімось, чи самим захованням на місці українська людність та провідники її, духовенство чи інтелігенція, не спровокували ворожих протиактів.

Зі спокійним сумлінням можемо перед цілим культурним світом твердити, що так не було"

Людність українська, використовуючи деякі обмежені можливості відбудови свого національного життя, з повним спокоєм і великою посвятою та накладом сил віддавалась органічній праці над відбудовою свого життя, лояльно ставлячись до своїх сусідів - поляків.

Зрештою, як вже сказано вище, завдання місцевого життя українського на Холмщині були й є такі далекі від усякої політики, що лише люди злої волі з противної сторони можуть назвати ворожою для них політикою нашу органічну працю на Холмщині.

Найгостріші закиди й найбільш демагогічні вигадки польської пропаганди звертаються до православного духовенства, як провідної верстви українського села. Безвідповідальні типи приписують нашому духовенству неіснуючу протипольську агітацію в проповідях! Ба! Навіть макабричне „свячення ножів" на різню поляків. Розагітована, безкритична, а жадібна на сенсацію польська вулиця вірить цим нісенітницям, а з цієї віри зароджуються криваві чини.

Як же смішними виглядають ці закиди у світлі дійсних, невигаданих фактів!

Просимо тільки переглянути збірки пастирських листів нашого Владики Митрополита Іларіона, чи проповідей його, виголошених у Катедральному Соборі в Холмі, або під час архипастирських візитацій, яких слухають тисячі нашого народу.

Поруч з гарячими закликами до любови свого рідного, ми знайдемо там заклик до братньої згоди й мирного співжиття з сусіднім братнім народом польським. Слушна оборона свого рідного ніколи не лучиться там з ненавистю до чужого, бо нема місця ненависті в науці нашої Матері Церкви, чужа вона й наукам нашого архипастиря.

Щоб не було спокус впасти в пристрасті політичної роботи, Владика Митрополит Іларіон підлеглому йому духовенству першим своїм зарядженням ще 5 листопада 1940 року заборонив усяку участь в політичній роботі. Заборонив усякі виступи без його благословення перед політичною владою, і духовенство здисципліновано виконує зарядження свого архипастиря.

Таке саме наставлення мають і світські провідники нашого народу ті, що поруч з духовенством працюють серед народу й тільки для свого народу. Так виглядають жалі й закиди, які ставить нам загал польського суспільства, коли мовчки приглядається усім тим підступам, насильствам, гвалтам і явним масовим мордам, доконуваним під польським прапором на безборонній українській людности, на її скромних сільських пастирях, на саможертвенних робітниках світських, що густою кривавою мережею залягли в розкинених по Холмщині і Підляшші могилах.

Погляньмо тепер на наслідки тієї безумної україножерної пропаганди, що її розгорнули різні явні й тайні діячі та організації польського „патріотичного активу", які, очевидно, за спасенну річ вважали очищення холмсько-підляської землі від українців.

В самому тільки Грубешівському повіті продовж останнього року озброєними бандами, що виступають всюди під польським прапором, спалено 52 села й замордовано при цьому коло 4000 селян. Ось назви цих сел і дати їх знищення:

1.	Село Моложів,	волости Мягке	26. V. 1943
2.	Село Стрільців,	волости Мягке	26. V. 1943
3.	Село Тугані,	волости Мягке	26. V. 1943
4.	Село Мірче,	волости Мягке	26. V. 1943
5.	Село Молодятичі,	волости Молодятичі	27. X. 1943
6.	Село Малків,	волости Крилів	9. II. 1944
7.	Село Погоріле,	волости Крилів	8. III. 1944
8.	Село Мягке,	волости Мягке	9. III. 1944
9.	Село Турковичі,	волости Мягке	10. III. 1944
10.	Село Сагринь,	волости Мягке	10. III. 1944
11.	Село Риплин,	волости Телятин	10. III. 1944
12.	Село Теребин,	волости Вербковичі	10. III. 1944
13.	Село Стріжівець,	волости Вербковичі	10. III. 1944
14.	Село Маличі,	волости Вербковичі	10. III. 1944
15.	Село Ласків,	волости Крилів	10. III. 1944
16.	Село Шиховичі,	волости Крилів	10. III. 1944
17.	Село Андріївка,	волости Мягке	11. III. 1944
18.	Село Модринець,	волости Мягке	11. III. 1944
19.	Село Модрин,	волости Мягке	14. III. 1944
20.	Село Масловичі,	волости Міняни	19. III. 1944
21.	Село Міняни,	волости Міняни	19. III. 1944
22.	Село Козодави,	волости Міняни	19. III. 1944
23.	Село Тихобіж,	волости Міняни	19. III. 1944
24.	Село Сліпче,	волости Міняни	19. III. 1944
25.	Село Космів,	волости Крилів	19. III. 1944
26.	Село Модринець,	волости Мягке	19. III. 1944
27.	Село Жабче,	волости Потуржин	19. III. 1944
28.	Село Ощів,	волости Долгобичів	19. III. 1944
29.	Село Хорощиці,	волости Долгобичів	19. III. 1944
30.	Село Береcть,	волости Молодятичі	21. III. 1944
31.	Село Верещин,	волости Потуржин	21. III. 1944
32.	Село Витків,	волости Потуржин	21. III. 1944
33.	Село Смогилів,	волости Потуржин	22. III. 1944
34.	Село Старе Село,	волости Крилів	22. III. 1944
35.	Село Ліски,	волости Варяж	22. III. 1944
36.	Село Костяшин,	волости Варяж	22. III. 1944
37.	Село Василів Вел.,	волости Тарношин	22. III. 1944

38.	Село Губинок,	волости Тарношин	22. III. 1944
39.	Село Річиця,	волости Тарношин	22. III. 1944
40.	Село Тучапи,	волости Сагринь	22. III. 1944
41.	Село Потуржин,	волости Потуржин	2. IV. 1944
42.	Василів,	волости Потуржин	2. IV. 1944
43.	Радостів,	волости Потуржин	2. IV. 1944
44.	Новосілки,	волости Потуржин	2. IV. 1944
45.	Село Телятин,	волости Телятин	7. IV. 1944
46.	Село Жуличі,	волости Телятин	7. IV. 1944
47.	Село Вишнів,	волости Потуржин	7. IV. 1944
48.	Село Кадлубиська,	волости Долгобичів	7. IV. 1944
49.	Село Крилів,	волости Крилів	8. IV. 1944
50.	Село Бусько,	волости Білополе	19. V. 1944
51.	Село Заборці,	волости Молодятичі	19. V. 1944
52.	Село Переспа,	волости Кітличі	22. V. 1944

У тому ж часі по всіх повітах Холмщини, а найбільше в Грубешівському й Замійському повітах замордовано: 1 адвоката, голову Українського Допомогового Комітету, 12 священиків, 10 дяків, 11 агрономів, 15 народних вчителів, 14 війтів і заступників, 14 волосних урядників, понад 30 солтисів, та коло 100 українських робітників культурно-освітніх чи кооперативних та кваліфікованих ремісників. В тому самому часі на Підляшші замордовано: бувшого голову Українського Допомогового Комітету, і сенатора Івана Пастернака, чотирьох народніх учителів, трьох кооперативних працівників і 36 визначніших громадян з різних сел Підляшшя.

Хто знає, кілько зусиль коштувало українській Холмщині і Підляшшу змобілізування та вироблення цього людського інтелектуального активу, той зрозуміє, яку втрату в цих скромних десятках чи сотнях жертв понесло українське суспільство Холмщини!

Цей маленький білянс людських страт серед провідної верстви села блідне перед жахливою картиною тисячних масових мордів рядового селянства, яке загинуло тисячами на згарищах своїх прабатьківських осель беззбройне і безборонне в день і вночі, без попередження, чи якогось заклику, чи скажім, ультиматуму з боку тих, хто вогнем і мечем йшов на ці села.

Послухаємо тепер голосів тих, що врятувалися на якийсь час з цього пекла на землі. Декотрі з них ще живуть і тому ми не можемо подавати повністю іхніх імен та місцевостей, де вони сьогодні перебувають, щоби не наразити їх на дальшу небезпеку помсти за слово правди. Деякі голоси сьогодні є вже скаргою з-за гробу. Усі вони походять від людей, що заслуговують на повне довір'я, устами яких говорили не вони самі, а всі ті, які на їх очах гинули.

Наводячи тут донесення, протоколярні зізнання чи оповідання, ми заховуємо мову й стиль оригіналів, які перераховуються, та якими можемо служити усім сумлінним дослідникам.

Ось як виглядають донесення про життя, муки і смерть рядового сільського духовенства на нашому терені. Того православного духовен-

ства, проти якого найбільше є розагітована безкритична юрба, і яке вона вважає за живий символ українства і „схизматицької віри", як називають поляки православ'я на Холмщині.

Холмсько-Підляська духовна консисторія в доповіді своєму Владиці Митрополитові Іларіонові з дня 4. 1. 1944 року, зложеній на підставі донесень з місць пише, що на загальне теперішнє число 150 сільських священиків майже всі сильно пошкодовані матеріяльно. Серед пошкодованих є багато таких, на яких доконано терористичних нападів кількакратно, а навіть кількадесят разів. Так наприклад, на священика Веремчука в Голешові, Більського повіту, впродовж останніх місяців доконано 5 нападів, на протоерея Івана Антонюка в Сухаві Холмського повіту 10 нападів, на священика Феодосія Мінкевича в Гороститі, Володавщина, 14 нападів, на протоерея Андрія Деревецького в Отрочі, Янівського повіту, 25 нападів, при чому п'ять разів його дошкульно побито, а три рази до нього стріляли і він тільки чудом спасся. При кожному нападі напасники грабують його майно, а самого б'ють і катують. Б'ють і катують також священичих жінок і дітей.

Взагалі є багато священиків, яких не тільки матеріяльно пограблено, але й тяжко зневажено й сильно побито. До них належать: священик Іван Олійник з дружиною в Замху, Білгорайського повіту, протоерей Павло Швайка з дружиною в Снятичах, Замійського повіту, що його при тім на смерть замордовано. Священик Микола Зимовець в Бончі, Красноставського повіту, священик Леонтій Глицький з сином дияконом в Жданному, Красноставського повіту, священик Антін Каньовський з дяком Павлючаком в Довгій, Радинського повіту, протоерей Іван Антонюк в Сухаві, Холмського повіту, протоерей Олексій Якута в Кульно, Білгорайського повіту, священик Антоній Попудняк в селі Хмільок, Білгорайського повіту і багато, багато інших.

Як вже згадано, напади польських банд не завжди обмежувалися тільки фізичними насильствами, зневагами і грабунками священиків і їх родин, але часто кінчалися мордом, попередженим нелюдським знущанням. Ось кілька фактів.

На протоерея Олександра Кадія (66 літ) в селі Липини, Білгорайського повіту, було зроблено два напади: перший 29 червня, а другий 2 вересня 1943 року. Про перший напад протоерей (нині вже покійний) так писав до Консисторії: „29.VII. ц. р. бандити напали на мене у віддалі 200-250 метрів від моєї хати, побито мене моєю власною палицею до півсмерти й непритомности, стріляно в мене, потім ограбовано хату, а документа знищено".

А про другий напад на того самого священослужителя Консисторія подає такі відомості: „2. IX. 1943 року о год. 6-тій у вечері протоерей молився в церкві, де мав замір і заночувати. В цей час бандити, виломавши двері, увірвалися до церкви, кинулися на священика і почали його немилосердно бити, а врешті, виволікли на двір і далі його катували аж до непритомности. На прохання о. Кадія дарувати йому життя, бандити вигукували по-польськи: „Україне будуєш шляк би тебе трафіл, бендземи з тобон в леле розмавлялі!" Коли о. Кадій (до речі москвофіл з переконання) стратив притомність, і лежав на землі пів-

мертвий, бандити прив'язали його до свого воза і тягнули його по землі в глибокі ліси. А в лісі його замордували. Після того місцева людність бачила тіло замордованого пан-отця в лісі з покрученими руками й ногами та виколеними очима. Рівночасно бандити до решти ограбували й родину замордованого.

На священика Олексія Марцинкевича в Шевні, Замійського повіту, польська банда доконала три напади. Перший у березні 1943 року при чому змушувала його виїхати з парафії, говорячи: „Якнайпрендзей сен заберай стонд, бо як пшийдземи другі раз, то бендзе тобе зле!". Другого нападу доконано 16 VII. 1943 року, віддаючи до його помешкання через вікно 30 стрілів. А третього нападу доконано 13. IX. 1943 в Шевні, куди священик Марцинкевич прибув вже з іншої парафії для полагодження контингентових справ. Цей напад закінчився звірським мордом. Всі ці напади виконала одна й та сама банда.

Про замордування в дні 28. X. 1943 року у Грабівці Грубешівського повіту, підчас нападу на ту місцевість польської терористичної банди, протоерея Павла Швайки (50 літ) і його дружини, яких вже перед тим було ограбовано й тяжко фізично зневажено в с. Снятині, Замійського повіту, офіційне донесення єпархіяльній владі подає таке: "Напасники увійшли до помешкання протоерея Павла Швайки й почали його та його дружину катувати. Населення, що поховалося, чуло стогони нещасних жертв. Плач, що перетворювався на рев, продовжувався біля години. Чути було кілька стрілів, після чого все стихло. Це свідчило про закінчення життя обох офір. Тіла замордованих були змасакровані. Дружина о. Швайки майже вся була поколена ножами, руки й ноги в неї були поломані, живіт порізаний. Нещасна жінка вмерла від упливу крови, а не від смертельної рани. На тілі протоерея Швайки, крім ран від гострої й тупої зброї, були рани від стрілів".

21 січня 1944 року польська боївка напала на помешкання настоятеля парафії Войславичі, протоерея Аврамія Киселя, тяжко поранивши його кількома стрілами в живіт. У стані майже безнадійному о. Кисіль був перевезений до шпиталю св. Миколая в Холмі, в якому перебував на лікуванні кілька місяців.

10. III. 1944 року в с. Ласків Грубешівського повіту, підчас загального погрому цього села польською збройною ватагою, умер мученицькою смертю молодий священик Лев Коробчук. Разом з ним замордовано 20 прихожан його парафії, що переховувалися у спільному сховищу. Бандити повикручували спершу священикови руки, потім стріляли до нього, а врешті відрубали йому голову, а усе тіло потяли гострим знаряддям. Це був третій напад на священика Коробчука. Перший напад доконано бандитами 13. X. 1943 року о год. 2 ночі в селі Мірчі, Грубешівського повіту. Тоді вони здемолювали помешкання й забрали в о. Коробчука все, що тільки можна було забрати. Другий напад був на його дім 21. X. 1943 року. Обидва рази врятував небіжчик своє життя тільки тим, що не ночував дома.

2. IV. 1944 року в с. Новосілки, Грубешівського повіту, замордовано священика Миколу Гольця разом з 9 місцевими парохіянами. Всіх їх зловила польська ватага підчас загального нападу на село. Напас-

ники всіх змасакрували, священикові спочатку відрізали бороду, язика й вуха, а потім відрубали голову, й покололи багнетами.

10. IV. 1944 року в с. Сліпче, Грубешівського повіту, замордували бандити священика Олександра Гуторевича (66 літ), його дочку Регіну 18 літ і дочку замордованого раніше священика Івана Панчука, Євгенію Панчук, 22 літ, що була в гостині в Гуторевичів.

10. IV. 1944 року в с. Чортівець, Замійського повіту, замордовано священика Петра Огризка. Він того дня відправляв у церкві Богослуження для шкільної молоді, забрали священика в облаченню, та знущаючись над ним, попровадили його через село Чортківець в кольонію Чортківець аж до Клятовецької луки, а там зірвали з нього облачення, замордували його і тіло спалили.

26. V. 1944 року Холмсько-Підляська Консисторія одержала відомості про замордування польськими бандитами в с. Переспа, Замійського повіту, священика Олександра Бобера разом з його дружиною й сином. Їх задушено.

6. V. 1943 року в с. Наброжі, Замійського повіту, польська банда напала на дім священика Сергія Захарчука і у страшний спосіб його замордувала. Зваливши ударами рушничих кольб з ніг і перевернувши його горілиць, бандити били його далі ногами й люфами, доки він не стратив притомности. Це тривало довший час. А після того, залишивши священика непритомного на підлозі, бандити вломилися до домової церкви, що містилася в тому самому домі і спрофанували її: скинувши зі св. престолу антимінса, євангелію та мирницю на підлогу, поперевертали усі аналої й пообдирали з них церковні убрання та інші прикраси. А виходячи з дому, віддали ще один стріл в голову мученика.

31. V. 1944 року в Білій на Підляшші озброєна банда в год. 7-ій ранку напала на дім декана більського деканату, прот. Петра Дикого ранила в руку його дружину та вбила двох сільських українських інтелігентів з с. Носова: вчителя Ігоря Козицького та Миколу Луцевича, що знайшли собі притулок у о. декана. Сам о. декан тільки чудом врятувався втечею з хати.

Були також факти насильного уведення священиків і дяків до лісу. Так польські банди забрали й увели до лісу:

1. VIII. 1943 року священика Йосипа Кроткевича з села Майдан Сопоцький, Замійського повіту.

В квітні 1943 року дяка Івана Остапчука з села Довга, Радинського повіту.

В листопаді 1943 року дяка Лаврентія Серединського з с. Отроча, Янівського повіту.

В серпні 1943 року дяка Дмитра Левицького з с. Липини, Білгорайського повіту.

Ще невідомо, що сталося зі священиком Короткевичем і дяками Остапчуком і Серединським, але не підлягає жодному сумніву, що вони вже не живуть, як не живе дяк Дмитро Левицький. Цю офіру польські бандити, забираючи з с. Липини, зв'язали колючим дротом із скрученими руками назад, завели до лісу, довго там мучили, а потім запхали йому рота мохом й голого кинули до води, де він закінчив своє життя.

9. IX. 1943 р. в с. Лащові, Замійського повіту, замордовано дяка Андрія Мицика, 70 літ, а 27. X. 1943 року в селі Молодятичі, Грубешівського повіту замордовано старого дяка Семена Ярошевича підчас нападу на дім місцевого священика. Цей напад був керований польськими старшинами і був спрямований проти священика, якого не замордовано тільки тому, що його бандити не знайшли. Зате свою злобу вони звалили передусім на особу дяка Ярошевича та на дітей війта волости Молодятичі. Дев'ятимісячну дитину один з бандитів узяв за ноги й вдарив о підлогу, а потім побив рушничною кольбою, двоє інших дітей у віці 2-5 років замордовано теж у жорстокий спосіб у їхньому дитячому ліжку.

В самому Холмі, осідку Митрополита, теж не обійшлося без актів гвалту з боку поляків. Так, на двірці в Холмі 3. IX. 1943 року тяжко побито священиків Володимира Кошового і Анатолія Боднаря, а 8. IX. 1943 р. прот. Пилипа Середу. 12. IX. 1943 р. на вулиці Холма зневажено священика Йосипа Кундеуса та побито священика Олександра Білецького.

23. II. 1944 року на двірці в Холмі зневажено евакуйованого з Уманя преосвященного Ігоря, єпископа Уманського. Єпископ Ігор про цей випадок пише у своєму листі до митрополита Холмського і Підляського Іларіона так:

„Евакуйований з Уманя, я ввечорі 23 лютня 1943 року о год. 9. 30 прибув потягом до Холма згідно з маршрутом. Не встиг я увійти на станцію, як почув вереск, перемішаний з брудною лайкою. Мандруючи з Уманя вже півтора місяця я наслухався усього, а тому не звернув уваги на цей вереск. Знайшовши вільний куток, я зупинився там зі своїми співдорожніми й почав обсервувати, що діялось у залі. (До міста нам усім виходити було заборонено). Висока молода людина, одягнена в кожух, вдаючи з себе п'яного, походжала по залі й вигукувала московську лайку на адресу „попів", виспівувала пародії різних пісень, переплітаних непристойними словами. Час від часу підходила до буфету, щось там пила і заїдала в товаристві молодих хлопців. Підходили туди особи в поліційних однострояхі і про щось таємничо радились. Нагло підходить до мене добродій в кожусі в товаристві кількох хлопців і починає лаяти мене брудною лайкою, називаючи атаманом бандитів. Пробував вирвати від мене посох з рук, приговорюючи: „Дай мені тен ляскен, я ці розвален гловен!" На всі ці вигуки товариство цього „героя" вибухало реготом і лайкою. Все це продовжувалося до другої години ранку. Я мовчав і не відповідав ані слова. Аж ось дивимося - шепочуться з поліціянтом біля буфету і повертаючись підходять до мене п'ять осіб, а один з них тримає в руках темну пляшку. Але в цей час підскочили німецькі вояки і відігнали польських „героїв". Тоді один із них в кожусі ліг на лаві і притаївся ніби спить, а решта пішла до буфету й почала пити з поліціянтом, вороже поглядаючи на мене. Для уникнення повторення попереднього інциденту, я пішов до другої салі для німців, куди мене чемно пустив жандарм. Там я перебув до ранку, але коли вранці пішов до своїх співдорожніх, та сама кумпанія накинулася на мене з лайкою, але битися не лізли. Дочекавшись години, коли вільно було вирушити в місто, я вже без перешкод дістався до резиденції Вашого Високопреосвященства, де знайшов захист".

„Повідомляючи про цю подію, не можу промовчати того, що перебуваючи на місійній праці на українських землях серед людей, що виховані у безвір'ї, я за два роки не бачив й не чув нігде, щоби так ганебно поводилися там з духовенством, як це довелося мені бачити й пережити від „християнської" польської людности".

А тепер погляньмо на ті оселі, що їх замешкує українська православна людність і на ту руїну, яку чинили розгнуздані банди, керовані вишколеними ватажками, серед яких не бракує старшин бувшої польської армії. Вчуймося в терпіння нещасних українських жертв, що впали від меча цих польських „партизанів", киньмо оком на згарища, що залишились після їхнього розгулу, ми побачимо справжнє пекло, в яке обернули тиху холмську сторону ті, що прибіраючи гучні назви „підземної" чи „крайової" армії, не шукали озброєного противника, а безборонних своїх же братів, та замість, хоч би жорстокої війни, несуть на нашу землю розбій.

„Дня 8. III. 1944 р. о год. 12 в ночі в селі Малкові була запалена бандитами Малківська православна церква, а також і село. Церковні речі і книжки згоріли, мешканці села Малкова вбиті, а хто зістався живий, то втікав з Малкова до інших сіл". (Зі звіту настоятеля парафії Малків).

„10. III. 1944 р. о год. 2. 30, – пише настоятель парафії Шиховичі у своєму звіті з дня 14. III – бандитами було спалено село Шиховичі, а разом усі церковні будинки, шафи з книжками, документами й церковними речами. Вбито коло 200 людей і всі вони валяються на згарищах до сьогодні (14. III. 1944). Ходив я з людьми з Космова до Шихович поховати вбитих, але бандити не дають, кожного разу стріляють. Вчора я ще раз ходив до Шихович і бачив, що трупів почали їсти свині, які ходять голодні на згарищах. Багато людей з Шихович перейшли Буг, так що можна рахувати, що парохія Шиховичі не існує".

„10.III. 1944 р. о год. 4-ій вранці напала на Сагринь велика польська банда в силі біля 500 людей, і, обступивши село довкола з віддалі 200 м. запальними кулями запалила ціле село. Село боронилося півгодини, одначе, коли повстав в селі вогонь, зробилося велике замішання й оборона мусіла відступити, бо мала всього 60 крісів, а бандити 50 скорострілів, крім того яких 450 крісів. Банда запалила також церкву й парафіяльні будинки. Парафія мала понад 300 господарств. З того згоріло 280. Родовитих сагриняків уже поховано 202, а населених в Сагринь біля 300. Крім того, до Сагриня заїздили задля безпеки люди з Пасіки, Теребіня, Модрина, Майдану, так що кожної ночі Сагринь був наповнений людьми з інших сел. Загально в Сагрині загинуло 600-800 людей. Деякі закопані там, де вони впали й то крадькома, щоб поляки не вбили ще й тих, що ховають, як це зробили в Мягкім, де на другий день повбивали тих, що вернулись до села. Поляки поприїздили до Сагрина зі своїми жінками, дочками й синами та возами. Грабували все й вивозили до лісу, а потім по два рази жінки їхні вертались до Тишовець за Сагринським добром. Мужі й сини грабували й на полях виловлювали недобитків і вбивали, а жінки награбоване майно вивозили трійками, зграбувавши сагринські коні. 15.III. 1944 я

бачив ще не поховану 80-літню жінку, якій голодна свиня виїла вже лице. Бачив 8 трупів, задушених димом в ямі-сховищі, яких навмисно запалено соломою в ямі й подушено. Поляків і тих, що поробилися католиками з православних, не вбивали, давали їм навіть свої коні. Казали брати їм з чужих річей, що хочуть. Давали перепустки до Тишовець, а коні відставляли на їхню „пляцуфку" на лісничівку до Тучапського лісу. Хто тільки до Сагриня тепер прийде, старається втікати, бо там смерть і жах. Жінки з лісу кричали до наших людей: „Гей, Марино, втікай сюди!", а ті думали, що там вже свої, й бігли, а звідти вискакували поляки на конях і вбивали. Підчас цього нападу замордовано дружину з дитиною о. Василя Ляшенка. Дружину задушено й прострелено голову, а дитину (4 роки) найдено вбитою з переломаною рукою". (Звіт настоятеля с. Сагринь).

Мешканка села Пасіки, волости Мягке, Зіна І., 12 літ, що підчас нападу на Сагринь там ночувала, як свідок нападу, так розповідає про нього:

„З дня 9. III. на 10. III. ц. р. ціла моя родина й я всю ніч не спали. Побачили рано, як польська банда напала на село Сагринь і стріляла з запальних куль. Моя мама Ольга, сестра Ліда, тітка Марія Лащ і я втікали на станцію місцевої поліції. По дорозі на станцію мене ранили в обі ноги. Мама взяла мене на руки і занесла на станцію. На станції було багато людей. За якийсь час прийшли бандити й почали бити двері й кричати, де поліція. Поліції на станції не було. Бандити забрали з хлівів на станції свині і поїхали. Друга група бандитів підійшла на станцію і кричала, щоб їм відкрити двері, Лякали, що будуть підкладати міни під станцію. Люди почали втікати на горище хати, тоді бандити почали стріляти по горі. Стріляли з розривних куль. Кулі розривали дахівку й видно було бандитам скільки людей є на горі. Вирубали двері на долині і вдершись на гору повбивали всіх мужчин. Вбиваючи проклинали. Забрали все з гори. Жінок і дітей зігнали на діл і на горі запалили вогонь. Питали жінок про кенкарти й котра показала вбивали на місці. Без кенкарт виганяли надвір. Питали, де є поліційний схорон. Я була поранена в ноги й мені було важко ходити, але били сильно револьвером по голові, так що мусіла. Водили мене по інших подвір'ях і казали показувати, але я не показувала, бо не знала де є сховище. Тоді бандити взяли 5 жінок і також казали показувати схоронища. З тих жінок 2 вбили, назвищ їх не знаю, а решту привели на подвір'я, де нас було більше. Там же вбили мою маму і сестру Ліду. Коли мама впала за нею впала й моя тітка. Бандити думали, що вбили й мою тітку, але вона навіть не була ранена. Після того прийшли до мене. Один з них стрілив до мене в голову і я впала. Бандит ще раз стрілив в мене і на цей раз попав в руку. Я лежала не рухаючись. Бандити думали, що я вбита і відійшли. Моя сестра Ліда була поранена тільки в руку. Вона встала і хотіла втікати і в цю хвилину надійшов бандит і стрілив їй в голову і сестра сконала. На подвір'ї, де мене ранили, пролежала я цілу добу. Надвечір на другий день я підповзла на своє згарище і там пролежала також цілу добу. На третій день віднайшла мене моя сестра. Забрали мене й завезли до шпиталю до Грубешова".

Учитель з с. Сушів, волости Потуржин, Костянтин Д... так описує положення в селі й напад польської банди на село Жабче.

„Від Різдвяних свят не довелося мені ані одної ночі спати в хаті. Місцем мойого нічлігу була стодола, хлів, або якась солома при стодолі. У своїй хаті не міг сидіти навіть у полудневих годинах, бо одного дня у год. 3-ій пополудні прийшли два незнані типи зі зброєю в руках до хати, де я мешкав і питали - чи ту мешка українські учіцель. Шукали мене також по селі; але не знайшли. В таких умовах працював я до 5 березня ц. р. Рано 15 березня о год. 8-ій побачив я страшний образ у сусідньому селі, 3 км. від мене. Село Жабче - гарне село - все стояло в полум'ї, в огні від польських запальних куль. Чути було голосні стріли з машинок, змішані з зойком та криком людей. По хвилині прибігли люди з Жабча, дуже перелякані до мого села. Багато не хотіли, говорити, тільки кричали переляканими голосами: „Утікайте, бо поляки палять, а людей стріляють і ножами ріжуть!". Пішов я до сусіднього села. В селі було дуже багато людей. В кожній хаті було по 5, а навіть і 10 родин. Польська банда посувалася щораз то ближче до села, де були скупчені люди з поблизьких сел. Ради іншої не було, тільки треба було втікати в сторону галицьких сел. Великий обоз людей з кіньми і пішки раненько вирушив з Потуржина в сторону Галичини до с. Угринова. Обоз людей далеко не доїхав, бо тільки до Виткова. Недалеко Виткова є ліс. З цього лісу вийшла велика банда, добре узброєна і почала стріляти до людей, які посувалися в сторону Галичини. Багато людей і коней було забитих на дорозі. Серед людей витворилась велика паніка. Люди кричали, плакали й порозбігалися на всі чотири сторони. Дорога покрилась густо людськими трупами. Багато було тяжко поранених, а бандити підходили від одного до другого і у страшний спосіб добивали ранених. Мені вдалося чудом продертися поміж живими і побитими до села Угринова".

А ось опис нападу на с. Модринь, волості Мягке.

„Дня 2. III. 1944 р. біля год. 10-ої вранці багато узброєних людей підходило до наших хат. Всі мужчини були з рушницями і кричали по польськи: „Стуй!". Коли побачили люди узброєну банду, почали втікати на усі сторони. Напасники брали з господарських будинків коні і на конях здоганяли людей, стріляли і кричали: „Не пшепустіць ані єднего, навет дзецка!", а кого доганяли на місці вбивали. Одні з бандитів гнали і вбивали людей, інші підпалювали господарства і грабували". (Володимир Г., мешканець с. Ласкова, літ 41).

„11 березня 1944 року коло год. 10 польська банда напала на колонію Модринь, волости Мягке. Банда окружила всю колонію й стала палити й вбивати людей. Люде, що були в схоронищах, чули добре, як бандити співали: „Єще Польска нє згінєла" й кричали: „Нєх жиє Польска, біць і ржнонць українцуф!". Чули, як знущалися над панною Рачок, вигнали її з хати, топтали ногами, били прикладами. Вона просила, щоб не вбивали її, але вони не звертали на це уваги. Водили її довший час, били, копали, а потім чути було, як стріляли. Іванну Рачок забили поміж будинками господарськими, там вона й згоріла". (Протокол списаний в УДК, Грубешів).

Максим Щ., мешканець села Ласкова, волости Крилів, так говорив про напад на їх село Ласків:

„10. III. 1944 р. біля год. 3 рано варта наша побачила луну від пожежі над Шиховичами, рівночасно чути було стрілянину. Біля год. 6-ої рано приїхав до нашого села посланець із Шихович і повідомив нас, що польська банда палить село Шиховичі і вбиває людей. Хлопці нашої самооборони в числі 20 душ пішли зараз на поміч згаданому селу. Не доходячи до Шихович наткнулися вони на польську банду в Ласківському лісі. По короткій перестрілці хлопці мусіли повернутися до села Ласкова. Біля 10 години рано завважили ми, що польська банда оточує наше село з усіх сторін. Самооборона наша була дуже мала в порівнянні з польською бандою. Польської банди було більше, як 200 осіб. Озброєні були дуже добре. Мали багато рушниць і скорострілів. Командував бандою Бжусь з колонії Ласків, літ 40, польський півінтелігент. Коли банда почала зближатися до села, почала стріляти запальними кулями. Село горіло. Люди втікали, бандити стріляли з віддалі, а кого зловили, перед розстрілом мучили: обрізували кінчини, кололи багнетами, ножами, а потім забивали. При тому кричали: „Біць вшисткіх до ногі, навєт дзєці, жеби нє било єднего українца на нашей земі!". Коли село перегоріло, бандити почали шукати людей по сховищах. Я зі своєю родиною був також у сховищі. Було нас разом 10 осіб. Бандити, коли знайшли сховище, кричали й говорили по українськи: „Вилазь Іване, поляки вже пішли й більш не будуть мордувати". Ніхто одначе не вилазив. Бандити почали відкопувати сховище. Відкинули землю. Жінки наші побачили, що вже немає виходу й думали, що нас спасуть, коли вийдуть перші - вийшли з дітьми зі сховища. Бандити казали їм полягати. Постягали з них убрання й чоботи й питали, чи є ще хто в сховищі. Жінки казали, що немає нікого. Тоді поляки казали, що будуть їх колоти і різати ножами. Почув я голос бандита: „Давай ножа!" Жінки почали сильно кричати. За хвилину ми почули в сховищу стріли. Жінок наших і дітей бандити постріляли. Розстріляли Теклю Щ., мою дружину, 30-літню; сестру Марію 37 літ і сина Євгена 11 літ; Віру Позінкевич 12 літ, мого швагра 50 літ. До нашого сховища банда, після розстрілу вищезгаданих осіб напхала соломи і запалила. В сховищі почало горіти. На нас усіх горіло вбрання. Я встиг скинути з себе верхнє вбрання і вискочив зі сховища та почав утікати. Бандити стріляли за мною, поки я не вскочив до лісу. В польській банді, яка напала на село Ласків були переважно місцеві поляки. Я сам декого пізнав.

Після погрому села Ласкова польська банда два тижні грабувала майно нашого села. Місцеві поляки приїжджали на згарища з жінками і забирали все. Вишукували гострими шпилями в землі закопані речі, викопували і забирали. В цьому нападі загинув наш священик Лев Коробчук 30 літ. Разом зі священиком загинуло 20 осіб. Село Ласків спалено і знищено. Вбитих понад 200 осіб".

Так само мешканець с. Ласкова, Михайло Г., літ 52, стверджує, що нападаючи на село Ласків поляки кричали: „Паліць, біць, мордоваць українцуф до остатка" Біць вшисткіх!". За 10 днів нападу польські бандити пригнали українців зі Смолигова до Ласкова й наказали поза-

копувати трупи побитих людей. Трупи закопували на місці, де лежали. Трупи, які були в схоронищах, присипували там же. Які були на полі, також там закопували. Після виконання роботи зібрали поляки усіх тих українців із Смолигова й завели в ліс Смолигова й там всіх постріляли. Підчас нападу польська банда витягала людей зі сховищ і вбивала, а ранених кидала в огонь.

Кипріян К., мешканець с. Берестя, волості Молодятичі, зложив таке свідчення в УДК Грубешові про напад на село Берестя:

„21. III. 1944 р. біля год. 7-ої рано, прибігла до мене моя дружина і повідомила, що зі сторони Островка йде велика банда, яких чоловік 200. Йшли вони лавою. Між ними були зовсім малі хлопці, по яких 14 літ. Я вибіг на подвір'я і дійсно побачив велику силу бандитів, а деякі будинки вже горіли. Підходячи до села кричали: „Біць, паліць до колиски, до ногі біць вшисткіх!". Стріляли запальними кулями. Я не мав куди втікати, бо кругом будинки були вже окружені. Сховався до стодоли і пересидів там, поки банда відійшла. Стодола моя горіла також, але я не мав іншого сховища. Коли банди вже не було біля моїх будинків, я покинув стодолу й перейшов до сусідського сховища. Із сховища чув я, як палили село, й чути було увесь час стріли. Банда палила село й убивала всіх: старих, дітей, молодь. Людей в нашому селі було забитих більше, як 200. На 350 господарств стоїть ще 23 господарства, в тому числі 4 господарства польські".

Семен К., мешканець с. Берестя, волості Молодятичі, так говорить про напад на село Берестя:

„21. III. 1944 р. біля год. 7-ої рано зі сторони Заборець побачив я багато узброєних бандитів. Коли наближались до села, стріляли. Почув я голос команди: „Паліць, біць до колиски, нема биць ані єднего українца на польскій землі!". По цих словах польські бандити почали палити село. Було їх досить багато, яких 200 чоловіка. Уніформи були різні: німецькі шинелі, польські рогативки, переважав одяг цивільний. Узброєні були також різно. Я бачив переважно з рушницями і гранатами".

Дмитро М., очевидець погрому с. Модриня, так пише:

„26. III. 1944 р. о год. 12 банда, йдучи зі сторони Мірецького лісу, почала з віддалі, яких 500 м. стріляти з різнородної зброї. Я тоді сховався до схорону. Зі схорону я чув, як били людей, а пізніше стріляли. По 4 год. я виліз зі схорону та побачив, як люде мали повідтинані руки й ноги. В другому схороні я бачив, як були побиті від бомб".

„2 квітня 1944 р. коло год 8-ої польська банда в числі коло 50-60 людей окружила село Новосілки, волости Потуржин й почала стріляти. В селі ходили бандити від хати до хати й запалювали. Хто показався з людей, того вбивали. Бандити ходили по сховищах, вишукували людей і вбивали їх. Підчас палення польські бандити поступали в такий спосіб: підпалювали будинок і чекали, поки будинок охопить полум'я. При цьому способі палення багато людей згоріло живцем, кілька осіб тяжко попарених. Коли банда вступила в Село Новосілки, перше зловили 9 осіб, в тому числі священика Миколу Гольця й усіх змасакрували. Село

спалено зовсім. На двісті numерів залишилося 9 будинків. Забитих і попарених є понад 120 осіб". (Протокол зізнання Юрія С., літ 48, мешканця с. Новосілки, списаний дня 4. V. 1944 р. в Грубешові).

о. Декан Крилівського деканату про обставини трагічної смерти священика Миколи Гольця й його парохіян пише так:

„В доповнення до попередніх моїх повідомлень спішу донести про подробиці трагічної смерти о. Миколи Гольця. Після нападу польської банди на с. Ласків, де загинув мученическою смертю о. Лев Коробчук, о. Голець, бажаючи відвернути нещастя від вірних і взагалі села, став накликати громадян до згоди й співпраці без різниці віри й народности і в тій цілі скликав декілька зібрань 14. III. в Новосілках і дооколичних селах, на які їздив разом з римо-католицьким ксьондзом з Новосілок, де спільно закликав до згоди. Довіряючи в щирість поляків, які упевнювали його, що йому, а також мирному населенню, яке спокійно веде своє життя, нічого не грозить, він до останньої хвилини свого життя виконував свої душпастирські обов'язки, а в день смерти йшов до церкви, щоб обмолитвити дитину і по дорозі був схоплений бандитами поляками й відведений невідомо куди. Римо-католицький ксьондз, і управляючий фільварком, які разом з о. Гольцем робили зібрання, вже наперед покинули Новосілки. Поляки упевняли, що о. Гольцеві нічого не грозить і що його теж відвели в безпечне місце. Та через три тижні, коли поляки, які спалили село і убили 130 православних, залишили село, знайдено тіло в страшний спосіб замученого отця в ямі на колонії Новосілки, разом з 11 парафіянами, недалеко села на господарстві поляка Ковальського, а тіло однієї жінки в хліві солтиса Уляновського на колонії, зарите в гною. Отцю Гольцю відрізано бороду, язика й вуха і взагалі страшно покалічено. Подібно замучено й 11 парафіян".

В ніч на 3. IV. ц. р. 20 польських бандитів вломились до помешкання церковної сестрички в с. Спас, Холмського повіту, Параскеви Диня, дуже її побили (на другий день вона вмерла), а робітника вбили на смерть і забрали церковні ключі, які там переховувались увесь час. Тоді ж побили дяка і його родину й наказали йому до двох днів виїхати з парафії під загрозою смерти. Від'їжджаючи бандити сказали до дяка: „Проше поведзіць попу, жеби не пшиєжджал ту венций, бо забієми, як пса!".

14. V. в с. Дрелеві, Радинського повіту, польські бандити побили тяжко церковного старосту, дяка, паламаря й бувшого церковного старосту та їх жінок, а в с. Жеротині, того ж повіту, найкращого парохіянина.

В с. Луковиско, Більського повіту, вбили церковного старосту церкви в Довгій, побивши його немилосердно наперед 10 днів тому. Перед тим убили в Носові, Більського повіту, 10 наших осіб, а кілька так тяжко побили, що невідомо чи будуть жити. Додаткові вияснення стверджують, що сімом селянам пов'язали руки, прив'язали до фірманок і в такий спосіб попровадили з собою.

З Радинського повіту нам пишуть таке:

„Вчора, 23. V. 1944 р. у Віторожі був похорон 3-х найліпших і найвірніших синів Св. Православної Церкви, що їх вбила боївка 29. I. 1944 р.

Вивівши вночі пов'язаних за село, побивши їх добре, повбивали їх в ліску, яких 30 метрів від дороги й закопали, а тепер худоба, що пасеться, відкрила ноги й черевики, що сторчали з землі. Злоба місцевих прихильників боївки була безмежна. Коли найближча родина не знала, що сталося з батьками, (Миколай Артесюк 40 літ, Миколай Приходський 47 літ, Антін Боровик 49 літ), то поляки пустили вістку, що вони з більшовицькими бандами перейшли Буг, щоб воювати проти німців. Хотіли, щоби німці повбивали ще всіх тих, що залишилися дома, але Господь Бог не допустив і тепер виявилося. Господь виявить і вбивців їх". (З рапорта настоятеля парафії Дрелів, Радинського повіту).

Дня 5 квітня 1944 року прибула о год. 3-ій по полудні банда до села Ганська і спалила волость, пошту та всі будинки Антона Матеюка. В огонь палаючої пошти вкинено живцем пов'заних 3 селян українців, а саме: солтиса колонії Ганськ, Василя Боровського, Павла Кота й Дмитра Конюха. (Рапорт о. Декана Володавського повіту).

Один з о. о. настоятелів парафій, що знаходяться на заході Холмсько-Підляської Єпархії, так описує положення православного священика на селі: „Ночувати приходиться в стодолах і хлівах. Не раз парафіяни ховають мене до льоху та накривають дошками і соломою. Щоб жити на парафії, маючи на увазі вороже наставлення польського населення з усіх сторін, треба зрезигнувати з власного життя і бути готовим кожної хвилини до всяких несподіванок, включно до смерти й то вдень і вночі".

Про положення в Рейовецькій парафії, Холмського повіту, Холмсько-Підляська Духовна Консісторія отримала таке донесення:

„В Рейовецькій парафії парафіяльне життя завмерло. Родини вбитих парафіян живуть то в Холмі, то в інших місцевостях. Приїхати до Рейовця священикові неможливо, бо кругом тільки поляки, які рахують за своє святе діло вбити українця".

Польські римо-католицькі священики використовують це надзвичайно важке положення наших вірних і одверто закликають їх переходити до костьола: „Пшехудзе до косцьола, бо те лесьне дзеці не дадзо вам спокою" (Польська парафія Боровець, Красноставського повіту).

Один з найстарших священиків-холмщан так описує переживання своїї та своєї парафії в с. К. на Красноставщині:

„Немає в людській мові, слів і відповідальних висловів, щоби ними можна було докладно і достеменно віддати всі ті незлічимі види й роди моральних і фізичних мук, катування, каліцтва, мордування, убийства поодиноких людей і цілих родин, які мали місце в К. від січня аж до 15 травня цього року.

Найзідливіші, найвразливіші, мерзосвітні образи і наруги над усім, що є найсвятішого, найдорожчого і наймилішого для душі і серця православної людини, для батька, для матері, для дітей - найогидніший садизм у знущаннях, гвалтах, битві, каліченні, забийствах, старих і малих, чоловіків і жінок, хлопців і дівчат, злодійське грабування й якесь дике плюндрування всього і всілякого рухового і нерухового майна вдень і вночі, господарів заможних і найбідніших, удовиць і сиріт - все це перекотилося через наше село з кінця в кінець, не мину-

ло ані однієї хати, ні одного хліва, клуні, жодної комори, жодного найменшого православного кутка. В зимі люди на ніч виходили в поле, закопувались в сніг і так ночували з малими дітьми. Як потепліло і земля відтанула, люди, як кроти, заривалися в землю, по цілих днях і ночах безвихідно сиділи в ямах, схоронах. Але й це не помагало: кати натрапляли на слід і висліджували людей, знаходили їх у снігові, виганяли з ям і схоронів. Почали люди світ-за-очі з села втікати. Чоловіки кидали жінок, батьки - дітей, діти - родичів. І це не радило: за втікача-батька приймав муки син, за сина - батько, мати, за чоловіка - жінка. За що так терпіли люди? Кати кидали різні гасла: „Давай бронь! Давай войскове жечи! Плаць контрибуціє! Помста за полякуф, виржнетих за Бугем! За утшимане лончності з пшецівпольскемі організаціями". Взагалі, кидали гасла, які кому слина на язик принесла, волокли в ліс, де розпинали, вішали на деревах, гнали в ріку Вепр, і живцем топили, як котят, прив'язуючи камінь на шию... Нарешті... від пальмової католицької неділі почало з цього апокаліптичного мішка вилазити шило: „Свентоваць разом з нами! Свентоваць пасхен в косцелє! Пшейєць на вярен католіцкон! Ма пшестаць схизматицка вяра! До 1. V. мусіце вшистци пшейсць на вярен католіцкон! 15. V. остатні термін!" і всіх наших людей гумою погнали до костела.

Втікло з Крупської парафії 30 родин
Побиті і покалічені - майже всі,
Здемольовано хат 20
Забрано майно - у всіх,
Застрілено людей 20
Замордовано на смерть колами, ножами 3
Зарізано пилою 2
Загнано нарешті до костела 450

Залишилося при вірі православній кільканадцять старих жінок і чоловіків".

III

Наслідки описаного вище терору та збройні розправи з українським селом, що їй переводять польські диверсійні відділи, для духовного і матеріального життя української людности страшні.

Більшість духовенства і сільської інтелігенції тримається постів до остатку і гине на них мученицькою смертю. Багато одначе є таких, кому родинні чи інші обставини не дозволяють залишатися на місцях праці і ті мусять покидати свої парафії чи інші місця праці освітньої, кооперативної або самоврядної й шукати захисту в містах чи поза Холмщиною.

З відходом пастирів чи інтелігентних провідників і робітників зорганізоване життя села церковно-релігійне, освітне і кооперативне завмирає.

На підставі донесень з місць можемо твердити, що коло 20% православних парохій в нашому терені припинили своє існування, 80% українських шкіл є нечинні, 50% кооператив фактично припинило свою діяльність.

Українське життя на Холмщині сильно поруйноване, організм народний скрівавлений і переходить тяжку пробу.

Ті, що цими засобами чи методами хочуть розв'язати українську проблему на Холмщині, чи говорячи одверто, вогнем і мечем змести український православний елемент з цієї землі, нехай подумають, яку відповідальність на себе і на весь польський народ перед Богом і перед історією вони стягають, якщо вони здібні розуміти, що така відповідальність існує.

Коли приглянемося усім описаним крівавим образам індивідуальних чи масових терористичних мордів, коли зміряємо зріст їх в часі і просторі, то побачимо, що наведені факти не є чином гарячих голов, чи збочених фанатиків. Ні, це є криваві наслідки пляново роздмуханої масової ненависти. Це в західній беріг українського національного розселення вдаряють затроєні людоненавистністю, україножерною пропагандою людські хвилі збаламученого польського села і міста.

А тепер звернімось не до тих, що цю роботу поблагословив, надхнув чи їй патронує. Не до тих, що в підпільних летючках у Холмі чи у Варшаві закликають до „укроценя ребелії українскей" - тільки до тих представників польської освіченої еліти, духовної чи світської, що в Польщі чи поза її межами перебувають і спитаймо:

Чи знаєте, Ексцеленції, панове отці про всі ті чини криваві, безумства й жах, які **землю** нашу, українцями і поляками спільно **населену**, огортають?

Коли знаєте, то чому мовчите? Невже з усім цим, що під польським національним прапором чи католицьким знам'ям твориться, солідаризуєтеся?

Чи може тішитеся побільшенням овчарні католицької отими новими конвертами з Жулина чи Крупого, які під свистом куль та серед диму згарищ тікають від смерти до костела, шукаючи рятунку у зміні віри чи національности?

Може солідаризуєтеся із закликом ксьондза проборща з Боровиці, який з амвони в костелі закликав православних українців переходити до нього, коли не хочуть бути замордовані? Може співчуваєте закликові тієї польської організації, що у відозвах своїх у Холмі розповсюджених кличе українців переходити на католицтво та міняти українські кенкарти на польські?

Десь на початку цього року наспіло до нашого Владики Митрополита Іларіона одне характеристичне донесення старого православного пастиря о. Івана Которовича з Наброжа на Замійщині, який із сумом і болем сповіщає свого архипастиря, що на другий день Різдвяних свят не міг відправити Служби Божої у філіяльній церкві своєї парафії у Старому Селі, бо приїхавши довідався, що попередньої ночі кілька польських родин замордовано невідомими бандитами. Пригноблення православного пастиря і його пастви було таке велике, що вони не могли зі спокоєм серця станути до великої, безкровної Жертви.

А тепер спитаймо Його Ексцеленцію, Ординарія Римо-Католицького, Єпископа Люблинського, що доніс йому про мученицьку смерть о. Миколи Гольця той ксьондз з Новосілок, на Грубешівщині, який разом з покійним о. Гольцем об'їздив 14 березня ц. р. околицю, спільно закли-

каючи вірних обох церков до згоди і братнього співжиття? Що написав він про смерть тих намовлених до згоди 130 українців з Новосілок разом з о. Гольцем замучених?

Ставлячи ці питання, ми не хочемо розпочинати торгу, чи пустої полеміки. Занадто болючі є рани народів, щоби ми сміли ними шахувати чи гандлювати. Наводячи жахливі картини, називаючи факти і людські вчинки своїми іменами, ми вживали термінології жертв і очевидців. Ми не прикрашували стилю. Деякі окреслення чи назви можуть разити вухо тих, до кого оце наприкінці нашого послання тут звертаємось. Повторюємо, що дійсність є занадто жорстока. Яд отрути просяк занадто глибоко в організм суспільний, щоб можна було витрачати час на дипльоматичні розмови у версальському стилі. Ми не шукаємо і не розпочинаємо тут тих розмов. Ми просто стукаємо до людського сумління і серця тих, хто носить на грудях своїх Св. Хреста, символ хресної муки, терпінь і воскресіння. Символ надії і віри усіх, Божим допустом досвідчуваних у великому в історії людства давно невиданому катаклізмі християнських народів, а серед них в першу чергу скрівавлених обох наших народів українського і польського.

Ми апелюємо не до запамороченого отруєю ненависті і братовбивства шовіністичної пропаганди розуму тих, кому національна честь не дозволить підписатися під закликом наведених у горі відозв чи проповідей з Боговицької костельної катедри голошених.

Відізвіться! Нехай голоси ваш і наш почують усі люди доброї волі і чистих рук, кому не байдужою є будуччина обох народів.

Дано в місті Холмі, 15 травня 1944 року.

Рада Митрополітальна:
Заступник голови: (Віктор Соловій)
Секретар: (В. Квасниця)

Холмсько-Підляська Духовна Консісторія:
(Прот. Гр. Метюк) (Прот. В. Мархева)

Повітовий Союз Українських Кооператив „Пробоєм", Грубешів:
(Богун) (Роман Кочержук)

Холмська Духовна Семінарія:
(Прот. Баршевський)

Українська Державна Гімназія
(м-р М. Мільков)

Печать Холмсько-Підляської Православної Консісторії [1]

*** Текст цієї відозви поданий на підставі копії з особистого архіву Євгена Пастернака**

Опубл.: Пастернак Євген. Нарис історії Холмщини і Підляшшя... — С. 421–442 .

№ 87

Директивна вказівка Наркомату внутрішніх справ СРСР Львівському транспортному відділу НКВС про збільшення завантаження вагонів зі спецпереселенцями

Травень 1944 р.

Совершенно секретно

Львов Транспортный отдел НКВД
Говозову

Начальнику управления конвойных войск НКВД УССР
Бочкову

Начальнику ГУЛАГа НКВД СССР
Наседкину

У к а з а н и е

За последнее время отмечены случаи систематического недоиспользования вместимости подаваемых вагонов под погрузку специальных контингентов и специальных переселенцев НКВД. Начальники эшелонов и конвоев вместо борьбы за максимальное использование вагонов, загружают по 15-20 чел. в вагон.

П р и к а з ы в а ю :

В дальнейшем производить погрузку спецконтингентов НКВД назначением Владивосток, Находка, Комсомольск из расчета 30- 35 чел в вагон. Начальникам отделов и отделений спецперевозок НКВД лично контролировать под погрузку других грузов; эшелоны погруженные спецконтингентом вопреки установленных норм со станций погрузки не отправлять, а начальников эшелонов и конвоя обязать производить уплотненную погрузку с освобождением излишнего подвижного состава.

Заместитель наркома внутренних дел СССР
комиссар госбезопасности 2-го ранга Чернышов.
№ 1/18167.

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 55, арк. 12.

№ 88

Лист секретаря Львівського обкому КП(б)У секретарю Центрального Комітету КП(б)У про перереєстрацію населення Львівської області

21 червня 1944 р.

Цілком таємно

Секретарю Центрального Комітету КП(б)У
товаришу Хрущову М. С.

м. Київ

Враховуючи, що Львівська область особливо засмічена українсько-німецькими і польськими націоналістичними елементами і їх посібниками і має різний національний склад населення, обласний комітет КП(б)У вважає за необхідне, після звільнення Львівської області від німецьких окупантів, провести детальну перереєстрацію всього населення.

Проводячи перереєстрацію ми ставимо собі за завдання одержати точні дані: про чисельність населення і його національний склад, урахувати точну кількість радянських громадян, уведених в Німеччину німцями, і виявити легально мешкаючих ставлеників німецьких окупантів і учасників різних націоналістичних і бандитських формувань не тільки із числа місцевого населення, але й залишених на осідання тих, які втекли з німецькою армією із східних областей УРСР.

Про ваше рішення по цьому питанню просимо нас сповістити.

Секретар Львівського обкому КП(б)У Грушецький
21 червня 1944 р.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 889, арк. 18.

№ 89

Стаття О. С. Садового „Куди прямують поляки?" про експансивну політику щодо України та необхідність спільної боротьби українського і польського народів проти фашистських та більшовицьких окупантів

Червень-липень 1944 р.

Є правди, існування яких, здавалось би, ні в кого не може викликати сумніву. Вони ясні й очевидні для кожної здібної думати людини і для цілого народу. Сюди, напр., належить правда про те, що воюючі зараз імперіялізми: російський большевизм і німецький націонал-соціялізм – змагають до поневолення всіх народів Європи, а далі й ці-

лого світу та що кожний із поневолених народів не може шукати шляхів свого визволення в якій небуть співпраці з названими імперіялізмами, а, навпаки, в нещадній боротьбі з ними.

Логічним висновком з цього і рівночасно другою безсумнівною правдою є вимога спільного фронту всіх поневолених народів проти большевизму і гітлеризму. Під спільним фронтом треба розуміти спільну боротьбу поневолених народів під гаслом побудови вільних національних держав кожного народу на його етнографічній (національній) території. Єдино на такій ідейно-політичній платформі можлива співпраця і успішна боротьба проти спільних ворогів, а також забезпечення тривалого миру в майбутньому. Основа, на якій обидва імперіялізми планували і планують побудувати світ, цебто їхні плани поневолення народів не видержали проби життя. Проти ненаситних імперіялізмів піднялися всі поневолені народи, борючись за власні національні держави. Цілком зрозуміло, що якийсь поневолений нарід, що бореться за свою державу, сам схотів би поневолювати других, цебто підігрівати в себе імперіялістичні інстинкти, то він мусів би зразу ж виключити себе із спільного фронту поневолених народів та включитись мимовільно у фронт імперіялістів, ставши при цьому союзником Гітлера або Сталіна.

Це ясно, і здавалось би, що зайвим є про це говорити. Але насправді, є люди, які того не розуміють. Найкращим прикладом цього є польська верхівка, що, горланячи на весь світ про свою боротьбу проти гітлерівського окупанта, стала прямим наслідником і союзником сталінсько-гітлерівських імперіялістів і має не гірші від них загарбницько-імперіялістичні плани у відношенні до своїх сусідів, а зокрема у відношенні до українського народу. Для нас ясно, що таким чином польські імперіялісти ведуть свій нарід до катастрофи. Зрештою, не вперше в історії.

Цією проблемою займались ми вже не раз. Зараз хочемо пригадати ще раз основні справи.

В першу чергу - наше ставлення до поляків. Український нарід, що зараз бореться за власну державу проти російсько-большевицьких і німецько-гітлерівських загарбників, веде свою боротьбу під гаслом свободи народам і людині та визнає право кожного народу на власну державу. Український нарід не робив винятку також і у відношенні до поляків. Ми визнаємо право польського народу на власну державу. Цю позицію ми висловили в наших офіційних виданнях, а на другій Конференції ОУН в квітні 1943 р. ми виразно заявили стремління мирної ліквідації другорядних фронтів, до яких зачисляємо всі фронти, за винятком большевицького і гітлерівського. У своїй політиці порозуміння з сусідніми народами ОУН, як самостійницько-революційний чинник і організатор української визвольної боротьби, була послідовна і, треба сказати сьогодні відверто, добилася виразних успіхів. Тільки на польському відтинку цих успіхів ми не добилися. Так є, хоч ми не обмежилися декларацією, але робили конкретні спроби порозуміння в і'мя спільного фронту проти Гітлера й Сталіна. Всі наші намагання в тому напрямку аж надто добре відомі польським офіційним чинникам, вони, зрештою, стверджені обосторонніми документами. Де треба шукати при-

чини того, що досі розбивалися всі спроби українсько-польського порозуміння?

Відповідь на це питання ясна: головною перепоною в наладнанні українсько-польських взаємин є польська імперіялістична верхівка і імперіялістично-загарбницькі апетити деяких польських політичних кругів.

Бо яке відношення польських імперіялістів до українського народу? Воно заключається в двох моментах.

Польські імперіялісти:

1. не визнають прав українського народу на власну державу і український нарід розглядають як нарід, призначений бути поневоленим Польщею і московським імперіялізмом,

2. заперечують право українського народу на західно-українські землі та вважають їх стало своєю територією.

Ставлення польських шовіністичних імперіялістів у відношенні до українського народу визначується цими двома моментами.

Це від них, зі сторінок їхніх органів сиплються на український нарід найбільш ганебні лайки, це вони безнастанно цькують своїх земляків до боротьби з українцями, це вони проповідують гасла взаємної різні. Розбещена польська імперіялістична шляхетчина не може ніяк погодитися з думкою існування українського народу, вона сьогодні готова йти на співпрацю зі своїми найбільшими ворогами, з Москвою і Берліном, в ім'я отої цілі, -знищення українського народу.

Не можна при тому сказати, щоб таке становище займали тільки деякі польські імперіялістичні шовіністичні круги. Також офіційні емігрантські польські урядові чинники не багато від них різняться. Правда, вони в своїх деклараціях говорять про право українського народу на власну державу, рівночасно, однак, українців зі ЗУЗ називають своїми громадянами і погрожують їм своїми судами за їхню самостійницько-визвольну діяльність.

Отже, польські імперіялісти затроюють атмосферу, підбурюють своїх земляків та унеможливлюють яке-небудь порозуміння. Зрештою, така атмосфера витворюється не від сьогодні. Її творили ославлені пацифікації, руйнування церков на Холмщині (в мирний час, і то державною польською поліцією!) та інше.

Нічого дивного, що така атмосфера мусіла зродити наслідки в практиці. Практику польських імперіялістів і підбуреної ними польської вулиці у відношенні до українців можна звести до двох головних „проявів":

1. безприкладне вислуговування польських імперіялістів гітлерівським і сталінським загарбникам та безпосередня їхня участь у ліквідації українців.

Тут треба зазначити, що польські імперіялістичні круги завжди послуговувалися державним апаратом на те, щоб поборювати українців. Таку політику вели вони в чужій австрійській державі, це саме робили в своїй власній, польській державі, це роблять і зараз. З другого боку німецькі окупанти дуже радо приймають агентурницькі послуги польських імперіялістів, щоб при їх допомозі винищувати український нарід на українських етнографічних землях. Подібну політику

вели німці на ОСУЗ, де до свого поліційно-адміністративного апарату запрягали білогвардійців, НКВД-истів і інших, що допомагали їм тероризувати українське населення;

2. безпосередній польський терор по відношенні до українців в першу чергу масові вбивства українських громадян, а то й винищування цілих сіл з жінками, старими й дітьми включно.

Що торкається першого, то самі поляки не заперечують того, що жоден нарід в Європі не дав німцям стільки фольксдойчів та доносчиків гестапо, як поляки. В польських підпільних організаціях провокація є масовим явищем. Однак, те, що на польських землях окреслюється як національну зраду, на українських землях поляки прикривають ореолом геройства. Польська верхівка запрягає на ЗУЗ своїх агентів до служби в гестапо на те, щоб вони помагали ліквідувати український самостійницький рух. Тисячі доказів і документів стверджують цей факт. Польських агентів гестапо й кріпо, польських службовців бавдінстів, лігеншафтів, польських коханок німецьких крайсгавптманів і ляндвіртів, польських фольксдойчів, польські карні експедиції на українські села, польські зондердінсти і багато інших німецько-польських грабіжників пізнали досхочу українські села й міста протягом трьох років німецької окупації.

Коли з початком 1943 р. українське населення північних ЗУЗ, зокрема Волині, доведене до краю німецькою окупаційною політикою і терором большевицьких партизан, перейшло до збройних форм самооборони, польська імперіялістична верхівка Волині, польські ксьондзи і колоністи зразу підбурили все польське населення до боротьби проти українців. Так, отже, в час, коли український нарід став до збройної охорони свого життя і майна перед сталінсько-гітлерівськими імперіялістами і коли кривавився в боротьбі за вільне життя, польські колоністи, що налізли на українські землі й жили там як меншина, не то не дали допомоги українському населенню ані не зберегли невтралітету, а, навпаки, взяли активну участь у боротьбі - по стороні сталінсько-гітлерівських бандитів. Разом з німцями польські шуцмани пускали з димом цілі українські села, визначуючись особливою жорстокістю у вбивстві українських безборонних жінок і дітей. Рівночасно польські колонії на Волині стали головним осідком і прибіжищем для большевицьких парашутистів і агентів, так що в такій обстановці український нарід, який виповів нещадну боротьбу Сталіну й Гітлеру, мусів боронитися також і перед їхніми польськими вислужниками та агентами.

Друга форма польської боротьби проти українського народу, поруч вислуговування імперіялістам, - це безпосередній терор польських боївок супроти українського населення, здійснюваний на українських землях, цебто на землях з переважною українською більшістю. Польським шовіністам неважно, що, напр., в Галичині живе три і пів мільйони українців, а поляків біля 900 тис. Вони до тошноти співають свою пісню про „креси всходнє" і скріплюють свій терор над українським населенням, при цьому треба ствердити, що всяка так зв. ославлена боротьба польських організацій проти німців ведеться на ЗУЗ на прак-

тиці єдино і тільки проти українців. Ми маємо документальні дані - інструкції і вказівки польських підпільних організацій, які безсумнівно стверджують цей факт.

Що торкається терору польських боївок на українських землях, то треба зараз зазначити, що в сучасній війні він є дуже застарілої дати. Це треба підкреслити в ім'я історичної правди та з огляду на польські намагання перекинути відповідальність за польський терор на українців. Отже, масові вбивства провідних українців почали поляки на Холмщині вже в квітні 1942 р., цебто дослівно тоді, коли з українського боку на II Конференції ОУН було стверджено право польського народу на власну державу та було стремління до порозуміння з поляками. У списку помордованих поляками на Холмщині передовиків нашого організованого життя начислено за 1942-43 рр. -394 особи. При тому треба зазначити, що сюди входять тільки визначні постаті нашого громадського життя, цебто провідники народу, проти яких планово був направлений терор польських імперіялістів. Минулі місяці 1944 р. вказують на нечуваний зріст помордованих поляками жертв, яких число вже досягло кілька тисяч. Зараз польські боївкарі проводять планове винищування цілих сіл на Холмщині і Грубешівщині, палячи хутори та вирізуючи все населення разом з жінками і з дітьми.

Рівночасно польський терор відбувається на решті ЗУЗ, зокрема в Галичині. Протягом цілого 1944 р. польські бандити застосували стріляння українських поліцистів у Львові і в других містах Галичини. Рівночасно польські організації наказували українським провідним одиницям залишати українські землі, посилали їм присуди смерти і часто ці присуди виконували. Зокрема, вони застосовували оці методи до українських діячів науки (проф. Ластовецький). Всі існуючі на ЗУЗ польські організації розбудували цілі плани масової ліквідації українців та з цією ціллю почали творити боївки. Сьогодні цілі ЗУЗ вкриті польськими озброєними бандитами, що проводять свою розбійницьку роботу по українських селах і містах. З цілого краю доходять до нас все нові вістки про підпали, грабунки і вбивства українців. Терор польських шовіністів супроти українського народу на його рідній землі з кожним днем зростає. . .

Наведемо деякі дані про „ діяльність" польських організацій.

Поляки на службі німців і їх ганебні доноси на українців:

Бережанщина:

1. Домбрувка Вінценти, працює в кріпо та є членом польської організації. Він подав список 21 українців, яких розстріляно в Бережанах.

2. Петрикув Рудольф, працює в кріпо є шефом сітки конфідентів. Розстрілював сам укр. політ. в'язнів. Вбив українця Заяця зі Свистільник.

3. Клецор Станіслав, донощик кріпо. Видав німцям Теренчука Василя зі села Підвисоке.

Рогатинщина:

1. Гольдштайн Ян, видав НКВД Ониська Миколу, Штуцького Миколу з Зелібор і Трохима Афтанаса з Журова, тепер є донощиком гестапо. На

донос поляків німці арештували в с. Людвиківка Фігурку Василя і по дорозі до Рогатина розстріляли.

Підгаєччина:

1. Біла Євгенія, полька з Новосілок, донощиця жандармерії. Видала Кардаша Василя.

2. Мушинський Теофіл, агент кріпо і рівночасно провідник місцевої організації. Виготовив „чорний список" українців і дав на гестапо.

3. Рац Густав, агент кріпо та член польської організації. Видав Крив'яка Дмитра зі с. Шумлян.

4. Цівінський Адам і Новак Стефан з с. Боків, донощики кріпо та члени польської організації. На їх донос арештовано 2 українців в с. Бокові.

Під час таких арештів поляки Крупа Казімєж і Цєсля Ян водили німців по хатах.

Таких фактів можна навести сотні.

А тепер про терор польських боївок:

Дня 21. X. 43 польська боївка в числі 5 осіб вбила в с. Стриївці (Збараж) двох свідомих українців: Крука і Щербатюка.

Дня 6. I. 43 польська боївка вбила в с. Чагарі (Збараж) двох українців Литвинчука і Бригідера та спалила господарство Даниловича.

Дня 7. I. 43 польська боївка вбила в с. Чернихові священика о. Василькова, а його жінку важко ранила.

25. X. 43 в с. Деренівка (Теребовля) поляки вбили Кляпішуру Теодора і Сердечного Олексу.

19. XII. 43 польська боївка вбила двох синів солтиса Луцького зі с. Хатки (Теребовля).

19. XII. 43 польська банда в Переголовичах (Грубешівщина) вбила 18 осіб, в тому числі 2 жінки. Також на Грубешівщині поляки вбили в Старому Селі цілу родину: - Костянтина Мілевича - 56 р., Адама Мисика - 33 р., Євдокію Мисик - 30 р., Софію Мисик - 2 р., Володимира Мисика 6 р. і Ніну Фукель.

Тут треба зазначити, що одна з польських банд, що в весняних місяцях ц.р. виїхала з Варшави на Грубешівщину в числі 350 осіб, знищила понад 500 українців. Пересилка банд з Польщі на ЗУЗ стала в останньому часі системою польских організацій.

Для прикладу наведемо: на основі зізнань одного з польських бандитів, затриманого органами ОУН, стверджено, що на Зборівщину в березні ц.р. приїхало з Варшави 600 бойовиків, із Волині - 400. До них приділено ще 500 місцевих бандитів. Завдання цієї групи було в першу чергу ліквідувати українців в повіті.

Ми навели дані тільки з попередніх місяців. В останньому часі польський терор кількакратно зріс. Документи про терор поляків супроти українців будемо публікувати.

Таким способом хочуть польські імперіялістичні підбурювачі винищувати український нарід та будувати Польщу на українських землях. Служба в гестапо та безпосередній терор боївок стали найкращою польською зброєю проти боротьби українського народу з німецьким окупаційним режимом.

В останньому часі польські імперіялісти використовують ще один відтинок для боротьби з українцями. Відтинок большевицький. В засаді поляки давно вислуговувались большевикам, це вони ж разом з Москвою ділили 1921 р. Україну, вони в 1943 р. давали всяку можливу піддержку большевицьким партизанам на Волині. Зараз таке вислуговування большевикам і допомога їм у винищуванні українського народу дістали з польського боку офіційне підтвердження.

За повідомленням польського радіо з Лондону 5 квітня 1944 р., польський еміграційний уряд Міколайчика оголосив заяву співпраці між т.зв. польськими збройними силами в краю та червоною армією. Польський уряд підтвердив, що в багатьох випадках польські сили співпрацюють з наступаючими большевиками, зокрема на Волині.

Слідуючого дня, 6 квітня, польський командир в Лондоні Сосновський назвав у комунікаті місцевості цієї співпраці, вичисляючи райони Ковля і Володимира-Волинського.

Що означає оця офіційна декларація і ці факти? Вони кажуть, що польські імперіялісти, в ім'я своїх претензій до ЗУЗ (бо ця співпраця з большевиками має місце власне на ЗУЗ), йдуть в одному фронті з найбільшими ворогами всіх поневолених народів — большевиками. Нам не інтересно, як на цій „співпраці" з большевиками вийдуть поляки. Ми певні, що Сталін зуміє їх в свій час притиснути та знайде для них доволі місця в своїх концтаборах. Ми тільки ствердили факт, що польські імперіялісти йдуть в цей спосіб на ганебний злочин, що зовсім компрометує їх в очах всіх поневолених народів, що зараз загрожені гітлерівсько-сталінським імперіялізмом. Своєю ганебною співпрацею стають польські імперіялісти союзниками Сталіна та ворогами всіх поневолених большевизмом народів. Як видно, зрада і агентурне вислуговування чужим імперіялістичним силам стали невід'ємною прикметою польських імперіялістів.

Вислуговуючись Гітлеру, не відмовляють вони також своїх послуг Сталіну, щоб тільки заспокоїти свою сліпу ненависть до українського й інших народів, що входили в склад Польщі.

Тому не дивно, що большевики теж розхвалюють поляків за їхню співпрацю з ними. Починаючи від Хрущова, Гречухи, Корнійчука (мужа Ванди Василевської) — так званого уряду Української Совєтської Соціялістичної Республіки і кінчаючи всякими редакціями большевицьких газет на Україні (зокрема Волині) і редакціями червонопартизанських газет, всі вони з базарною лайкою накинулись на визвольні рухи поневолених народів СССР, зокрема на український визвольно-революційний рух, і виступають „оборонцями", бо є ще далеко від Варшави, польських імперіялістів, колоністів і всякої експлуататорської агентурної польської верхівки на Україні, що сотнями років гнобила і визискувала трудящих — робітників і селян українського народу.

В своїх відозвах, летючках і статтях всі вони промовчують агентурно-вислужницьку діяльність польських імперіялістів Гітлеру по відношенню до українського народу за те, що поляки пішли на таку ж чорну і низьку агентурно-вислужницьку службу до большевиків і допомагають останнім сьогодні гнобити, поневолювати і мордувати український нарід.

Та цілий світ знає, що польська верхівка, а не хто інший розпочала польсько-український конфлікт.

Своїми відозвами і зверненнями урядові большевицькі чинники підтримують польських імперіялістів-осадників і експлуататорів на Україні, виступаючи проти трудового українського народу, зриваючи тим самим з себе маску і показуючи цілому світу, що їхній галас про „соціяльну справедливість", „боротьбу з експлуататорами, поневолювачами-імперіялістами" є тільки облудна брехня, якою вони прикривають свою власну імперіялістичну політику, що вона нічим не різниться від гітлерівської або польсько-шовіністичної – по відношенню до українців, білорусів, литовців (яких довгий час поневолювала шляхетсько-панська Польща і землі яких польські імперіялісти уявляють собі складовими частинами Великої Польщі (від моря до моря) і інших народів. Та хай польські імперіялісти знають, що, допомагаючи большевикам і виступаючи проти визвольно-революційної боротьби українського народу, що бореться в єдиному революційному фронті поневолених народів СССР, постава яких засвідчена І-ою конференцією поневолених народів Сходу Європи і Азії в дні 20-22 листопада 1943 року, –вони тим самим виступають проти визвольно-революційної боротьби, бо послаблюють спільний революційний фронт білорусів, татар, грузинів, азербайджанців, вірменів, узбеків і десятків інших поневолених большевиками народів, і що тим самим стягають ненависть до польського народу всіх цих поневолених народів.

Для українського народу співпраця польських імперіялістів зі Сталіном має ще одну сторінку. Маємо на увазі практику цієї співпраці. Про це говорять звіти з теренів ЗУЗ, окупованих большевиками, і тайні інструкції польських боївок.

Отже:

1) у фронтовій полосі польські боївки під маскою т.зв. диверсійних акцій проти німців проводять масові акти терору на українських селах;

2) в містах і селах, захоплених большевиками, польські боївкарі у співпраці з НКВД-истами винищують всіма способами український самостійницький елемент, що остався на місцях для боротьби з НКВД.

Такі є факти. Про що вони говорять? Український нарід знаходиться в сучасний момент в одному з найважчих періодів своєї визвольної боротьби. Боротьба, що веде він за своє право на життя, за власну Самостійницьку Державу. Він веде її проти своїх жорстоких ворогів всіх поневолених народів – російського большевизму і німецького гітлеризму. В цій ситуації дістав український нарід удар ззаду: від польських імперіялістичних верховодів та сталінсько-гітлерівських агентів, що засіли на наших землях і тут абсолютною меншиною. Зі становища українських інтересів на українській землі – це зрада Україні. Український нарід далекий від того, щоб цілу польську меншину, що живе на ЗУЗ, обвинувачувати в зраді. Всім національним меншинам, отже і польській, гарантує український нарід повні права в Українській Державі, і там, де сьогодні зустрічаємося з лояльним ставленням польської меншини до нас, відповідаємо їм тим самим. Але перед імперія-

лістичними верховодами та сталінсько-гітлерівськими агентами мусимо боротися. Хто включається в союз і в порозуміння з окупантами, не може жадати від нас іншої відповіді, як ту, яку даємо окупантам. Український нарід не дозволив себе безкарно поневолювати ні Гітлеру, ні Сталіну і мав відвагу підняти нерівну, але успішну боротьбу проти двох найбільших мілітарних потуг світу. Є ясним, що в такій ситуації український народ не дозволить також безкарно знущатися над собою польським верховодам, що стали прямими агентами Сталіна або Гітлера.

Зі сталінсько-гітлерівськими агентами на наших землях БУДЕМО БОРОТИСЯ, ЯК БОРОЛИСЯ І БОРЕМОСЯ З ЇХНІМИ ХЛІБОДАВЦЯМИ.

Ідея і Чин. 1944, № 7, с.8–13.

№ 90

Лист секретаря ЦК КП(б)У секретарю ЦК ВКП(б) про включення Холмщини до складу УРСР

20 липня 1944 р.

ЦК ВКП(б)
товарищу Сталину И. В.

Войска I-го Украинского и I-го Белорусского фронтов вышли на нашу государственную границу и в ряде мест продвинулись значительно западнее Государственной границы.

За пределами государственной границы 1941 года оставалась большая территория, заселенная украинцами. Исторически эти земли примыкали к Украине и часть этих земель в прошлом входили в состав Русского государства.

Поэтому я считаю необходимым в тех районах, которые имеют большинство украинского и русского населения, после освобождения организовать наше, советское управление с тем, чтобы позже, когда это будет выгодно, объявить официально о вхождении этих районов в состав Советского Союза с присоединением к Советской Украине.

К Советской Украине следует присоединить следующие районы: Холм, Грубешев, Замостье, Томашов, Ярослав и некоторые другие пункты, примыкающие к вышеуказанным районам. Из этих районов можно будет создать в составе УССР Холмску область с областным центром в г. Холм.

После включения этих районов в состав Советского Союза выпрямится государственная граница, не будет нависать над Львовом большой выступ из района Сокаль.

Если Вы одобрите мои предложения, то я немедленно вызову нужных людей к себе, в штаб фронта, и приступлю к формированию Холмской области и к освоению районов, которые войдут в эту область.

Если Вы согласны с этим предложением, я пришлю карту Холмской области и проект Государственной границы.

20/VII. 44
№ 1/54

подпись: И. Хрущев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 711, арк. 6–7.

№ 91

Звернення громадян с. Жабча Грубешівського повіту до Голови Ради Народних Комісарів УРСР із проханням приєднати їх до УРСР

30 липня 1944 р.

До Голови Ради Народних Комісарів УРСР
До Секретаря ЦК КП(б)У тов. Хрущова М. С.
від селян с. Жабча, Грубешівського повіту на Холмщині

П р о х а н н я

Ми, селяни села Жабча, які сотні літ проживали на своїх рідних землях Холмщини , які схоронили свою українську мову, культуру, звичаї, хотя були 22 роки під Польщею і під німецькими окупантами. Тепер дочекалися визволення від своїх братів радянської Червоної Армії.

Довідавшись від старших офіцерів Червоної Армії, що по р. Буг має бути Польська республіка, ми всім селом просимо приєднати нас до України, УРСР, бо ми з поляками разом жити не хочемо. По-перше, вони за 22 роки свого панування знищили наші українські школи, народні дома, кооперативи, не давали вчитися в середніх школах нашим дітям, не допускали нас до праці в установах, переслідували за свою рідну мову, тюрми були загачені нашими братами цих 22 рокі. Тепер в 1944 році при німецьких захватчиках польські націоналісти озброєні знищили наше і багацько других сіл. Забили сотні людей з нашої волості (дітей, старих жінок і чоловіків). Після такого відношення до українського народу зі сторони поляків ми не можемо жити разом і дуже просимо Уряд УРСР, коли можна приєднати нас до УРСР..

Комісія по організації прохання
285 підписів
Жабче, дня 30. VII. 1944 р.

Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 33.

№ 92

Звернення громадян с. Потуржин Грубешівського повіту до Голови Ради Народних Комісарів УРСР із проханням приєднати їх до УРСР

31 липня 1944 р.

Предсіднику Ради Народних Комісарів УРСР
тов. Микиті Сергійовичу Хрущову

від громадян с. Потуржин,
Грубешівського повіту Холмської області

П р о х а н н я

Ми, громадяни села Потуржин, вищезгаданого повіту, Холмської області, просимо прилучити усі землі замешкані в більшості українцями, т. зв. Холмщину, яка лежить на захід від Західного Буга, до УРСР.

Наше прохання мотивуємо слідуючим: усі вищезгадані землі належали до 1939 р. до бувшої Польщі. Польський капіталістичний уряд старався всякими можливими засобами гробити українське населення Холмщини, говорячи, що усі Холмщаки є агентами Комінтерну. По розбиттю польської держави німцями на наші землі увійшла Червона Армія, на яку так довго ждало населення Холмщини. Однак сталося зовсім противно, як усі ми думали. Червона Армія відійшла за Західний Буг, а ми достались під панування капіталістичної Німеччини. Почалось гнобительство знова. Поляки, які нав'язали дружбу з німцями, почали усіх українців, що кинулись до праці з приходом Червоної Армії в 1939 р., віддавати як агентів Комінтерну в руки німцям. І таким чином загинуло багато наших людей по німецьких тюрмах. Але полякам було ще цього замало. Польський націоналістичний рух довів до того, що почали масово палити українські села та мордувати українське населення, говорячи, що українське населення Холмщини виженуть за Буг. Наше село спалили також та замордували 22 невинних людей, в тому числі спалили живцем, як напр. Івана Радом'яна, Євдокію Хитру, Євдокію Шутовську та інші. І тепер, коли Червона Армія визволила нас від німецьких грабителів, заходять випадки, які доказують ясно про національну ненависть поляків до українського населення, так напр., згинув Дмитро Борис, забитий польським узброєним населенням.

На підставі цього вищезгаданого просимо Вас ще раз прилучити наші землі, т. зн. Холмщину до Української Радянської Соціалістичної Республіки.

Потуржин, дня 31 липня 1944 р.

Вищенаписане стверджуємо власноручними підписами
647 підписів
Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 43.

№ 93

Звернення громадян с. Дутрова Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР

1 серпня 1944 р.

Дутрів, дня 1 серпня 1944 р.

Секретарю ЦК КП(б)У товаришу Хрущову в Києві

громадяни села Дутрова,
Грубешівського повіту, Холмської землі

Прохання

Тим ласкаво просим Верховну Раду Радянської України о прилучення нашого терену Холмської землі в одну цільність Українських Земель.

Прохання своє мотивуєм як слідує: Проживаючи до 1939 року, ми переживали найріжноріднішний гнет польських панів, в добавок чого в році 1943 і 44 спалили на Холмщині около 193 сіл і убили в ганебний спосіб около 19000 людей, а навіть і дальше продовжують свій варварський терор.

Ласкаво просимо розглянути наше скромне прохання прослідити справу на місці о всіх злочинах польських панів і в як найскорійшому часі прилучивши нас до Радянської України.

Громадяни 85 підписів Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 51.

№ 94

Звернення громадян с. Радостова Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР

1 серпня 1944 р.

До ЦК КП(б)У в Києві
тов. Хрущову

громадяни села Радостова,
волості Потуржин, повіту Грубешівського

Прохання

Ми, нижчепідписані українці-холмщаки, мешканці села Радостова, волості Потуржин, повіту Грубешівського в числі 380 осіб заносимо прохання в справі прилучення нас українців до Української Совітської Соціалістичної Республіки.

У нас кружляють вісти, що ціла Холмщина враз з її українським населенням має бути прилучена до самостійної Польщі. Життя в польській

державі ми вже знаємо, бо жили під Польщею від 1918 аж до 1939 року, поки Червона Армія не визволила нас від польсько-панського ярма. Усім загальнознано є насильне вихрещування українського населення, нелюдське катування по тюрмах української молоді за її комуністичне переконання. Тотож цілком правдивий був гнів нашої молоді, яка в 1939 році вдягнувши червоні опаски разом з Червоною Армією роззброювала польське фашистівське військо. Нещастя для нас хотіло, що границю між СРСР і Німеччиною встановлено по річці Буг і тим самим ми лишились під німецькою окупацією. В часи німецької окупації поляки оскаржували нас перед німецькою властю, що ми українці є комуністами, помагали Червоній Армії роззброювати польське військо, за що німці жорстоко вимордували й десяткували наші села.

Все це полякам було ще замало, бо весною біжучого року зібрали великі свої банди, що в жорстокий варварський спосіб вимордували українське населення, а села палили з метою вигнати нас за Буг. Внаслідок цього бандитського польського терору вимордовано тисячі людей, лишилося тисячі вдів і сиріт без даху над головою. Ще сьогодні, коли Червона Армія прогнала німецького окупанта, поляки грозять, що тепер допіро українці пізнають життя під Польщею. Вже сьогодні їх міліція з національними польськими опасками тероризує і арештовує українське населення.

На вищезгаданій підставі прохаємо прилучити нас до УРСР, бо ми віримо, що тільки Велика Партія Леніна-Сталіна забезпечить наше господарче і культурне життя, що тільки совітська соціалістична влада забезпечить наше майбутнє життя.

Радостів, 1 серпня 1944 р. 89 підписів Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 40.

№ 95

Звернення жителів с. Вишнів Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР

1 серпня 1944 р.

село Вишнів, вол. Потуржин

До ЦК КП(б)У в Києві
тов. Хрущову

П р о х а н н я

Ми, нижчепідписані українці села Вишнів, волості Потуржин, повіту Грубешівського в кількості 615 душ – просимо ЦК КП(б)У в Києві прилучити нас до Великої Радянської України на підставі тій, що більше двайцяти років нас польські фашисти рахували комуністами і остатньо скаржили перед владою німецькою. Через те багато пропало українців Холмщини в лагерях.

В 1939 році масово нас морили голодом і убивали в Картуз-Березі, на наші села нападали так звані польські кракуси, катували і нищили наше майно. Цілими селами гонили нас до костелів і перехрещували на католиків. В 1943/44 роках аж до приходу Червоної Армії почти рік сиділи по ямах на полях, рятуючи своє життя перед польськими катами, не звертаючи уваги на морози і сніги, масово нас забивали і майже цілий Грубешівський повіт спалили, в селах як Сагринь вибили українців до 800, в Ласкові до 400 душ. Кидаючи живцем в огонь, не щадили жінок, дітей і стариків, майже нема на Холмщині сіл таких, щоб не було десятками офір поміж українцями. Поки не будемо прилучені до Великої Радянської України, просимо Радянський Союз взяти нас під свою опіку, іначе они перемордують.

В зв'язку з повисшим ще раз просимо прилучити Холмщину до Великої Радянської України, ці факти стверджуємо своїми підписами.

Вишнів, дня 1 серпня 1944 р. Підписів 110 Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 49.

№ 96

Звернення громадян с. Сушів Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР

1 серпня 1944 р.

До секретаря УРСР
тов. Хрущова в Києві
Громадян-українців с. Сушів,
волость Потуржин, повіт Грубешів на Холмщині

П р о х а н н я

Ми, нижчепідписані громадяни-українці села Сушів, волость Потуржин, отсим ласкаво звертаємося з проханням до секретаря УРСР тов. Хрущова в дуже важній справі.

Нам повідомляють декотрі совітські офіцери, що нашу Холмщину по р. Буг, як будьто би оддають під опіку Польської майбутньої держави.

Ми, українці, що замешкуємо з діда прадіда на Холмщині, не хочемо належати до Польщі, а ласкаво просимо секретаря УРСР тов. Хрущова о приєднання нашої Холмщини до УРСР.

Віримо, що секретар УРСР тов. Хрущов не одмовить нам, а поробить старання перед вижчими властями СССР в тій же вижчеупомянутій справі.

с. Сушів, дня 1. VIII. 1944 р. 304 підписів Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 38.

№ 97

Звернення громадян с. Долгобичева Грубешівського повіту до Верховної Ради УРСР із проханням приєднати їх до УРСР

1 серпня 1944 р.

До Верховної Ради
Української Соціалістичної Радянської Республіки у Києві

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. Хрущову

Ми, нижчепідписані громадяни села Долгобичева, просимо Верховну Раду о приєднання нашого села в склад Радянської України.

Просьбу свою мотивуємо слідуючим:

Наше село здавен давно заселено виключно українцями – малий процент поляків. Від 1919 р., коли повстала Польща, поляки почали кольонізувати наші українські землі, в тим числі і наше село. За Польщі нам життя не було – ми були переслідовані і гноблені політично і економічно. За німецької окупації поляки відкрито стали нападати на наші села і забивати наших людей, палити господарства і вбивства ті продовжуються до тепер. З приходом на наші землі Червоної Армії, ми надіялись, що польським знущанням і вбивствам буде кінець, але вони не устали. Поляки офіціяльно зі зброєю в руках впадають в наші села, оголошуючи людям нашим, щоб вони вибирались за річку Буг.

Знаходимо такий стан ненормальним і просимо взяти нас під свою опіку і то чим скоріше, бо всяке промедлення зі сторони влади коштує нас великих жертв.

Долгобичев, 1. VIII. 1944 р. 330 підписів Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 39.

№ 98

Звернення громадян с. Посадово Грубешівського повіту до Верховної Ради УРСР із проханням приєднати їх до УРСР

3 серпня 1944 р.

До Верховної Ради Радянської України в Києві

Громадян села Посадово
Телятинської волости
Грубешівського повіту Холмської області.

П р о с ь б а

Ми, громадяни села Посадова на Холмщині, з давніх-давна жили разом з поляками. Нас українців було до 1918 року – 95%, а поляків –

5%. За останній час панування Польщі, поляків взросло до 35%, котрі розпочали терор і знущання над нашею нацією. Нема слів, нема фраз описати кривди, наші незажиті рани від польського фашистівського ярма, которим кермували пани і шляхта. За час їх панування знущались над нами в нелюдський спосіб: примушували нас змінити свою націю на польську, не давали говорити по-українськи, зліквідували школи, повалили церкви, били вікна, рільничі знаряддя, валили печі і т. д.

В часі окупації німців, польський панський лютий фашизм підняв на нас свій кривавий меч і почав новий метод морду над нами. Місцеві поляки повідвозили свої родини в сторону більш корінної Польщі, грабували наші коні, вози, корови, одежу і т. д.

В квітні цього року несподівано вривається вооружена польська банда, палить село, убиває людей кого попало. Замордовано в нашому селі людей 46. Декотрі із них живими були спалені. Багато добутку було забрано, багато попалено. Позостало камень на камені.

Настала тепер та хвилина, ми живі ще недобитки, а ваші руські брати кличемо о ратунок. Ми як-будто забутий острівець, то наша нещасна Холмщина. Просимо приєднати нас до Західної України.

Невжеж не дрогне Ваше серце о нашем кличі до Вас. Просимо негайной опіки над нами, як правдиво у батька народів.

Посадів, 3 серпня 1944 р. Підписи – 418 Копія.

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 46.

№ 99

Доповідна записка секретаря Волинського обкому КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про самовільний перехід кордону українським та польським населенням
3 серпня 1944 р.

Сов. секретно

Секретарю ЦК КП(б)Украины
товарищу Хрущеву Н. С.

В связи с продвижением Красной Армии в район реки Вислы и объявлением манифеста польского Комитета Национального Освобождения, в Волынской области отмечено передвижение постоянных жителей-украинцев из-за Буга к нам в область и поляков с нашей области за реку Буг.

Так, из Холмщины (так крестьяне называют почти всю территорию Люблинского воеводства) на нашу сторону перешло более 400 крестьянских семейств, в то же время польские крестьяне из Вербского и Устилужского районов, оставив не убранными посевы, ушли за реку Буг.

2-го августа 1944 года к нам прибыла группа крестьян, которая заявила, что она хочет узнать возможность и условия перехода несколь-

ких сот крестьянских семейств из сел Грубешовского уезда к нам. В беседе со мной прибывшие рассказали:

1. Священник православной церкви, села Сагрынь, Грубешовского уезда – Скаб Михаил Васильевич сообщил, что их село насчитывало 280 дворов, имело очень богатые земли и было благоустроено. 10-го марта 1944 года на село напала „банда польська", полностью сожгла село, замучила и убила 724 чел. населения, в большинстве стариков и детей, имущество и скот забрала с собой. Оставшиеся в живых крестьяне поселились возле города Грубешов и там живут и теперь. В этот же день были полностью сожжены украинские села : Турковичи, Пасика, Мягке, Модринь, Малкив, Суховичи и частично село Теребыня.

В сожженных селах остались у крестьян посевы озимых, но поляки не дают убирать урожай, избивают пытающихся производить уборку. Так, 31 августа 1944 года в селе Богутичи было убито несколько человек украинцев. Организованная Народная Польская милиция грабит и арестовывает украинцев, но комиссар, который находится в Грубешове, арестованных всех освобождает.

2. Крестьяне: Панас Петр Николаевич, из села Мячин Грубешовского уезда, Шукалов Иван Александрович, из того-же села и Працюк Михаил Антонович, из села Конюх, Грубешовского уезда – рассказали, что их села немцы выселили на Белгорайщину, а на их место поселили фольксдойчев-немцев, вывезенных из восточных областей Украины. Когда отступили немцы, убежали с ними и фольксдойчи. Крестьяне начали возвращаться к себе домой, но поляки их гонят, бьют и убивают, заявляя: „Это наша земля, а Вы уходите к себе за Буг".

Они также просят разрешить переехать на территорию Советской Украины, так как там будет какая-то демократическая Польша, а Польша им вообще очень надоела.

3. В польских селах Устилужского и Вербского районов в период немецкой оккупации существовала польская самооборона, этой обороной руководила дивизия „кровавая луна" „подземной армии"Соснковского. В период немецкой оккупации они жгли и грабили украинские села. После освобождения этой территории от немецкой оккупации польские крестьянские семьи, боясь мести украинцев, убежали за Буг, оставив свои постройки и посевы. Сколько ушло таких семейств, точному учету не поддается, но во всяком случае около трех сот.

4. Поляки, работающие в г. Луцке, и в особенности мужчины, начали подавать заявления в военкомат о добровольном вступлении на службу в польскую армию. Эти заявления в разговоре они объясняют следующим: „Дело идет к концу, и если мы тут будем сидеть, то нас потом в Польшу не примут, надо итти бороться за Польшу" (заявление поляка, техника связи Нацюк). Сторож облконторсвязи Цисельский, старик более 65 лет, взял расчет и уезжает в Люблин, заявил: „Надо спешить, а то там разберут все хорошие должности, а я опять буду сторожем".

5. В Любомльском районе немцы, отступая, выгнали значительную часть крестьян за реку Буг. Теперь крестьяне возвращаются обратно, но польское население отбирает у них лошадей и скот. На этой почве есть несколько случаев убийств.

Обком КП(б)У и местные органы власти до сих пор не препятствуют переходу граждан из-за Буга к нам и от нас за Буг. Также не препятствуют и польские власти, но иногда польская милиция отбирает у граждан, как видно самовольно и в свою личную пользу, скот и вещи.

Секретарь Волынского обкома КП(б)У И. Профатилов
3 августа 1944 года.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 793, арк. 8, 9.

№ 100

Довідка завідуючого Особливим сектором Львівського обкому КП(б)У про заяви селян Холмщини із проханням приєднати їх до УРСР
8 серпня 1944 р.

Справка
о поступивших заявлениях на имя Н. С. Хрущева
от крестьян Холмщины с просьбой о присоединении их к УССР

1.	От крестьян села	Жабча,	Грубешовского уезда, подписано –	281 чел.
2.	–"–	Долгобычево	–"–	330 чел.
3.	–"–	Радостова	–"–	81 чел.
4.	–"–	Дутрова	–"–	85 чел.
5.	–"–	Новосилки	–"–	165 чел.
6.	–"–	громады Верешин	–"–	120 чел.
7.	–"–	села Радкова	–"–	91 чел.
8.	–"–	Василив	–"–	153 чел.
9.	–"–	Сушев	–"–	304 чел.
10.	–"–	Потуржин	–"–	647 чел.
11.	–"–	Ощева	–"–	196 чел.
12.	–"–	Вишнева	–"–	217 чел.
13.	–"–	Мирче	–"–	42 чел.
14.	–"–	Варяги	–"–	18 чел.
15.	–"–	Ласкова	–"–	40 чел.
16.	–"–	Моложева	–"–	28 чел.
17.	–"–	Туганы	–"–	64 чел.
18.	–"–	Старое Село	–"–	127 чел.
19.	–"–	Лаговец	–"–	117 чел.
20.	–"–	Телятин	–"–	601 чел.
21.	–"–	Вилька	–"–	51 чел.
22.	–"–	Хорошич	–"–	70 чел.
23.	–"–	Кадлубиска	–"–	59 чел.
24.	–"–	Гонятино	–"–	
25.	–"–	Голубье	–"–	256 чел.

26.	-"-	Нистичи	-"-	101 чел.
27.	-"-	Писочное	-"-	127 чел.
28.	-"-	Стенишина	-"-	272 чел.
29.	-"-	Жуличи	-"-	90 чел.
30.	-"-	Витков	-"-	108 чел.
31.	-"-	Подгайцы	-"-	81 чел.
32.	-"-	Набриги	-"-	62 чел.
33.	-"-	Смоличев	-"-	49 чел.
34.	-"-	Перевирск	-"-	124 чел.

Зав. особым сектором Львовского обкома КП(б)У (підпис) (Дымов)

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 68, арк. 44-45.

№ 101

Лист Голови Раднаркому УРСР Голові Раднаркому СРСР про переселення українців із Закерзоння
26 серпня 1944 р.

Москва Совнарком СССР
тов. Сталину И. В.

В последние дни я получил много писем на Ваше имя, а также на имя Совнаркома УССР, ЦК КП(б)У и ВС УССР от жителей Грубешовского, Томашевского и других уездов Польши, которые направлялись со специальными ходоками или передавались через командиров Красной Армии.

В этих письмах жители многих украинских сел сообщают о фактах зверств и издевательств со стороны польских националистов над украинским населением и просят присоединить их к Советской Украине, а если это невозможно, то переселить в районы УССР.

Для того, чтобы мы могли провести работу по переселению украинского населения из Польши на Украину, следовало бы по этому вопросу договориться с Польским Комитетом Национального Освобождения.

При заключении соглашения о переселении необходимо решить вопросы перевозки переселяемыми их имущества и сельскохозяйственных продуктов. Мне кажется, что можно было бы установить такой порядок, при котором переселяемые сдают сельскохозяйственные продукты заготовительным органам или частям Красной Армии и при переезде на новое местожительство по предъявлению документов получают соответствующее количество сельскохозяйственных продуктов.

Н. Хрущев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 1.

№ 102

Лист уповноважених громад Грубешівського і Томашівського повітів Холмщини Йосифу Сталіну з протестом проти передачі краю Польщі та проханням возз'єднатися з Україною

Серпень 1944 р.

Перевод с украинского

Верховному Маршалу СССР
Иосифу Виссарионовичу товарищу Сталину
От представителей постоянных жителей
Общин Грубешовского и Томашовского уездов на Холмщине

П р о ш е н и е

После первой мировой войны Версальский договор отдал наши вековечные украинские земли вместе с их жителями, которые и до сих пор 90% являются украинцами православной веры, Польше.

Двадцать лет своего существования Польша всеми средствами старалась уничтожить нас как народ, то ли запрещая пользоваться нашим родным языком, то ли забирая то последнее, что сохраняло нас при вере и нации, уничтожая наши православные церкви. Год 1938 – был годом генерального наступления шляхетской Польши на наш народ. До 200 православных церквей было уничтожено на нашей Холмской земле. Для нас с начала существования польской державы были наглухо заперты двери всех правительств, школ и учреждений, попасть в которые можно было только ценою измены вере, а тем самым и нации, ибо в шляхетской Польше был принят тезис, что православный – это украинец, русский или белорус, а римо-католик – поляк.

На наши земли, на порцелеванные поляками имения, политые исключительно потом и кровью наших предков-украинцев, нам присылали поляков, осадников, а чтобы получить хотя бы один гектар земли украинцу, нужно было то же самое, что и для того, чтобы получить место при правительстве – т. е. изменить вере и изменить нации.

Год 1939 принес было нам надежду, что наши муки кончились, радовались мы очень, когда через наши земли промаршировала великаая победоносная Красная Армия; тем печальнее были наши разочарования, когда наши земли попали в неволю, на этот раз швабскую. Смело можно сказать, что эти 5 лет швабской неволи были самыми тяжелыми для наших земель и людей. Молодежь нашу швабы вывезли на работу к себе, в селах остались старики и дети, которых швабская власть отдала в руки польских националистов, которые для лучшего проведения своих планов переписалися на „фольксдойче", заняли посты швабской жандармерии и мучили наших людей.

Есть села, как например: Новосилки, Лащив, Стенятин, Ключин, Тарноватка, Надежив, Тыпин, Городыславичи, Морятин и др., в которых этими жандармами расстреляно более 60 человек лишь за то, что во время пребывания на наших землях в 1939 году Красной Армии, они были избраны в милицию.

Есть села, как например:Риплин, Посадив, Василив, Новосилки, Жабче, Зимно, Шлятин, Добужек, Ратичев, Морятин, Тыпин и др. – в которых жандармами расстреляно более 200 человек за то, что прятали пленных красноармейцев, оказывали им необходимую помощь, помогали им перебраться через границу, в отдельных случаях хоронили по-христиански освобожденных из лагерей пленных, которые по дороге домой -умирали в наших селах.

Есть у нас священники, как о. Гурейчук из с. Виторож на Пидляшье и о. Трофимович из с. Бусько на Грубешовщине, которые были расстреляны швабскими жандармами за их заботы о пленных красноармейцах, которым нужно было помочь перебраться за границу.

Когда польским националистам показалось этого мало, с 1943 года террористические боевки польских националистов с согласия своих братьев „фольксдойче" – швабских жандармов, начали уничтожение наших передовых людей. Таким способом было убито сотни лучших сынов. Мы терпели и с нашей стороны не было ни одного факта ответа полякам.

Год 1944 принес нам еще большую трагедию. Польские террористические боевки, которым уже было мало отдельных актов, начали формальную войну с нашим населением и нашими селами. Банды поляков ночью окружали наши села, до тла сжигали наши дома и уничтожали всех наших людей, кто только попадался. Так, целиком до тла сожжено селение Сагрынь, где уничтожено свыше 770 человек, Турковичи – 600 человек, Мирче – 160 чел., Новосилки – 120 чел., Лиски – 80 чел., Стенятин – 63 чел., Телятин – 35 чел., и много-много других деревень и селений. Уничтожались не только мужчины, а и женщины, дети и старики.

Всего сожжено более 150 сел и уничтожено до 15000 ч. Первыми погибли от огня села Грубешовского и Томашовского уездов. Приемы уничтожения превосходят все понятия о человечности и превосходят все уничтожения, испытанные во времена нашествия Татарской орды. Людям выбивали глаза, женщинам отрезали груди и распаривали животы, детей рубили топорами. На все это имеем „_____"* ввиде снимков трупов, которые при этом прилагаем.

Слышим мы, что на наших землях снова должна быть польская держава. Можем ли мы спокойно воспринять эту весть и с ней согласиться. Нас не убивали поляки из Варшавы или из Кракова, нас убивали и жгли наши села наши соседи-осадники, переселенные на наши прадедовские земли. Можем ли мы, господа, быть их близкими соседями, можем ли мы забыть нанесенные нам обиды?

Покорно, горячо, коленопреклоненно и твердо просим Тебя, Отец, Маршал, товарищ Сталин, освободи нас из новой неволи и присоедини нас с нашими землями, от века украинскими Холмскими землями, к материнской украинской земле СССР.

Клянемся, что в нас будешь иметь верных и послушных сынов СССР.

Уполномоченные от общин Грубешовского и Томашовского уездов Холмщины.

Подписи:

*** Так у тексті**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 17-20.

№ 103

Доповідна записка політуправління І-го Українського Фронту М. Хрущову про терор АК проти українського населення Холмщини

2 вересня 1944 р.

Секретно

Члену Военнного Совета I-го Украинского Фронта
генерал-лейтенанту товарищу Хрущову Н. С.

Доношу о национальной розни между польским и украинским населением в освобожденых уездах Польши.

Национальная вражда между польским и украинским (а также русским) населением, которая всеми средствами разжигалась немцами во время оккупации ими Польши, в освобожденных Красной Армией районах Польши продолжается и принимает острый характер.

Такое положениее особенно характерно для уездов, примыкающих к Западной Украине, в которых украинцы составляют более 50% населения.

Донесения, поступающие в Политуправление фронта, от членов Военных Советов, начальников Политотделов и военных комендантов, говорят о необходимости принятия решительных мер, которые изменили бы создавшееся положение в корне.

Наиболее острое положение создалось в уездах, прилегающих к Западной Украине.

В Грубешовском уезде - 80% украинцев и 20% поляков. В уезде действует несколько бандеровских банд, терроризирующих польское население. С другой стороны, очень сильно активизировали свою деятельность отряды АК. В ряде мест „аковцы" объявили украинскому населению, чтобы украинцы не смели показываться на полях, иначе они будут расстреляны. Случаи стрельбы по жителям-украинцам, работающим на полях, действительно имели место.

В Томашовском уезде были случаи, когда поляки требовали выселения украинцев за Буг. В связи с этим, настроение украинцев плохое. Многие украинцы стремятся уехать с семьей на Украину, получив пропуск через границу под видом посещения родственников.

(Из донесения нач. Политотдела 3 гв. армии от 2.8).

В Красноставском уезде отряды АК группами выходят из лесов и нападают на украинские села. Несколько раз отряды АК грабили населенные пункты Стружицы, Красно и разгоняли с полей украинцев, вышедших на уборку хлеба.

В Замостьевском уезде национальная вражда между поляками и украинцами приняла особо резкие формы. Польское население, выселенное немцами из Грубешовского уезда, желает возвратиться на старое местожительство, но украинские националисты (бандеровцы и бульбовцы) грабят и убивают возвращающихся поляков по дорогам.

(Донесение инспектора оргинструкторского отдела Политуправления фронта подполковника Субботина).

„Украинцы питают огромное чувство неприязни к полякам и боятся их, указывая при этом, что поляки притесняли украинцев, стремились ополячить их силой. Крестьянин-украинец с. Антонувка Крейнечук заявил: „С поляком дружи, но камень за пазухой держи".

Украинская молодежь не хочет служить в польской армии, выражая желание вступить в ряды РККА. Вот что говорит Иосиф Нечаев, 24-х лет:

„Хотелось бы жить при Советской власти; когда мы будем равноправными, и нам будет лучше, чем при польском правительстве".

(Донесение начальника Политотдела 38 армии - 21. 8).

В общем по настроению и по отношению к Красной Армии, украинское и русское население можно разделить примерно на три группы.

Абсолютное большинство украинцев и русских, особенно в уездах, прилегающих к Западной Украине, восторженно встречало Красную Армию, как армию-освободительницу от двойного гнета (немцев и поляков). Эта категория украинского и русского населения состоит в основном из малоземельных крестья (владения до 2 га), требует присоединения Грубешовского и Томашовского и др. уездов к Советскому Союзу и установления Советской власти или же разрешения на выезд в Советский Союз.

Украинская молодежь этих уездов не хочет служить в Польском войске, стремясь попасть в части Красной Армии.

Вторую группу украинцев составляют лица, тесно связанные с бандами бандеровцев, бульбовцев и другими украинскими националистами. В некоторых селах украинское население выходило на полевые работы под охраной бандеровских отрядов.

Эта группа украинцев значительно меньше первой. Она настроена как против поляков, так и против Советской власти, мечтает о „самостоятельной Украине" без большевиков.

Наконец, имеется украинское и русское население, в известной степени ассимилировавшееся с поляками, например, в Любачевском уезде, украинские семьи породнились с польскими, частично переменили вероисповедание и народные обычаи. В этих местах тоже имеются националистические настроения как у украинцев, так и у поляков, но резкой национальной борьбы нет. Характерно, что такого рода ассимиляция украинского и польского населения, произошла там, где менее чувствуется земельный голод и где большинство хозяйств имеет от 2 до 20 га земли по данным переписи 1931 г.

Уездные военные комендатуры, особенно в пограничной полосе, осаждаются жителями - украинцами и русскими, которые просят дать разрешение на выезд в Советскую Украину.

Некоторые украинцы, не желая вступать в польскую армию, скрываются.

Вражда между польским и украинским населением перерастает в серьезную междоусобную борьбу и требует принятия срочных мер для предотвращения нежелательных последствий.

Радикальной мерой является выдача украинцам и русским, после соответствующей проверки, разрешения на переселение в СССР.

Одновременно Польским Комитетом Национального Освобождения должны быть проведены серьезные и систематические разъяснения и пропа-

гандистская работа среди польского, а также среди русско-украинского населения в целях постепенного смягчения, а потом и ликвидации насажденного немцами шовинизма и национальной вражды.

Начальник Политического Управления
Первого Украинского Фронта генерал-лейтенант С. Шатилов

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 926, арк. 89-91.

№ 104

Звернення Українського Громадянського Комітету до перемиського старости про співпрацю українського і польського населення

7 вересня 1944 р.

До Пана Старости в Перемишлі

У важких обставинах шостого року війни створено тимчасовий Український Громадянський Комітет, який за відомом і згодою Пана Старости як представника Уряду Польської Республіки має завдання дбати про охорону всіх потреб і прав українського населення Перемищини.

Покликуючись на заяву Пана Старости, як делегата Уряду новоповстаючої демократичної Польщі, що Українці не лише по думці букви законів, але і по їх духові будуть мати рівні обов'язки і дійсно рівні права громадян - та не лише в теорії, але й у щоденній практиці життя почуватимуться рівноправними громадянами новітньої демократичної держави, заявляємо від імени українського громадянства свою готовність льояльно співпрацювати для наладнання згідливого співжиття обох народів.

Стоячи на грунті найширшої демократії, ми завжди були противниками і засуджували та осуджуємо всякий шовінізм та методи насильств і вбивств, з якої небудь сторони вони походили б!

Рівночасно стверджуємо, що на терені Перемищини не було організованих шовіністичних виступів одної національности проти другої, що дає нам надію на дальше нав'язання і поглиблення позитивної співпраці.

При сій нагоді просимо Пана Старосту о опіку і поміч в наших зусиллях.

За Український Громадянський Комітет в Перемишлі

Мгр. Водичка, секретар, Михайло Вахнюк, голова.

Члени: Др. Черлюнчакевич, Др. Мандюк Іван, Інж. Малець, коопер., Сютник Василь, робітник, Ісканий Василь, рільник.

Перемишль, дня 7 вересня 1944 р.

Опубл.: Перемиські дзвони. – Перемишль, – 1992. – №№ 10-12. – С. 34.

№ 105

Угода між урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного Визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР

9 вересня 1944 р.

Відділ I

Загальні положення

Стаття 1.

Обидві Договірні Сторони зобов'язуються по підписанні цієї Угоди приступити до евакуації всіх громадян української, білоруської, російської і русинської національностей, що проживають в Хелмському, Грубешувському, Томашувському, Любачувському, Ярославському, Перемишльському, Лісковському, Замостівському, Красноставському, Білгорайському, Влодавському повітах і в інших районах Польщі, де можуть виявитися громадяни української, білоруської, російської і русинської національностей, які побажають переселитися з території Польщі на Україну, та приступити до евакуації всіх поляків і євреїв, що перебували в польському громадянстві до 17 вересня 1939 року, які проживають в західних областях УРСР і бажають переселитися на територію Польщі.

Евакуації підлягають лише ті з перелічених в абзаці 1 осіб, які виявили своє бажання евакуюватися і щодо прийняття яких є згода Уряду Української РСР і Польського Комітету Національного Визволення.

Евакуація є добровільною і тому примус не може бути застосований ні прямо, ні посередньо. Бажання евакуйованих може бути висловлено як усно, так і подано на письмі.

Уряд Української Радянської Соціалістичної Республіки заявляє, що евакуйовані на територію Української Радянської Соціалістичної Республіки розміщуються згідно з їх бажанням або в колгоспному господарстві, або наділяються землею для ведення одноосібного господарства в розмірах не менших, ніж ті, якими вони користувались до евакуації, але не більше 15 га на одно господарство. Селяни, які переселяються на територію Української Радянської Соціалістичної Республіки, якщо вони навіть і не мали землі на момент евакуації, в разі їх бажання будуть наділені землею на загальних підставах.

Польський Комітет Національного Визволення заявляє, що евакуйовані з території України професіональні землероби одержать землю в розмірах, передбачених законом про земельну реформу.

Селяни, які переселяються на територію Польщі, якщо вони навіть і не мали землі на момент евакуації, в разі їх бажання будуть наділені землею на загальних підставах.

Стаття 2.

Сторони умовляються почати означену вище евакуацію з 15 жовтня 1944 року і закінчити її 1 лютого 1945 року.

В період з 15 вересня до 15 жовтня провадиться облік числа, місцезнаходження і національності осіб, які бажають евакуюватися.

На вимогу однієї з Сторін строк евакуації може бути продовжений за взаємною згодою.

Стаття 3.

1. Встановити для осіб, що евакуюються з території Української РСР в Польщу, а так само з Польщі на територію Української РСР, такі пільги:

а) списати всі недоїмки, які лічаться за ними по натуральних поставках, грошових податках і страхових платежах;

б) в разі, якщо евакуйований здасть свій урожай державі в пункті, звідки він виїжджає, друга Сторона на місці, де поселяється евакуйований, повертає йому зданий урожай в тій же кількості;

в) звільнити в 1944 і 1945 рр. всі переселювані господарства, як на території Української РСР, так і на території Польщі, від усіх державних грошових податків та страхових платежів;

г) видати евакуйованим грошову позику в місцях їх розселення на господарське влаштування та інші потреби в розмірі 5000 карбованців -злотих на одно господарство з поверненням на протязі 5 років;

д) в зв'язку з господарською заінтересованістю обох Сторін в тому, щоб евакуйовані повністю засіяли озимий клин, встановлюється, що в місцях розселення ті з евакуйованих, які засіяли озимину, одержать озимі посіви по можливості в тих же кількостях.

2. Дозволити евакуйованим вивіз: одежі, взуття, білизни, постільних речей, продуктів харчування, хатніх речей, сільськогосподарського реманенту, упряжі та інших предметів домашнього і господарського вжитку, загальною вагою до 2 тонн на одну сім'ю, а також належної евакуйованому господарству худоби і птиці.

3. Особам спеціальних професій, як от: робітникам, ремісникам, медикам, художникам, вченим і т. ін. надається право вивезти речі, необхідні для їх професіональної діяльності.

4. Не допускається до вивозу:

а) готівка, паперові, золоті й срібні гроші всіх видів, за винятком польських паперових злотих, в розмірі не більше 1000 злотих на одну людину або радянських грошей не більше 1000 карбованців на одну людину;

б) золото і платина в зливках, розсипом і в ломі;

в) дорогоцінне каміння в необробленому вигляді;

г) предмети мистецтва і старовини в тому разі, коли ті й другі становлять колекцію, або в окремих екземплярах не є сімейною власністю евакуйованого;

д) зброя (за винятком мисливських рушниць) і речі військового спорядження;

е) фото (крім особистих фотографій), плани, карти;

ж) автомобілі і мотоцикли;

з) меблі, залізницею і автотранспортом, з огляду на транспортні утруднення воєнного часу.

5. Договірні Сторони умовляються, що на майно, яке залишає евакуйований на місці, складаються спеціальні описи. Описи складаються спільно Уповноваженими і Представниками Сторін.

При складанні описів майна, яке залишає евакуйований, Уповноважені і Представники Сторін облічуватимуть за встановленими формами як кількісний, так і якісний стан майна. (Форми описів див. додаток № 1 до цієї Угоди [1]).

6. Вартість рухомого, а також нерухомого майна, яке лишається після евакуації, повертається евакуйованим за страховою оцінкою згідно з законами, що існують в Українській Радянській Соціалістичній Республіці і відповідно в Польській державі. В разі відсутності страхової оцінки, майно оцінюється Уповноваженими і Представниками Сторін.

Договірні Сторони умовляються про те, що будинки в містах і сільських місцевостях, які звільняються в результаті переселення, надаватимуться в першу чергу переселюваним.

7. Майно, що залишається, здається під охорону держави. За псування здаваного майна винні притягаються до відповідальності.

Стаття 4.

Особи, що від'їжджають на підставі цієї Угоди, і майно, яке вони вивозять, - звільняються від будь-яких оподаткувань, зв'язаних з від'їздом.

Стаття 5.

Перевезення евакуйованих з території Польщі в Українську РСР і з території Української РСР в Польщу бере на себе уряд Української РСР, по можливості виділяючи транспортні засоби, а також надає засоби транспорту для Уповноважених як з Польської так і з Української Сторін.

Стаття 6.

Всі видатки, зв'язані з переїздом евакуйованих від пункту переселення до пункту призначення, видатки на утримання апарату і всі інші видатки, зв'язані з евакуацією, покладаються відповідно на кожну з Договірних Сторін.

По закінченні евакуації обидві Договірні Сторони визначають вартість: виданого евакуйованим хліба за зданий ними на місці врожай, виділених для них посівів, компенсації за залишене рухоме і нерухоме майно та інших видатків, учинених Сторонами, і проведуть між собою взаєморозрахунок по згоді грошима або в натурі: продукцією сільського господарства або промисловості.

Відділ II

Уповноважені і Представники

Стаття 7.

Кожна з Договірних Сторін на території другої сторони призначає Головних Уповноважених. Друга Сторона в цих же пунктах призначає Головних Представників. Головні Уповноважені і Головні Представники мають по два заступники і призначають в свою чергу своїх районних Уповноважених і районних Представників.

Стаття 8.

В разі виникнення спірних питань, вони розв'язуються за взаємною згодою між Головним Уповноваженим і Головним Представником. Якщо така згода на місці не буде досягнута, спірні питання розв'язуються Урядом Української РСР і Польським Комітетом Національного Визволення.

Головні Уповноважені і Головні Представники можуть мати експертів і допоміжний технічний персонал.

Стаття 9.

Практичне здійснення евакуації, а також захист інтересів зазначених в ст. 1 осіб і допомога їм покладається на Головних Уповноважених і Головних Представників обох Сторін.

До відання Головних Уповноважених і Головних Представників належить:

а) виявлення числа місцезнаходження і національності пойменованих в ст. 1 цієї Угоди осіб, що підлягають евакуації, а також нагляд за реєстрацією їх;

б) нагляд і контроль за правильним виконанням цієї Угоди;

в) сприяння правильній організації і планомірному ходу евакуації і нагляд за нею, а також розроблення відповідних технічних заходів.

Стаття 10.

Договірні Сторони зобов'язуються надати в розпорядження Головних Уповноважених та їх районних апаратів всі матеріали і необхідні засоби, що можуть полегшити їх завдання.

Так само Договірні Сторони зобов'язуються забезпечити можливо швидке сприяння виконанню цієї Угоди з боку своїх державних і громадських установ та органів самоврядування.

Стаття 11.

Головним Уповноваженим надається право постійних і безперешкодних зносин із своїми керівними органами по радіо, по телеграфу, поштою і через кур'єрів.

Посвідчення Головним Уповноваженим та їх заступникам, районним уповноваженим та їх заступникам, а також Головним Представникам видаються відомствами закордонних справ обох Сторін.

(Зразки відповідних посвідчень див. додатки №№ 2, 3 до цієї Угоди). II

Відділ III

Організація евакуації

Стаття 12.

Складання списків евакуйованих провадиться спільно Уповноваженими і Представниками Сторін.

Стаття 13.

Списки евакуйованих містять в собі такі дані:

1. Прізвище, ім'я та по батькові.
2. Дата і місце народження.
3. Національність.
4. Сімейний стан.
5. Нинішнє місце фактичного проживання, з зазначенням області, воєводства, району, повіту, волості, села і міста.
6. Заняття.
7. Число голів худоби, що перевозиться з евакуйованим.
8. Примітка.

Стаття 14.

1. Сторони умовляються, що пунктами перебування Головних Уповноважених будуть такі: Люблін, Луцьк.

2. Пунктами перебування районних Уповноважених Польської сторони будуть: Ковель, Володимир-Волинський, Луцьк, Рівне, Дубно, Крем'янець, Броди, Рава-Руська, Львів, Самбір, Дрогобич, Стрий, Ходорів, Станіслав, Тернопіль, Золочів, Кам'янка-Бузька і Чортків - в Українській РСР, і районних Уповноважених Української сторони в пунктах: Влодава, Хелм, Грубешув, Томашув, Любачув, Ярослав, Перемишль, Ліско, Замостє, Красностав, Білгорай - на Польській стороні. Районні Уповноважені призначаються з одним заступником і з особами допоміжного персоналу.

В разі виникнення потреби районні Уповноважені можуть бути призначені і в інших пунктах Польщі і України.

3. Виявлення бажаючих евакуюватися і складання списків на них здійснюється з тієї і другої Сторони в такому порядку:

а) Уповноважені спільно з Представниками другої Сторони роблять публікацію в місцевих органах преси (з окремими відбитками) і доводять до відома населення через місцеві органи влади погоджене між Сторонами офіціальне оповіщення українському, білоруському, російському, русинському і відповідно польському та єврейському населенню про можливість і порядок евакуації;

б) Уповноважені і Представники кожної Сторони в пунктах їх діяльності спільно, в установлені дні, одержують заяви бажаючих евакуюватися (в писаній або усній формі), по можливості з документами про національність, не пізніше, ніж в місячний строк з дня публікації. На основі особистих заяв Уповноважені складають (протягом 10-денного строку) списки бажаючих евакуюватися по своєму сектору для надіслання їх вищестоячим Уповноваженим і Представникам.

Затвердження списків районними Уповноваженими однієї Сторони і Представниками другої Сторони є достатнім для здійснення евакуації осіб, зазначених в списках. В окремих складних випадках, однак, може вимагатися затвердження списку евакуйованих Головним Уповноваженим і Головним Представником Сторін.

Головні і районні Уповноважені в найкоротший строк затверджують списки і визначають практичний план евакуації.

Стаття 15.

Особам, що евакуюються на підставі цієї Угоди, надається право в порядку спільного виїзду взяти з собою сім'ї, при чому в складі сімей на основі висловленого членами сімей бажання, можуть бути евакуйовані: дружина, діти, мати, батько, онуки, питомці і вихованці, а також і інші домочадці, оскільки вони ведуть спільне господарство з евакуйованими. За дітьми від 14-літнього віку визначається право особисто визначати своє бажання лишитися або бути евакуйованими.

Стаття 16.

При евакуації, по можливості, в першу чергу підлягають відправленню особи непрацездатні, хворі, інваліди, старики, одинокі, жінки і діти, особи, що перебувають на державному опікуванні, а також особи, члени сімей яких знаходяться на території другої Сторони.

Стаття 17.

Договірні Сторони умовляються, що перевірка вивезеного майна на контрольно-пропускних прикордонних пунктах здійснюватиметься вибірковим методом і лише в окремих випадках суцільною перевіркою.

Стаття 18.

Контрольно-пропускними пунктами на території Української РСР є: Мала-Владівка, Бичків-Перевіз, Устилуг, Сокаль, Поркач, Рава-Русь-

ка, Краковець, Медика, Вацьковичі, Лясковите, Устянове. В зазначені пункти виділяються Представники Польської Сторони.

В зв'язку з реальною необхідністю можуть бути відкриті інші контрольно-пропускні пункти.

Стаття 19.

При передачі партії евакуйованих Представник Держави, яка відправляє, вручає під розписку Представникові Держави, яка приймає, список осіб, що знаходяться в транспорті.

Кожна з Сторін, по можливості, завчасно повідомляє прикордонні власті про порядок такого роду транспорту.

Стаття 20.

Про укладення цієї Угоди обома Договірними Сторонами доводиться до загального відому особливим комюніке.

Стаття 21.

Ця Угода складена Українською і Польською мовами в двох примірниках, причому, при тлумаченні її обидва тексти вважаються автентичними.

Стаття 22.

Ця Угода набирає сили з дня її підписання.

За уповноваженням уряду Української РСР
Голова Ради Народних Комісарів
Української Радянської Соціалістичної Республіки
(Хрущов)

За уповноваженням
Польського Комітету Національного Визволення
Голова Комітету
(Осубка-Моравський)

Люблін, 9 вересня 1944 р.
Певно:
но-50

I. У цьому збірнику не друкуються.
II. В документах не виявлено.

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1420, арк. 29-40; опубл.: Українська РСР у міжнародних відносинах. Міжнародні договори, конвенції, угоди та інші документи, які складені за участю Української РСР або до яких вона приєдналася (1945-1957). - К. - 1959. - С. 193-199.

№ 106

Проект постанови Ради Народних Комісарів УРСР та ЦК КП(б)У щодо виконання угоди від 9 вересня 1944 р. між Польщею і Україною про переселення українців з Польщі та поляків з України

11 вересня 1944 р.

Проект

П о с т а н о в л е н и е

Совета Народных Комиссаров УССР и ЦК КП(б)У

В целях обеспечения реализации состоявшегося соглашения между правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения по эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР, предусмотренных соглашением, Совет Народных Комиссаров УССР и ЦК КП(б)У постановляют:

1. Утвердить главным уполномоченным правительства Украинской ССР в Люблине тов. _____

Заместителями главного уполномоченного правительства Украинской ССР тт. _____

2. Утвердить главным представителем правительства Украинской ССР в Луцке т. _____

Заместителями главного представителя правительства Украинской ССР в Луцке тт. _____

3. Утвердить при главном уполномоченном и главном представителе правительства Украинской ССР при районных уполномоченных и районных представителях рабочий технический аппарат (штаты прилагаются).

Поручить отделу кадров ЦК КП(б)У в трехдневный срок укомплектовать аппараты.

4. Утвердить районных уполномоченных и их заместителей, районных представителей и их заместителей и направить в распоряжение главного уполномоченного и главного представителя правительства Украинской ССР для назначения в соответствующие районы. (Список прилагается).

5. Поручить наркому внутренних дел УССР т. Рясному для оказания практической помощи главным уполномоченным, главным представителям и районным уполномоченным выделить по одному работнику НКВД УССР, а также подготовить необходимую документацию (опись имущества и другие формы учета, связанные с эвакуацией в соответствии с соглашением).

6. Обязать облисполкомы и обкомы КП(б)У западных областей обеспечить полный учет, прием и сохранность имущества – строений, оставляемых гражданами, эвакуирующимися в соответствии с соглашением на территорию Польши, для чего выделить в городах и районах, из которых будет проводиться эвакуация, городских и районных уполномоченных и в селах уполномоченных сельсоветов, на которых возложить организацию и контроль за приемкой и сохранением принятого городскими и сельскими Советами оставляемого имущества.

7. Наркомзему УССР, облисполкомам и обкомам КП(б)У западных областей, исходя из предварительных данных, получаемых от районных уполномоченных и представителей по эвакуации польских граждан, а также из имеющегося наличия неосвоенных оставленных хозяйств и наличия не-

освоенных земель, разработать мероприятия по приему и расселению граждан, эвакуированных с польской территории, и к 10 октября с. г. представить СНК УССР и ЦК КП(б)У на утверждение.

8. Уполномоченному Наркомата Заготовок СССР по УССР т. Калашникову обеспечить приемку и оформление документов на сдаваемую сельскохозяйственную продукцию гражданами, эвакуированными в Польшу, а также выдачу продукции гражданам, эвакуированным из Польши.

9. Предложить обкомам КП(б)У и облисполкомам крестьянам, которые переселяются на территорию УССР, изъявившим желание вести индивидуальное хозяйство, выделить из госфондов участки в размере не менее, чем они пользовались до эвакуации, но не более 15 га на хозяйство.

10. Эвакуированным рабочим, ремесленникам, врачам, художникам, ученым, служащим и т. д. разрешить проживать в городах Западной Украины. Обязать горисполкомы помочь этой категории эвакуированных трудоустройством.

11. Обязать обкомы, горкомы и райкомы КП(б)У в расселяемые пункты выделить политически грамотных коммунистов для проведения массово-политической работы среди прибывших граждан с территории Польши.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 22–25.

№ 107

Повідомлення Наркома внутрішніх справ УРСР секретарю ЦК КП(б)У про призначення працівників НКВС до складу адміністрації уповноважених по переселенню українців з Польщі і поляків з України
18 вересня 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю ЦК КП(б)У тов. Кириченко

Направляю список заместителей районных Уполномоченных и заместителей районных представителей НКВД УССР, выделеных для работы по эвакуации граждан украинской, русской, белорусской и русинской национальностей, с территории Польши на территорию УССР и польской –с территории УССР на территорию Польши.

Заместителем Главного Уполномоченного Правительства УССР в г. Люблине выделяю – заместителя НКВД УССР полковника госбезопасности т. Кальненка Т. С.

Заместителем Главного Представителя Правительства УССР в г. Луцке – заместителя начальника УНКВД по Сумской области полковника Гребченка И. К.

Прошу утвердить. Приложение: списки.

Нарком Внутренних дел УССР Рясной

18 сентября 1944 г. г. Киев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 18.

№ 108

Інструкція щодо реалізації угоди між урядом УРСР та Польським Комітетом Національного Визволення про переселення українців і поляків
Не пізніше 19 вересня 1944 р.

Инструкция

по осуществлению Соглашения между Правительством Украинской Советской Социалистической Республики и Польским Комитетом Национального Освобождения об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР.

Раздел I
о порядке эвакуации и наделении землей

1. В соответствии со статьей 1-й Соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР, эвакуации подлежат:

из районов Польши в Украинскую ССР все граждане украинской национальности, проживающие в Холмском, Грубешовском, Томашовском, Любарском, Ярославском, Перемышльском, Лисковском, Красноставском, Белгорайском, Влодавском уездах и в других районах Польши, где могут оказаться граждане украинской, белорусской, русской, и русинской национальности, которые пожелают переселиться с территории Польши на Украину;

все поляки и евреи, находившиеся в польском гражданстве до 17 сентября 1939 года, проживающие в западных областях УССР и желающие переселиться на территорию Польши.

Эвакуации подлежат лишь те, из перечисленных выше граждан, которые изъявили свое желание эвакуироваться и к принятию которых есть согласие Правительства Украинской ССР и Польского Комитета Национального Освобождения соответственно.

2. Эвакуация является добровольной и никакое принуждение не может быть применено ни прямо, ни косвенно.

Желание эвакуироваться может быть изъявлено как устно так и в письменной форме. Устные заявления регистрируются в списках районными Уполномоченными Главного Уполномоченного и Представителем Главного Представителя сторон. В эти списки вносятся такие сведения: Фамилия, имя и отчество главы семьи, национальность и число членов семьи.

Письменные заявления подаются по прилагаемой форме (приложение №1)*

В соответствии со статьей 12-й Соглашения районные Уполномоченные по эвакуации и представители сторон составляют список изъявивших желание эвакуироваться (Приложение №2)*. Список составляется на каждое село либо сельсовет (волость).

Копии списков районные уполномоченные и представители сторон направляют Главному Уполномоченному и Главному Представителю.

3. Эвакуированные на территорию Украинской ССР размещаются согласно их желания в городах, совхозах, колхозных хозяйствах или наделяются землей для ведения индивидуального хозяйства.

Изъявление желания поселиться в колхозе или получить надел земли для ведения индивидуального хозяйства принимаются как от тех граждан, которые владели землей до эвакуации, так и от граждан, не имевших земли.

4. Эвакуированные изъявившие желание поселиться в колхозах, размещаются в порядке дополнительного к существующим колхозам в районах Одесской, Днепропетровской, Херсонской, Запорожской и Николаевской областей, по желанию переселяющихся.

После принятия переселившегося в члены колхоза, вновь прибывшие члены колхоза наделяются приусадебными участками в размерах, предусмотренных уставом данного колхоза от 0,35 до 0,50, а в отдельных районах - до 1 гектара.

5. Наделение крестьян землей, изъявивших желание вести хозяйство индивидуально, производится районным земельными отделами по решению исполкомов районных Советов депутатов трудящихся в областях Дрогобычской, Львовской, Тернопольской, Станиславской, Ровенской и Волынской в таком порядке:

а) крестьянам, имевшим на момент эвакуации на территорию УССР в своем пользовании землю, выделяются участки земли в размерах не менее фактического землепользования до эвакуации, однако не более 15 га на одно хозяйство.

Документом, подтверждающим размер фактического землепользования до эвакуации, является удостоверение, выданное эвакуируемым местными органами власти, заверенное районным Уполномоченным по эвакуации и представителем стороны.

В удостоверении о землепользовании указывается общая площадь земли, находящаяся на момент переселения в пользовании крестьянина, площадь отдельных угодий, а также площадь, занятая под озимые культуры посева 1944 года;

б) безземельным крестьянам, переселяющимся на территорию Украинской Советской Социалистической Республики предоставляются при их желании наделы земли на общих основаниях в таких размерах на одно хозяйство:

в Дрогобычской области - до 7 га, за исключением Славского, Стрыйского, Устрико-Долинского и Хировского районов, в которых предельные нормы землепользования на один крестьянский двор установлены до 10 га;

во Львовской области - до 7 га, за исключением Лопатинского, Радеховского и Сокальского районов, в которых предельные нормы землепользования на один крестьянский двор установлены до 10 га;

в Станиславской области - до 7 га, за исключением Косовского, и Яремчанского районов, где предельные нормы землепользования на один крестьянский двор установлены до 10 га и Жабьевского горного района - до 15 га;

в Тернопольской области – до 7 га, за исключением Вишневецкого, Збаражского, Катербургского, Лановецкого, Ново-Сельского, Почаевского и Шумского районов, в которых предельные нормы землепользования на один крестьянский двор установлены до 10 га;

в Волынской области – до 10 га, за исключением Головнянского, Заболотьевского, Камень-Каширского, Колковского, Любешовского, Любомльского, Маневичского, Ратновского, Седлищанского, Шацкого районов, где предельные нормы землепользования на один крестьянский двор установлены до – 15 га;

в Ровенской области – до 10 га, за исключением Высоцкого, Морочновского, Рафаловского, Рокитновского районов, в которых предельные нормы землепользования на один крестьянский двор установлены – до 15 га.

6. Наделение крестьян землей производится в первую очередь за счет земель хозяйств, переселяющихся на территорию Польши, а также за счет земель государственного земельного фонда.

Эвакуированные, посеявшие озимые под урожай 1945 года в местах прежнего жительства, получают на новом месте поселения озимые посевы, по возможности, в тех же количествах.

В районах УССР озимые посевы выделяются эвакуированным, изъявившим желание вести хозяйство индивидуально, районными земельными отделами за счет посевов, произведенных выехавшими в Польшу.

7. Профессиональные землевладельцы, переселяющиеся на территорию Польши получают землю в размерах, предусмотренных законом по земельной реформе.

Крестьяне, которые переселяются на территорию Польши, если они даже и не имели земли на момент эвакуации, в случае их желания, наделяются землей на общих основаниях.

Раздел II

О порядке списания недоимок по натуральным поставкам, денежным налогам и страховым платежам.

8. В соответствии со статьей 3-й, пункта 1-го, подпункт „а" Соглашения, с хозяйств, эвакуируемых из Украинской ССР в Польшу, списываются все недоимки по натуральным поставкам, денежным налогам и страховым платежам.

Недоимки по натуральным поставкам списываются как за 1943 год, так и по не выполненной части обязательств по поставке зерна, картофеля, овощей, сена, мяса, молока и шерсти за 1944 год.

Размер недоимок по натуральным обязательным поставкам, денежным налогам и страховым платежам списываются районным Уполномоченным Наркомзага Союза ССР, райфинотделом и райстрахинспектором с того или иного эвакуируемого хозяйства с момента заявления данного хозяйства о его желании эвакуироваться в Польшу.

9. Основанием для списания недоимок является официальное извещение районных Уполномоченных по эвакуации и представителя стороны на имя районного Уполномоченного Наркомзага Союза, Райфинотдела и Райстрахинспектора по принадлежности.

В этом извещении должно быть сказано, что такое-то хозяйство, с указанием фамилии, имени и отчества главы хозяйства, проживающего в таком-то городе, районе, селе, изъявило желание эвакуироваться в Польшу, и с этого хозяйства должна быть списана числящаяся за ним недоимка по обязательным натуральным поставкам, денежным налогам и страховым платежам.

Извещения составляются на группу хозяйств по прилагаемой форме (приложение № 3). *

10. Районный Уполномоченный Наркомзага Союза ССР, Райфинотдел и Райстрахинспектор, получив извещение районного Уполномоченного по эвакуации и представителя стороны, что такое-то хозяйство или группа хозяйств изъявили желание эвакуироваться в Польшу:

а) списывают с лицевого счета данного хозяйства числящуюся недоимку по обязательным натуральным поставкам, налогам и страховым платежам;

б) официально об этом сообщают эвакуируемому хозяйству о том, что числящаяся за ним недоимка по обязательным натуральным поставкам (денежным налогам) списана.

Это извещение посылается в такой форме:

гр. _____,
ныне проживающему в _____ (город, район, село)
улица_____ дом №_____

Сообщаю, что, в связи с изъявлением Вами согласия эвакуироваться из Украинской ССР в Польшу, с Вас, в соответствии с Соглашением между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения, списывается недоимка по обязательным натуральным поставкам за 1944 год:

по зернопоставке	_____	килограммов
по поставке картофеля	_____	– „ –
по поставке овощей	_____	– „ –
по поставке сена	_____	– „ –
по поставке мяса	_____	– „ –
по поставке молока	_____	литров
по поставке шерсти	_____	граммов

В случае изменения Вами решения о выезде Ваша задолженность восстанавливается.

Райуполномоченный Наркомзага
СССР по _____ району.
„ „ _____ месяца 194___ года.

Аналогичное сообщение посылается Райфинотделами по денежным налогам.

11. Если эвакуируемое хозяйство перевыполнило к моменту изъявления желания об эвакуации в Польшу свои обязательства по натуральной поставке по отдельным продуктам и недовыполнило по другим продуктам, Райуполномоченный Наркомзага рассчитывает перевыполненную часть

продуктов по одному виду в счет недовыполнения по другому виду по существующему эквиваленту замены.

Если после производства такого зачета обязательства по сдаче с.-х. продуктов перевыполнены, перевыполненная часть засчитывается и оформляется по данному хозяйству, как сданное им в силу статьи 3-й, пункта 1-го, подпункта „б", с получением этой продукции по месту поселения.

В том случае, когда после производства такого перерасчета за хозяйством остается недоимка - эта недоимка списывается и хозяйству об этом сообщается в установленном порядке.

Раздел III
О порядке сдачи и приема сельхозпродуктов от эвакуируемых хозяйств.

12. В порядке статьи 3-й, пункта 1-го, подпункта „б" Соглашения, эвакуируемые хозяйства могут сдать государству свой урожай в местах, откуда хозяйства выезжают, с получением таких же сельхозпродуктов в тех же количествах в пунктах поселения.

Эвакуируемые хозяйства могут сдать на государственные пункты зерно, масличные культуры, семена трав, картофель, овощи, сено и скот.

При этом сдача производится и приемка оформляется:

а) зерно, масличные культуры, семена трав - на ближайшие пункты Заготзерно;

б) сено - на ближайшие пункты Заготсено;

в) картофель и овощи - на пункты потребительской кооперации;

г) скот - на пункты Заготскот.

13. Оформление принимаемой сельскохозяйственной продукции у эвакуируемых хозяйств проводится следующим образом:

Пункты Заготзерно, Заготсено, Заготскот и потребительской кооперации выписывают на принятые ими сельскохозяйственные продукты и скот установленной формы обменные квитанции.

Один экземпляр этой квитанции выдается на руки сдатчику -эвакуируемому хозяйству, с указанием фамилии, имени, отчества, местожительства (город, район, село) сдавшего на пункты эти продукты, наименование пункта, принявшего продукты, с перечислением подробного вида (культуры) принятых продуктов, веса, количества.

На квитанции на принятые по этому обмену продукты должна быть надпись „Эвакуация в Польшу".

Приемка пунктами сельскохозяйственных продуктов от эвакуируемых производится без оплаты. Однако, пункты должны произвести оценку принятых по этим обменным операциям сельскохозяйственных продуктов и скота по государственным заготовительным ценам, с применением скидок за пониженное качество против существующих кондиций.

Денежная оценка принятых продуктов и скота производится несмотря на то, что операции по приему и сдаче сельхозпродуктов с эвакуированными хозяйствами безденежны.

Оценка принятых государственными пунктами продуктов от эвакуируемых необходима для взаимных расчетов между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения.

14. При приемке сельхозпродуктов от эвакуируемых, пункты должны определить следующие элементы качества:

по зерну - натуру, зерновую примесь, сорность, влажность.

по масличным - чистота, сорная примесь, влажность.

по семенам трав - чистота, влажность, сорность, зараженность повеликой и другими вредными примесями.

картофель, овощи, сено - принимаются только вполне доброкачественные.

по скоту - количество голов, вид скота, вес, упитанность.

15. Эвакуируемый, сдавший на государственные пункты сельскохозяйственные продукты и скот, должен, взамен полученных им на заготовительных пунктах обменных квитанций, получить от райуполномоченного Наркомзага Союза ССР акт-накладную по форме, согласно приложению № 4. Обмен может быть Райуполнаркомзагом произведен либо у себя по месту нахождения Райуполнаркомзага, или путем выезда на место, где будет значительное количество эвакуируемых хозяйств.

16. Акт-накладная выписывается районным Уполномоченным Наркомзага Союза ССР на основе переданных ему эвакуируемым хозяйством обменных квитанций на фактически сданные на государственные пункты продукты и скот.

Акт-накладная выписывается в 4-х экземплярах, из коих один экземпляр выдается сдатчику - эвакуируемому на руки, два экземпляра передаются районному представителю Главного Представителя правительства УССР, а четвертый остается в делах Райуполномоченного Наркомзага Союза ССР, с приложением к нему обменных квитанций приемных пунктов, на основе которых акт выписан.

Акт-накладная подписывается районным Уполномоченным Наркомзага Союза ССР, заведующим учетом Райуполнаркомзага, сдатчиком - эвакуируемым хозяйством и скрепляется печатью Райуполнаркомзага.

17. Полученные гражданами, эвакуированными из Украинской ССР в Польшу, акты-накладные на сданные на Украине государственным пунктам сельскохозяйственные продукты, оформленные в соответствии с пунктами 15 и 16 настоящей инструкции, являются основанием для получения этих продуктов и в таких же количествах в местах вселения от Польского Комитета Национального Освобождения.

18. Оформление и документацию сдачи сельскохозяйственных продуктов в Польше рекомендуется осуществить в таком же порядке по актам-накладным с тем, чтобы обеспечить гражданам, эвакуируемым в Украинскую ССР из Польши, возможность получения сельскохозяйственных продуктов взамен сданных ими в Польше.

19. Сдача населением, эвакуированным из Польши в Украинскую ССР, сельскохозяйственных продуктов производится как непосредственно Советским и Польским войскам, так и представителям власти в городах, волостях и селах, по указанию Главного Уполномоченного и Главного представителя стороны.

20. Отпуск сельхозпродуктов, принятых в Польше от эвакуируемого в Украинскую ССР населения, производится в местах поселения на Украине из ближайших заготовительных пунктов и безденежно, против предъявленных, надлежащим образом оформленных документов и наряда областных заготовительных организаций об отпуске этих продуктов.

21. Взаиморасчеты между сторонами за принятые и отпущенные эвакуируемому населению с.-х. продукты производятся, исходя из единых принятых по Украинской ССР государственных заготовительных цен на все сельскохозяйственные продукты (зерно, картофель, овощи, масличные, сено, семена трав, и скот).

Раздел IV.
О порядке и размере получения ссуд.

22. В соответствии со ст. 3-й, пункт 1-й, подпункты „в" и „г" Соглашения, эвакуированным выдается государственная денежная ссуда в размере 5000 руб. на одно хозяйство.

23. Правом на денежную ссуду пользуются как крестьяне, так и лица специальных профессий - рабочие, ремесленники, медики, художники, ученые и т. д.

Ссуда выдается в местах расселения.

В Украинской ССР ссуда выдается каждому эвакуированному хозяйству через Сельхозбанк.

Ссуда выдается по заявлению эвакуированного и предъявлению эвакуационного листа и справки районного исполнительного комитета депутатов трудящихся о прибытии данного хозяйства и поселении его на новом месте жительства.

Полученная ссуда возвращается на протяжении 5-ти лет равными долями. Первый взнос производится через год после получения. Проценты за полученную ссуду уплачиваются эвакуируемыми из расчета 3% годовых.

Раздел V.
О порядке вывоза имущества эвакуируемыми.

24. В соответствии со ст. 3-й, пункта 2-го Соглашения, эвакуируемым разрешается вывозить одежду, обувь, белье, постельные принадлежности, продукты питания, вещи домашнего обихода, сельхозинвентарь, упряжь, и др., общим весом до 2-х тонн на одну семью.

Кроме этого, эвакуируемым разрешается вывозить лошадей, крупный рогатый скот, свиней, овец, коз и птицу.

Лицам специальных профессий, как-то: рабочим, ремесленникам, медикам, художникам, ученым и т. д. - предоставляется право вывозить вещи, необходимые для их персональной деятельности, а именно: станки, машины, инструменты, сырье, вспомогательные материалы.

25. Не допускается к вывозу:

а) наличные бумажные, золотые, серебряные деньги всех видов, за исключением польских бумажных злотых в размере не больше 1000 злотых

на одного человека или, советскими деньгами, не более 1000 руб. на одного человека;

б) золото, платина в слитках, в россыпях и в ломе;

в) драгоценные камни в необработанном виде;

г) предметы искусства и древности в том случае, когда те или другие составляют коллекцию или в отдельных экземплярах и не являются семейной собственностью эвакуируемого;

д) оружие (за исключением охотничьих ружей) и вещи военного снаряжения;

е) фото (кроме личных фотографий), планы, карты;

ж) автомобили и мотоциклы;

з) мебель, железною дорогою и автотранспортом, учитывая транспортные затруднения военного времени.

26. В целях предупреждения от возможного распространения инфекционных заболеваний скота от перегона больного скота и перегоняемого скота из неблагополучных по инфекционным заболеваниям пунктов, весь скот, перегоняемый эвакуированными на территорию Украинской ССР, осматривается работниками ветнадзора и контрольнопропускных пунктов на территории УССР.

В случае выявления больного инфекционными заболеваниями скота, последний изолируется и передается пункту Заготскота для карантинирования или забоя.

За изолированный продуктивный скот и волы, оставленные на карантин или для забоя на мясо, пункты Заготскот, по желанию владельцев этого скота, выплачивают стоимость скота по существующим закупочным ценам или оформляют приемку изолированного продуктивного скота, как обменные операции, с выдачей владельцу обменной квитанции по существующей форме по линии Заготскот.

Эвакуированные, сдавшие свой больной продуктивный скот и волы на пункты Заготскот при контрольных пропускных пунктах по обменным квитанциям, получают такой скот против предъявления обменных квитанций на пунктах Заготскот в местах поселения.

Отпуск скота пунктами Заготскот эвакуированным, взамен оставленного на контрольных пунктах больного скота, производится в течение года с момента поселения на новом месте и предъявления обменной квитанции.

27. Для обеспечения приемки больного скота от эвакуируемых Заготскот организует временные пункты при каждом контрольном пропускном пункте.

28. В соответствии со статьей 4-й Соглашения эвакуируемые и их имущество, которое они вывозят, освобождаются от каких-либо видов обложения, связанных с отъездом.

Раздел VI.

О порядке офомления оставленного имущества эвакуируемыми.

29. В соответствии со статьей 3-й, пунктом 6-м, Соглашения на оставленное эвакуируемым имущество, районные Уполномоченные по эва-

куации и представители сторон или их представители составляют с участием эвакуируемого опись оставляемого этим хозяйством имущества.

Опись имущества составляется по форме, согласно приложению № 5.

30. Оставляемое эвакуируемым движимое и недвижимое имущество оценивается по страховой оценке 1939-1940 гг.

В случае отсутствия страховой оценки, имущество оценивается по оценочным нормам 1939-1940 гг., согласно приложению № 6.

При оценке мебели учитываются государственные цены для УССР или таксы для Польши - с уценкой на износ.

Имущество, не имеющее страховой оценки и оценка которого не предусмотрена в приложении № 6, оценивается районным Уполномоченным и представителем стороны.

Не подлежат оценке национализированные дома, другие строения и фабрично-заводское оборудование.

31. Опись составляется в 4-х экземплярах. Все экземпляры подписываются участниками описи. Подписи участников описи заверяются печатью районного Уполномоченного и представителя стороны.

Один экземпляр описи хранится у районного Уполномоченного, второй - у представителя стороны, третий - у эвакуированного и четвертый экземпляр - у местных органов власти, принявших имущество на хранение.

Опись является документом, на основе которого эвакуированному возвращается стоимость оставленного имущества, в соответствии с законами, существующими в Украинской ССР и Польше.

32. Дома в городах и сельских местностях, которые освобождаются в результате переселения, предоставляются в первую очередь переселяемым по оценке, принятой по описи. Городские жители, расселяемые в городах, получают квартиры в первую очередь по существующим нормам и в установленном порядке.

Имущество, остающееся после эвакуации, сдается представителями сторон местным органам власти или самоуправления на хранение по актам. За порчу сданного на хранение имущества виновные привлекаются к ответственности.

Раздел VII.
Об организации эвакуации.

33. В соответствии со статьей 2-й Соглашения, эвакуация начинается 15 октября 1944 года и заканчивается 1-го февраля 1945 года.

С 15 сентября по 15 октября производится учет граждан, изъявляющих желание эвакуироваться.

Районные Уполномоченные Главного Уполномоченного по эвакуации и представители Главного Представителя составляют списки эвакуируемых.

Списки составляются на всех лиц в порядке и по форме, предусмотренными пунктом 2-м настоящей инструкции.

34. Выявление желающих эвакуироваться и составление списков на них осуществляется следующим порядком: уполномоченные, совместно с представителями другой стороны, обязаны опубликовать в местных ор-

ганах печати и отдельным оттиском объявления, текст которых прилагается (см. приложение № 7)*.

До сведения населения доводится также через местные органы власти официальные оповещения о возможностях и порядке эвакуации.

35. Уполномоченные и представители устанавливают место и дни совместного приема заявлений от желающих эвакуироваться. Желательно вместе с заявлениями получать документы о национальности.

Заявления принимаются не позднее как через месяц со дня публикации. В течение 10 дней со дня подачи заявлений, районный Уполномоченный и представитель стороны составляют списки желающих эвакуироваться по своему району.

Утверждение списков райуполномоченными и представителями является достаточным для осуществления эвакуации лиц, поименованых в списках.

В отдельных сложных случаях возможно потребуется утверждение списков эвакуируемых Главными Уполномоченными и Главными Представителями сторон.

36. Главные и районные уполномоченные определяют практические планы эвакуации, в которых устанавливаются сроки и средства эвакуации.

Эвакуируемые граждане снабжаются Уполномоченными специальными удостоверениями (эвакуационными листами) по прилагаемой форме № 8. *

37. В соответствии со статьей 15-й Соглашения, эвакуируемым предоставляется право, в порядке совместного выезда, взять с собой семьи, причем в состав семьи, на основании изъявленного членами семьи желания, могут быть эвакуированы: супруга, дети, мать, отец, внуки, питомцы и воспитанники, а также другие домочадцы, поскольку они ведут общее хозяйство с эвакуированными.

За детьми с 14-летнего возраста признано право лично определять свое желание остаться или эвакуироваться.

38. При эвакуации, по возможности, в первую очередь отправляются семьи, в составе которых имеются нетрудоспособные, больные, инвалиды, старики, одинокие женщины, дети, лица, находящиеся на государственном обеспечении, а также лица, члены семей которых находятся на территории другой стороны.

Граждане, заболевшие инфекционными заболеваниями, эвакуируются после выздоровления.

39. Эвакуируемые с территории Украинской ССР на территорию Польши, обязаны сдать районному представителю Главного Представителя Правительства УССР или его заместителю свои паспортные и другие документы, удостоверяющие личность, за исключением метрических выписок. Вместо сданных документов получить удостоверение на эвакуацию у районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения.

40. Всем гражданам, эвакуируемым с территории Польши на территорию УССР, удостоверение на эвакуацию выдают районные уполномоченные Главного Уполномоченного Правительства УССР по форме, согласно приложения № 9*.

41. Удостоверение на эвакуацию служит документом на право передвижения к пункту назначенного местожительства и выдается всем эва-

куируемым на территорию Украинской ССР гражданам, достигшим 14-летнего возраста. Дети до 14-летнего возраста вписываются в удостоверение на эвакуацию, выдаваемое главе семьи.

42. Пропуск эвакуированных через контрольнопропускные пункты производится по удостоверениям на эвакуацию и спискам, составляемым в 3-х экземплярах районными Уполномоченными Главного Уполномоченного Правительства УССР на каждую отправляемую партию людей. В списках указывается: № по порядку (номерация является сквозной по району на все время проведения эвакуации), № удостоверения, выданного районным уполномоченным, фамилия, имя и отчество, откуда выезжает, год рождения, национальность, куда эвакуируется. (Приложение № 10)*.

Один экземпляр списка сопровождающий эвакуируемых передает контрольнопропускному пункту, а другой - исполкому Советов депутатов трудящихся в районах расселения эвакуированных.

43. Паспортные и другие документы, удостоверяющие личность, сданные эвакуируемыми, а также выданные им удостоверения на эвакуацию, регистрируются в журнале (форма № 11). *

44. Эвакуируемые, получившие удостоверения на эвакуацию, обязаны выехать из пределов Украинской ССР не позже, как в 15-тидневный срок с момента получения удостоверения.

45. Сданные эвакуируемыми паспортные и другие документы, удостоверяющие личность, направляются при описи Главным представителем Правительства Украинской ССР в НКВД УССР.

46. Граждане, эвакуируемые, с территории Польши на территорию Украины, по прибытии в места поселения, обязаны: в паспортизированных местностях в течение 3-х суток явиться в органы милиции для получения паспортных документов и производства прописки; в непаспортизированных местностях явиться в сельский (поселковый) Совет, для сдачи удостоверения на эвакуацию и внесения в поселковые списки. Сельские (поселковые) Советы обязаны удостоверения на эвакуацию направлять в органы милиции.

47. Органы милиции в паспортизированной местности выдают эвакуированным гражданам, на основании удостоверений на эвакуацию, паспортные документы, предусмотренные соответствующим положением, и прописывают на постоянное жительство.

Раздел VIII.
Уполномоченные и представители.

48. В соответствии со статьей 7-й Соглашения, эвакуацию осуществляют Главные уполномоченные и Главные представители через назначаемых ими районных уполномоченных и районных представителей. Штаты Главных Уполномоченных и Главных представителей, равно как районных уполномоченных и районных представителей, утверждаются соответствующими органами сторон и содержатся за счет каждой стороны соответственно.

49. В соответствии со статьей 5-й Соглашения, перевозки эвакуируемых как из Польши в УССР, так и из УССР в Польшу принимает на себя Правительство УССР.

На обязанности Главного Уполномоченного Правительства УССР в Польше и Главного Представителя Правительства УССР лежит разработка планов перевозок, подача заявок на транспорт, выделение сопровождающих и снабжение транспортов документами, составление смет по переездам.

50. Все расходы, связанные с переездом эвакуируемых от пункта переселения к пункту назначения, расходы на содержание аппарата и все прочие расходы, связанные с эвакуацией, возлагаются соответственно на каждую с договорных сторон.

51. В ведении уполномоченных находятся учетные конторы, на которые возлагается учет сданных сельхозпродуктов, в количественном и суммарном выражении, учет посевов озимых культур, учет сданного движимого и недвижимого имущества, учет расходов по переездам и учет выданных справок о вывозе наличных денег, и учет расходования средств на содержание аппарата уполномоченных и представителей.

52. В соответствии со статьей 10-й Соглашения, местные органы власти или самоуправления обязаны по требованию уполномоченных помочь и содействовать в составлении списков желающих эвакуироваться, предоставить материалы страховых оценок, данные о землепользовании и другие материалы, необходимые для облегчения задач эвакуации, а равно предоставлять средства передвижения, помещения, канцелярские принадлежности, выделять представителей местных органов власти для участия в совместной работе и персонал для технического обслуживания работы уполномоченных и представителей сторон.

53. В соответствии со ст. 17-й Соглашения, проверка вывезенного имущества на контрольнопропускных пограничных пунктах осуществляется выборочным порядком и только в отдельных случаях - сплошной проверкой.

54. В соответствии со ст. 18-й Соглашения, контрольнопропускными пунктами на территории Украинской ССР являются: Малая Владовка, Бычков-Перевоз, Усти-Луг, Сокаль, Поркач, Рава-Русская, Краковец, Медыка, Пацковицы, Лисковате, Устянове. В указанные пункты выделяются представители польской стороны.

При необходимости могут быть открыты другие контрольнопропускные пункты.

55. В соответствии со ст. 19-й Соглашения, при передаче партии эвакуированных, Представитель Государства, отправляющего эвакуированных, вручает под расписку представителю Государства, принимающего, список лиц, находящихся в транспорте.

Каждая из Сторон, по возможности, своевременно сообщает пограничной власти о порядке такого рода транспорта.

56. Местонахождением Главного Уполномоченного Правительства УССР и Главного Представителя Польского Комитета Национального Освобождения является город Люблин.

Местонахождением Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения и Главного Представителя Правительства Украинской ССР является город Луцк.

57. Местонахождением районных уполномоченных Польской Стороны являются: Ковель, Владимир-Волынский, Луцк, Ровно, Дубно, Кременец,

Броды, Рава-Русская, Львов, Самбор, Дрогобыч, Стрый, Ходоров, Станислав, Тернополь, Золочев, Каменка-Бугская и Чертков – в Украинской ССР.

Местонахождением Уполномоченных Украинской Стороны: Влодава, Хелм, Грубешов, Томашов, Любачув, Ярослав, Перемышль, Лиско, Замостье, Красностав, Белгорай – на Польской Стороне.

В случае возникновения необходимости, районные Уполномоченные могут быть назначены и в других пунктах Польши и Украины.

58. Разрешение спорных вопросов происходит по взаимному соглашению между Главными Уполномоченными и Главными Представителями Сторон и оформляется соответствующими протоколами.

В случаях, когда соглашение на местах не достигнуто, спорные вопросы разрешаются Правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения.

59. Главный Уполномоченный и Главный Представитель Правительства УССР имеют гербовые каучуковые и сургучные печати.

Районные Уполномоченные Главного Уполномоченного и районные представители Главного Представителя Правительства УССР имеют печати, установленного образца. (Прилагается).*

*** Не виявлено**

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1420, арк. 57–85.

№ 109

Лист секретаря ЦК КП(б)У секретарю ЦК ВКП(б) з приводу виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо переселення українців з Польщі та поляків з України
29 вересня 1944 р.

Сов. секретно

ЦК ВКП(б) товарищу Сталину И. В.

После заключения соглашения с Польским Комитетом Национального Освобождения об эвакуации украинского населения с территории Польши и польского населения с территории УССР, мы провели необходимую подготовительную работу к проведению переселения. Подобраны кадры уполномоченных и представителей, составлена необходимая документация.

Наши Представители выехали в г. Люблин и приступили к учету украинского населения, желающего эвакуироваться в Украинскую ССР, и в ближайшее время будут проводить эвакуацию.

Поляки, особенно в городе Львове, главным образом, интеллигенты, связанные с польским эмигрантским правительством в Лондоне, распускают слухи, что вопрос о границах окончательно не решен, и поэтому, мол, выезжать не нужно.

Нам известно, что польское эмигрантское правительство в Лондоне дало своим организациям во Львове и других городах Западной Украины указание воздерживаться от эвакуации, обещая, что во время мирной

конференции они добьются включения г. Львова и других городов в состав Польского государства.

Мы считаем необходимым в отношении польского населения западных областей Украины проводить следующую политику.

Во всех высших учебных заведениях и средних школах пользоваться учебниками и вести преподавание на украинском и русском языках. В Советском Союзе для польских детей организованы школы, в которых преподавание ведется на польском языке и по польским программам, т. е. воспитание ведется в духе польского буржуазного демократического государства. Некоторые поляки ставят вопрос о том, чтобы такие школы организовать также в г. Львове. Мы им в этом отказали и предложили во всех украинских и польских школах проводить занятия по программам, утвержденным Наркомпросом УССР.

Мы также считаем необходимым отменить решение СНК УССР о запрещении мобилизации польского населения западных областей за пределы района, на работу в промышленность восточных областей УССР и других Республик Советского Союза. Следует привлечь польское население к выполнению всех обязанностей, которые выполняет остальное население Советской Украины. Это значит, что мы будем проводить мобилизацию польского населения, как мужчин, так и женщин, проживающих в западных областях УССР в промышленность, на строительство оборонных сооружений и для участия в других мероприятиях, наравне с украинским населением.

Все эти мероприятия будут способствовать ускорению эвакуации польского населения из западных областей УССР в Польшу.

29. IX. 44 г.

Н. Хрущев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 137–139.

№ 110

Доповідна записка політуправління І-го Українського фронту про політичні настрої українців у Польщі

Вересень-жовтень 1944 р.

Совершенно секретно

О настроениях среди украинского населения
освобожденных районов Польши в связи с переселением в СССР
(Из донесения Политуправления I-го Украинского фронта)

За последнее время отмечается рост национальной розни между украинцами и поляками. Национальная рознь разжигается польскими реакционерами, а также украинскими националистами.

Настроения в пользу переселения особенно сильны в районах, где банды АК терроризируют и грабят украинское население. Например, Красноставский уезд в целом отличается активностью банд АК. В этом же уезде, в гминах Чайка и Синица-Рожаны, где не было резких антиукраинских выступлений, большая часть украинцев еще не заявила о своем желании уезжать. Но и в этих гминах многие украинцы говорят: „Все равно нам надо выезжать. Уйдет Красная Армия, и нам здесь жизни не будет".

Агентура реакции, пробравшаяся кое-где в местные органы власти, ведет провокационную травлю украинцев. В Любачувском уезде имели место расстрелы без суда и следствия ни в чем неповинных украинцев под видом бандеровцев.

В Перемышле милиция хватает украинцев без разбора, арестованных бьют.

В Лежайске начальник милиции говорит об украинцах: „Они все бандеровцы".

В ряде мест отмечены факты, когда на украинцев налагались большие задания по поставкам, чем на поляков, когда украинцев посылают в первую очередь на работы.

В Лежайске украинцам-рабочим не выдавали хлебных карточек, в то время как хлебные карточки выдавались неработавшим полякам. Милиция производит обыски почти исключительно у украинцев; последние, часто провокационно, заносятся в списки лиц, прячущих оружие. В селе Дембно и др. были случаи грабежа украинцев милиционерами. У солтыса украинского села Тренча милиционеры отобрали удостоверение о сдаче оружия, выданное военным комендантом Лежайска, заявив при этом: „Советы долой, мы их не признаем, пока власть наша, польская".

Среди украинцев также отмечается рост антипольских настроений. В Томашувском уезде отмечаются случаи, когда переселяющиеся на территорию УССР украинцы увозят с собой зерно, а необмолоченный и неубранный хлеб сжигают, не желая сдавать его польской кооперации.

О том, что преобладающая часть украинцев считает СССР и Советскую Украину своей подлинной родиной, свидетельствует тот факт, что призыв украинцев в Красную Армию прошел значительно успешней, чем призыв поляков в Польское Войско. Так, по Томашувскому уезду из 1972 чел. украинцев, подлежащих призыву, призвано было и отправлено в запасный полк 1635 человек. Призывной комиссией были освобождены по болезни и другим причинам 191 человек, не явились 146 человек. Плохая явка украинцев в некоторых волостях связана отчасти с анти-польскими настроениями. Комендант гор. Синява доносит: " Украинцы в армию не идут, заявляя: пусть поляки сами воюют".

На территории бывшей Холмской губернии среди украинцев идут такие разговоры:

- Эта территория наша. Пусть поляки уходят за Вислу, а здесь будет Советский Союз. Ведь даже названия сел украинские.

- Стоит ли переезжать за Буг. Граница СССР будет на Висле.

- Холмщина ведь должна быть украинской, и мы останемся на месте.

В юго-восточных уездах Польши возникли в последнее время т. н. украинские гражданские комитеты, заявившие о своих симпатиях к Со-

ветскому Союзу и ГКНО. Однако, более тщательное изучение на месте деятельности таких комитетов в Перемышле и Ярославле, произведенное представителями Политуправления, показало, что по существу эти „комитеты" работают против переселения украинцев в СССР и связаны с украинско-немецкими националистами. Против переселения в СССР эти комитеты выставляют следующие аргументы: в Польше создана новая власть, которая даст украинцам равноправное положение. Поэтому теперь украинцам незачем покидать насиженные места в Польше. Распространяются также слухи о том, что в районах со смешанным населением после войны будет проведен плебисцит.

Украинский комитет в Ярославе был создан еще при немцах. Сейчас он пытался вновь легализоваться, хотя и при другом составе правления. В период немецкой оккупации комитет объединял до 600 человек. У комитета была материальная база: маслозавод, 13 молокоперерабатывающих предприятий, 115 с.-х. кооперативов со складами и торговыми базами. Немцы покровительствовали комитету: через него проводились заготовки молочных продуктов. Руководили комитетом лица бандеровского толка.

В связи с пропагандой польских реакционеров об „исторических границах" Польши многие украинцы выражают желание переселиться не в районы Западной Украины, а в глубинные украинские области.

Известную роль играют здесь и религиозные расхождения. Украинцы Холмщины просят не переселять их в Галицию, т. к. „галичане и холмцы -кровные враги: одни принадлежат к православной церкви, другие - к греко-католической". Многие холмцы желают поэтому переселяться в районы, где действует православная церковь.

Украинские националисты запугивают украинцев, что им в СССР угрожает принудительная коллективизация. Среди украинцев широко обсуждается вопрос о колхозах и вообще о планах их будущей жизни в СССР. Значительная часть переселяющихся уверена в том, что им будет предоставлена возможность вести индивидуальное хозяйство. Однако есть немало и таких украинцев, которые не страшатся перспектив колхозной жизни. В Белгорайском уезде многие украинцы отказываются от получения индивидуальных наделов земли и заявляют о своем желании работать в колхозах. Часть из них хотела бы после переселения организовать колхоз из нынешних односельчан; другие согласны войти в существующие колхозы. В Краснянском уезде, где немало членов семей крестьян было занято в промышленности, многие украинцы выражают желание работать в СССР на промышленных предприятиях.

В военные комендатуры в последнее время поступают многочисленные заявления советских граждан из Западной Украины, поляков, спасавшихся в польских районах от преследования бандеровских банд, с просьбой разрешить им вернуться в СССР. Многие из них не имеют жилья, одежды, продовольствия, но вопрос о них до сих пор не разрешен.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 890, арк. 237-239.

№ 111

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР по переселенню секретарю ЦК КП(б)У про організаційні заходи на Холмщині у зв'язку з початком переселенської акції

5 жовтня 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины.
товарищу Коротченко Д. С.
гор. Киев

Докладная записка

Выездом в Красноставский, Холмский и Влодавский уезды Польши установлено:

В уездах организованы уездные народные советы (повітові ради народові), а на территории уездов организованы волостные советы, которых насчитывается:

а) в Красноставском уезде – 17
б) в Влодавском уезде – 16
в) в Холмском уезде – 13

46

в состав волости входит от 35 до 50 сел.

В г. г. Красноставе, Холме и Влодаве организованы городские народные советы (магистраты), возглавляет руководство этими советами председатель комитета „Ради Народової".

В уездных городах и населенных пунктах, где находятся волостные советы, организованы карательные органы:

а) прокуратура;

б) суды;

в) гражданская милиция, обеспечивающая порядок и борьбу с уголовной преступностью;

г) обеспеченство, в обязанности которого входит борьба с политическими преступлениями.

От 1-го Украинского и 2-го Белорусского фронтов в уездных городах (по территориальности) учреждены военные комендатуры, которые в свою очередь имеют военные комендатуры в населенных пунктах при волостных советах.

По заявлению военных комендантов г. г. Холма, Влодавы и Красностава, выдающихся происшествий на территории этих уездов не зарегистрировано.

Имели место единичные случаи убийств местных жителей на почве ревности, грабежа и мести. В гор. Холме в конце сентября месяца было убийство офицера Красной Армии, причина убийства не установлена. По данным военных комендантов, на территории вышеупомянутых уездов бандформирований не имеется.

На территории Польши сторонниками Лондонского эмиграционного польского правительства в начале 1944 г. организованы воинские формирования „АК" (Армия Краева), ставившие своей целью захват власти в свои руки. С приходом частей Красной Армии на территорию Польши, эти части были разоружены, и, после соответствующей фильтрации, сержантский и рядовой состав направлен на пополнение 1-ой польской армии, сформированной в СССР, а офицерский состав и некоторые руководители этих частей арестованы органами КРО „СМЕРШ" фронтов.

В отдельных случаях бойцы „АК", уклонившиеся от направления в армию и дезертировавшие из армии, перешли на нелегальное положение.

Имеются данные о нелегальных формированиях бойцов „АК" на борьбу с существующим в Польше строем, которые скрываются в лесах. Эти формирования имеют большую поддержку со стороны помещиков и зажиточных слоев населения Польши, снабжающих их продуктами питания, деньгами для приобретения оружия и боеприпасов. Проявлений со стороны этих формирований не зарегистрировано.

Банды ОУН и УПА на территории этих уездов себя не проявляют, и о их наличии данных нет. По непроверенным данным украинское население Влодавского уезда сочувствует бандам ОУН и УПА, оперирующим на территории Западной Украины.

Точных данных о количестве проживающего в уездах украинского, русского, белорусского населения и др. национальностей, подлежащих переселению на территорию УССР, в уездных советах не имеется.

По состоянию на 1 марта 1943 года в Холмском уезде проживало населения национальностей, подлежащих переселению в УССР 43594 чел., а Влодавский уездный совет располагает данными о численности этого населения за 1921 г., где насчитывалось 9662 чел., Красноставский уездный совет никаких данных не имеет.

Со слов уездных военных комендантов, украинское, русское и белорусское население, проживающее на территории Польши, проявляет особую симпатию к воинам Красной Армии, высказывает свое желание о присоединении части Польши (особенно в Холмском уезде) к УССР или же, в крайнем случае, выехать на Украину.

До 1939 г., т. е. оккупации Польши Германией, украинское, русское и белорусское население угнеталось польскими властями, а с приходом Красной Армии, особенно за последнее время, между украинцами и поляками возросла национальная вражда, вырастающая в открытое антисоветское контрреволюционное выступление со стороны поляков, так, например:

В Холмском уезде поляки, не только население, но даже находящиеся во власти, заявляют: „Вам, украинцам, не место здесь, т. е. на территории Польши", - в результате чего в том же Холме из Народной милиции уволили всех украинцев, отобрали в украинцев церковь и оборудовали ее под костел.

Украинское население не имеет своих школ (на украинском языке), и с некоторых украинских населенных пунктов приходила делегация в Люблин, в комитет национального освобождения, с просьбой разрешить открыть украинские школы.

Кроме того, контрреволюционные элементы проводят агитацию против мобилизации поляков в армию и мероприятий по заготовкам сельхозпродуктов для армии, так, например:

В том же Холмском уезде на заседании уездного совета начальник призывного пункта заявил, что „украинцы должны идти на фронт, а поляки в милицию". Характерно, что этому выступлению из присутствующих никто не возразил.

Во время оккупации территории Польши немцами, среди поляков и украинцев велась большая национальная вражда, имели место случаи убийств, террора, уничтожения отдельных сел и т. д. (поляки жгли украинцев и наоборот). С приходом частей Красной Армии, к власти пришли поляки, и гонение на украинцев продолжается в разных формах, поэтому украинское население имеет большое желание немедленно эвакуироваться на Украину.

Подготовительная работа по переселению на местах еще не начата в связи с отсутствием работников аппарата Райуполномоченного (еще не прибыли из Киева), нет документации (объявления, инструкции, всевозможные бланки и т. д.). Отсутствует транспорт для райуполномоченного.

Кроме того, член Военного Совета 4-го Украинского Фронта товарищ Мехлис телеграммой на имя товарища Булганина сообщил, что с освобождением Санокского уезда от немецких захватчиков, в том же уезде имеется много украинцев, которые желают выехать на Украину и просит Выслать представителя для проведения эвакуации.

Поэтому прошу Вашего указания отделу кадров ЦК КП(б)У выделить райуполномоченного и аппарат ему для направления в Санокский уезд.

Польский комитет национального освобождения во все уезды, указанные в соглашении, послал директивное указание о подготовке помещений для аппарата Райуполномоченных, организации питания и оказания помощи в работе нашим Райуполномоченным.

С большинством военных комендантов имеется договоренность в обеспечении охраной помещений Райуполномоченных и сотрудников.

Для работы Главного Уполномоченного в Люблине и жилья сотрудников, при помощи Заместителя Представителя СССР при польском комитете национального освобождения генерал-майора тов. Баюкова выделено 2-х этажное здание по улице Скадовского №5. Начальник гарнизона генерал-майор тов. Сенчило выставил охрану и оказывает помощь в оборудовании помещения. С прибытием работников и документации работу по эвакуации начнем немедленно, о чем буду информировать Вас более подробно.

Зам. Главного Уполномоченного
Правительства Украинской ССР Кальненко

„___" октября 1944 г. гор. Люблин

245/с

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 70-75.

№ 112

Доповідна записка Наркомату внутрішніх справ УРСР НКВС СРСР про виділення додаткової рознарядки на виселення з західних областей України активних учасників визвольної боротьби

14 жовтня 1944 р.

Совершенно секретно

Заместителю Наркома внутренних дел Союза ССР
комиссару госбезопасности 2-го ранга Чернышову

Докладная записка

По состоянию на 15 октября по западным областям Украины учтено для выселения 3329 оуновских семей в количестве 10517 человек. В связи с тем, что имевшаяся у нас разнарядка по расселению семей оуновцев в Красноярский край, Иркутскую и Новосибирскую области заканчивается, прошу Вашего распоряжения о дополнительной нам разнарядке из расчета расселения 5000 семей на 15000 человек, каковые предполагаем выселить в октябре-ноябре месяцах 1944 года.

Справка
о семьях оуновцев и активных участников банд УПА, учтенных для выселения с западных областей Украины по состоянию на 14 октября 1944 года.

№ п/п	Наименование областей	Учтено для выселения		Оформлено личных дел		Утверждено для выселения	
		семей	членов	семей	членов	семей	членов
1.	Львовская	541	1077	466	1462	–	–
2.	Тернопольская	525	1500	–	–	254	711
3.	Черновицкая	170	560	–	–	113	420
4.	Дрогобычская	100	300	70	256	–	–
5.	Волынская	781	.2630	665	2196	126	433
6.	Ровенская	801	2834	750	2334	–	–
7.	Станиславская	411	586	150	326	–	–
	Итого:	3329	10517	2091	6574	493	1564

Заместитель начальника 1-го спецотдела НКВД УССР
майор госбезопасности

Резницкий

14 октября 1944 года г. Львов
№ 4644

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 55, арк. 14-15.

№ 113

Інформація політуправління І-го Українського фронту М. Хрущову про діяльність частин УПА і терор польської АК проти українського населення Надсяння

15 жовтня 1944 р.

Секретно

Члену Военного Совета I-го Украинского Фронта
генерал-лейтенанту тов. Хрущеву

О деятельности украинских националистов
на территории Польши

За последнее время отмечена активизация украинских националистических банд в ряде уездов: Перемышльском, Любачевском, Ланцутском, Бжозувском. В других районах с украинским населением (например, Грубешовском уезде) активных действий за последние дни не отмечается.

В районе деревни Копысно Перемышльского уезда отмечено наличие банды, численностью до 150 человек. Начиная с конца августа ими совершено несколько террористических актов против красноармейцев и польских миллиционеров. Для очистки района с 9 октября 1944 года используются части 6-й польской пехотной дивизии.

В Любачевском уезде отмечено большое количество случаев расклеивания бандеровских листовок.

В г. Бжозув бандеровцы Кяйко С., Кунцо П., Флорек А. пытались вербовать в украинские националистические банды раненых бойцов и офицеров Красной армии, украинцев по национальности.

В отдельных случаях бандеровцам удается заручиться организованной поддержкой украинского населения. В Куриловской волости в деревне Жухово под руководством солтыса Бурковского Францишика и Дубас Николая было произведено „самообложение" украинского населения для закупки оружия „украинской подпольной армии". Несколько человек уже уплатили по 50-100 злотых. Установлено, что в этом селе 16 человек приобрели оружие. Бурковский (солтыс) за 2000 злотых купил автомат ППШ и хранил его у себя.

Украинские националистические банды выступают под антисоветскими и антипольскими лозунгами. Их влияние подогревается террором против украинцев со стороны банд АК, слабостью польских органов безопасности и гражданской милиции и засоренностью милиции агентурой АК.

В той же Куриловской волости Ланцутского уезда лица с повязками польской милиции организовывали грабежи украинского населения, одновременно пытаясь терроризировать представителей польских национальных Советов. Так, 6 октября с. г. в село Дебно приехали 40 вооруженных грабителей, среди них комендант милиции села Трынча, арестовали и увезли с собой уполномоченного Национального Совета и заместителя милиции с. Дебно.

В Грубешовском уезде со стороны агентуры АК, нередко выступающей под флагом польской гражданской милиции, имел место ряд случаев гра-

бежей и убийств украинцев. Ни один офицер и активист АК в Грубешовском уезде до сих пор не изъят. Польская милиция, ввиду своей засоренности, не может быть использована для облав. Советских же войск на территории уезда нет. Необходима высылка в Грубешув вооруженных сил, в количестве достаточном для подавления банд АК.

Антиукраинским террором бандиты из АК пытаются разжечь национальную рознь. Это дает возможность украинским националистам изображать себя в качестве „защитников" украинцев на территории Польши.

Заместитель начальника политуправления
Первого Украинского Фронта
генерал-майор Усов

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 929, арк. 31–32.

№ 114

Повідомлення Наркома внутрішніх справ УРСР секретарям ЦК КП(б)У про настрої українців у Польщі 19 жовтня 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю ЦК КП(б)У
т. Н. С. Хрущеву
т. Д. С. Коротченко

С о о б щ е н и е
о настроениях среди украинского населения, проживающего на польской территории, в связи с предстоящим его переселением на территорию Украинской ССР

Украинское население, проживающее на польской территории, о предстоящем их переселении в УССР осведомлено в основном из газет и разговоров местного населения польской территории.

Среди значительной части украинского населения вопрос о добровольном переселении на жительство в УССР воспринято положительно. Основная масса украинского населения к соглашению между Правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения относится доброжелательно.

В населенных пунктах в районе Грубешова, Томашува, где проживает большое количество украинского населения, примерно 60% изъявили желание переехать на жительство в УССР.

Не редко украинское население обращается к личному составу пограничных частей за различными советами и справками о порядке выезда на советскую территорию и получения на это соответствующих документов.

Наряду с этим, имеется ряд отрицательных явлений, среди некоторой части украинского населения, которое под влиянием украинских на-

ционалистов высказывает свои намерения остаться на прежних местах, не желая переселиться на территорию Советского Союза.

Украинские националисты среди населения проводят антисоветскую агитацию, чтобы украинцы оставались на прежних местах, а в случае принудительного переселения сопротивлялись и уходили в леса в банды УПА.

В частности в населенных пунктах в районе г. Санок, националисты среди населения ведут агитацию о том, что эти земли, где они проживают, еще с давних времен принадлежали украинцам и украинцы не должны их покидать.

Нами приняты меры к установлению главарей из числа украинских националистов, возглавляющих антисоветскую деятельность, направленную на срыв проводимых мероприятий по переселению украинского населения из Польши на территорию УССР.

19 октября 1944 г. г. Львов

Народный Комиссар Внутренних Дел УССР Рясной

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 79-80.

№ 115

Стенограма наради при Головному уповноваженому уряду УРСР по переселенню українців з Польщі 23-24 жовтня 1944 р.

Стенограмма
совещания при Главном Уполномоченном Правительства УССР
по переселению украинского населения с территории Польши
тов. Подгорном с участием секретаря ЦК КП(б)У
тов. Коротченко Д. С. от 23-24 октября 1944 года

Присутствуют:
т. т. Коротченко - Секретарь ЦК КП(б)У
Подгорный - Главный Уполномоченный Правительства УССР
по переселению.
Кальненко - Зам. Главного Уполномоченного.
Демьянчук, Варшавский, Чебанюк, Стаковецкий, Козюра,
Шпетный, Лубянченко, Борткевич, Будак, Калиниченко,
Куренной, Сирош, Сергиенко.

Тов. Подгорный: Товарищи, сейчас дадим слово районным уполномоченным, которые коротко проинформируют о положении дел в районах. Слово имеет тов. Сирош.

Тов. Сирош: (Районный Уполномоченный по Грубешовскому району).

Я прибув зі своїм апаратом до Грубешівського району в кількості 12 чоловік. На другий же день після приїзду ми розвісили оповіщення не тільки в місті, а і на селах. Через день після оповіщення до нас почали приходити люди.

Грубешівський уєзд має 18 волостей, 294 села. По далеко не повним даним налічується 65% українського населення по всьому району, або 40 тисяч чоловік.

Що нами зроблено за цей час? Апарат в основному підібраний непогано, правда єсть окремі випадки, коли не зовсім вдало підібрали людей. Ясно, що на місці трудно було підбирать людей, так як вони набирались з областей. Був випадок коли т. Василенко напився, п'яним непристойно себе тримав, в той час був у нас тов. Кальненко, який зробив йому зауваження, - він і йому нагрубив. Зараз я його відправив в розпорядження Головного Уповноваженого. Але це окремий випадок, в основному апарат нічого підібраний. Єсть у мене ще один чоловік, якого я не можу нікуди примінити, він і малограмотний, і хорий.

За весь цей час до нас поступило заяв від 700 господарств, що складає біля 2 тисяч чоловік. Зараз ми відправили на села бригади, які закінчили опис і оцінку в 132 дворах. В нашій роботі дуже нам допомагають військові частини.

Мені дуже хотілось, щоб перша колона поїхала організовано, з цією метою я їздив до Володимир-Волинська, куди будуть направляться евакуйовані. Мені вдалося встановити, що там знаходиться армія. Генерал-полковник тов. Каратаєв мені сказав, що допоможе відправити цих людей, і я думаю числа 26 відправити першу колону з села, яке знаходиться на відстані 60 км від Володимир-Волинська. Худобу люди будуть брать з собою, вони її будуть підгонять до станції. Договорився з місцевими органами влади, в частности з секретарем міськома партії, щоб він організував зустріч людей і прийняв всіх заходів, щоб люди поїхали залізницею.

Взагалі заяв до нас поступає багато, і нам треба до своєї роботи притягувати воїнські частини. Я прошу, щоб нам допомогли з апаратом, треба його доукомплектувати до того, що нам намічено - це перше. Друге, щоб у селян швидше приймали продукти, це треба зробить через тов. Кара-Мурза. По питаннях транспорту нам треба договоритися з місцевими воїнськими частинами.

Тов. Коротченко: Скажите о настроении народа.

Ответ: Настрій у людей такий, що всі 700 господарств ідуть в колгосп. Вони це з'ясовують тим, що їм хочеться жити спокійно від всяких бандеровців. Приходив до нас і священик, який теж хоче їхати і питав, чи можна йому брати пасіку.

Тов. Коротченко: Хлеб есть у крестьян?

Ответ: Хліб єсть, а з одежею погано.

Тов. Подгорный: Слово имеет тов. Сергиенко.

Тов. Сергиенко: (Уполномоченный по Красноставскому району).

В Красноставском районе много всевозможных групп „АК" и прочих банд, вследствие чего получается междуусобица между украинским и польским населением. Есть целые села, где украинцы не ночуют дома, и таких случаев очень много, так как боятся убийств и грабежей. В связи с выездом распространился слух, что мол не дадим ничего вам вывезти. Крестьяне просят, чтобы их направляли с охраной. Мнение са-

мих крестьян ехать в колхозы, так из 250 заявлений, 248 изъявили желание ехать в колхозы. Для многих явилось новостью, что можно иметь индивидуальное хозяйство, приусадебные участки, даже пришлось убеждать их в этом. Не верили, что у нас обязательное обучение детей, потому что у них большинство детей не училось, так нужно было платить за обучение 100 руб. золотыми и платить также натурой дополнительно.

В волостях имеют место систематические поджоги, ограбления и террористические акты - это все в последнее время. В одну деревню ворвалась банда, убили жителей и подожгли две хаты. Там жили члены ППР. Причины сейчас выясняются, на какой почве это произошло - не известно.

В части организации работы: мы начали работу с оповещений, к нам приходили делегаты от сел, и мы им давали объявления, а также через комендантов и гминных старост. Собрали всего 250 заявлений от хозяйств, которые, как я уже сказал, хотят ехать в колхозы.

Наши трудности в работе - это то, что села расположены не на магистрали дороги, а в глубинках, от села до железной дороги по 12 и 18 километров.

Трудности у нас еще те, что в районе много необмолоченного хлеба, причем такая установка, что полякам молотят в первую очередь, а затем украинцам. Не решен вопрос со здачей хлеба. Для перевозки людей нужны будут вагоны, так как народ весь едет на юг.

Я должен сказать о поведении местной власти, оно просто провокационное: говоришь, что украинцы, подавшие заявления об эвакуации, освобождаются от налогов, все же крестьяне приходят и жалуются, что с них требуют налог, говорят давай и все, а вот сейчас берут лошадей в армию. Сами же крестьяне говорят, что лучше они лошадей отдадут на месте для Красной Армии, а не полякам, а местные власти не хотят признавать этого.

Все крестьяне выражают желание, чтобы при отъезде была охрана.

Тов. Коротченко: Когда отправите первую партию?

Ответ: До 1-го числа отправим 155 семейств, числа 28 отправим 90 семейств. Всего в районе 5502 украинца. За один месяц мы не справимся с отправкой такого количества.

Тов. Коротченко: Можно оставить на село 5-6 человек - пусть они сдают, а семьи должны ехать. Все это можно сделать только по их желанию.

Скажите, куда народ едет?

Ответ: В Запорожскую и Днепропетровскую области, так как многие там бывали.

Тов. Коротченко: Лошади есть в хозяйствах?

Ответ: Лошадей мало, коров больше, но вообще в среднем на семью не будет по одной корове.

Тов. Коротченко: Люди зажиточные?

Ответ: Нет. Все босые и раздетые, бедные вообще.

Приходил ко мне также священник, просил чтобы ему дали возможность поехать в Луцк, чтобы он посоветовался с архиепископом куда ехать, и просит, чтобы ему разрешили взять с собой все иконостасы.

Тов. Коротченко: Отказать ему надо в поездке, а вообще можете сказать, что дело Ваше, но надо сделать так, чтобы он не поехал. Поляки не ведут такой работы, что мол, не уезжайте?

Ответ: Поляки говорят, что ничего украинцам не дадут вывезти и еще такие разговоры ведут, что вас отвезут за Буг, а затем и бросят. Я конечно разъясняю народу. А вот в селе Стужица 135 дворов изъявили желание ехать, когда дело дошло до заявлений, все взяли, а сейчас подали только 5 человек. Видимо здесь была проведена агитационная работа. Правда вчера и сегодня пришли и заявили, чтобы записали все село. Есть и такие разговоры, что вас будут бить, издеваться будут над вами. Поляки как-будто логически заинтересованы в переселении, но плохо будет польским помещикам - у них не будет батраков-украинцев, а сами поляки на них так работать не будут.

Тов. Подгорный: Вообще поляки рассуждают так, что земли у них мало, украинцы имели не много из этой земли и их самих было немного, а поляков приедет больше и тогда совсем будет плохо с землей. Это информация населения.

Тов. Сергиенко: Поляки вообще не против, пусть едут, но только пусть все оставляют.

Тов. Подгорный: Слово имеет тов. Куренной.

Тов. Куренной: (Уполномоченный по Томашувскому району).

Томашувский уезд имеет 18 волостей, населенных пунктов 245, из них в 77 населенных пунктах украинское население.

4 волости исключительно украинское население.

На сегодняшний день заявлений подало 2428 семейств, общим количеством 9453 человека. Населения всего по району 35-40 тысяч человек - это ориентировочные данные.

Вчера приходили к нам волостные старосты и говорили, что они послали заявление с просьбой пересмотреть границу. Писали они в ЦК и на имя тов. Сталина. Положение политическое в районе такое же, как и в Красноставском: есть бандеровцы, ОУН-овцы и т. д. Крестьяне приходят с жалобами, что их притесняют, особенно в последнее время с подачей заявлений об эвакуации. У меня есть заявление, в котором пишут, что в связи с подачей им заявления, его преследуют, просит скорее отправить (читает заявление) на поезде, или дать охрану от грабежа. Приходят с просьбой, чтобы дали несколько человек из воинской части, говорят, что они и кормить их будут, только чтобы была охрана, потому что грабят, отбирают коров, лошадей, одежду, обувь и т.д... Я в этом деле советовал им, чтобы они обращались к местному коменданту, таковые везде есть. Кроме того, советовал, чтобы они организовали свою охрану, но это конечно без оружия их не спасет. На сегодняшний день пока напряженное положение, приходят и жалуются, что забрали корову, лошадь. Я прошу, чтобы дали охрану, у нас воинских частей нет.

Тов. Коротченко: Пусть сами себя защищают. Оружия мы им никакого давать не будем.

Тов. Куренной: Все крестьяне, подавшие заявления, желают ехать в колхозы в Одесскую, Запорожскую, Херсонскую области, в Ровенскую об-

ласть желают ехать 13 человек. Едут они в южные области потому, что считают все равно и в западных областях будут организованы колхозы; вообще то они, конечно едут подальше, боятся бандеровцев, кроме этого это южные области, там хорошая земля, богатая местность.

Что мы сделали на месте в районе? По приезде познакомились с положением дел в районе, познакомились также со списочным составом украинцев, провели совещание комендантов, распространили объявления, списки, добились напечатания и распространения объявлений на польском языке. Помещение для аппарата нашего выделено, получили также помощь в отношении бумаги. В районе поляки никакой помощи не оказывают, а в повите власти оказывают помощь. У местного населения - поляков есть такие разговоры, что украинцам ничего не дадут, кроме как по 20 килограммов. Был также у нас разговор в отношении страховки. Оказывается, в Польше в 1943-44 году страховка гораздо выше, чем 1939 года. Мы взяли 1943-44 г. чтобы ее применять и первоначально был по этому вопросу разговор, они не хотели принимать страховку 43-44 года, а только 1939 года. Это конечно очень не выгодно для нас и мы договорились, что будем применять страховку 1943-44 года.

В период переселения у нас трудности будут с транспортом, на селе лошадей осталось очень мало, имеются такие случаи, что на 100 дворов осталось 20-25 лошадей. Здесь нужна помощь комендантов и местных властей. Очень неплохо было, чтобы воинские части помогли, чтобы на железной дороге не простаивали вагоны.

К 1-му числу мы отправим 100 дворов, но в дальнейшем нам потребуется большое количество транспорта, будет задержка из-за вагонов. Если будут вагоны, тогда мы дадим больше. Затем у нас неправильно закреплен пункт перевозки - Сокаль, а от нас Рава-Русская ближе.

Тов. Подгорный: Это вы сами регламентируйте - куда вам ближе возить, так и поступайте.

Тов. Куренной: В отношении церковного имущества: ко мне приходил священник и просит все имущество перевезти.

Тов. Коротченко: Пусть везет.

Тов. Куренной: Многие хотят везти сельскохозяйственный инвентарь.

Тов. Коротченко: Пусть везут повозки, колеса и т. д. Это хорошо. Скажите как настроение населения? Во всех ли селах есть наш человек?

Ответ: Мы организовали работу таким порядком: развешали объявления через военного коменданта. Закрепили референтов по волостям, приходится по 3 волости на человека, привлекли к этой работе местных активистов, они также помагают нам выполнять эту работу.

Тов. Коротченко: Сколько нужно времени, чтобы обработать одно хозяйство?

Ответ: Нужно поработать над одним хозяйством часа три. Я думаю для этой работы побольше привлечь местного населения, в частности учителей, а также из воинских частей.

Работа наша затянется до января, я так думаю, потому что у нас много населения украинского. Мы имеем 245 населенных пунктов. Вагонов нам нужно будет много. Крупный рогатый скот имеется почти в каждом хозяйстве, так что, примерно половину нужно будет на одно семейство.

Тов. Подгорный: Слово имеет тов. Калиниченко.

Тов. Калиниченко (Уполномоченный Хелмского района).

Мы имеем 13 волостей. Всего украинского населения 37250 человек, это данные, которые нам дали в волостях и коменданты.

Как мы начали работу. Как только мы приехали, на второй день провели совещание комендантов волостей, им было рассказано об условиях переселения, розданы объявления для распространения среди населения. Это было в субботу, а уже в понедельник начали приходить люди, буквально шли десятками, сотнями. Собралось до 200 человек в день. Сразу к нам явились на второй день из волости Муть, граничащей с Красноставом и Грубешувом в 25 км. Как только комендант сообщил, что есть комиссия, они сразу пришли в количестве 20 ходоков, причем из разных сел Мутьской волости.

Первое, как мы провели разъяснительную работу: рассказали постановление, а также об условиях эвакуации, говорили о работе в колхозах, они даже интересовались сколько колхозник может заработать. Чувствуется, что люди уже знали положение в колхозах. Здесь наша армия хорошо работала, все им рассказывали.

Затем мы начали посылать людей на села, волости распределили среди референтов. Вот здесь надо сказать, референтов у нас мало, я даже бухгалтеру поручил выехать на село. В воскресенье послали людей на село, сегодня уже наши люди были в 11 селах, кроме тех, которые приходили к нам. На сегодняшний день у нас подано 725 заявлений - это 3400 человек общим количеством. Это данные на 19 число. Сейчас люди работают в 3-х волостях. Сейчас мы ведем учет и реестрацию желающих переселиться. Люди больше хотят переселиться в южные районы: в Днепропетровскую, Херсонскую и Запорожскую области, а частично в Одесскую. Объясняют они это тем, что не хотят больше на себе переносить войну, говорят за Бугом нам будет спокойнее. Довольно большой процент хочет идти работать на предприятия, в частности в Донбасс. С интеллигенцией, желающей эвакуироваться, - больше учителя, которые в данное время не работают, так как украинские школы закрыты и они хотят уехать, они больше хотят ехать в западные области, так как считают, что все-таки наш украинский язык, отличается от здешнего языка.

Как с церковным имуществом? Спрашивают, дадим ли мы подводу для перевозки. Был такой вопрос, что делать когда будет спорный вопрос, насчет икон, там есть две иконы, которые имеют 100-летнюю давность, на них могут претендовать и поляки, и украинцы.

Экономическое состояние района: большинство народ бедный, они босые и голые, говорят, сапоги стоят 18-20 тысяч рублей, купить я не в состоянии. Поскольку теперь с транспортом вопрос ясен, теперь легче, они поедут в вагонах, они даже говорили, дайте вагоны, мы их сами оборудуем. Теперь будет хорошо - вопрос с вагонами решен.

Теперь относительно налогов. Был представитель 1-го Белорусского фронта, он заявляет так, что налог они должны взять и все, они приехали сюда даже со своим трибуналом и т. д., мы говорим, что кто подал заявление об эвакуации, налог не платит, они нам отвечают, что хлеб у них есть, они его продают на рынке, а налог нарочно не дают.

Правда, такая тенденция есть, несмотря на то, что запрещено хлеб продавать на рынке, все же они продают, и цена на хлеб значительно снизилась.

Относительно мобилизации лошадей в армию. Эта мобилизация уже назначена. Надо решить вопрос, договориться, те люди, которые едут к нам, чтобы лошадей не сдавали. Я уверен, что все поляки, коменданты заберут лошадей у украинцев, есть такая тенденция украинцев больше обложить и особенно тех, которые уезжают. Я не знаю как быть с налогом. Вот налог был по мясу, его выполнили, потом опять пришел налог, и такой разговор – на поляков не накладывают, а опять на нас; где сидит украинец свой, там и дело по-иному, но так как в большинстве сидят поляки, то они и делают что хотят. Например, староста поляк сидит, секретарь член ППР - тот свою линию проводит, а тот свою и получается неладно.

Теперь относительно настроения: настроения разные, очень много провокации, буквально каждый день что-нибудь новое и все разное, что вас, мол, доведут до Буга, потом расстреляют и т. д. Некоторые украинцы говорят, запишите меня у вас, в Хелме, но не пишите в моем селе потому, что если узнают поляки, то меня в эту же ночь ограбят и убьют. Во многих селах есть общие явления, когда люди дома не ночуют, все женщины и дети уходят, остаются только мужчины. Многие говорят, если бы только нам разрешили, мы бы быстро расправились с поляками. Некоторые просят, чтобы им разрешили ехать с оружием до границы.

Тов. Коротченко: Пусть берут хоть пушки.

Тов. Калиниченко: Когда я сказал берите охотничьи ружья, они очень обрадовались. Из всего этого видно, что некоторые украинцы нажимали на поляков, а теперь наоборот. Здесь немцы ориентировались вообще на украинцев. Есть такой вопрос, который нужно разрешить перед Польским правительством; немцы в 1940 году переселяли своих колонистов в глубь Польши, которые жили на территории Холмщины, а украинцев переселяли сюда, там, откуда они приехали, они все оставили, а здесь им дали. Теперь поляки заявляют, что мы с этих хозяйств ничего вам не дадим, так как это не ваше, вы пользовались, а теперь будет наше. Я им объясняю, что они свои хозяйства оставили, значит теперь это их хозяйство. Правда, этот вопрос пока не поднимают местные власти.

У меня просьба помочь мне людьми, с этими людьми я не справлюсь - их у меня мало, а в уезде 325 сел. Украинцев 60 процентов, села смешанные и самостоятельные, радиус уезда 35-25 километров. Больше 100-150 заявлений и списков два человека обработать не может, а когда будет проводиться описание имущества и оценка, так это дело серьезное, и мы не справимся, здесь придется работать человек пять.

Тов. Коротченко: Можно привлечь к этой работе грамотных местных людей?

Ответ: Я так и думаю сделать. Мы пишем списки в 4-х экземплярах, вот они и будут писать, но для описания и оценки нужны наши люди. Сейчас у меня 12 человек, мне нужно еще 12 человек. Я взял курс на

то, чтобы максимально охватить заявлением население. Поляки требуют, чтобы налог сдавали, едет он или нет, а сдавать должен.

Относительно транспорта для вывозки к поездам этот вопрос не ясен и кто будет принимать продукты, которые будут сдавать отъезжающие, чтобы мы это знали потому, что я завтра буду обрабатывать села и чтобы для них было ясно, чтобы представитель фронта принял у нас всю продукцию, которая остается и чтобы ее принимали на месте, это сделать можно, подослать машину в село, наметить пункт, где будут принимать, и они сдадут хлеб и картофель.

Тов. Коротченко: В один день машина не может обойти все 300 сел, можно чтобы комендант дал определенную группу агентов, которые будут принимать на склады и по мере освобождения транспорта перевозить.

Тов. Подгорный: До сих пор основным заготовителем была кооперация, но она не справляется со своими обязанностями, процент поставки хлеба Красной Армии она слабо выполняет, поэтому и Управление по Заготовкам при штабе Красной Армии поставило вопрос, чтобы украинцы, которые выезжают, сдавали хлеб Красной Армии. Каждый уезд закреплен за фронтом, который даст им транспорт, сам фронт будет вывозить сельхозпродукты на заготовительные пункты. Такая договоренность имеется, только нужно усилить сеть заготовителей.

Тов. Калиниченко: Относительно технических культур: свеклы и табака: по их законам они должны сдавать свеклу на сахарные заводы, табак -монополии. Как быть с этим продуктом? Я им рекомендую свеклу сдавать на месте, но вопрос как будут расчитываться, так как за свеклу они получали натурой, он сдает свеклу и получает сахар.

Тов. Коротченко: Продумайте сами этот вопрос, куда сдавать свеклу.

Тов. Подгорный: Завтра этот вопрос будет решен, а с табаком вообще говорить нечего, это вопрос очень простой, для переработки его могут взять все.

Тов. Коротченко: Сколько у вас будет интеллигенции, желающей эвакуироваться?

Ответ: Человек 100, в основном это будут учителя, будут рабочие -железнодорожники, стрелочники, кондукторы, машинисты, мельничные рабочие, есть мельничные машинисты. Будет и городское население, сейчас у меня по Хелму 1800 человек, по своему сословию это разные люди и торговцы есть, а большинство служащие, которые сейчас нигде не работают.

Тов. Подгорный: Здесь на нашем совещании присутствуют референты, которые были в районах, может у них есть желание выступить.

Тов. Шпетный: (Референт Главного Уполномоченного)

Здесь говорили о возможности мобилизации местного населения для нашей работы: в Замостьевском и Грубешувском районах это можно сделать. В Замостье староста может организовать эту работу, а в Грубешуве довольно сильная организация ППР и она окажет хорошую помощь, они сами собираются ехать, говорят семьи отправим, а сами приедем расчитываться.

Вопрос тов. Коротченко: Есть такие случаи: жена украинка, а муж поляк, они хотят ехать, как быть?

Тов. Коротченко: Может ехать.

Тов. Подгорный: (Главный Уполномоченный Правительства УССР по переселению).

Мы слушали информацию от уполномоченных из 4-районов, которые рассказали нам о положении дел в районах с эвакуацией. У нас также есть данные и о Влодавском, Билгорайском и Замостьевском уездах. От остальных районов данных никаких нет так как совершенно отсутствует с ними связь, работа там проводится, но мы не знаем, что они уже сделали, туда мы пошлем самолет, чтобы там товарищи разобрались и по существу вопроса доложили.

По Влодавскому уезду 200 отработано, вчера был тов. Шемчук -уполномоченный этого района и сообщил, что у него все подготовлено, дали заявку на транспорт, и он может 170 хозяйств перебросить на ту сторону. По Билгорайскому району подано 1007 заявлений, с количеством людей свыше 4 тысяч человек, люди здесь также подготовлены и можно их перевозить на станцию. Здесь сидит хороший, энергичный работник тов. Здоровец, он с этим делом справится. По Замостьевскому уезду в последние дни получился сдвиг.

У меня есть замечание относительно порядка проведения эвакуации: мы должны не только заниматься работой, чтобы больше собрать заявлений. Нужно охватить все волости, но поступили заявления от 2-3 сел, бросьте туда аппарат для оформления и направляйте людей на ту сторону, остальные же могут подождать еще 3-4 дня. Мне кажется это правильно, потому, что если мы с вами и привлечем даже местное население, всех сразу охватить и оформить не сможем, это тяжело, мы не справимся.

В части приемки сельхозпродуктов: этот вопрос отрегулирован, завтра мы вам вручим документы, в которых указано, что местные власти и все заготовители обязаны усилить приемку. Вы же понимаете тов. Кара-Мурза не может дать в каждое село по 20 машин и по 10 человек, но принимать продукцию конечно будут. Вот по Хелмскому району договорились бросить туда людей, там быстро будут принимать продукцию, а вы подготовляйте людей и отправляйте. С транспортом затруднений пока нет. Тов. Булганин и генерал-директор говорят, что как только будут наши требования, они будут давать порожняк, если и будет задержка так это пройдет 2-3 дня, но транспорт мы в нужном количестве получим. Нужно только чтобы этот транспорт использовали целесообразно, побольше разместить людей в вагонах.

В части мобилизации людей и лошадей у украинцев, подавших заявления - уже договоренность имеется, завтра вы получите документ по этому вопросу. В части недостатка людей, мы получили телеграмму, что часть людей выехала, вышлем вам человек по пять. Привлекайте в районах больше местного населения. Мы также с аппарата Главного Уполномоченного сейчас вышлем референтов в районы для помощи вам на месте, в частности пошлем в Хелмский, Грубешувский, Томашувский и т. д. районы.

С людьми у нас дело будет неплохо, мы выйдем с положения, привлекая со стороны, из местного населения, а также получим то количество людей, которое нам предусмотрено штатом.

Очень большой и больной вопрос - это необходимо усилить транспортом районных уполномоченных. Нужно иметь две машины обязательно: для того чтобы правильно руководить людьми, работающими по обработке хозяйств, своевременно проверять как идут дела на селах и т. д. Это значительно усилило и ускорило бы нашу работу.

Тов. Коротченко: (Секретарь ЦК КП(б)У)

Сколько вы дадите людей к 1-му числу?

Тов. Подгорный: К 1-му числу дадим семейств 800.

Тов. Коротченко: Отправляйте людей, не ждите пока приедут поляки, нам нужно забирать скорей людей и скорее их устраивать, это будет легче для людей, пока еще тепло, значит он может лучше освоиться, не забывайте, что детишки должны учиться. Не нужно здесь быть страшно осторожным, внимательность конечно нужна, но все же на отправку нажимайте. Всю работу вы свою спланируйте, чтобы не было самотека, а для этого я бы советовал хотя бы раз в 10-15 дней вызывать сюда людей, потому что люди от вас оторваны, связь плохая, надо здесь посоветоваться, услышать живое слово. Каждому уезду дайте сроки, задания, вот в районе по примерным подсчетам столько-то надо организовать к отправке, там-то вы свою работу закончите к такому-то числу. Причем не ориентируйтесь на сроки, которые приняты соглашением, а скорее забирайте народ, кроме того, что человек должен скорее устроиться на новом месте, чувствовать себя полноценным хозяином, а и чтобы избежать всякой провокации - она мешает вам. Учтите момент - сейчас полный подъем людей, люди подают заявления, вы их должны быстро оформлять, упустите момент, может сорваться ваша работа, учтите эту особенность - крестьянин снимается с места, где жил его дед и прадед. Значит нужно так поставить дело -собрался и уезжай. Имейте ввиду никогда так не бывает, чтобы было все готово, так не может быть, обязательно что-нибудь не хватает: у студента не хватает суток, чтобы подготовиться к экзамену, а в народной пословице говорится: бедному жениться и ночь коротка. В больших делах нельзя, чтобы все было готово. Нужно курс взять на быструю эвакуацию. Люди у вас опытные, нужно их только хорошо использовать как организаторов и чтобы каждый человек оброс определенной группой местных людей, в этом залог успеха, если будете работать одиночками, дело будет затянуто и будет хиреть, каждый из вас должен обрасти местным активом. Вот мы были у вас, тов. Сирош, в селе, возьмите 5-6 человек активистов из этого села пусть едут на села и пишут заявления. Нужно курс взять на местных людей, посидите с ними день-два, поучите их работать, покажите им.

Связывайтесь с украинским населением, выезжайте на села, выступайте на общих собраниях смелее, не делайте секрета из этого дела. На общем собрании скажите речь, как поднимать людей нужно.

Для меня не ясна практика с этими заявлениями, вам несут заявления эти, но надо сказать, что многие еще не знают, что можно ехать. Вот мы были в селе, они подробно не знают, предметно не говорят. Нужно вам не ждать, чтобы к вам шли, а нужно самим идти в село, проводить собрания.

Подсчитайте, сколько в каком селе нужно средств, сейчас обдумайте и подсчитайте, сколько нужно подвод, тогда берите курс на транспорт местного значения, укажите, в каком соседнем селе можно взять подводы у поляков, укажите, столько-то есть подвод, столько-то не хватает, где их взять. Давайте этот материал Главному Уполномоченному, чтобы он здесь поставил вопрос перед правительством. Если вы сейчас не подсчитаете транспорт в разрезе каждого населенного пункта и если не подсчитаете, сколько транспорта не хватает, если не будете знать, откуда и сколько нужно взять - эта работа у вас затянется, может получиться так, что все готово, а подвод не будет. Ведите работу широким развернутым фронтом. Лимитировать будут подводы. На получение машин не надейтесь.

Нужно использовать военные власти, возьмите курс на хорошую увязку в районе с комендантом, он является хозяином положения, причем садите его на машину, на подводу и с ним объезжайте все пункты. Хорошо свяжитесь с местными властями, с польскими властями, вы люди опытные по культуре и организационным способностям, свяжитесь с ними, и они вам помогут.

Вопрос что везти: мы заинтересованы, чтобы везли побольше. Пусть везут всю птицу, скот, хлеб, но мы не сумеем поднять, безусловно, скот и птицу нужно всю забрать, если будет вагонов достаточно, берите весь хлеб. Здесь нужно ориентироваться самим. Давайте заявки на вагоны, заранее подсчитайте, каждый из вас должен прикинуть, должен иметь план максимум и минимум, чтобы было указано, какая станция будет принимать, какое село везти, нужно сейчас знать. Возьмите схему своего уезда, найдите ее у польских властей. На чистом листе бумаги напишите, куда что везти.

Как быть с инвентарем: плуги, бороны, весь сельскохозяйственный инвентарь берите, это в части лиц, которые будут ехать поездом, а которые будут ехать в Волынскую, Ровенскую, Львовскую и т. д. области, если будет возможность, значит на поезд ориентируйте, а если поближе, то своим ходом. Если здесь поездов не будет, может быть одной станции будет тяжело, бывают станции маленькие, народу много, возьмите другую станцию на 10-15 километров дальше вправо или влево.

Теперь с охраной: Охрана конечно нужна будет. Опять таки вы должны составить графики когда кто уезжает и договоритесь с местными комендантами, охрану вам дадут. Здесь много гарнизонов обучают народ, они вам помогут всегда и польское начальство тоже вам поможет. Самое главное быть энергичным и чтобы вы все спланировали. Я чувствую, что у вас твердого еще ничего нет - когда начинаете и когда кончаете.

Самое главное чаще общайтесь с населением.

Сейчас, по-моему, нужно подсчитать, сколько у вас остается немолоченого хлеба, вы учтите, это может остаться до весны, может быть кое-что останется, может быть обменять: молоченное получить, а это оставить, дайте какой-то коэффициент заработать человеку. Теперь со свеклой - сдавайте ее на месте, если недалеко - можете подвезти на завод. Узнайте какому заводу будете возить, или пусть другое соседнее село заберут поляки и отвезут на завод. Не загружайте крестьян

лишней работой, пусть он готовится к отъезду, а если будете говорить сдай свеклу, сдай хлеб и т. д., он так не уедет до потопа. Пусть сдают соседние села. Имейте ввиду, только это доказать и вам помогут, только необходимо подготовить вопрос, а это вы должны сами сделать.

Я повторяю: больше быть энергичным, чтобы не затягивать работу. Организуйте свою работу так, чтобы знали ее начало и конец, для этого нужно всю работу спланировать, вложить это в рамки, регламентировать свою работу в разрезе каждого села и хутора. Привлекайте местное население. Подсчитайте транспорт, привлечите село. Укажите сколько нужно вагонов. Свяжитесь с местными начальниками станций, организуйте совещание, узнайте пропускную способность станции, сколько вагонов в сутки отходит. Все это нужно знать. Дело очень большое безусловно. Вы не ждите пока все крестьяне закончат, обычно крестьяне никогда ничего не кончают. Это такая работа.

С местными властями нужно быть в хороших отношениях. Обязательно когда бываете в волости, заходите к местному начальству, представьтесь, расскажите кто вы и зарекомендуйте себя на соответствующем уровне, не отчуждайтесь, чем лучше связь, тем меньше недоразумений.

Тов. Подгорный: Все ясно как нужно работать и с чего начинать. Вопросов нет. На этом совещание заканчивает свою работу.

Стеногр. М. Пурина.
г. Люблин.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 792, арк. 4–27.

№ 116

Листівка командування групи УПА-Захід із закликом чинити опір насильному переселенню українців із Закерзоння

Жовтень 1944 р.

За самостійну Соборну Українську Державу

Воля народам
Воля людині

Український народе!

На твоїй землі поляки хочуть творити собі „демократичну Польщу". Яка це „демократія", то бачимо вже наочно: розбій, грабунок, арештування невинних людей, биття, нелюдські катування, морди невинного українського населення, врешті – плянове цілковите знищення Тебе вивіз.

Недаром жиди колись говорили: „Польські війські – самі хабусьнікі".

Ти, Український народе, вже раз бачив упадок нужденної „поцарствовосьці" і недовго будеш свідком другого. Якраз тепер грядуть но-

ві, великі події і зміни, з яких ти, Український народе, вийдеш переможцем.

Перед тобою, Український народе, Світле Майбутнє.

Ані кроку зі своєї землі!

Геть з Польщею і зайдами-поляками!

Хай живе великий український народ на своїй землі!

Хай живе Українська Націоналістична революція!

Слава Україні!

Слава героям!

Жовтень 1944 р.

Команда групи УПА-Захід
Організація Українських Націоналістів

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 88.

№ 117

Звернення командування групи УПА-Захід до українців Закерзоння із закликом боротися проти насильного переселення

Жовтень 1944 р.

За самостійну Соборну Українську Державу

Воля народам
Воля людині

Український народе!

Знову загарбники нашої землі придумали новий спосіб знищення тебе в вивіз.

Не забудь, Український народе, що вже раз червона Москва так хотіла, то війна з союзником (Німеччиною) перешкодила цьому. Тепер має вона нових союзників, але Ти, Український народе, знай, що між ними війна на волоску висить. З цими ж новими союзниками має вже зв'язки і допомогу в формі модерної зброї Українська Військова Сила.

Отже, Український народе, ані кроку зі своєї землі. Грядуть великі події і зміни. Перед тобою, Український народе, Світле Майбутнє.

Смерть фашистським і комуно-більшовицьким загарбникам та їхнім прихвостням!

Свободу поневоленим більшовизмом народам Європи і Азії!

Хай живе великий український народ!

Хай живе будівничий Української Держави: Українська Армія і її могучі Союзники!

Хай живе Українська Націоналістична Революція!

Жовтень 1944 р.

Команда групи УПА-Захід
Організація Українських Націоналістів.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 87.

№ 118

Лист Голови Ради Народних Комісарів УРСР Голові Ради Народних Комісарів СРСР про хід виконання угоди між урядом УРСР і Польським Комітетом Національного Визволення щодо переселення українців та поляків

1 листопада 1944 р.

Председателю Совета Народных
Комиссаров Союза ССР
товарищу Сталину И. В.

О ходе работ по осуществлению Соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР.

В соответствии с Соглашением между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения, подписанным в городе Люблине 9-го сентября 1944 года, об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР, Совнаркомом УССР и Центральным Комитетом КП(б)У 19 сентября 1944 года принято решение об организации соответствующего аппарата, как на территории УССР, так и на территории Польши для реализации указанного Соглашения, а также об утверждении необходимой документации по оформлению эвакуируемого населения.

Этим решением СНК УССР и ЦК КП(б)У организованы:

1. Аппарат Главного Уполномоченного Правительства Украинской ССР с постоянным его местопребыванием в гор. Люблине в количестве 48 человек.

2. Аппараты 11-ти районных уполномоченных Главного Уполномоченного Правительства УССР в количестве 23 человек по каждому району с постоянным местопребыванием районных уполномоченных в городах: Влодава, Хелм, Грубешув, Томашув, Любачув, Ярослав, Перемышль, Лиско, Замостье, Красностав и Билгорай - на польской стороне.

3. Аппарат Главного Представителя Правительства УССР с постоянным его местопребыванием в гор. Луцк УССР в количестве 38 человек.

4. Аппараты 18-ти районных представителей Главного Представителя Правительства УССР в количестве 23 человек по каждому району с постоянным местопребыванием районных представителей в городах: Ковель, Владимир-Волынский, Луцк, Ровно, Дубно, Кременец, Броды, Рава-Русская, Львов, Самбор, Дрогобыч, Стрий, Ходоров, Станислав, Тернополь, Золочев, Каменка-Бугская и Чертков на территории УССР.

Аппараты Главного Уполномоченного Правительства УССР и Главного Представителя Правительства УССР, районных уполномоченных и районных представителей комплектовались отделом кадров ЦК КП(б)У из работников аппаратов - центральных, республиканских и областных организаций и учреждений республики.

В целях установления единого порядка в вопросе оформления эвакуируемого населения, Совнаркомом УССР и ЦК КП(б)У выработана и утверждена специальная инструкция по осуществлению Соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения, в которой, кроме указания форм и бланков, необходимых при оформлении эвакуируемого населения, указаны следующие основные положения и требования:

1. О порядке эвакуации и наделения землей;

2. О порядке недоимок по натуральным поставкам, денежным налогам и страховым платежам;

3. О порядке сдачи и приема сельскохозяйственных продуктов от хозяйств, которые эвакуируются;

4. О порядке и размерах получения ссуд;

5. О порядке вывозки имущества эвакуируемыми хозяйствами;

6. О порядке оформления имущества, оставляемого в местах выхода, эвакуируемыми хозяйствами;

7. Об организации и сроках эвакуации;

8. О главных уполномоченных и главных представителях Правительства Украинской ССР и Польского Комитета Национального Освобождения;

9. Об оповещении украинского, белорусского, русского, русинского населения Польши и польских граждан, проживающих на территории УССР о порядке эвакуации.

Главный Уполномоченный и Главный Представитель Правительства УССР, районные представители и районные уполномоченные начали свою работу на местах с 5-10 октября 1944 года.

Отмечается весьма слабая работа по укомплектованию Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения и его районных уполномоченных.

Так, заместитель Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения прибыл в гор. Луцк с аппаратом в количестве 10 человек только 23 октября 1944 года. По состоянию на 1 ноября 1944 года с польской стороны полностью укомплектован аппарат районного уполномоченного только в гор. Луцке, а в города: Ковель, Ровно и Владимир-Волынский - посланы только районные уполномоченные и их заместители.

Такое положение тормозит прием заявлений от польских граждан, желающих переселиться в Польшу.

Слабо поставленную работу по оповещению польского населения о порядке эвакуации и приему заявлений от граждан, желающих быть эвакуированными на территорию Польши, заместитель Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения в гор. Луцке объясняет тем, что некуда принимать эвакуируемых, так как значительная часть территории Польши еще не освобождена от немецко-фашистских оккупантов.

Оповещение польского и еврейского населения на территории западных областей УССР и украинского, белорусского, русского, русинского на территории Польши о возможностях и порядке эвакуации, производится в областях, районах, уездах, городах и в отдельных населенных пунктах путем вывешивания специальных оповещений, объявлений в

областных, уездных и районных газетах, радио и путем проведения бесед как с отдельными лицами, так и на собраниях.

Украинско-немецкие националисты и польские реакционеры проводят бешенную агитацию против осуществления Соглашения между Правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения. Это подтверждается такими фактами:

В городе Самборе большая часть оповещений на столбах и стенах зданий в ту ночь была переклеена низом вверх. А в городе Золочеве на всех оповещениях были наклеены отдельные записки, напечатанные на польском языке и польским шрифтом, содержание которых было:

„Считать недействительными расклеенные объявления о добровольной эвакуации польской и еврейской национальности на запад".

Польская подпольная националистическая газета „Слово польське" в № 63 от 22 октября 1944 года писала так:

„На совещании в Москве Миколайчик не дал своего согласия на линию Керзона. Польский Комитет Национального Освобождения состоит из одних евреев, а Осубка-Моравский - враг польского народа. Всем этим руководит Булганин, совместно с НКВД".

Украинско-немецкими националистами и польскими реакционерами проводится среди польского населения агитация против эвакуации, заявляя, что:

„Большевики Вас обманывают, они посадят Вас в вагоны и увезут в Сибирь".

„После победы над Германией обязательно сейчас же будет война между Советским Союзом, Англией и Америкой, и границы Польши, возможно, будут расширены до Днепра".

„Львов исконно польский город, и он останется польским".

„Польское государство не может существовать без Дрогобычской области, и Лондон никогда не даст своего согласия на то, чтобы Дрогобычская область осталась у большевиков".

„Заключенное Люблинское Соглашение незаконное, так как его не подписал Сталин".

В Любачувском уезде Польши выявлена организованная агитация польских реакционеров и украинских националистов против эвакуации. Так, в ночь на 31 октября 1944 года задержан связной бандеровец, у которого обнаружено 160 листовок против эвакуации.

Также имеются случаи, когда против отдельных хозяйств, изъявивших желание быть эвакуированными на территорию УССР, применяются методы насилия, вплоть до убийств.

В селении Красном Влодавского уезда 30-го октября 1944 года имел место случай вооруженного налета банды в количестве 75 человек на крестьян, собравшихся в доме односельчанина гражданина Пахуты послушать беседу представителя райуполномоченного по вопросу эвакуации.

В результате этого бандитского налета из присутствующих в доме 11 человек - убито 8 и ранен 1. В числе убитых оказался референт райуполномоченного по эвакуации тов. Тарасов.

Несмотря на бешенную агитацию польских реакционеров и украинско-немецких националистов против эвакуации, несмотря на акты насилия и

запугивания, а также несмотря на отдельные террористические акты над населением, изъявившим желание быть эвакуированным на территорию УССР, работа по оповещению населения и подаче заявлений о желании быть эвакуированными проходит удовлетворительно.

Подавляющее большинство украинского населения весьма живо и активно интересуется вопросом эвакуации и просит как можно скорее осуществлять их эвакуацию на территорию УССР и только в колхозы.

Так, по Белгорайскому уезду 2280 семей изъявили желание быть эвакуированными в колхозы Одесской, Запорожской, Херсонской и Днепропетровской областей, и лишь 4 семьи изъявили свое желание эвакуироваться в Волынскую область.

По Томашувскому уезду 90% общего числа хозяйств, оформивших желание быть эвакуированными, изъявило свое согласие переселиться в колхозы областей УССР.

Свое желание быть переселенными только в колхозы областей УССР само население объясняет так:

„Не желаем жить на границе или вблизи ее. Переселяться в пограничные районы - это все равно, что перейти из комнаты в сени".

„Желаем переехать в области, где никогда не будем испытывать ни мы, ни наши потомки польского гнета".

„Мы желаем жить и трудиться в колхозах, ибо в колхозах жить неплохо. Мы это видим из того, что колхозники на фронте крепко защищают свои колхозы".

Состоянием на 1 ноября 1944 года работа по осуществлению Соглашения от 9 сентября 1944 года Правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения характеризуется так:

Всего учтено на территории Польши подлежащего эвакуации украинского населения 87700 семей, в них 350500 душ населения, в том числе по уездам, согласно приложению №1.

Из учтенного на территории Польши украинского населения к эвакуации - подано заявлений о желании быть переселенными в колхозы областей УССР 10877 семей, в них 41826 душ населения, в том числе по уездам, согласно приложению №2.

Из подавших заявления об их эвакуации уже направлены:

в Запорожскую область - 207 вагонов с 417 семьями, в них 1458 душ населения;

в Днепропетровскую область - 40 вагонов с 60 семьями, в них 240 душ населения.

Неудовлетворительная работа по перевозке эвакуируемого с территории Польши украинского населения по железной дороге объясняется слабой подачей дорогами вагонов к станциям погрузки эвакуируемых.

Учитывая, что подавляющее большинство семей украинского населения стремится быть эвакуированным в колхозы областей УССР, Совнарком УССР и ЦК КП(б)У предполагают указанное количество учтенных 87700 семей разместить в областях УССР, согласно приложению №3.

Для перевозки в срок до 1 февраля 1945 года 87700 семей по железной дороге, необходимо всего 43600 вагонов, из них людских 32700 вагонов и 10900 вагонов грузовых, в том числе по месяцам:

ноябрь 7700
из них: людских 5775, грузовых 1925
декабрь 22600
из них: людских 17150, грузовых 3450
январь 13300
из них: людских 9975, грузовых 3325.

По западным областям УССР всего учтено польских граждан, на которых распространяется Соглашение между Правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения от 9 сентября 1944 года, 162036 семей, в них 486108 душ населения.

Из учтенных 162036 семей уже подали заявления районным представителям о желании быть эвакуированными на территорию Польши 4965 семей, в них 17151 душа населения.

Перевозка указанного населения на территорию Польши предполагается: 30% или 1489 семей гужевым транспортом и 70% или 3476 семей по железной дороге. Для перевозки по железной дороге этого количества населения в ноябре месяце 1944 года потребуется 1159 вагонов, из них людских 869 вагонов и грузовых 290 вагонов.

Для охраны работников аппаратов Главного Уполномоченного Правительства УССР и Главного Представителя Правительства УССР, районных уполномоченных и районных представителей, а также и для сопровождения эвакуируемых в пути следования, СНК УССР и ЦК КП(б)У дано указание Наркомату Внутренних Дел УССР о создании специальных охранных отрядов в каждом районе и уезде.

В целях создания наилучших условий прибывающему в колхозы эвакуируемому украинскому населению и скорейшему его устройству в местах вселения, Совнаркомом УССР и ЦК КП(б)У даны специальные указания исполкомам Облсоветов депутатов трудящихся и обкомам КП(б)У мест вселения об организации встречи эвакуируемых на станциях назначения и в колхозах предоставлении каждой прибывшей семье жилых домов, квартир и об оказании им помощи в необходимом ремонте предоставленных им помещений. Кроме того, даны указания о размещении прибывающего эвакуируемого населения в колхозах и группами (землячествами), оформлении их членами колхозов и отвода им приусадебных участков в размерах норм, установленных уставом сельхозартели по каждому колхозу.

Для оказания помощи областным и районным организациям и правлениям колхозов в вопросе устройства эвакуируемых, Совнаркомом УССР и ЦК КП(б)У командированы в каждую область ответственные работники Наркоматов и центральных организаций республики.

Председатель
Совета Народных Комиссаров УССР

Н. Хрущев

Приложение № 1
О количестве учтенного украинского населения на территории Польши по состоянию на 1 ноября 1944 года

№№ п/п	Название уезда	Общее количество семей, подлежащих эвакуации	В них общее количество украинского населения
1.	Белгорайский	5500	22000
2.	Влодавский	6200	24600
3.	Грубешувский	10000	40000
4.	Замостьевский	5500	22000
5.	Красноставский	1400	5500
6.	Лисковский	7500	30000
7.	Любачувский	8800	35000
8.	Перемышльский	15500	62200
9.	Томашовский	10000	40000
10.	Хелмский	7300	29200
11.	Ярославский	10000	40000
	Всего	87700	350500

Приложение № 2
О количестве поданных заявлений о желании переселиться в колхозы областей УССР

Название уездов	Количество семей, подавших заявления	В них душ населения
Белгорайский	2296	8738
Влодавский	1020	4080
Грубешувский	1334	4911
Замостьевский	385	1507
Красноставский	450	1800
Лисковский	450	1800
Любачувский	82	235
Перемышльский	5	15
Томашовский	2425	9700
Хелмский	2199	8120
Ярославский	231	850
Итого	10877	41826

Приложение № 3

Размещение в областях УССР украинского населения, учтенного к переселению с территории Польши.

Наименование области мест вселения	Всего		Наименование уезда (мест выхода)	Всего	
	Семей	В них душ населения		Семей	В них душ населения
Херсонская	8500	3400	Белгорайский	5500	22000
			Лисковский	3000	12000
Запорожская	8000	32000	Хелмский	6600	26400
			Красноставский	1400	5500
Одесская	8946	35484	Томашовский	5000	20000
			Грубешувский	3946	15584
Днепропетровская	9200	36800	Ярославский	9200	36800
Николаевская	8646	34584	Влодавский	3000	12000
			Замостьевский	3000	12000
			Любачувский	2646	10584
Харьковская	5500	22000	Лисковский	4500	18000
			Влодавский	1000	4000
			Перемышльский	3248	12992
Сталинская	7000	28000	Влодавский	2200	8800
			Грубешувский	698	2792
			Перемышльский	854	3416
Полтавская	4554	18216	Грубешувский	1254	5016
			Любачувский	3300	13200
Кировоградская	7300	29200	Любачувский	2854	11416
			Замостьевский	2500	10000
			Ярославский	800	3200
			Перемышльский	1146	4584
Ворошиловоградская	2000	8000	Перемышльский	2000	8000
Ровенская	6554	26216	Томашовский	5000	20000
			Хелмский	700	2800
			Грубешувский	854	3416
Волынская	3248	12992	Грубешувский	3248	12992
Львовская	4377	17508	Перемышльский	4377	17508
Дрогобычская	2629	10516	Перемышльский	2629	10516
Тернопольская	1146	4584	Перемышльский	1146	4584
Станиславская	100	400	Перемышльский	100	400
Всего	87700	350500		87700	350500

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1420, арк. 109-122.

№ 119

Доповідна записка Головного представника уряду УРСР Раднаркому та ЦК КП(б)У про виселення польського населення з України

Не раніше 2 листопада 1944 р.

Совнаркому Украины и ЦК КП(б)У.

Справка

О работе Главного Представителя Правительства УССР по эвакуации польского населения с территории УССР.

В соответствии с Люблинским соглашением во всех 18-ти районах, предусмотренных этим соглашением, приступили к работе Районные Представители Главного Представителя Правительства УССР по эвакуации польского населения с 10-15 октября 1944 года, и за это время сделано следующее:

1. Подобраны и подготовлены служебные помещения для работы как Районных Представителей Главного Представителя Правительства УССР по эвакуации польских граждан в Польшу, так и для Уполномоченных Польского Комитета Национального Освобождения, а также и жилые помещения.

2. Польское население извещено о порядке эвакуации специальными печатными объявлениями, объявлениями в областных и районных газетах и, где была возможность, по радио.

3. Проведены инструктивные совещания с партактивом, уполнаркомзагами, финорганами, госстрахом, председателями сельсоветов и руководителями предприятий.

4. Все административные районы западных областей распределены между 18-ю Районными Представителями (см. приложение №1)*.

5. На 2-е ноября 1944 года подано заявлений на эвакуацию в Польшу 4965 семей - 17151 человека. В разрезе Районных Представителей (см. приложение №2)*.

Заявления подает в основном сельское польское население или население, которое по разным причинам в годы войны поселилось в городах.

Такое слабое поступление заявлений польского населения объясняется следующими причинами:

а) Отсутствием польских Уполномоченных, и как результат много поляков, беседуя с нашими Райпредставителями, заявляют, что они подадут заявления об эвакуации только после того как поговорят с польским Уполномоченным.

Заместители Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения с группой в количестве 10-ти человек своих сотрудников прибыли с Люблина в Луцк 23-го октября 1944 года и 1-го ноября с. г. укомплектовали только лишь Луцкий аппарат Районного Уполномоченного, а в Ковель, Ровно, Владимир-Волынский назначили Уполномоченных и их Заместителей. Заместитель Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения 2-го ноября вылетел в гор. Львов

для комплектования апаратов Уполномоченных Львовской и Дрогобычской группы районов.

Из неоднократных бесед с Заместителем Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения выясняется, что он все время жалуется на то, что им некуда будет расселять эвакуированных поляков, т. к. значительная часть Польши еще не освобождена, и, видимо, они с этой целью стараются затянуть начало эвакуации.

В областях поляки для работы в аппаратах польских Уполномоченных подобраны.

б) Партийные и советские организации недостаточно развернули массово-разъяснительную работу среди поляков, и особенно такие районы - Самбор, Дрогобыч, Золочев и др.

Один поляк в беседе с Львовским Представителем тов. Сивец заявил следующее:

„Агитация и пропаганда во всех ее видах, когда Вы пришли в 1939 году, у Вас была поставлена значительно лучше и действенней, чем в настоящее время".

в) Националистические польские организации и националисты ведут настоятельную и упорную работу среди польского населения с тем, чтобы последние не выезжали в Польшу, и эта борьба носит следующий характер:

1. После того как были вывешены объявления, большинство из них ночью были сорваны и уничтожены, а в гор. Самборе объявления ночью были преклеены вверх ногами; в гор. Золочеве почти на каждом объявлении была наклеена отпечатанная на пишущей машинке польским шрифтом и на польском языке шпаргалка следующего содержания:

„Считать не действительными расклеенные объявления о добровольной эвакуации польской и еврейской национальности на Запад".

2. Подпольная польская националистическая газета „Слово польске" от 22-го октября 1944 года за № 63 пишет примерно так: На совещании в Москве Миколайчик не дал своего согласия на линию Керзона. Польский Комитет Национального Освобождения состоит из одних евреев, а Осубка-Моравский - враг польского народа, и всем этим комитетом руководит Булганин совместно с НКВД."

В этой газете печатаются баснословные цены на продукты питания в Польше. Кроме этого, выпущена специальная листовка с призывом к полякам, чтобы они не эвакуировались в Польшу.

Польские националисты усиленно распространяют антисоветские слухи среди польского населения следующего содержания:

а) „Большевики нас обманывают, они посадят нас в вагон и увезут в Сибирь".

б) „После победы над Германией обязательно сейчас же будет война между Советским Союзом, Англией и Америкой, и границы Польши будут 1939 года и, возможно, аж до Днепра".

в) „Львов исконно польский город, и он останется польским".

г) „Польское государство не может существовать без Дрогобычской области, и Лондон никогда не даст своего согласия на то, чтобы Дрогобычская область осталась у большевиков".

д) „Заключенное Люблинское соглашение незаконное, т. к. его не подписал Сталин".

Аппараты Главного Представителя Правительства УССР по эвакуации польских граждан в Польшу и Районных Представительств укомплектованы так:

а) Аппарат Главного Представителя: по штату - 38 человек, имеется - 35 человек.

б) Укомплектованность аппаратов Районных Представителей

Представителей	18	18
Заместителей	18	18
Референтов	116	119
Главн. бухгал.	18	18
Бухгалтер	18	18
Статистиков	54	54
Секретарей	36	34
Машинисток	36	7
Переводчиков	18	10

Постановление СНК УССР и ЦК КП(б)У об обеспечении Главного Представителя Правительства УССР по эвакуации польского населения с территории УССР реализовано так:

№№ п/п	Наименование организаций	Выделено автомашин		Получено автомашин	
		легковых	грузовых	легковых	грузовых
1.	ЦК КП(б)У	7	-	7	-
2.	СНК УССР	2	-	2	-
3.	НКВД	1	1	1	1
4.	Верховный Совет УССР	-	1	-	1
5.	Наркомат Автотрансп.	-	1	-	1
6.	Штаб Украинского партизанского движения	-	7	-	1
	Всего:	10	10	10	4

Из полученных 14-ти автомашин - машина „Виллис" (автобазы ЦК КП(б)У), не доезжая Житомира, вышла из строя и возвращена в гор. Киев для ремонта, а автомашина грузовая Верховного Совета УССР требует заменить мотор. Таким образом, из 18-ти Райпредставительств имеют автомашины лишь 7.

Телефонной связи с большинством районов нет.

По согласованию с Заместителем Польского Комитета Национального Освобождения дана обоюдная директива Райпредставителям и Райуполномоченным подготовить к 15 ноября 1944 года первые партии поляков к отправке.

15 ноября 1944 года в гор. Львове созывается совещание Районных Представителей и Районных Уполномоченных, на котором будут обсуждены следующие вопросы:

1. О ходе работы по переселению
2. Про учет, отчетность та отчетную дисциплину.
3. О мероприятиях по транспортированию эвакуированных.

Прошу Совнарком УССР и ЦК КП(б)У

1. Обязать Обкомы КП(б)У и Облисполкомы депутатов трудящихся западных областей обеспечить гужевым транспортом в порядке трудовой повинности отправку эвакуированных поляков (проект постановления прилагается).

2. Возбудить ходатайство перед НКПС с тем, чтобы последний дал указания Ковельской и Львовской дорогам предоставлять вагоны для эвакуации польских граждан в Польшу по заявкам Районных Представителей.

3. Обязать Наркомфин УССР выделить средства для оплаты ж. д. транспорта.

4. Для обеспечения всех Районных Представителей автомашинами выделить 15 автомашин.

5. Выделить 18 раций с тем, чтобы установить в каждом Районном Представительстве рацию.

6. Обязать отдел кадров ЦК КП(б)У подобрать и направить в Райпредставительства недостающих, согласно штатов, 7 референтов, 8 переводчиков и 18 машинисток с пишущими машинками.

7. Обязать Наркомторг УССР отпустить Главному Представителю Правительства УССР:

1. Пальто	- 100 шт.,	из них женских	- 50 шт.
2. Ботинок	- 100 шт.,	из них женских	- 50 шт.
3. Костюмов	- 100 шт.,	из них женских	- 50 шт.
4. Валенок	- 60 пар.		
5. Кожухов	- 40 пар.		
6. Мыла хозяйственного	- 1 тонна.		
7. Мыла туалетного	- 1000 кусков.		

Главный Представитель Правительства УССР
по эвакуации польских граждан с территории УССР.
(Цоколь)

Напечатано экз. 3

*** Не друкуеться**

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7. спр. 1420, арк. 152-160.

№ 120

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР по переселенню українців з Польщі секретарю ЦК КП(б)У про дії загонів АК та боротьбу ОУН-УПА проти переселенської акції
5 листопада 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
товарищу Коротченко

гор. Киев

Докладная записка

30 октября с. г. в 19 ч. 30 м. в селе Красное Устимовской волости Влодавского уезда бандой „АК" (Армия Краева) в количестве около 75 чел. совершен налет на дом, где находились работники Райуполномоченного по эвакуации украинского населения, там же находился военный комендант Устимовской волости, с ним красноармеец и несколько человек местной милиции.

Бандиты ракетой подожгли дом, а когда из горевшего дома начали выбегать работники и хозяева дома, бандиты открыли стрельбу, в результате убили 8 человек: референта Райуполномоченного Тарасова, военного коменданта Устимовской волости, красноармейца, милиционера и 4 человека местных жителей, подавших заявления эвакуироваться на Украину. Банда забрала в убитых 4 автомата, два револьвера и скрылась.

Для преследования и ликвидации банды тов. Серов распорядился выслать на место подразделение внутренних войск, дислоцируемое во Влодаве. Результаты сообщу дополнительно.

В результате того, что со стороны АКовцев имеют место налеты не только на наших работников, а и на эвакуируемое население в остальных уездах, мною разработан план охраны и 1-го ноября с. г. доложен тов. Серову, последний дал распоряжение внутренним войскам НКВД, находящимся здесь на время эвакуации населения из сел до железнодорожных станций погрузки брать под охрану, с целью предупреждения налетов, грабежей и убийств.

Кроме того пообещал выделить для охраны в каждый уезд по 10 чел. красноармейцев для несения охраны.

Когда начали эвакуировать украинское население с территории Польши, банды из поляков „АК" в украинского населения отбирают скот, лошади и домашние вещи (производят вооруженные грабежи), при чем местные польские власти даже не реагируют, а местная польская милиция в некоторых местах этому способствует. Кстати сказать, что милиция засорена контрреволюционным, уголовным элементом (об этом проинформирован тов. Булганин и польские власти).

Пограничные уезды: Перемышльский, Лисковский, Санокский, Любачувский - поражены большой насыщенностью ОУНовских банд, так, например:

На территории Лисковского, Санокского и Перемышльского уездов дислоцируется 6-й военный округ УПА под командованием „Гирки".

Командующий „Гирка" по округу издал приказ, в котором грозит своим сотенным и куренным расправиться с ними за проигранные бои с погранвойсками. Кроме того, 6-й военный округ УПА дал указание всему ОУНовскому подполью о подготовке к решающим боям.

В средних числах месяца с. г. из Прикарпатской Украины немцы перебросили отряд около 2000 чел. бандеровцев, который разбился на 3 отряда, один из них направился в районы Станислава, другой в район Санок, третий в район Сколе Дрогобычской области.

Во время переброски через линию фронта в отряде проводил митинг один немецкий генерал и дал следующее задание:

а) уничтожить железнодорожные мосты;

б) совершать диверсионные акты;

в) уничтожать склады боеприпасов;

г) совершать теракты над офицерским составом Красной Армии, Совпартактивом и работниками НКВД;

д) проводить в бандеровские отряды вербовку новых лиц.

На территории Лисковского и Санокского уездов оперировало две бандгруппы УПА - „Искры" и „Байды", когда их частично разбили, они ушли в направлении Станислава и Черновиц, численность этих банд 140-150 чел. каждая.

Сейчас эти банды мелкими группами возвращаются в Лисковский уезд и концентрируются в районах сел Березки и Балигруд под общей командой куренного „Черный".

В Любачувском уезде, в лесных массивах, расположенных в районах сел: Улазов, Люблинец-Старый, Люблинец-Новый, Новое и Старое Село - концентрируются группы УПА „Захід", которые выпускают листовки с обращением к украинскому населению, чтобы не эвакуировались на Украину под лозунгом „Ані кроку зі своєї землі". У задержанных ОУНовцев отобраны листовки, которые они распространяют среди украинского населения (две листовки прилагаю).

Имеют место и случаи, когда в комиссию по эвакуации приходят жены активных ОУНовцев с просьбой переселить их на Украину и заявляют, что их мужья находятся в лесах в отрядах УПА, но боятся являться домой, чтобы их не арестовали.

Кроме агитации, ОУНовцы угрожают расправиться путем террора с теми, кто будет эвакуироваться на Украину.

Поляки, которые поддерживают польское эмиграционное правительство, проводят агитацию, направленную на срыв эвакуации украинцев, кроме запугивания путем разбоя и грабежа, некоторых уговаривают принять католическое вероисповедание, после чего им дают некоторые „льготы" - отсрочка от призыва в армию, скидка по налогам, предоставление работы и т. д. В результате этого в селе Березки Лисковского уезда в течении одной недели 15 украинских семейств приняли католическое

вероисповедание. В этом же селе принявшего католическое вероисповедание Ляшко Максима поляки назначили солтысом (старостой) села, а украинца, не захотевшего ополячиться, сняли с работы.

Начальник польской милиции уговаривал учительницу Андрюшину Ольгу Михайловну не ехать на Украину, так как на Украине большой голод, и она погибнет, и когда Андрюшина заявила, что все равно поедет, то начальник полиции заявил ей: „Сколько волка не корми, а он в лес смотрит", - и после этого разговора выгнал ее из кабинета.

Зарегистрированы случаи, когда с территории Польши хотят проникнуть на Украину с целью подрывной работы контрреволюционные элементы, так, например:

1. Цапарь Николай Иванович, житель села Гочев Лисковского уезда, подозревается в шпионаже немецкой разведки, настойчиво просит эвакуироваться на Украину.

2. Лучейко Михаил Васильевич, житель того же села, с 1939 г. по день освобождения уезда был старостой села Гочев. До войны проводил через границу немецких шпионов, при немцах выдавал ГЕСТАПО лиц, лояльных советской власти. Был близким другом бывшего петлюровского полковника Стефанюка, который в период немецкой оккупации был организатором украинско-немецких отрядов „СС", а затем командовал группой УПА. С приходом частей Красной Армии Стефанюк бежал с немцами в Закарпатскую Украину.

3. Пылып Степан Михайлович, уроженец села Завадка Санокского уезда, во время войны два года проживал в Берлине, осенью 1943 г. вернулся в Санокский уезд сейчас подал заявление переселиться на Украину.

и ряд других. Всем этим лицам мы отказываем в эвакуации.

По состоянию на 2 ноября с. г. подало свыше 10000 хозяйств на эвакуацию, из них 985 хозяйств нами запланировано с 3 по 11. XI. 44г. вывезти железнодорожным транспортом в основном в восточные области Украины.

Зам. Главного Уполномоченного Правительства
Украинской ССР по переселению Кальненко

5 ноября 1944 г.

гор. Люблин

ЦДАВОУ. Ф. 1, оп. 23. спр. 790, арк. 81-86.

№ 121

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) України про виселення українського населення з Польщі та політичні настрої

10 листопада 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
товарищу Коротченко

гор. Киев

Докладная записка
„Об эвакуации украинского населения
с территории Польши и политических настроениях".

По состоянию на 10 ноября 1944 г. в 13-ти уездах Польши подано заявлений эвакуироваться на территорию Украины 31898 хозяйств, с общим количеством членов семей 114629 чел.

По отдельным уездам подача заявлений характеризуется следующими данными:

Наименование уездов	Общее количество членов семей
Белгорайский	13218
Влодавский	6103
Грубешувский	31524
Замостьевский	5400
Красноставский	1806
Лисковский	8710
Любачувский	569
Перемышльский	410
Томашувский	22350
Хелмский	23104
Ярославский	1435
Итого:	114629

По ориентировочным данным на территории Польши имеется украинского населения 93345 хозяйств, что составляет 373 604 чел.

Таким образом, если сравнить численность украинского населения и поданных заявлений, то можно сказать, что изъявивших желание эвакуироваться недостаточно, но в процессе работы заявления продолжают поступать в массовом порядке, в большинстве уездов целыми населенными пунктами (селами).

За малочисленностью у районных уполномоченных апппарата - технического состава работников не успевают обрабатывать и подготовлять хозяйства к эвакуации, в основном задерживается опись имущества эвакуируемых.

Кроме того, отсутствие железнодорожного транспорта, несвоевременная подача вагонов намного задерживает темпы и отправку эвакуируемого населения, так, например:

Подготовлено к отправке 2918 хозяйств или 10817 чел. членов семейств, в ожидании вагонов не отправляются на протяжении 2-х недель, это создает разные кривотолки среди населения, тем более, что наступили холода, и эвакуированных держать на станциях погрузки в ожидании вагонов 5-6 дней нельзя, учитывая то, что большинство населения не обеспечено зимней одеждой.

Подавшие заявление эвакуироваться изъявили желание в основном выехать в восточные области и работать в колхозах.

Поступление заявлений на выезд в восточные области характеризуется следующими данными:

№№ п/п	В какую область изъявили желание эвакуироваться	Количество хозяйств
1.	Днепропетровскую	4266
2.	Одесскую	3334
3.	Запорожскую	3921
4.	Херсонскую	2604
5.	Николаевскую	2026
	Всего:	16151
	В западные области (для работы в индивидуальном хозяйстве)	
6.	Ровенскую	666
7.	Волынскую	627
8.	Львовскую	138
9.	Тернопольскую	63
10.	Дрогобычскую	31
11.	Станиславскую	7
	Всего:	1352

Примечание: По Санокскому, Красноставскому и Томашувскому сведений, куда желают эвакуироваться, не поступило. Отправлено уже на Украину 1719 хозяйств или 6369 человек.

Настроение украинского насёления:

Настроение украинского населения к мероприятиям эвакуации из территории Польши в основном хорошее. За десятки километров приходят целые делегации с просьбой скорее вывозить на Украину, заявляя, что им надоело жить под польским гнетом; выезжающие ничего из имущества не хотят оставлять польским властям, даже то имущество, что нельзя вывозить, так, например: излишки зернопродуктов ни за что не хотят сдававть польским властям, а только Красной Армии, говорят: „Если всего увезти нельзя, то лучше сдам даром все Красной Армии, а полякам не дам ни одного зерна". Учитывая такое настроение и то, что польские власти не в состоянии своевременно принимать излишки зерна, картошки, сена и др. продуктов, по договоренности с заготовительными органами Красной Армии и польскими властями, на местах от эвакуируемых крестьян принимают излишки зерна и т. д. заготовительные органы Красной Армии.

Вражеская деятельность
ОУНовцев и АКовцев к эвакуации украинцев.

Центральный провод ОУН дал указание своим периферийным ОУНовским организациям вести агитационную работу среди украинского населения не эвакуироваться на Украину под лозунгом „Ні кроку зі своєї землі". По этому вопросу ОУНовцы среди украинского населения особенно в Любачувском, Перемышльском и Лисковском уездах распространяют листовки, в которых запугивают украинское население, что мол на Украине голод, эвакуируемых ограбят и сошлют в Сибирь и т. д. Одновременно приказывают вступить в ряды УПА для борьбы с Советской властью.

Перемышльский архиепископ (по неточным данным состоит членом провода ОУН) дал указание духовенству всеми мерами противодействовать эвакуации украинского населения, в результате чего священник села Луково – Кумчило Виктор, окончивший философский факультет Львовского университета, украинец, член ОУН, антисоветски настроен, усиленно проводил агитацию против выезда украинцев на Украину. После богослужения в церкви Кумчило выступил с проповедью, в которой призывал население не выезжать на Украину, клеветал на Советский Союз, после чего многие крестьяне, подавшие заявление на выезд, пришли и забрали заявления обратно, так: в Перемышльском уезде подано всего 12 заявлений, из которых 7 забрано обратно.

В беседе с нашими работниками по вопросу польского правительства поп Кумчило заявил:

„Правительство какой-то Ванды Василевской и Осубки-Моравского является самозванным и не имеет в народе никакой поддержки, это правительство поставлено сверху, т. е. СССР".

На вопрос, какое же Правительство имеет поддержку в народе, Кумчило заявил:

„Существует Лондонское правительство, поддерживаемое польским и украинским населением, затем Краковское правительство и наконец подпольное правительство, которое пользуется особой поддержкой населения, это правительство заботится о создании Польши в границах до 1939 г. с включением Галиции, Западной Украины и Белоруссии".

В силу активной агитации со стороны духовенства, имеющего большое влияние на население, и украинских националистов, подача заявлений в Перемышльском, Лисковском и Любачувском уездах проходит весьма плохо, тем более что разъяснительная работа почти не проводится (ее некому проводить).

С приездом нашей комиссии в Перемышль и оповещения населения сразу же появились ОУНовские листовки, расклеенные на видных местах (копия прилагается)*.

Со стороны польских вражеских элементов также проводится усиленная агитация, направленная на срыв эвакуации украинского населения, так, например: местные польские власти с целью задержки выезда украинцев стягивают не только налоги за прошлые годы, но и требуют наперед по всем видам налогов расчитаться, что явно противоречит соглашению, т. е. стараются украинца, подавшего заявление, поставить в такие условия, чтобы он не в состоянии был уехать, так, например: староста Хелмского уезда дал директиву всем волостям, чтобы войты в принудительном порядке из украинского населения, уезжающего на Украину, стянули все налоги, а кто не расплатится - запретить выезд. Эта директива по нашему настоянию польским комитетом национального освобождения была отменена.

Кроме того нередки случаи имеют место на селах, особенно там, где население подает заявления эвакуироваться, открытого грабежа со стороны АКовцев скота, домашних вещей и сопровождаются убийствами, например:

В ночь на 23.10 44 г. в с. Конюхи Миничинской волости вооруженные грабители в форме польской милиции напали на дом украинца Басейко, которого убили и забрали лошадь.

В ночь на 23.10 44 г. в с. Турковицы Мягкой волости группа польской милиции, возглавляемая комендантом милиции Баль и войтом волости Радомским, зашли к украинцу, подавшему заявление эвакуироваться, Литковичу Константину Алексеевичу, у которого забрали корову.

В ту же ночь, в том же селе неизвестные вооруженные ограбили украинцев: Кравец Николая, забрали лошадь, корову и домашние вещи, Щенковского Николая - забрали 2-х лошадей, корову и домашние вещи, Пудунок Мария (жена красноармейца) - забрали лошадь с возом, Литковича Ивана - забрали лошадь, свинью и домашние вещи.

29. 10. 44 г. днем в с. Подгорцы Вербковской волости прибыл отряд польской милиции до 25 чел., возглавляемый военным комендантом волости Белополья Скворцовым, как милиционер, а также и комендант были пьяные, избили много украинцев, после чего переехали в село Гвоздов, где убили 60-летнего старика и еще двух украинцев. Комендант Скворцов арестован органами „СМЕРШ".

Характерно, что грабежи и убийства имеют место только украинцев. Местные власти к прекращению грабежей никаких мер не принимают. Кстати сказать, что уездные и волостные аппараты польской милиции сильно засорены АКовцами и враждебными элементами.

По имеющимся данным ОУНовцы вошли в соглашение с АКовцами (Армия Краева) совместно вооруженным путем действовать на территории Укра-

ины против Советской власти и на территории Польши против Национального Комитета Освобождения.

Зам. Главного Уполномоченного
Правительства Украинской ССР Кальненко

10 ноября 1944 г.
250/сс
гор. Люблин

*** Не виявлено**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 158–163.

№ 122

Телеграма НКВС СРСР Наркомату внутрішніх справ УРСР про транспортування спецпереселенців в необладнаних вагонах

18 листопада 1944 р.

Совершенно секретно

Киев НКВД Рясному
Телеграмма №2791
от 18.11.1944 г.

Выселяемые Вами с Украины семьи оуновцев направляются в необорудованных для перевозок в зимних условиях вагонах:так, в отправленном из Тернополя эшелоне №49339 вагоны не утеплены; окон в вагонах нет, печки отсутствуют. В результате среди спецпереселенцев имеются большое количество с простудными заболеваниями; имелось 12 случаев смерти детей.

В отправленном 8.11.44 года со станции Киверцы эшелоне №48454 вагоны также не утеплены, люди в вагонах мерзнут. Прошу дать срочное указание отправлять эшелоны оуновцев только в оборудованных железнодорожных вагонах, приспособленных для перевозок людей в зимних условиях.

Об исполнении донести в НКВД СССР.

Заместитель наркома внутренних дел СССР Чернышов.
Передано во Львов Рясному
19.11.44 г. исх. №5646.

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 55, арк. 32.

№ 123

Лист Голови Раднаркому УРСР Голові Раднаркому Союзу РСР про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 року щодо переселення українців з Польщі та поляків з України

21 листопада 1944 р.

Председателю Совета
Народных Комиссаров Союза ССР
товарищу Сталину И. В.

О ходе работ по осуществлению Соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения, об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР.

В соответствии с соглашением между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения, „Об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР", подписанным в городе Люблине 9-го сентября 1944 года, Совнаркомом УССР и Центральным Комитетом КП(б)У назначены Главный Уполномоченный и Главный Представитель Правительства УССР, а также организован при них соответствующий аппарат, как на территории УССР, так и на территории Польши, и разработана специальная инструкция по реализации указанного Соглашения с изложением в ней необходимой документации по оформлению эвакуируемого населения.

На территории Польши организован аппарат Главного Уполномоченного Правительства УССР с местопребыванием его в городе Люблине и 11 районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Правительства УССР в городах: Влодава, Хелм, Грубешув, Томашув, Любачув, Ярослав, Перемышль, Лиско, Замостье, Красностав и Билгорай.

На территории Украинской ССР организован аппарат Главного Представителя Правительства УССР с местопребыванием его в городе Луцк и 18 районных Представителей Главного Представителя Правительства УССР в городах: Ковель, Владимир-Волынский, Луцк, Ровно, Дубно, Кременец, Броды, Рава-Русская, Львов, Самбор, Дрогобыч, Стрий, Ходоров, Станислав, Тернополь, Золочев, Каменка Бугская и Чертков.

Аппараты Главного Уполномоченного и Главного Представителя Правительства УССР, районных Уполномоченных и районных Представителей комплектовались из ответственных работников наркоматов, центральных и областных организаций и учреждений Республики.

В инструкции по осуществлению Соглашения между Правительством Украинской ССР и Польским Комитетом Национального Освобождения изложены основные положения и требования: о порядке эвакуации и наделения землей, о порядке списания недоимок по натуральным поставкам; денежных налогов и страховых платежей, о порядке сдачи и приема эвакуирующимися хозяйствами сельскохозяйственных продуктов, о порядке получения ссуд, о порядке вывоза имущества эвакуируемыми, о порядке оформления имущества оставленного эвакуируемыми хозяйствами, об организации и сроках эвакуации, о Главном Уполномоченном Правитель-

ства УССР, районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Правительства УССР, Главном Представителе Правительства УССР и районных Представителях Главного Представителя Правительства УССР и об оповещении украинского, белорусского, русского и русинского населения, проживающих на территории Польши, о возможности и порядке эвакуации на территорию УССР.

Кроме того к инструкции подробно разработана документация:

1. Образец заявления о желании быть эвакуированным.
2. Форма списка эвакуируемых семей (хозяйств).
3. Форма уведомления о списании недоимок по натуральным поставкам с эвакуирующихся хозяйств.
4. Форма акта-накладной о принятии от эвакуируемых хозяйств сельхозпродуктов.
5. Образец описи имущества, оставляемого эвакуированными хозяйствами.
6. Ведомость оценочных норм для оценки строений.
7. Образец эвакуированного листа.
8. Образец удостоверения на эвакуацию в УССР.
9. Журнал регистрации документов на эвакуируемых с территории УССР на территорию Польши.

В связи с тем, что документация предусмотренная в инструкции по осуществлению Соглашения между Правительством УССР и Польским Комитетом Национального Освобождения об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории УССР, оказалась полностью приемлемой для польской стороны, она была полностью принята Польским Комитетом Национального Освобождения, это в значительной степени облегчает работу по эвакуации.

К практической работе на местах по осуществлению Соглашения, Главный Уполномоченный и Главный Представитель Правительства УССР, районные Уполномоченные и районные Представители приступили 5-10 октября 1944 года.

Следует отметить, что в начальной стадии работ по осуществлению Соглашения со стороны Польского Комитета Национального Освобождения весьма слабо проводилась работа по организации и подготовке населения к эвакуации, а работа по укомплектованию аппаратов Главного Уполномоченного и районных уполномоченных Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения началась со значительной задержкой.

Так, по сообщению Главного Представителя Правительства УССР, Заместитель Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения прибыл в г. Луцк, с аппаратом в количестве 10 человек, только 23 октября 1944 года. По состоянию на 1 ноября 1944 г. районные уполномоченные Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения прибыли только в города: Ковель, Ровно и Владимир-Волынский.

По сообщению Главного Представителя Правительства УССР, Заместитель Главного уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения слабую работу районных Уполномоченных Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения по оповещению

и подготовке польских граждан к эвакуации с территории УССР на территорию Польши, объясняет тем, что эвакуируемых польских граждан с территории УССР некуда размещать, так как значительная часть территории Польши еще не освобождена от немецко-фашистских оккупантов.

Для усиления работы по подготовке польских граждан к эвакуации с территории УССР на территорию Польши, по просьбе Главного Уполномоченного Польского Комитета Национального Освобождения на нашей стороне, Центральным Комитетом КП(б)У оказана помощь Главному Уполномоченному Польского Комитета Национального Освобождения - по укомплектованию всех 18 районов западных областей районными уполномоченными и значительной части их аппаратов из граждан польской национальности, проживающих в западных областях УССР.

Оповещение польских граждан, проживающих на территории западных областей УССР о возможностях и порядке эвакуации проводится Главным Уполномоченным Польского Комитета Национального Освобождения и Главным Представителем Правительства УССР путем вывешивания специальных оповещений, объявлений в областных и районных газетах и по возможности объявлением по радио.

По сообщению Главного Представителя Правительства УССР на нашей стороне, националистические польские организации на территории западных областей УССР проводят среди польских граждан агитацию против эвакуации и сообщает такие факты:

В городе Самборе большая часть оповещений, расклеенных на столбах и стенах зданий, в ту же ночь были переклеены нижней стороной вверх. А в городе Золочеве на всех оповещениях были наклеены отдельные записки, напечатанные на польском языке и польским шрифтом такого содержания:

„Считать недействительными расклеенные объявления о добровольной эвакуации польской и еврейской национальности на запад".

Польская подпольная националистическая газета в г. Львове „Слово польське" в № 63 от 22 октября 1944 года писала, примерно, так:

„На совещании в Москве Миколайчик не дал своего согласия на линию Керзона. Польский Комитет Национального Освобождения состоит из одних евреев, а Осубка-Моравский враг польского народа. Всем этим Комитетом руководит Булганин совместно с НКВД".

Главный Представитель Правительства УССР на нашей стороне сообщает также о том, что польские националисты ведут агитацию среди польского населения западных областей УССР против эвакуации путем распространения лживых антисоветских слухов, заявляя:

„Большевики Вас обманывают, они посадят Вас в вагоны и увезут в Сибирь".

„После победы над Германией обязательно сейчас же будет война между Советским Союзом, Англией и Америкой, и границы Польши, возможно, будут расширены аж до Днепра".

„Львов - исконно польский город, и он останется польским".

„Польское государство не может существовать без Дрогобычской области, и Лондон никогда не даст своего согласия на то, чтобы Дрогобычская область осталась у большевиков".

„Заключенное Люблинское Соглашение незаконное, т. к. его не подписал Сталин".

Оповещение украинского, белорусского, русского и русинского населения, проживающего на территории Польши о возможностях и порядке эвакуации на территорию Украинской ССР проводится Главным Уполномоченным Правительства УССР и Главным Представителем Польского Комитета Национального Освобождения путем вывешивания специальных оповещений, объявлений в уездных газетах, а также путем проведения бесед, как с отдельными лицами, так и на собраниях.

По сообщению Главного Уполномоченного Правительства УССР, в Любачовском уезде на территории Польши, выявлена организованная агитация польских националистических организаций и украинских националистов против эвакуации. Так, в ночь на 31 октября 1944 года задержан связной украинско-немецкий националист у которого обнаружено 160 листовок против эвакуации.

На территории Польши имеются также случаи, когда против отдельных хозяйств, изъявивших желание быть эвакуированными на территорию УССР, применяются методы насилия вплоть до убийств.

В селении Красном Влодавского уезда (Польша), 30 октября 1944 года имел место случай вооруженного налета банды (АК) в количестве 75 человек на крестьян, собравшихся в доме своего односельчанина гражданина Пахуты послушать беседу представителя районного Уполномоченного Правительства УССР по вопросу эвакуации.

В результате этого бандитского налета из присутствующих в доме 11 человек - убито 8 и ранен 1. В числе убитых оказался референт районного Уполномоченного Главного Уполномоченного Правительства УССР тов. Тарасов.

Несмотря на агитацию польских националистов против эвакуации, несмотря на акты насилия и запугивания, а также несмотря на отдельные террористические акты над украинским населением территории Польши, изъявившим желание быть эвакуированными на территорию УССР, работа по оповещению населения и подача заявлений о желании быть эвакуированными - проходит удовлетворительно.

Подавляющее большинство украинского населения на территории Польши активно интересуется вопросом эвакуации и просит Главного Уполномоченного и районных уполномоченных Главного Уполномоченного Правительства УССР как можно скорее осуществить их эвакуацию с территории Польши на территорию УССР и только в колхозы.

Так, по Билгорайскому уезду 2280 семей изъявили желание быть эвакуированными в колхозы Одесской, Запорожской, Херсонской и Днепропетровской областей и лишь 4 семьи изъявили свое желание эвакуироваться в Волынскую область.

По сообщению Главного Уполномоченного Правительства УССР, свое желание быть эвакуированными только в колхозы областей УССР, само население объясняет так:

„Не желаем жить на границе или вблизи ее. Переселяться в пограничные районы, - это все равно, что перейти из хаты в сени".

„Желаем переехать в области, где никогда не будем испытывать ни мы, ни наши потомки польского гнета".

„Мы желаем ехать и трудиться в колхозах, ибо в колхозах жить неплохо. Мы это видим из того, что колхозники на фронте крепко защищают свои колхозы".

По состоянию на 1 ноября 1944 года подано заявлений о желании быть эвакуированными с территории Польши в колхозы областей УССР 11594 семьи, в них 45431 человек населения, в том числе по уездам:

Наименование уездов	Количество семей, подавших заявления	В них населения душ
Билгорайский	2373	9113
Влодавский	1020	4080
Грубешувский	1466	5571
Замостянский	485	2007
Красноставский	580	2450
Лисковский	450	1800
Любачувский	82	235
Перемышльский	5	15
Томашувский	2575	10470
Хелмский	2329	8770
Ярославский	231	850
Итого:	11594	45431

По предварительным данным Главного Уполномоченного Правительства Украинской ССР на территории Польши учтено и может быть эвакуировано до 87700 семей, в них 350500 душ населения.

По уездам, учтенное украинское население на территории Польши, по состоянию на 1 ноября 1944 года распределяется следующим образом:

Наименование уездов	Общее количество семей, подлежащих эвакуации	В них общее количество украинского населения
Билгорайский	5500	22000
Влодавский	6200	24600
Грубешувский	10000	40000
Замостянский	5500	22000
Красноставский	1400	5500
Лисковский	7500	30000
Любачувский	8800	35000
Перемышльский	15500	62200
Томашувский	10000	40000
Хелмский	7300	29200
Ярославский	10000	40000
Всего:	87700	350500

За время с 1. XI по 11. XI 1944 года с территории Польши уже направлено в области УССР 995 семей, в них 3605 душ населения, в том числе: в Запорожскую область 452 семьи, в Днепропетровскую - 60 семей, в Николаевскую - 68 семей, в Херсонскую - 55 семей, Дрогобычскую - 10 семей и Тернопольскую - 350 семей.

По состоянию на 15 ноября 1944 года в Запорожскую область прибыло 226 хозяйств украинского населения с территории Польши, в том числе:

5. XI - прибыло 56 семей, которые размещены в колхозах Куйбышевского района;

10. XI - прибыло 68 семей, которые размещены в колхозах Запорожского сельского района;

12. XI - прибыло 102 семьи, которые размещены в колхозах Запорожского сельского района.

Каждая семья в среднем привезла с собой по одной лошади и одной корове.

Все прибывшие в Запорожскую область эвакуированные семьи были размещены в домах колхозов и колхозников.

Эвакуированным семьям, которые из-за недостатка отдельных домов, размещены временно в домах колхозников, колхозами проводится ремонт свободных жилых домов - главным образом, ремонт крыш и остекление окон, куда будут вселены эвакуированные семьи на постоянное жительство.

По западным областям УССР на 1-е ноября с. г. польскими гражданами подано заявлений об эвакуации их на территорию Польши в количестве 4965 семей, в них 17150 душ населения.

Эвакуацию первой партии польских граждан с территории западных областей УССР на территорию Польши в количестве 4965 семей, по сообщению Главного Представителя Правительства УССР предполагается произвести: 30% или 1389 семей гужевым транспортом и 70 % или 3476 семей по железной дороге. Для перевозки по железной дороге этого количества населения в ноябре месяце 1944 года потребуется 1159 вагонов, из них людских 869 вагонов и грузовых 290 вагонов.

Для охраны работников аппаратов Главного Уполномоченного Правительства УССР и Главного Представителя Правительства УССР, районных уполномоченных и районных представителей, а также для сопровождения эвакуируемых в пути их следования, Наркоматом Внутренних Дел УССР выделены специальные для этого отряды.

В целях создания благоприятных условий прибывающему в колхозы эвакуируемому украинскому населению и его устройству в местах вселения, Совнаркомом УССР и ЦК КП(б)У даны указания исполкомам Облсоветов депутатов трудящихся и обкомам КП(б)У мест вселения принять меры по обеспечению приема эвакуируемых на станциях назначения и в колхозах, о предоставлении каждой прибывшей семье жилых домов, а там, где будут затруднения в предоставлении отдельных жилых домов, размещать прибывшие семьи в жилых помещениях, принадлежащих колхозникам.

Кроме того, даны указания о размещении прибывшего эвакуируемого населения в колхозах группами, организации приема их в члены колхозов и предоставления им приусадебных участков в размерах норм, установленных уставом сельхозартели по каждому колхозу.

В связи с прибытием эвакуируемого украинского населения в места вселения, Совнаркомом УССР приняты меры по своевременному проведению выдачи сельскохозяйственных продуктов, прибывшему с территории Польши эвакуированному украинскому населению, в порядке возврата за сданные ими сельскохозяйственные продукты на территории Польши.

Основным заготовителем сельскохозяйственных продуктов на территории Польши являются заготовительные органы Красной Армии.

Для контроля и оказания помощи областным и районным организациям и правлениям колхозов в вопросе устройства эвакуируемых, командированы в области вселения эвакуируемого населения, ответственные работники наркоматов и центральных организаций УССР.

Председатель Совета
Народных Комиссаров УССР Н. Хрущев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 223–236.

№ 124

Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР Голові Ради Народних Комісарів УРСР та секретарю ЦК КП(б)У про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо виселення українців з Польщі
22 листопада 1944 р.

Председателю Совета
Народных Комиссаров Украинской ССР
Товарищу Хрущеву Н. С.

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
товарищу Коротченко Д. С.

Докладная записка
О работе по выполнению Соглашения от 9-го сентября 1944 года об эвакуации украинского населения с территории Польши в УССР.

1. На 20-е ноября 1944 года по всем одиннадцати районам, предусмотренным Соглашением от 9-го сентября 1944 года, поступили заявления о желании эвакуироваться от 31898 семей, в которых насчитывается 114629 человек.

Сравнивая поступление заявлений по отдельным декадам, получаем следующую таблицу, характеризующую рост поступления заявлений:

2-я декада октября - 4691
3-я декада октября - 6086
1-я декада ноября - 7502
2-я декада ноября - 13609

Таким образом наблюдается нарастание темпов подачи заявлений о желании эвакуироваться. Причем следует отметить, что последняя декада дает увеличение числа поступивших заявлений почти вдвое по сравнению с предшествующей.

Поступление заявлений по отдельным районам по состоянию на 20-ое ноября может быть охарактеризовано такой таблицей (див. наст. стор.):

Наибольший рост поступления заявлений по Грубешувскому, Красноставскому, Томашувскому, Хелмскому и Лисковскому районам. По прежнему незначительное поступление заявлений по Любачувскому и Перемышльскому районам. Условия, которыми это вызвано, были уже освещены в предшествующей докладной записке. Сейчас по Перемышльскому району начали поступать заявления о желании эвакуироваться, но решительного перелома в этом отношении еще не достигнуто.

За отчетную декаду значительно увеличилось количество заявлений от украинцев о желании эвакуироваться. Если на 10-ое ноября заявления были поданы 18-тью процентами от общего числа украинцев, то на 20-ое число лица, подавшие заявления, составляют 29% к общей массе украинцев. Это подтверждается нижеследующими цифрами:

Районы (уезды)	Число семей, подавших заявления		Число членов семей	
	по сост. на 10/XI	по сост. на 20/XI	по сост. на 10/XI	по сост. на 20/XI
Билгорайский	3060	3416	12018	13218
Влодавский	1065	1783	3273	6103
Грубешувский	4329	8549	15154	31524
Замостьевский	385	2500	1507	5400
Красноставский	499	540	1722	1806
Лисковский	450	2063	1800	8710
Любачувский	131	131	569	569
Перемышльский	5	113	15	410
Томашувский	4524	6350	18096	22350
Хелмский	3620	6091	14045	23104
Ярославский	231	362	850	1435
Итого:	18289	31898	69049	114629

Районы (уезды)	Общее число украинцев	Число лиц, подавших заявления	
		на 10/XI	на 20/XI
Билгорайский	22000	12018	13218
Влодавский	24590	3273	6130
Грубешувский	40000	15154	31524
Замостьевский	22000	1507	5400
Красноставский	5502	1722	1806
Лисковский	30000	1800	8710
Любачувский	35000	569	569
Перемышльский	65262	15	415
Томашувский	40000	18096	22350
Хелмский	29250	14045	23104
Ярославский	60000	850	1435
Итого:	373604	69049	114629

Резкий скачок в числе поступивших заявлений по Лисковскому району объясняется тем, что аппарат Лисковского района обслуживает также население соседних Санокского и Красноставского уездов, население которых массово выражает желание эвакуироваться.

II. Отчетная декада характеризуется значительным увеличением числа эвакуированных. Если за первую декаду ноября месяца с. г. было эвакуировано в УССР 687 семей, в которых насчитывается 2505 человек, то во второй декаде было эвакуировано 1032 семьи, с числом членов семей 3864. В результате этого на 20-е ноября 1944 года общее число фактически эвакуированных украинцев может быть охарактеризовано такими данными:

Районы (уезды)	Сколько фактически эвакуировано	
	хозяйств	душ
Билгорайский	110	520
Влодавский	74	263
Грубешувский	355	1294
Замостьевский	250	816
Красноставский	102	408
Лисковский	10	18
Любачувский	–	–
Перемышльский	11	15
Томашувский	437	1634
Хелмский	188	577
Ярославский	212	823
Итого:	1719	6369

Число эвакуированных могло быть значительно больше, если бы был предоставлен в необходимом количестве автомобильный и железнодорожный транспорт, так как число подготовленных к эвакуации хозяйств позволяет вести переселение значительно более широкими темпами.

III. Районные Уполномоченные ряда районов (Лисковского, Замостьевского, Грубешувского, Влодавского) отмечают усиливающуюся активность со стороны польских реакционеров, а также украинских националистов, направленную на срыв эвакуации украинского населения. Кроме дальнейшего ведения враждебной нам агитации и пропаганды, имеют место бандитские налеты на лиц, которые изъявили свое желание эвакуироваться. В некоторых случаях эти налеты совершаются работниками польской милиции, где ряды ее засорены участниками АК, как это имеет место, например, в Грубешувском районе.

Из конкретных фактов такой враждебной деятельности, имевших место за отчетный период, можно указать следующие:

1) в ночь с 11-го на 12-е ноября с. г. комендант польской милиции в селе Белополье Грубешувского уезда вместе с группой других работников милиции убил учителя-украинца, который должен был на другой день эвакуироваться. Участники этого нападения избили жену учителя и изнасиловали его четырнадцатилетнюю дочь.

2) В ту же ночь эта же шайка бандитов в том же селе ограбила украинца Слипака, который тоже должен был эвакуироваться, забрала у него лошадей, коров, избила жену и изнасиловала дочь.

„Комендант" польской милиции арестован нашей военной комендатурой.

3) В Грубешуве убит активист по переселению Ясинский.

4) В селе Седлиски Замостьевского уезда неизвестные преступники под видом заготовителей Красной Армии увезли несколько подвод фуража и зерна, принадлежащего эвакуированным украинцам.

5) Гражданка села Майдан Билгорайского района Зань Анна 4-го ноября с. г. подала заявление об эвакуации, а 5-го ноября ее ограбили и избили ее старуху мать.

6) Гражданин села Порок-Горный того же Билгорайского района Павлик Иван 3-го ноября с. г. подал заявление об эвакуации, а в ночь на 4-е ноября его ограбили и тяжело избили.

7) В ночь с 12-го на 13-ое ноября с. г. при отправлении эшелона со станции Завада Замостьевского уезда было обнаружено, что в 7-ми вагонах этого эшелона были перерезаны резиновые рукава.

IV. Агитация, направленная на срыв эвакуации украинского населения проводится путем расклеивания антисоветских листовок, а в ряде случаев принимает более открытые формы. В частности по Лисковскому району следует отметить активную враждебную агитацию, проводимую священником села Луково Виктором Кумчило.

В церкви, в процессе выполнения своих пастырских функций, он открыто уговаривает крестьян не переселяться на Украину, заявляя им, что там их ничего хорошего не ждет, что большевики над ними там будут издеваться.

В беседе с райуполномоченным он прямо заявил: „Когда у меня после богослужения крестьяне спросили в церкви советую ли я им пересе-

ляться в УССР, то я им ответил: кто здесь ничего не имеет, так может переселяться в УССР, ибо ему все равно терять нечего, а у кого есть какое-то хозяйство, так пусть сидит здесь, потому что там его хорошее не ожидает. Кумчило враждебно настроен к Польскому Комитету Национального Освобождения, заявляя: „Правительство какой-то Ванды Василевской и Осубко является самозванным и не имеет в народе никакой поддержки". На вопрос райуполномоченного, какое правительство имеет поддержку со стороны населения, Кумчило ответил: „Существует Лондонское правительство, поддерживаемое польским и украинским населением".

Усиленная агитация против эвакуации ведется также и по Перемышльскому району, где также были обнаружены листовки украинских националистов. Из вопросов, которые задаются крестьянам при проведении собраний и бесед, устанавливается, что эта агитация определенным образом влияет на население, об этом свидетельствует, например, то обстоятельство, что местные крестьяне задают нашим работникам такие вопросы: „Правда ли, что на границе у эвакуированных отбираются вещи, продукты и скот? Правда ли, что переселение будет производиться не в западные области УССР, а в Сибирь? Не может ли эвакуация из добровольной перейти в принудительную?"

В этом же районе среди украинского населения, особенно в северо-западных волостях этого района, довольно широко распространены настроения против эвакуации, мотивируемые соображениями о том, что эти земли необходимо присоединить к Советскому Союзу, так как они издавна являются украинскими.

V. Почти во всех районах отмечается недостаточная помощь со стороны районных представителей Польской Стороны, объясняемая, в основном, крайней незначительностью штатов их аппарата, вследствие чего они не могут обеспечить таких же темпов работы, каких уже достигли наши районные уполномоченные. Это является моментом, тормозящим, до некоторой степени, работу по эвакуации. В некоторых случаях районные представители проявляют настроения, при которых они, очевидно, не смогут правильно работать. Так, по сообщению райуполномоченного Замостьевского района, представитель Польской Стороны по этому району Чижевский считает, что переселение украинского населения производится с целью вывоза имущества, продуктов и рабочей силы с территории Польши, что инструкция по переселению, составленная Польским Правительством, неправильная и ущемляет интересы Польши.

VI. В своей предшествующей докладной записке я сообщал о сделанном мною представлении по поводу нарушения ст. 3-й Соглашения от 9-го сентября 1944 года, выявленном в Хелмском уезде, где уездный староста своим циркуляром предлагал производить с эвакуируемых взыскания натуральных поставок под угрозой невыдачи разрешений на эвакуацию. В отчетную декаду мною было сделано второе представление по аналогичному нарушению, выявленному в Грубешувском районе. Уполномоченный по заготовкам Польского Комитета Национального Освобождения на совещании войтов гмин этого уезда предложил им взимать с украинцев, которые эвакуируются в УССР, контингенты и натуральные поставки.

Оба эти представления были полностью удовлетворены. Неправильные распоряжения указанных органов власти были отменены, и на места даны четкие и недвусмысленные указания, полностью соответствующие Соглашению. Мне были присланы копии соответствующих распоряжений.

Главный Представитель ПКНО по эвакуации обратился ко мне с просьбой дать указание по поводу нарушений, допускаемых отдельными райуполномоченными, а именно: в Перемышльском районе имело место задержание в аппарате райуполномоченного личных документов эвакуируемых, которые должны сдаваться представителю Польской Стороны. В Красновском и Замостьевском районах были отмечены случаи повреждения эвакуируемыми при отъезде домов и других построек (рубка полов, выбивание окон, снимание кухонных плит и т. п.), в связи с чем Главный Представитель просил дать указания райуполномоченным о принятии мер борьбы с этими явлениями.

В связи с этим я дал необходимые указания районным уполномоченным о проведении среди эвакуируемых разъяснительной работы о недопустимости подобных явлений.

VII. В предшествующей докладной записке был поставлен ряд вопросов, разрешение которых необходимо в целях успешного проведения эвакуации.

Истекшая декада еще с большей остротой выдвинула вопрос о транспорте как железнодорожном, так и автомобильном. Разрешение этого вопроса определяет дальнейшие темпы работы. Поэтому очень прошу Вашей помощи в скорейшем разрешении этого вопроса в НКПС, в соответствии с поданной нами заявкой.

Равным образом успешное выполнение заданий по эвакуации зависит от своевременного предоставления нам автотранспорта. Поэтому прошу также ускорить разрешение вопроса о даче указаний начальникам тылов 1-го Белорусского и 1-го Украинского фронтов о помощи нам автотранспортом, в соответствии с нашими заявками.

Как сообщалось в предшествующей докладной записке, для проведения работы по эвакуации в установленный срок необходимо увеличить штат референтов на 100 человек. В настоящее время выяснилась возможность за счет привлечения к работе местного актива сократить эту заявку, однако вопрос об укреплении аппаратов районных уполномоченных дополнительным числом референтов (не менее 50-60- человек) сохраняет свою остроту. Прошу Ваших указаний о срочном предоставлении этих работников.

Главный Уполномоченный Правительства УССР
по эвакуации Н. Подгорный

22 ноября 1944 года
г. Люблин

№51

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 144-156.

№ 125

Наказ Головного представника уряду УРСР з приводу зловживань працівників представництва в процесі виселення поляків

24 листопада 1944 р.

Копия:

П р и к а з
Главного Представителя Правительства УССР
по эвакуации польских граждан с территории УССР
от 24-го ноября 1944 года
№ 28
г. Луцк

Проверкой работы Районного Представителя по Рава-Русскому району тов. Коровченко установлен целый ряд незаконных действий и злоупотреблений с его стороны и неэтичное поведение со стороны его заместителя тов. Ермолаева, выразившееся в следующем:

1. Тов. Коровченко не выполнил указания Главного Представителя от 2-го ноября 1944 года по подготовке польского населения к эвакуации с 15-го ноября с. г., скрыл от своего аппарата и своего заместителя эту директиву, не охватил прикрепленные к его району деятельности населенные польскими гражданами пункты, в результате чего на 14-е ноября с. г. по Рава-Русскому Представительству принято только 214 заявлений, а к описи и оценке имущества до сих пор не приступили совсем.

2. Несмотря на запрещение Райпредставителям выезжать с района своей деятельности без разрешения Главного Представителя, тов. Коровченко самовольно выехал в г. Киев 5-го ноября 1944 г.

3. Тов. Коровченко из-за личной неприязни к своему заместителю тов. Ермолаеву превысил свои права и не допускал его к работе, давал распоряжения аппарату не выполнять указаний заместителя, во время отлучек и командировок не разрешал руководить ему Райпредставительством, в результате чего в эти периоды работа в Райпредставительстве совсем приостановилась.

4. Тов. Коровченко незаконно отобрал мебель для Райпредставительства у эвакуируемых польских граждан Тухальской и Панчук.

5. Тов. Коровченко получил для аппарата Райпредставительства 22 литерных пайка, а выдал и израсходовал по фактическому наличию только 14 пайков, остальные же 8 пайков присвоил себе.

6. Заместитель Районного Представителя тов. Ермолаев не сумел использовать свои права заместителя Райпредставителя и вскрыть незаконные действия тов. Коровченко, а наоборот, своими поступками, выразившимися в выпивках в помещении Райпредставительства и появлении в нетрезвом виде в общественных местах, способствовал подрыву своего авторитета.

Исходя из вышеуказанного, приказываю:

1. За необеспечение работы по эвакуации польских граждан, за незаконные действия и злоупотребления своим служебным положением, -

Районного Представителя Главного Представителя Правительства УССР по эвакуации польских граждан с территории Украины по Рава-Русскому району тов. Коровченко от работы отстранить и направить в распоряжение ЦК КП(б)У.

Просить ЦК КП(б)У привлечь тов. Коровченко к строгой ответственности.

2. Заместителю Райпредставителя по Рава-Русскому району тов. Ермолаеву за неэтичное и нетактичное поведение объявить сторогий выговор и отозвать его в распоряжение Главного Представителя Правительства УССР.

3. С настоящим приказом ознакомить всех Районных Представителей и их заместителей.

Главный Представитель Правительства УССР Цоколь

С подлинным верно:

ЦДАГОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1420, арк. 195–196.

№ 126

Доповідна записка депутата Верховної Ради УРСР Голові Президії Верховної Ради УРСР про виселення українців з Холмщини

1 грудня 1944 р.

Совершенно секретно

Председателю Президиума
Верховного Совета
Украинской Советской Социалистической Республики
тов. Гречухе

От депутата Верховного Совета УССР
по Чемировецкому избирательному округу
полковника Волкова А. М.

Докладная записка

В дополнение к докладной записке от 27 августа с. г. за № 9-00389 сообщаю, что с августа месяца по настоящее время находясь на территории Польши и, в частности, на Холмщине, пришлось столкнуться с некоторыми фактами, заслуживающими нашего внимания.

Холмщина в большинстве своем заселена украинцами и только незначительная часть поляков. Здесь находят себе приют украинские националисты, которые проводят контрреволюционную работу, однако, в отличие от западных областей Украины, более глубже, законспирировались.

Западнее Холмщины население исключительно польское, и украинцы встречаются единицами.

На территории Польши имеется в наличии большое количество националистических партий и организаций, одна из которых в настоящее

время особенно активно проявляет себя – „АК" („Армия Краева"), направляя свои действия к срыву проводимых мероприятий Польским Комитетом Национального Освобождения и Красной Армией.

Практическая деятельность „Армии Краевой" заключается в следующем: по прямому указанию польского эмигрантского правительства, находящегося в Лондоне, участники „АК" держат спрятанным большое количество оружия, уклоняются от призыва в Польскую Армию, проводят усиленную агитацию – печатают и распространяют листовки, в которых призывают польское население не идти в Польское Войско Берлинга, не выполнять распоряжений ПКНО, не выполнять планы заготовок – не давать хлеба Красной Армии.

Необходимо отметить, что в связи с заключением соглашения между УССР и ПКНО о переселении из Польши украинцев, „АК" еще больше активизировала свою деятельность, стараясь сорвать эти мероприятия, повела активный террор по отношению членов комиссии по переселению и украинского населения, изъявившего желание выехать в Советский Союз.

Наряду с производством террора, совершают налеты, забирая скот и имущество у переселяющихся.

Несмотря на террор и грабежи, украинское население не отказывается от своих желаний выехать в Советский Союз, однако, высказывает мнение, как можно быстрее решить с переселением.

В резрезе выполнения задания правительства, мне лично со своей частью приказано обеспечить нормальный ход переселения Северной части Влодавского уезда, Люблинского воеводства ст. погрузки: Стульно, Сабибур и Орхувек – Уполномоченный по переселению Шемчук, где должна произвестись погрузка – 2000 семей. По состоянию на 30 ноября погружено и отправлено всего 200 семей.

Считаю, что практическое выполнение проводимых мероприятий по переселению на местах проходит слабо, причинами этому являются:

– медленно подвозится имущество к станциям погрузки за отсутствием транспорта;

– своевременно не подаются эшелоны, переселенцы вынуждены находиться на станциях по 7–8 суток;

– ожидающие погрузки в санитарном отношении не обеспечиваются, имеется угроза вспышки эпидемических заболеваний;

– подаваемые эшелоны совершенно не оборудованы (отсутствуют нары и печи) и в пути следования не сопровождаются медперсоналом.

Несмотря на некоторые трудности настроение переселяющихся хорошее. Среди переселенцев фиксируются такие разговоры: „Почему Холмщина не включается в состав УССР, ведь здесь почти одни украинцы и все хотят уйти от Польши". Одновременно в таких разговорах ссылаются на Ваше личное выступление и выступление Н. С. Хрущева на 6-й сессии Верховного совета УССР – когда вы говорили о Холмщине.

С целью активизации борьбы с „АК"овским подпольем и обеспечения нормального хода переселения проведено нами ряд мероприятий:

а) взяты под охрану станции погрузки, и оказываем необходимую помощь уполномоченным по переселению и самим переселенцам с точки зрения охраны их имущества;

б) с 20 октября по 30 ноября с. г. арестовано 600 человек активных „АК"овцев, изъято оружие:

Огнеметов	– 1
Стволов к пушке	– 2
Ручных и ст. пулеметов	– 9
Стволов к пулеметам	– 2
Лент к ст. пулемету	– 2
Винтовок-карабинов	– 58
Автоматов	– 7
Пистолетов и наганов	– 18
Гранат	– 79
Арт. снарядов	– 1646
Патронов разных	– 38026
Пороха	– 1 ящик
Ракетниц	– 2
Сигнальных ракет	– 66
Раций	– 3
Телефонных аппаратов	– 8
Кабеля	– 3000 метров.

По вопросу наиболее успешного проведения мероприятий по переселению и создания условий переселяющимся, как на пунктах погрузки, так и в пути следования прошу Вашего вмешательства.

Полковник Волков

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 790, арк. 92–93.

№ 127

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) України про виселення українців з Польщі та політичні настрої населення

3 грудня 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
товарищу Коротченко
гор. Киев

Докладная записка
„Об эвакуации украинского населения
с территории Польши и политических настроениях".

По состоянию на 1 декабря 1944 г. в 13-ти уездах Польши подано заявлений эвакуироваться на территорию Украинской ССР – 36171 хозяйство с общей численностью членов семей 133587 человек.

По отдельным уездам количество проживающего населения и подавшего заявления на эвакуацию характеризуется такими данными:

Наименование уездов	Общее число проживающ. населен.		Число подавших заявления	
	хозяйств	членов семей	хозяйств	членов семей
Билгорайский	5500	20634	3802	14762
Влодавский	6120	29000	2780	6500
Грубешувский	10000	40000	8899	32919
Замостьевский	1700	600	1377	4852
Красноставский	1540	5502	725	2175
Красновский	1000	4000	518	2000
Лисковский	11407	45628	800	3200
Любачувский	10201	48369	193	781
Перемышльский	21900	87822	113	410
Санокский	5000	20000	2545	12000
Томашувский	10000	40000	6420	23220
Хелмский	9789	34121	7637	29333
Ярославский	16000	60000	362	1435
Итого:	**110157**	**441082**	**36171**	**133587**

Наименование уезда	Число семейств, подавших заявления на эвакуацию		Увеличилось
	на 20.II	на 1.XII	
Билгорайский	13218	14762	1544
Влодавский	6103	6500	397
Грубешувский	31524	32919	1395
Замостьевский	4852	4852	–
Красноставский	1806	2175	369
Красновский	–	2000	2000
Лисковский	8710	15200	6490
Любачувский	569	781	212
Перемышльский	410	410	–
Томашувский	22350	23220	870
Хелмский	23102	29333	6231
Ярославский	1435	1435	–
Итого:	**114079**	**133587**	**19508**

Таким образом сопоставляя численность проживающего украинского населения с количеством населения подавшего заявления на эвакуацию следует констатировать, что изъявивших желание эвакуироваться недостаточно, особенно в Влодавском, Лисковском, Любачувском, Перемышльском и Ярославском уездах. Однако в процессе проведения дальнейшей работы, заявления продолжают поступать в массовом порядке, в ряде уездов целыми населенными пунктами.

Рост подачи заявлений с 20 ноября по 1 декабря 1944 года характеризуется такими данными (див. поперед. стор.):

Примечание: по Лисковскому уезду показано 12000 чл. семей, подавших заявления в Санокском уезде, так как на 20. XI. 44 г. данные этих уездов показывались там же.

Необходимо отметить, что за это же время, т. е. с 20 ноября по 1 декабря 1944 г., уточняя данные о количестве проживающего украинского населения в Польше, количество членов семей увеличилось на 68478 человек.

Подавшие заявления эвакуироваться изъявили желание выехать в основном в восточные области Украины для работы в колхозах.

Поступление заявлений на выезд в восточные области характеризуется такими данными:

Наименование области, куда изъявили желание эвакуироваться	Колич. хозяйств	Примечание
а) Восточные области УССР		
Запорожскую	8023	
Днепропетровскую	5703	
Херсонскую	5305	
Одесскую	5235	
Николаевскую	2268	
Прочие	84	
Итого:	26618	
б) западные области УССР		
Волынскую	1430	
Ровенскую	1092	
Тернопольскую	536	
Львовскую	370	
Дрогобычскую	26	
Станиславскую	26	
Итого:	3480	
Всего:	30098	

Примечание:

От некоторых Райуполномоченных полные данные о изъявивших желание эвакуироваться в разрезе областей не поступили.

Фактически эвакуировано с территории Польши 3378 семейств, что составляет 12931 чел.

Эвакуирующиеся направлены в такие области

Наименование областей, куда направлены эвакуирующиеся	Колич. семейств
Запорожскую	1247
Николаевскую	505
Днепропетровскую	434
Одесскую	323
Херсонскую	228
Тернопольскую	230
Львовскую	53
Ровенскую	36
Волынскую	31
Станиславскую	11
Прочие	1
Итого:	3099

Примечание: На отправленные 279 семейств сведения (в какие области эвакуированы) еще не поступили.

Для эвакуации этого населения использовано железнодорожных вагонов и платформ 1661.

Подготовлено к эвакуации 5945 семейств или 21230 человек, которые не эвакуируются из-за отсутствия железнодорожного транспорта.

Малочисленность технического состава работников у районных уполномоченных задерживает темпы оформления населения к эвакуации, в основном задерживается производство описи имущества, оставляемого эвакуируемыми.

Отсутствие железнодорожного транспорта, несвоевременная подача вагонов, особенно Управлением Львовской железной дороги, намного задерживает темпы отправки населения, что привело к тому, что подготовленные к отправке 5945 семейств в ожидании вагонов не эвакуируются.

Это создает разные кривотолки среди эвакуируемых и в связи с наступившими холодами невозможно держать население на станции по 5-6 дней в ожидании транспорта, учитывая, что большинство из них не имеют зимней одежды. Враждебные нам элементы это могут использовать в пропаганде на срыв проводимых мероприятий.

Настроения
украинского населения.

Настроение украинского населения к проводимым мероприятиям по эвакуации в основном хорошее. За десятки километров продолжают приходить целые делегации с просьбой скорее эвакуировать их из Польши. Это подтверждается количеством поданных заявлений на эвакуацию за последнюю декаду ноября месяца 1944 г. (19508 чел.).

Вражеская деятельность АКовцев и ОУНовцев к эвакуации украинского населения.

Центральный провод ОУН обратился с письмом к АКовцам воспрепятствовать проводимым мероприятиям по эвакуации украинского населения путем создания невозможных условий для работы комиссий, обстрела населенных пунктов, где проводится работа по подготовке населения к эвакуации, убийства членов комиссии, грабежей населения, изъявившего желание выехать на Украину и т. п.

В результате этого участились случаи открытого грабежа со стороны АКовцев скота, домашних вещей и другого имущества, которые сопровождаются убийствами населения, изъявившего желание эвакуироваться, а также покушениями на наших работников, так, например:

В ночь на 11 ноября с. г. в с. Курманы Белопольской волости Грубешувского уезда банда АКовцев проникла в дом учителя Бачинского, подавшего заявление на эвакуацию, убила его, ранила жену и изнасиловала 14-ти летнюю дочь.

В ту же ночь в с. Белополье Грубешувского уезда банда АКовцев, ворвавшаяся в дом крестьянина Солоба, избила жену, изнасиловала 14-ти летнюю дочь и ограбила.

В совершении этих гнусных преступлений органами ОКР „Смерш" изобличен и арестован комендант Белопольской волостной милиции Соколинский.

В ночь на 13 ноября с. г. в селе Белополье у гр. Кочура АКовской бандой взята лошадь, корова, двое свиней и домашние вещи.

15 ноября с. г. банда АКовцев, численностью 30 чел., в с. Турки Хелмского уезда ограбила 6 семейств украинского населения.

18 ноября с. г. в колонии Неделовичи, Хелмского уезда АКовцами убита подавшая заявление на эвакуацию крестьянка Нога Антонина.

В с. Бонча Красноставского уезда в конце ноября месяца с. г. банда АКовцев, численностью 30 чел., ограбила скот и имущество 7 семейств украинского населения.

Уходя, бандиты заявили:

„Это Вам за то, что едете в Россию, мы вас оставим голыми".

Во Владавском уезде активно действует банда АКовцев, возглавляемая главарем под кличкой „Марс", терроризирующая украинские села Воле-Верещанской волости, где в большинстве своем население изъявило желание на эвакуацию.

В этих селах в ноябре с. г. помимо совершенных АКовцами ряда грабежей скота и имущества в украинского населения, убит военный комендант и 6 красноармейцев.

Борьбу с АКовскими бандформированиями ведут внутренние войска НКВД.

В ноябре месяце с. г. во Влодавском уезде разгромлена активно действующая бандгруппа, возглавляемая АКовцем под кличкой „Ярема", убито 16 бандитов, в том числе главарь банды „Ярема" и 28 взято в плен.

В с. Бонча Красноставского уезда войсками НКВД 22 ноября с. г. арестовано 15 человек АКовцев, принимавших участие в грабежах населения.

В связи с тем, что центральный провод ОУН обратился с письмом к АКовцам, всячески воспрепятствовать проведению мероприятий по эвакуации населения, и АКовцы проводят его в жизнь, казалось бы взаимоотношения между ними должны были измениться, однако, со стороны ОУНовцев продолжают иметь место убийства поляков. Например:

24 ноября с. г. в с. Затворница Лисковского уезда убит комендант польской милиции, два милиционера и одна женщина уведена в лес.

В конце ноября месяца с. г. в с. Пашово Лисковского уезда ОУНовцами вырезано и ограблено 6 польских семей, в том числе семья солтыса села Пашово.

Оперирующие в Лисковском уезде ОУНовские бандформирования за последнее время особо начали себя проявлять и терроризировать польское население. В связи с этим отношения поляков к проводимым мероприятиям по эвакуации населения резко изменились. Если они раньше вели агитационную работу, направленную против эвакуации, так сейчас они говорят: „Мы Вам дадим лошадей, людей, сами будем помогать, только заберите от нас этих бандеровцев" (заявление коменданта милиции Балигрудской волости Лисковского уезда и вуйта той же волости).

Необходимо отметить, что ОУНовские бандформирования имеют большую поддержку населения Лисковского уезда.

Наряду с проведением грабежей и убийств польского населения, ОУНовские бандформирования, оперирующие в Лисковском уезде с половины ноября месяца с. г., начали активно проявлять себя в отношении военнослужащих Красной Армии и сотрудников райуполномоченного по эвакуации населения.

19 ноября с. г. в с. Гочев Лисковского уезда ОУНовцы готовили нападение на работавших в этом селе референтов райуполномоченного т. т. Яшкина и Тараклия. Об этом стало известно военному коменданту с. Гочев, который предупредил последних о необходимости перейти на другую квартиру, что ими и было сделано. Ночью на ранее занимаемую ими квартиру явилась группа ОУНовцев, но, не обнаружив Яшкина и Тараклия, ушла.

В ночь на 20 ноября с. г. в г. Лиско ОУНовцами совершено покушение на регулировщиков Красной Армии.

22 ноября с. г. по дороге между селами Циена-Лискова и Бук совершено покушение на референта райуполномоченного тов. Галичия, которого ОУНовцы, видимо, пытались взять живым, набросились на него, но, благодаря тому, что он сумел нанести удар в лицо нападающему и воспользовавшись наступающей темнотой, скрылся.

25 ноября с. г., вечером, сотрудники райуполномоченного тт. Зиньковский и Сергеев, возвращаясь с работы на квартиру, были обстреляны ОУНовцами из-за угла соседнего дома у самой квартиры.

25 ноября с. г., вечером, в г. Лиско на регулировщика Красной Армии ОУНовцами брошена граната. Граната не разорвалась.

25 ноября с. г. в с. Нижняя Жерница Лисковского уезда убиты капитан и лейтенант Красной Армии.

В Лисковском уезде оперируют бандгруппы под руководством ОУНовцев „Громенко", „Черного", „Крисового", „Дуба" и остатки разгромленной бандгруппы главаря „Искры", которые, помимо проведения широкой агитации против эвакуации, угрожают украинскому населению грабежами и убийствами.

Наряду с этим в селах Ропенской и Волковинской волостей бандой „Громенко" распространяются листовки, исходившие от руководства антибольшевистского комитета (НАК), (копия листовки прилагается).

Любачувский уезд с момента оккупации немцами являлся центром формирования УСС (українські січові стрільці). В гор. Любачуве во время оккупации немцами длительное время находились члены провода ОУН (Краковской и Львовской обл.), которые контактировали работу ОУНовских формирований, поэтому Любачувский уезд и сейчас наиболее насыщен ОУНовцами, которые проводят агитацию, направленную на срыв мероприятий по эвакуации украинского населения с территории Польши.

За последнее время ОУНовцы не только проводят агитационные работы, но и применяют насилие к лицам, изъявившим желание выехать на Украину.

В 4-х волостях Любачувского уезда, где проживает преобладающее большинство украинского населения, до сих пор нет польских властей, так как со дня освобождения от немецких оккупантов территории этих волостей, взяли власть в свои руки украинцы.

За все время работы комиссии по эвакуации украинского населения подано 193 заявления изъявивших желание эвакуироваться на Украину, из которых почти половина ОУНовцев.

Характерно, что при оформлении выезда на Украину изъявивши желание открыто заявляют о принадлежности их к различным украинским националистическим организациям, так,

например:

а) члены ОУН

б) члены УОТ (українське освітове товариство)

в) членов УДК (український допомоговий комітет)

и др., при чем сдают личные документы, подтверждающие принадлежность их к националистическим организациям, так, например: Биль Иван 1924 г. рождения, участник польских погромов, сдал удостоверение личности, подтверждающее о том, что он является действительным членом „Українського національного об'єднання" (УНО). (Бланк удостоверения изготовлен в Берлине).

Подавшая заявление эвакуироваться на Украину Дедушкова Стефания, член Стрийского Окружного провода ОУН, в числе сданных личных документов так же сдала членский билет с отметками об уплате членских взносов и ряд других.

В процессе работы по эвакуации населения имели место случаи попыток пробраться на территорию УССР немецких пособников и других к/р элементов, в эвакуации которым отказано:

а) В Лисковском уезде отказано в эвакуации, как немецким пособникам и подозреваемым в принадлежности к немецким разведорганам, 8 чел.

б) Во Влодавском уезде отказано в эвакуации и материалы переданы в польские органы обеспеченства для привлечения к ответственности, как предателей, 4 чел.

в) Арестовано активных ОУНовцев на контрольно-пропускных пунктах пограничных частей при эвакуации на Украину по материалам заместителя райуполномоченного Лисковского уезда 3 человека.

Приложение: листовка на 1 листе.

Зам Главного Уполномоченного
Правительства Украинской ССР по эвакуации Кальненко

3 декабря 1944 г. г. Люблин

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23., спр. 790, арк. 184–193.

№ 128

Телеграма керівників Хирівського району Львівської області Голові Раднаркому УРСР про умови перевезення українців з Польщі

8 грудня 1944 р.

Из Хирова 8. 12. 1944
Председателю СНК УССР т. Хрущеву

копия: секретарю Дрогобычского ОК КП(б)У Алексеенко Н.

Переселенцы-украинцы из Польши направляются в открытых вагонах. Имеют место на станции Хиров смертность, обморожения, падеж скота. Картофель и овощи замерзают. Уполномоченные СНК необходимых мер при отгрузке и отправлении не принимают, а также обеспечением питанием.

Вышеуказанное создает нездоровые настроения переселенцев. Просим принятия срочных мер, подачи крытого порожняка для перегрузки и ускоренной отправки к местам назначения.

Секретарь Хировского РК КП(б)У Дуличенко
Председатель исполкома райсовета Тимченко
Начальник станции Хиров
инженер-капитан движения Засыпкин

ЦДАГОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1746, арк. 46.

№ 129

Заява державного секретаріату США з приводу радянсько-польського кордону та переселення національних груп

18 грудня 1944 р.

Заявление г-на Стеттиниуса,
опубликованное 18 декабря 1944 года.

Правительство Соединенных Штатов определенно высказывается в пользу сильного, свободного и независимого польского государства с ничем не ущемленным правом польского народа организовать свою внутреннюю жизнь так, как он считает это нужным.

Правительство Соединенных Штатов неизменно придерживалось политики, заключающейся в том, что вопросы, касающиеся границ, должны быть оставлены открытыми до окончания военных действий. Как сказал г-н Хэлл в своем выступлении 9 апреля 1944 года, „это не означает, что некоторые вопросы не могут быть и не должны быть тем временем решены путем дружественных переговоров и соглашения". Что касается будущих границ Польши, то, если взаимное соглашение будет достигнуто Объединенными Нациями, непосредственно заинтересованными в этом, Правительство Соединенных Штатов не имело бы возражений против такого соглашения, которое смогло бы явиться существенно важным вкладом в дело ведения войны против общего врага. Если в результате такого соглашения Правительство и народ Польши решат, что интересы польского государства требуют переселения национальных групп, Правительство Соединенных Штатов в сотрудничестве с другими Правительствами поможет Польше, насколько это будет возможно, осуществить такое переселение. Правительство Соединенных Штатов продолжает придерживаться своей традиционной политики отказа от предоставления гарантии каких-либо определенных границ. Правительство Соединенных Штатов стремится к созданию всеобщей организации безопасности, через посредство которой Соединенные Штаты вместе с другими государствами – членами этой организации возьмут на себя ответственность за поддержание всеобщей безопасности.

Провозглашенной целью Правительства Соединенных Штатов, при условии одобрения со стороны законодательного органа, является оказание помощи странам, освобожденным от врага, в деле восстановления разрушенного войной и, таким образом, предоставление их народам возможности принять участие в качестве полноправных партнеров в деле создания большего благополучия и более безопасной жизни для всех мужчин и женщин. Это относится к Польше в такой же степени, как и к другим Объединенным Нациям.

Политика Правительства Соединенных Штатов в отношении Польши, изложенная выше, имеет целью достижение провозглашенных основных принципов внешней политики Соединенных Штатов.

Опубл.: Переписка председателя Совета Министров СССР с президентами США и премьер-министрами Великобритании во время Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. – М. – 1976. – Т. 11. – С. 185-186.

№ 130

Доповідна записка заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) України про опір поляків переселенській акції

19 грудня 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. Коротченко Д. С.

Докладная записка
О ходе эвакуации польских граждан с территории УССР
и отрицательных проявлениях среди поляков.

По состоянию на 15 декабря 1944 г. по западным областям УССР поступило заявлений от польских граждан на выезд в Польшу от 37716 семейств, с общим количеством членов семей – 107369.

По отдельным Районным Представительствам поступление заявлений на выезд характеризуется следующими данными:

№ п/п	Наименование райпредставит.	Количество семей, изъяв. желание эвакуироваться	Общее количество членов семей
1.	Луцкое	6536	20978
2.	Ковельское	3284	10837
3.	Вл. Волынское	2540	8334
4.	Ровенское	6299	21474
5.	Дубненское	1821	5649
6.	Кременецкое	1912	5803
7.	Львовское	2255	4396
8.	Бродское	1271	4032
9.	Рава-Русское	362	1243
10.	Золочевское	230	563
11.	Ходоровское	36	101
12.	Каменка-Бугское	168	553
13.	Дрогобычское	323	735
14.	Самборское	687	1958
15.	Стрийское	190	442
16.	Станиславское	8031	15011
17.	Тернопольское	1118	3598
18.	Чертковское	653	1662
	Итого:	37716	107369

В этот же период эвакуировано на территорию Польши – 1802 семейства, с общим количеством 4195 человек.

В областном разрезе эвакуация поляков характеризуется следующими данными:

№ п/п	Название областей	Эвакуировано семей	Общее количество человек
1.	Волынская	646	1759
2.	Ровенская	465	1262
3.	Львовская	584	990
4.	Дрогобычская	53	75
5.	Станиславская	18	40
6.	Тернопольская	36	69
	Итого:	1802	4095

В декабре м-це с. г. по договоренности с Главным Уполномоченным ПКНО будет отправлено с территории УССР в Польшу 4000 семейств.

Политнастроения и реагирования польского населения.

До сего времени продолжают иметь место резкие отрицательные настроения и реагирования среди поляков по вопросу эвакуации польского населения в Польшу. Все отрицательные высказывания можно разделить в основном на три направления:

1. Отстаивание претензий на земли Зап. Украины.

2. Надежда на возникновение войны между Англией и Америкой с одной стороны и Советским Союзом с другой и участие в этой войне Польши против СССР за свою независимость.

3. В связи с тяжелыми материальными условиями на территории Польши в настоящее время и недовольство деятельностью ПКНО.

Конкретно отрицательные высказывания по каждому вопросу таковы:

Житель гор. Львова – Солярский Казимир Станиславович, работающий завхозом детдома №1, по вопросу эвакуации польского населения заявил:

„Тайные группы польских националистов дали команду полякам не выезжать в Польшу, т. к. Рузвельт свое обещание выполнит по вопросу возврата Польше территории в границах до 1939 года".

Житель гор. Львова – Романович Станислав Михайлович, без определенных занятий, среди своего окружения говорит:

„Регистрироваться на выезд в Польшу совершенно не надо, т-к Львов скоро будет польским городом. Польские подпольные организации продолжают вести агитацию против выезда. Нам всем полякам надо этого придерживаться".

„Западная Украина принадлежит Польше, и народ отсюда никуда не должен ехать. Пусть Советское Правительство переселяет своих, а нас не трогает, мы живем на своей земле, т. е. принадлежащей Польше.

С переселением так не будет, как хочет Советское Правительство, а будет так, как скажет Англия и Польша; Польша была и будет такой, какой она была до 1939 года". (Жит. гор. Черткова, поляк Думанский).

„Со своей родной земли я добровольно никуда не уеду и выеду только в том случае, когда меня отправят под конвоем". (Жит. г. Луцка Гичар Бронислава – домохозяйка).

Помощник пекаря пекарни № 4 гор. Львова – Масляк Михаил, призывая рабочих не выезжать из гор. Львова, говорит:

„Заключенный договор между Люблинским и Советским Правительством в отношении границ – еще не есть окончательный и законченный. Конец войны с Германией не будет являться концом войны вообще. Мы будем бороться за настоящую великую Польшу, за Львов и другие города и земли".

Яникий Леон Владиславович, работающий ветврачем Львовской заготживконторы, среди своих сослуживцев заявляет:

„Вряд ли какой дурак сейчас поедет в Польшу, ибо не так долго протянется время, и Советы все же уйдут из гор. Львова. Львов будет польским с помощью Англии и Америки".

„Многие поляки регистрируются в польское войско лишь потому, что доверяют генералу Стшелецкому, который известен во Львове как активный участник „Армии Краевой".

(Жит. г. Львова, Дмитрах, без определенных занятий).

„Вообще-то оставаться в Советском Союзе – это равносильно самоубийству, однако из Львова я не уеду, т. к. не получил на то указаний из Лондона". (Жит. гор. Львова – Барб Юзеф).

„Русские видят, что никто из поляков из г. Львова не уезжает, поэтому согласились на присоединение Львова к Польше.

Волынь также будет принадлежать к Польше, т. к. в скором будущем из-за этого начнется война между Англией и СССР.

– Я сейчас уезжаю за Буг, но имею полную надежду в скором времени возвратиться обратно на свою землю. Из этих соображений свои личные вещи я не распродаю, а поручаю на хранение своим знакомым". (Шуберт Софья, полька, жит. г. Луцка).

„Я никуда не собираюсь выезжать, т. к. мне приказано остаться здесь и ждать пока сюда придет Польша". (Жит. г. Тернополь, Вильчек Войцех Якубович).

Домбровский Юзеф, житель гор. Тернополя, бухгалтер Штаба МПВО, встретив своего знакомого – налогового инспектора Горфо Чайковского Мечислава Ивановича, в разговоре последнему заявил с угрозой:

„Что, ты, я слыхал, собираешься выехать в Польшу? Ну что ж, выехать можно, но смотри, чтобы ты себе не нажил зла. Ты думаешь мы ничего не знаем. Подземная все видит".

Отрицательные настроения по вопросу материальных затруднений на территории Польши и недовольства деятельностью ПКНО сводятся к следующему:

Письмоносец Львовского Главпочтамта Вавтушек Казимир Михайлович по вопросу Люблинского соглашения говорит:

„Я в Польшу не поеду, т. к. там очень много народа и все сильно дорого. – Хлеб стоит 4000 рубл. один цент. Так что лучше буду жить на Украине".

„В Польшу я не поеду, т. к. жизнь там не лучше, чем здесь, а даже хуже". (Фадиц Розалия – жит. с. Свирж, Перемышлянского р-на).

„Я бы поехал в Польшу, но боюсь зимы. А главное в Польшу ехать опасно, потому что там враждебно относятся к приезжим из СССР полякам. Ничего им не дают и не создают должных условий для жизни. А, уезжая из СССР, приходится бросать все имущество". (Кирнберг – жит. г. Черткова).

„В Польшу нам ехать незачем. Нам и при Советской власти будет жизнь неплохая. Здесь хорошая плодородная земля, которую за нами закрепят. А ехать в Польшу – это значит не иметь хорошей плодородной земли и работать на панов-поляков". (разговор среди бедняцкой части населения г. Черткова).

Наряду с вышеприведенными отрицательными высказываниями, отмечены факты чисто антисоветских провокационных высказываний со стороны враждебного элемента из среды поляков.

Так например, житель гор. Черткова Бандура в разговоре по вопросу переселения поляков в Польшу заявил:

„Переселение Советами поляков в Польшу имеет целью уничтожение людей и захват их имущества. Едущие поляки должны будут оставить свое имущество, не имея гарантии на то, что в Польше их убытки возместятся. А поэтому ехать в Польшу мало найдется охотников".

Рабочий Львовской электростанции Адамович Казимир среди рабочих заявил:

„Англия и Америка продали Польшу, и теперь Советы начинают прижимать поляков – начали присылать повестки об отправке на работу в Сибирь. Остается одно – либо уезжать в Польшу, либо ехать замерзать в Сибирь".

„Советское Правительство поляков высылает потому, что польские солдаты оказались предателями. Очень много польских солдат перешло на сторону немцев.

Я родился на Украине, здесь же и буду умирать". (Сливский Михаил – жит. с. Остров Краснянского р-на Львовской области).

„Придется все же выезжать полякам за Буг, т. к. Советы накладывают непосильные налоги, а через некоторое время предложат вступить в колхозы. Лучше ехать за Буг, чем быть в Сибири". (Романовский Болеслав – жит. с. Носачевичи Рожищанского р-на Волынской области).

Необходимо отметить, что со стороны ряда работников аппаратов районных Уполномоченных ПКНО имеют место явно враждебные действия и факты распространения агитации, направленные на срыв Люблинского соглашения.

Так например, Уполномоченный ПКНО по Луцкому району Лясковский, возвратившись с совещания из гор. Львова, сотрудникам польской комиссии говорил:

„Во Львове с вопросом переселения не спешат, поэтому нам тоже нечего спешить, при этом не пропускать тех лиц, которые сочувствуют Советскому Государству".

Работник польской комиссии во Вл. Волынском Окляновский на запросы поляков, обращающихся в комиссию по вопросам переселения за Буг, говорит:

„Мы ведь в комиссии и должны говорить полякам, чтобы они записывались на выезд. Но было бы лучше, если бы все поляки сидели на местах и не выезжали за Буг".

Представители Польской Комиссии в Луцке – Водницкий и Краевская Галина, ведущие работу по переселению в Рожищанском районе Волынской области, польскому населению „разъясняют", что государственные поставки полякам сдавать не обязательно, т. к. лица, записавшиеся на выезд в Польшу, являются уже польскими гражданами, поэтому советские законы на них не распространяются.

Польский Уполномоченный по Львовскому району Рогер дал указание подведомственным ему польским референтам проверить всех лиц, желающих выезжать в Польшу, на предмет выявления их принадлежности к „фольксдойч". На основании этого распоряжения польские референты тщательно проверяют документы у лиц, подающих заявления на выезд, и в случае отсутствия документов, удостоверяющих принадлежность к „фольксдойч", при наличии польских и советских документов, отказывают в оформлении на выезд и требуют дополнительных справок от домоуправления о деятельности в период немецкой оккупации.

Эти действия Польского Уполномоченного отрицательно отражаются на ходе подачи заявлений о выезде в Польшу, т. к. лица, получившие по этой причине отказ на выезд, распространяют об этом слухи среди населения гор. Львова.

Наряду с распространением враждебными элементами агитации, направленной на срыв Люблинского соглашения, имеют место случаи распространения листовок, призывающих не эвакуироваться с территории УССР и наносящих угрозы польскому населению, желающему эвакуироваться.

Так, 10. XII. 44 г. в гор. Дрогобыче были выявлены листовки, написанные от руки, в которых говорится, что сотрудники Уполномоченного ПКНО по Дрогобычскому р-ну Круковский, Янковский и Закшевские (отец и сын) погибли позорной смертью за то, что согласились эвакуироваться и работать в аппарате польского Уполномоченного, что так будет и со всеми поляками, которые будут эвакуироваться.

Действительно Круковский, Янковский и Закшевские работают в качестве референтов Уполномоченного ПКНО по Дрогобычскому р-ну и являются жителями гор. Дрогобыч, известные всему населению, но они не только не убиты, им даже никто никогда не угрожал за время их работы в комиссии.

Несколькими днями раньше в г. Дрогобыче были обнаружены листовки следующего содержания:

„Любимые дети. Не знаю, сумею ли я прибыть вовремя к Вам, чтобы быть с Вами в день Св. Николая.

Прежде всего не дано мне паспорта, а без него не имею права здесь жить. Поэтому я должен жить потихоньку, скрываться, чтобы меня не забрали на работу.

Все теперь здесь должны работать, только они сами как-то мало работают, жен своих и детей от работы уклоняют.

Боюсь чтобы меня в Войско Польское не взяли. Знаю, что Войско Польское стоит против немцев. Видел как наши „союзники" разоружили имя польское, которое стояло с немцами заодно. Видел, как эти наши „союзники" помогают нам против немцев в союзном отношении. У Варшавы стояли, смотрели и не дали никакой помощи, хотя и видели, как они сильно пострадали и сегодня наверное погибли в том „союзе".

Видел я это „их" войско польское – мундир похож на наш, даже флик прицеплен, только советы дают приказы по русскому.

Задержали меня по дороге и заявили, чтобы я выехал за границу, т. к. здесь нет Польши. Как же это? Столько лет хожу здесь к детям польским, а теперь это стало чужое? Не дождаться Вам этого, думаю себе. Я уверен в том, что никто из поляков отсюда не уедет, поскольку эти земли были и безусловно будут польскими.

Больно было бы мне, если бы Ваша мамочка или папочка записались на выезд. К кому же я тогда здесь приеду, если Вас здесь не будет? Не уезжайте, любимые дети. Правда, Вам здесь тяжело, потому что всем кругом тяжело. Но это Вы выдержите, потому что Вы есть верные солдаты Польши. Не долго уже. Скоро Ваш труд закончится, а тогда Польша крепко прижмет Вас к сердцу, а я большим самоходом приеду к Вам с подарками.

Св. Николай".

В гг. Черткове, Тернополе, Самборе и др. на вывешенных нами объявлениях о порядке эвакуации были наклеены листовки, в которых указывалось, что эвакуация польского и еврейского населения за Буг отменяется.

Заместитель Главного Представителя
Правительства УССР – полковник Гребченко

19 декабря 1944 г.

№ 040
г. Луцк
исп. Максименко

ЦДАГОУ. Ф.1б, оп. 23, спр. 790, арк. 215-222.

№ 131

Інформаційний листок політуправління Першого Українського фронту про хід переселення українців з прифронтових повітів

28 грудня 1944 р.

О ходе переселения украинского населения в СССР
из уездов Польши, находящихся в полосе Фронта
(Специальный выпуск)

Содержание:

1. Данные о ходе переселения на 7 декабря 1944 года.
2. Настроения украинского населения, подлежащего переселению.
3. Обострение украинско-польской вражды.
4. Насилия „АК"овцев по отношению к украинцам-переселенцам.
5. Активизация бандеровских банд в юго-восточных уездах.

6. Польские власти и переселение.

7. Отношение православного и греко-католического духовенства к переселению украинцев в СССР.

8. О некоторых практических вопросах переселения.

1. Данные о ходе переселения на 7 декабря 1944 года.

На 7 декабря 1944 г. из Польши в СССР переселилось 14035 украинцев, составляющих – 3748 хозяйств. В том числе переселилось из уездов, входящих в полосу 1-го Украинского фронта:

Переселяются в области	Хозяйств	Душ
Билгорайский	270	1121
Грубешувский	646	2414
Замостьевский	380	1224
Красноставский	217	834
Любачувский	20	82
Перемышльский	11	17
Томашувский	771	3005
Ярославский	267	1107

Таким образом, лучше всего идет переселение в северной группе уездов (Билгорайский, Грубешувский, Замостьевский, Красноставский, Томашувский). Хуже всего – Перемышльском и Любачувском уездах, в которых сосредоточено свыше 140 тыс. украинцев.

Переселяются в основном в южные области Украины.

(Данные по всем уездам Польши).

Переселяются в области	Хозяйств	Душ
Запорожскую	1375	5195
Николаевскую	624	2352
Днепропетровскую	580	2110
Одесскую	519	1890
Херсонскую	324	1332
Тернопольскую	230	880
Львовскую	86	401
Волынскую	31	102
Ровенскую	26	81
Станиславскую	3	12

2. Настроения украинского населения, подлежащего переселению.

По Билгорайскому, Грубешувскому, Замостьевскому, Томашувскому, Красноставскому уездам настроение украинского населения, подлежащего переселению – хорошее. Преобладающая часть украинцев в этих уездах уже подали заявления о переезде в Советский Союз.

Хуже настроение украинцев, проживающих в Любачувском, Перемышльском, Ярославском уездах, особенно в чисто украинских селах, а также в селах, где украинцы составляют большинство. В этих уездах заявлений о переселении подано немного: наблюдается активизация бандеровских банд.

Большинство украинцев, проживающих в районах восточнее реки Сан, рассматривает переход этих районов к Польше, как временное явление. В меньшей степени эти настроения распространены в уездах бывшей Холмской губернии России.

При этом нередко украинцы ссылаются на заявление Н. С. Хрущева, сделанное им на сессии Верховного Совета УССР, о том, что земли Холмщины, Грубешува, Ярослава и т. п. украинский народ рассматривает, как исконно украинские земли.

Военный комендант м. Тарногруд, Билгорайского уезда, получил „прошение" от гр-на Кузьминского, предлагающего включить бывшую Холмскую губернию в состав СССР. Кузьминский приложил к своему прошению карту бывшей Холмской губернии.

Украинец Коваль (Замостьевский уезд) заявил:

„Плохо сделает Советский Союз, если допустит, чтобы Польша была самостоятельной страной. Польская земля полита кровью наших дедов, отцов, братьев и должна принадлежать России. Поэтому нам не нужно переселяться".

В Любачувском уезде нередки такие заявления украинцев:

„Эта земля была русской и должна остаться русской. Полякам место за Саном".

В селе Бушковичи, Перемышльского уезда, кузнец Романюк сказал представителям комиссии по переселению:

„Земля эта – исконно русская. Наши деды и прадеды проливали здесь кровь, и мы должны остаться на этой земле".

Имеется ряд фактов проявления патриотических настроений по отношению к Советской Родине, особенно в северных уездах.

В Замостьевском уезде переселяющийся украинец Пирог Андрей передал в фонд обороны свою мастерскую с оборудованием: токарным и сверлильным станками, слесарными тесками, 5-ю приводными ремнями.

В Томашувском уезде подавляющая часть украинцев хочет поскорей выехать и начать новую жизнь в колхозах Украины и на предприятиях. Многие из переселяющихся пострадали от немецких оккупантов, а также от польских реакционных банд. Приводим высказывания нескольких украинских женщин.

Мария Семеновна Тысс, крестьянка села Вериханы, Тарноватской волости говорит:

„Мой муж убит бандитами. Брат – шофер, паны у него отобрали автомашину. Сын, я и брат желаем скорей уехать в УССР. Брат будет работать шофером, сын будет учиться, а я поступлю на производство".

Екатерина Михайловна Войтович (село Тепин, волость Майдан-Гурный) заявила:

„Мой муж убит немцами в 1942 году. Сын был в лагере смерти – в Майданеке. Мое желание – поскорее быть на Украине. Через несколько дней украинцы нашей гмины едут, и с ними еду я. Скорее бы наступил этот день".

Марина Будойнович (село Телятин, той же волости) сказала:

„Только на Украине я буду знать, для чего живу. День приезда на Украину будет моим праздником".

В Билгарайском уезде многие переселяющиеся просят ускорить переселение; совсем нет случаев отказа выезжать или проявлений отрицательного отношения к переселению. Такие же настроения – в Красноставском и Грубешувском уезде, что отчасти связано с антиукраинским террором АК и ее агентуры в милиции: Украинцы требуют ускорить их отправку в СССР, пока их не ограбили бандиты, а ранее колебавшиеся приходят в комиссию по переселению и просят включить их в списки переселяющихся.

Эти же настроения видны также из хода мобилизации в Красную Армию. В северной группе уездов мобилизация в Красную Армию – прошла хорошо, в южной – значительная часть призывников-украинцев уклоняется от мобилизации.

Колебания многих украинцев в южной части уездов находят выражение и в том, что многие просят разрешить их ходокам осмотреть земли, на которые они будут переселяться.

Часть украинцев, подлежащих переселению, просит отложить отъезд до весны, мотивируя это отсутствием теплой одежды и обуви, трудностями переезда и устройства на новом месте в зимнее время. Так, в Горинецкой волости, Любачувского уезда, выезжают сейчас лишь отдельные семьи, основная масса украинцев хочет переселяться весной.

Нужно отметить, что во многих селах Перемышльского, Ярославского и Любачувского уездов крестьяне-украинцы занимают колеблющуюся, выжидательную позицию. Они внимательно присматриваются к тому, как относятся к переселению священники, учителя зажиточные крестьяне. Между тем, работники комиссий по переселению и работники комендатур часто не умеют подойти к священникам, учителям и влиятельным крестьянам, чтобы заручиться их содействием в работе по переселению.

3. Обострение украинско-польской вражды.

Национальная рознь между поляками и украинцами, по сообщениям из ряда уездов, продолжает обостряться. В Грубешувском уезде имели место кровавые расправы польских националистов над украинцами, о чем нами ранее сообщалось. В Синявской волости в ноябре было несколько случаев убийств как украинцев, так и поляков.

Кое-где польские власти проводят политику колонизации, запрещают говорить по-украински, закрывают украинские школы, разжигают своими действиями польско-украинскую национальную рознь.

Одна из жительниц села Венглувка обратилась на украинском языке в волость Корчина Кросненского уезда и получила от чиновника волости ответ: „Извините. Теперь у нас говорить можно только на польском языке. Сейчас ведь у нас государство польское".

В селе Венглувка Кросненского уезда, в школе учится 226 украинцев и 2 поляка, а преподавание ведется на польском языке.

Национальная рознь разжигается как польскими, так и украинскими реакционными националистическими организациями. Те же организации, действуя против переселения, одновременно притворяются сейчас сторонниками мирного сожительства поляков и украинцев. Этим прикрывается, в частности, т. н. Украинский Общественный Комитет в Перемышле, который по существу является легальным укрытием для бандеровцев. Местные польские власти формально не признают этого комитета, и в то же время не препятствуют его деятельности.

Имеются также и факты подлинных проявлений дружбы украинцев и поляков.

В гмине Яслиска Кросненского уезда состоялось собрание жителей деревень Посада и Долева – поляков и украинцев. На собрании были зачитаны манифест ПКНО и соглашение между правительством УССР и ПКНО о переселении украинцев из Польши на Украину и поляков – из Украины в Польшу. После этого выступил поляк Петр Кухорский, который сказал:

„У простого украинского люда и польского народа не было и нет никаких причин к вражде. Старое правительство Польши, а затем немецкие оккупанты разжигали между украинцами и поляками национальную рознь в своих интересах".

4. Насилия „АК"овцев над украинцами-переселенцами.

Благодаря своему политическому банкротству, а также в результате мер, принятых польскими властями и органами „Смерш", деятельность банд АК в ноябре-декабре значительно сузилась.

Тем не менее, в ряде мест АКовцы пытаются терроризировать украинцев, переселяющихся в СССР. Бандиты нападают на украинские села и обозы, грабят их, убивают украинцев, действуют различными провокационными способами: угрожают расправой, затевают судебные дела, через некоторых своих приверженцев или запуганных ими представителей местной власти незаконно накладывают на украинцев поставки и т. п.

В селах Замх, Ольховец и Боровец Билгорайского уезда, в селе Крупье Красноставского уезда бандиты из АК почти каждую ночь нападали на украинцев, избивали их, уводили коров, лошадей, забирали домашние вещи. В селе Крупье бандиты поймали украинскую девушку, агитировавшую за переселение в СССР, отрезали ей волосы и изнасиловали ее.

АКовцы ведут агитацию среди украинцев, чтобы те при переселении не брали с собой вещей:

„Все равно на границе, при проверке, все вещи отберут. В СССР все бедны, и поэтому советские власти не допустят, чтобы вы приехали туда с большим имуществом". В то же время в деревнях украинцам запрещают продавать свои вещи, рассчитывая на то, что перед отъездом они эти вещи бросят.

13-14 ноября в селе Ксенжастаны волости Комарув Томашувского уезда, у поляка Вишневского было совещание подпольной организации АК. На этом совещании обсуждался вопрос об отношении к украинцам, отъезжающим в СССР. Участники совещания приняли решение, чтобы поляки ничего не покупали у украинцев, отъезжающих в СССР, и тем самым вынуждали их задержать свой отъезд или же оставить в Польше больше имущества.

В селе Приорск волости Майдан Гурный 16 ноября к переселяющемуся в СССР украинцу Марухняк Н. М. явились 5 вооруженных поляков. Бандиты избили гр-на Марухняк, взяли у него лошадь и домашние вещи.

В селе Вульско-Лосинецкая гмины Пасеки, в ночь на 22 ноября к украинцу-переселенцу Дмитрица И. И. ворвались 6 вооруженных поляков, забрали лошадь, домашние вещи, избили хозяина и выстрелом из винтовки ранили 14-летнего мальчика.

В Томашувском уезде случаи ограбления украинского населения имеют место также в гминах Котлице, Тышовцы. Местные органы власти и польская милиция при этом бездействуют, жалобы украинцев расследуются медленно.

Есть попытки вредительства на железной дороге. 25 ноября на станцию Сусек был подан эшелон для погрузки переселяющихся украинцев. Отправка эшелона была задержана больше чем на сутки вследствие того, что ночью были отрезаны 30 шлангов воздушного тормоза вагонов.

В селах Замок, Ольховец, Тарногруд бандиты из АК подбрасывают анонимные письма украинцам. В волости Ксенжполь бандиты отобрали у сапожника 15 пар обуви, принадлежащей украинцам.

В Куриловской волости, Ланьцутского уезда, имеется несколько украинских сел. Жители их подвергаются частым бандитским налетам. В середине октября по 17 ноября в этих селах было 20 случаев грабежа и 3 убийства. Бандиты забрали у крестьян-украинцев лошадей, повозки, хлеб, свиней, теплую одежду и другое имущество, свозили в Шагдинский и Куриловский леса, в которых прятались бандиты АК.

В волостях Крылув и Ментке Грубешувского уезда в результате антиукраинского террора АКовцев, 90% домов в украинских селах сожжено и разрушено, население разбежалось. Остались неубранными тысячи гектаров посевов. По инициативе военного коменданта, польские власти послали на уборку посевов жителей Грубешува и соседних сел. Вышедшие на работу (около 500 чел.) были обстреляны бандитами и разбежались.

В Красноставском уезде аковцы грабили переселенцев, угрожая им: „Пока вы выедете из Польши, мы вас оставим голыми и босыми". В последнее время, в результате принятых мер (изъятие активных реакционеров и охрана обозов переселенцев) насилия над переселяющимися украинцами почти прекратились. Удалось также добиться полного прекращения бандитских налетов на переселенцев в Билгорайском уезде. эн

5. Активизация бандеровских банд в юго-восточных уездах.

В Перемышльском, Любачувском, Ярославском уездах в связи с переселением и мобилизацией украинцев в Красную Армию наблюдается активизация бандеровских банд. Отмечены также факты активной деятельности бандеровцев в Грубешувском и Красноставском уездах.

Центром их является, по-видимому, Любачувский уезд. Зарегистрированы случаи проникновения бандеровских агитаторов из Любачувского уезда на территорию Красноставского уезда.

В Грубешувском уезде влияние бандеровцев ощущается в южных волостях. В деревне Вилька (волость Долгобычув) появлялся отряд бандеровцев, численностью до 50 человек, в деревне Сагрынь (волость Ментка) – до 150 человек. Замечено также появление бандеровских групп (сотня Ягоды) в колонии Ливча (волость Варенж).

Помимо нападений на польских милиционеров, заготовителей-военнослужащих Красной Армии, бандеровцы пытаются насилиями и угрозами воспрепятствовать переселению.

21 ноября в хуторе Монастырь, Поринецкой волости Любачувского уезда бандеровцы увели в лес семью украинца Юрия Пуслан (из 7 чел.), собиравшегося переселиться в УССР. Хозяйство его было разграблено. Была произведена облава, разыскать угнанную семью не удалось.

24 ноября в селе Корманычи Федропольской волости Перемышльского уезда, бандеровцами была вырезана украинская семья из 6 человек, оказавшая активную помощь работникам комиссии по переселению.

В Любачувском уезде бандеровцы нападают на организаторов переселения и на украинцев, изъявивших согласие переселиться в УССР. Бандеровцы совместно с АКовцами совершили нападение на солтыса деревни Лувча, Козия Алексея, за то, что он помог 40 украинским семьям переселиться в УССР. Они избили Козия и предупредили его, что убьют, если он не прекратит агитацию за переселение.

После этого 34 украинских семьи взяли обратно свои заявления о переселении. Бандеровцы роспространяют листовки против переселения, ведут бешенную устную агитацию под националистическими и антисоветскими лозунгами. Бандеровские агитаторы заявляют: „Ни один украинец не должен ехать, ибо мы живем на своей земле; пусть едут поляки, а мы будем жить на родной, исконно украинской земле; украинцы должны помнить: их переселяют не на Украину, а в Сибирь".

В селе Люблинец на дороге было вывешено обращение: „Украинцы с западной земли, ни шагу вперед. Большевикам, комиссарам, приехавшим для эвакуации – смерть!" Гр-ну Гапасу из села Обща подбросили записку: „Если ты поедешь – убьем!".

В Любачувском уезде отмечены факты совместных действий бандеровцев и АКовцев. В районе лесов Сенявка и Горинец действовала объединенная группа АКовцев и бандеровцев, численностью в 160 чел., из них 140 украинцев и 20 поляков. Заместителем командира группы был поляк Вижбицкий Ян.

АКовцы и бандеровцы совместно выступают против переселения в СССР, пытаются сорвать военные поставки, мобилизацию в Польское Войско и в Красную Армию.

6. Польские власти и переселение.

В ряде уездов польские власти помогают представителям комиссий по переселению, дружественно или лояльно относятся к их работе, обеспечивают переселяющихся гужевым транспортом и т. п.

Вместе с тем, в ряде случаев польские власти, и особенно милиция, тормозят или саботируют работу комиссий по переселению.

В некоторых гминах Красноставского и Билгорайского уездов органы местной власти пытались саботировать все мероприятия, связанные с эвакуацией. Украинцам не давали молотилок для обмолота хлеба, не позволяли размалывать зерно на мельницах , вопреки указаниям из Люблина. Были попытки выполнять поставки с. х. продуктов за счет украинцев, переселяющихся в СССР. Украинцы отвечали на это усиленным вывозом с. х. продуктов на рынок и т. д. Благодаря этому ускользнула часть хлеба, предназначенная для сдачи в фонд Красной Армии.

В волости Бабице милиционеры забрали у украинцев свиней заявляя при этом: „Мы вас разденем, голыми уедете". В волости Ксенжполь Билгорайского уезда милиционеры арестовали украинца Николая Мисик, агитировавшего за переселение, и избили его. Он был освобожден только после вмешательства военного коменданта.

В этих же уездах многие поляки, при попустительстве местных властей, уезжали на своих подводах в лес, чтобы не участвовать в перевозке эвакуируемых.

В волостях Тарноватка, Рахане, Комарув Томашувского уезда подводы для переселенцев выделяются с опозданием на 1–2 дня, и то лишь в результате неоднократных требований.

В волости Майдан Гурный сотрудники волостной рады пытались задержать оформление документов отъезжающим украинцам под тем предлогом, что не знают украинского языка. В той же волости войт Гонесик Иосиф задержал на два дня оформление оценочных документов и этим сорвал отъезд переселяющихся.

Имеются случаи, когда поляки через местные органы власти предъявляют переселяющимся необоснованные материальные претензии, задерживая этим отъезд украинцев до окончания формального разбора дела.

Некоторые поляки отнимают у украинцев или воруют у них скот и другое имущество, которое не возвращается до суда, и украинцам остается выбор: либо бросить имущество, либо задержать свой отъезд. Когда к войту волости Ксенжполь в связи с подобной задержкой отъезда украинка обратилась с жалобой, тот ей ответил: „Ты едешь в Россию, пусть там тебе дают".

В районах Лежайска, Ярослава и др., особенно в Грубешувском уезде, зарегистрирован ряд случаев грабежа и даже убийств украинцев милиционерами; милиционеры отбирают у украинцев скот, хлеб, одежду и другое имущество.

В селе Ожана Куриловской волости Ланьцутского уезда производил учет т. н. фольксдойче. Солтыс села Ожаны провокационно записал в списки фольксдойче 298 мужчин-украинцев. 50 человек из этого числа были арестованы польской милицией. После получения ряда протестов от украинцев, в дело вмешалась военная комендатура. Из 298 человек действительными фольксдойче оказались всего 12 чел. Солтыс арестован польскими органами общественной безопасности.

В Перемышльском и Любачувском уездах со стороны польских милиционеров имели место незаконные аресты и избиения украинцев, якобы, как бандеровцев.

В Перемышльском уезде староста Войцеховский саботирует переселение украинцев в СССР. Ему удалось заручиться поддержкой некоторых ксендзов. В одно из украинских сел Войцеховский послал своего представителя с целью превратить украинцев в поляков, путем их перехода в католическое вероисповедание. Этот случай в Перемышльском уезде не является единственным.

Активную помощь советским комиссиям по переселению оказывают уполномоченные ПКНО по переселению. Не везде, однако, они удачно подобраны.

Определенно неудачным был подбор представителей ПКНО по переселению в Любачувском уезде. 28 октября в Любачув прибыли уполномоченный ПКНО Гросс и его заместитель. Последний на следующее утро отправился назад в Люблин, заявив: „Я умирать от бандеровцев не хочу". На следующий день уехал и председатель. Назад он не возвратился. Только 5 ноября прибыл из Люблина новый заместитель уполномоченного ПКНО подпоручик Дулиба Томаш, работающий от случая к случаю. Так как другие работники из Люблина не прибыли, Дулиба Томаш взял себе в помощники некоего гр-на Гляти. Гляти поехал в село Лувча Плазовской волости и стал убеждать украинцев не выезжать в СССР, заявив им: „Я сам жил в Тарнополе и оттуда сбежал лишь потому, что всех украинцев отправляют из западной Украины в Сибирь, а хозяйство отбирают. Как только вы приедете, вас отправят в Сибирь". На следующее утро из 43 заявлений о переезде в УССР были взяты обратно 32 заявления. На вопрос, заданный группе жителей-украинцев: „Почему вы берете заявления?" – гр-н Горавцкий М. Д. и другие ответили: „Чем ехать в Сибирь, будем лучше жить здесь".

В настоящее время, в результате вмешательства комендатуры, гр. Гляти арестован польской милицией и предан суду.

7. Отношение православного и греко-католического духовенства к переселению украинцев в СССР.

В общей массе православное духовенство поддерживает переселение украинцев, русских и белорусов в СССР, греко-католическое (униатское) относится к переселению неблагожелательно.

Этим в значительной мере объясняется и различное отношение к переселению со стороны украинского населения северной части уездов,

где украинское население - православное, и южной, где сильно влияние греко-католической церкви.

Хелмский православный архиерей, которому подчиняются православные священники в Замостьевском, Грубешувском, Томашувском, Билгорайском, Красноставском уездах, не только одобряет переселение, но и поощряет священников за лучшую организацию переселения. Он обещал наградить золотым крестом тех священников, приходы которых быстрей и организованней переселятся из Польши в СССР.

Православные священники добиваются переселения целыми приходами, с тем, чтобы сохранить свою паству на новом месте в СССР. Они уверены в своем будущем после переселения, знают о патриотической позиции православной церкви в СССР и ее сотрудничестве с советской властью.

Иное отношение к переселению проявляет духовенство греко-католической церкви, находящейся отчасти под влиянием Ватикана и располагающей здесь значительными земельными угодьями. Кроме того, греко-католическое духовенство исходит из того, что данное вероисповедание имеет на Украине ограниченное распространение, и боится после переезда в СССР оказаться не у дел. Перемышльский греко-католический епископ должен будет переехать на территорию другого епископства и лишиться своих полномочий и т. д. Часть священников связана с украинско-немецкими националистами.

В ряде мест греко-католические священники противодействуют переселению украинцев. Некоторые из них прямо ссылаются на то, что Перемышльский епископ не дает разрешения на выезд. Другие формально не возражают против переселения, но заявляют, что поедут после того, как выедут все их прихожане.

Один из священников волости Дахнов Любачувского уезда на вопрос районного уполномоченного по переселению тов. Пеликой: „Почему вы не едете?" Ответил: „Я бы рад выехать, но имею службу и не могу ее оставить. Я бы мог выехать, если бы выехало сразу все село, а поодиночке они боятся выезжать. А главное - я не имею указаний по поводу переселения от епископа, находящегося в Перемышле".

8. О некоторых практических вопросах переселения.

В работе по переселению имеются недостатки и затруднения:

а) Несвоевременная подача вагонов для переселенцев. В результате этого группы переселяющихся подолгу задерживаются на промежуточных пунктах, что вызывает недовольство среди переселенцев и украинского населения районов по пути их следования.

На станции Любачув группа украинцев, переселяющихся из Билгорайского уезда с 12 ноября ждала отправки в СССР несколько недель. Билгорайская комиссия не проследила за их передвижением, бросила их на произвол судьбы. Комендатурой города Любачув были приняты меры, чтобы расквартировать их, обеспечить топливом, быстрей отправить.

Подача вагонов на станции Замостье, Белжец, Сусец задерживается, как правило, на 5-7 дней.

б) Недостаток гужевого транспорта для подвоза переселяющихся к железнодорожным станциям. Благодаря этому, например, 60 хозяйств вывозилось из села Раковка, Билгорайского уезда, в течение 4 дней.

в) Хлеб, который украинское население должно сдавать в фонд Красной Армии, недостаточно организованно заготовляется. В особенности это относится к заготовителям 1-го Белорусского фронта в северной части уездов. Часть хлеба, подлежащего сдаче в фонд Красной Армии, уходит на рынок. В Томашувском уезде уполномоченным по заготовкам плохо организована приемка зерна, картофеля, сена, соломы в гминах Рахане, Майдан-Сапозкий, Тышовцы, Телятин.

г) Недостаточная охрана переселяющихся на железнодорожных станциях, а кое-где – в пути, особенно при передвижении гужом.

д) Слабая организаторская и разъяснительная работа уполномоченных по переселению, что объясняется отчасти тем, что не все работники по переселению знают украинский язык. Неумение привлечь к активной поддержке переселения ксендзов, учителей, влиятельных крестьян.

е) Значительная часть уездных и волостных комендатур всячески помогает уполномоченным по переселению в их расквартировании, в организации связи с местными органами власти, в проведении разъяснительной работы и т. п. Помощь эта, однако, еще недостаточна. Кустовые совещания комендантов уездов, где проводится переселение, вскрыли недочеты в работе комендатур в связи с переселением. Несомненно, результатом этих совещаний будет усиление помощи уполномоченным по переселению со стороны военных комендантов и их заместителей по политической части.

ж) Недостаточная помощь в ряде мест уполномоченным, со стороны местных органов власти и польских демократических партий.

Даже в организациях ППР отмечены отдельные случаи противодействий переселению украинцев в СССР. В Любачувском уезде секретарь комитета ППР Госецкий настроен против переселения. Он заявил: „Люди, которых вы хотите вывозить, нам самим нужны". Против переселения настроены и украинцы, члены Любачувской организации ППР.

Все эти вопросы были предметом обсуждения на совещании советских и польских уполномоченных по переселению в Люблине, а затем на специально созванных совещаниях комендантов. Для устранения отмеченных недочетов приняты меры работниками военных комендатур и польскими органами власти.

Начальник 7 отдела политуправления
1-го Украинского фронта подполковник Дубровицкий

Начальник отделения по работе среди населения
7-го отдела политуправления
1-го Украинского фронта майор Ледихов

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1475, арк. 2-12

№ 132

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) У про зниження темпів виселення українців з Польщі у зв'язку з активізацією діяльності ОУН-УПА
31 грудня 1944 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального
Комитета Коммунистической партии
(большевиков) Украины
товарищу Коротченко
гор. Киев

Докладная записка
„Об эвакуации украинского населения
с территории Польши и политических настроениях".

По состоянию на 26 декабря 1944 г. по 15-ти уездах Польши подано заявлений эвакуироваться на территорию Украинской ССР – 37882 хозяйства с общей численностью членов семей – 142167 человек.

По отдельным уездам количество проживающего населения и подавшего заявления на эвакуацию характеризуется такими данными:

Наименование уезда	Общее число проживающ. населен.		Число подавших заявления	
	хозяйств	членов семей	хозяйств	членов семей
Билгорайский	5500	20636	3882	14893
Влодавский	6120	27057	3129	10472
Грубешувский	10000	40000	9034	33486
Замостьевский	1700	6000	1520	5396
Красноставский	1540	5502	654	2175
Красновский	1000	4000	518	2000
Лисковский	11407	45628	416	1751
Любачувский	10201	48369	194	764
Любартувский	391	1750	225	1045
Перемышльский	21900	87822	71	300
Радзинский	200	800	98	347
Санокский	5000	20000	2545	12000
Томашувский	10000	40000	7157	25061
Хелмский	9789	4121	7880	30220
Ярославский	16000	60000	559	2246
Итого:	160248	411685	37882	142167

Таким образом сопоставляя численность проживающего украинского населения с количеством населения, подавшего заявления на эвакуацию, следует констатировать, что изъявивших желание эвакуироваться недостаточно, особенно в уездах: Перемышльском, Любачувском, Ярославском, Лисковском.

Однако, в процессе проведения работы по эвакуации заявления продолжают поступать.

За декабрь месяц поступило заявлений об эвакуации на территорию Украины от 8587 семейств.

Подавшие заявления на эвакуацию в основном изъявили желание выехать в восточные области Украины для работы в колхозах, так, например:

Наименование области, куда изъявили желание эвакуироваться	Количество хозяйств	Примечание
В Запорожскую область	9797	
В Днепропетровскую область	7883	
В Одесскую область	7084	
В Херсонскую область	6023	
В Николаевскую область	3200	
В Полтавскую область	2	
В Харьковскую область	2	
В Сталинскую область	1	
Прочие обл.	14	
Итого:	34006	
б) В западные области УССР		
В Волынскую область	1598	
В Ровенскую область	1187	
В Тернопольскую область	538	
В Львовскую область	456	
В Дрогобычскую область	49	
В Станиславскую область	48	
Итого:	3871	
Всего	37882	

Фактически эвакуировано с территории Польши 7628 хозяйств или 28589 человек.

Эвакуированные направлены в такие области:

Наименование области, куда изъявили желание эвакуироваться	Количество семей	Примечание
Запорожскую область	2640	
Одесскую область	1401	
Днепропетровскую область	1346	
Херсонскую область	790	
Николаевскую область	747	
Тернопольскую область	306	
Львовскую область	214	
Волынскую область	123	
Ровенскую область	33	
Дрогобычскую область	12	
Станиславскую область	6	
Прочие области	10	
Итого:	7628	

Фактически эвакуированным населением по 6927 хозяйствам взято с собой при выезде из Польши:

а) коров – 6328
б) лошадей – 3332
в) овец и коз – 668
г) свиней – 1655

По 6-ти уездам эвакуируемыми оставлено имущества:

Наименование уездов	По какому колич. хозяйств	Всего оставлено имущества на тыс. руб.	В том числе построек на тыс. руб.
Билгорайский	407	1975,1	1898,4
Грубешувский	420	3543,0	3363,9
Замостьевский	1520	2800,0	2700,0
Красноставский	654	2997,0	2937,0
Любачувский	67	127,1	127,1
Ярославский	350	1779,1	1720,0
Итого:	3418	13221,3	12746,4

По 11-ти уездах на 26 декабря 1944 г. сдано сельскохозяйственных продуктов в тоннах:

а)	зерновых	- 2311,09
б)	картофеля	- 11823,0
г)	овощей	- 100,2
д)	свеклы сахарной	- 70,4
е)	сена	- 4469,2
ж)	соломы	- 4366,8
з)	скота	- 0,9
к)	мяса	- 2,9

Примечание: По ряду уездов подсчет количества вывезенного скота и сданной продукции производится.

Для эвакуации 7628 хозяйств и их имущества использовано железнодорожных вагонов и платформ 3899.

Подготовлено к эвакуации 6186 семейств, которые не эвакуируются из-за отсутствия железнодорожного транспорта.

Отсутствие железнодорожного транспорта привело к тому, что в настоящее время на железнодорожных станциях продолжительное время находится 1500 семейств украинского населения, подвезенного для отправки на Украину.

Это создает среди эвакуируемых разные кривотолки, особенно в связи с наступившими холодами; учитывая, что большинство из них не имеет теплой одежды, а враждебные нам элементы используют это в пропаганде на срыв проводимых мероприятий, в результате чего имеются случаи отказа от выезда на Украину, после того, как были вывезены и находились на железнодорожной станции в ожидании подачи вагонов.

Настроение украинского населения:

Настроение украинского населения к проводимым мероприятиям по эвакуации, в основном, хорошее.

Украинское население выдвигает предложение отложить эвакуацию до февраля-марта 1945 г., т. е. до наступления теплоты.

Вражеская деятельность АКовцев и ОУНовцев к эвакуации украинцев.

Отношение АКовцев к украинскому населению остается прежним. Продолжают иметь место случаи открытого грабежа со стороны Аковцев скота, домашних вещей и другого имущества и сопровождаются убийствами населения, изъявившего желание эвакуироваться. Характерные из них:

В конце ноября месяца с. г. ночью на село Вицентиево Влодавского уезда напала банда АКовцев, численностью до 30 чел., одетая в польскую военную форму, вооруженная автоматами, которая из 45 семей, изъявивших желание эвакуироваться, ограбила 21 семью, у которых забраны лошади, одежда, обувь, промтовары, деньги, продукты питания.

4 декабря 1944 г. в 21 час в селе Вицентиево Влодавского уезда выстрелом из автомата через окно убит секретарь ППР - Ярошук Павел Андреевич, который 5. XII. 44 должен был эвакуироваться на Украину.

6. XII.44 г. в селе Ступница Надвещанская Красноставского уезда убит житель этого же села, подавший заявление на эвакуацию, Антонюк.

10. XII.44 г. в 10 ч. утра по дороге Вербковицы - Замостье (Грубешувского уезда) Аковцами выстрелом из револьвера убит житель села Теребинь - Квас Николай, принадлежащие ему пара лошадей и повозка забраны бандитами.

Этой же бандой ограблен житель села Теребинь - Лукашук Иосиф, у которого взято пару лошадей и повозка.

Оба они подвозили имущество к железнодорожной станции для выезда на Украину.

11.XII.44 г. в село Лотов Грубешувского уезда банда АКовцев ограбила 7 семейств украинского населения, подавшего заявления на эвакуацию. Уходя, банда требовала от населения немедленного выезда из Польши.

12. XII.44 г. к крестьянину села Молодятичи Грубешувского уезда Павлосюку Роману Павловичу, подавшему заявление на эвакуацию, зашли польские милиционеры, забрали корову и предупредили - никому об этом не говорить, в противном случае они с ним расправятся.

Кроме того имеют место случаи убийства работников польской милиции, военнослужащих Красной Армии и покушения на работников аппаратов Райуполномоченных.

5.XII.44 г. в селе Варенж Грубешувского уезда банда АКовцев напала на аппарат милиции, в результате завязавшейся перестрелки убито 12 милиционеров.

8.XII.44 г. в селе Телиш Грубешувского уезда АКовцами убит прибывший в село комендант Волостной милиции и находившиеся при нем 3 красноармейца.

10.XII.44 г. в селе Ярославец Грубешувского уезда АКовцами тяжело ранен красноармеец заготовительного аппарата I-го Белорусского фронта.

Аналогичные случаи имеют место и по ряду других уездов Польши.

19.XII.44 г. в 19 ч. 40 м. в селе Теребинь Грубешувского уезда в дом крестьянина Шадловского Иосифа Максимовича, в котором помещалась канцелярия референта Грубешувского райуполномоченного Леоненко, явилось 10 неизвестных бандитов, вооруженных автоматами, ППШ, пистолетами и гранатами.

Референт Леоненко находился на работе по производству описей имущества в этом селе, а в доме Шадловского находились капитан Альховик и лейтенант медслужбы Толокнова (военно-служащие автобатальона, производившего вывозку к железнодорожной станции эвакуируемого населения).

Зайдя в дом, бандиты предупредили Альховика и Толокнову не сопротивляться, сопротивление бесполезно, дом окружен, скомандовали руки вверх, обезоружили Альховика, после чего настойчиво требовали сообщить место нахождения референта Леоненко, называя его комиссаром.

Получив ответ о незнании его места нахождения, бандиты потребовали выдачи документов, и, произведя обыск, бандой забраны такие документы:

Заполненные, но не подписанные бланки
на эвакуирующихся из села Теребинь:

эваколистов	– 256
удостоверений	– 800
опись имущества	– 1024
список ф. №2	– 48
список ф. №10	– 42

Полностью оформленных документов, подписанных и заверенных печатью на 20 семейств, эвакуирующихся из села Сагрынь Грубешувского уезда.

Польских паспортов и других документов, изъятых у эвакуируемого населения из села Сагрынь и Пасика, около 200 шт.

Чистых бланков

эваколистов	– 393
удостоверений	– 150
опись имущества	– 650
список ф. №2	– 60
список ф. №10	– 150

Уходя с квартиры, бандиты изъятое оружие у капитана Альховика возвратили, а один из бандитов сказал: „Мы не бандиты, убивать не будем, мы боремся за идею. НКВД делает неправильно, отселяя украинцев, проживающих сотни лет в нашем крае. Мы с этим будем вести борьбу".

Борьбу с Аковскими бандформированиями ведут войска НКВД. В результате проведенных оперативно-чекистских мероприятий по Красноставскому уезду арестовано ряд Аковцев и изъято:

а) радиоприемников	– 8
б) ручных пулеметов	– 6
в) винтовок	– 170

На территории Любачувского уезда оперирует ОУНовская банда „Захід", которая, кроме проведения активной агитации, направленной против мероприятий по эвакуации, угрожает украинскому населению, изъявившему желание эвакуироваться.

6. XII. 44 г. в село Ливча Любачувского уезда, из которого подготавливалась вывозка населения, прибыла группа ОУНовцев и предупредила население, изъявившее желание на выезд.

„Выезжайте, а мы вас встретим в лесу и там рассчитаемся".

В результате этого 5 семейств отказались от выезда.

По неточным данным на территории Любачувского уезда для проведения мобилизации украинского населения в УПА прибыли уполномоченные ОУНовского центра.

11 декабря 1944 г. между железнодорожной станцией Верхрата-Горинец крупная банда ОУНовцев обстреляла ружейно-минометным огнем бронепоезд.

Борьбу с ОУНовскими бандформированиями на территории Любачувского уезда ведут аппарат ОКР „Смерш" 4-й Воздушной Армии, пограничные войска и спецбатальон бронепоезда.

В Лисковском уезде помимо оперирующих бандгрупп, о которых сообщалось в предыдущей докладной записке, установлена банда под руководством члена окружного провода ОУН „Железняк", оперирующая вместе с бандой „Черного", который является руководителем референтуры службы „Беспеки" окружного провода, и банда „Кармелюка".

6 декабря 1944 г. 93 погранотряд, в результате проведения операции против этих банд, убил 112 и взял в плен 128 бандитов.

Среди убитых обнаружен труп руководителя референтуры „СБ" „Черного", который, не желая попасть в плен, подорвал себя гранатой, труп „Кармелюка" и труп жены „Железняка".

Среди захваченных в плен: заместитель сотенного „Байда" „Медведь" по фамилии Скворцов Василий Георгиевич 1915 г. рождения, уроженец Павлодарской области, по профессии учитель. Врач сотни „Байда" - "Кочевой" по фамилии Бескровный Владимир Маркович, по профессии хирург, в УПА около 2-х лет.

По неточным данным часть сотни „Байда" в первых числах декабря месяца с. г. передислоцировалась в Самборский район Дрогобычской области для несения охраны окружного провода ОУН. Сам „Байда" болен и находится в одном из сел Устрико-Долинского района Дрогобычской области.

В процессе работы по эвакуации имели место случаи попыток пробраться на территорию УССР немецких пособников и др. к-р элементов, в эвакуации которым отказано.

а) В Любачувском уезде отказано в эвакуации Дедушковой Стефании, которая являлась членом Стрийского окружного провода ОУН.

б) По Ярославскому уезду на подавшего заявление на эвакуацию Криль Иосифа Ивановича материал передан польским карательным органам и последний арестован, как предатель.

Зам. Главного уполномоченного Правительства
Украинской ССР
Кальненко

31 декабря 1944 г.
№ 3626

гор. Киев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23. спр. 1470, арк. 166-175.

№ 133

Довідка Народного Комісаріату внутрішніх справ УРСР про кількість виселених родин оунівців із західних областей України

3 січня 1945 р.

Совершенно секретно

С п р а в к а
о количестве высланных семей оуновцев
из западных областей Украины
по состоянию на 4 января 1945 года.

№ п/п	Наименование областей	Дата выселения	Количество		Номер эшелона	Станция назначения разгрузки
			семей	членов		
1.	Ровенская	7.05.44	137	417	1516	ст. Енисей, Красноярский кр.
		2.07.44	193	855	49472	там же
		28.11.44	200	594	49335	ст. Черемхово, Иркутской обл.
		21.11.44	346	881	49347	ст. Князь Погост, Печерлес
		26.11.44	278	735	47337	там же
	Итого:		1154	3212		
2.	Волынская	7.05.44	11	34	1560	ст. Енисей, Красноярский кр.
		21.05.44	54	184	1516	ст. Абакан, —
		2.08.44	150	499	43472	ст. Енисей, —
		20.09.44	268	831	48334	ст. Н.-Уденск, Иркутской обл.
		8.11.44	266	175	48454	ст. Глобоцкая, Горьковской обл.
		19.11.44	169	555	49345	там же
		31.12.44	260	764	49344	ст. Плесецкая, Двинлес
	Итого:		1178	3582		

3.	Львовская	9.09.44	131	358	48315	ст. Клюквенная, Красноярск
		23.09.44	348	1003	48463	ст. Черемхово, —
		15.11.44	436	1244	49343	ст. Менделеево, Коминерлес
		28.12.44	240	560	47340	ст. Князь-Погост, Печерлес
	Итого:		1155	3165		
4.	Тернопольская	18.09.44	209	559	48450	ст. Клюквенная, Красноярск
		30.10.44	289	690	49339	ст. Омск
	Итого:		498	1249		
5.	Станиславская	25.09.44	222	586	48451	ст. Тайшет, Иркутской обл.
6.	Дрогобычская	5.10.44	108	298	49336	ст. Кмарчага, —
		22.11.44	123	342	44303	ст. Киллер, Комилес
		30.11.44	229	645	47347	ст. Котлас, Котласлес
	Итого:		460	1285		
7.	Черновицкая	26.11.44	77	241	49380	ст. Менделеево, Комперлес
	Всего:		4744	13320		

Заместитель начальника 1-го отдела НКВД УССР
майор государственной безопасности Резницкий

3 января 1945 г.

г. Львов

АГІБ МВС України. Ф. 15, оп. 1, спр. 32, арк. 109-111.

№ 134

Інформація заступника Народного Комісара внутрішніх справ Раднаркому СРСР про примусове виселення українців

9 січня 1945 р.

Совершенно секретно

СНК СССР товарищу Косыгину А.Н.
На Ваш №34-5 от 31 декабря 1944 года

Переселяемые с Украины 30 тысяч человек спецпереселенцев согласно постановления ГОКО № 684 от 29 октября 1944 года завозятся в Коми АССР, Архангельскую, Молотовскую и Киро-воградскую области для трудового устройства в предприятиях Наркомлеса СССР.

В связи с тем, что других спецпереселений не предвидется, а свободных контингентов спецпереселенцев нет, выделить на подсобные работы промысла Наркомлеса СССР 3550 семей спецпереселенцев НКВД СССР возможности не имеет.

Зам. народного комиссара внутренних дел
Союза ССР Чернышов

ЦГАОР СССР. Ф.9479, оп.1, спр.153, арк.11.

Опубл.: Літопіс нескореної України... – С.209-210.

№ 135

Доповідна записка політичного управління І-го Українського фронту секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення із прифронтової зони

19 січня 1945 р.

Секретно
Секретарю ЦК КП(б)У

товарищу Н.С. Хрущеву

Представляю справку о ходе переселения
украинского, русского и белорусского населения в СССР

Приложение: упомянутое на 7-ми листах.

Начальник политического управления
I-го Украинского фронта
генерал-майор Яшечкин
19 января 1945 года

Справка
О ходе переселения украинского,
русского и белорусского населения в СССР
(В полосе I-го Украинского фронта)

I. Данные о ходе переселения

Из Томашувского уезда на 1.1.1945 г. отправлено в УССР 2021 семья украинцев (7542 человека).

В Замостьевском уезде подали заявления 1520 семей. Из них отправлены 1126 семей. 394 ожидают отправки на жел. дор. станциях. Отказались выехать 20 кулацких семейств.

В Красноставском уезде насчитывалось 985 семей украинцев. На 25.12.1944 г. выехало в УССР 506 семей.

Хорошо идет переселение из Билгорайского и Грубешувского уездов.

Хуже обстоит дело с переселением в Перемышльском, Ярославском и Любачувском уездах.

В Ярославском уезде на 15. 12. 1944 г. подано 583 заявления, выехало 350 семей (1416 человек).

Из Перемышльского уезда к началу января выехало всего 77 семей украинцев. Из Любачевского уезда, также выехало всего несколько десятков семей.

В Ланьцутском уезде сейчас производится учет украинского населения. Зарегистрировано до 4 тыс. чел. Кроме того, украинское население имеется еще в ряде уездов (Бжозувском, Кросненском, Жешувском). Уполномоченные по переселению в этих уездах не работают.

II. Настроения украинского населения, подлежащего переселению.

Преобладающая часть украинцев в северных уездах (Билгорайский, Грубешувский, Замостьевский, Томашувский, Красноставский) уже подала заявления о переезде в Советский Союз.

В Любачувском, Перемышльском, Ярославском уездах заявлений о переселении подано немного, наблюдается активизация бандеровских банд.

Большинство украинцев, проживающих в районах восточнее реки Сан, смотрит на переход этих районов к Польше, как на временное явление.

В меньшей степени эти настроения распространены в уездах бывшей Холмской губернии России.

Военный комендант г. Тарногруд Билгорайского уезда получил "прошение" от гр-на Кузьминского, предлагающего включить бывшую Холмскую губернию в состав СССР. Кузьминский приложил к своему прошению карту бывшей Холмской губернии.

Имеется ряд фактов проявления переселяющимися в СССР патриотических настроений по отношению к Советской родине.

В гмине Тарногруд Билгорайского уезда украинцы, переселяющиеся в СССР, внесли в фонд обороны 11050 злотых. Украинцы села Тарнув Замостьевского уезда, уезжающие в СССР, внесли в фонд обороны 124050 злотых.

Грубешувский православный собор 1 января 1945 г. пожертвовал 6 тыс. злотых в пользу вдов и сирот погибших воинов Красной Армии. Кроме того, население внесло с этой целью 1412 злотых. Все деньги сданы в финчасть фронта.

В Замостьевском уезде переселяющийся украинец Пирог Андрей передал в фонд обороны свою мастерскую с оборудованием: токарным и сверлильным станками, слесарными тисками, 5-ю приводными ремнями.

В Томашувском уезде подавляющая часть украинцев хочет скорее выехать и начать новую жизнь в колхозах Украины и на предприятиях.

Мария Семеновна Тысс, крестьянка села Вериханы Тарноватской волости, говорит: „Мой муж убит бандитами. Брат шофер. Сын, я и брат желаем скорей уехать в УССР. Брат будет работать шофером, сын будет учиться, а я поступлю на производство".

Екатерина Михайловна Войтович (село Тепин гмины Майдан-Горный) заявила: „Мой муж убит немцами в 1942 году. Сын был в лагере смерти - в Майданеке. Мое желание - поскорее быть на Украине. Через несколько дней украинцы нашей гмины едут, и с ними еду я. Скорее бы наступил этот день".

Марина Будайнович (село Телятин, той же волости) сказала: „В Билгорайском уезде многие переселяющиеся просят ускорить переселение; совсем нет случаев отказа выезжать или проявлений отрицательного отношения к переселению. Один из украинцев, выехавших из дер. Люкова, волости Тарногруд прислал коменданту, старшему лейтенанту Чусову, письмо: „С дороги в великий Советский Союз шлем Вам самые лучшие пожелания - вернуться через Берлин на свою великую Родину. Передайте остальным нашим братьям-украинцам, пусть поспешат за нами".

Эти же настроения видны также из хода мобилизации в Красную Армию. В северной части уездов она прошла хорошо, в южной - значительная часть призывников-украинцев уклоняется от мобилизации, хотя в последнее время намечается некоторый перелом в лучшую сторону.

Колебания многих украинцев в южной части уездов находят выражение и в том, что многие крестьяне просят разрешить их ходокам осмотреть земли, на которые они будут переселяться.

Часть украинцев, подлежащих переселению, просит отложить отъезд до весны, мотивируя это отсутствием теплой одежды и обуви, трудностями переезда и устройства на новом месте в зимнее время.

Отрицательно действует также несвоевременная подача вагонов для переселяющихся. Эшелоны подаются с опозданием на 5-6 дней против сроков, указанных железнодорожной администрацией, и задерживаются подолгу на станциях из-за неподачи паровозов. Так, на станции Любачув группа украинцев, переселяющихся из Билгорайского уезда, несколько недель ждала отправки. В конце декабря 1944 г. и в начале января 1945 на ст. Замостье из-за неподачи паровоза эшелон простоял больше 5 дней. Различие в отношении к переселению украинского насе-

ления северных уездов (Красностав, Замостье, Билгорай, Томашув, Грубешув) и население юго-восточных уездов (Ярослав, Перемышль, Любачув) в значительной степени связано с тем, что первая группа уездов до 1918 года была в составе России и население этих территорий из поколения в поколение считает Россию, а теперь СССР, своей Родиной, а вторая группа уездов в течение длительного времени находилась в составе Австро-Венгрии и Польши, что и наложило свой отпечаток. Значительную роль играет также различие в позиции православного духовенства в северных уездах и греко-католического - в юго-восточных.

В северной части православное духовенство поддерживает переселение; в юго-восточных уездах греко-католическое - продолжает выступать против переселения.

III. Насилия польских реакционерных бандитов над украинцами, переселяющимися в СССР.

В результате политической изоляции реакции и проведения массового изъятия активных реакционеров, а также принятия мер по охране обозов с переселенцами, количество фактов насилий польских реакционных бандитов над украинцами, переселяющимися в СССР, значительно сократилось.

Тем не менее, в ряде мест Аковцы все еще пытаются терроризировать украинцев, переселяющихся в СССР. Бандиты нападают на украинские села и обозы, грабят их, убивают украинцев, действуют различными провокационными способами: угрожают расправой, затевают судебные дела через своих приверженцев и в местных органах власти или запуганных ими представителей местной власти, незаконно накладывают на украинцев поставки и т. п.

Наиболее сильный антиукраинский террор отмечен в Грубешувском и Ланьцутском уездах.

В волостях Крылув и Ментке Грубешувского уезда в результате антиукраинского террора АКовцев, 90% домов в украинских селах сожжено или разрушено, население разбежалось. Тысячи гектаров посевов осталось неубранными.

В Куриловской волости Ланьцутского уезда имеется несколько украинских сел. Жители их подвергаются частым бандитским налетам. Бандиты забирают у крестьян-украинцев лошадей, повозки, хлеб, свиней, теплую одежду и другое имущество.

Польские реакционеры добиваются, чтобы украинцы не увозили с собой в СССР имущество. Помимо грабежей и устройства провокационных судебных дел, среди переселяющихся в СССР украинцев реакционеры агитируют: „Все равно на границе, при проверке, все вещи отберут. В СССР все бедны, и поэтому советские власти не допустят, чтобы вы приехали с большим количеством имущества". Реакционеры призывают поляков не покупать у украинцев вещей, чтобы задержать их отъезд или же вынудить бросить свои вещи.

Имевший место факт незаконной „фильтрации" переселенцев-украинцев в Яворуве был использован реакционерами для агитации против переселения.

Вследствие подачи недостаточного количества вагонов, украинцы вынуждены оставлять на месте значительную часть вещей. Это также используется враждебными элементами.

IV. Активизация бандеровских банд в юго-восточных уездах

В Перемышльском, Любачувском, Ярославском уездах наблюдается активизация бандеровских банд, ставящих целью сорвать переселение и мобилизацию в Красную Армию, военные поставки.

Наибольшую активность бандеровские банды проявляют в Любачувском уезде. В северных уездах также отмечаются отдельные факты активности бандеровцев (Грубешувский и Краснянский уезды).

Помимо террора против представителей польских властей и Красной Армии, бандеровцы в последнее время пытаются убийствами и насилиями над желающими переселиться в УССР украинцами воспрепятствовать переселению.

21 ноября в хуторе Монастырь Горинецкой волости Любачувского уезда бандеровцы увели в лес семью украинца Пуслан (7чел.), собиравшего переселиться в УССР, и разграбили его хозяйство.

24 ноября в селе Курманычи Фредропольской волости перемышльского уезда бандеровцами была вырезана украинская семья из 5 чел., оказывавшая помощь уполномоченному по переселению.

Гр-ну Гапасу из села Обща подбросили записку: „Если ты поедешь - убьем".

23 декабря в селе Тисово Красичевской волости Перемышльского уезда бандеровцы вырезали семью украинца Всечко.

Польская милиция не в состоянии справиться с бандеровцами. Воинских частей в этих уездах почти нет.

Несомненно, что безнаказанный террор удерживает значительную часть украинцев от подачи заявлений о переезде в УССР.

Бандеровцы терроризируют также тех представителей местной власти, которые пытаются помогать уполномоченным по переселению.

16 декабря в селе Боржоловка Рыботыченской волости Перемышльского уезда, был повешен на дереве украинец Кульговец Гавриил, секретарь волостного управления, и рядом с ним - украинка 55 лет, отказавшаяся указать бандитам, где живет солтыс.

В Любачувском уезде бандеровцы избили солтыса деревни Лувча Козия Алексея, предупредив его, что убьют, если он не прекратит агитацию за переселение. После этого 34 украинские семьи потребовали вернуть им заявления о переезде.

В селе Люблинец было вывешено объявление: „Украинцы с западной земли, ни шагу вперед! Большевикам, комиссарам, приехавшим для эвакуации - смерть!".

Одновременно бандеровцы ведут бешенную агитацию против переселения. Бандеровцы заявляют, что Перемышльский, Санокский, Любачувский,

Ярославский и другие уезды войдут в состав „самостийной Прикарпатской Украины". Они запугивают украинцев голодом и принудительной коллективизацией в СССР. Бандеровцы распространяют среди украинцев слухи о том, что их переселяют не на Украину, а в Сибирь.

V. Польские власти и переселение

За последнее время, в связи с общим укреплением органов демократической власти в Польше и очищением их от враждебных элементов, улучшилось и отношение местных органов власти к переселению. Однако, в Билгорайском, Красноставском и других уездах все еще имеются факты саботажа переселения со стороны отдельных представителей местных властей – задержка транспорта, оформления оценочных документов, предъявление к украинцам незаконных материальных претензий.

Не прекратились полностью и насилия над украинцами со стороны польской милиции. В Любачувском уезде имели место незаконные аресты и массовые избиения украинцев, якобы как бандеровцев, польскими милиционерами. В районах Лежайска, Ярослава и др., особенно в Грубешувском уезде, зарегистрирован ряд случаев ограбления и убийств украинцев польскими милиционерами.

Солтыс села Ожаны (Куриловская область Ланьцутского уезда) провокационно записал в списки „фольксдойче" 298 украинцев, причем 50 из них были арестованы польской милицией. Произведенной проверкой, после вмешательства в дело нашей военной комендатуры, было установлено, что действительных „фольксдойче" из них было всего 12. Солтыс арестован польскими органами общественной безопасности.

Не везде польские уполномоченные по переселению удачно подобраны. Уполномоченный Временного правительства Польской Республики по переселению в Любачувском уезде Гросс испугался бандеровцев и уехал обратно в Люблин. Работу он перепоручил своему заместителю Дулиба Томашу, который бездействует. Дулиба в свою очередь перепоручил работу некоему Гляти, который повел работу против переселения, заявляя украинцам, что их будут отправлять в Сибирь.В настоящее время Гляти арестован польской милицией и передан суду.

За подписью уполномоченного по Перемышльскому уезду В. Вуйцика, 24 декабря 1944 г. в газете „Голос Демократа" была напечатана статья, в которой дискредитируется переселение. В данной статье В. Вуйцик заявляет, что переселение проводится только на западную Украину: „В другие области население не переселяют". Он заявляет, что переселяют в горные районы, где якобы представляется до 15 га земли. В. Вуйцик утверждает, что переселяться должны „прежде всего" те украинцы, которые „не удовлетворены и чувствуют себя по тем или иным причинам плохо в Польше". Он подчеркивает враждебное отношение к переселяющимся в СССР украинцам, заявляя, что тем, „кто изберет путь переселения, Польское правительство прощает все грехи и провинности" и т. п.

В Перемышльском и Ярославском уезде некоторые представители местных властей заручились поддержкой ксендзов, пытаются ополячивать

украинцев, обращать их в католичество. В Перемышльском уезде староста Войцеховский посылал с этой целью своих представителей в села. В селе Розвеница Ярославского уезда солтыс Вониш призывал украинцев оставаться в Польше и принять католичество. В селе Воля Развеница 2 семьи уже приняли католическую веру. В селе Полкотычи 4 семьи оформляют свое обращение в католичество. Несколько случаев подобного рода отмечены в г. Синява.

Обращает на себя внимание бездеятельность польских властей в отношении приема и размещения переселяющихся из СССР поляков. В последние дни в Замостье прибыли из СССР 300 польских семей, которые должны быть размещены в Замостьевском и Грубешувском уездах. Местные власти не приняли мер к их разгрузке, доставке на место размещения. Многие поляки говорят: „Уедем обратно в СССР".

Такое же отношение к прибывшим из СССР полякам наблюдается в Томашувском и других уездах.

Выводы: Переселение проходит удовлетворительно в северной группе уездов (Билгорайский, Томашувский, Грубешувский, Красноставский, Замостьевский), плохо - в юго-восточных уездах (Перемышльский, Любачувский, Ярославский). Основным препятствием к переселению в этих уездах является террор бандеровских банд и сопротивление греко-католического духовенства. С другой стороны, плохо поставлена агитационно-массовая работа среди украинцев, все еще недостаточна помощь польских властей. В некоторых случаях (Перемышль) прямо противодействующих переселению.

VI. Предложения

В целях улучшения работы по переселению, необходимо:

1. Принять решительные меры к ликвидации бандеровских банд, в первую очередь в Любачувском и Перемышльском уездах.

2. В помощь Уполномоченным выделить бригады агитаторов, которым проводить доклады и беседы на украинском языке о жизни в УССР, о колхозном строе, о районах размещения переселяемых.

3. Направлять в районы с украинским населением газеты на украинском языке, издающиеся в УССР.

4. Своевременно и в достаточном количестве подавать вагоны, чтобы переселяющимся не приходилось бросать значительную часть своего имущества.

5. Уполномоченным по переселению послать своих представителей и оганизовать работу по переселению украинского, белорусского и русского населения в уездах, где украинцы и русские не живут компактной массой. (В Кросненском уезде проживает 13682 чел. украинцев и русских - польских подданых; в Бжозувском - до сих пор нет даже точного учета украинского и русского населения, в Ланьцутском - проживает 433 украинских и 5 белорусских семей; в Жешувском, Дебицком и др. уездах).

6. Развернуть работу по переселению русского населения, которая до сих пор почти не проводится. Так, в Ярославском уезде имеется 240 русских заявлений о переселении. В Томашувском уезде имеется 2376 чел., из них отправлено в СССР всего 91 человек.

7. Обратить внимание Временного правительства Польской Республики:

а) На неудачный подбор уполномоченных по переселению в Перемышле и Любачуве.

б) На попытки некоторых представителей польских властей в Перемышльском и Ярославском уездах ополячивать украинцев, путем их обращения в католичество.

в) На плохой прием в Замостьевском и Томашувском уездах поляков, переселяющихся из СССР.

Начальник политического управления I-го Украинского фронта
гвардии генерал-майор Яшечкин

Начальник 7 отдела политуправления I-го Украинского фронта
подполковник Дубовицкий

Зверху на документі є напис: Доложено 5/II-1945 г. Підпис нерозбірливий.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1474, арк. 1-8.

№ 136

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі та політичні настрої населення

20 січня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального
Комитета Коммунистической партии (большевиков) Украины
товарищу Коротченко
гор. Киев

Докладная записка
„Об эвакуации украинского населения
с территории Польши и политических настроениях".

По состоянию на десятое января 1945 года по 14-ти уездам Польши подано заявлений на эвакуацию на территорию Украинской ССР 38396 семей или 143168 человек.

По отдельным уездам количество проживающего украинского населения и подавшего заявления на эвакуацию характеризуется такими данными:

Наименование уездов	Количество прожив. укр. населения		Количество подавших заявления	
	Хозяйств	Членов семей	Хозяйств	Членов семей
Билгорайский	5500	20636	3882	14898
Влодавский	6120	27057	3361	10850
Грубешувский	10000	40000	9081	33680
Замостьевский	1700	6000	1562	5562
Красноставский	1540	5502	676	2188
Лисковский	11407	45628	416	1751
Любачувский	10201	48369	203	799
Любартувский	391	1750	271	877
Перемышльский	21900	87822	115	410
Радзынский	200	800	93	317
Санокский	6000	24000	3063	14000
Томашувский	10000	40000	7157	25061
Хелмский	9789	34121	7882	30227
Ярославский	16000	60000	634	2558
Итого:	110748	441685	38396	143168

Примечание: По Санокскому уезду показаны данные Красновского уезда.

Таким образом сопоставляя количество проживающего населения с количеством подавших заявления на эвакуацию следует отметить, что изъявивших желание эвакуироваться недостаточно, особенно по Перемышльском, Любачувском, Ярославском, Лисковском и Влодавском уездах.

Подача заявлений на эвакуацию в связи с наступлением зимы резко уменьшилась, а за вторую пятидневку января месяца 1945 года не поступило ни одного заявления.

Подавшие заявления на эвакуацию изъявили желание выехать в основном в восточные области Украины для работы в колхозах – например (див. наст. стор., верхня таблиця):

По состоянию на десятое января 1945 года фактически эвакуировано на территорию Украинской ССР 13075 хозяйств или 48874 человека.

Эвакуированные направлены в такие области (див. наст. стор., нижня таблиця):

Наименование областей	Количество семей
а) Восточные области УССР	
Днепропетровскую	7349
Запорожскую	9019
Кировоградскую	701
Николаевскую	3390
Одесскую	7720
Полтавскую	2
Сталинскую	448
Харьковскую	2
Херсонскую	5411
Прочие области	14
Итого:	34056
б) Западные области УССР	
Волынскую	1902
Дрогобычскую	49
Львовскую	551
Ровенскую	1220
Станиславскую	56
Тернопольскую	561
Итого:	4340
Всего:	38396

Наименование областей	Количество семей
Днепропетровскую	2733
Запорожскую	3921
Николаевскую	1264
Одесскую	2735
Харьковскую	1
Херсонскую	1520
Волынскую	212
Дрогобычскую	12
Львовскую	245
Ровенскую	103
Станиславскую	10
Тернопольскую	309
Прочие области	10
Итого:	13075

По отдельным уездам количество фактически эвакуированного населения характеризуется такими данными:

Наименование уездов	Количество хозяйств	Членов семей
Билгорайский	1117	3976
Влодавский	1064	3771
Грубешувский	2562	9824
Замостьевский	1465	5194
Красноставский	506	1596
Лисковский	473	1966
Любачувский	86	322
Перемышльский	75	301
Санокский	435	2084
Томашувский	2797	10156
Хелмский	2145	8038
Ярославский	350	1416
Итого:	13075	48874

Для эвакуации указанного количества населения и их имущества использовано железнодорожных вагонов и платформ – 6294.

Подготовлено к эвакуации 8018 хозяйств, эвакуация которых задерживается в связи с отсутствием транспорта для подвоза имущества к железнодорожным станциям, а также отсутствием железнодорожного транспорта.

Эвакуированными 10384 хозяйствами взято с собой:

Лошадей	5164
Коров	10580
Овец и коз	1832
Свиней	2644

Сдано сельскохозяйственных продуктов в тоннах:

Картофеля	– 13422,5
Овощей	– 121,8
Сахарной свеклы	– 49,5
Сена	– 4539,0
Соломы	– 4811,2
Семян-трав	– 5,6
Скота	– 1,2
Мяса	– 3,0

Эвакуированными 4738 хозяйствами по 9-ти уездам оставлено имущества:

Наименование уездов	Количество хозяйств	Оставлено имущества в т. руб.	В том числе построек в т. руб.
Билгорайский	568	2800,7	2562,4
Влодавский	350	1611,0	1568,0
Грубешувский	1790	7383,2	6913,0
Замостьевский	820	2800,0	2700,0
Красноставский	654	2997,0	2940,0
Любачувский	67	127,1	127,1
Перемышльский	61	327,5	319,7
Санокский	60	333,9	314,7
Ярославский	350	1779,1	1720,0
Итого:	4738	2059,5	19164,9

Настроение украинского населения:

Настроение украинского населения к проводимым мероприятиям по эвакуации, в основном, хорошее, за исключением населения Любачувского, Перемышльского и Ярославского уездов, которые не выезжают на Украину.

В связи с наступлением зимы население выдвигает предложение о прекращении эвакуации до весны.

Вражеская деятельность АКовцев и ОУНовцев:

Вражеская деятельность АКовцев не прекращается. Продолжают иметь место случаи грабежей и убийства населения, изъявившего желание эвакуироваться на Украину, характерные из них:

В ночь на первое января 1945 года бандой Аковцев выстрелом через окно убит гражданин села Масломечи Грубешувского уезда Бень Петр, инициатор эвакуации на Украину населения села Масломечи.

В ночь на второе января 1945 года в селе Теребень Грубешувского уезда банда Аковцев уничтожила семью Лучинец Федора, состоящую из четырех человек, после чего забрала: две лошади, корову, двое свиней, домашние вещи и много продуктов питания.

В ту же ночь в селе Теребень АКовцами уничтожена семья Лучинец Ивана, состоящая из двух человек, и разграблено хозяйство: взяты лошадь, корова, домашние вещи.

В ночь на седьмое января 1945 года в селе Горшов-Русский Грубешувского уезда АКовцами забрана корова у гражданина Сцецай Антона.

9 января 1945 года в 17.00 час. по дороге между селами Березницы и Лужков Грубешувского уезда АКовцами убиты: Кулик Иван, Палюх Елена и Романюк Татьяна - тяжело ранен Романюк Иван Степанович.

В ночь на десятое января 1945 года АКовцы разграбили хозяйство гражданки села Скричичин Грубешувского уезда Сыч Елены Иосифовны, у которой взяты: корова, двое свиней, домашние вещи и разные продукты питания.

Аналогичные случаи имеют место и в ряде других уездов Польши.

Кроме того, имеют место случаи убийства АКовцами польских граждан - например:

28 декабря 1944 года в селе Туробин Красноставского уезда АКовцами убита сотрудница обеспеченства и ее брат, прибывшие из города Люблина.

30 декабря 1944 года в селе Избица Красноставского уезда АКовцами убит военнослужащий польского войска, прибывший в село к родственникам.

В Лисковском, Любачувском и Ярославском уездах оперируют ОУНовские банды, которые помимо проведения активной агитации среди украинского населения, направленной на срыв проводимых мероприятий по эвакуации, угрожают расплатой населению, подавшему заявление.

Последнее время ОУНовцы разослали группы в села, из которых население подало заявление на выезд, которые предупредили население о невыезде, в противном случае угрожали убийством.

В результате этого только по Лисковскому уезду 196 семей отобрали свои заявления.

4 января 1945 года в 16.00 часов в селе Полюхи Ярославского уезда ОУНовцами убита гражданка Полюха Анна, подавшая заявление на эвакуацию, а хозяйство разграблено.

Имел место случай нападения ОУНовцев на работников аппарата райуполномоченного и убийства военнослужащих Красной Армии - например:

28 декабря 1944 года в 18.00 час. по дороге между селами Милкув - Олешице Любачувского уезда автомашина райуполномоченного, на которой ехали заместитель райуполномоченного Беланюк, референт Лознюк, военный комендант села Олешице и два красноармейца, попала на засаду ОУНовцев, которые, открыв огонь из автоматов и винтовок, ранили водителя автомашины Карталова. В результате этого ехавшие на автомашине были вынуждены оставить автомашину, забрать раненого и, воспользовавшись неполным их окружением бандой, отойти в лес, ведя перестрелку с бандой. Находясь в лесу, был ранен один красноармеец, и пропал без вести референт Лознюк, местонахождение которого до сего времени не известно.

В конце декабря месяца 1944 года в селе Бялы-Груд Лисковского уезда банда ОУНовцев ворвалась в квартиру , где находились два красноармейца, увела в лес красноармейцев и семью, состоящую из четырех человек, и всех расстреляла.

11 января 1945 года в селе...* Билгорайского уезда неизвестными военнослужащими убит военный комендант, пытавшийся проверить у них

документы и ранен референт Билгорайского райуполномоченного Олейник Афанасий Антонович.

Характерно, что местные власти к прекращению грабежей и убийств никаких мер не принимают.

Заместитель Главного уполномоченного
Правительства Украинской ССР по эвакуации Кальненко

20 января 1945 г.

№ 0016
гор. Люблин

*** У тексті назви села немає.**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1470, арк. 94–102.

№ 137

Спецповідомлення Наркома держбезпеки УРСР про хід виселення поляків з України та протидію цій акції польських представництв та Армії Крайової
3 лютого 1945 р.

Совершенно секретно

ЦК КП(б)Украины

товарищу Хрущеву Н. С.

Специальное сообщение
о ходе переселения польских граждан из УССР в Польшу,
в соответствии с Люблинским соглашением.

Проведенные за последнее время аресты польских антисоветских элементов, саботировавших выезд поляков из западных областей Украины в Польшу, а также создание Временного Польского Правительства и освобождение Красной Армией важнейших областей Польши, в том числе центра Польши – гор. Варшавы и городов Кракова, Лодзи и других, – резко изменили настроения и ход переселения поляков, начавших в массовом порядке добиваться скорейшего выезда в Польшу.

Рабочий Дрогобычского нефтезавода Паустовский, беспартийный, поляк, сказал:

„Наконец-то мы дождались светлого дня для поляков, когда Красная Армия начала стремительно очищать Польшу от немцев.

Уже освобождены Варшава и Краков – самые дорогие города для поляков.

Теперь все поляки отсюда выедут, так как увеличился жизненный простор в Польше, и самое главное, что многие поляки происходят родом из тех мест, а потому сидели и ждали, пока прогонят оттуда немцев".

Инженер нефтепромысла гор. Бориславa Радловский Адам, поляк, говорил: „Люблинское правительство – это законное правительство, оно создано на польской земле в дни суровых испытаний польского народа в борьбе с фашистской реакцией за демократическую Польшу.

Лондонское правительство не может быть законным, так как оно ничего положительного для польского народа не сделало, а предпочло отсиживаться за спиной у англичан".

Инспектор горфинотдела в городе Дрогобыче – Крушинский Эмиль, поляк, заявил:

„Я поеду в Польшу. Теперь, мы, поляки, имеем Временное Национальное Правительство Польской республики. Я давно думал только о демократической Польше, не имел и не имею никаких претензий на „великое польское государство".

Союзники договорятся с новым правительством в Люблине о создании демократической Польши по реке Одер".

В связи с проводимыми арестами польских антисоветских элементов, многие поляки, высказывая опасения дальнейших репрессий, стремятся ускорить свой отъезд.

Житель гор. Тернополя Вапянский, поляк, 52 лет, сказал:

„Лучше ехать в Польшу, чем оставаться здесь и быть арестованным. Дело может кончиться Сибирью. Надо торопиться с выездом в Польшу".

Директор кожевенного завода в городе Станиславе Пехоцинский, поляк, сказал:

„Вчера ночью арестовали много лиц из числа польской интеллигенции, профессоров, даже председателя польского комитета Буяльского и то посадили. Я не хотел до этого уезжать отсюда, а сейчас пойду записываться на выезд, так как здесь, в Станиславе, все равно будет Советская власть, и нам, полякам, здесь делать нечего".

Жители гор. Станислава Саевская, полька, без определенных занятий, Яновский, поляк – рабочий депо, и другие, заявили, что намерены выехать с первым отходящим транспортом.

Полька Чапоня – жительница с. Мертюки Стрийского района Дрогобычской области, заявила:

„Поголовно всех поляков арестуют, поэтому я хочу скорее уехать в Польшу, но никак не могу записаться, ибо в комиссии большие очереди на запись".

Старший налоговый инспектор Тернопольского горфинотдела Якубовский в беседе с нашим агентом сказал:

„Я думаю записаться на выезд в Польшу, так как здесь оставаться опасно. Если бандеровцы не тронут, то Советы могут арестовать. Советую и Вам выехать в Польшу".

Учитель Радомысльский, поляк, житель гор. Станислава, говорил: „Мы надеялись на то, что нам, полякам, не прийдется уезжать с обжитых мест, и что Лондон и Вашингтон не допустят до переселения поляков. Вышло наоборот. Советы сильны и проводят свою политику последовательно. Прошедшие аресты заставят поляков немедленно выезжать в Польшу, иначе участь многих поляков будет решаться в Сибири".

Польские антисоветские элементы продолжают высказывать враждебные настроения в связи с переселением и выражают надежды на то, что их притязания на западные области УССР будут поддержаны Англией и Америкой.

Бывший профессор Львовского политехнического института Паздро Здислав, являющийся членом политического совета Львовской „делегатуры жонду" в качестве представителя от партии „Стронництво народове" (эндеков), заявил:

„Договор о переселении дискредитирует ПКНО, как безавторитетное учреждение. Комитет не имел права заключать такого рода договора, так как ни в коем случае не представляет большинства поляков, и сделал это не по договоренности с правительством в Лондоне.

Мы оставим эти территории добровольно только в том случае, когда Москва получит на это согласие двух своих остальных союзников".

Паздро арестован. В антисоветской деятельности, участии в ПСЦ-ДР и организации эндеков сознался.

Полька Кренкель, жительница гор. Луцка, без определенных занятий, говорила: „Кто в Польшу не поедет, тот будет вывезен Советской властью на Сибирь, но мы все равно сюда возвратимся. Польша этой земли Советскому Союзу не уступит".

Житель гор. Львова Янушек, поляк, 36 лет, говорил: „Есть предположение, что Англия и Америка разорвут договор с Россией и начнут с ней войну. Война должна начаться на территории Польши.

Чтобы не было поддержки польской армии изнутри, когда она пойдет войной на Россию, большевики начали арестовывать поляков. Следовательно, полякам надо выезжать в Польшу, чтобы быть готовыми к борьбе против Советского Союза".

Житель гор. Луцка Роменский Юзеф, поляк, без определенных занятий, говорил: „Польское население в Польшу выезжает временно, пока идет война с Германией, а после войны польская и английская армии пойдут войной на Советский Союз, так как последний, после трехлетней с лишним войны, истощился и теперь его нетрудно будет победить. Граница новой польской территории будет по Днепру".

По состоянию на 25 января с. г. зарегистрировалось на выезд в Польшу по западным областям УССР 173154 бывших польских граждан из 736661 человек, подлежащих переселению. Фактически выехало 26662 человека.

По отдельным областям положение следующее (див. табл. на наст. стор.):

Как мы уже отмечали, после проведенных нами арестов, запись поляков на выезд в Польшу резко увеличилась.

Так, в Волынской области за два месяца работы комиссии зарегистрировалось по состоянию на 15. 12. 44 года – 32000 человек, а на 10.1.45 г. (за 20 дней) число зарегистрировавшихся возросло до 50232 человек.

№№ п/п	Области	Количество поляков, подлежащих переселению	Количество поляков, зарегистрированных на выезд	Количество фактически выехавших в Польшу
1.	Львовская	260908	13330	4278
2.	Тернопольская	133881	24780	3539
3.	Дрогобычская	124000	19537	2626
4.	Станиславская	101670	23919	1794
5.	Волынская	63483	55488	7675
6.	Ровенская	52719	36100	6750
	Всего:	736661	173154	26662

По Чортковскому пункту Тернопольской области на 1 января 1945 года числилось всего 428 заявлений на выезд в Польшу, а за 19 дней января поступило 785 заявлений.

В Дрогобычской области на 20.12.44 г. числилось записавшихся на выезд 3219 человек, а на 20.1.1945 г. зарегистрировалось на выезд в Польшу 12109 человек.

Среднесуточная запись поляков на выезд в Польшу в Дрогобычской области до проведения операции по изъятию польских антисоветских элементов составляла 30-35 человек, а в настоящее время достигает 300 человек.

В Станиславской области среднесуточная запись на выезд возросла с 50-60 до 150 семейств, причем многие спрашивают: „Нельзя ли уехать с первым транспортом".

Целый ряд поляков, записавшихся на выезд, не ожидая организованной отправки, берут в комиссии соответствующие документы и отправляются самостоятельно, изыскивая для этого всевозможный транспорт. Записываются на выезд также семьи арестованных, стремясь поскорее выехать в Польшу.

Во Львовской, Дрогобычской областях отмечен ряд случаев нелегального ухода за Буг.

Следует отметить, что как показала, например, выборочная проверка по ряду районов Волынской области, данные комиссий по переселению о лицах, подлежащих эвакуации, фактически выехавших, составлялись зачастую тенденциозно и не соответствуют действительности.

Так, по Локачевскому району, по данным комиссии, числится подлежащих эвакуации 168 человек и ни одного записавшегося на выезд, а между тем в действительности в этом районе оказалось только 156 поляков, причем все они зарегистрированы на выезд. По Гороховскому району, по данным комиссии, подлежит эвакуации 331 человек, фактически

же в этом районе проживает только 5 поляков, записавшихся на выезд с первых дней опубликования Люблинского соглашения. По Порицкому району, по данным комиссии, числится подлежащих эвакуации 188 человек, а фактически проживает только 22 поляка, которые все зарегистрировались на выезд в Польшу. По Вербскому району, по данным комиссии, подлежит эвакуации 619 человек, зарегистрировалось на выезд 448 человек, выехало в Польшу 156 человек; в действительности же, по состоянию на 10 января 1945 года, в районе осталась только одна польская семья в составе 5 человек.

29.12.44 г. №2375 (мы информировали Вас о том, что одной из основных причин медленной эвакуации зарегистрировавшегося уже на выезд польского населения является задержка приема эвакуированных со стороны Временного Польского Правительства.

Эта задержка продолжает иметь место и в настоящее время.

Так, по Волынской области было запланировано к отправке в Польшу в январе 1945 года 5000 семей, о чем уже были даны указания районным представителям.

Однако, 3 января т. г. вице-министр иностранных Дел Временного Польского Правительства Берман дал указание в Луцк зам. Главного Уполномоченного по переселению капитану Пизло, чтобы эвакуируемых в Польшу не отправляли, в связи с трудностями их расселения. И только 7 января т. г., после поездки в Люблин представителя Правительства УССР, Польское Временное Правительство согласилось принять в январе т. г. 2000 семей из сельской местности.

Агентурная разработка и проверка работников польских комиссий по переселению показали, что они в значительной степени засорены участниками польских националистических организаций и другим антисоветским элементом, ведущим активную подрывную работу, направленную на саботаж и срыв переселения.

Систематически высказывавшая антисоветские настроения и ведшая агитацию против выезда поляков из западных областей УССР, начальник отдела социального обеспечения польской комиссии по переселению в Ровенской области, Парот Надежда Казимировна, 1910 года рождения, уроженка гор. Холм, полька, гражданка СССР, из служащих, ранее бежавшая из Ровно вместе с немцами в г. Львов, будучи арестована, на следствии показала, что с апреля 1943 года является участницей ПЗП-АК, под псевдонимом „Евангелина".

Парот, по ее показаниям, работала в организации под руководством Неймана Генриха Генриховича, являющегося уполномоченным польской комисси по переселению в гор. Ровно, сын и дочь которого также активные участники ПЗП-АК.

По заданию Неймана, Парот, будучи еще во Львове, при формировании комиссии, установила связь с участником АК Мединским, работающим директором поликлиники во Львове, от которого должна была получить документы о работе организации для Неймана.

Будучи в Ровно, Парот в декабре 1944 года получила задание от Неймана выехать во Львов к Мединскому и получить для доставки в Ровно нелегальные антисоветские газеты и листовки, но не поехала лишь

вследствие болезни. Это задание Нейман давал Парот в присутствии своего заместителя – Барановского и секретаря – Станек.

Нейман давал также Парот и другим работникам комиссии задания тормозить переселение поляков в антисоветских целях, что подтвердила проверка фактических данных по эвакуации.

Показаниями Парот устанавливается также наличие других ее связей с участниками ПЗП-АК во Львове, которые проверяются.

Возглавляющий польскую комиссию по переселению во Львове Рогер Алоиз Игнатович, 1904 года рождения, уроженец гор. Рудки Дрогобычской области, по национальности поляк, беспартийный, образование высшее, инженер, проживает в гор. Львове – Марийская № 9/3. Уполномоченный по эвакуации поляков по Львовскому представительству.

Проходит по агентурно-следственным делам, как активный участник подполья ПЗП-АК.

Арестованный УНКГБ по Львовской области подполковник жандармерии Войска Польского – агент гестапо и активный участник ПЗП-АК Войцикевич, показал, что приезжавший во Львов из Люблина для набора офицеров в Войско Польское генерал Стшелецкий, состоявший ранее руководителем АК во Львове, систематически встречался с Рогером и инструктировал его о саботаже переселения.

„Рогер часто имел беседы с генералом „Стшемя" – Стшелецким. В одной из таких бесед генерал дал задание Рогеру, чтобы он как можно меньше проводил работы по переселению поляков из гор. Львова, так как вопрос о Львове вообще еще не решен, поэтому поляки должны оставаться на жительстве во Львове". (Из показаний Войцикевича от 10.12.44 г.).

По имеющимся у нас агентурным данным, Рогер за взятку в 20 тысяч рублей устроил на работу в комиссию референтом по транспорту некоего Петровского.

По сообщению члена польской комиссии Михта, Рогер имеет у себя 500 тысяч польских злотых, выпуска эмиссионного банка. Эти деньги он старается обменять на новые, ввиду того, что по распоряжению Временного Польского Правительства эмиссионные злотые аннулируются. Рогер поручил Петровскому при поездке в Польшу обменять эти злотые нелегальным путем.

15 января т. г. зашедший к Рогеру представитель украинской комиссии по переселению Сивец, застал Рогера при распечатывании пакета, в котором оказался бланк заявления о выезде в Польшу, на обороте которого было написано: „Додаток для патриотов" и приложено 1000 рублей сов. знаками. Рогер объяснил, что, якобы, проводит сбор средств для оказания помощи эвакуированным.

Агенту „Леонович" в ответ на его предложение провести разъяснительную работу среди школьников и их родителей о выезде в Польшу, Рогер ответил:

„Не боитесь ли, что потом Вас будут проклинать. Согласно договору, заключенному с Советским Правительством, пропаганду подобного рода вести не разрешается".

Из состава работников польской комиссии по переселению в гор. Львове арестованы:

Чайка Владислав Петрович, 1901 года рождения, уроженец гор. Львова, поляк, со средним образованием, по профессии архитектор-строитель, гражданин СССР, работавший в комиссии референтом.

Чайка высказывал антисоветские настроения, находился в тесной связи с руководителями и активными участниками подполья ПЗП-АК во Львове генералом Стшелецким, подполковниками Ролинским, Войцикевичем и другими.

Устроен на работу в польскую комиссию по переселению по рекомендации Стшелецкого. Узнав об аресте Войцикевича, Чайка немедленно поставил об этом в известность Рогера, близким сотрудником которого он являлся.

Ставская Станислава Юлиановна, 1903 года рождения, уроженка гор. Ярослава, полька, гражданка СССР, жена капитана бывшей польской армии, эмигрировавшего в Венгрию, работала статистиком польской комиссии по переселению в гор. Львове.

Ставская систематически высказывала резкие антисоветские настроения, восхваляла немецких оккупантов и польских реакционеров из эмигрантского правительства в Лондоне. Документально установлено, что Ставская 10.12.42 года отправила в Краков немецкому военному управлению антисоветское заявление об оказании ей помощи, как „пострадавшей от большевиков".

Кроме того, арестован пытавшийся поступить в польскую комиссию по переселению в гор. Львов Ояк Станислав Иосифович, 1907 года рождения, поляк, гражданин СССР, работавший монтером во Львовском межобластном тресте „Укргаз".

Ояк - активный участник ПЗП-АК, долгое время находившийся на нелегальном положении, проводил активную антисоветскую агитацию, направленную к срыву эвакуации польского населения. По агентурным данным, пытался устроиться на работу в комиссию по переселению в целях подрывной антисоветской деятельности и саботажа эвакуации поляков.

В начале января т. г. в гор. Львов приезжал главный уполномоченный Польши по переселению Вольский.

Проводимые аресты польских антисоветских элементов Вольский расценил как „террор" против польского населения, выступал в защиту арестованных участников польских подпольных антисоветских организаций и специально посетил начальника УНКГБ по Львовской области комиссара госбезопасности 3 ранга т. Воронина, ходатайствуя об освобождении арестованных Чайки, Ставской и Ояка.

В частной беседе, в присутствии некоторых представителей украинской комиссии по переселению, Вольский заявил:

„Польша из Львова ни одного поляка не примет. В Польшу могут выехать только те поляки, которые имеют в Польше своих родственников и знакомых - и только сельское население.

Вы насильно отправляете поляков в Польшу. Это - террор. Вы вооружаете против себя поляков, а мы должны бегать в Польше за ними с оружием в руках и разоружать. Вы не имеете никакого права производить отправку польских граждан в Польшу. Это дело польской стороны".

В результате „деятельности" Вольского, количество поляков, записывающихся на выезд в Польшу, стало уменьшаться, например:

10 января	зарегистрировалось	– 528 человек,
11	– „ –	389 – „ –
12	– „ –	283 – „ –
13	– „ –	192 – „ –

В Дрогобычской комиссии по переселению устроился на работу статистиком Нитке Иосиф Теодорович, являющийся зам. коменданта ПЗП–АК, ранее находившийся на нелегальном положении.

В ночь на 22 января т. г. из помещения польской комиссии по переселению в гор. Дрогобыче были похищены и частично сожжены документы об эвакуации польского населения в Польшу.

Находившийся в помещении дежурный, член польской комиссии Красуцкий Ян Янович, 1917 года рождения, уроженец гор. Кракова, семья проживает в гор. Дрогобыче – бежал. Приняты меры к розыску и аресту Красуцкого.

Заместитель главного уполномоченного Польши по переселению в гор. Луцке, капитан Пизло, о саботаже которым эвакуации польских граждан мы информировали 29. 12. 44 г. N 2375/с, как установлено, насадил в комиссии целый ряд враждебных Советской власти лиц, участников польского националистического подполья, совместно с которыми продолжает тормозить эвакуацию.

Подобранные через обкомы и горкомы КП(б)У кандидатуры из числа поляков для работы в аппаратах польских районных уполномоченных, Пизло, при согласовании с ним, в большинстве отклонил и назначил на эту работу антисоветский элемент.

Пизло принят на работу активный участник АК Нейман, направленный им в Ровно, о котором указано выше. Кроме того, Пизло были назначены:

Лясковский – активный участник польской антисоветской организации КВВ („Комитет Вызволения Волыни"), фигурант агентурного дела „Агломерат" – райуполномоченным по переселению в гор. Луцк.

Работая в комиссии, Лясковский ведет пропаганду, направленную на срыв Люблинского соглашения по переселению.

Счесальский – бывший подполковник польской армии, поддерживающий тесную связь с польскими националистами – сотрудником районного представительства по переселению в гор. Владимир-Волынский.

Лукъяновский – бывший польский судья, участник ПЗП–АК, фамилия которого фигурирует в списке членов организации, изъятом у арестованного коменданта Владимир-Волынского обвода ПЗП–АК Дудковского – юрисконсультом комиссии по переселению в гор. Владимир-Волынском.

Кокоруза – активный антисоветчик, фигурант агентурного дела „Реставраторы" – референтом комиссии по переселению в гор. Владимир-Волынском.

Работая в комиссии, Лукъяновский и Кокоруза ведут агитацию за невыезд поляков из западных областей УССР в Польшу.

В то же время Пизло в практике своей работы категорически запрещает подведомственным ему районным уполномоченным в какой бы то ни было форме – письменно или устно – вести агитацию или содействовать ускорению выезда поляков в Польшу.

Агентурно-следственными данными, добытыми НКГБ УССР, установлено, что участники польских подпольных националистических организаций, ведшие активную пропаганду за невыезд польского населения в Польшу и саботировавшие ход эвакуации, действовали в интересах и по указаниям эмигрантского правительства в Лондоне, имея ввиду отстаивание польских притязаний на украинские земли.

УНКГБ по Волынской области, в ходе мероприятий по агентурному делу „Сейм", были вскрыты и ликвидированы в ноябре-декабре 1944 года два обвода ПЗП-АК: „Конопи" - действовавший на территории Луцкого, Киверецкого, Рожищанского районов и „Лава", действовавший на территории Владимир-Волынского района.

Эти обводы руководились округом ПЗП-АК, находящимся в Люблине, зашифрованным под № 997 и псевдонимом „Лен", от которого получали систематические указания о ведении подрывной работы против выполнения Люблинского соглашения. В целях саботажа эвакуации польского населения, они внедряли участников организации в польские комиссии по переселению, распространяли различные провокационные слухи и проводили активную антисоветскую националистическую пропаганду среди местного населения за создание „Великой Польши" и отторжение западных областей УССР.

Активную поддержку польским националистическим организациям в их деятельности, направленной на срыв Люблинского соглашения, повсеместно оказывало римо-католическое духовенство, в составе которого выявлено значительное количество участников ПЗП-АК, эндеков и других антисоветских организаций.

Ряд римо-католических священнослужителей (арестованные нами архибискуп Шеленжек, ксендзы Буковинский, Голондзовский, Гладышевич, Бохенек, Хвирут и другие) вели активную антисоветскую националистическую пропаганду во время богослужений в костелах.

При арестах некоторых из них и во время обысков, произведенных в части костельных помещений, изъяты документы польских подпольных организаций, нелегальные газеты, листовки, оружие, печатные аппараты и средства радиосвязи.

Так, у арестованного участника ПЗП-АК , ксендза Драбик, являвшегося референтом информации подпольной газеты „Подхалянин", в Самборском костеле был обнаружен и изъят склад медикаментов АК, общим весом до 12 пудов.

У ксендза доминиканского монастыря в гор. Львове Келлера изъяты антисоветские листовки. При обыске в келье настоятеля Львовского монастыря кармелитов - ксендза Петынского, был обнаружен устроенный в стене и замаскированный шкафом тайник, в котором находились два радиоприемника, большой запас перевязочных материалов и продовольствия.

Из показаний арестованных в г. Долина Станиславской области активных участников ПЗП-АК Смаговича и Стшало, у которых изъято значительное количество оружия, в том числе находившееся в специальных тайниках, устанавливается, что часть оружия организации перепрятывается у ксендзов г. Долина - Смолюк и Сарис. Подготовляем их арест.

Аналогичные факты антисоветской деятельности римо-католического духовенства и в других местностях западных областей Украины.

Эвакуация польского населения из западных областей УССР тормозится также организационными недочетами в работе комиссий по переселению и особенно отсутствием транспорта.

Так, например, на территории Дрогобычской области имеется 4 пункта, где работают представительства по переселению: в г. г. Дрогобыч, Стрый, Самбор, Ходоров.

В настоящее время при наличии массового наплыва заявлений об эвакуации, когда в комиссиях создались очереди по 400-500 человек ежедневно, работники представительств не могут выезжать на периферию. В то же время в некоторых отдаленных районах области: Мединовском, Мостисском, Рудковецком, Комарновском, Крукеничском, где насчитывается по 7-9 тысяч поляков, работа по эвакуации тормозится, а заявители, тем более в зимних условиях, не могут следовать за 40-70 километров в Самбор и другие города, где расположены комисси по переселению.

Особенно тяжелое положение создалось с транспортом, отсутствие которого срывает отъезд зарегистрировавшихся на выезд в Польшу.

Управления железных дорог не предоставляют своевременно необходимого количества вагонов для эвакуации польского населения, а если вагоны и подаются, то они зачастую простаивают на станциях из-за отсутствия паровозов. Так, например, на ст. Дубляны из-за отсутствия паровоза эшелон с эвакуируемыми поляками простоял 5 суток. На ст. Дрогобыч для переселенцев были поданы вагоны без дверей и даже без крыш. На ст. Борщев 15. 1. 45 г. было подвезено 126 семей поляков, а вагоны для них были поданы только через трое суток. На ст. Залищики вагоны для эвакуируемых были поданы 16. 1. 45 г. – с опозданием на 5 суток.

Операцию по изъятию польских антисоветских элементов, саботирующих переселение, а также изучение реагирований населения, в связи с эвакуацией поляков из западных областей УССР в Польшу, продолжаем.

О результатах будем информировать.

Народный комиссар
Государственной безопасности Украинской ССР Савченко

3 февраля 1945 г.

№ 304/6

г. Львов

Зверху на документі є написи: Політбюро М. Хрущов 13. II. 45. Читали: Мануїльський, Коротченко, Гречуха.

ЦДАГОУ. Ф. 16, оп. 23, спр. 1466, арк. 33-46.

№ 138

Інформація заступника Народного Комісара внутрішніх справ СРСР ЦК ВКП(б) про примусове виселення сімей з Західної України для лісової промисловості Кіровської області

11 лютого 1945 р.

Совершенно секретно
ЦК ВКП(б) товарищу Маленкову Г.М.
На Ваш № 07459

По телеграмме секретаря Кировского обкома ВКП(б) тов. Лукьянова – докладываю:

свободных контингентов спецпереселенцев в данное время не имеется, поэтому удовлетворить просьбу тов. Лукьянова о выделении предприятиям Кировского торфотреста 3000 человек спецпереселенцев – НКВД СССР возможности не имеет. Завозимые в Кировскую область с Украины 4000 человек членов семей оуновцев, в соответствии с постановлением ГОКО, передаются лесной промышленности. Считаю возможным выделить спецпереселенцев при расширении числа мобилизуемых немцев, после комплектования спецпереселенцев с УССР и БССР.

Заместитель Народного комиссара внутренних дел Союза ССР Чернышов

ЦГАОР СССР. Ф.9479, оп.1, спр.153, арк.25. Опубл.: Літопіс нескореної України... – С.225.

№ 139

Витяг із Декларації Ялтинської конференції глав урядів СРСР, США і Великобританії щодо українсько-польського кордону

11 лютого 1945 р.

Главы трех Правительств считают, что восточная граница Польши должна идти вдоль линии Керзона с отступлением от нее в некоторых районах от пяти до восьми километров в пользу Польши. Главы трех Правительств признают, что Польша должна получить существенное приращение территории на севере и на западе. Они считают, что по вопросу о размере этих приращений в надлежащее время будет спрошено мнение нового Польского Правительства национального Единства и что, вслед за тем, окончательное определение западной границы Польши будет отложено до мирной конференции.

Тегеран. – Ялта. – Потсдам. – Сборник документов. – М. – 1970. – С. 191.

№ 140

Інформація Наркомату державної безпеки України ЦК КП(б)У про відгуки поляків в Україні на переселенську акцію

16 лютого 1945 р.

ЦК КП(б)Украины
тов. Коротченко Д. С.

С п е ц и а л ь н о е с о о б щ е н и е

Военной цензурой НКГБ УССР в процессе просмотра почтовой корреспонденции, исходящей из Тернопольской области в январе месяце с. г. выявлено 83 письма о реагировании польского населения на переселение их в Польшу.

Наиболее характерные выдержки из писем приводятся:

Полевая почта 53218, Стадник Ф.

13. 1. 1945 г. „... Ты, наверное, уже слышал о переселении поляков, так вот: нам здесь угрожают тем, что если мы не выедем до 15 января 1945 г., то они сами нас вывезут. Ты себе не можешь представить мои переживания. Сколько лет здесь жить, приобрести все потом и кровью, а сейчас тебе говорят, убирайся отсюда. Никто из нас добровольно не тронется, мы поедем лишь только тогда, если нас направят силой..."

Тернопольская область, Залозецкий район, Стадник.

Полевая почта 53205-Д, Кисель Адаму.

6. 1. 1945 г. „... Уезжают у нас на запад с радостью, другие наоборот, с плачем, потому что не хотят ехать туда. В деревне у нас сейчас жуткая паника, люди ходят как сумасшедшие. Мы тоже не знаем, что делать. Ксендз говорит, чтобы мы не ехали туда, что там нас ожидает голодная смерть..."

Тернопольская обл., Велико-Голубицкий район, с. Плотила, Кисель Анна.

Полевая почта 02014-У, Фовримину Павлу.

10. 1. 45 г. „... Все мы, поляки, должны выехать отсюда на запад. Выгоняют нас бандеровцы и Советы. Видишь, как наш народ погибает..."

Тернопольская обл., Тлустецкий район, с. Лисивцы, Симнапчук Степан.

Полевая почта 53310-ж, Белинскому Б.

6. 1. 1945 г. „... У нас нет ни одного поляка, чтобы не зарегистрировался на выезд. Я сама была бы очень счастлива, если бы успела отсюда выехать, так как здесь стало жить невозможно. Бандеры грозят нам убийством. Теперь ты понял, почему мы „добровольцы"..."

Тернопольская обл., Мельницкий район, Белинская.

Полевая почта 04681, Винник Юзефу.
11. 1. 1945 г. „... Мы не хотим уезжать на запад, но и здесь, как и там, нас ожидает смерть. Здесь мы умрем от рук бандеровцев, а там от голода..."
Тернопольская обл., гор. Тернополь, Стахурский.

Полевая почта 38256-Л, Треч Франко.
9. 1. 1945 г. „... Настало жуткое время, что у нас другого выхода нет, кроме как выезжать на запад. Здесь у нас уже висят плакаты, что нужно выезжать пока не поздно. Что нам делать. Говорят, тем, которые здесь останутся, им будет еще хуже..."
Тернопольская обл., Скала Подильская, с. Цыганы, Треч Мария.

Зам. Народного Комиссара
Государственной Безопасности УССР Дроздецкий

16 февраля 1945 года.
№ 497/с

ЦДАГОУ. Ф. 16, оп. 23, спр. 1475, арк. 17-18.

№ 141

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У та заступникові Голови Раднаркому України з пропозиціями щодо прискорення виселення українців з Польщі
„ 19 лютого 1945 р.

Секретарю ЦК КП(б)У
товарищу Коротченко

Заместителю Председателя
Совнаркома Украины товарищу Старченко

о неотложных вопросах, подлежащих рассмотрению
в ЦК КП(б)У и СНК УССР.

I. О южных районах

Согласно договора от 9 сентября 1944 года между Правительством УССР и ПКНО эвакуация украинского населения должна была проводиться из 11 районов Польши. Работа по эвакуации сейчас проводится в 14 районах.

При помощи местных польских властей выявлено в этих районах украинского, русского, белорусского и руссинского населения 110718 семей или 441685 душ.

	Семей	Душ
1. Всего выявлено	51210	199876
2. Из них: подали заявлений	37710	140965
3. Проценты к подавшим заявления	73,6	70,5
4. Уже эвакуировано	15368	56774
5. Процент к подавшим заявления	40,8	40,27

Все это население по районам распределяется неравномерно. В девяти северных районах и одном южном Санокском, а всего в десяти, по состоянию на 5.1.1945 года насчитывается населения:

Наименование районов	Укр. населения		Подали заявления		% подавших заявления к общему количеству учтенных	
	Семей	Душ	Семей	Душ	Семей	Душ
1. Любачувский	10201	48369	572	2288	5,7	4,7
2. Лисковский	11407	45628	953	3548	8,3	7,8
3. Ярославский	16000	60000	851	3769	5,3	6,2
4. Перемышльский	21900	87822	115	410	0,5	0,5
Всего:	59508	241819	2491	10015	4,2	4,1

В 4-х южных районах живет 53,8% семей украинского населения, а именно (див. наст. стор.):

Из этих данных видно, что преобладающее большинство украинского населения живет в южных районах и, несмотря на нашу усиленную агитацию за переезд, дело по существу с места не двигается. Из 2491 семей, подавших заявления об эвакуации, эвакуировано из южных районов – 2209 семей, 282 хозяйства отказались от выезда, мотивируя отказ холодами.

В северных районах подача заявлений продолжается, и, нет сомнения, что в этой части все население украинской, русской, белорусской и руссинской национальностей будет эвакуировано.

Вопрос остается неясным, как поступить с южными 4-мя районами, где простые труженики не могут свободно изъявить свою волю и желание о переселении из-за того, что с одной стороны им мешает униатское духовенство, и с другой стороны – террор украинских националистических банд.

Дело в том, что эти районы когда-то принадлежали Австро-Венгрии, это так называемая Галиция. Здесь вера униатская: что-то среднее между католической и православной, с большим перевесом католицизма. Вера в бога здесь имеет громадное значение для население. Здесь сильно развито националистическое движение. Галиция вообще и в прежние

времена славилась им. Она даже в годы гражданской войны снабжала Петлюру и прочие банды для борьбы с советской властью, снабжала вооруженной силой, это были „Сичевые стрельцы", „Синежупанники" и прочие.

В период немецкой оккупации многие из них служили при немцах в войсках СС и даже составляли дивизию „Галиция", которая активно боролась против советских партизан. Сейчас националисты имеют в этих районах сильную и разветвленную организацию со всеми видами служб: разведка, контрразведка, продовольственное снабжение, отделы агитации и т. д. Вот они-то, пользуясь отсутствием в этих районах крепкой польской власти, буквально терроризируют мирное население и не только угрозой и агитацией, а силой оружия не дают населению свободно изъявить свое согласие на переезд. Националисты боятся остаться без материальной базы, если население эвакуируется.

Вот такое положение создалось в южных районах. Если считать абсолютно необходимым, чтобы все украинцы, проживающие в этих районах, добровольно переехали на территорию СССР, то необходимо через Польское Правительство провести ряд мероприятий, которые бы освободили честных граждан от угроз и террора, а именно:

1. Просить Польское Временное Правительство:

а) установить польскую власть во всех селах этих 4-х районов, ибо есть многие села, где до сих пор власти нет и не было.

б) арестовать всю верхушку украинских националистов, ликвидировать их материальную базу: кооперативы, торговые и переработочные базы.

2. Повлиять на униатских священников, чтобы они не препятствовали переезду граждан в УССР, подобно священникам православной церкви, которые активно в этом нам способствуют.

3. Распространить амнистию на переселенцев, существующую у нас, по отношению украинских националистов западных областей УССР.

4. Для усиления агитационно-массовой работы среди украинского населения, просьба дать указание о высылке нам ежедневно 125 экземпляров газеты „Радянська Україна" и 125 экземпляров Львовской селянской газеты.

5. Взыскать все натуральные контингенты с украинского населения, не изъявляющего согласия эвакуироваться в УССР по существующим польским законам.

II. Об охране

Охрана нам крайне необходима для проводимой работы. Для охраны работников аппарата, как в районном центре, так и на местах, непосредственно в селах. Кроме того, охрана необходима для сопровождения переселяемых от места жительства до ж. д. станций, охрана и на ж. д. станциях до момента отправления эшелонов. Для этой цели необходимо минимум 250 человек вооруженных бойцов и офицеров: примерно, по 20 человек в каждый район. Отсутствие охраны сильно тормозит успешное проведение эвакуации. В некоторых районах, пораженных сильно бандитизмом, граждане совершенно отказываются от выезда ввиду отсутствия охраны.

III. О железнодорожных вагонах и вообще о транспорте

На 5. II. 1945 года нами использовано ж. д. вагонов 9158. Причем подача их проводилась неравномерно, вне плановых дат. Каждый раз ж. д. администрация отказывает в подаче вагонов, ссылаясь на близость фронта и срочные оперативные перевозки. Приказы и распоряжения из НКПС принимались во внимание постольку-поскольку и по существу не выполнялись. Дело в том, что перевозки эвакуируемых не входят в план государственных перевозок. Поэтому начальники дорог подачу вагонов могут и не предоставлять, за это их никто не накажет. Но, если они не выполнят план государственных перевозок, или не сдадут порожняк, то они обязательно будут наказаны.

Даже это небольшое количество вагонов, в основном получено путем „измора", т. е. на станцию вывозится несколько тысяч душ людей с имуществом и скотом, сидит там по несколько дней и недель, и ж. д. администрация только ввиду сожаления или под большим нажимом предоставляет вагоны.

Следовательно ж. д. транспорт на ход эвакуации имеет решающее значение. Подавайся он регулярно в установленные планом дни и в том количестве, в каком мы просили, эвакуация населения из северных районов подходила бы к концу или была бы уже закончена, что гораздо благоприятней отразилось бы на ходе эвакуации в южных районах.

Кроме ж. д. транспорта просим выделить автомашины для перевозки эвакуируемых. Приходится подвозку производить подводами. Подводы мобилизуются у обывателей с чрезвычайным трудом: три четверти всех работников райуполномоченных занимаются этой работой. Польское население не хочет давать подвод, всеми силами противится мобилизации, ломает колеса, оглобли, рвет сбрую, убегает в лес, только бы не перевозить украинцев на станцию. К этому же следует учесть, что дело идет к весне, к распутице и к посевной кампании, что может также задержать эвакуацию.

Поэтому, необходимо настоятельно просить ГКО выделить для нужд эвакуации 300 грузовых автомашин с шоферами, горючим, смазочным, ремонтной базой и запасными частями.

Зам. главного уполномоченного правительства УССР
по эвакуации М. Ромащенко

19.II.1945 года.
г. Киев

На документі зроблено напис:

Варшавський
Все эти вопросы нужно двигать
в оперативном порядке 21. II. 45 Д. Коротченко

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1465, арк. 4-8.

№ 142

Лист заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про арешт працівників районних уповноважених Тимчасового уряду Польщі по переселенню поляків з України

Лютий 1945 р.

Сов. секретно
Секретарю ЦК КП(б)Украины
Тов. Коротченко Д. С.

г. Киев

Своим специальным сообщением за №075 от 27-го января 1945 г. я инфомировал Вас о том, что большинство аппаратов районных уполномоченных Временного польского правительства по эвакуации польских граждан с территории УССР засорены националистическим элементом, участниками „Армии Краевой" и прочими враждебными Советской власти лицами.

После проведения соответствующей проверки через органы НКВД и НКГБ западных областей, в целях очищения аппаратов районных польских уполномоченных от враждебных нам лиц, мною был поставлен вопрос перед зам. Главного уполномоченного Временного польского правительства ПИЗЛО о снятии с работы целого ряда лиц, как не внушающих политического доверия, и замены их благонадежными людьми из среды поляков. Впоследствии большинство из снятых с работы людей было арестовано органами НКГБ за активное участие в „АК" и другую антисоветскую деятельность.

В гор. Львове арестованы – районный уполномоченный Рогер Алоиз Игнатьевич за активное участие в подпольной польской националистической организации и саботаж в деле эвакуации польского населения с территории УССР в Польшу; референты: Чайка Владислав Петрович и Ояк Станислав Иосифович – как активные участники „АК"; статистик Ставская Станислава Юлиановна – за активную пособническую деятельность в пользу немецких захватчиков в период оккупации города Львова немецкими войсками.

В г. Ровно арестованы: районный уполномоченный Нейман Генрих Генрихович, статистик Парат Надежда Казимировна, референт Кенчик и ответственный секретарь Станек, как активные участники „АК", проводившие враждебную работу на срыв эвакуации польского населения. Подлежащий аресту, также активный участник „АК", заместитель уполномоченного по Ровенскому району Барановский, боясь ответственности скрылся неизвестно куда.

В Дрогобыче, как активые участники „АК", арестованы референт Нитка Иосиф Теодорович и машинистка Дюк Янина.

Референт Красуцкий Ян Янович после совершенного им в ночь на 22/1-45 г. уничтожения всех документов районного уполномоченного, касающихся работы, связанной с эвакуацией, скрылся неизвестно куда.

В г. Рава-Русская арестован референт Котович Здислав Александрович, как активный участник „АК".

Также как активные участники „АК", проводившие враждебную работу, направленную на срыв эвакуации польского населения, арестованы заместитель уполномоченного Временного польского правительства по Станиславскому району Блихарский Казимир Казимирович и референт уполномоченного по Тернопольскому району Савинский Юрьян Янович.

Уволены за взяточничество и как не внушающие политического доверия по Львовскому району – юрист-консульт Райзлер, референты Форст, Когуб и статистик Нойтлер Барбара.

В Стрийском районе – зам. районного уполномоченного Шейковский, как сын бывшего генерала польской армии, выходец из крупных помещиков.

В Золочевском районе – районный уполномоченный Фальсберг за пособническую деятельность в пользу немцев в период оккупации.

Мною также поставлен вопрос перед зам. Главного уполномоченного Временного польского правительства ПИЗЛО о снятии с работы уполномоченного Временного польского правительства по Луцкому району Лясковского Яна Романовича, его заместителя Зенович Владислава Казимировича и заместителя уполномоченного по Владимир-Волынскому району Кокоруза Петра Александровича, которые по нашим данным являются активными участниками так называемого „Комитета Вызволения Волыни" и проводят враждебную работу, направленную на срыв эвакуации польского населения с территории УССР.

Но, ПИЗЛО категорически отказался снять указанных лиц, ссылаясь на данное ему указание Главным уполномоченным Временного польского правительства по эвакуации Вольским о том, чтобы без его – Вольского – разрешения никого из работников аппарата польского уполномоченного не увольнять.

Вопрос о снятии с работы указанных лиц поставлен перед самим Вольским.

Зам. главного представителя правительства УССР по эвакуации польских граждан с территории УССР полковник Гребченко

№ 101
88

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1465, арк. 18–19.

№ 143

Звернення УПА до польського населення із закликом спільно боротися проти більшовицької влади і переселенської акції

Лютий 1945 р.

Поляки! Віковий Західний сусіде!

Спільна недоля, – московський та німецько-австрійський імперіалізм, – била вже не раз на протязі історії обидва сусідні народи. В

цій імперіялістичній війні спільна доля спіткала нас уже з самого початку. Польща і Україна стали ареною цієї довгої та жахливої за спустошенням імперіялістичної війни. Як німецький, так і большевицький імперіялізм пішли відразу на знищення українського й польського народів. А тепер, коли кровожадний імперіялізм Кремля заливає та плюндрує наші й Ваші землі, обидва народи стогнуть спільно під важким большевицьким ярмом.

І якраз тепер, коли імперіялістична війна зближається до свого кінця, коли на горизонті вже яскраво зарисовується англо-большевицький конфлікт, коли ідеєю національних революцій, що спалахують при кінці цієї війни, живуть усі поневолені народи, коли неминучий і близький уже розвал тюрми народів – СССР, деяка частина польського суспільства, а передусім на прикордонних польсько-українських землях, не розуміючи ваги сучасного епохального моменту, запрягла себе до імперіялістичного воза Кремля, накладає важкі кайдани рідному народові, та й нам, українцям, не дає жити. Де ж тут політичний розум у тих тупоголових польських політиків, вірних слуг кровожадного Кремля? Їхній цілковитий політичний анальфабетизм, у загальному нічим не оправдана політична ненависть до українського народу, веде до згубних наслідків цілий польський нарід у сучасному, та може привести до катастрофічних наслідків у майбутньому.

Зв'язувати долю свого народу в такий епохальний час з тими, що ще вчора (а навіть і сьогодні) масово нищили польський нарід, з тими, що на їх руках не позасихала ще кров невинних польських жертв Катині, переповнених поляками в червні 1941 р., „Бригідок", „Замарстинова", „Лонського" та інших тюрем і далеких лагерів, де тоді (червень-липень 1941 р.) помордовано десятки тисяч у нічому не винних передовсім українців та поляків, служити й прославляти ще й після цього катів свого народу, здібні хіба виродки, зрадники, погань польського народу, за яких він мусить зараз соромитися. Бо хоч як кремлівські сатрапи відпираються від цього, але жодна людина не сумнівається тепер у тому, що це діло кремлівських катів.

Поляки! Погляньте в недавнє минуле. Пригадайте большевицьку окупацію частини польських земель 1939-41 років! Пригадайте собі ще пропам'ятну зиму 1940 року, коли у худоб'ячих вагонах при 20 і більше ступенях морозу масово вивезено поляків у далекий Казахстан та Сибір, та інші табори СССР! А хто ж як не сучасні Ваші „визволителі" мають на своєму чорному сумлінні тисячі дітей, матерів та стариків, що позамерзали тоді в час транспортування в вагонах, десятки тисяч здорових, сильних, що опісля згинули з голоду й нелюдської праці в далекому пустинному Казахстані та Сибіру? А хто, як не вони – „визволителі" – знищили опісля генерала Сікорського, що виступав за звільнення поляків з тюрем і таборів СССР, що знав прекрасно про умови поляків у Казахстані, що не міг дарувати большевикам Катині?! Спитайте очевидців і тих „білих круків", яким пощастило повернутись звідти, вони з сльозами на очах розкажуть Вам про ті звірячі облави, про кількатисячкілометрову їзду та про „щасливе-заможне" життя під сонцем сталінської конституції. Спитайте їх, кого туди висила-

ли – магнатів, чи, може, шляхтичів? Повивозили туди, як самі добре знаєте, це передусім польських селян та трудову інтелігенцію. І з розумінням всього того, зграя зрадників та запроданців польського народу служить конаючій Москві?! За допомогою тих же поляків НКВД проводить звірячі облави на польські села, гонить польську молодь гинути на фронтах за цілковите поневолення власного народу, за імперіялістичні інтереси Кремля!

Поляки! Пригляньтеся ближче до сучасної польської Міліції Обивательської та деяких урядовців адміністрації! Їхнє знущання над мирним українським населенням, безкарне грабування наших сіл, арешти та нелюдські тортури арештованих, тісна співпраця з ворогами, з НКВД прибирає жахливих форм. Місцеве українство видержувало договір з надмірною терпеливістю і у пасивній самообороні всі дотеперішні дошкульні удари розбещеної польської міліції. Та на жаль, наше терпеливе очікування інтерпретують собі як нашу слабкість. Цим провокують вони нас до відплатних акцій, до непотрібного проливу крови, з чого, очевидно, скористає наш спільний ворог.

Тому ще раз апелюємо до тих поляків, яким дорога доля польського народу!

Опам'ятайте їх, бо вони не знають що роблять!

Хай припинять всі протиукраїнські акції, хай покинуть вислужницьку роботу ворожому НКВД! Хай глянуть тверезими очима на сучасну політичну дійсність. Хай послухають голос польських народніх мас, що за цей короткий час большевицької окупації розшифрували всі замасковані ходи кремлівських імперіялістів!

Поляки! Ваші народні маси скажуть Вам, чи бажають вони собі цього „раю" та „щастя", що принесли їм кремлівські царі із своїм „визволенням". Нарід скаже вам зараз одверто, якої польської держави він собі бажає.

Поляки! Знайте, що таку Україну, як зараз Ваша Польща, маємо ми вже 26 років. Були в нас теж знатні комуністи-українці, та спитайте тепер нового кремлівського царя, де вони зараз?! Українським селянам теж роздавали в час революції поміщицькі та церковні землі у власність, та спитайте зараз наших „щасливих" та „заможних" колгоспників, скільки у них власної землі! Мають її тепер стільки, що й хатини нема де поставити. Гірше панщини закріпостили большевики все селянство. Тому вважайте, щоб не проклинали Вас колись Ваші діти, як ми не раз дорікаємо тепер деяким нашим батькам, що, збаламучені, дозволили здвигнути на своїх плечах оцю криваву прокляту владу.

Зближається кінець цієї імперіялістичної проклятої війни, а разом з цим щораз більше назрівають уже революційні повстанські рухи в усіх окупованих большевиками країнах. Горить повстанням Україна, Кавказ, Білорусь, уся Прибалтика, Балкани, включається уже в протибольшевицький фронт боротьби і польський нарід. Своєю окупаційною політикою захоплюють зараз большевики всі заражені дотепер їхньою брехливою пропагандою народи Європи та самі включають ці ж народи у спільний революційний повстанський фронт. Цей протибольшевицький фронт міцніє із кожним днем.

Вже близький час, коли кожний нарід на своїй власній землі заживе своїм самостійним державним життям.

Хай живе згода, порозуміння та співпраця українського й польського народів у боротьбі з московським імперіялізмом!

За самостійні держави всіх поневолених народів!

Свобода народам і людині!

Лютий, 1945 р.

Українські повстанці.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 62-64.

№ 144

Доповідна записка заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення поляків з України

Лютний 1945 р.

Сов. секретно

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. Коротченко
г. Киев

Докладная записка
о ходе эвакуации польского населения
с территории УССР в Польшу

По состоянию на 15 февраля 1945 года по Западным областям Украины зарегистрировано на выезд в Польшу 91702 польских и еврейских семьи; с общим количеством членов семей 272202 человека.

Вывезено за этот же период в Польшу 18231 семья, или 49985 человек.

В областном разрезе подача заявлений на выезд и отправка польских граждан в Польшу проходит следующим порядком:

№№ п/п	Наименование областей	Зарегистрировано		Отправлено	
		К-во семей	К-во человек	К-во семей	К-во человек
1.	Волынская	18845	59959	4871	14965
2.	Львовская	15003	39171	3996	8474
3.	Ровенская	14262	46327	3783	11927
4.	Тернопольская	21818	69130	2812	8402
5.	Станиславская	8485	23063	696	1763
6.	Дрогобычская	13289	34552	2069	4454
	Итого:	91702	272202	18231	49985

По отдельным Райпредставительствам работа по эвакуации польского населения характеризуется следующими данными:

№№ п/п	Наименование районных представительств	Зарегистрировано		Отправлено	
		К-во семей	К-во человек	К-во семей	К-во человек
1.	Бродское	2081	6637	280	936
2.	Вл.-Волынское	3138	9610	1406	4535
3.	Дубненское	2841	8665	1073	3310
4.	Дрогобычское	4582	11383	822	1531
5.	Золочевское	2188	6926	428	1115
6.	Ковельское	3658	11678	1142	3741
7.	Кременецкое	2171	6485	346	1071
8.	Кам.-Бугское	1710	5543	216	633
9.	Луцкое	12049	38671	2323	6689
10.	Львовское	8057	17057	2760	4952
11.	Ровенское	11421	37662	2714	8617
12.	Рава-Русское	967	3008	312	838
13.	Самборское	3983	10161	542	1073
14.	Стрийское	4127	11249	603	1574
15.	Станиславское	8485	23063	696	1763
16.	Тернопольское	9842	33617	1285	3943
17.	Ходоровское	597	1759	102	276
18.	Чертковское	9805	29028	1181	3388
	Итого:	91702	272202	18231	49985

Согласно плану в феврале месяце с. г. должно быть отправлено в Польшу 7500 семей польского населения, что составляет около 30000 человек.

План вывоза польского населения был доведен до каждого Райпредставительства, которые занялись активной подготовкой к эвакуации.

Однако, Заместитель Народного Комиссара Путей Сообщения Союза ССР тов. Бещев дал указания Начальникам дорог о том, что погрузка польского и украинского населения в феврале месяце 1945 года запрещена, заявки на перевозку перенесены на март месяц.

В связи с этим среди желающих эвакуироваться в Польшу отмечены нездоровые настроения, особенно среди сельского населения, которое стремится выехать в Польшу именно сейчас с расчетом провести весенний сев уже на месте расселения на территории Польши.

Изучая настроения польского населения в связи с решением Крымской конференции трех держав по польскому вопросу, отмечено ряд отрицательных настроений, особенно среди аппарата Главного Уполномоченного

Временного Польского Правительства по переселению польских граждан с территории УССР в Польшу.

Референт Районного Уполномоченного Временного Польского Правительства по Луцкому району, обсуждая решения Крымской конференции среди сослуживцев, заявил:

„На Крымской конференции установили какую-то границу для Польши – линию Керзона, и считают это законным, в действительности граница Польши должна проходить за Бердичевым, Винницей, Каменец-Подольском, по Бугу и отклониться вглубь, т. к. это является действительно коренной польской землей, и этого польский народ добьется".

Ответственный секретарь того же Райуполномоченного Скорупко по этому вопросу говорит:

„Я уверен, что сейчас начнутся репрессии. Польское эмигрантское правительство в Лондоне забыло про польский народ. Оставило его на произвол судьбы, и мы здесь погибаем, а Советы над нами издеваются. Сейчас Советам не интересно всех поляков отправлять за Буг в Польшу, их задержат, и они не будут принимать участия в тайном голосовании в выборе нового польского правительства и отпустят тогда, когда кончатся выборы правительства. Советы сейчас хозяева, очистят Польшу от всех тех, кто против них, все это переживает польский народ".

Поддерживая высказывания Скорупко, сотрудница Стахурская Мария заявила:

„Поляков хотят заставить, чтобы они попросили Советы о присоединении Польши к Советскому Союзу, но этому не бывать. Я уверена, что Англия не допустит до этого, ведь ей угрожает также красная политика".

Сотрудник этого же Уполномоченного Страшек заявил:

„Я верю в силу польского народа. Польша в скором времени воскреснет, она имеет на это право, ведь на конференции говорили о границах проблематически, а о Львове ничего конкретного не сказали. Польша должна быть в границах до 1939 г., и поляки этого вправе требовать, и это будет осуществлено".

Жительница гор. Луцка полька Томашевская Елена (без определенных занятий), обсуждая итоги Крымской конференции среди знакомых, говорит:

„Скоро будет сформировано новое польское правительство, которое будет не Советское, и при содействии Англии и Америки договорится с Советским Союзом. Граница Польши будет старой (до 1939 г.), в связи с этим сейчас выезд поляков из Волынской области приостановлен, и поляки должны с выездом не спешить".

Референт Райуполномоченного по Луцкому району Бреке, пользуясь отсутствием временно транспорта, среди польского населения распространяет провокационные слухи о том, что в связи с решением Крымской конференции трех Держав выезд поляков за Буг прекращен на два месяца.

В феврале месяце имел место случай ограбления бандой четырех польских хозяйств в селе Маньково Владимир-Волынского района, предназначенных к эвакуации, у которых бандитами было забрано все имущество – лошади, коровы, хлеб и одежда.

Две польские семьи из этого же села выехали по личным делам в село Гранатов, расположенное в нескольких километрах от села Маньково.

Указанных граждан сопровождали пять человек хорошо вооруженных бывших партизан. В пути следования указанные лица вместе с охраной были перебиты бандитами.

Других бандитских проявлений – нападений на эшелоны и ограблений эвакуируемых в пути следования в Польшу зарегистрировано не было.

Зам. Главного представителя Правительства УССР по эвакуации польских граждан с территории УССР

Полковник Гребченко

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1466, арк. 61–64.

№ 145

Доповідна заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У та заступникові Голови Раднаркому України про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо виселення українців з Польщі

2 березня 1945 р.

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
товарищу Коротченко

Заместителю председателя
Совета Народных Комиссаров Украинской ССР
Товарищу Старченко

Копия:
Товарищу Мануильскому
Товарищу Иванову

Докладная записка
О выполнении соглашения от 9 сентября 1944 года
об эвакуации украинского населения
с территории Польши в УССР.

I

По состоянию на 26-ое февраля 1945 года по всем уездам Польской Республики, из которых происходит эвакуация украинского населения, получены заявления о желании эвакуироваться от 44947 семей, насчитывающих 169702 человека. Всего на 26 февраля с. г. заявлениями о желании эвавкуироваться охвачено 39,2% от всего количества украинских хозяйств, имеющихся в уездах, из которых производится эвакуация.

Если в течение января 1945 года отмечалось весьма слабое поступление новых заявлений (за весь месяц поступило 1596 заявлений), то в феврале отмечается уже заметный рост числа поступающих заявлений, так как за 25 дней этого месяца поступило 5076 заявлений.

В ряде районов заявлениями охвачено почти все украинское население этих уездов. Так, например, по Грубешувскому уезду заявлениями охвачено 91,3% украинского населения, по Замостьевскому - 90,5%, по Хелмскому - 81,1%, по Томашувскому, Белгорайскому и Любартовскому свыше 70% в каждом. Ряд районов, а именно: Лисковский, Ярославский, Любачувский и Перемышльский отмечается весьма слабым поступлением заявлений. О причинах этого и о мерах, которые необходимы для устранения этого явления будет сказано ниже.

По отдельным районам количество поданных заявлений по состоянию на 26-ое февраля с. г. характеризуется такими данными:

Наименование районов (уездов)	Число хозяйств	Число душ
Белгорайский	3882	14892
Влодавский	3758	13561
Грубешувский	9154	33936
Замостьевский	1576	5565
Красноставский	781	2522
Лисковский	953	3548
Любартовский	391	1750
Любачувский	1210	5065
Перемышльский	168	632
Радзынский	88	297
Санокский	3063	14000
Томашувский	7157	25061
Хелмский	7950	30473
Ярославский	1741	7397
Бяло-Подлясский	3045	11875

Все, изъявившие желание эвакуироваться, по месту избранного поселения распределяются следующим образом:

Ворошиловоградская	- 201
Днепропетровская	- 8651
Запорожская	- 9628
Кировоградская	- 3
Николаевская	- 3980
Одесская	- 8346
Полтавская	- 539

Сталинская	- 157
Сумская	- 1256
Харьковская	- 242
Херсонская	- 5737
Волынская	- 1897
Дрогобычская	- 467
Львовская	- 1512
Ровенская	- 1252
Станиславская	- 62
Тернопольская	- 579
Прочие	- 15
Без распределения по областям	- 478

Из числа лиц, заявивших желание эвакуироваться, по состоянию на 26-ое февраля с. г. отказались от эвакуации 496 семей, из котоых по Влодавскому району 23, Красноставскому 144, Лисковскому 282, Радзыньскому 7, Санокскому 40.

Лица, отказавшиеся от эвакуации после подачи заявления о желании эвакуироваться в большинстве случаев уклончиво объясняют причины своего отказа ссылками на недостаток теплой одежды, на зимние холода, на наличие малых детей и т. п. Однако, более внимательное изучение причин подобного отказа свидетельствует, что эти ссылки не являются действительной причиной отказа, так как большинство эвакуированных уже семейств находились не в лучших условиях. Почти всегда удается установить, что действительной причиной отказа от эвакуации является либо враждебная агитация украинских националистов, либо прямое запугивание тех, кто не желает отказаться от переселения, применением суровых репрессий.

Необходимо отметить, что угроза применения репрессий в местной обстановке является весьма реальной, так как насчитывается сотни случаев применения террора в отношении украинских семей, которые заявили желание эвакуироваться.

II

По состоянию на 26-ое февраля с. г. эвакуировано 20939 семей, в которых насчитывается 78376 душ. Из этого количества в течение января месяца было эвакуировано 6478 хозяйств, в которых насчитывается 23539 душ, а в феврале месяце 3964 семьи, в которых насчитывается 14973 души. Общее количество эвакуированных по состоянию на 26 февраля с. г. составляет 46,5 % к числу подавших заявления о желании эвакуироваться.

Как в январе месяце, так и в феврале намеченный нами план эвакуации не был полностью выполнен. В январе было выполнено 31,2% намеченного плана, а в феврале за 25 дней 26,9%. Это в основном объясняется тем, что план строился из расчета на предоставление определенного количества автомобильного транспорта для подвозки эвакуируемых к

станциям железных дорог, а также предоставления определенного числа железнодорожных вагонов. На самом деле в связи с проводившимся в январе и феврале месяцах наступлением наших войск, нам не было предоставлено необходимого числа вагонов и автотранспорта. Равным образом и гужевой транспорт был предоставлен в значительно меньшем числе, чем это было предусмотрено планом.

Так, железнодорожных вагонов в январе месяце вместо 12000, предусмотренных планом, было фактически подано 3746, или 31,2%, а вфеврале месяце вместо предусмотренных планом 6000 вагонов, было предоставлено за 25 дней 1619 вагонов, то есть 26,9% к плану.

Вместо предусмотренных на январь месяц 3790 подвод ежедневно, фактически предоставлялось в среднем 960 подвод в день, то-есть 24,6% к плану. В феврале месяце вместо 2660 подвод в сутки, фактически предоставлялось 895 то есть 35% к плану.

По отдельным районам, из которых указанные выше лица эвакуированы, они распределяются следующим образом:

Наименование районов (уездов)	Количество хозяйств	Количество душ
Белгорайский	2035	7904
Влодавский	1736	6142
Грубешувский	3841	13448
Замостьевский	1468	5203
Красноставский	506	1596
Лисковский	671	2712
Любартовский	132	380
Любачувский	162	594
Перемышльский	94	357
Санокский	1166	5167
Томашувский	3459	12564
Хелмский	4251	16605
Ярославский	450	1813
Бяло-Подлясский	975	3897

Подавляющее большинство эвакуированных пожелали эвакуироваться в восточные области УССР, где намерены вести колхозное хозяйство, и лишь незначительная часть (6%) пожелали переселиться в западные области УССР с намерением вести единоличное хозяйство.

Общее количество подготовленных к эвакуации хозяйств по состоянию на 26-ое февраля с. г. составляет 35779 хозяйств, причем в это число входят 20939 хозяйств уже фактически эвакуированных. По отдельным районам подготовленные к эвакуации хозяйства распределяются следующим образом:

Белгорайский –	3417
Влодавский –	3423
Грубешувский –	7300
Замостьевский –	1576
Красноставский –	552
Лисковский –	671
Любартовский –	271
Любачувский –	382
Перемышльский –	157
Радзыньский –	81
Санокский –	1662
Томашувский –	6951
Хелмский –	6782
Ярославский –	579
Бяло-Подлясский –	1975

III

Эвакуированными до настоящего времени хозяйствами сдано значительное количество сельскохозяйственных продуктов, а именно:

зерновых	– 37315 цнт.
картофеля	– 269687 цнт.
овощей	– 4002 цнт.
сахарной свеклы	– 5119 цнт.
обьем фуража	– 166790 цнт.
семян трав	– 110 цнт.
скот в жив. весе	– 113 цнт.
мяса	– 31 цнт.

Этими же хозяйствами было вывезено такое количество скота:

лошадей	– 9153
коров	– 19265
овец-коз	– 5380
свиней	– 6037

Эвакуируемыми хозяйствами оставлено на месте имущества на сумму 144171 тысяч рублей. В том числе стоимость оставленных построек составляет 115664 тысячи рублей.

IV

Сравнивая положение в различных уездах по признаку охвата украинского населения заявлениями о желании эвакуироваться, мы получаем следующую таблицу:

Название района	% лиц, подавших заявления
Грубешувский	91,3
Замостьевский	90,5
Хелмский	81,1
Томашувский	71,6
Белгорайский	70,6
Любартувский	70,0
Влодавский	61,4
Санокский	51,0
Радзыньский	46,5
Красноставский	43,8
Лисковский	8,3
Ярославский	4,0
Любачувский	2,2
Перемышльский	0,5

Таким образом четыре уезда (Лисковский, Ярославский, Любачувский, Перемышльский) резко выделяются по слабому охвату украинского населения заявлениями о желании эвакуироваться. Так как эти уезды являются уездами с большим числом украинцев, то положение эвакуации в этих уездах определяют собою результат работы по эвакуации.

Если во всех 14-ти уездах, из которых в настоящее время проводится эвакуация украинского населения, насчитывается 441683 человека, то в указанных четырех уездах украинцев насчитывается 241819 человек, то-есть больше половины всего украинского населения, подлежащего эвакуации.

Несмотря на такое большое число украинцев в указанных уездах заявления о желании эвакуироваться поступившие по этим уездам составляют 5% в общей массе поступивших заявлений об эвакуации. Такое положение в указанных уездах требовало специального изучения причин его вызывающих и разработки мероприятий для их устранения. В связи с этим нами были подитожены материалы, поступающие от Районных Уполномоченных в этих уездах, материалы наших референтов, а также заслушаны отчетные доклады Райуполномоченных по Лисковскому, Перемышльскому и Любачувскому районам. На основании всех этих материалов особые условия, в результате которых по перечисленным четырем уездам наблюдаетя совершенно ничтожное поступление заявлений о желании эвакуироваться, могут быть сведены к следующему:

Слабое поступление заявлений по этим уездам не может быть отнесено за счет недостаточной работы аппарата Райуполномоченных. Хотя в работе их имеются недочеты, однако в общем работа Райуполномоченых по этим районам не хуже, чем в остальных районах, где наблюдается успешное поступление заявлений об эвакуации.

Во всех указанных уездах была проведена большая массово-разъяснительная работа о порядке и условиях эвакуации. Были проведены как общие собрания граждан отдельных населенных пунктов, так и беседы с

отдельными гражданами, принадлежащими к различным слоям местного населения. Была широко использована местная пресса, особенно по Перемышльскому району, где в местной газете „Голос демократа" был помещен ряд статей по вопросам эвакуации, а также излагалось содержание писем местных граждан, которые уже эвакуировались на территории УССР.

Был использован также метод организованного переселения отдельных населенных пунктов, население которых в значительной части изъявило желание эвакуироваться, с целью на примере этого населенного пункта создать необходимые настроения у жителей других населенных пунктов. Однако все мероприятия не привели к положительным результатам.

Нельзя также считать, что местное население этих уездов не имеет тяги к переселению в УССР. Наоборот имеются признаки того, что такое желание у местного населения имеется. Так, к военным комендантам неоднократно являлись делегации от различных населенных пунктов с заявлениями о желании жителей этих сел переселиться в Советский Союз. О таком желании говорили также представители духовенства и интеллигенции. В селе Гочеве, например, Лисковского района сначала почти все украинцы, проживающие в этом селе заявили о желании переселиться в УССР, но затем, после того, как украинскими националистами были распространены слухи о том, что семьи эвакуированных будут разъеденены, что мужей будут направлять в одно место, а жен и детей в другое, многие отказались от эвакуации.

Экономическое положение населения в указанных уездах таково, что подавляющее большинство его принадлежит к числу середняцких и бедняцких хозяйств. Русские, украинские, белорусские, руссинские хозяйства в довоенной Польше не имели условий для зажиточной жизни. В ряде уездов, например, в Лисковском бедности крестьян способствовали природные условия в виде слабого плодородия почвы в горно-лесистой местности. В процессе военных действий многие населенные пункты были сильно разорены. Так, например, в селе Гузель Лисковского района из 92 хозяйств было сожжено 73 хозяйства, в селе Гочев из 90 хозяйств сожжено 53 хозяйства, в селе Березки из 74 хозяйств сожжено 71 хозяйство.

Бедность крестьян в Лисковском районе может быть охарактеризована такими данными об обеспеченности его лошадьми: так, в селе Монастырец из 234 украинских хозяйств, лошадей имеют только 15, в селе Стефаново из 224 хозяйств лошадей имеют только 75, в селе Гочеве из 90 хозяйств лошадей имеют 15.

Таким образом отношение к эвакуации не может найти объяснения в экономической структуре крестьянства указанных уездов.

Слабое поступление заявлений об эвакуации в указанных уездах объясняется особой политической обстановкой, сложившейся в этих уездах, при которой население их фактически лишено возможности свободного волеизъявления, так как оно терроризовано активными выступлениями украинских националистов (ОУН, УПА, бандеровцы), действующих по указке гитлеровцев.

В указанных уездах украинцы составляют подавляющее большинство населения, причем националистические настроения здесь весьма рас-

пространены. Имеются вполне сформированные руководящие националистические организации. Так, в Перемышле и в других уездах существует, так называемый, областной провид украинских националистов. Фактически власть на местах находится в руках украинских националистов. Органы польской власти еще недостаточно крепки. Милиция в отдельных селах бывает очень редко, так как боится выезжать на села. Польское население, которое составляет незначительное меньшинство, терпит преследование со стороны украинцев. Так, например из ряда сел Бирчанской и Стубненской волостей Перемышльского района за последнее время к уездному старосте приходили делегации от польского населения с просьбой принять меры к их охране и даже переселить в другие места в связи с притеснениями со стороны украинцев.

Взаимоотношения между украинским и польским населением недружелюбные. Эта национальная вражда за время немецкой оккупации еще более усилилась, так как фашисты проводили сознательную политику разжигания национальной розни. Украинскому населению тех районов, где оно составляло преобладающее большинство, предоставлялись некоторые привиллегии.

Украинские националистические организации этих уездов сотрудничали с оккупационными властями. Националисты шли в ССовские отряды и чинили зверские расправы над поляками и над людьми доброжелательно настроенными к Советскому Союзу. В частности, в Лисковском районе была при оккупации организована „Первая украинская галицкая дивизия" под командованием проживавшего в городе Лиско полковника Стефанчука, который пользовался у оккупантов большим авторитетом и поддержкой. В эту дивизию входили много жителей Лисковского района, не было почти села, из которого кто-либо не состоял бы в этой дивизии.

В названных уездах при оккупантах и в настоящее время производится формирование бандеровских банд, которые при оккупантах действовали заодно с ними и теперь тоже проводят работу по указке гитлеровцев. Имеются определенные данные, что этими бандитами и в настоящее время руководят фашистские агенты.

В состав этих банд рекрутируется значительная часть местных жителей. Как сообщают Районные Уполномоченные почти от каждой семьи кто-либо участвуют в бандеровских бандах. Эта причастность к бандеровским бандам определенным образом влияет на отношение соответствующих семей к вопросам эвакуации.

Следует также отметить, что значительная часть населения призывного возраста уклонилась от мобилизации в Красную Армию и ушла в лес на нелегальное положение. Эти лица втягиваются в бандеровские банды. Ставши на путь нелегального существования, эти лица также определенным образом стеснены в выявлении своего желания эвакуироваться.

Всем этим создается почва к тому, чтобы население считалось с выявлением националистических организаций, которые проводят сознательно, организованно и весьма активно, как вообще враждебную Советскому Союзу линию, так и отрицательное отношение к вопросам эвакуации.

В районах широко распространяются националистические листовки ОУН в виде воззваний к армии и населению с изложением програмных требований ОУН. Враждебные Советскому Союзу украинские националистические элементы ведут агитацию против переселения в УССР путем запугивания желающих эвакуироваться тем, что их сошлют в Сибирь и Казахстан. Антисоветская работа, а также агитация против эвакуации ведутся под лозунгами борьбы за украинскую самостийную соборную державу (УССД).

Доказательством этого является широкое распространение националистических листовок, направленных против Советского Союза и против эвакуации украинского населения.

Так, например, 16-го января 1945 года в Бирчанской волости Перемышльского уезда были задержаны две девушки с массой таких листовок. Много таких листовок расклеивается на местах, а также распространяется среди населения.

Противодействие националистических элементов эвакуации украинского населения не ограничивается проведением только агитационной работы. Эти организации очень широко применяют террор в отношении лиц, которые изъявляют желание эвакуироваться на Украину. При этом террор этот не ограничивается только угрозами применить насилие, а очень часто реально осуществляется в виде убийств отдельных граждан, ранений, уничтожения имущества и т. п. Факты подобного рода не единичны, они имеют место повседневно и поэтому угроза применения таких мер со стороны националистических элементов является вполне реальной в глазах местного населения и определяет его поведение.

Из отдельных фактов, подтверждающих это, можно сообщить следующее:

В ночь с 24 на 25-ое января с. г. в селе Брусно-Старое Горинецкой гмины был убит солтыс Башнянин Николай, который был инициатором подачи заявлений об эвакуации на Украину. В этом же селе бандиты избили 12 человек, подавших заявления об эвакуации. В результате этого 18-ть семейств из 36, подавших заявления, отказались ехать на Украину.

В селе Башня Гурная Любачувского района в ночь на 26-ое января бандитами были избиты заявившие о желании эвакуироваться граждане Фрис Емельян, Любас Юрий и Каплыш Василий. В их домах были побиты все окна и поломаны двери. Характерно, что в этом селе бандиты никого больше не тронули, за исключением лиц, подавших заявления об эвакуации.

В селе Ливча Любачувского района заявили желание эвакуироваться одиннадцать хозяйств, а в селе Плазове двенадцать хозяйств. Все эти хозяйства были полностью оформлены на выезд и сдали свой урожай, но в последний момент отказались от эвакуации. Причиной этомупослужило то обстоятельство, что бандеровцы предупредили этих граждан, что все, кто поедет, будут убиты по дороге на станцию. Такой же террор проводился бандеровскими бандами и в Лисковском районе. Так, в селах Березки и Средняя Весь после проведенной нашими работниками массово-разъяснительной работы, от жителей сел стали поступать заявления об эвакуации. Однако, по квартирам лиц, подавших заявления об

эвакуации, стали ходить вооруженные бандеровцы и предлагали взять заявления обратно, а тех, кто на это не соглашался, избивали и угрожали убить. В результате этого жители села Березка, которые подали заявления об эвакуации, отказались от эвакуации, и попросили Районного Уполномоченного выдать им об этом справки. Эти справки они требовали для предъявления бандеровцам.

В селах Ступостяновской и Затворницкой волостей в связи с террором бандеровцев бежали местные польские власти, вплоть до милиции. В других волостях района, если и есть польские власти, то они осуществляют лишь номинальное руководство, а фактический контроль на селе осуществляют бандеровцы.

Определенным тормозом в проведении эвакуации из указанных четырех уездов является также позиция по этому вопросу, занятая духовенством униатской церкви. Так, в Перемышльском районе, как сообщает Районный Уполномоченный, в этом отношении очень мешает деятельность Перемышльского епископа Коциловского, который запрещает священникам выезд с территории Польши и тем самым через этих священников определенным образом воздействует и на население.

Имеются также случаи перехода некоторых православных украинцев в католичество с целью уклониться от эвакуации. Так, священник села Березки Лисковского района сообщил нашему Уполномоченному о том, что в районе усилилась агитация за принятие католической веры. Принявшим католичество обещают, что их не призовут в Красную Армию, а также и в Польское Войско. В результате такой агитации в течение одной недели в этом селе перешло в католичество 15 человек. Принявшим католичество польские органы власти дают определенные привилегии. Так, в селе Березки принявший католичество Пешко Максим был назначен солтысом, а украинец, не пожелавший ополячиться, был снят с этой должности.

Из всего изложеного видно, что в указанной группе уездов украинские националисты очень широко и в самых разнообразных формах проявляют свои антисоветские настроения и проводят работу, направленную на срыв эвакуации. Несмотря на недопустимость совмещения антисоветской деятельности в условиях дружественных отношений между УССР и Польшей, деятельность этих националистических гупп протехает почти беспрепятственно. Никакой активной борьбы с этими элементами не ведется. Руководители националистических гупп, скомпрометированные сотрудничеством с оккупантами, пребывают на свободе, а с бандитами необходимой борьбы не ведется. В результате этого лояльное украинское население лишено возможности свободно изъявить свое желание эвакуироваться.

Для того, чтобы обеспечить в этих уездах возможность успешного проведения эвакуации, необходимо принятие решительных мер для того, чтобы изменить сложившуюся там обстановку на столько, чтобы население могло без боязни осуществить свое право эвакуироваться. Мероприятия, которые для этого необходимы, выходят за рамки органов проводящих эвакуацию и требуют содействия со стороны правительственных

органов СССР, УССР и Польши. В частности необходимо было принятие таких мер:

1) Распустить националистические украинские организации, проводящие антисоветскую работу и мешающие проведению эвакуации.

2) Руководителей и других участников местных националистических украинских организаций, скомпрометированных сотрудничеством с оккупантами, немедленно арестовать и привлечь к уголовной ответственности.

3) Разработать и провести в жизнь мероприятия по решительной ликвидации бандитизма в этих уездах и принять меры к действительной охране лояльного украинского населения и работников Райуполномоченных и районных Представителей по делам эвакуации от террористических выступлений националистических банд.

4) Устранить фактически сложившиеся послабления украинскому населению этих уездов в деле соблюдения государственной дисциплины в выполнении государственной повинности, мобилизации, натуральных поставок, потребовав строжайшего соблюдения всех возложенных на украинское население этих районов повинностей, в частности, гужевой, по строительству дорог и т. п., немедленного и строгого взыскания всех недоимок и привлечения к строгой ответственности лиц, саботирующих мероприятия польской власти по этому вопросу.

Эти соображения были мною сообщены Чрезвычайному и Полномоченому послу Праительства СССР при Временном Правительстве Польской Республики тов. Лебедеву В. З., который их одобрил после чего поставлен вопрос на разрешение Совета Министров. В результате этих шагов 13-го февраля с. г. Совет Министров Польской Республики принял постановления, которые при этом прилагаются и которые в основном направлены на реализацию намеченных нами мероприятий.

V.

Для более успешного проведения эвакуации по всем районам Польши необходимо положительное разрешение вопроса о полном удовлетворении наших заявок на железнодорожный и автомобильный транспорт.

Выше уже были приведены основные показатели, которыми характеризуется совершенно недостаточная степень удовлетворения наших заявок на железнодорожные вагоны и на подводы.

В результате непредоставления необходимого нам количества вагонов по состоянию на 26-ое февраля с. г. мы имеем большое накопление эвакуированных на станциях железных дорог, которое составляет 2230 семейств. По отдельным станциям количество ожидающих погрузки семейств, подлежащих эвакуации характеризуется такими данными:

Станция Хелм	- 720
Станция Бжезно	- 120
Станция Дорогуск	- 150

Станция Любачув - 190
Станция Звержинец - 80
Станция Парчев - 150
Станция Сабибур - 150
Станция В. Волынск - 110
Станция Сокаль - 150
Станция Угнев - 300
Станция Белз - 110

Подавляющее число этих семей ожидают погрузки с 3-4 и 5 февраля. В связи с этим нам необходима помощь в виде строгих предписаний о предоставлении нам необходимого для перевозки эвакуируемого населения количества вагонов. В частности на март месяц нам необходимо предоставление 6 тысяч вагонов.

Равным образом подвозка эвакуируемого населения к станциям железных дорог не сможет быть полностью осуществлена только гужевым транспотом и поэтому в дальнейшем нам необходимо обеспечить предоставление автомашин не менее 300.

VI.

По сообщениям Районных Уполномоченных за последнее время участились нападения сильно вооруженных банд на транспорты эвакуируемого украинского населения, а также на наших работников. Нападения сопровождаются ограблением эвакуируемых и нередко человеческими жертвами. Насколько широко распространены эти нападения на эвакуируемое население можно видеть из того, что по материалам, поступившим к нам, зафиксировано 387 случаев нападения на семьи эвакуируемых, причем 23 из этих хозяйств были сожжены бандитами, а 364 ограблены.

У подвергшихся нападению бандитов семей эвакуированных было отнято 339 лошадей, 184 коровы, 215 свиней, 2 овцы, 98 повозок и много домашних вещей и продуктов питания. Во время этих нападений было убито 52 человека, ранено 89 человек. Во время нападений было убито и ранено 55 бойцов, осуществляющих охрану эвакуируемых и наших работников.

На наших работников было совершено два нападения, в результате которых один работник убит, один пропал безвести и два ранено.

Наибольшее число подобных нападений отмечается по Грубешувскому району, где отмечено 267 случаев.

Для иллюстрации приводим несколько конкретных фактов подобных нападений, которые имели место за последние дни:

23-го февраля с. г. в селах Хижовцы, Богутичи и Гдешин Грубешувского района бандитами ограблено 49 украинских семей, у которых отобрано 47 лошадей, 33 коровы, 21 свинья, 20 возов, много домашних вещей и продуктов питания.

В ночь на 24-го февраля вооруженная банда напала на колонны эвакуируемых, следовавших из сел Богутичи и Мудринец Грубешувского уезда, причем было ограблено 30 семей, у которых отобрано 59 лошадей,

2 коровы, 27 пароконных подвод с имуществом. При этом люди, ехавшие с этим транспортом также уведены бандитами в лес.

В ночь на 25-ое февраля гуппа бандитов в количестве 20 человек, вооруженных пулеметами, автоматами и винтовками, напала в селе Степанковичи Грубешувского уезда на дом, где работал наш референт Таранченко. В результате часового боя убито 3 работника милиции и хозяин дома.

В ночь с 25-го на 26-ое февраля в селе Зиндроново Кросненского уезда банда, чиселенностью до 18 человек, совершила вооруженное нападение на наших работников. Референт тов. Пивень был при этом обезоружен, а польский Представитель Бойко – избит. Подобное положение делает особенно острым вопрос об осуществлении надлежащей охраны эвакуируемого населения и наших Районных Уполномоченных.

Выделение в наше распояжение 200 человек бойцов для несения охраны эвакуируемого украинского населения и работников аппаратов Районных Уполномоченных в значительной степени облегчит нашу работу по эвакуации украинского населения с территории Польши.

Главный Уполномоченный Правительства УССР по эвакуации
Н. Подгорный

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1470, арк. 32–53

№ 146

Інформація Наркома внутрішніх справ УРСР Наркому внутрішніх справ СРСР про репресивні акції щодо УПА на Холмщині

4 березня 1945 р.

Совершенно секретно

Народному комиссару Внутренних Дел Союза ССР
генеральному комиссару Государственной Безопасности
товарищу Берия Л. П.

гор. Москва

С о о б щ е н и е
об итогах проведения чекистско-войсковой операции
на территории Польши против участка 2 пограничного отряда

В дополнение записки по „ВЧ" № 282/оп от 16 февраля 1945 года докладываю :

С 7 по 21 февраля 1945 года на территории Польши, против участка 2 пограничного отряда, была проведена чекистско-войсковая операция по ликвидации штаба 2 военного округа УПА – „Буг", Холмского окружного провода ОУН и сотни УПА главаря „Ягода". В проведении операции

принимали участие подразделения 2 погранотряда, агент „Ю", закордонная агентура и агенты-боевики 2 пограничного отряда.

В результате проведения операции:

Выведено с территории Польши и арестовано	– 140 чел.
Захвачено	– 182 чел.
Задержано	– 184 чел.
Добровольно явилось	– 5 чел.
Убито	– 60 чел.
Всего	– 571 чел.

Из общего количества 571 человек ликвидированных членов ОУН, участников УПА и бандпособников – 107 человек являются активными руководящими работниками ОУН и УПА, в том числе:

1. Виригинер – инспектор кавалерии при штабе 2 военного округа УПА, бывший петлюровский полковник.
2. Евтухов Борис Павлович, по кличке „Батько", он же „Лоцман" – член окружного провода ОУН, инструктор политического вышкола.
3. Голович Александр Иванович, по кличке „Женя", член окружной призывной комиссии УПА, он же работник аппарата окружного провода ОУН.
4. Комендант военно-полевой жандармерии УПА – „Богун", он же „Ворон".
5. „Ветер" – начальник повитовой (уездной) разведки ОУН.
6. „Стрела" – зам. начальника повитовой разведки ОУН.
7. „Вира" – центральная связная Холмского окружного провода ОУН.
8. „Зоряный" – районный разведчик ОУН.
9. „Гай" – зам. командира окружной разведки УПА.
10. „Гром" – зам. командира войсковой разведки УПА, а также районные и подрайонные проводники ОУН, коменданты боевок СБ, кустов самообороны, разведчики, станичные ОУН, связные и прочий оуновский актив.

Захвачены трофеи:

ручных пулеметов	– 2
автоматов	– 13
винтовок	– 9
пистолетов	– 16
охотничьих ружей	– 1
гранат	– 15
патронов разных	– 652
ракетниц	– 1
магазинов к РП	– 3
магазинов к автомату	– 3
биноклей	– 1
фотоаппаратов	– 2
пишущая машинка	– 1
ящик с медикаментами	– 1

а также чемодан с оуновскими документами, архив ОУН-УПА весом до 8 кгр., грипсы повитовой разведки и пр.

В ходе операции вскрыты и ликвидированы 9 складов УПА, из них:

1) Артсклад сотни УПА „Ягода" с реактивными снарядами – 1
2) Продовольственных складов с зерном, мясом и макарон. – 6
3) Склад шанцевого инструмента – 1
4) Вещевой склад с полушубками – 1

За время операции приобретено 13 агентов, из них 4 закордонных и 9 агентов-боевиков.

Из числа арестованных подготовлены 5 агентов-наводчиков, 6 групп агентов-боевиков, общей численностью 49 человек.

Намечена к проведению операция по ликвидации остатков оуновских подпольщиков и бандитов УПА на территории Польши против участка 2 пограничного отряда, а также по ликвидации звеньев ОУН-УПА на территории Сокальского района, Львовской области и Порицкого района, Волынской области.

О результате этой операции донесу дополнительно.

Народный комиссар внутренних дел УССР
Комиссар Государственной безопасности 3 ранга Рясной

4 марта 1945 г. № 374/оп
город Львов

Опубл: Військо України. – Київ, – 1993, – № 4, – С. 118-119; Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953... – С. 518-521.

№ 147

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі

5 березня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
товарищу Коротченко
г. Киев

Докладная записка
„Об эвакуации украинского населения
с территории Польши и политических настроениях".
по состоянию на 1 марта 1945 г.

На территории Польши учтено украинского населения 114.723 семейства или 457.187 человек. Из них изьявило желание эвакуироваться на Украину 44.497 хозяйств с общим количеством членов семей 169.702 человека.

За весь период эвакуации отправлено на Украину 20.939 хозяйств или 78.349 человек. Эвакуировано с этими же хозяйствами:

лошадей	– 9.158
коров	– 19.265
свиней	– 6.037
овец	– 5.380

и другое сельскохозяйственное имущество.

Использовано железнодорожных вагонов и платформ – 11.423.

Подготовлено к эвакуации (оформлено) 35.779 хозяйств, находится на станциях погрузки 2.200 семей в ожидании вагонов.

Медленная эвакуация украинского населения с территории Польши объясняется следующими причинами:

1. За последнее время, особенно с продвижением фронтов на запад активизировали свою деятельность ОУН"овские и АК"овские банды и другие контрреволюционные реакционные элементы.

2. Не плановая и не регулярная подача вагонов железными дорогами.

3. Недостаток гужевого транспорта для подвозки эвакуируемых к железнодорожным станциям.

4. Отсутствие охраны, без которой невозможно проводить работы на селе, и без которой население отказывается выезжать, так как в пути грабят бандиты.

5. Малочисленность референтов по оформлению подавших заявлением на эвакуацию.

Южные уезды Перемышльский, Любачувский, Лисковский и Ярославский, которые особенно поражены бандитизмом и значительно насыщены украинским населением, где на протяжении 4–5–ти месяцев почти не поступали заявления эвакуироваться, за вторую половину февраля месяца имеется значительный сдвиг, только за последнюю пятидневку февраля месяца в Ярославском уезде изъявило желание эвакуироваться 500 семей. Такое же положение имеет место в Перемышльском и Любачувском уездах. Это объясняется тем, что в этих уездах начали расселять поляков, прибывающих из западных областей Украины и поляки делают нажим на украинцев.

Политические настроения населения:

На отсталую часть украинского населения, которое не решается выезжать на Украину, кроме физического воздействия бандитизма АК"овцев и ОУН"овцев, пущена в ход агитация не только этих банд, но и других реакционных к-р элементов, так например:

По указанию Перемышльского епископа Коцеловского (который обслуживает несколько уездов) священники среди своих прихожан ведут агитацию против переселения на Украину.

Необходимо отметить, что духовенство среди населения пользуется большим авторитетом и там, где подал заявление на эвакуацию священ-

ник, подает заявление все население, в тех же селах, где не выезжает священник, там не подает заявлений и украинское население.

На одном из собраний, проводимом нашим работником в Лисковском уезде, директор украинской школы села – Чашин заявил:

„Все украинское население здесь живет с дедов и прадедов и живет не плохо, а на Украине, когда не было колхозов, то жили неплохо, а сейчас голодают. Если в колхозе не украдешь, то умрешь с голода".

Другие высказывания имели следующее содержание:

„Во время войны нечего переселяться, границы еще не установлены, кончится война, тогда видно будет".

„Мы еще тут с голода не дохнем, как-нибудь проживем".

„Поедем тогда, когда Украина будет самостийной".

„Что туда ехать, когда там все разрушено".

„Вы ищите себе глупых на беду".

Жительница села Бжезовец – Ерощак Мария заявила:

„Один русский солдат получил от своей жены из Украины письмо, в котором она пишет, что из Польши приехали какие-то дикие люди, ходят, болтаются, просят, чтобы им предоставили хаты, а им хат не дают. Как же нам ехать, когда нас там считают дикарями, лучше выкопать землянку под горой и погибать здесь".

Кроме того эвакуированные на Украину, пишут в Польшу своим родственникам и знакомым, что их на местах принимают плохо, не создают соответствующих условий устроиться на новом месте, так например:

Эвакуированный из Влодавского уезда, Зломан Николай Иванович и его дочь Зломан Татьяна Николаевна в письме своим родственникам сообщили, что по приезде на ст. Раздельная Одесской области, выгрузившись с эшелона, они на протяжении 4-х дней под открытым небом, в зимних условиях находились в ожидании транспорта для перевозки их в хутор Покровка Кировского сельсовета. По приезде на хутор Покровка, они получили дом без окон и дверей и, когда обратились к председателю сельского совета с просьбой о предоставлении им лесоматериала для ремонта дома, получили ответ: „Сейчас война, нет времени этим заниматься, устраивайтесь как-нибудь сами и ожидайте весны, а весной может быть кончится война, тогда будет лучше жить".

Вражеская деятельность АК'овцев и ОУН'овцев.

Террористические действия АК'овцев и ОУН'овцев над украинским населением, изъявившим желание эвакуироваться, отмечены по всем уездам, где проходит эвакуация, при чем террор сопровождается массовыми грабежами и убийствами, особенно по Грубешувскому уезду, где за февраль месяц 1945 г. зарегистрировано более 20 случаев массового ограбления украинского населения, где было ограблено до 250 хозяйств. При ограблении взято:

лошадей – 219
коров – 111
свиней – 112

много домашних вещей и продуктов питания, характерные из них:

В ночь на 7 и 8 февраля 1945 г. в селе Убродовичи, Грубешувского уезда, бандой ограблены хозяйства: Вознюк Иосифа, Улейда Иосифа, Заяц Ворфоломея, Рудь Григория, Рудь Федора, Рудь Владимира, Мовчан Анны и Федорчук Анны, у которых взято лошадей 7, коров 8, свиней 6, много домашних вещей и продуктов питания.

В ночь на 8 февраля 1945 г. в селе Новоселки Грубешувского уезда, бандой численностью в 10 человек, вооруженной автоматами и гранатами ограблены хозяйства: Бурда Михайла, Иосинко Семена, Бурда Петра, Гакаевич Антона, Семенчук Ивана, Семенчук Александра, Семчук Степаниды, Мартысюк Акима, Мартысюк Михайла и Степанюк Антона, у которых взято лошадей 9, коров 3, свиней 12, много продуктов и домашних вещей.

В ту же ночь в селе Маракино Томашувского уезда бандой, численностью до 10 человек, вооруженной винтовками и ручным пулеметом, ограблены хозяйства: Смелой Бартели, Панчина Петра, Рыжко Татьяны, Наворочинного Петра, у которых взято 3 лошади с повозками и упряжью, много продуктов и носильные вещи.

В ночь на 8 февраля 1945 г. в г. Лежайск Ярославского уезда бандитами убита учительница Гельчинская Мария, подавшая заявление на эвакуацию.

В ту же ночь в селе Старое Ярославского уезда, убиты инициаторы эвакуации на Украину, жители того же села Ванчак Владимир и Мащенко Иосиф.

Тогда же в селе Старое Ярославского уезда ограблено 11 хозяйств украинцев, подавших заявление на выезд на Украину, — Бак Ивана, Кугут Антона, Ванчик Теодора, Ванчик Иосифа, Федоровича Иосифа и др., у которых забрано: лошади, скот, свиньи, птица, продукты питания и домашние вещи.

9 февраля 1945 г. банда, численностью до 250 человек, одетая в польскую военную форму и форму Красной Армии, произвела налет на село Яворник-Русский, Перемышльского уезда, ограбила 10 лошадей, 15 коров, свиней 10, много птицы, носильных вещей и продуктов питания. Грабеж сопровождался избиением населения.

В ночь на 12 февраля с. г. банда, численностью до 15 чел., вооруженная автоматами и гранатами ворвалась в с. Искань Дубецкой волости Перемышльского уезда, согнала в один дом крестьян, подавших заявления на эвакуацию и учинила зверскую расправу, в результате чего 12 чел. убито, среди них дети и женщины. При чем бандиты у детей ломали пальцы рук, разбивали прикладами головы и т. д. После всего, награбив много носильных вещей и продуктов питания, банда скрылась.

В ночь на 15 февраля с. г. в с. Подгорцы Грубешувского уезда, банда, численностью до 15 чел. напала на обоз эвакуирующихся украинцев, забрала 6 пароконных подвод с имуществом. Грабеж сопровождался избиением эвакуирующихся. Кроме того выстрелом из автомата убит гр. Стасюк Николай.

В ночь на 20 февраля 1945 г. в с. Теребень Грубешувского уезда бандой численностью до 40 человек, обезоружены 20 солдат польского вой-

ска в/ч 83542, охранявших эвакуируемое население, после чего ограблено 25 хозяйств, подготовленных к эвакуации.

Произведя грабеж, награбленное имущество бандиты погрузили на 20 пароконных подвод и уехали, увели также с собой солдат польского войска, которым впоследствии возвратили оружие и освободили. По инициативе райуполномоченного Грубешувского уезда, местными карательными органами задержано 16 бандитов, среди которых солдат войска польского в/ч 83542 – Вьятер.

22 февраля 1945 г. в 22.00 банда, численностью до 20 чел. произвела налет на село Косиницы, Перемышльского уезда, в результате чего был убит, подавший заявление на эвакуацию – Кочмар Николай Иванович 54-х лет, тяжело избита его дочь и разграблено имущество. Убита жительница того же села 60-ти летняя Кочмар и разграблено несколько хозяйств. Характерно, что находясь в селе бандиты интересовались, кто работает в селе по эвакуации украинского населения и где они находятся, кто из населения записался на выезд. Уезжая бандиты заявили: „Мы вас если и выпустим на Украину, то только голыми".

В ночь на 25 февраля 1945 г. в селе Кулаковичи Грубешувского уезда бандой ограблено 53 украинских хозяйства, у которых взято: лошадей 19, коров 26, свиней 50, много продуктов питания и носильных вещей.

По агентурным данным, в совершаемых грабежах принимают участие кроме АК"овских банд, поляки, эвакуированные с территории западных областей УССР, мстя за грабежи и насилия украинских националистов.

Кроме того, имеют место случаи убийства бандитами военнослужащих Красной Армии и покушения на наших работников, например:

5 февраля 1945 г. в селе Красное Устиновской волости Влодавского уезда неизвестной бандой похищен военный комендант той же волости лейтенант Леднев, 2 милиционера польской милиции, красноармеец комендатуры и житель того же села Марков Владимир, подводчик военного коменданта.

6 февраля 1945 г. на территории Майдан Ступоцкой волости, Томашувского уезда убит военный комендант волости гвардии капитан – Данилов и два красноармейца комендатуры.

8 февраля 1945 г. по дороге Любеча-Крулевская – Майдан-Ступоцкая, Томашувского уезда совершено убийство проезжавшего на автомашине старшего лейтенанта Петрова и водителя машины. После убийства банда, захватив машину, скрылась.

16 февраля 1945 г. в 21.00 в селе Прухник Ярославского уезда к гр. Промотовичу, где проживали наши сотрудники, оформлявшие население к эвакуации, Цимбал и Семенюк, ворвалась банда АК'овцев, численностью до 30 чел., избила хозяина дома и нашего сотрудника, ограбила носильные вещи и продукты питания, принадлежавшие хозяину, а также носильные вещи и одежду наших работников, сожгла документы на подготовляемых к эвакуации 130 хозяйств, после чего скрылась.

26 февраля 1945 г. в селе Зиндрово Санокского уезда банда, численностью до 15-ти человек, напала на нашего референта Пивень, производившего оформление населения к эвакуации и польского представителя Бойко, избила польского представителя и обезоружила референта Пивень.

Аналогичные случаи имеют место и в ряде других уездов.

Имеют место случаи террористических актов и в отношении представителей местных властей, грабежи и поджоги:

8 февраля 1945 г. в селе Вижучье Роханской волости Томашувского уезда неизвестными террористами совершено убийство уполномоченного Рохальской волости по земельной реформе Комаровского и сопровождающего его милиционера польской милиции.

10 февраля 1945 г. в селе Комарово Томашувского уезда совершен поджег маслозавода.

21 февраля 1945 г. в 11 часов дня в гор. Грубешув бандой, численностью 15 чел., вооруженных автоматами, одетой в польскую военную форму, совершено ограбление Грубешувского уездного банка, откуда взято 20.800.000 злотых:

По состоянию на 1 марта 1945 г. нами зарегистрировано случаев поджогов, грабежей, убийств и покушений на наших работников такое количество:

сожжено украинских хозяйств – 23
ограблено украинских хозяйств – 364
бандитами взято:
лошадей – 339
коров – 184
свиней – 215
убито украинского населения – 52 чел.
ранено или нанесено тяжелых телесных повреждений – 89 чел.
убито и ранено офицеров и солдат Красной Армии – 65 чел.
зарегистрировано покушений на наших работников – 20
в результате чего убито наших работников – 1 чел.
пропало без вести – 1 чел.
ранено – 2 чел.

Характерно, что несмотря на наличие такого количества проявлений банд, местные карательные органы никакой борьбы с этими бандами не ведут. Украинское население о совершенных злодеяниях по отношению к ним никогда в местные карательные органы с заявлениями не являются, зная заранее, что соответствующее содействие им не будет оказано.

Был случай, когда украинцы обратились к милиции Крыловской волости Грубешувского уезда с заявлениями о совершенном грабеже, где вместо оказания помощи комендант милиции, убедившись в наличии у них эвакуационных документов, заявил: „Пока мы, поляки, не разденем вас до гола, вы отсюда не уедете".

Заместитель Главного Уполномоченного
Правительства УССР по эвакуации Кальненко

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1470, арк. 13–22.

№ 148

Інформація секретаря Львівського обкому КП(б)У і начальника прикордонних військ НКВС Українського округу секретарю ЦК КП(б)У про терор польських властей щодо українців

6 березня 1945 р.

Сов. секретно

Записка по „ВЧ"

Киев ЦК КП(б)У

Товарищу
Никите Сергеевичу Хрущеву

По поступившим данным за последнее время польские власти, и военнослужащие польского войска терроризируют украинское население, проживающее на территории Польши, совершают массовые убийства украинцев, жгут их постройки и даже целые села, грабят имущество, угоняют скот.

1. На территории Грубешевского уезда, с. Лужкув (4296), на подготовленных к эвакуации украинцев напала группа полицейских – ранили 4-х человек, угнали 2-е коровы, одну лошадь, разграбили личное имущество.

26.11.45 г. с. Городло (4492) польским комендантом того же села и полицейским по фамилии Марцияк убит украинец Политей, его две лошади угнаны.

27.11.45 г. Кулаковице (4498) эвакуирующемуся священнику и его жене полицейские вывернули руки, ноги, после чего расстреляли их, а имущество разграбили, скот угнали.

2. На территории Любачевского уезда военнослужащие польского войска расстреляли под видом бандитов 51 украинца и сожгли село Монастырь (7474).

3. В Перемышлянском уезде 23. 11. 45 г., село Тройчица (2826), полицейскими убито 10 украинцев.

24.11.45 г. с. Русское (На карте нет) полицейскими убито свыше 20 человек украинцев.

25.11.45 г. Подбуковинка (2098), полицейскими убито 12 украинцев.

26.11.45 г. с. Косенице (2822), убито 6 украинцев.

27.11.45 г. с. Бельвин (2220), убито 7 украинцев.

2.12.45 г. с. Зелиски (5660), военнослужащими польского войска полностью сожжено село, а украинское население расстреляно.

Докладываем о вышеизложенном просим довести до сведения польское правительство и потребовать прекращения убийств и грабежей украинского населения.

НР 023
Бурмак Грушецкий

Начальник пограничных войск НКВД
Украинского округа генерал-лейтенант Бурмак

Секретарь Львовского обкома КП(б)У Грушецкий

4 марта 1945 г.
20.40 Приняла Полонская (стенографистка) ЦК КП(б)У
4.3.45 г. Передал Пом. Од майор Шалдин
з. г. Верно:

ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 214, арк. 12.

№ 149

Евакуаційний лист Івана Лучука з села Матче Грубешівського повіту

9 березня 1945 р.

Головний Уповноважений Уряду Української РСР
(Польського Комітету Національного Визволення)

9 березня 1945 р.

Евакуаційний лист

Дано громадянину Лучук Іван Антоновіч
жителю села Матяче Грубешівського пов.
області (воєводства)
в тому, що він за дозволом Головного Уповноваженого Уряду Української РСР (Польського Комітету Національного Визволення) по евакуації на території Польщі (Української РСР) евакуюється в області УРСР (воєводства Польщі).

З ним разом евакуюються такі члени його сім'ї (див. табл. на наст. стор.):

Громадянин Лучук Іван Антоновіч
з собою перевозить коней 2, великої рогатої худоби 1, свиней 3, овець 2, кіз – , інвентаря: плугів – , сівалок – , збиральних машин

Прізвище, ім'я, по батькові	Відношення до голови сім'ї	Місяць і рік народження	Примітка
Лучук Олена Александровна	жінка	1909	
Анна Іванівна	дочка	1929	
Володимир	син	1934	

4, продовольчих продуктів 8 цент.: з них зерна і зернопродуктів – цент., речей домашнього вжитку 12 цент.

Районний Уповноважений по евакуації по Грубешівському району
(підпис)

Представник сторони по Грубешівському району
(підпис)

М. п.

Архів Інституту українознавства НАН України.

№ 150

Лист уповноваженого уряду УРСР в Перемиському повіті Голові Ради Народних Комісарів про терор щодо українців у Польщі

10 березня 1945 р.

Председателю Совета
Народных Комиссаров УССР
тов. Хрущеву Н. С.

В Перемышльском уезде со второй половины февраля месяца с. г. происходит жестокий террор по отношению к Украинскому населению, подлежащему эвакуации на Украину. Во многих случаях население массово истребляется, а имущество и скот разграбляются.

18 февраля, днем, в селе Петково Жогатинской волости расстреляно 25 украинцев, сожжено несколько хат, забрано много скота и имущества у крестьян.

23 февраля в селе Бабицы убита семья священника и две семьи украинских крестьян.

25 февраля в селе Ричицы убито 9 чел. и ранено 6 чел.

25 февраля в с. Кусеницы подготовленное нами к эвакуации население подверглось нападению, и было убито 3 чел. и ранено 2 чел.

В конце февраля украинское население шести сел Дубецкой волости: Подбуковинка, Русское, Полухов, Бахужец, Лясковка и предместье Дубецко – изгнано из своих сел, многие из крестьян зверски убиты и расстреляны, имущество и скот их полностью разграблено польским населением окрестных сел.

Свыше 500 семейств из этих сел укрылись в селах на правом берегу Сана и терпят большую нужду в пище, одежде и обуви.

28 февраля, днем, в селе Павлокома Дыновской волости зверски убито около 500 чел. украинцев, в числе их много детей и женщин, имущество и скот 180 украинских хозяйств полностью разграблено польским населением.

4 марта в с. Уйковицы, оформляемом нами на эвакуацию, зверски убито 11 украинских крестьян, имущество и скот убитых и многих других крестьян разграблено.

5 марта в с. Бахов сожжено около 60 хозяйств украинцев. Много людей убито.

В ночь на 3 марта в селе Коштово убито 5 чел. и ранен 1 чел., оформленных к эвакуации. Имущество 30 хозяйств, упакованное и сложенное на подводы, разграблено и уничтожено.

Весь этот разбой производится вооруженным польским населением с участием местной милиции, причем основная цель разбоя – выгнать и ограбить украинское население, не дать возможности вывезти при эвакуации скот и имущество.

Местные власти никаких мер к пресечению разбоя и грабежей не принимают. Наоборот, чувствуется настроение поспешить с изъятием скота и зерна у граждан, не успевших подать заявления об эвакуации и получить об этом справки, путем наложения увеличенных натуральных поставок, либо просто – изъятие. Есть случаи отбирания скота даже у граждан, подавших заявления об эвакуации.

В таких условиях нормальная эвакуация невозможна. Мы будем вынуждены вывозить нищих, ограбленных людей, требующих немедленной материальной поддержки.

Необходимо принять срочные меры к нормализации условий эвакуации украинского населения.

Уполномоченный
по Перемышльскому району
Тищенко

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 20-22.

№ 151

Лист секретаря Львівського обкому КП(б)У Голові Ради Народних Комісарів України про терор польських властей проти українців

13 березня 1945 р.

Председателю Совнаркома
Украинской ССР
тов. Хрущеву Н. С.

Львовский обком КП(б)У располагает материалами, которые свидетельствуют об издевательском и безобразном отношении польских властей, творимые над украинским населением, переезжающим из территории Польши на Украину. Эти факты известны для польских властей, но последние никаких выводов не делают, а, наоборот, потворствуют хулиганским выходкам и грабежам со стороны полицейских, офицеров и др.

В селе Потуржин, Грубешувского повиту группа поляков в полицейской форме, с оружием в руках зашла к гражданину Тарасюк, который собирался выезжать на территорию УССР. У Тарасюка польские полицейские забрали 2-е лошадей и угрожали, говоря, что „если уедешь к советам, то мы не только лошади заберем, а и твою душу".

Недавно произошел такой недопустимый случай. В селе Юрьево польская полиция незаконно отобрала у троих крестьян-украинцев коровы только за то, что они записались на выезд на территорию УССР. Правда, после вмешательства представителя Украинской Комиссии, коровы были возвращены.

28 февраля следовал эшелон с переселенцами с территории Польши в Рава-Русскую. На пути от Замостья до Томашова у переселенцев забрано 3 коровы, одну лошадь и фураж. Все это получилось потому, что не было с польской стороны надлежащей охраны за переселенцами.

В марте месяце в городе Горинец группой солдат польской армии убито украинского священника, причиной послужило то, что он записался на выезд в УССР, имущество все его разграблено.

Как сообщил секретарь Краковецкого РК КП(б)У тов. Кобцев, к нему пришли двое крестьян Дудок и Вовк. Они заявили следующее: „На нас каждую ночь нападают польские полицейские и грабят тех, которые записываются на выезд на Украину. Мы тоже записались на выезд, и наши хозяйства поляки сожгли".

25 февраля группа украинских семейств во главе с уполномоченным Правительства УССР следовала с Любачова для переезда на территорию Украины. На них напали неизвестные, убили представителя власти и ранили нашего представителя, семьи разогнали, переселенские документы уничтожили.

Во многих случаях террористические акты над переселенцами творят польские националисты. Так, 26 февраля польские националисты напали на украинское село Кобыльница-Русская, сожгли 200 построек, убили 100 крестьян. Половина этих сгоревших хозяйств имели документы на

переезд на Украину. По сведениям нападение совершено представителями Армии Краевой вместе с польской полицией.

Докладывая о вышеизложенном, прошу Вас поставить вопрос перед польским правительством о прекращении этих безобразий.

Секретарь Львовского обкома КП(б)У

Грушецкий

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 30–31.

№ 152

Лист заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про терор польської поліції щодо українців у Польщі

15 березня 1945 р.

Сов. секретно
Секретарю ЦК КП(б) Украины
Тов. Коротченко Д. С.

г. Киев

О грабежах и насилиях, чинимых польской полицией над украинским населением, подлежащим эвакуации с территории Польши на территорию УССР.

По сообщению Управления Пограничных Войск НКВД Украинского Округа на протяжении января-марта месяцев 1945 г. отмечено много случаев, когда польская полиция производила грабежи, насилия и даже массовое уничтожение украинского населения, находящегося на территории Польши и подлежащего переселению в УССР, захватывала их имущество и угоняет скот.

Эти грабежи и насилия в последнее время даже участились. Имеют место случаи, когда поляки сжигали полностью украинские села, убивая при этом всех жителей. Так, например:

1. Против участка 90 пограничного отряда в с. Лужкув 21/I-45 года на подготовленных к эвакуации украинцев напала группа полицейских, ранила четырех человек, угнала две коровы, одну лошадь, разграбила личное имущество.

2. 15/II-45 года в с. Подгорце польской полицией убит староста Стасюк Николай. Ограблено 14 хозяйств, уведено 12 лошадей и 3 коровы.

3. 21/II-45 года в с. Хижавице ограблено 32 хозяйства украинцев, уведено 38 лошадей, 25 коров, 17 свиней, увезено имущество и продукты питания.

4. 23/II-45 года полицейский Мартыняк Роман и поляк Лущинский – оба жители с. Городло – арестовали украинца Политея Михаила Семеновича, приехавшего из Вл.-Волынского р-на Волынской области в с. Городло за своими вещами, отобрали у него документы и пару лошадей с упряжью, а ночью того же числа расстреляли его и труп бросили в р. Зап. Буг.

5. 23/II-45 года в с. Трийчица Перемышльского уезда, полицейскими убито 10 украинцев.

6. 24/II-45 года в с. Русское (на карте нет), полицейскими убито более 20 украинцев.

7. 24/II-45 года в с. Степанковица польской полицией убит референт украинского представительства по переселению Таранченко и ранено 2 украинца. Там же ограблено 26 хозяйств украинцев, уведено 14 лошадей, 17 коров, 15 свиней, увезены домашние вещи и продукты питания.

8. 24/II-45 года на колонну эвакуирующихся в УССР украинцев на ст. Замостье напала польская полиция, которая ограбила 3 хозяйства, увела 6 лошадей, 3 коровы, домашние вещи и продукты питания.

9. 25/II-45 года в с. Подбуковина полицейскими убито 12 украинцев, имущество которых разграблено.

10. 25/II-45 года в с. Кулаковице ограблено 54 хозяйства украинцев, уведено 19 лошадей, 14 подвод, 6 коров и 6 свиней.

11. 1 и 2 марта с. г. во время проводимой операции по борьбе с бандгруппами „УПА" польским войском и польской полицией под командованием начальника гарнизона г. Любачув подполковника Шатинского в с. Брусно Новое было убито 6 человек невооруженных и ни в чем неповинных жителей этого села.

В с. Гута Старая сожжен один дом и расстреляно 8 человек мирных жителей.

В селах Дыханы 1-е и Дыханы 2-е, Монастырь у мирных жителей украинской национальности отобрано 18 лошадей и 2 повозки.

12. 2/III-45 года в с. Залиски военнослужащими польского войска полностью расстреляно украинское население, имущество их разграблено, а село полностью сожжено.

13. В этот же день в с. Монастырь военнослужащими польского войска расстрелян под видом бандитов 51 украинец, а село сожжено.

14. 3/III-45 года в с. Дзеканув ограблено 15 хозяйств украинцев, уведено 8 лошадей, полностью увезены домашние вещи и продукты питания.

15. 3/III-45 года при следовании эвакуируемых украинцев из Польши в УССР жителей с. Тератин в районе с. Белополье неизвестными были отобраны 5 коров, а в районе г. Хелм эвакуируемые были задержаны неизвестными в форме польских войск и все 7 человек на 6 подводах с имуществом уведены в лес, судьба которых до сих пор неизвестна.

16. 9/III-45 года сборная группа польской полиции, в количестве 150 человек, окружила с. Синявка и произвела в ней бесчинство, сож-

гла 31 дом, школу, расстреляла 22 человека мирных жителей, в том числе солтыса и секретаря, двух человек ранила и двух человек захватила с собой. Кроме этого, у жителей этого же села отобрала и угнала с собой 80 голов рогатого скота и 60 лошадей.

Из числа участников погрома были опознаны: комендант польской полиции из с. Башня Дальная Рыба, полицейский Вебер и Стах – жители с. Башня Дальная, Евитовский Кароль Михайлович из с. Башня Горная.

17. 10/III-45 года польская полиция произвела облаву в селах: Заставе, Будомир, Змеевка, Вулька Змеевка, Майдан, Коровица Сама, Коровица Лесовая и Малый Будомир, – во время которой избила мирных жителей украинской национальности, отобрала у них имущество и продукты питания.

18. 10/III- 45 года бандгруппа, в количестве 7 человек, напала на дер. Кулаковице, ограбила жителя Либус Василия, украинца, у которого взяла 1500 рублей денег, домашние вещи и скрылась. Либус Василий двух бандитов опознал – Заяц Станислав Владимирович и Ивижик, оба по национальности поляки, жители этого же села.

19. 11/III-45 года убит украинец Демчук Тимофей во время эвакуации его из Польши в УССР, у последнего забрано 2 лошади с упряжью и документы по эвакуации.

20. 12/III-45 года бандгруппа, численностью в 7 человек, напала на с. Манятычи, избила прикладом жителя-украинца Якобюк Ивана Михайловича, забрала 2 лошади и скрылась. Якобюк Иван из числа бандитов опознал одного польского полицейского Шутова, проживающего в с. Янки, второго польского полицейского Войцеховского Иосифа, проживающего в колонии Манятычи.

Кроме этого, польской полицией и военнослужащими польского войска в разных селах разграблено – 185 семей, уведено лошадей – 144, коров – 67, свиней – 57, у жителей украинской национальности забраны все продукты питания и домашние вещи.

Украинское население с целью спасения от репрессий со стороны поляков начало переходить погранлинию, бросая на произвол судьбы свое имущество, при этом заявляет, что в случае явки их в эвакуационные комиссии для переселения в УССР, они после этого были бы убиты поляками.

Зам. Главного Представителя правительства УССР
по эвакуации польских граждан с территории УССР

Полковник Гребченко

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 30, 31, 32.

№ 153

Довідка начальника управління контррозвідки 4-го Українського фронту про Українську Народну Раду Пряшівщини та її ухвалу щодо возз'єднання з Україною

24 березня 1945 р.

Совершенно секретно

Справка
об „Украинской Народной Раде Пряшевской области"

В первых числах февраля месяца 1945 года в городе Пряшев по инициативе члена Словацкой коммунистической партии, участника партизанского восстания в Банской-Быстрице, юриста Рогаль Ивана, был организован комитет по подготовке и проведению съезда представителей украинского населения, проживающего в 19 районах Пряшевской области.

В состав украинского комитета вошли:

– бывший член Аграрной партии Чехословакии, ныне беспартийный, торговец Караман Василий Васильевич;

– член Коммунистической партии Чехословакии, сотрудник Словацкого национального совета, юрист Рогаль Иван;

– член Компартии Словакии, учитель средней школы в городе Стара Любовня, Лифарь;

– беспартийный, врач больницы в гор. Пряшеве – Ройкович и др.

Во главе этого комитета стал Караман, который о намерении созыва съезда представителей украинского населения Пряшевщины поставил в известность главу правительственной делегации Чехословакии министра Немец. Последний на это дал свое согласие.

15 февраля с. г. съезд должен был начать свою работу. К этому времени в гор. Пряшев в помещение „Русского дома" приехали делегаты в общем количестве свыше 100 человек.

В связи с тем, что о созыве съезда и о стоящих вопросах на нем не был поставлен в известность Военный Совет фронта, решением последнего проведение этого съезда было запрещено. С этой целью в гор. Пряшев 14 февраля выехали представители Военного Совета фронта, которые предложили делегатам разъехаться по домам и объявили, что съезд пока не состоится.

После беседы члена организационного комитета юриста Рогаль с членом Военного Совета фронта генерал-полковником Мехлис, проведение съезда представителей населения украинской национальности было разрешено.

1 марта 1945 года в гор. Пряшев был созван съезд делегатов украинского населения Пряшевской области.

На съезд прибыло 210 человек, из них: учителей – 27, чиновников – 13, священников – 3, торговцев – 2, рабочих и крестьян – 111, учеников гимназии и студентов – 54.

Эти делегаты, по данным организационного комитета, представляли 222.801 чел. украинцев, проживающих на территории Восточной Словакии.

На съезде обсуждался вопрос об избрании украинской народной рады Пряшевской области.

С докладом по этому вопросу выступил врач Пряшевской гражданской больницы Ройкович, который охарактеризовал тяжелое положение украинского населения под властью прежних правительств на территории Словакии. Содержание всего доклада в основном указывало на необходимость воссоединения украинского населения восточных областей Словакии с Советской Украиной.

По докладу принята соответствующая резолюция.

На съезде были приняты приветственные телеграммы на имя товарища Сталина, товарища Хрущева и Народной Рады Закарпатской Украины.

В приветствиях выражается уверенность о воссоединении украинцев Восточной Словакии с народами Советской Украины.

В приветствии на имя товарища Хрущева высказывается по этому вопросу просьба.

В итоге съезда была избрана „Украинская Народная Рада Пряшевщины" в составе 35 человек, в том числе: президиум – 7 чел., членов рады 28 чел.

В президиум вошли:

1. Председатель Рады – Караман В. В., бывший член аграрной партии, в настоящее время беспартийный, в период немецкой оккупации оказывал помощь партизанам, торговец, образование высшее.

2. Первый заместитель – Бабей Петр, крестьянин, коммунист.

3. Второй заместитель – Жидовский Петр Ильич, крестьянин, член демократической партии, до 1937 года был членом аграрной партии и состоял депутатом чехословацкого парламента.

4. Главный секретарь – Рогаль Иван, служащий, коммунист, участник восстания в Банской-Быстрице, в боях был ранен, самолетом доставлен в Киев, где после излечения был направлен в гор. Хуст на работу в Словацкий национальный совет.

5. Секретарь Ройкович, беспартийный, врач гражданской больницы в гор. Пряшев.

6. Зам. секретаря – Еник Андрей, учитель начальной школы в селе Завадка, беспартийный.

7. Казначей – Милли Дезедерий, художник, беспартийный.

В состав Народной Рады избрано 28 человек членов от 14 округов, по 2 представителя от каждого округа. От остальных округов, представители которых на съезде отсутствовали, члены Народной Рады будут доизбраны.

Украинская Народная Рада в настоящее время приступила к работе.

Ею издается газета „Пряшевщина", в которой освещаются вопросы жизни населения области, помещаются корреспонденции о Советском Союзе и сообщения из-за границы (По данным ТАСС).

Президиумом Народной Рады проводятся мероприятия по подготовке населения к весеннему севу, по организации начальных школ и гимназий с преподаванием в них предметов на украинском языке. Учитываются убытки, нанесенные немецкими захватчиками украинскому населению. Проводится агитационная работа среди молодежи за вступление добровольцев в Красную Армию и т. д.

Украинская Народная Рада в своей работе встречает серьезные трудности.

Местные словацкие власти, в том числе и коммунисты (словаки), питают скрытую вражду к этому движению и всячески пытаются усложнить работу Украинской Народной Рады.

В ряде районов враждебным элементом распространяются всяческие провокационные слухи, в частности, о том, что, якобы, все члены Украинской Народной Рады будут арестованы органами НКВД.

Руководители местных словацких властей, проводимые Народной Радой мероприятия игнорируют.

Отмечены заявления со стороны отдельных лиц, имеющих связи с местными словацкими руководящими кругами о том, что как только уйдет Красная Армия дальше на Запад, все организаторы Украинской Народной Рады будут репрессированы.

Военному Коменданту города Пряшев даны соответствующие указания по вопросу обеспечения безопасности членов Украинской Народной Рады Пряшевской области.

Начальник управления контрразведки НКО „СМЕРШ"
4 Укр. фронта генерал-лейтенант
Н. Ковальчук
24 марта 1945 года

Председателю Совета Народных Комиссаров Украинской ССР
Н. С. Хрущеву

Киев

Съезд делегатов украинского населения Пряшевщины, избравший Украинскую Раду, как представительницу украинской Пряшевщины, шлет Вам, любимый Никита Сергеевич, искренний привет. Под Вашим руководством Советская Украина воссоединила почти все исконно украинские земли в одно государство. Обращаемся к Вам с просьбой, когда будет решаться вопрос Закарпатской Украины, помнить, что на Пряшевщине также живут украинцы, которые своим национальным укладом жизни и культурой являются единокровными братьями закарпатских украинцев. Только сейчас для нас предоставилась единственная возможность свободно определить свою национальную принадлежность. Сердечно просим Вашего покровительства.

Президиум Украинской Народной Рады Пряшевщины.
Заверяю: Василий В. Караман.

Съезд делегатов населения украинских районов Пряшевщины, собравшихся дня 1-го марта 1945 г. в городе Пряшеве, в помещении Русского Народного Дома, единогласно вынес следующую резолюцию:

1. Съезд делегатов населения украинских районов Пряшевщины одобряет и приветствует манифест первого съезда народных комитетов Закарпатской Украины о воссоединении с матерью – Советской Украиной.

Этим историческим актом осуществлены наконец вековые чаяния и стремления украинского населения за Карпатами о воссоединении в одно украинское государство со своими единокровными братьями Великой Украины по ту сторону Карпат. Съезд приветствует и выражает сердечную благодарность Красной Армии и ее вождю Маршалу Советского Союза И. В. Сталину за освобождение и предоставление нам права свободно выразить свои национальные чувства.

2. Съезд делегатов населения украинских районов Пряшевщины как в прошлом, так и в настоящем торжественно провозглашает неоспоримым историческое национальное единство населения Пряшевщины с народом Закарпатской Украины и русским народом.

3. Съезд делегатов населения украинских районов Пряшевщины в делах создания представительницы свободной воли народа свободными выборами единогласно избрал Украинскую Народную Раду Пряшевщины и президиум этой Рады.

4. Делегаты съезда уполномочивают Президиум Украинской Народной Рады Пряшевщины, избранный на этом съезде, непоколебимо отстаивать национальные, культурные и социальные права украинского народа Пряшевщины и единственно ему вручает ведение общих дел.

5. Президиум за свою деятельность должен сдавать отчет Украинской Народной Раде Пряшевщины, в состав которой входят представители местных и окружных народных комитетов и особо уполномоченные делегаты.

6. Съезд дает наказ Президиуму Украинской Народной Рады Пряшевщины неоткладно решать все срочные проблемы, касающиеся национального, культурного и социального положения украинского населения Пряшевщины.

7. В случае возникновения непреодолимых препятствий съезд поручает Президиуму Украинской Народной Рады Пряшевщины созвать всенародный съезд для обсуждения и решения судьбы украинского населения Пряшевщины.

Резолюция съездом была принята единогласно.

Секретарь
Дионисий Теодорович Ройкович

Председатель
Василий Васильевич Караман

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1461, арк. 5–11.

№ 154

Доповідна записка заступника Народного Комісара державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про відгуки населення Дніпропетровської області на розміщення виселених з Польщі українців
27 березня 1945 р.

Сов. секретно

ЦК КП(б) Украины
тов. Хрущеву Н. С.

Специальное сообщение
о реагировании сельского населения на прибытие из Польши украинцев на жительство в районы Днепропетровской области

По материалам „ВЦ"

Военной Цензурой НКГБ УССР в процессе просмотра почтовой корреспонденции в феврале 1945 года выявлено 14 писем с отзывами сельского населения на прибытие из Польши украинцев на жительство в районы Днепропетровской области.

Выдержки из писем приводятся:

Гор. Краснодар, Базовая 45, Пономаревой Зое Ивановне

„... Приехали к нам поляки-переселенцы из Польши. Очень образованные, культурные люди. Здесь им будут давать наделы земли, они будут жить единолично. В колхоз ни за что не хотят. Так вот, они привезли с собой много книг, и теперь хоть можно будет почитать. Они привезли с собой коров, лошадей, овец и мешками муку, ящиками жиры. Все очень богатые люди, там они оставили пустые дома, а сюда привезли все, вплоть до детских игрушек. Для переезда со станции в село выезжало по четыре подводы. Вот как люди живут..."

Ст. Апостолово, село Михайлово-Заводск, Корчина.

Московская область, гор. Зарайск, до востребования,
Бондаренко Д. Н.

1. II-45 года „... К нам приехало много семей поляков и такие богатые, попривозили по 300 пудов вальцовки, сала, бочки масла, по 3 коровы, по 4 свиньи, по 5 лошадей и не хотят вступать в колхоз, только говорят, нам землю давайте. Я вижу, что они недовольны нашим народом. Пойми, 20 лет девушка – и ничего не делает, тогда как у меня все работают. Действительно непонятно, что за люди..."

Днепропетровская область, Пятихатский район,
Боголюбовский сельсовет.

Полтавская область, гор. Пирятин 30, школа снайперов,
Гурбич Федору Васильевичу

5. II- 45 года „... У нас прибавилась семья – квартиранты 5 душ: бабушка, дочка, зять и двое детей. Они эвакуировались из Польши –

украинцы навезли богатства полную хату. Привезли 2 коровы, свиней, 4 овец, 14 курей, кролей. Они очень богатые, не такие как мы..."

Днепропетровская область, Солонянский район,
Никольско №1, колхоз „Большевик", Гурбич Мария В.

Киевская область, Ржищевский район, село Тулинцы, Хорошук А. Х.

2.III-45 года „... Сюда прибыли поляки с семьями. Их из Польши выселили, они украинцы, туда заехали давно. Мы видели, как они там богато жили. Один хозяин в 3 вагона грузил свое хозяйство, имел по 4 коровы, 4 лошади, свиньи, куры, и все это они привезли. Хлеба, муки вальцовки 100 пудов, пшеницы и овса по 100 пудов. В общем не описать всего. Им обещают дать землю для обработки единолично. Но как будет, это еще вопрос..."

Днепропетровская область, Перещепинский район,
колхоз „Коминтерн", Парамонова.

Орловская область, ст. Моховое, Долговский сельсовет,
колхоз имени Ворошилова, Щипанову Г. В.

5.II-45 года „... К нам приехало много поляков с семьями, много у них скота, хлеба и сала. Жили они сами хозяева, а теперь их заставляют идти в колхоз, а они не хотят. Но будут работать так как и мы..."

Днепропетровская область, Апостольский район,
Павловский сельсовет.

Полевая почта 28124, Евлах Д. В.

13. II-45 года „... Привезли из Польши украинцев. Они очень богатые, имеют по 2-3 коня, 3-4 коровы, кабанов, сало, хлеба по 60-80 пудов и весь с. х. инвентарь. По приезде им заявили, чтобы они оставили себе по одной корове, а остальные сдали в колхоз. Они все ругаются, говорят, что им обещали индивидуальные хозяйства и не хотят идти в колхоз..."

Днепропетровская область, Щорский район,
Андреевский сельсовет, село Алексеевка, Евлах Е. В.

Харьков 7, ХТЗ - 38 корпус, 3-й подъезд, 6-й этаж,
Веревка Роману Карповичу

7. II-45 года „... Поляков у нас 8 человек, в колхоз их не завербуешь, плохо проводят с ними массовую работу, они думают, что они вернутся назад в Польшу..."

Днепропетровская область, Апостольский район,
Костромский сельсовет, колхоз „Степь", Лосов С. П.

Ст. Ярыженская, Киквидзевское п/о, хутор Челыши,
Бударинского района, Сталинградской области,
Барноцкому Вячеславу Николаевичу

12. II-45 года „ ... Сейчас из Польши едет очень много украинцев. Везут по паре лошадей, корову, свиней, молотилку и весь с. х. инвен-

тарь. Их в Польше так принимали, что они просто бегут. Иногда один хозяин занимает два товарных вагона..."

Гор. Днепропетровск, Ширшова 12, 22 школа,
Барноцкая Вера Николаевна

Полевая почта 08940-Ж, Боженко С. А.

16.II-45 года „... Приехали к нам польские переселенцы очень богатые. У них есть все лошади, свиньи, птица, много имеют хлеба. Их расселили у нас и кормят, а нас немцы разорили, кое у кого есть корова, а то и ничего нет..."

Днепропетровская область, Перещепинский район,
село Гнатовка, Боженко В.

Полевая почта 36318, Супруненко К. М.

„... У нас живут уже 2 месяца люди из Польши, они не хотят работать в колхозе, просят, чтобы им дали земли..."

Днепропетровская область, Чкаловский район, село Шолохово,
колхоз „Передовик", Супрунова Г.

Черниговская область, гор. Заставна, райздравотдел,
Фурсову Владимиру

2.II-45 года „ ...К нам приехало 50 вагонов поляков. Третий день возят хлеб, по две коровы, по две пары лошадей..."

Днепропетровская область, ст. Межово, ул. Фрунзе 397,
Довженко Леонид Михайлович

Полевая почта 26658, Кушнир Д.

16. II-45 года „...К нам приезжают переселенцы, они богатые, не такие старцы как наши украинцы, так как они жили не в колхозе, а сами..."

Днепропетровская область, Щорский район,
село Покровка, Кушнир Г. М.

Саратовская область, село Сплавнуха,
Красноармейского района, сельисполком, Вижневской Анне.

8. II-45 года „...К нам в поселок приехали 15 семей украинских поляков. Они приехали со всем хозяйством, коровами, овцами, курами..."

Днепропетровская область, Кривой Рог, Мищеревская.

Об изложенном информирован секретарь КП(б)У
Днепропетровской области.

Зам. народного комиссара государственной безопасности УССР
Дроздецкий

27 марта 1945 года
№ 851/с

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1475, арк. 30-32.

№ 155

Інформація управління НКВС УРСР начальнику Головного управління НКВС СРСР про результати репресивних акцій проти українського націоналістичного підпілля на Холмщині

31 березня 1945 р.

Совершенно секретно

Начальнику главного управления НКВД СССР по ББ
комиссару Государственной безопасности 3 ранга
тов. Леонтьеву

гор. Москва

Сообщаю, что при ликвидации сотни „УПА" – „Ягода", на территории Польши, западнее города Грубешув, был обнаружен и изъят склад с реактивными снарядами.

Снаряды в количестве 110 штук марки „Фау-2", калибром 400 мм, вес заряда 25 кгр. были брошены немецкими войсками при отступлении.

Немцы имели намерение использовать эти снаряды при обороне на реке Буг, но в результате стремительного наступления Красной Армии бросили их, где снаряды были подобраны бандой „Ягода" и перевезены на склад.

Как правило снаряды применяются посредством специально устроенного электрического аппарата с подведением в имеющееся в дне патрона отверстие электрического провода. Имели место два случая применения бандой „Ягода" снарядов примитивным способом в 1944 году по селу Бирча, так как это село с преобладающим большинством жителей-поляков, враждебно настроены к ОУН и УПА.

Снаряд устанавливался в вырытой яме с приданием ему определенного угла, в отверстие дна патрона вставлялся бикфордов шнур. При воспламенении заряда снаряд приводился в движение.

Эффект применения таким способом снаряда – не установлен. Склад со снарядами войсками пограничных войск НКВД Украинского округа на месте подорван.

Зам. Нач. Управления НКВД УССР по ББ
подполковник госбезопасности
Задоя

31 марта 1945 г.

№ 560/оп г. Львов

Опубл.: Військо України. – Київ. – 1993. – № 4. – С. 119.

№ 156

Звернення УПА до українців Закерзоння із закликом чинити опір переселенській акції

Березень 1945 р.

Копія

За Українську Самостійну Соборну Державу

Боротьба за державу – це боротьба за життя.

До українців Лемківщини, Посяння і Холмщини.

Українці. Московсько-большевицькі імперіалісти, доконавши другого наїзду на українські землі, приступили з властивою собі жорстокістю до нищення українського Народу, щоби таким чином безкарно заволодіти нашими багатствами, а нас самих загнати в колгоспне ярмо, перетворити в рабів невільних.

Більшовицькі душогуби горлають, що нас „визволили" з німецького ярма, але мовчать про те, що вони самі на нас таке ж ярмо наложили. Нові окупанти запланували: 1) мобілізацією в Червону Армію знищити боєздатний мужський елемент; 2) грабіжжю контингентів оголодити укр. народ і відвернути його від боротьби за самостійне державне життя, а повернути його думки виключно до шлунка; 3) арештами і розстрілами відстрашити нарід від боротьби за укр. державу; 4) брехнею, фальшом і облудою затуманити народні маси, відвернути їх від свойого Проводу та замаскувати свої справжні хижацькі наміри; 5) фізично знищити провідний революційний актив, який веде і керує визвольною боротьбою укр. народу, – а якщо б їм це вдалося, тоді вже безкарно загнати брутальною силою загулюкану і перестрашену народню масу в колгоспне ярмо і пити їхню кров до віку.

Одначе у всіх бандитських акціях ворог стрінувся з рішучим збройним спротивом укр. народу, і цей спротив з кожним днем перетворюється з оборонного в наступальний – офензивний, що на кінець принесе загладу Сталінському режимові. Одною з таких форм нищення укр. народу большевицькими людожерами являється переселення українців зі західних окраїн укр. земель, що знайшлися в кордонах т. зв. „демократичної" Польщі, в якій большевики є такими ж самими окупантами, як і на Україні. Отже, немає ні української, ні польської самостійних держав, а є лиш ті самі большевицькі окупанти на українських і польських землях, які поневолюють український і польський народи. А якщо так виглядає дійсність, та нащо тоді переселення, коли по одній і другій стороні штучного кордону така ж сама окупантська сталінська влада, лише з окремими агентурами.

Ціль очевидна. Большевицькі убивці хочуть способом переселення знищити около 1-го міліона українців, які заселяють цей терен, хочуть витягнути їх з рідних домів, пограбувати їхнє майно, а тоді

бездомних, безпритульних і голодних бурлак запроторити на тяжкі каторжні роботи, а мужчин забрати в Червону Армію. Дальше доля одних і других може бути вже кожному відома.

Щоб змусити нарід до переселення, червоні газети ведуть забріхану і застрашуючу пропаганду, в якій обіцяють переселенцям готові господарства в т. зв. УССР, звільнення від податків, грошові нагороди і т. д. А коли цим способом не осягнули сподіваного успіху, тоді приступили до погромів і терору та штовхнули проти українців польські міліційні банди, які зрадивши свій народ, пішли на службу кремлівських кровопивців і почали тероризувати, грабувати, мордувати населення, палити оселі і т. д. На це сталінські підлі кати почали ніби ставати в „обороні" українського населення і додають мовляв, „переселюйтеся до УССР, бо тут вас поляки замордують", грозять – „виїжджайте з майном, бо пізніше заберуть вас голими" і т. д. – ось здемаскована огидна роля московських червоних мрякобісів.

Тепер послухайте, що оповідають про долю переселених українців з околиць Динова ті, яким вдалося втекти з транспорту: „Повіривши брехливим большевицьким обіцянкам, ми виїхали числом кількадесяти родин, забравши своє добро, як було сказано в „Оповіщенні". Зараз по приїзді до Львова нас усіх забрали в „баню" (лазня), а все наше добро з вагонів червоні опричники розграбили. Не помогли ні просьби ні плач жінок та дітей, що лишилися нагі і голодні, а червоні відповідали нам одним: „На местє усє получітє". Так ми їхали дальше в товарових вагонах, діти і старці тряслися і хворували від зимна та голоду, а навіть були випадки смерти. Так заїхали аж до Проскурова (за Збручем). Тут усіх вигнали з вагонів, мужчин від 17–50 рр. забрали в армію, жінок і старших на примусові роботи, а дітей повезли невідомо куди. Розлучали матерей з дітьми, мужів з жінками, хворих старців позбавляли опіки, а на плач жінок відповідали: „Москва слєзам нє повєріт". Неправдою є, що ніби переселенців приміщують в Галичині або на східних українських землях на господарствах, а лише деяких полишають на згаданих теренах, і то часово, щоб заманити в тенета тих, які ще не переселилися. Вертаючи в рідні сторони (після втечі), зустрічали ми переселенців з Лемківщини і Холмщини, їхнє майно большевики вже пограбували, і усіх їх стрінула така сама доля".

Ось „опіка" сталінських людоїдів над переселенцями.

Українці. Переселенча акція – це замах кремлівських катів на наше майно і життя. Тому ми мусимо відповісти на неї якнайсильнішим спротивом, а коли буде потрібно, то навіть збройною самообороною. Не проміняємо своїх рідних теплих хат на сталінські дротяні холодні лагери; не повеземо свойого тяжко запрацьованого хліба і майна на грабіж сталінським опричникам, щоб самим опісля з голоду помирати; не віддамо червоним катам своїх дітей, щоб їх там голодом виморювали, а тих, що лишуться в живих, виховували на зрадників-яничарів. Отже, жодних заяв на переселення не підписуємо, нікуди зі своїх земель не виїжджаємо, а якщо ворог застосує примус, тоді відповімо усіма засобами самооборони: зброєю, сокирою, косою, киплячою водою і т. д. У наших оселях і домах ворог ще найменше може нам зробити. Тут ми

маємо дах над головою, хліб, знаємо людей і обставини, тому й оборона тут має повні вигляди на успіх.

Українці. В цій боротьбі при Вашому боці стоять і стоятимуть українські революціонери, але це не звільняє кожного українця і українки від обов'язків. Усіх таких, що підуть на службу ворогові, що зраджуючи свій народ змінятимуть обряд, які мимо загального спротиву населення через свою трусливість, будуть першими підписувати заяви та виїжджатимуть і тим заломлюватимуть оборонні позиції українського народу, – будемо го карати, згідно з революційними законами.

Українці. Московсько-більшовицькі імперіалісти вже захлистуються кров'ю в цій „грабіжницькій" війні з тим самим ворожим українському народові німецьким імперіалізмом. Сталін чує, що чимраз – то більше загорається йому земля під ногами. Боротьба поневолених народів проти сталінського режиму надіється з кожним днем на силу між англо-американцями з одної, а Сталіном з другої, щораз – то більше наближується збройний удар; Червона Армія з кожним кроком на захід слабне, а зброя її бійців та командирів готова кожної хвилини обернутися проти Сталіна і його режиму. Отже, Сталінові та його зграї бандитів приходить кінець, тому-то вони так піняться злобно і хочуть терором, кров'ю і насиллям держатися при житті. Та це все не поможе цареві Сталінові, як не помогло в 1917 р. цареві Миколі. Про те ми свідомі, що ворог легко своїх позицій не здасть і в жорстокості не поступиться, отже бій буде завзятий, і до цього ми мусимо бути приготовані. Але кажемо одверто, що кращий жахливий кінець неволі, ніж жахлива неволя без кінця. На всіх українських землях Українська Повстанча Армія в парі з нашим народом веде завзяту боротьбу проти московсько-большевицьких окупантів. Цією визвольною боротьбою українського народу керує український Уряд – Українська Головна Визвольна Рада, яка поставила своїм начальним гаслом здобуття Української Самостійної Соборної Держави.

Ми боремося за Правду, тому перемога буде на нашій стороні.
Смерть німецько-більшовицьким загарбникам і їх агентам.
Хай живе Українська Національна Революція!
Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава.
Проч поневолення і рабство – Воля народам і людині!

Українські повстанці
Березень, 1945 р.

Прочитай і другому передай.

Згідно:
Потькало

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 38–39.

№ 157

Лист Головного уповноваженого уряду УРСР Прем'єр-міністру та Міністру закордонних справ Польської республіки про терор щодо українців у Польщі 4 квітня 1945 р. *

Господину Эдварду Болеславу Осубка-Моравскому,
премьер-министру и министру иностранных дел
Польской республики,
город Варшава.

Господин Премьер Министр!

Имею честь обратиться к Вам с нижеследующим:

В процессе осуществления Договора, подписанного в городе Люблине Комитетом Национального Освобождения и Украинским Правительством 9-го сентября 1944 года о переселении польского и украинского населения, соответственно из западных областей УССР в Польскую Республику и из Польской Республики в Украинскую ССР, работники Уполномоченных Украинского Правительства в ряде случаев подвергались нападениям со стороны вооруженных банд (Армии Краевой) и украинских националистов (бандеровцев), а переселяющиеся украинцы подвергаются систематическому террору со стороны тех же вооруженных банд.

Так, за время проведения эвакуации с сентября 1944 года по 26-е марта 1945 года было сожжено 982 и ограблено 864 хозяйства переселяющихся украинцев, уведено лошадей 829, коров 684, замучен 1, убито 955, ранено 104 человека, совершено 25 покушений на работников Районных Уполномоченных по переселению, причем 1 референт убит, 1 пропал безвести и 4 ранено. Указанные данные уголовных проявлений далеко неполные, так как их учетом наши работники не занимаются.

После ухода частей Красной Армии на запад террористические нападения на переселенцев и работников Уполномоченных Правительства УССР по переселению особенно участились.

Для иллюстрации привожу несколько фактов:

В Перемышльском уезде со второй половины февраля начался систематический террор со стороны бандитов по отношению к переселяющемуся населению.

Так, 18-го февраля днем в селе Петково Жогатинской волости расстреляно 25 человек, сожжено несколько домов, взято много скота и имущества жителей.

23-го февраля в селе Бабицы была убита семья священника и две семьи украинских крестьян.

В конце февраля, подавшее заявление на выезд в УССР украинское население шести сел Дубецкой волости: Подбуковина, Русское, Полхово, Бахужец, Ласковка и Дубецкое – было изгнано бандитами из своих сел, причем ряд крестьян был зверски убит и расстрелян, а имущество, включая скот, полностью разграблено.

Свыше пятисот семейств из этих сел укрылись в селах, расположенных на правом берегу реки Сан.

В ночь на 25-е февраля 1945 года в селе Кулаковичи Монятичской волости бандой ограблено 54 украинских хозяйства, подготовленных к

эвакуации. При этом зверски замучен священник села Кулаковичи и его семья.

23-го февраля среди белого дня в селе Павлокома Дыновской волости Бжезовского уезда, было убито около 500 украинцев, включая женщин и детей. Имущество и скот 180 украинских хозяйств полностью разграблено, причем в разграблении имущества принимало участие польское население окрестных сел.

7-го марта 1945 года в шесть часов утра в селе Лубно, Бжезовского уезда банда, численностью до 150 человек, одетая в форму Польского войска, произвела полное ограбление украинского населения, проживавшего в том селе.

Во время ограбления зверски замучен 1 человек, убито 7 человек и утоплено в реке Сан 7 человек. Награбленное имущество вывезено бандой и польским населением, прибывшим из сел Горта, Казимировка, Фобоша и др., на 250-300 подводах.

Все украинское население разбежалось по окрестным селам.

В тот же день на дороге между селом Тератин Грубешувского уезда и станцией Хелм бандитами, одетыми в форму Польского Войска, ограблен транспорт переселяющихся украинцев из села Телятин. Бандиты отняли у переселенцев 5 коров и 6 подвод с имуществом, а также угнали с собой в лес 7 человек, судьба которых неизвестна.

Кроме того, в 4 часа утра 7 марта 1945 года было совершено нападение вооруженных бандитов на работников Билгорайского Районного Уполномоченного в селе Бища Билгорайского уезда. Во время этого нападения референт Районного Уполномоченного Миронюк Р. Л. ранен в левую руку.

Характерно, что местные карательные органы никакой борьбы с бандитскими проявлениями не ведут.

В марте месяце в Любачувский уезд прибыл карательный отряд Войска Польского, который вместо борьбы с бандитами, сжег три украинских села, расстрелял 150 человек украинского населения, конфисковал все имущество населения этих сел, в том числе свыше 500 голов скота.

Факты перечисленных бандитских проявлений свидетельствуют о наличии единого руководящего центра организованных банд, для ликвидации которых, очевидно требуется выделение воинских соединений, так как групповая охрана переселенцев и работников, осуществляющих переселение, является недостаточной.

Прошу Вас, Господин Премьер Министр, дать необходимые указания о принятии решительных мер против грабителей и бандитов, проводящих свою деятельность в тех уездах, из которых по заключенному Соглашению осуществляется переселение украинского населения.

Главный Уполномоченный Правительства УССР по эвакуации

„4" апреля 1945 г.
гор. Люблин

*** Перший варіант листа був підготовлений 18 березня 1945 р. *ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1465, арк. 10-13.***

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 77, 78, 79.

№ 158

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі та їх політичні настрої 10 квітня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
тов. Коротченко

гор. Киев

Докладная записка
„Об эвакуации украинского населения с территории Польши и политических настроениях".

По состоянию на 6-е апреля с. г.

1. Эвакуация украинского населения с территории Польши.

По 15-ти уездам Польши учтено украинского населения – 124642 семьи или 493380 человек.

Из них подало заявления на эвакуацию с территории Польши 54892 семьи с общим количеством членов семей 206400 человек, что составляет 41,8% общего количества проживающего украинского населения.

Подача заявлений продолжает поступать, за март месяц 1945 года поступили заявления от 7383 семейств или 27750 человек.

Из общего количества подавших заявления на эвакуацию, изъявило желание эвакуироваться в восточные области Украинской ССР – 40693 семьи или 74,1%.

За это время фактически эвакуировано 29631 семья или 111435 человек, что составляет 54% общего количества подавших заявления.

Эвакуированным населением взято с собой:

Лошадей	– 10199
Крупного рогатого скота	– 32051
Овец и коз	– 6474
Свиней	– 6573

Для отправки эвакуированного населения, скота и имущества использовано железнодорожных вагонов и платформ 15278.

Подготовлено к эвакуации 45285 семей, эвакуация которых задерживается из-за недостаточного количества гужевого транспорта для подвоза к железнодорожным станциям, а главное отсутствие железнодорожного транспорта, в результате чего на 6-е апреля на железнодорожных станциях находится 5520 семей в ожидании вагонов, из них с первых чисел марта месяца на станции Любачув 400, на станции Угнев 400, на станции Сокаль 300, на станции Владимир-Волынск 300 и на станции Белз

120 семей. Вследствие этого создаются всякие кривотолки и имеют место случаи отказа от выезда уже после того, как были вывезены на железнодорожные станции. Враждебные нам элементы используют эти случаи в агитации, направленной на срыв эвакуации.

2. Политическое настроение.

Во всех уездах, где проводится эвакуация украинского населения зарегистрированы массовые случаи открытой национальной вражды между поляками и украинцами, переходящие в некоторых местах к массовому террору над украинским населением.

Национальная вражда имеет свое историческое начало, разжигание которой внедрялось годами бывшими правителями шляхетской капиталистической Польши, а с оккупацией немцами территории Польши, фашисты использовав это, еще больше сеяли национальную вражду между поляками и украинцами. Причем как правило украинцам немцы предоставляли некоторые привилегии, а в некоторых местах поляков репрессировали, переселяя их с одного места в другое, а недвижимое имущество (постройки) передавали в пользование украинцев.

После освобождения территории Польши от немецких захватчиков, поляки, придя к власти, начали еще враждебнее относиться к украинцам, а в некоторых местах производят налеты на целые селения, убивают и вырезают население, постройки сжигают, имущество грабят, так например:

7-го марта с/г в 10 часов утра, польское население нескольких сел Санокского уезда организованно на подводах, с оружием, произвело налет на украинское село Лубно того же уезда. Награбленное имущество погрузили на 400-500 подвод, забрав скот, лошадей и т. д., налетчики уехали.

Характерно, что в этом же селе было несколько польских хозяйств и на домах этих хозяйств заблаговременно были вывешены дощечки с надписями „Дом польский", в эти дома никто не заходил.

Имеются данные, что польское население Санокского уезда, имеет большое количество оружия, идет активное формирование банд, в лесах даже проводятся занятия. Отдельные поляки в этом уезде высказываются: „Нам нужно готовиться для борьбы с большевиками, пока война с Гитлером не закончилась".

В ночь на 3 марта с/г банда АК'овцев около 200 человек совершила налет на украинское село Коштовы Дубецкой волости Перемышльского уезда, ограбила население, забрав скот, имущество и домашние вещи, вывела на площадь пять человек украинцев Дончак Спиридона, Ковяк Иосифа, Стефанюк Максима, Дончак Василия, Сковрышек Петра, которых прилюдно расстреляла, причем бандиты заявили: „Мы хотим сделать с украинцами так, как они делают с нами на востоке".

Необходимо отметить, что разъяснительной, политической работы, как среди польского так и среди украинского населения с целью искоренения национальной вражды никто не проводит, да и вообще никакая политпросветительная работа в подлинно советском духе среди населе-

ния не проводится в то время, как реакционные контрреволюционные элементы всех направлений усиленно проводят на всевозможные лады к. р. агитацию.

В силу того, что за последнее время участились налеты поляков на украинцев, последние, спасая жизнь и личное имущество, бегут из сел и просят немедленного переселения на Украину, особенно это отмечается по Перемышльскому, Любачувскому и Ярославскому уездах, так например:

В марте месяце по этим 3 уездам поступило заявлений на эвакуацию от 27.465 хозяйств, в то время, как до марта т. е. за 5-6 месяцев по этим же уездам поступило только 12.872 заявления.

Обратное явление имеем в Лисковском уезде, где нет нажима со стороны поляков, положение с подачей заявлений на выезд остается прежним (украинцы выезжать не хотят).

Кроме того в этом же уезде ОУН'овцы проводят большой террор против тех, кто изъявил желание переселиться, так например:

2-го марта с/г в селе Завадка Ропенской волости Лисковского уезда ОУН'овцами повешен инициатор эвакуации Высоцкий Иван, на спине которого была приколота листовка территориального провода ОУН, такого содержания:

„За зраду українського народу – смерть!"

ОУН'овцы и АК'овцы действуют воедино, сорвать план эвакуации украинцев на Украину, первые преследуют цель – сохранение территории – земли населяющие украинцами и из этих земель изгнать поляков, мол вопрос о границах окончательно еще не решен, старая контрреволюционная мечта бороться за „Самостоятельную Украину", и вторые (аковцы) преследуют цель сохранить для помещиков рабочую силу, как базу капиталистической эксплуатации. Как те, так и другие убедились, что своей контрреволюционной агитацией и запугиванием не могут сорвать планы эвакуации, приступили к массовому террору, убийствам и грабежам над выезжающими украинцами.

Мы располагаем данными, что уездные и волостные аппараты милиции засорены реакционными-уголовными элементами, которые, вместо борьбы с разбоями и грабежами, сами зачастую выезжая в села под видом борьбы с бандитами, занимаются грабежами, причем только украинского населения, эвакуирующегося из Польши.

25 марта с/г группа работников милиции Грубешувского уезда выехала в село Крылово того же уезда на поимки банды совершившей ограбление населения с. Крылова, которая заехала в с. Черничик и Видловичи, ограбила несколько хозяйств, убила 8 человек украинского населения.

7 марта с/г в с. Луков Лисковского уезда милиционер польской милиции Марчинский тяжело избил украинца Лемша Антона за то, что эвакуируется на Украину, причем во время избиения заявил: „При немцах я был в Крыму и уничтожил столько казаков, что у тебя нет столько волос на голове, если уедешь на Украину, там подохнешь с голоду".

13 марта с/г два польских милиционера в селе Коровица-Голодовска Любачувского уезда ограбили эвакуирующихся украинцев: Мацевко Ива-

на, Мацевко Михаила, Каркут Ивана. Награбленное имущество отобрано и возвращено потерпевшим.

Характерно, что польские власти об этом осведомлены, но никаких мер в отношении пресечения этих безобразий не принимают.

3. Вражеская деятельность АК'овцев.

Вражеская деятельность АК'овцев (Армия Краева) продолжает иметь место, активизация которых с каждым днем возрастает.

Только за март месяц 1945 года по далеко неполным данным, (полного учета не ведем, а проявлений безусловно больше) АК'овцами совершено уголовных проявлений:

Сожжено украинских хозяйств	– 959
Ограблено украинских хозяйств	– 500
Убито и ранено украинского населения	– 925
При ограблении уведено лошадей	– 500
При ограблении уведено коров	– 520
Совершено покушений на наших раб.	– 5

Количество банд АК'овцев с каждым днем увеличивается. За последнее время участились случаи дезертирства из Польской Армии, перейдя на нелегальное положение, дезертиры вливаются в банды.

В ночь на 3 марта из Хелмского офицерского танкового училища дезертировала рота курсантов в составе 74 человек, во главе с командиром роты поручиком Кулик.

Проведенными погранбатальоном оперативно-чекистскими мероприятиями установлено, что указанные дезертиры находятся в лесных массивах Чайковской волости Красноставского уезда, где им был нанесен удар, в результате чего убито 6, ранено 4 и пленено 38 бандитов, захвачено оружие – пулеметов 2, винтовок 30.

Расследованием установлено, что указанные дезертиры ставили своей целью соединение с бандитами АК для борьбы против существующего Польского строя и Красной Армии.

В ночь на 3 марта из Радзынского офицерского училища дезертировало 350 курсантов, которые разбившись на группы от 50 до 100 человек, оперируют в северной части Радзынского и Влодавского уездов.

Кроме того среди населения очень много мужчин призывного возраста, которые пока Польским Правительством в армию не призываются и в большинстве являются базой для пополнения и формирования банд.

Наиболее характерные из проявлений этих банд:

В ночь на 24 февраля с/г в селах Жуков и Свидники Грубешувского уезда банда, численностью до 30-ти человек ограбила 40 украинских хозяйств – взято: лошадей 29, коров 32, свиней 27, повозок 20, много домашних вещей и продуктов питания. Грабеж сопровождался избиением украинского населения.

В ночь на 25 февраля с/г из села Богутичи Грубешувского уезда следовала колонна эвакуированного населения на станцию Замостье, по дороге Богутичи – Горишев на колонну напала банд-группа, которая взяла: лошадей – 5, коров – 3, много других вещей.

28 февраля с/г в селе Павлокома Дыновской волости Перемышльского уезда бандой убито 500 человек украинского населения, имущество и

скот 180 хозяйств разграблено бандитами и польским населением ближайших сел.

В первых числах марта месяца с/г в селах Бабичев, Батиче Кшевинской волости Перемышльского уезда убиты священники Сорокович Иван, Сембратовский Анатолий и их семьи, имущество разграблены.

В ночь на 4 марта с/г банда численностью до 20-ти человек произвела налет на село Бахив, Перемышльского уезда, сожгла 18 украинских хозяйств и разграбила имущество и скот, во время грабежа было убито 4 человека.

4 марта с/г в селе Уйковцы Ожеховской волости Перемышльского уезда, бандой зверски убито 11 человек украинского населения, имущество и скот которых разграблен.

В ночь на 5 марта с/г на село Бахив Перемышльского уезда произвела налет неизвестная банда, сожгла 40 украинских и польских хозяйств, во время пожара сгорело все имущество и скот.

5 марта в 5 часов утра в селе Лубно Санокского уезда прибывшей бандой численностью 8 человек, одетых в польскую военную форму, вооруженных автоматами и винтовками арестованы местные жители украинцы Андрус Максим, Воловник Григорий, Бровко Семен, Троян Павел, Троян Алексей, Дороцкий Богдан, которые ими до наступления темноты содержались в подвале, вечером связали руки, вывели и бросили в реку Сан.

7 марта в 5 часов утра в это же село ворвалась банда, численностью до 150 человек, одетая в польскую военную форму и гражданскую одежду, вооруженная винтовками и автоматами, открыла стрельбу по селу, расстреливала разбегавшееся население, в результате чего имеется много жертв местного украинского населения. Над гражданином Пошковским, жителем этого же села, раненым бандой в обе руки учинена зверская расправа – разжигая железо бандиты жгли тело раскаленным железом и кусок раскаленного железа вложили Пошковскому в рот.

Во время грабежа бандиты высказывались: „Мы есть Варшавское Войско Польское, нам дал бог час, когда мы сможем отомстить за поляков".

8 марта с/г из села Тератина на станцию Хелм следовали эвакуированные, на которых напала банда и увела в лес 6 подвод с имуществом и 7 человек: Литвинчук Сергея, Кинжерского Василия, Кинжерскую Ольгу, Либус Павла, Базелюк Адама, судьба которых неизвестна.

Все бандиты были одеты в польскую военную форму.

В ночь на 10 марта с/г в селе Гдешин Молодячинской волости Грубешувского уезда ограблено 8 украинских хозяйств, взято лошадей 4, коров 6, свиней 5, повозок 3 и другие вещи.

В Билгорайском уезде бандитами поражены Кульновская и Кириловская волости, которыми за март месяц совершено 17 массовых грабежей украинского населения, сопровождавшихся избиениями и убийствами, в результате чего более 150 человек убито, сожжено много хозяйств и разграблено имущество.

25 марта с/г днем на село Крылово Грубешувского уезда напала банда, которой убито 18 украинцев и уведено в лес 50 человек, судьба которых неизвестна.

Помимо террора в отношении украинского населения имели место случаи покушения на наших работников. Характерные из них:

В ночь на 25 февраля с/г в селе Степановичи Грубешувского уезда банда до 20-ти человек, вооруженная пулеметом и автоматами напала на дом украинца Трачук, где находился референт Грубешувского уезда, оформлявший население к эвакуации, товарищ Тринченко.

В результате двухчасовой перестрелки убиты: хозяин дома Трачук и из охраны находившийся при референте сержант войск НКВД Щупак и польские милиционеры Макуха и Матиец.

В ночь на 3 марта с. г. банда до 200 человек совершила вооруженный налет на село Коштова Перемышльского уезда. Во время налета бандой был захвачен находившийся в этом селе референт Райуполномоченного – Скляр, у которого бандиты забрали пистолет „ТТ" №05-269, автомат, гранату Ф-1, лично принадлежащие ему вещи, часы и деньги и последний был выведен на расстрел, но по просьбе милиционеров польской милиции, охранявших референта Скляр, главарь банды отменил расстрел последнего. Будучи освобожденным Скляр обратился к главарю банды с просьбой возвратить ему оружие и вещи, последний заявил: „Я не знаю, где находится отобранное, как установлю, все будет возвращено через коменданта волостной милиции".

6-го марта с. г. в 21 час в селе Гвоздов Грубешувского уезда банда, численностью до 10-ти человек, совершила нападение на дом украинца Панасюк, где находился референт Райуполномоченного –Кощук, помогавший ему в работе по оформлению населения, житель села Волица Грубешувского уезда – Киричук Антон Иванович и до 15-ти человек украинского населения, прибывших к референту Кощук из разных сел.

Бандиты забрали оформленные документы на эвакуацию населения:

Эваколистов	– 60
Удостоверений	– 150
Опись имущества	– 280
Списков ф. №2	– 14
Списков ф. №10	– 20,

а также взяли личные вещи Кощук и автомат. Кроме того бандиты увели с собой Киричук А. И., которого раздели и бросили в колодец. Забросав колодец бревнами и бросив в него гранату, бандиты ушли.

Благодаря тому, что Киричук А. И. не был ушиблен бревнами во время их падения в колодец, а брошенная граната разорвалась на дне, Киричук остался жив и на второй день прибыл к Кощуку в тяжелом состоянии.

Бандиты были одеты в форму советских пограничников, среди которых опознаны нелегальщики ОУН'овцы: Медефура Николай, Янчук Евгений, Морцих Петр, уроженцы и жители села Богородица и Шевчук А. П., 1923 года рождения, уроженец и житель села Подгорцы Грубешувского уезда.

7 марта в 4 часа утра в с. Бища Билгорайского уезда совершен налет банды на дом, где находились наши работники, в результате завязавшейся перестрелки ранен в руку референт Миронюк.

Кроме того имеют место случаи террористических актов в отношении военнослужащих Войска Польского и представителей местной власти.

В ночь на 4 марта с/г в разных местах города Грубешува неизвестными террористами убито 9 человек польских военнослужащих.

5 марта в 8 часов утра в с. Гуры Красноставского уезда убит уполномоченный земельной реформы чл. ППР Круль Франчишек.

28 марта банда, численностью до 100 человек, произвела налет на Словатычанскую волостную милицию Влодавского уезда убила несколько работников и сожгла здание.

Аналогичные случаи имеют место и в ряде других районов.

Характерно, что несмотря на наличие большого количества бандитских проявлений, борьба с ними не ведется:

Дислоцируемый в городе Влодаве 21 артилерийский полк Войска Польского в марте месяце провел операцию против оперирующих банд на территории уезда, и в результате того, что во время операции полк имел потери – от дальнейшего проведения операции командование полка отказалось.

В Любачувский уезд для борьбы с ОУН'овскими бандами в марте месяце выслан карательный отряд Войска Польского, который вместо борьбы сжег три украинских села, расстрелял до 150 человек украинского населения, забрал до 500 голов скота и лошадей и конфисковал все имущество населения сожженных сел.

По наиболее выдающимся бандитским проявлениям, нами сделано несколько представлений Польскому Временному Правительству (одно из последних прилагаю)* с просьбой принять меры по ликвидации бандитских формирований и создания нормальных условий работы в выполнении Соглашения по эвакуации украинского населения.

Кроме того по этому вопросу нами регулярно информируется Чрезвычайный и Уполномоченный Посол Правительства СССР в Польше товарищ Лебедев.

Несмотря на это, все же каких-либо действенных мер со стороны Польского Правительства пока не принимается.

Заместитель народного комиссара внутренних дел УССР –
Полковник государственной безопасности Кальненко

*** Не друкується**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 62–76.

№ 159

Оголошення УПА полякам Ліського і Сяноцького повітів про відплатні акції за терор проти українців
14 квітня 1945 р.

Останнім часом здавалося, що українсько-польські взаємини на цьому терені вже на добрій дорозі, що вже польське суспільство цього терену при допомозі чесних поляків-патріотів вплинуло на поведінку розбещеної дотепер сучасної адміністрації, а головно „Міліції Обивательської" (МО); здавалось, що вже й тут, на місце сталінських агентів, прийшли до голосу поляки, яким дороге майбутнє їхнього народу.

Та, на жаль, воно не так!

Після короткої перерви, по наших відплатних акціях під Середнім Селом 7. 2., у Завадці 5. 3., у Станковій 6. 3., та в Пашівському лісі 5. 3. 1945 р., непоправні бандити з „Міліції Обивательської", вірні слуги кровожадного Кремля, почали знову продовжувати грабіж і паленя наших сіл: Березка 23. 3 і 10. 4., Бібрка 5. 4., а дня 13. 4. вандальським актом у Волі Матіяшовій (Ліський повіт) припечатали свою неминучу загибель.

Тому ПОВІДОМЛЯЄМО все польське суспільство, що за вандалізм, який поповнили бандити з польської „Міліції Обивательської" дня 13. 4. у Волі Матіяшовій над раненим молодим українцем, жителем цього ж села (людину легко ранену в ногу, масакрували ці обер-бандити прикладами крісів й недобитого закопали в землю живцем) – за цей обер-бандитизм, за всі попередні та вище наведені грабіжницько-бандитські акції, проведені над українським населенням, оголошуємо „Міліції Обивательській" (МО)

ВІДПЛАТНУ АКЦІЮ

Цю акцію переводитимемо масово і в залежності від потреби будемо стосувати всякі форми відплати (засідки, індивідуальний терор і інші). Постараємося карати тільки винних, та зазначуємо, що куля не розбирає, і що спеціальних слідств теж вести не будемо, бо відповідальність за ці звірства падає на цілу організацію, під маркою якої діють ці банди, а, передусім, на ті станиці „Міліції Обивательської", що за їх почином і на їхньому терені ці бандитські акції провадяться.

Будемо справедливі та при цьому консеквентні, чого можете бути певні. Тільки ще раз робимо застереження, що коли в часі наших відплатних акцій впали б випадково невинні, то хай польське суспільство не винує в цьому нас, тільки своїх бандитів-провокаторів.

Ми ж дня 9.4.1945р. мали в Прилуках у своїх руках команданта станиці „Міліції Обивательської" з Волі Міхової і пустили його, бо був невинний. Спитайте його, спитайте міліцista з Гічви, Жолнярчика, спитайте команданта Міліції з Тарнави, спитайте поляків солдатів зі Станкової, Завадки, Безміхової і т. д. Спитайте нарешті всіх чесних поляків на терені Ліського й Сяніцького повітів, як поводяться з чесними поляками Українські повстанці?

Тому закликаємо все польське суспільство цього терену на боротьбу з бандитами – агентами Москви, покидьками польського народу, з тими, що будуючи 17-ту Радянську Республіку, дискредитують на міжнародньому форумі визвольну боротьбу польського народу і тим самим виключають польський нарід з могутнього протибольшевицького фронту і стоять на перешкоді упорядкування українсько-польських добросусідських взаємин.

14 квітня 1945 р.

Українські повстанці

Опубл.: Мірчук Петро. Українська Повстанська Армія. 1942-1952. 8Документи і матеріали. – Львів. – 1991. – С. 139-140.

№ 160

Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР Наркому СРСР про масовий терор польської міліції щодо українського населення у Надсянні
21 квітня 1945 р.

Совершенно секретно

Принято по ВЧ
12. IV-45 г. из Львова

Москва, НКВД СССР – товарищу Берия Л. П.

Докладываю о бесчинствах польской милиции, проводимых по отношению к украинскому населению, находящемуся за пограничлинией. После передислокации военных комендантов Красной Армии дальше на Запад, активизировалась деятельность польской полиции по истреблению украинского населения, грабежу и уничтожению их имущества, а за последнее время террористическая деятельность польской полиции приобретает массовый характер.

Из поступающих сведений от достоверных источников, террористическая деятельность польской милиции характеризуется нижеследующими фактами:

1. 22 февраля с. г. на хуторе Бучина, 8 километров западнее райцентра Краковец Львовской области группой польской милиции, численностью 30 человек, ограблено 10 украинских хозяйств и расстреляно 8 человек жителей этого села.

2. 23 февраля с. г. в селе Трийчица Перемышльского уезда польская милиция этого села расстреляла 10 человек украинцев, дома которых сожжены. В этот же день в селе Скопин, 5 километров севернее райцентра Краковец, группой польской милиции подожжен дом жителя этого села Семчак Ивана, записавшегося на выезд в СССР. При попытке со стороны Семчака ликвидировать пожар, польская милиция открыла по дому ружейно-пулеметный огонь.

3. 27 февраля с. г. на КПП 89 ПО из сел Подбуковина и Русское село явилось 150 украинских семей, спасавшихся от погрома, который проводился польской полицией.

4. 28 февраля с. г. из местечка Любачев и села Вельки-Очи в села Кобыльница-Волоска и Кобыльница-Русская, 8 километров от райцентра Краковец, прибыло до 200 польских солдат и 50 человек милиции, которые учинили погром украинцев, записавшихся на выезд в СССР. По группе жителей, в количестве 70 человек, пытавшихся избежать погрома и бежавших по направлению к пограничлинии, поляками был открыт ружейно-пулеметный огонь. В результате погрома в селе Кобыльница-Волоска убито 4 местных жителя украинца, сожжено 8 хозяйств. В селе Кобыльница-Русская убито 30 человек местных жителей украинцев и сожжено 150 хозяйств.

5. 9 марта с. г. 150 человек польской милиции из местечка Любачув окружили село Синява, 8 километров северо-западнее райцентра

Немиров Львовской области, ворвались в село и произвели погром украинского населения. При этом было убито несколько человек украинцев, в том числе жители Синявской гмины, уведено 60 лошадей и 80 голов рогатого скота.

6. В селе Будомир, 10 километров юго-западнее райцентра Немиров, польская милиция организовала т. н. контрольно-проверочный пункт. На этом пункте производится массовое ограбление украинцев, следуемых на жительство в СССР, отбирается скот, продукты питания и домашние вещи.

7. 23 марта с. г. из гор. Перемышль в село Грознява прибыло 150 человек польской милиции и открыли по селу провокационную стрельбу. Убедившись, что в селе спокойно, польская милиция учинила грабеж населения. При этом было убито 5 стариков и сожжено 26 хозяйств. После погрома польской милицией были распространены слухи, что в этом селе находится банда УПА, численностью 800 человек. Проверкой установлено, что никакой банды в селе не было и нет. Осмотром трупов убитых украинцев обнаружены следы зверской расправы холодным оружием.

8. 27 марта с. г. эшелон переселенцев-украинцев, следовавших из гор. Грубешув к погранлинии в районе села Липовец, 5 километров северо-восточнее местечка Тишовец, был обстрелян ружейно-пулеметным огнем. Машинист-поляк остановил эшелон. К нему подошла группа поляков в количестве 8-ми человек, одетых в польскую военную форму и произвела массовое ограбление ехавших украинцев. Поляками уведено 17 коров, 2 лошади и забраны продукты питания. При этом убито 4 человека украинца.

Все бесчинства по отношению к украинскому населению – грабежи и уничтожение имущества, польская милиция проводит под предлогом ликвидации банды УПА, однако в каждом случае убивают ни в чем неповинных людей, в основном лиц преклонного возраста, женщин и детей, изъявивших желание переселиться на жительство в СССР.

В связи с проводимыми грабежами и убийствами польской милицией украинцев – последние уходят в леса в надежде стать под защиту бандитов УПА, попадая под влияние последних, тем самым стихийно пополняя бандгруппы и увеличивая пособническую базу бандитов.

Отмечены также случаи, когда польская милиция свои бесчинства проводит совместно с вооруженными группами людей, одетых в польскую военную форму, под видом польских солдат, что не исключает возможности связи ее с бандитами 'АК'.

Польскими властями деятельность милиции по ограблению и истреблению украинцев ни в какой мере не пресекается, действия милиции проходят безнаказанно.

Рясной

На документі є резолюція:

В дополнение к материалам уже переданным т. Круглову, Кобулову, Аполлонову, Леонтьеву, ускорьте представление предложения.

Л. Берия

Опубл.: Військо України. – Київ. – 1993. – № 4. – С. 120–121.

№ 161

Лист Головного представника уряду УРСР голові Львівського облвиконкому про свавілля працівників радянських органів щодо поляків у ході їх виселення
23 квітня 1945 р.

Председателю Львовского облсовета тов. Козыреву

г. Львов

В Главное Представительство Правительства УССР по эвакуации польских граждан поступил со стороны Главного Уполномоченного Польского Временного Правительства ряд претензий-жалоб на беззаконное действие со стороны отдельных лиц местных и районных властей Вашей области по отношению к польским гражданам, выражающихся в следующем:

1. На собрании польского эвакуируемого населения в с. Родатычи Городокского р-на 9 апреля 1945 г. заместитель председателя Райисполкома и заведующий Райфинотделом т. Шматько заявили польским гражданам, что если они не уплатят налогов – у них отберут за это коров и другое имущество.

Заведующий Райфинотделом т. Шматько отобрал у польских граждан Будзеновского и Конякова лошадей и возвратил их лишь 21/IV-45 г.

Такие деяния отдельных работников являются незаконными и противоречат соглашению, заключенному между польским Комитетом Национального Освобождения и Украинским Правительством.

2. В этом же селе Родатычи часть скота, после ветеринарного осмотра, запрещено было грузить. Этот скот был отобран у польских граждан, а на руки им никаких документов не выдали.

3. Тов. Шматько и Начальник Райотдела НКВД выбросили из вагонов всю домашнюю утварь, погруженную польскими гражданами, и забрали ее в сельсовет. Кроме того, тов. Шматько во время погрузки польских граждан в вагоны, бегал и выгружал вещи и время от времени стрелял в воздух.

4. Есть случаи принудительного выселения из квартир домов польских граждан, зарегистрировавшихся на выезд, но из-за транспортных затруднений пока не выехавших.

Такие действия отдельных лиц, не имеющих абсолютно никакого отношения к эвакуации, коренным образом нарушают соглашение, заключенное между польским комитетом Национального Освобождения и Украинским Правительством об эвакуации.

Кроме этого польское население после таких дел отдельных лиц уезжает с настроением, что Советская власть недоброжелательно относится к полякам, а это, конечно, неверно и вредно в данный момент, когда создается новая демократическая Польша и когда процветают самые дружественные отношения между Советским Союзом и Польшей.

Прошу Вас:

1. Разьяснить всем советским партийным организациям, что делом эвакуации занимается созданный Правительством специальный аппарат, возглавляемый Главным Представителем Правительства УССР по эвакуа-

ции польских граждан, который проводит дело эвакуации через своих Районных Представителей и со стороны Польского Временного Правительства – Главного Уполномоченного и Райуполномоченных.

2. Категорически запретить кому бы то ни было вмешиваться в дела эвакуации польских граждан через голову районного Представителя по эвакуации польских граждан.

3. В соответствии с заключенным соглашением между Польским Комитетом Национального Освобождения и Украинским Правительством запретить финорганам и Райуполнаркомзагам взыскивать налоги и задолженность по налогам, как в деньгах, так и в натуре с польского населения, зарегистрировавшегося на выезд.

4. Наказать вышеупомянутых лиц, занимающихся дискредитацией органов Советской власти.

О принятых мерах прошу поставить меня в известность.

Главный представитель правительства УССР
по эвакуации польских граждан Цоколь

ДАЛО. Ф. 221, оп. 3, спр. 15, арх. 14–15.

№ 162

Звернення ОУН-УПА до поляків об'єднатись з українцями у спільній боротьбі проти нацистсько-більшовицьких поневолювачів

квітень 1945 р.

POLACY!

W ciągu historii obydwa nasze narody sąsiedzkie dzieliły się wspólną dolą-niedolą. Wspólnie odpieraliśmy nawałę tatarskich dzikich ord, razem gromiliśmy prusackich krzyżaków, jednakowo przeżywaliśmy niemiecko-austriacką i moskiewską niewolę, a w końcu zestaliśmy jednakowo ujarzmieni przez imperialistów hitlerowsko-bolszewickich, przeciw kturych walczyły i walczą nasze narody.

W przyszłości sąsiadzkie stosunki między polskim i ukraińskim narodem przedstawiały się rozmaicie, a w związku z tym były różne wyniki.

I tak np. szlachecka Polska, pomógłszy carskiej Moskwie obalić silne Ukraińskie Państwo Kozackie, dała jej możność dojść do wielkiej potęgi, co skończyło się rozbiorem Polski i 150-cio letnią niewolą nadodu polskiego. Odzyskawszy wolność w latach w 1918-20, polacy znowu dopomogli czerwonej Moskwie ujarzmić Ukrainę, ale wkrótce, bo po niespełna 20-tu latach później przepłacili swój czyn ponownym rozbiorem Polski i utratą wolności na korzyść bolszewicko-hitlerowskiego imperializmu, który przyniósł polskiemu narodowi nowe ujarzmienie, jakie mimo zmiany okupantów trwa po dzień dzisiejszy.

Po haniebnej ucieczce hitlerowskich zbirów, ziemie polskie okupują bolszewicy, którzy dla zamaskowania swych prawdziwych imperialistycznych zamiarów przed polskim i innymi narodami, stworzyli

agenturny t.zw. Rząd Tymczasowy, żeby pod maską "wyzwoleńców" i "demokratyzmu" osiągnąć swój prawdziwy cel – pełne ujarzmienie narodu polskiego.

Zdawałoby się, że naród polski należycie oceni sytuacją i poprowadzi bezwzględną walkę przeciw najeźdzcom kremlowskim.

Lecz rzeczywistość ukazuje co innego.

Wprawdzie część społeczeństwa polskiego prowadzi zdecydowaną walkę przeciw bolszewikom, to jednak poważna ilość polaków poszła na usługi i współpracę z mordercami kremlowskimi i razem z bandę enkawedystów urządza dzikie orgie, rabuje, morduje niewinną ukraińską ludność, donosi na ukraińców, pali ukraińskie wsie itd.

Co więcej. Do tej haniebnej roboty przeciw ukraińców zaangażowała się pewna część społeczeństwa polskiego, a nawet członkowie polskiego niepodległościowego ruchu – AK, a specjalnie ci, kturzy są zatrudnieni w administracji i milicji (wypadki w powiatach: Sanockim, Liskowskim, Przemyskim, Jarosławskim i in.). O tym swiadczą fakty i dokumenty które znajdują się w naszych rękach i które, ma się rozumieć, wykorzystamy na arenie wewnętrznej i miedzynarodowej.

Więc pytamy się: jakie skutki dla narodu polskiego może przynieść taka bezpodstawna i nielogiczna walka przeciw ukraińcom, którą rozpoczęli polacy na ziemiach ukraińsko-polskich? Możemy śmiało odpowiedzieć że:

1) pogłębi się nienawiść między ukraińskim i polskim narodami i zmusi ukraińców zastosować samoobronne odpłatne akcje.

2) Tym samym polacy wykreślają się ze wspólnego frontu narodów ujarzmionych i doprowadzą do pełnej izolacji problem swej państwowości nie tylko wśrod narodów ujarzmionych, lecz także na arenie międzynarodowej wogóle.

Przecież polakom nietrudno zrozumieć, że przy boku bolszewików Polska nigdy nie będzie mogła istnieć, jak silne i niepodległe państwo a to tylko może się stać na gruzach imperium ZSSR. A rozgromu bolszewików można dokonać tylko wspólnym frontem narodów ujarzmionych, wśród których ukraińcy zajmują bardzo ważną pozycję, ponieważ progresywną ideę – ktura jako dynamit rozsadza z wewnątrz blok geszefciarzy Stalina.

Czyż polski naród niechce wziąć udziału w tej gigantycznej walce, którą podjęły narody ujarzmione przeciw bolszewikom?

Czy chce on pozostać poza obrębem rewolucji?

Jakaż przyszłość w takim wypadku czeka polski naród?

Zastanówcie się nad tym dobrze wy sami polacy!

Polacy i Naród ukraiński prowadzi obecnie zaciąźliwą walkę przeciw bolszewickim najeźdzcom.

Taką samą walkę prowadzą narody Bałkanu, Litwy, Łotwy, Estonji, Finlandji, Europy Wschodnej i Azji.

Ta walka z każdym dniem wzrasta na sile i wkońcu położy kres bolszewickiemu ujarzmieniu.

Jednocześnie nabliża się konflikt aliancko-bolszewicki, przy czym należy pamiętać, że anglo-amerykanie potraktują problemę ujar-

zmionych przez bolszewików narodów, jak całość, jak jednolity front przeciw bolszewicki.

Otóż dopuki czas, zrewidujcie wy swoje zgubne stanowisko i weźcie jaknajaktywniejszy udział w ławach wielkiego legionu wyzwoleńczego.

Opamiętajcie swych obłąkanych synów, krórzy oddali się na podłą zdradziecką służbę czerwonym okupantom w walce przeciw ukraińcom.

A tych, którzy nadalej zostaną wiernymi agentami Stalina i będą rabować, mordować, zmuszać do przesiedlenia i prześladować ukraińską ludność — opamiętamy ołowiem!

Polacy zatrudnieni w administracji i milicji!

Zdradziwszy swój naród, poszliście na współpracę z bolszewickim krwiożercą, mordujecie niewinną ukraińską ludność, rabujecie jej krwią zapracowane dobro, palicie wioski i żywcem rzucacie w ogień nieletnie dzieci,katujecie niewinnych kobiet i starców, urządzając dzikie orgji po osiedlach ludności ukraińskiej.

Długo czekaliśmy, spodziwając się, że polityczny rozum i bolszewicka okupacja opamiętają was.

Jednak okazaliście się niepoprawnymi w swoim nieograniczonym bestialstwie!

I to zmusza nas zastosować bardziej radykalnych środków!

Nie znaczy to jednak, że zamierzamy podjąć wojnę przeciwko narodowi polskiemu, który tak samo, jak i my prowadzi bezwzględną walkę przeciw bolszewickim okupantom, przeciw zdrajcom narodu polskiego!

Po raz ostatni wzywamy was: opamiętajcie się!

Nie rabujcie, nie mordujcie, nie strzelajcie niewinnej ukraińskiej ludności, nie katujcie więźniów, odnoście się jak ludzie i nie zmuszajcie do pszesiedlenia, bo ukraiński naród odpowie wam zbrojną samoobroną..

I tym zresztą nigdy nie rozstrzygniecie kwestji naszej wspólnej granicy na wschodzie, bo tą, tak ważną problemę ostatecznie rozstrzygną rzeczywiste rządy ukraińskiego i polskiego państw.

Przy spotkaniu się z powstańcami nie ważcie się używać broni, oświadczajcie się że jesteście polską milicją, anic się wam nie stanie, nie wykonujcie rozkazó zbrodniarzy stalińskiej kliki, bo przecież są to rozkazy tych, którzy pomordowali sotki tysięcy waszych braci-polaków w 1939-41 r.; oni stworzyli wam katyńskie cmentarzysko; oni dzisiaj strzelają prawdziwych polskich patriotów w podziomiach Lubelskiej, Rzeszowskiej i innych mordowni.

Jeżeli od dzisiaj nie zmienicie swego odnoszenia do ukraińskiego narodu — to pomówimy wtedy z wami mową broni.

A gdy przy tym będą ofiary niewinnych, to odpowiedzialność za to padnie na wasze czarne sumienie!

Opamiętajcie się, bo inaczej przoklinać was będą przyszłe pokolenia.

Śmierć najeźdzcom niemiecko-bolszewickim i ich podłym agentom zdrajcom!

Niech żyją niepodległe państwa narodów ujarzmionych!

W kwietniu 1945 r.
Ukraińscy Powstańcy.

Archiwum Panstwowe w Lublinie
Zbiory dokumentów
UPA-Zachód
VI Okręg Wojsk. krypt. "Sian"
III Odcinek Taktyczny krypt. "Daniliw"
teczka nr. 85 str. 203

№ 163

Стаття із підпільного журналу ОУН „Інформатор" „Большевицько-польський терор і справа переселення"

Квітень 1945 р.

На західних окраїнах Українських Земель, що насильно включені в кордони т. зв. „демократичної" Польщі, большевики повели такий самий терор з цією лише різницею, що тут запрягли до цієї ганебної акції польську комуністичну агентуру.

Одною з таких форм нищення українського народу являється справа переселення.

На підставі підписання „Договору" двох большевицьких агентур – Києва і Люблина, вирішено справу переселення одного міліона українців, які замешкують в згаданій землі. Практично йде тут большевикам про позискання певної кількості професійних і бездомних рабів, щоб їх накінець нуждою та тяжкою працею замучити. Але сказати цього одверто большевики не можуть, а радше не хочуть. Бо це недоцільне. Вони намагаються осягнути ціль – знищити, а засобами до цього вони не перебирають, щоб тільки осягнути намічене. – Яку тактику приміняють в справі переселення сталінські мракобіси, нам відомо.

Тому, що не можуть фізичною силою і брутальним терором змусити українське населення до виїзду, бо мають зв'язані руки війною, – поставили на брехливу і облудну пропаганду, а терор над українським населенням доручили польським міліційним бандам. Це по наказу Москви і по її інструкціях червоні польські банди кинулися на українські села – палять, мордують, побивають і грабують населення. А тоді большевицькі агенти приїжджають фотографувати згарища і помордованих, при цьому ніби накидаються на польських бандитів, про око арештують їх, щоб в такий спосіб обдурити українське населення і зобразити себе в його очах „щирими" оборонцями. Але українців цим не обдурять, бо вони вже давно пізналися на перфідній грі Москви, якої більшовики є вірними спадкоємцями. І не тільки що не вірять їм, але належно на це реагують.

Знову ж штовхнуті большевиками польські банди пристосували проти українського населення прямо білий терор. Жертвою їхнього варварства впало кількасот помордованих українців (в тому числі жінки, старці і діти), спалено кількадесять сіл, а пограбоване майже кожне. В цей спосіб засліплені польські шовіністи на службі Сталіна хочуть вирішити справу українсько-польського кордону, але не здають собі справи з того, що такою протиукраїнською боротьбою ліквідують можливість повстання самостійної польської держави. Де ж тоді їх політичний глузд? Та ж сам польський народ знаходиться сьогодні під жорстоким большевицьким поневоленням, в якому купаються у власній крові. А таке відношення до українців тим більше створює погибельні обставини (в політичній і практичній площинах) для польської державної проблеми, про що поляки вкоротці повністю переконаються.

Постава українського населення до насильного переселення була, є і буде однаковою – спротив і оборонна боротьба. Українці пізнали і зрозуміли, що переселення, це замах на їх життя і тяжко запрацьоване майно, тому вони будуть протиставлятися навіть зі зброєю в руках. Українське населення знає, що на жодні господарства переселенців не приміщують, лише, пограбувавши їхнє майно по дорозі, запроторюють на примусові роботи, де є лише одна можливість – працюючи і голодуючи, вмерти. А оборона і успіх перед тихим нищенням найбільш можливі на своїх рідних теренах.

Переселювати себе не дамо – Беремо за зброю!

Інформатор. – 1945. – №2. – квітень.

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. – 1987. – Т. 16. – С. 55.

№ 164

Попередження УПА полякам Перемиського, Ярославського і інших повітів про відплатні акції у відповідь на терор щодо українців

Квітень-травень 1945 р.

Копія.

Самостійні незалежні Держави Поневолених Народів.

Полякам Перемиського, Ярославського
і других повітів до загального відома.

Останнім часом ми вживали мирних заходів, щоб привести до злагодження українсько-польських відносин та здержати шкідливу боротьбу між поляками і українцями на нашому терені. Розуміється, що ініці-

аторами цієї боротьби були завжди поляки. Ми вживали мирних заходів навіть тоді, коли розбещені польські банди, зложені з „обивательської міліції" цивільного населення і не рідко з „аківців", виправляли по українських селах дикі оргії. Ми перестерігали усі міліції, а також закликали польських патріотів, щоб заперестали звірський терор супроти українського населення, бо ми застосуємо оборонні і караючі акції. Одначе цих бандитів польського походження, які, зрадивши свій народ, запродалися кривавому Сталіну, не переконали розумові аргументи. При тому не упоминаємо і цього факту, що деякі станиці міліції дійсно заперестали ці бандитські акції, але це виїмки. Більшість міліцій, а також деякі польські бандитські села (Ненадова, Драбичка, Лясківка, Бахуж, Бахів, Гарта, Бодиниця, Делягова, Сільниця, Бартківка, Добрівка, Тернавка, Гута Бежевка, Ясениця, Рокитниця і ряд інших) не заперестали у звірський спосіб мордувати українського населення, грабувати його майно і палити оселі. В тому часі, коли ми перестерігали міліції і апелювали до польського населення, щоб вплинути на цих викидьків і запроданців Кремля, – в цей час польські банди замордували 300 українців (мущин, жінок і дітей) в селі Павлокомі, понад 200 в сс. Сівчині і Березці, около 200 осіб в Малковичах, понад 130 осіб в Берізці і Бахові; понад 115 осіб в Сколові, 9 осіб в Вільшанах та сотки в інших селах. При цих звірських мордах польські бандити стосували нечуване варварство: виколювали живцем очі, вирізували уха й язики, вирізували на шкірі хрести й тризуби, кидали живцем недомордованих людей в огонь, не поминаючи при тому вандальстві жінок, старців і дітей.

За цей гіпербандитизм і нечуване варварство над українським населенням ми примінили самооборонні і караючі акції. Піднялося до самооборони також усе українське населення. Одначе, цим ми не піднімали і не піднімаємо і не будемо піднімати боротьби проти польського мирного населення та проти польських патріотів, які, так як і ми, ведуть боротьбу проти більшовицьких окупантів.

Ми розігнали польську міліційну банду в Грозьовій, яка почала грабувати й побивати українське населення, та покарали тих поляків, які з бандитами співпрацювали (доноси, участь в мордах і грабежі), ми спалили Борівницю (там зліквідовано і бандитську міліцію на чолі зі славнозвісним варваром „Сліпим") і покарали поляків того села за участь в мордуванні українців в Павлокомі. В Явірнику і других селах ми обстріляли міліцію з Риботич тільки тому, що вона приїхала грабувати і вивозити українські родини та стріляла по мирному утікаючому населенню в с. Трійці, ми обстріляли міліцію в Тисовій, Вільшанах та польське військо в Конюші і Берендьовичах тільки тому, що вони грабували наше населення. Коли б згадані міліції і Військо повелися з населенням належно, то цього, розуміється, не було б, хоч і в тих випадках ми повелися повздержливо, бо ми могли вжити більш цільного огня і вистріляти більшу половину учасників грабежі (про це учасники знають), але цього ми не зробили, бо все-таки чекаємо вирозуміння зі сторони поляків. Дальше – ми свідомі того, що боротьба між поляками і українцями не тільки не доцільна, але й шкідлива для обох на-

родів, бо це вода на млин нашого спільного ворога – Москви. Ми дальше стоїмо на становищі співпраці з польським населенням і його революційними елементами та поєднаної спільної боротьби проти кремлівських поневолювачів, при умові, що й поляки відповідять в нашу сторону тим самим. Але невинної крови українського народу ми не простимо бандитам. Тому оголошуємо, що за мордування українців, грабіж майна, палення сіл і інші акти терору, звернені проти українського населення, ми будемо проводити оборонні і караючі акції, як проти міліції, так і проти цивільних банд.

Ці акції будемо проводити залежно від бандитських акцій зі сторони викидьків польського суспільства і стосуватимемо всякі форми відплати (засідки, індивідуальний терор і ін.). Постараємося карати тільки винних та застерігаємо, що в деяких випадках кулями тяжко вибірати, бо обставини на це не дозволяють. Відповідальність за це все впаде на цілу організацію, під маркою якої діють ці банди, а передовсім на ті станиці міліції, що за їх почином і на їхньому терені ці бандитські протиукраїнські акції проводяться.

Будемо справедливі та при тому консеквентні, чого можете бути певні. Тільки не раз застерігаємо, що мирне польське населення буде недоторкане, і йому немає потреби опускати свої оселі, а дальше жити між українцями, як дотепер. А також робимо застереження, що, коли в акціях впадуть випадково невинні (міліціянти і інші), то хай польське суспільство не винує нас, тільки своїх бандитів, які своїм терором змушують нас стати в обороні свойого населення.

Про те, що ми не ведемо боротьби проти польського населення і польських революціонерів (коли вони не ведуть боротьби проти нас і не служать в НКВД як донощики) свідчать не тільки наші слова, але й факти. Поспитайте тих міліціянтів, що були в наших руках, і ми їх, як невинних, звільнили; поспитайте тих членів АК, що попали в наші руки, як ми до них віднеслися, поспитайте, врешті, тих польських селян, що ми їх відвідали і говорили з ними – поспитайте їх всіх про поведінку українських повстанців.

А зрештою, ми ще маємо поляків на західньо-українських землях і, якщо б ми хотіли зробити там „Павлокоми", чи другі сцени мордів (на взір польських), то ми б це могли зробити кожного дня, але ми цього не робимо, значить, руководимося доцільністю і політичним розумом.

Тому взиваємо польське суспільство до боротьби з бандитами-агентами Москви, які піднялися будувати 17-ту Польську Республіку СССР і тим готують польському народові жорстоку большевицьку неволю; взиваємо ідейних польських демократів, які хочуть самостійної Польщі з демократичним устроєм і не пішли на службу Кривавого Кремля, щоб здержали цих бандитів, взиваємо членів АК і НСЗ заперестати участь в терористичних нападках разом з бандитами на українські села (так було в Вільшанах і інших місцевостях); взиваємо чесних польських патріотів з міліції і адміністрації вплинути на тих викидьків польського суспільства і уможливити нам боротьбу проти них, – цих гробокопателів польського народу. А до всіх інших, цебто непоправних бандитів і вірних слуг Сталіна, ми заговоримо зброєю. До втрачення не маємо нічого.

Через боротьбу і смерть большевицьких окупантів та їх агентів – до самостійної польської і української держав.

Хай живе співпраця українського і польського народів.

Смерть підлим агентам кривавого Кремля.

Квітень-травень 45 р.

Українські повстанці

Згідно:
Потькало

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 40–43.

№ 165

Довідка начальника Управління при Раднаркомі УРСР секретарю ЦК КП(б)У про діяльність загонів АК, УПА і Народної самооборони в Закерзонні
4 травня 1945 р.

Секретно

Секретарю ЦК КП(б)У
т. Коротченко Д. С.

С п р а в к а

Заместитель Главного Уполномоченного Правительства УССР по эвакуации украинского населения из территории Польши тов. Ромащенко, ссылаясь на радиограмму заместителя Райуполномоченного по Любачевскому району т. Беланюк 3 мая 1945 г. сообщил, что в районе Любачев (Польша) сконцентрированы три банды АК – около 2500 чел., УПА – 1600 чел. и „Народной Самообороны" – 1500 чел. Сконцентрированные банды на железнодорожной линии Дзиков, Руда, Нароль возводят укрепления. Между бандами АК и УПА заключено соглашение о совместной борьбе против эвакуации.

4 мая 1945 г. т. Ромащенко сообщил, что им получена радиограмма от тов. Беланюка о том, что гарнизон НКВД, находящийся в Любачеве, выехал и что администрация Райуполномоченного осталась без охраны.

Кроме того, тов. Ромащенко сообщил, что:

1 мая 1945 г. в 23 часа на ст. Звежинец, где производилась погрузка эвакуирующегося украинского населения из Белгорайского района, напала банда.

При столкновении с бандой убит из состава охраны эвакуирующихся сержант Пугачев, кроме того пострадали бойцы других частей. Бандитами отобрано у эвакуирующихся много имущества и продовольства, а уведено 87 коров и 8 лошадей.

2 мая 1945 г. в 20.00 на Белгорай напала крупная банда, столкновение продолжалось 4 часа. Имеются убитые и раненные. Ранен боец из охраны эвакуирующихся. Среди сотрудников администрации Райуполномоченного потерь нет.

Начальник Управления при СНК УССР
по делам эвакуации украинского населения Б. Иванов

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 66–67.

№ 166

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі та політичні настрої
8 травня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального
Комитета Коммунистической партии (большевиков) Украины
товарищу Д. С. Коротченко

гор. Киев

Докладная записка
„Об эвакуации украинского населения с территории Польши
и политических настроениях по состоянию на 25. IV. 45 г."

В Польше учтено украинского населения 137.042 семьи или 554180 человек. Из них подано заявления на эвакуацию с территории Польши 65.356 семей с общим количеством членов семей 245.615 чел., что составляет 47,6 % общего количества проживающего украинского населения.

Подача заявлений продолжает поступать, за апрель месяц поступили заявления от 10.464 семей или 39.295 человек.

Из общего количества подавших заявления на эвакуацию изъявили желание эвакуироваться в восточные области Украинской ССР 42.592 семьи или 65%.

По состоянию на 25 апреля 1945 г. фактически эвакуировано 36.568 семей, или 139.124 чел., что составляет 57,6 % общего количества подавших заявления, из них в восточные области УССР 75,9% общего количества эвакуированных.

Эвакуированным населением взято с собой:

лошадей	– 14.511
крупного рогатого скота	– 29.516
овец и коз	– 8.736
свиней	– 9.508

Для отправки эвакуированного населения, скота и имущества использовано железнодорожных вагонов и платформ 17.784.

Подготовлено к эвакуации 51.299 семей, эвакуация которых задерживается по причине недостаточного количества транспорта для подвоза населения к железнодорожным станциям, а главное – недостаточное количество железнодорожного транспорта. На 25 апреля на железнодорожных станциях в ожидании вагонов находится 7.440 семей, из них с марта месяца 1945 г. – 1.854 семьи. Особенно мало поступает железнодорожного транспорта от управления Ковельской и Львовской железных дорог.

II. Политическое настроение населения.

Национальная вражда среди украинского и польского населения с каждым днем возрастает. По всем уездам Польши, где производится эвакуация населения зарегистрированы массовые случаи поджога украинских сел, грабежи и убийства украинского населения.

Настроение украинского населения к проводимым мероприятиям по эвакуации в основном хорошее, за исключением населения уездов Любачувского, Ярославского, Перемышльского, Лисковского и частично Грубешувского и Томашувского, где население эвакуироваться не желает.

Это объясняется тем, что в этих уездах подавляющее большинство проживает украинского населения, среди которых ОУН'овскими бандформированиями проводилась и проводится пропаганда, направленная на срыв эвакуации, а в отдельных случаях ОУН'овцы, угрожая расправой, не разрешают эвакуироваться.

В феврале и марте месяцах 1945 г. АК'овские бандформирования произвели массовые поджоги украинских сел, грабежи и убийства украинского населения, последние, спасая жизнь и личное имущество, подавали в массовом порядке заявления на эвакуацию.

За февраль и март месяц 1945 г. по Любачувскому, Ярославскому и Перемышльскому уездах поступили заявления от 27.590 семей, тогда как за 5 месяцев по этим уездам поступило только 12.872 заявления.

В апреле месяце АК'овские бандитские проявления сократились, и население от выезда под разными предлогами воздерживается, а в ряде случаев отбирают поданные ими заявления.

Следует констатировать, что население Любачувского, Ярославского и Перемышльского уездов эвакуируется под нажимом банд, спасая жизнь и имущество.

Лисковский уезд особенно поражен ОУН'овскими бандформированиями, и население этого уезда, не подвергаясь нападениям польских националистических банд, – не эвакуируется.

Такое же положение имеет место в восточных и юго-восточных волостях Грубешувского и Томашувского уездов.

Во вновь организованных уездах: Горлицком, Ново-Сончском и Ясловском, подлежащие эвакуации 60.800 чел. составляют в основном русины, так называемые лемки, которые проявляют лояльность к Советскому Союзу и инициативу в проводимых мероприятиях по эвакуации.

Из числа этого населения упомянутых уездов большое количество ушло добровольно и продолжает уходить в ряды Красной Армии. За короткое время работы Райаппаратов по этим 3-м уездам поступило заявлений на эвакуацию от 3.650 семей или 14.600 чел., что составляет 24% к общему количеству проживающего руссинского и украинского населения.

Наряду с этим духовенство и кулаки ведут пропаганду против эвакуации:

В селе Бондарка Горлицкого уезда, выступая на собрании, крестьянин Буденный призывал население к эвакуации. По окончании собрания Буденный был обруган священником того же села Ярославом, который ведет активную агитацию против эвакуации.

Житель села Лосье Ропинской волости Горлицкого уезда Фуртак Григорий Михайлович, кулак, на собрании заявил: „Я в Россию не поеду, ибо там до войны всегда было неспокойно, там против Советской власти поднимали восстания, а теперь там выступают целые отряды."

Житель этого же села Дудко Петр Семенович, кулак, заявил: „Ехать на Украину хуже смерти, лучше умереть здесь".

Этот же Дудко П. С. о победах Красной Армии высказывается так: „Красная Армия ушла далеко, но этим она ничего не выиграет, скоро Красную Армию начнут бить спереди английцы и американцы, а сзади поляки".

III. Вражеская деятельность АК'овцев.

Количество банд и их численность возрастает с каждым днем. Руководство „АК" проводит активную работу по формированию „АК" за счет реакционно настроенного населения.

Арестованный органами обеспеченства член окружного комитета „АК" Суровьяк показал:

„Руководство „АК" дало указание проводить активную работу по вербовке в „АК" реакционно настроенного населения, приобретать и создавать склады оружия, боеприпасов, продуктов, готовиться к предстоящей борьбе".

Арестованный органами обеспеченства офицер разведки „АК" -Гессель, прибывший из гор. Кракова для организации АК`овцев в Санокском и других уездах Польши, показал:

„За два месяца до вступления Красной Армии в Краков, т. е. в декабре м-це 1944 г., руководитель Краковского округа „АК" генерал „Оньза" связался с Гестапо, откуда получил соответствующие указания об организации и ведению борьбы с Красной Армией и демократическими партиями Польши, вести работу среди населения, подготавливая его к срыву выборов в органы управления. Добиваться чтобы в органы управления вошли члены „АК". Для проведения этой работы генерал „Оньза" от Гестапо получил большую сумму денег.

Вражеская деятельность АК'овцев продолжает иметь место. За апрель месяц по далеко неполным данным совершено ряд массовых поджогов украинских сел, убийств и грабежей украинского населения, в результате чего:

сожжено хозяйств – 180
ограблено хозяйств – 139
убито и ранено украинского населения – 620
при ограблении уведено лошадей – 77
при ограблении уведено коров – 139
совершено покушений на наших работников – 8

Наиболее характерные из проявлений этих банд:

В первых числах апреля месяца на узкоколейной железной дороге со станции Гвоздово на ст. Угнов Грубешовским райуполномоченным направлен эшелон эвакуированного населения под охраной 10 человек военнослужащих Войска Польского. Банда АК'овцев, путем разбора железнодорожного полотна остановила этот эшелон, ограбила имущество эвакуирующихся 28 семей, забрала 3 лошади, 18 коров и увела с собой 4 человека, судьба которых неизвестна. Характерно, что сопровождавшие в качестве охраны польские военнослужащие никакого сопротивления банде не оказали и остались нетронутыми.

10 апреля в селах Лазов, Быстре, Кустрово и Каменка Билгорайского уезда бандитами, ограбившими население, взято: коров 84, лошадей 30, много продуктов питания и домашних вещей.

В ночь на 10 апреля с. г. в селе Скопев Перемышльского уезда бандой, численностью до 200 человек сожжено 150 хозяйств и убито более 100 человек населения, имущество и скот населения этого села разграблено.

В ночь на 18 апреля с. г. бандой АК'овцев в селах Пискоровичской и Синявской волостей сожжено 30 хозяйств украинского населения, убито 500 человек и награблено много скота, имущества и продуктов.

В ночь на 20 апреля с. г. в селе Черные Грубешувского уезда ограблено 19 семей, бандой взято коров 15, лошадей 10, много продуктов и домашних вещей.

Аналогичные случаи имеют место и в ряде других уездов.

В ночь на 23 марта с. г. в с. Городок Грубешувского уезда банда, численностью до 20 чел., напала на дом, где находились наши референты Кошук, Осперовская, Колодько и три красноармейца войск НКВД. В результате завязавшейся перестрелки, длившейся более часа, убит красноармеец Шадрин.

27 марта с. г. по дороге с. Добушек–Тишовцы Томашувского уезда были обстреляны ехавшие на подводе сержант Ермаков и красноармеец Орехов, охранявшие наших референтов в селе Добушек. В результате перестрелки сержант Ермаков убит, а красноармеец Орехов ранен.

2 апреля с. г. из с. Жуково в село Завалье Грубешувского уезда выехали референт Дорошенко, командир взвода войск НКВД сержант Борисов и красноармеец Хаванов, которые к месту не прибыли и судьба их неизвестна.

В ночь на 2 апреля с. г. в с. Дрогаево Перемышльского уезда неизвестная банда напала на дом, где находился референт Омельченко, и три красноармейца. В течение 4-х часов банда обстреливала дом и бросала гранаты, но благодаря тому, что дом каменный Омельченко с бойцами отбил бандитов, которые с наступлением рассвета скрылись.

Кроме этого в Перемышльском уезде имели место еще 4 случая покушения на наших референтов, в результате чего бандитами захвачены оформленные документы на эвакуацию: в с. Середня на 75 хозяйств, в с. Гнатковичи на 105 хозяйств и вторично на 76 хозяйств и в с. Тройчица на 117 хозяйств.

В результате создавшейся обстановки в Синявской и Адамовской волости, Ярославского уезда 19 апреля с. г. референты райуполномоченного прекратили работу по оформлению населения.

Характерно, что грабежам подвергается только украинское население, изъявившее желание эвакуироваться на Украину.

Мы располагаем данными, что органы милиции и обеспеченства Польши засорены реакционными уголовными элементами, которые вместо борьбы с имеющимися проявлениями сами принимают участие в этих грабежах, а также организовывают склады оружия и боеприпасов.

В конце марта месяца с. г. группа польской милиции Грубешувского уезда, возглавляемая зам. нач. уездного обеспеченства Кравченко и зам. нач. уездной милиции поручиком Шелест, проезжая через с. Малковичи, напившись пьяными, зверски замучила украинцев: Семенюк Прокофия, Семенюк Петра и Семенюк Федора.

Эта же группа работников милиции в тот же день в с. Модрынец обстреляла из автомата, а впоследствии задержала нашего референта Омельченко; после проверки документов, один из работников милиции назвал Омельченко бандитом и избил его.

В селе Вызовница Ярославского уезда в ночь на 1 апреля с. г. бандой убито 13 человек украинцев и разграблено их имущество. В этом гнусном преступлении принимали участие — заместитель коменданта волостной милиции — Лихолет Юзеф, милиционеры Крук Юзеф, Крук Владислав, Свинский Иосиф, Скошаровский Збышек.

12 апреля с. г. указанные преступники арестованы.

Работник обеспеченства Горлицкого уезда заявил:

„Красная Армия далеко ушла, но куда она будет возвращаться".

Кроме изложенных проявлений имеют место террористические акты против представителей местной власти, грабежи польских учреждений и т. д.

31 марта 1945 г. в 6 часов начальнику обеспеченства Грубешувского уезда Гродеку неизвестный мальчик принес подарок — торт и папиросы, этот подарок оказался миной, от взрыва которой убит Гродек.

4 апреля с. г. по дороге Грубешув — Хелм убит инспектор министерства апровизации — Козырский.

10 апреля 1945 г. в 11 часов дня в гор. Люблине банда, численностью до 20 человек, одетая в польскую военную форму совершила налет на Люблинский уездный банк. При налете убит часовой, два офицера польского войска, находившиеся в банке, главный кассир банка и два чиновника.

Характерно, что борьба с бандитизмом Польскими карательными органами никакая не ведется.

В марте месяце с. г. днем в с. Задубца Грубешувского уезда поляками были избиты и разграблено имущество собравшихся выезжать, эвакуирующихся из Польши Швед Петра и Романчук Антона.

По данному вопросу зам. Грубешувского райуполномоченного Колесник обратился к Райпредставителю Польской Стороны Дашкевичу, который вместо принятия мер к возвращению имущества, иронически ответил:

„Советская власть грабит поляков, эвакуирующихся в Польшу, а здесь поляки возмещают убытки за счет эвакуирующихся украинцев.

Вражеская деятельность ОУН'овцев.

Только на территории 8 уездов нами учтено и то далеко по неполным данным (их безусловно больше) 17 бандгруппировок с общим количеством бандитов 6.700 чел. и 10 бандгруппировок УПА с общим количеством 5.870 человек.

ОУН'овские и АК'овские банды ставят своей целью сорвать проводимые мероприятия эвакуации украинского населения, проводя всевозможную антисоветскую агитацию и угрожая расправой изъявившим желание эвакуироваться.

ОУН'овскими бандформированиями наиболее поражены Лисковский и Любачувский уезды и частично Грубешувский, Томашувский, Ярославский, Перемышльский и Санокский.

ОУН'овцы обратились с призывом к полякам, призывая их прекратить расправу с украинским населением и объединиться с ОУН'овцами для совместной борьбы с Советской властью и польским демократическим правительством (обращение прилагается).* Однако, несмотря на это, террор против украинского населения не прекращается.

В конце марта месяца с. г. из села Жуковка Любачувского уезда к нашему референту явился гражданин Ставко и получил 160 бланков заявлений для оформления эвакуации населения указанного села. Узнав об этом польская милиция арестовала Ставко, изъяла у него бланки, а бандиты и польское население разграбили скот и имущество населения села Жуковка.

В результате создавшейся обстановки в уезде, польскими властями направлен карательный отряд Войска Польского под командованием подполковника Шопинского, этот отряд вместо борьбы с бандами сжег села Люблинец Новый и Люблинец Старый, разграбил имущество и скот 700 хозяйств, население ушло в леса.

ОУН'овские банды, находившиеся в лесах Любачувского уезда, и примкнувшее к ним население заняли села Верхрата, Горинец и прилегающие к нему окрестности, и на протяжении двух недель польский карательный отряд, пытавшийся периодически ликвидировать эту бандгруппу ничего по существу не сделал. Кроме того ОУН'овцами перекрыта дорога Любачув–Ярослав, а по дороге Любачув–Билгорай сожжен мост.

Создавшаяся обстановка в Польше требует проведения крупных операций по разгрому бандформирований, т. к. польские власти не в состоянии ликвидировать эти банды.

Заместитель народного комиссара
внутренних дел Украинской ССР Кальненко

***Не виявлено**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 51–61.

№ 167

Статистичний звіт представника Міністерства закордонних справ Польщі про переселення українців із Ряшівського воєводства

8 травня 1945 р.

Річпосполита Польща
Міністерство закордонних справ
Представник у воєводстві в евакуаційних справах
Статистичний звіт евакуйованого українського населення станом на 1 квітня і 1 травня 1945 р. – Воєводство Жешув

№ п/п	Райони	Повіт	Загальна к-сть населення, яке підлягає евакуації	Евакуйовано на 1.IV. 1945 р.				Кількість евакуйованих на 1.V. 1945 р.				Загальна к-сть евакуйованих осіб у квітні 1945	Примітки
				к-сть зголошених до евакуації		к-сть евакуйованих		к-сть зголошених до евакуації		к-сть евакуйованих			
				родин	осіб	родин	осіб	родин	осіб	родин	осіб		
1.	Ярослав	Ярослав	49268	2151	9016	2151	9016	2458	10076	2458	10076	1060	–
2.		Жешув	1903	58	230	42	147	58	230	42	147	–	–
3.		Пшеворськ	1733	329	1285	329	1285	329	1285	329	1285	–	–
4.		Ланцут	5083	512	2193	487	2082	512	2193	487	2082	–	–
5.	Ліско	Ліско	37211	банк даних	–	–	2433	–	–	–	2433	–	–
6.	Перемишль	Перемишль	71393	349	1182	349	1182	2900	12280	919	3569	2386	
7.	Сянок	Сянок	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
8.		Кросно	81451	3000	15000	2091	8767	3947	18168	2723	11401	2634	–
9.		Бжозів	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
10.	Любачів	Любачів	53686	824	3424	–	406	3106	13977	4631	7339	6933	–
	Всього:		301728	7223	32320	5449	25318	13310	58209	8589	38331	13013	–

Ярослав 8 травня
Представник у воєводстві у справах евакуації Підпис

Archiw akt nowych. Головний представник уряду РП д/с евакуації українського населення з Польщі в Любліні. Сиги. 397/5, к. 171.

№ 168

Лист Голови Раднаркому УРСР Голові Раднаркому СРСР про хід переселення українців із Польщі
10 травня 1945 р.

Москва. Совнарком СССР
тов. Сталину И. В.

Осуществляя Люблинское Соглашение от 9 сентября 1944 г. об эвакуации украинского населения с территории Польши и польских граждан с территории западных областей УССР, по состоянию на 5 мая 1945 г. на территории Польши учтено украинского населения 493. 380 чел., из них в период эвакуации с октября 1944 г. по 5 мая 1945 г. отправлено на Украину только 148. 638 чел. Польских граждан, проживающих на территории западных областей УССР учтено 775. 155 чел. и за это время отправлено в Польшу только 114. 433 чел.

В результате затруднений с подвижным составом на железнодорожных станциях Ковель, Львов и дорогах Польши скопилось свыше 10 тыс. семей украинского и польского населения, которые в ожидании погрузки находятся на станциях и пунктах вблизи железнодорожных станций 15-30 и больше суток и оказались в тяжелом положении.

Не получая необходимого количества вагонов для перевозки эвакуируемого населения, Совнарком УССР и ЦК КП (б)У вынуждены два раза переносить сроки окончания эвакуации.

В целях окончания эвакуации украинского и польского населения до 1 ноября с. г. прошу Вас поручить НКПС тов. Ковалеву изыскать возможность включить перевозку украинского и польского населения в государственный план перевозок с обеспечением ежедневной подачи с 15 мая до 1 ноября с. г. не менее 500 вагонов, в т. ч. для эвакуации украинского населения с Польши 265 вагонов и для эвакуации польских граждан с территории западных областей УССР – 235 вагонов в сутки.

Председатель Совнаркома УССР

Н. Хрущев

10 мая 1945 г.

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 2854, арк. 102–103.

№ 169

Наказ Наркома шляхів сполучення СРСР про організацію перевезення українців з Польщі і поляків з УРСР

21 травня 1945 р.

Не подлежит оглашению.

Экз. №11.

Приказ Народного Комиссара Путей Сообщения Союза ССР

№ 517

21 мая 1945 г.

О перевозке украинского и польского населения

Для перевозки украинского и польского населения, возвращающегося на родину, приказываю:

1. Начальнику Управления движения НКПС т. Бещеву, Начальнику Львовской дороги т. Шахраю, Начальнику Ковельской дороги т. Петрову, Уполномоченному НКПС по дорогам Польши т. Румянцеву предоставить 84.257 вагонов и организовать перевозку 466.822 украинского населения и 520.000 польского населения с их имуществом со сроком окончания перевозок по Львовской дороге в ноябре 1945 г., по Ковельской – в ноябре 1945 г., а по дорогам Польши в декабре 1945 г.

Для выполнения указанных перевозок установить ежемесячную и среднесуточную подачу вагонов в количестве и по дорогам согласно приложению №1.

2. И. о. ЦОП т. Козлову, начиная с июня месяца 1945 г. ежемесячно предусматривать в Государственном плане перевозок ежесуточное предоставление вагонов под перевозку украинского и польского населения по Львовской дороге в количестве 100 вагонов, Ковельской дороге – 70 и дорогам Польши 100 вагонов.

Приложение №1.

План погрузки польского и украинского населения, возвращающегося на родину

Наименование дорог	Общий план погрузки			Ежемесячно	Среднесуточно
	всего	украин.	польск.		
Ковельская	9880	3568	6312	2100	70+50
Львовская	54488	22518	31970	3000	100+50
Польские дороги	19889	19889	–	3000	100
Итого вагонов	84257	45975	38282	8100	270+100

Начальник центрального пассажирского управления Запорожец

Начальник Центрального управления движения НКПС Бещев

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 2854, арк. 89–92.

№ 170

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про діяльність УПА і АК у зв'язку з виселенням українців з Польщі

23 травня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
Товарищу Коротченко Д. С.

Докладная записка
Об эвакуации украинского населения с территории Польши.

По состоянию на 23-е мая 1945 г.

Подлежит эвакуации украинского населения с территории Польши (учтенного по статистическим данным) 138.642 хозяйства, или 549380 человек.

Из них подали заявления эвакуироваться 65.025 хозяйств, или 246.646 человек.

Из подавших заявления отказались эвакуироваться по разным причинам 3.971 хозяйство, или 11.913 чел., из них 738 хозяйств возвратилось со станции, будучи вывезенными для эвакуации.

Фактически эвакуировано уже на территорию Украины 42.493 хозяйства, или 161.779 человек.

Таким образом осталось эвакуировать, которые изъявили желание выехать на Украину, 19.661 хозяйство, или 71.954 человека.

Подача заявлений на эвакуацию из основных районов, которые насыщены украинским населением, за последнее время почти прекратилась, это по таким районам: Любачувский, Ярославский, Лисковский, Перемышльский и, частично, Томашувский, Грубешувский. Объясняется это, в основном, следующим: указанные районы чрезвычайно поражены бандитизмом – АК'овцами и ОУН'овцами, которые путем агитации и террора запрещают украинцам эвакуироваться.

10-го апреля 1945 года ОУН'овской бандой расстрелян житель с. Тройчице Перемышльского уезда Мариняк Андрей, который 8-го апреля получил у нашего референта Омельченко 25 заявлений на эвакуацию населения с. Тройчице.

Мариняк Андрей был расстрелян в присутствии крестьян того же села – Щепак Антона, Лоза Василия, которым бандиты заявили:

„Мариняк расстрелян за то, что сам эвакуируется и раздал бланки населению".

В кармане у Мариняк обнаружен приговор банды (копия прилагается).*

Аналогичные случаи имеют место и в ряде других уездов.

Достаточно сказать, что по этим районам насчитывается бандгруппировок АК и УПА свыше 15.000 человек, так например: в Любачувском районе оперирует около 2.500 АК'овцев и около 3.000 человек УПА, в Ярославском – свыше 1.200 человек АК'овцев и 2.000 человек УПА и т. д.

Характерно, что за последнее время между АК'овцами и ОУН'овцами не зарегистрировано ни одного вооруженного столкновения, а, наоборот, по указанию центральных проводов, между УПА и АК'овцами ведутся переговоры действовать совместно вооруженными соединениями против мероприятий Советской власти и Польского Временного Правительства. По имеющимся данным на 27-е апреля 1945 года группа АК'овских офицеров на 4-х подводах из Ярославского района ездила в Любачувский район для переговоров с УПА о совместных действиях.

Переговоры имели место в лесу, неподалеку от села Башня Любачувского района, где пришли к соглашению.

Начиная с апреля месяца с/г в этих районах, где проходит эвакуация украинского населения, обстановка стала особенно сложная, неблагоприятная для работы, т. к. банды с каждым днем увеличиваются и не только грабят, убивают и терроризируют население, но в ряде волостей изгнали польскую власть и, пользуясь тем, что их никто не преследует, контролируют целый ряд населенных пунктов и даже центральные дороги, так например:

За вторую половину апреля месяца с/г АК'овцы заняли Синявскую и Адамовскую волости Ярославского уезда с населенными пунктами: Домбровица, Добча, Красное, Павлова, Майдан-Синявский, Слобода, Синява, Черче, Червона-воля-Добра, Дибков, Лежахов, Монастырь, Пигани, Пискуровичи-Рудка и Вилава.

Банда УПА около 2. 000 человек заняла Ляшковскую волость Ярославского района и населенные пункты: Мякиш, Залиска-Воля, Харитон-Бучина, Супрячевка, Цетуля, Грабовец-Конячев, Коженица, Маковычко и Лазы.

По Любачувскому району банда УПА до 3. 000 человек заняла населенные пункты: Верхрата, Монастырь, Пута-Стара, Брусно Нове и Старе, Горинец, Старе-Башня, Синявка, Люблинец и Гораец.

Командиры сотен „Зализняк", „Палий", „Богун", „Дорошенко".

В том же районе банда АК'овцев, насчитывающая свыше 2. 500 человек, заняла населенные пункты: Руда-Ружинецкая, Нароль, Чесанов, Диков, Цивпуц и другие.

23-го апреля 1945 года в Любачув вошли пограничные части НКВД для наведения порядка, узнав об этом, командование гарнизона Польского Войска, находящегося в райцентре, во главе с полковником Шопинским, со всем аппаратом районной милиции и госбеспеченства ушли в леса, раздав запас оружия польскому населению, которое так же ушло в ближайшие леса. В результате нажима банд на украинское население, изъявившее желание эвакуироваться, и долгого ожидания вагонов на станциях погрузки, за 3 дня – с 23-го по 26-е апреля – отказались эвакуироваться, т. е. возвратились в села 738 хозяйств.

Оперирующие банды АК'овцев и УПА путем грабежа проводят „заготовку" продуктов питания, причем главным образом за счет украинского населения и, в первую очередь, изъявившего желание эвакуироваться на Украину, так например:

В ночь на 17-е апреля с/г банда АК'овцев (около 1.000 человек) совершила налет на украинское село Пискуровичи Ярославского района. Банда забрала около 600 штук скота, продукты питания, одежду и пр.,

частично сожгла постройки, население пытали и мучили, в результате убили около 700 человек, после чего скрылись в леса.

В ночь на 2-е мая с/г банда АК'овцев совершила налет на станцию Звежинец Билгорайского уезда, где находилось эвакуируемое население. Банда забрала 87 коров, 8 лошадей, много продуктов и имущества.

Подобные случаи имеют место и в ряде других уездов.

По вопросу ликвидации бандитизма в районах, где проводится эвакуация украинцев, мы трижды обращались с письмом к Правительству Польши, но каких-либо положительных результатов добиться не можем.

Нужно полагать, что Польское Войско, Милиция и Обеспеченство насыщены АК'овскими элементами, поручать им вести борьбу с бандами невозможно, т. к. Войска Польские целыми соединениями уходят в леса и только являются базами бандитских формирований, так например:

1-го мая запасной батальон Войска Польского, дислоцируемый в районе Белгорай, в количестве 500 человек, с полным вооружением ушел в лес и на второй день 2-го мая совершил налет на райцентр Белгорай. Банда обстреляла районные учреждения, пыталась освободить заключенных из тюрьмы, ограбить банк и т. д.

В результате оказанного им вооруженного сопротивления, осуществить им этого не удалось.

18-го мая с/г батальон Польских Войск 4 полка, дислоцируемый в городе Белз Томашувского района, численностью 800 человек, во главе с командованием батальона, с полным вооружением ушел в леса Томашувского района.

Это с полной очевидностью показывает, что поручать борьбу с бандами Польскому Войску, которое расположено в этих районах, нельзя.

Срок эвакуации украинского населения Правительством Украинской ССР и Польским Временным Правительством продлен по 1-е августа 1945 года. При нормальных условиях работы этот срок вполне достаточен закончить эвакуацию. Но основным тормозом и на сегодня является:

1. Отсутствие в достаточном количестве железнодорожного транспорта-вагонов. Имеют место случаи, что на станциях погрузки люди ожидают вагонов по несколько месяцев, люди и скот проедают свои запасы питания, вынуждены возвращаться в свои села, другие, смотря на них, отказываются вообще эвакуироваться.

2. Недостаточно обеспечены гужевым транспортом для подвозки хозяйств к станциям погрузки (тягловая сила поляков занята на сельскохозяйственных работах), а автотранспорт, как 1-й Белорусский, так и 1-й Украинский фронта в предоставлении для этой цели отказали.

3. Полный разгул банд по селам и районам, которые путем вооруженного террора запрещают украинцам эвакуироваться, а нашим работникам проводить в селах работу.

Приложение: – 2 воззвания ОУН*.

Заместитель Главного Уполномоченного
Правительства УССР по эвакуации Кальненко

23 мая 1945 года гор. Люблин

*** Не виявлено**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 28-36.

№ 171

Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР у Любліні секретарю ЦК КП(б)У та заступнику Голови Раднаркому УРСР про узгоджені дії УПА і АК щодо акції виселення українців з Польщі і роботу транспорту

24 травня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У –
Товарищу Коротченко Д. С.
Заместителю председателя совета народных комиссаров УССР
Товарищу Старченко В. Ф.
Копия: Товарищу Мануильскому Д. З.
Товарищу Иванову В. А.

Докладная записка
О выполнении Соглашения от 9-го сентября 1944 года
об эвакуации украинского населения с территории Польши в УССР.

Прилагая при этом сводную таблицу, которая характеризует общее положение эвакуации украинского населения с территории Польши в УССР по состоянию на 20-е мая с. г., мы не будем излагать в настоящей записке основных количественных показателей, а ограничимся лишь основными выводами по вопросам в связи с которыми перед нами на данном этапе работы возникают проблемы, требующие помощи с Вашей стороны.

I.

Из приложенных цифровых данных видно, что основным моментом, характеризующим работу по эвакуации за отчетный период, является весьма слабое поступление новых заявлений и незначительная фактическая эвакуация украинского населения. На обоих этих участках работы мы встречаемся с неблагоприятными условиями, которые приводят к приостановлению эвакуации и которые должны быть решительно устранены для того, чтобы работа могла проводиться дальше с необходимым успехом. Отмеченная заминка в темпах работы не может быть объяснена ни тем, что уже исчерпано все украинское население, желающее эвакуироваться, ни тем, что вывезены уже все оформленные на эвакуацию семьи. Из сопоставления числа лиц, подавших заявления о желании эвакуироваться с количеством украинского населения на территории Польши видно, что заявлениями об эвакуации еще не охвачена значительная часть украинцев, а именно: из 138.642 украинских семей (549.380 душ) заявления о желании эвакуироваться поданы 65.025 семьями (246.646 душ). Однако многие из желающих эвакуироваться воздерживаются от подачи заявлений из боязни подвергнуться террору со стороны бандеровцев и аковцев.

Необходимо отметить, что самое активное сопротивление в проведении эвакуации украинского населения со стороны украинских националистов и Аковцев продолжается с не меньшею активностью, чем прежде.

Украинские националистические банды (бандеровцы) и банды АКовцев, ставших на путь нелояльного отношения к политике Временного Правительства Польской Республики, ведут активную работу за срыв эвакуации в форме враждебной агитации против политики Временного Правительства Польской Республики и Правительства УССР в этом вопросе, а также в форме проведения активной террористической деятельности против украинцев, желающих эвакуироваться и против работников нашего аппарата.

Как новое явление в этой враждебной работе, за последнее время отмечаются признаки определенной договоренности между бандеровцами и АКовцами и согласованное их выступление против мероприятий по эвакуации украинского населения.

В результате деятельности этих элементов в Любачувском, Перемышльском, Лисковском и Ярославском уездах приостановилось поступление новых заявлений, а в Любачувском уезде отмечается даже массовый отказ от эвакуации со стороны лиц, которые раньше заявили о желании переселиться и были уже оформлены на выезд. Так, в этом районе за истекшую часть мая месяца отказались от эвакуации 2.094 семьи с числом душ 8.140, причем 738 из этих семей уже были подвезены к станциям железной дороги.

Из фактов, характеризующих политическую обстановку в районах можно привести следующие:

1-го мая с. г. в 23 часа на станцию Звержинец, где подлежащие эвакуации украинцы ожидали погрузки в эшелоны, напала вооруженная банда в количестве около 200 человек. В бою с нападающими убиты сержант войск НКВД тов. Пугачев и сержант воинской части № 92601 тов. Телешов, а также разоружены и избиты 15 бойцов воинской части № 92601. У эвакуируемого населения, в результате нападения, уведено 87 коров, 8 лошадей и отобрано много домашнего имущества и продуктов.

2-го мая в 20 часов было совершено нападение банды на Белгорай. Бой с бандой продолжался четыре часа. Имеются убитые и раненые. В частности ранен советник госбезопасности капитан Горюнов и боец охраны Склярук.

10-го мая в 23 часа в селе Шитиколосы АКовской бандой убито семью украинцев и один тяжело ранен. Кроме того банда увела с собою двух советских военнослужащих, охранявших самолет-бомбардировщик сделавший вынужденную посадку около села Шитиколосы Грубешувского района.

В ночь на 12-ое мая с. г. неизвестная банда обстреляла зажигательными пулями село Городок Грубешувского района. В результате огнем уничтожено 100 хозяйств. Люди, пытавшиеся тушить огонь, подвергались обстрелу.

Необходимой борьбы с распоясавшимися бандитами органы польской власти и не ведут и вряд ли в состоянии вести. Равным образом не осуществляют необходимой активной борьбы с ними и части войск НКВД. Эта недостаточная эффективность борьбы с бандитами поощряет их в дальнейшем к более наглым выступлениям, а так как эти выступления бандитов определенно направлены против позиций Временного Правительства Польской Республики и имеют явно выраженный антисоветский характер, то фактическая безнаказанность бандитов принижает авторитет как Поль-

ского Правительства, так и наш и создает ложное представление о силе реакционных элементов.

В этом отношении особенно характерно положение в волостях Перемышльского района, расположенных на правой стороне реки Сан. Эта территория насыщена бандеровскими бандами и ими контролируется. Банды терроризируют украинское население этих волостей, запрещают ему выезжать в УССР, а лиц, подавших заявления об эвакуации, убивают. В Жогатынской волости этого же уезда бандеровские банды настолько обнаглели, что в апреле месяце в ряде сел (Бахов, Пятковка, Березовка и другие) открыто провозгласили свою власть и вывесили националистические флаги.

Подобное же положение создается и в ряде гмин Любачувского района, как это видно из прилагаемой при этом копии докладной записки нашего Уполномоченного по этому району.

Так как проводимая в настоящее время борьба с бандитизмом недостаточно эффективна, то необходимо поставить вопрос о принятии самых срочных и решительных мер к полному подавлению бандитизма согласованными действиями наших и польских сил. Если в ближайшее время не наступит решительных изменений в борьбе с бандитизмом, то в ряде районов (Лисковском, Любачувском, Перемышльском, Ярославском) будут отсутствовать перспективы к развитию эвакуации, и там следует свернуть нашу работу после эвакуации тех хозяйств, которые изъявили желание переселиться. Поэтому необходимо четко установить дальнейшую линию поведения в борьбе с бандитизмом и в соответствии с этим определить дальнейшее направление нашей работы.

По этому вопросу мы вошли с представлением к Премьер Министру Временного Правительства Польской Республики господину Осубка-Моравскому и к Начальнику Военной Миссии Правительства Союза ССР в Польше тов. Шатилову, в котором просим принять меры к обеспечению безопасности от бандитских нападений эвакуируемого украинского населения и наших работников.

II.

Недостаточная фактическая эвакуация украинского населения за отчетный период объясняется только недостаточным предоставлением нам железнодорожного транспорта, так как в наличии имеется 14.581 семья вполне подготовленная и оформленная к эвакуации, причем свыше 10.000 из них было подвезено к станциям железной дороги.

Насколько недостаточно предоставление нам вагонов видно из следующего: на май месяц нам по плану должно было быть подано 6.600 вагонов, а фактически за 20 дней мая подано только 1.801 вагон.

Так как подвозку к станциям железной дороги мы соразмеряли с утвержденным для нас планом подачи вагонов, то в результате неполного удовлетворения наших заявок на вагоны, на станциях железных дорог по состоянию на 20-ое мая с. г. скопилось большое количество, а именно 7.100 хозяйств, ожидающих погрузки в эшелоны. Распределение этих хозяйств по станциям железных дорог и продолжительность ожидания погрузки видны из прилагаемой при этом справки.

Долгое ожидание погрузки создает для перевезенных к станциям железной дороги эвакуированных весьма серьезные трудности, так как они терпят от недостатка питания и кормов для скота, появляются заболевания и прочее. Этим создаются также условия для нападения бандитов на эвакуируемых, так как их привлекает возможность крупной добычи. Следует также учитывать и неблагоприятное отражение этого на политических настроениях эвакуируемых, которые делаются в результате тяжелых переживаний более доступными для восприятия враждебной агитации, что очень широко и используется враждебными элементами, как это видно из бандеровских и АКовских листовок. В качестве иллюстрации можно, например, привести следующий факт:

На станции Сокаль бандеровцы распространяют среди ожидающих погрузки эвакуируемых листовки с такими лозунгами: „Вы убедились в том, что НКВД вас обманывает. Вас вывезли на голодную смерть. Опомнитесь, возвращайтесь на свои места".

III.

Особенно тяжелое положение создалось на станциях Ковельской железной дороги – Угнов, Сокаль, Белз и Владимир-Волынский, на которых скопилось 5.523 хозяйства, подлежащих эвакуации. Значительная часть этих хозяйств ожидает погрузки с 4-го февраля с.г. За февраль, март, апрель и май месяцы на станции Угнов, Сокаль и Белз необходимо было подать 3.425 вагонов, а фактически Ковельская железная дорога предоставила нам на этих станциях только 204 вагона. Дирекция Ковельской железной дороги на протяжении 3-х месяцев не выполняла приказаний НКПС о предоставлении нам вагонов для эвакуации, а в апреле месяце участок железной дороги Угнов-Сокаль-Белз был передан Люблинской железной дороге и совершенно закрыт для движения. При этом о предстоящем закрытии участка и передаче его Люблинской железной дороге мы заблаговременно не были поставлены в известность.

Чтобы выйти из создавшегося тяжелого положения необходимо принять срочные меры к вывозке эвакуируемых, ожидающих погрузки на указанных станциях, с тем, чтобы использовать для продвижения эшелонов закрытый участок железной дороги, что практически возможно.

Для этого необходимо, чтобы Львовская железная дорога предоставила нам 1.096 вагонов на станции Угнов и Белз с выходом на Рава-Русская – Львов, а Ковельская железная дорога подала бы на станцию Сокаль 1.011 вагонов с выходом на Владимир-Волынский – Ковель.

Другим вариантом разгрузки указанных станций могло бы быть предоставление нам автотранспорта для переброски эвакуируемых, скопившихся на этих станциях в западные области УССР после соответствующего переоформления документов по согласованию с отъезжающими. Для этого потребовалось бы 420 автомашин на 20 дней из расчета, что одна автомашина грузоподъемностью в 2,5 тонны будет перевозить одно хозяйство на расстояние в среднем 200 километров. На это потребовалось бы 673 тонны горючего. Автомашины можно было бы получить от командования 1-го Украинского фронта.

Более реальной является перевозка указанных семей по железной дороге.

IV.

Эвакуация украинского населения из новых районов – Ясловского, Горлицкого и Ново-Сончского имеет по сравнению с другими районами некоторые особенности. Население этих районов, которое было оттиснуто в свое время поляками на малоплодородные земли и горы, никогда не было зажиточным. В настоящее же время, в результате военных действий и фашистской оккупации население этих районов сильно разорено и испытывает недостаток в продовольствии и фураже. Гужевым транспортом эти районы не обеспечены, так как большинство хозяйств лошадей не имеет. В связи с этим для подвозки эвакуируемых к станциям железной дороги необходимо получить автотранспорт. Поэтому прошу указаний командованию 4-го Украинского фронта о предоставлении нам для этих районов 100 автомашин с горючим и ремонтной базой на время до конца эвакуации.

В деятельности железнодорожного транспорта на участке Новый-Сонч – Хыров произошла задержка, которая приостанавливает работу по эвакуации из этих районов. Около 15 эшелонов, которые были направлены на станцию Хыров стоят на линии не разгружаясь, так как станция Хыров не принимает их вследствие невозможности немедленно перегрузить население для дальнейшей переотправки. Такой образ действий является неправильным. Необходимо, чтобы все направленные на станцию Хыров эшелоны немедленно разгружались бы, независимо от того, могут ли они немедленно быть перегружены для дальнейшего следования, и чтобы порожняк немедленно направлялся бы обратно для новой погрузки эвакуируемых. Просим соответствующих указаний об обеспечении непрерывного приема эшелонов на станции Хыров и немедленной отправке порожняка обратно для новой погрузки.

Вопрос о предоставлении нам необходимого железнодорожного транспорта приобретает большую остроту. Необходимо установить точно количество гарантированного нам транспорта, чтобы соответственно с этим разворачивать нашу работу. В случае же невозможности предоставления транспорта, необходимо, очевидно, поставить вопрос о приостановлении эвакуации.

V.

Все отпускаемые нам средства мы получаем в польских злотых. Однако некоторую часть расходов нам приходится производить на территории УССР (закупки канцелярских принадлежностей и материалов, типографские расходы, расходы во время командировок наших работников) и для этого нам необходимо определенное количество совзнаков, примерно 100.000 рублей в месяц, а всего 500.000 рублей. Прошу распоряжения об отпуске нам указанной суммы совзнаками.

Заместитель Главного Уполномоченного
Правительства УССР по эвакуации М. Ромащенко

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 13–25.

№ 172

Доповідна записка ЦК КП(б)У Наркомату шляхів сполучення СРСР про заходи щодо розвантаження прикордонних станцій від виселених з Польщі українців

24 травня 1945 р.

Секретно

С п р а в к а
по вопросу разгрузки эвакуируемого из Польши
украинского населения по станциям Угнев, Белз, Сокаль.

В связи с телеграммами ЦК КП(б)У и СНК УССР Нарком путей сообщения тов. Ковалев вызвал в Москву Уполномоченного НКПС при правительстве Польши генерала Румянцева и дал ему указания разгрузить станции Угнев, Белз и Сокаль от скопившегося там украинского населения, эвакуируемого из Польши.

Генерал Румянцев доложил, что им в течение мая – первой половины июня будут сформированы и направлены на указанные станции санитарные летучки в количестве, достаточном для вывоза всех скопившихся эвакуируемых.

Указание об открытии для движения участка Угнев – Владимир-Волынский уже даны.

А. Барановский

24 мая 1945 г.

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 2854, арк. 95.

№ 173

Звернення Любельського воєводи до українців з приводу їх виселення

Травень 1945 р.

Відозва до українського населення
Любельського воєводства

Українці!

На підставі Умови, укладеної між Урядами Польської Республіки та Української РСР, українці, які живуть в Польщі, мають можливість переселитися на свою Батьківщину вкупі з своїми сім'ями і з своїм майном.

Щоб полегшити всім українцям виїзд на Україну утворена Мішана Польсько-Українська Комісія для переселення, яка займається всіма питаннями, пов'язаними з переселенням. Військові частини одержали наказ охороняти шляхи і транспорти від нападів ворожих бандитських елементів, з метою гарантувати особисту безпеку українського населення.

На жаль, не зважаючи на утворення польською владою всіх умов, що сприяють переселенню українського населення на територію своєї Батьківщини – Української Радянської Соціалістичної Республіки деяка частина населення в наслідок брехливої пропоганди реакційних банд введена в оману і зволікає з виїздом.

Українці! Не вірте брехливим чуткам, які поширюють фашистські банди про те, що ніби-то влада Української РСР недобре відноситься до переселенців. Це пропаганда фашистських банд, які Вас грабують і Вашим коштом живуть, бо вони знають, що з моменту Вашого від'їзду скінчиться їхнє ледарство і бандитське життя.

Українці! Польща змінила свої кордони на сході, щоб українське і білоруське населення могло бути в своїй Батьківщині. Питання про національні меншості не повинно існувати в Польщі. Отже виїздіть до своєї Батьківщини – України, щоб там мати змогу спокійно жити і сприяти своїм трудом розвиткові свого народу.

Українці! Не зволікайте з від'їздом. Вам і нам після важкої війни потрібний спокій. Українське населення повинно зрозуміти, що для спокою і добрих сусідських взаємин між народом польським і українським є необхідним і невідкладним переселення до Української РСР українського населення, яке ще живе на території Польщі.

Українці! Не слухайте тих, які не хочуть працювати, а хочуть легко жити Вашим трудом, майном, які відстрашують Вас од виїзду і ошукують, щоб збаламучених використати Вас зі своєю метою, утворити собі через Вас завдяки Вам легке бандитське життя.

Українці! Ваша Батьківщина кличе Вас до себе, щоб Ви взяли у володіння залишені польськими переселенцями землі і господарські будівлі, щоб Ви з'єдналися для спільного життя і піднесення культури разом з усім Вашим народом в Українській РСР. Зволікання з від'їздом утворює для Вас, – в звязку з наявністю банд УПА, – неминучу небезпеку, шкодить Вам і Вашій Батьківщині.

Люблин,
травень 1946.

Воєвода
/-/В. Рузга.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 2611, арк. 10.

№ 174

Звернення УПА до українців Холмщини із закликом не покидати батьківську землю, чинити опір переселенській акції

Травень 1945 р.

За вільні Держави поневолених Народів.

Воля народам.
Воля людині.

Українці Холмщини.

Ще не заросли бур'яном могили закатованих ваших дітей і жінок, а вже прийшло на вас знова нове лихо. Великий „приятель" українського народу Сталін, що забрав останню вашу молодь на гарматне м'ясо й лишив ваших дітей і жінок без опіки, задумав зовсім виселити вас із своєї рідної землі. Багато з вас ще в 1939 р. переконалося як виглядає життя в большевії, а проте ви знова повірили їхній брехні.

Мимо пересторог багато з вас кинуло своє майно, зрошену потом і кров'ю землю, могили своїх батьків та пішло шукати кращої долі, що її обіцяв кровожадний Сталін. Однак вже в перших днях тяжкої подорожі ви пізнали його брехню. Ви не мали в часі тяжкої подорожі жодної опіки, противно цілими днями сиділи ви на станціях в голоді та холоді, часто кормлені побоями звироднілих енкаведистів. Ви забрали зі собою своє майно, де воно тепер ділося? Запрацьоване майно загарбали енкаведисти, й ті злодії, що тільки такої нагоди ждали. На станціях прийшлося вам ночувати під голим небом, де ви й ваші діти голодні мерзли. Ви ж покинули вдома гарні хати, стільки добра, чому ж тепер маєте так тяжко бідувати?

Ті, що виїхали по тяжких трудах в Україну не одержали там окремих господарств, всіх їх приділено до колгоспів, або на каторжні роботи в Донбас. Молодих хлопців і дівчат забрали до Червоної Армії, обіцяний рай обернувся в справжнє пекло. Щойно там ви пізнали вповні брехню „сталінського раю". Навіщо ж було списувати ваше майно, навіщо було вивозити це майно на станції, коли його на ваш глум забрав ворог. Краще були би ви зробили, якщо б перед своїм від'їздом пустили червоного когута під ваші будинки, щоб не сміявся відвічний ваш ворог вам на сором і глум, самі вступили в ряди повстанців.

Українці Холмщини. Холмщина це ваша прадідівська земля, вона зрошена кров'ю ваших предків і вистелена їхнім трупом. За цю землю боролися українські хоробрі полководці та князі, на цій землі має свою столицю в місті Холмі король Данило. За цю ж саму Холмщину згинуло вже й тепер стільки людей. Пригадайте собі добре те, що діялося недавно, де ж ваші сини? Підіть на кладовище – побачите там їх свіжі могили. Ці заросли могилки все вам розкажуть, вони тихо шептатимуть до вашого серця „тато, мамо, сестро, чому ти нас кидаєш, хто заквітчає наші могилки, якщо вас тут не буде". Напевно, коли почуєте їх голос, то не покинете вже своєї рідної землі, а будете її боронити, в крайності віддасте своє життя на жертівнику Батьківщини.

Українці Холмщини. Не кидайте своєї землі, а ті що вже її кинули, вертайте негайно до своїх рідних піль, поки ще час, не шукайте української землі, бо вона й тут наша. Проти терору енкаведистів та „польських штурмівок" відповідайте збройною боротьбою. Ви не перші, боротьба ведеться вже на цілій українській землі, вона з кожним днем кріпшає. Від синього Дону аж до верхів'я дрімучих Карпат, на широких просторах української землі запалали вогні народного повстання проти лютих гнобителів українського народу.

Грізну помсту несуть повстанці за муки, терпіння й грабунок: за розстріли, тюрми й шибениці.

Тому вертайте до своїх осель, організуйтесь, вам прийдуть з поміччю українські повстанці. Ані кроку зі своєї землі.

Хай живе Українська Холмщина.

Слава Україні.

Подано в травні 1945 р.

Українські повстанці.

ЦДАГОУ. Ф. 21, оп. 23, спр. 1470, арк. 245–246.

№ 175

Доповідна записка Наркома державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про політичні настрої українців, переселених з Польщі

14 червня 1945 р.

Совершенно секретно

ЦК КП(б) Украины
товарищу Хрущеву Н. С.

Докладная записка
о политических настроениях среди украинских переселенцев, прибывших из Польши.

В соответствии с Люблинским соглашением, на территорию УССР подлежит переселению около 66 тыс. семей.

По состоянию на 1 июня с. г. прибыло из Польши свыше 37 тысяч семей.

Расселение переселенцев проводится в восточных районах УССР, главным образом в Одесской, Днепропетровской, Николаевской, Запорожской и Херсонской областях. Свыше 18 тысяч переселенцев расселяются в западных областях Украины.

Низовые советские органы в ряде мест слабо подготовились к приему и расселению переселенцев, не выделили для них достаточного количества помещений, не организовали прибывших в населенные пункты,

в связи с чем некоторые переселенцы, потеряв надежду на предоставление им жилищ, вынуждены были строить землянки.

Многие переселенцы после расселения их вступили в колхозы, однако среди них слабо организовывается массово-разъяснительная работа, вследствие чего некоторая часть, подвергаясь влиянию вражеских элементов, подает заявления о выходе из колхозов и требует наделения землей.

Из прибывших в Запорожскую область около 6.000 семей, свыше 4.000 семей вступили в колхозы. В районах, где слабо поставлена массово-разъяснительная работа, подавляющее большинство переселенцев от вступления в колхозы отказывается. Так, например, в Акимовском районе из 156 хозяйств, в колхозы вступило только 33 семьи.

В ряде сельсоветов Гуляйпольского района, Запорожской области, среди переселенцев не было проведено ни одного собрания.

В Одесской области прибывающим переселенцам не оказывается достаточная помощь со стороны местных органов в хозяйственно-бытовом их устройстве. Соответствующая разъяснительная работа среди них не проводится. Руководители сельсоветов и колхозов проявляют преступно-бездушное отношение к нуждам переселенцев, отказывая последним в удовлетворении их просьб.

В течение пяти дней находились на станции переселенцы, прибывшие в Березовский район. Встреча их здесь организована не была. Несмотря на отсутствие продуктов питания у переселенцев, им только один раз был доставлен хлеб.

Председатель Ивановского сельсовета, Березовского района Панченко и председатели колхозов этого же сельсовета Дейнека и Стрелец сорвали прием и размещение переселенцев, не выслали подводы, в связи с этим переселенцы были направлены для расселения в другие села.

В Ширяевском районе, Одесской области переселенцам не была оказана помощь продовольствием, топливом и кормами для скота.

В связи с этим среди них наблюдались жалобы:

„... Уезжая из Польши, мы все свои запасы сдали Красной Армии, а здесь нам ничего не дали, хотя все это нам было обещано".

На просьбу переселенцев оказать помощь, председатель колхоза „Новая жизнь" Цебриковского района, Одесской области, Валанчук заявил:

„... Когда вступите в колхоз и начнете работать, тогда получите и сено, и солому, и топливо, а сейчас Вам получать нечего".

Значительная часть переселенцев выражает большое удовлетворение в связи с переселением на Украину. Переселенец Погребняк Федор Иосифович, 1898 года рождения, прибывший в Хорольский район, Полтавской области, заявил:

„... Я рад, что прибыл на Украину. Там, в Польше, многие подают заявления и просят их переселить".

Переселенцы Солодухин и Вишневский, прибыв в Сумскую область, заявили колхозникам:

„... Немецко-польские власти всячески притесняли нас и угрожали расправой.

Здесь же, в Советском Союзе, мы чувствуем себя свободно, хорошо и не беспокоимся за свою жизнь".

Наряду с этим, некоторая часть выражает недовольство переселением на Украину, многие из них враждебно настроены к колхозному строю и требуют наделения землей для ведения индивидуального хозяйства.

Переселенец Перерва, прибывший в с. Максимовку, Сталинского района, Днепропетровской области в беседе с колхозниками по поводу своего устройства заявил:

„... Я в колхоз не вступлю, потому что жизнь в нем плохая. Пусть мне дадут 5 гектар и я их лучше обработаю, чем в колхозе".

Переселенец Беломух Дмитрий, размещенный в с. Зинцах, Полтавской области, сказал:

„... В колхоз вступать не буду, так как в нем большие непорядки и колхозники мало получают на трудодни".

Переселенец Гамонюк Василий (Цебриковский район, Одесской области), мотивируя свой отказ от вступления в колхоз, заявил:

„... Крестьянской наукой доказано, что единоличное хозяйство заставляет людей лучше работать, а в колхозе один хорошо работает, а другой плохо, один рано выходит на работу, а другой поздно".

Высказывая недовольство по поводу переселения на Украину и размещения его на территории колхоза „Большевистский шлях" Черниговского района, Запорожской области, переселенец Белицкий заявил:

„... Нас обманули, что на Украине мы жить будем в немецких колониях, где все для нас приготовлено, а в действительности ничего нет. Если бы знали, никогда не приехали бы сюда".

По поводу своего устройства, переселенец Микула (с. Клинцово, Днепропетровской области) в беседе с колхозниками сказал:

„... Нас привезли на верную смерть, много обещали, а сейчас ходим как нищие и доедаем последнее. Лучше бы перестреляли, чем так мучиться".

Первичными данными устанавливается значительная засоренность и наличие активного антисоветского элемента среди прибывших переселенцев.

Используя отдельные недочеты в хозяйственно-бытовом устройстве переселенцев и отсутствие массово-разъяснительной работы среди них, враждебные элементы ведут среди переселенцев разложенческую работу, склоняя последних против вступления в колхозы.

Беляевским райотделением НКГБ, Одесской области разрабатывается группа антисоветски настроенных лиц – Крук, Выпич и др., организовывающих нелегальные сборища переселенцев.

На одном из сборищ, на котором присутствовало свыше 25 человек, Крук заявил:

„... Председатель колхоза думает, что мы дадим своих лошадей, но никогда этого не будет, никто из нас ни людей, ни лошадей не даст, пока не устроят нас в бывших немецких колониях".

Как установлено, Крук вместе с другими переселенцами в марте с. г. выезжал на Волынь и в Одессу. В Одесском облисполкоме он требовал расселения переселенцев в бывших немецких колониях.

Среди прибывших в Одесскую область переселенцев имеется значительная часть кулацкого элемента, бывших участников белопольской армии, а также участников ОУН-УПА.

В Васильковский район Одесской области прибыл переселенец Мелешко, бывший активный член т. н. „Украинского комитета", существовавшего в Люблинском воеводстве, проводившего среди украинцев пропаганду за создание „великой независимой Украины".

Установлено, что Мелешко в своих высказываниях среди переселенцев клевещет на советскую действительность.

В тот же район прибыл кулак Мазола, до переселения использовавший в своем хозяйстве наемных рабочих. В период немецкой оккупации он арестовывался немецкой жандармерией и в течение месяца содержался в концентрационном лагере в Майданеке, откуда якобы бежал при содействии надзирателей.

В Синельниковский район, Днепропетровской области, прибыл переселенец Никитюк Степан Степанович, 1904 года рождения, активный оуновец.

По имеющимся у нас данным, проживая в Польше, он поддерживал связь с оуновцем – полковником Харасименко, проводившим в 1941 году работу по вербовке в УПА.

В тот же район прибыл бывший староста села Рацыборовичи –Брудновский Яков Петрович, активный немецкий пособник, посылавший молодежь на каторжные работы в Германию.

По доносу Брудновского был арестован и в его же дворе расстрелян немцами некий Захарчук, труп которого Брудновский лично закопал.

В Запорожскую область переселился кулак Нозин, являясь агентом дефензивы, предал несколько членов бывшей компартии Западной Украины.

В колхоз „Гигант" Запорпожской области прибыло несколько переселенцев, бывших участников „Армии Людовой".

В Варваровский район, Николаевской области прибыл Мороз, переселившийся из Люблинского воеводства, до переселения церковный староста.

Вместе со своим имуществом Мороз доставил в ящиках церковную утварь: иконы, облачения, книги и церковный колокол, весом 15 пудов.

Органам НКГБ УССР на местах даны указания об усилении агентурно-оперативной работы среди переселенцев в целях выявления среди них активных участников ОУН-УПА, перебежчиков из СССР и прочего антисоветского элемента.

О результатах работы среди переселенцев будем информировать.

Народный комиссар
Государственной Безопасности УССР Савченко
14 июня 1945 года
№ 1313/с
г. Киев

На документі є резолюція Микити Хрущова:

Т. Коротченко, т. Корнейцу. Прошу принять оперативные меры по улучшению работы среди переселенцев.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1470, арк. 344–349.

№ 176

Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо переселення українців з Польщі

16 червня 1945 р.

Секретно

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
товарищу Коротченко

Докладная записка
о выполнении соглашения от 9-го сентября 1944 года
об эвакуации украинского населения с территории Польши.

I.

По состоянию на 15-ое июня 1946 года из общего числа 123796 украинских семейств, насчитывающих 483. 826 человек, эвакуировано на Украину 118. 960 семей, или 468. 747 человек, что составляет 96, 0%.

Приведенные выше данные о количестве украинского населения в ближайшее время, в связи с приближением окончания эвакуации, будут незначительно изменены, так как местные органы власти совместно с представителями польской стороны уточняют данные о количестве украинского, русского, белорусского и русинского населения непосредственно в селах уездов, где проводится работа по эвакуации.

В первой половине июня с. г. эвакуировано 6.658 семейств или 27.162 человека, то есть несколько меньше, чем за вторую половину мая. Это объясняется тем, что в первой половине июня эвакуация происходила только из трех районов – Влодавского, Грубешувского и Лисковского.

По состоянию на 15-ое июня с. г. по Грубешувскому району эвакуация украинского населения почти закончена. 14-го июня с. г. закончена работа по эвакуации по станции Белз. Со станции Сокаль еще будет отправлено 2-3 эшелона, и она также будет закрыта.

По Влодавскому району, в связи с предпринятыми мерами, направленными на усиление борьбы с бандитизмом, удалось добиться значительных результатов. За время с 30-го мая по 15-ое июня с. г. по этому уезду эвакуировано 2.054 хозяйства, или 6. 690 человек.

Население, эвакуируемое в последнее время из Влодавского района, принадлежит к числу сравнительно зажиточных хозяйств, что видно из степени его обеспеченности скотом. Так, по 2.054 хозяйствам, эвакуированным за время с 30-го мая по 15-ое июня с. г., вывезено 1.695 лошадей, 2.923 коровы, 1.446 овец, 2.389 свиней и 401 улей.

По этому району следует ожидать окончания эвакуации в ближайшие две пятидневки. Отсюда ежедневно производится отправка по два, а иногда и по три эшелона.

Необходимо отметить, что польские железные дороги в последнее время четко и бесперебойно выполняли заявки наших Районных Уполномоченных на вагоны. Как правило вагоны были вполне доброкачественными, чистыми, хорошо продезинфицированными и приспособленными для

перевозки людей. Однако этого нельзя сказать о Ковельской и Львовской железной дорогах, которые систематически подают вагоны грязные (с остатками земли, извести, угля), непродезинфицированные, полуразрушенные, с поломанными стенами и потолками, часто без полов. В этом проявляется бездушное отношение к людям, которым предстоит провести немало дней в дороге вместе с детьми и престарелыми членами семьи.

Ковельская железная дорога кроме того еще и не полностью удовлетворяет наши заявки на вагоны. 7, 8, 10 и 11-го июня с. г. на станцию Сокаль вагоны не были поданы, вследствие чего мы не смогли закончить эвакуацию из Грубешувского района и в частности по станции Сокаль.

Равным образом Львовская и Ковельская железные дороги недостаточно быстро принимают наши эшелоны на перевалочные пункты на станциях Ковель и Рава-Русская. По этой причине эшелоны с эвакуируемыми подолгу задерживаются на промежуточных станциях. Так, по состоянию на 15-ое июня с. г. мы имеем следующее положение:

На Ковельском направлении с 13-го июня с. г. ожидают отправки по одному эшелону по станциях Хелм и Дорогуск. За последние три дня на станцию Ковель было принято только три эшелона.

В направлении на Рава-Русскую также с 13-го июня с. г. ожидают дальнейшего продвижения эшелоны с эвакуируемыми на станциях Гребенная, Белжец, Длуги Кон (по одному эшелону на каждой станции). За три последние дня перевалка на станции Рава-Русская пропустила только два наших эшелона.

Эвакуируемое население вследствие подобных задержек терпит большие лишения. Отсутствие воды и корма для скота вынуждают его к продаже скота за безценок. Имущество на стоянках подвергается ограблению.

Одновременно с проведением мероприятий по борьбе с бандитизмом, во Влодавском и Грубешувском уездах проводилась также определенная массово-разъяснительная работа среди украинского населения, подлежащего эвакуации. В этом отношении следует отметить, что Люблинский воевода господин Рузга по нашей просьбе издал в мае месяце с. г. листовку, которая была распространена среди украинского населения в десяти тысячах экземпляров. Эта листовка, изданная на украинском и польском языках, имела целью разъяснить смысл эвакуации и опровергнуть лживую пропаганду бандитов. Экземпляр листовки прилагается.

II.

Особое место в эвакуации до настоящего времени занимал и на ближайшее время будет занимать Лисковский район. Политическая обстановка, в которой проводится эвакуация из этого района, исключительно сложная и напряженная. В районе очень сильно развит украинский националистический бандитизм. Из 12-ти гмин этого района 8 гмин еще до последнего времени находились во власти бандеровских банд. Используя благоприятный рельеф местности (горы и леса) и благоприятное для их деятельности время года, бандеровцы проявляют большую активность. Они ведут бешенную антисоветскую агитацию, направленную на срыв эвакуации, причем эта агитация пустила глубокие корни в отсталых и тем-

ных слоях местного украинского населения. Часто бандиты не удовлетворяясь этим переходят к террору и организованным нападениям на крестьян, изъявивших желание эвакуироваться.

Насколько активны действия бандеровцев в этом районе видно из следующих данных:

За апрель и май месяцы с. г. в Лисковском районе было сожжено бандеровцами 36 мостов на шоссейных дорогах и 2 железнодорожных. Только за май месяц зафиксировано 12 организованных нападений на села, на места расположения частей Войска Польского, железнодорожные станции.

12 и 22-го мая бандиты произвели нападения на город Лиско и прилегающий мост. Но нападения были отбиты силами 36 полка Войска Польского. 17-го мая с. г. было совершено нападение на станцию Ольшаница, причем бой длился четыре часа. В результате боя убито 2 бандита и 3 ранено. Со стороны охранявших станцию убито 2 солдата.

Только за май месяц, не по совсем полным данным, бандитами было подожжено 13 сел, в которых сожжено 370 дворов; убито 7 солдат Войска Польского, 3 работника Лисковского беспеченства, 6 крестьян-украинцев; угнано 84 коровы и 25 лошадей, изрублено и сожжено 56 повозок; ограблено 123 украинских семьи.

В результате такой обстановки настроение украинского населения не везде здоровое. Люди, сагитированные бандитами и терроризованные ими, боятся эвакуироваться и в оправдание своей боязни приводят такие объяснения: „У нас все имущество заберут, всех нас вывезут в Сибирь, все мы там умрем с голоду, детей от нас отберут и отправят в какие-то лагеря", – и т. п. Запуганное украинское население почти все находится в лесу, в горах, в тайных убежищах.

Насколько упорно украинское население уклоняется от эвакуации видно, например, из следующих фактов:

Из села Березка гмины Гочев, в котором числится 161 семья или 789 душ, эвакуировалось только 5 хозяйств или 34 человека. Однако это село три раза выезжало на станцию Лиско-Лукавица, но все три раза под влиянием агитации и угроз со стороны бандеровцев оно ночью полностью уходило со станции обратно по домам или в лес. В настоящее время все дома в этом селе пустые, а имущества и людей нет, все в лесу.

Из села Пашова гмины Ропенька, в котором числится 280 семей или 1.080 душ, эвакуировалось 3 семьи или 11 человек. Из села Орелец гмины Ольшаница, в котором числится 90 хозяйств или 289 душ никто не эвакуировался, несмотря на то, что жители этого села неоднократно выезжали на станцию. Все село ночью со станции уходило в лес.

Борьба с бандитизмом в Лисковском районе проводится силами 3-х полков 8-й дивизии Войска Польского, 2-х батальонов пограничников, а также силами беспеченства и милиции. Все железнодорожные станции района, мосты и железнодорожный путь находятся под вооруженной охраной Войска Польского. Систематически проводится проческа лесов и сел, что несомненно дает результаты, хотя еще далеко недостаточные.

Эта борьба с бандитами находит свое частичное отображение и в общей польской прессе. Для иллюстрации приводим заметку из газеты „Курьер Цодзенны" от 14-го июня 1946 года:

„Ликвидация украинских банд частями Войска Польского"
Жешов 12 июня 1946 года.

В Лисковском уезде части Войска Польского между Балигродом и Волковыей напали на украинскую националистическую банду УПА, которую в результате боя, частично разбили и взяли в плен главаря банды. Впоследствии на основании его показаний был открыт склад вооружения и амуниции". (См. в приложении перевод двух статей из польских газет).

Борьба с бандитами оказывает большую помощь эвакуации украинского населения, так как части Войска Польского освобождают украинские села от бандеровских банд и охраняют эвакуируемое население при перевозках на станции погрузок, на станциях и в пути.

Активные операции частей Войска Польского против бандитов в некоторых местах, в виду упорного сопротивления бандеровцев, имели характер настоящих военных действий. Поэтому некоторая часть украинского населения, боясь мести со стороны бандитов, или боясь ответственности перед польскими властями за связь с бандитами, или же просто спасаясь из района боев, перешла нашу границу с тем, чтобы быть оформленными на эвакуацию на территории УССР и быть направленными на места расселения.

До некоторой степени причиной этого явления было также и то, что отдельные части Войска Польского, неправильно поняв свою роль в деле содействия эвакуации, допускали извращения предписанной им тактики. В связи с этим мы вошли с представлениями к Начальнику Генерального Штаба Войска Польского генерал-полковнику Корчицу, Генеральному Уполномоченному Польского Правительства по репатриации господину Вольскому и к Главному Уполномоченному Польского Правительства по делам эвакуации господину Беднаж по вопросу о принятии срочных мер, чтобы войска, проводящие операции в Лисковском районе, не допускали бы действий, результатом которых мог бы явиться переход неоформленного украинского населения через границу; чтобы отправка эвакуируемых из Лисковского района производилась только с железнодорожных станций на территории этого уезда (Ольшаница, Загуж, Лиско-Лукавица); чтобы украинское население отправлялось бы с территории Польши лишь после того, как оформлены соответствующие документы, и чтобы ему предоставлялась возможность взять с собою свое имущество и продукты питания в соответствии с Соглашением.

По нашему представлению Генеральный Штаб Войска Польского издал приказ, которым предписывается установить просимый нами порядок и запрещаются действия, результатом которых мог бы быть переход неоформленного украинского населения с польской территории на территорию УССР.

Для оказания помощи на месте в деле установления отмеченных извращений, в Лисковский район был командирован от Главного Представителя Польской Стороны инспектор господин Дулиба и наш референт тов. Лысенко.

Районный Уполномоченный по Лисковскому району направил необходимое число референтов для оформления тех лиц, которые без документов перешли на территорию УССР, а также по нашему предложению при-

нял на месте необходимые меры к недопущению перехода границы УССР украинским населением, неоформленным на эвакуацию.

Вследствие того, что границу перешло значительное число людей, которые не обеспечены своим транспортом для переезда к местам расселения, прошу Вашей помощи в деле предоставления в распоряжение нашего Райуполномоченного тов. Дзины 200 автомашин и необходимого количества подвод для доставки эвакуируемых на станцию Устрики Дольные и отправки их на места расселения в пределах Дрогобычской, Львовской и Станиславской областей.

Автомашины, предоставленные польскими властями Лисковскому району, находятся в распоряжении Районного Представителя Польской Стороны и генерала Раткевича, руководящего операциями частей Войска Польского по борьбе с бандитизмом в районах эвакуации Жешовского воеводства, и предназначены для перевозки эвакуируемых внутри района на польской территории. Поэтому эти автомашины не могут быть нами направлены для развозки украинского населения, перешедшего границу, к местам расселения.

III.

Политическая обстановка во всех районах, из которых производится эвакуация, остается по-прежнему сложной. Приближение срока референдума, а также подготовка к предстоящим выборам обостряют внутреннюю политическую борьбу и делают более активными выступления польских реакционных и украинских националистических банд. Бандиты очень часто обстреливают и захватывают автомашины на дорогах, нападают на железнодорожные станции, эшелоны с эвакуируемыми, на пассажирские поезда и автобусы, совершают террористические акты против красноармейцев, польских демократических деятелей, работников беспеченства и т. п. Вследствие этого передвижение наших работников в районы и из районов всегда сопряжено с большой опасностью.

Из отдельных фактов, подтверждающих это за отчетный период можно привести следующее:

1) 13-го июня с. г. пассажирский поезд №1121, идущий со станции Луков в Люблин, подвергся нападению банды НСЗ в составе 40 вооруженных бандитов, одетых частично в форму Войска Польского и частично в форму Красной Армии. Бандой командовал фольксдойч Тараскевич, имеющий кличку „Ястреб". Банда напала на поезд на полустанке Груде отстоящем от Люблина на 50 километров. Пассажирам было приказано выйти из вагонов и лечь на землю. Находившиеся среди пассажиров старший лейтенант и пять красноармейцев организовали оборону. Героические красноармейцы убили одного бандита, а другого ранили, но бандиты, имеющие численное преимущество и лучшее вооружение, убили всех красноармейцев и офицера. После этого при проверке пассажиров бандиты разыскивали евреев и работников беспеченства и убили еще четырех человек. Убитые были ограблены.

2) В ночь с 7-го на 8-ое июня был ограблен эшелон с эвакуируемыми украинцами в пути между станциями Буг-Влодавский и Хелм. Ограбление было произведено преступными элементами из состава солдат Войска

Польского, сопровождавших эшелон с железнодорожниками. Ограблена была 21 семья, причем грабителями было забрано: 1 телка, 29 свиней, 1 овца, 42 курицы, 3 гуся и 2 воза. По поводу ограбления производится следствие, как по линии воинской части, так и по железнодорожному ведомству. Виновные в грабеже задержаны и сознались в преступлении.

3) В прошлой докладной записке мы сообщили о заявлении, поданном Районному Уполномоченному по Томашувскому району группой украинцев, которые раньше уклонялись от эвакуации под влиянием бандитов и которые осознали свою ошибку и пожелали эвакуироваться. В настоящее время получены сведения, что один из солтысов, подписавших это заявление, а именно солтыс села Майдан гражданин Галац повешен украинскими националистами.

4) За отчетный период также имели место три случая, когда наши референты, проезжавшие по железной дороге, были подвергнуты оскорбительным выпадам со стороны вооруженных лиц проверявших документы у пассажиров. Таким издевательствам подверглись работники Райуполномоченного по Влодавскому району Кудельский И. И. и Сидоренко Г. А., которые ехали пассажирским поездом из Люблина во Влодаву. На втором перегоне от Люблина при проверке документов группа, проверявшая документы в составе двух лиц, одетых в форму Войска Польского, несмотря на предъявление нашими работниками документов, установленной по Соглашению формы, задержала их, препроводила в свой вагон, оскорбляла, называя бандеровцами, бульбовцами, власовцами, а на станции Хелм под конвоем отвела в РКУ. Несмотря на то, что отсюда т. т. Кудельский и Сидоренко были освобождены, в городе их снова задержали с участием тех двух солдат, которые проверяли документы в вагоне, подвергли обыску, отобрали документы, избивали по дороге в милицию, затем в самой милиции и наконец отвели в тюрьму, где их снова подвергли избиению резиновой палкой и деревянным молотком. После вмешательства офицера Красной Армии из русской комендатуры Кудельский и Сидоренко были освобождены и сейчас находятся во Влодаве и работают по эвакуации.

5) 3-го июня с. г. референт Райуполномоченного по Томашувскому району тов. Живолуп после сопровождения эшелона от станции Белжец до Хелма, возвращался пассажирским поездом в Томашув через Люблин. В километрах 25 от Хелма группа лиц в форме солдат Войска Польского при проверке документов у пассажиров не признала предъявленного тов. Живолупом документа, хотя он был установленной Соглашением формы. Тов. Живолуп был задержан, отведен в другой вагон, где задержавшая его группа издевалась над ним, наносила оскорбления, избивала прикладами, заставляла петь польские песни и отобрала у него пистолет, плащпалатку, деньги и документы. По приезде в Люблин Живолупа поволокли на вокзальную площадь, продолжая издеваться. Только вмешательство русской комендатуры, вызвавшей трех офицеров беспеки, избавило тов. Живолупа от дальнейших издевательств.

В связи с этими инцидентами мы сделали представление Главному Представителю Правительства Польской Республики по делам эвакуации господину Беднаж о необходимости расследования этих случаев и привлечения виновных к строгой ответственности.

Все приведенные факты подтверждают, что передвижение наших работников на территории Польши в настоящее время сопряжено с весьма значительной опасностью. А нашим работникам приходится часто разъезжать из Люблина во все районы и обратно для осуществления живого руководства Районными Уполномоченными, для доставки почты, перевозки документов и продуктов питания, равным образом нашим работникам приходится нередко ездить из Люблина во Львов и обратно для перевозки продуктов питания и почты.

В виду изложенного, чтобы предупредить возможность нападений на наших работников, а также возможность захвата наших документов, продуктов и автомашин, мы просим принять меры к тому, чтобы в наше распоряжение было предоставлено две бронемашины или два бронетранспортера. Для сообщения же со Львовом нам необходимо предоставить самолет У-2.

IV.

Из районов, раньше закончивших эвакуацию. Ново-Сончский и Ярославский районы уже закончили составление заключительных отчетов, доставили их в Люблин, где производится принятие их нами.

Остальные районы будут сдавать свои заключительные отчеты примерно в такие сроки: Томашувский район – 18 июня с. г., Горлицкий – 22 июня, Перемышльский – 28-го июня, Любачувский – 5 июля, Санокский – 10 июля, Влодавский и Грубешувский –15-го июля, Лисковский – 20-го июля.

Приложение: На 8-ми листах. *

Главный Уполномоченный Правительства УССР по эвакуации
М. Ромащенко

На документі є резолюція:

Доложено. Даны указания Дрогобычскому облисполкому. Варшавский.

*** В документах не виявлено**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 2611, арк. 18–32.

№ 177

Доповідна записка прокурора Львівської області облвиконкому та обкому КП(б)У про напади польської поліції на українське населення у Польщі
25 червня 1945 р.

Секретно

Исполкому Львовского Облсовета депутатов трудящихся
Секретарю обкома КП(б)У
тов. Грушецкому И. С. (для сведения)

П р е д о с т а в л е н и е

В Облпрокуратуру обратилась группа крестьян-переселенцев, прибывших из села Кобыльница-Русская, Велико-Очковской волости (бывш.

Любачевский р-н, отошедший к Польше) с жалобой на то, что 26. II. 1945 года на село Кобыльница-Русская, сплошь заселенное украинцами, напала польская полиция из нескольких сел: Велики Очи, Любачев, Лукавец и Будомир во главе с комендантом полиции из Опака-Фельсендорфа – Байгертом Мата Мартыновичем и волостным войтом -- Вильчинским и в сопровождении отряда „штурмовый одзял" под командованием поручика польской армии, фамилия которого не установлена.

Во время этого нападения власти, полиция и штурмовики сожгли 120 дворов, убили 34 мужчин, забрали 160 коров, 85 лошадей, 40 штук свиней, 40 возов, носильную одежду, продукты и т. п.

Пострадавшие крестьяне обратились к Представителю СНК УССР в Велико-Очковской волости по репатриации украинского населения с жалобой на этот погром. В результате вмешательства вышестоящих польских властей, часть крестьян, у которых имелись документы, что они зарегистрировались на отъезд на Украину еще до нападения на село, скот и некоторое имущество были возвращены.

Однако, возврат коров и лошадей происходил не в порядке возвращения владельцам их собственного скота, а по списку, в котором указывалось только количество и вид скота, возвращаемого потерпевшим из обезличенного, отобранного в разных местах от украинского населения скота, согнанного в волость.

Крестьянам, не имевшим на день налета, т. е. к 26. II. 1945 года, регистрационных свидетельств на выезд из Польши, в возмещении ущерба было отказано. Многие из них, получив от местного солтыса справку об отобрании у них скота или имущества, пытались добиться в волости возвращения последнего, но не достигли результата – им не только ничего не возвратили, но и сами справки у них на глазах уничтожались ретивыми администраторами, которые, разорвав справки на клочки, бросали их в лицо потерпевших, сопровождая это ругательствами и различными угрозами.

Те крестьяне, которые зарегистрировались на выезд до 26. II. 1945 года, получив некоторое возмещение – уехали из Польши, а другие также уехали вслед за первыми, не получив ничего из отобранного у них имущества и скота.

По приезде второй группы крестьян, зарегистрировавшихся на выезд после 26. II. 1945 года в районы нашей области, они, опознав своих коров или лошадей у приехавших ранее, обращаются в суд с исками об отобрании и возвращении им последних.

Имея ввиду, что в основе таких требований лежат незаконные действия польских властей, прокуратурой области и УНКЮ по Львовской области даны указания нарсудам исковые заявления от потерпевших принимать к рассмотрению, но не удовлетворять их, если будет установлено, что ответчики получили скот от польских властей, в порядке возмещения убытков, в результате погрома.

Самые же незаконные действия польских властей и насильственное отобрание ими скота у потерпевших украинских переселенцев фиксировать в судебных определениях, в целях документации этих фактов, с последующим направлением таких определений через облпрокуратуру в

Наркоминдел. Бывшие крестьяне Велико-Очковской волости проживают в настоящее время в с. Пидбирцы, Винниковского района, а также в Городокском и Ивано-Франковском районах нашей области.

Факты насилий и грабежей украинского населения на польской стороне, кроме описанных имели место и в других пунктах Польши, но вследствие обстановки террора и преследований в отношении переселенцев на Украину, последние не сделали заявлений соответствующим властям в Польше, и эти факты остались не задокументированными.

Сообщая об изложенном и имея ввиду необходимость документации подобных фактов, прошу дать указания всем Горрайсоветам при приеме и расселении ими в районах прибывших из Польши наших переселенцев выяснять и протоколировать жалобы их на незаконные действия различных лиц и учреждений по отношении к ним на польской стороне, с установлением причиненного ущерба.

Прокурор Львовской области
И. Корнетов

25 июня 1945 года
№ 03. 233

ДАЛО. Ф. Р-221, оп. 3, спр. 15, арк. 16.

№ 178

Договір між СРСР і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну

29 червня 1945 р.

Договор между Союзом Советских Социалистических Республик и Чехословацкой Республикой о Закарпатской Украине

Президиум Верховного Совета Союза ССР и Президент Чехословацкой Республики, преисполненные желанием, чтобы народы Союза Советских Социалистических Республик и Чехословацкой Республики жили в вечной искренней дружбе и чтобы им, во взаимном тесном сотрудничестве, была обеспечена счастливая будущность, решили с этой целью заключить Договор и назначили своими Уполномоченными:

Президиум Верховного Совета СССР – Вячеслава Михайловича Молотова, Заместителя Председателя Совета Народных Комиссаров Союза ССР и Народного Комиссара Иностранных Дел Союза ССР;

Президент Чехословацкой Республики – Зденека Фирлингера, Председателя Совета Министров, и Владимира Клементиса – статс-секретаря Министерства Иностранных Дел, которые, обменявшись своими полномочиями, найденными в должной форме и в полном порядке, согласились о нижеследующем:

Статья I.

Закарпатская Украина (носящая, согласно Чехословацкой Конституции, название Подкарпатская Русь), которая на основании Договора от 10-го сентября 1919 года, заключенного в Сен-Жермен ан Лэ, вошла в качестве автономной единицы в рамки Чехословацкой Республики, воссоединяется, в согласии с желанием, проявленным населением Закарпатской Украины, и на основании дружественного соглашения обеих Высоких Договаривающихся Сторон, со своей издавней родиной-Украиной и включается в состав Украинской Советской Социалистической Республики.

Границы между Словакией и Закарпатской Украиной, существовавшие ко дню 29-го сентября 1938 года, становятся, с внесенными изменениями, границами между Союзом Советских Социалистических Республик и Чехословацкой Республикой согласно прилагаемой карте.

Статья 2.

Этот Договор подлежит утверждению Президиума Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик и Чехословацкого Национального Собрания.

Обмен ратификационными грамотами будет произведен в Праге.

Настоящий Договор составлен в Москве, в трех экземплярах, каждый на русском, украинском и словацком языках. При толковании все три текста имеют одинаковую силу.

По уполномочию Президиума
Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик
В. Молотов

По уполномочию Президента
Чехословацкой Республики
Зд. Фирлингер, В. Клементис

29 июня 1945 года.

Опубл.: Внешняя политика Советского Союза в период Отечественной войны. Документы и материалы. 1 января – 3 сентября 1945 г. – М. – Политиздат. – 1947. – Т. III. – С. 309–310.

№ 179

Протокол до договору між СРСР і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну
29 червня 1945 р.

Протокол к договору между Союзом Советских Социалистических Республик и Чехословацкой Республикой о Закарпатской Украине

При подписании Договора о Закарпатской Украине Стороны условились о нижеследующем.

Статья I.

Проведение границ на местности, предусмотренных в статье 1-й Договора, будет произведено Демаркационной Комиссией, в которую каждая из Высоких Договаривающихся Сторон назначит по три представителя, которые будут иметь право привлекать к переговорам необходимое количество экспертов.

Расходы по содержанию Демаркационной Комиссии будут в равной мере покрываться обоими принимающими участие государствами.

Статья 2.

Лица украинской и русской национальностей, проживающих на территории Чехословакии (в районах Словакии), имеют право оптации гражданства Союза Советских Социалистических Республик в течение времени до 1 января 1946 года. Оптация происходит в соответствии с существующим законодательством Союза ССР и становится действительной только с согласия властей Советского Союза.

Лица словацкой и чешской национальностей, проживающие (имеющие постоянное местожительство) на территории Закарпатской Украины, имеют право оптации гражданства Чехословацкой Республики в течение времени до 1 января 1946 года. Оптация происходит в соответствии с существующим законодательством Чехословацкой Республики и становится действительной только с согласия чехословацких властей.

Лица, пользующиеся упомянутым правом оптации, в течение 12 месяцев после получения согласия соответствующего правительства на оптацию, переселяются в государство, гражданство которого они намерены приобрести, причем могут взять с собой все свое движимое имущество. Это имущество не будет подлежать никаким таможенным обложениям. За недвижимое имущество они получат вознаграждение.

Вознаграждены будут также за оставшееся недвижимое имущество лица чешской и словацкой национальностей, которые вследствие вражеской оккупации должны были покинуть территорию Закарпатской Украины. К этим лицам приравниваются юридические лица, которых с точки зрения национального состава их правовых органов, существовавших до оккупации, следует рассматривать как чехов и словаков.

Статья 3.

Для проведения статьи I Договора от сего дня и статьи 2 настоящего Протокола, поскольку речь идет о вопросах юридического, имущественного и финансового порядка, учреждается Ликвидационная Комиссия, в состав которой каждая из Высоких Договаривающихся Сторон выделит своих представителей, за которыми будет оставлено право привлекать к работе необходимых экспертов.

В компетенцию этой Комиссии входит безоплатный перевод государственного имущества в Закарпатской Украине из собственности Чехословацкой Республики в собственность Союза Советских Социалистических Республик.

Статья 4.

Вознаграждение согласно статье 2 (абзацы 3 и 4) будет произведено на основе принципов, выработанных Ликвидационной Комиссией, соответственно Советским и Чехословацким Правительствами. Высокие Договаривающиеся Стороны обменяются списками оплаченных вознаграждений, после чего будет урегулирована оплата задолженности. Ликвидация всех вознаграждений и оплата разницы будет произведена в течение 18 месяцев со дня ратификации Договора.

Статья 5.

Настоящий Протокол, являющийся составной частью Договора, подлежит ратификации, которая произойдет на тех же условиях, что и ратификация основного договорного акта.

Москва, 29 июня 1945 года.
По уполномочию Президиума
Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик
В. Молотов

По уполномочию Президента Чехословацкой Республики
Зд. Фирлингер.
В. Клементис.

Опубл.: Внешняя политика Советского Союза в период Отечественной войны... — С. 310–312.

№ 180

Звернення командування УПА до поляків спільно боротися проти комуністичних режимів у Польщі і СРСР

Червень 1945 р.

Відпис 1, 2, 3, 4, 5.

Поляки!

За те, що далі нападаєте, палите, грабуєте й мордуєте українське населення відповідаємо збройною обороною! — Б'ємо тільки бандитів-грабіжників!

Проти польського народу ми не ведемо боротьби, а навпаки, хочемо йти з ним в одному фронті проти большевицьких загарбників за здобуття самостійних і незалежних держав.

Якщо падуть невинні жертви, то відповідальність паде на поляків-комуністів, що запродались кровожадному Кремлеві і змушують своєю підлою роботою український нарід до оборонно-відплатної боротьби.

Правдиві, чесні, польські патріоти, які хочуть вільної незалежної Польщі, боряться разом з нами, та разом зо всіми поневоленими

народами проти большевицької окупації, а ті, що служать Сталінові і Москві, це підлі зрадники-бандити, які запродують свій рідний нарід.

Большевицькі окупанти такі самі вороги всіх свободолюбивих народів, як і їх попередники, німецькі окупанти.

Поляки-патріоти-незалежники, усуньте самі це вороже сміття з-поміж себе!

Поляки, що служите Сталінові і мордуєте невинне українське населення, опам'ятайтесь!

Хай живе боротьба польського і українського народів проти червоних імперіалістів!

Хай живе спільний визвольний фронт усіх поневолених народів проти московського імперіалізму.

Хай живе Вільна Самостійна Україна!

Хай живе Вільна Самостійна Польща!

Хай живе воля, рівність, братерство і соціяльна справедливість усіх народів і всіх людей!

Смерть большевицьким загарбникам – тиранам і їх підлим агентам!

Червень 1945 р.
Українська Народня Самооборона.

Із Архіву ЗЧ ОУН

Опубл.: Лемківщина. . . – С. 531.

№ 181

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про опір українців переселенській акції

3 липня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
тов. Коротченко Д. С.

Докладная записка
об эвакуации украинского населения
с территории Польши

По состоянию на 26 июня 1945 года на территории Польши зарегистрировано украинского населения, изъявившего желание эвакуироваться на Украину, 68. 221 семей или 262. 520 человек.

Отправлено за время эвакуации на Украину 52.053 семей или 196.959 человек.

Подача заявлений на выезд и отправка украинцев характеризуется следующими данными:

Воеводство	Наименование уездов	Проживает		Подано заявлений		Эвакуировано	
		Семей	В них населения	Семей	В них населения	Семей	В них населения
Люблинское	Влодава	6120	27057	4169	14226	3025	10548
	Белгорай	5500	20636	4510	17707	4260	16343
	Хелм	8477	32078	9288	31774	8099	30821
	Грубешув	19919	76193	11478	39535	9152	32605
	Томашув	10000	40000	7717	26778	6000	21045
	Красностав	1072	3315	930	2966	734	2307
	Замостье	1543	5480	1648	5853	1543	5480
	Любартов	258	799	273	883	258	799
	Радзынь	90	240	90	240	90	240
	Белая-Подляс.	1398	5592	3045	11875	1398	5592
Жешувское	Ярослав	16000	60000	4218	16251	3252	12175
	Любачув	10201	48394	4134	16837	2143	9451
	Лиско	11407	45628	953	3548	764	3134
	Перемышль	17929	69595	3260	15172	2961	11466
Краковское	Санок	6000	24000	5066	19250	4551	18341
	Ясло	1642	6492	1642	6300	1185	4908
	Горлица	5000	20000	3337	17162	1170	5477
	Новый-Сонч	5193	20772	3463	16131	989	4685
	Итого:	127749	506271	68221	262520	52053	196959

Вместе с украинским населением по состоянию на 26-ое июня 1945 года отправлено:

Лошадей	– 19.067
Крупного рогатого скота	– 39.624
Свиней	– 12.329
Овец и коз	– 12.149

В июне месяце 1945 года резко улучшилось положение с подачей железнодорожных вагонов, так за 25 дней отправлено 3.286 вагонов и разгружены все железнодорожные погрузочные пункты.

За последнее время, т.е. июнь месяц, подача заявлений желающих эвакуироваться на Украину резко снизилась, а в большинстве уездов – вовсе прекратилась, так например:

Подано заявлений всего – 2.381 и только по 3 уездам:
Горлицкий – 1.237
Ясловский – 60
Ново-Сончский – 1.084

В остальных уездах, где находятся наши Райаппараты, за июнь месяц почти не поступило ни одного заявления на эвакуацию.

Кроме того, есть такие уезды, как Лисковский, Любачувский, Перемышльский, Ярославский, где насчитывается около 40.000 украинских хозяйств, – заявления на эвакуацию не поступают, больше того, из Лисковского уезда, где насчитывается свыше 11000 украинских семей, на протяжении последних 6-ти месяцев ни один человек не изъявил желание эвакуироваться.

Какие причины нежелания эвакуироваться на Украину?

1. Как я уже сообщал в докладных записках ранее, что оперирующие банды украинских националистов (УПА) и армии краевой (АК), действующие совместно, запрещают украинцам под угрозой расправы-смерти эвакуироваться; кроме того, эти же бандиты ведут активную антисоветскую агитацию, направленную против эвакуации.

Банды пользуются широкой поддержкой со стороны зажиточно-кулацкой прослойки населения и реакционных элементов польско-украинского населения, которое, в свою очередь, имеет влияние и на остальное население.

На территории, где проводим эвакуацию, по селам появляются все новые и новые контрреволюционные листовки и воззвания, направленные на срыв эвакуации, распространяемые УПА и АК. (Копии прилагаю).

2. В четырех районах, которые расположены территориально на Советско-Польской границе, – Лисковский, Любачувский, Перемышльский, Ярославский, где насчитывается около 160000 украинского населения, рассчитывают на изменение границ, т.е. на то, что их районы целиком отойдут Украине, а поэтому, мол, переселяться не будем, о чем также твердят украинские националисты.

3. С наступлением лета, украинцы обсеменили свои земли и сейчас заявляют, что „не поедем, пока не соберем урожай, а сроки эвакуации Правительство еще продлит".

Анализируя причины нежелания эвакуироваться на Украину 59.528 семейств или 243751 чел., которые за все время нашей работы до сих пор не подали заявлений, необходимо прийти к следующему выводу:

а) Что из этого числа населения значительная часть вообще не думает переселяться, это, в основном, зажиточное население и кулачество, лица, принявшие католическое вероисповедание, лица, имеющие родственные связи с поляками, лица, антисоветски настроенные и проникнутые украинским национализмом, евангелисты, бабтисты, разные сектанты и т.д.

б) Что из этого числа населения часть, которая более лояльна к Советской власти, еще колеблется и ищет возможных причин оттянуть свой выезд. Так, например, осенью 1944 года говорили, что „соберем урожай, подготовимся и поедем", а потом начали ссылаться на холода,

обещали ехать весной, с наступлением тепла, а весной обсеяли земли и говорят: „Соберем урожай, а потом посмотрим – ехать или не ехать".

Таким образом, эта категория населения занимает „выжидательную политику", ссылаясь на всевозможные причины.

Наши мероприятия:

Во всех населенных пунктах, где население не хочет ехать, нашими работниками Райаппаратов по несколько раз проводились беседы и собрания с целью разъяснения условий эвакуации, прав и льгот эвакуируемых и т. д. Но все же сдвига нет.

По вопросу переселения имеют место такие реагирования:

Село Голучков насчитывает 116 украинских хозяйств. Нашим референтом проводилось собрание по вопросу эвакуации, где присутствующие заявили:

„Мы не желаем не только ехать, но и слушать, нам некуда ехать, у нас Украина здесь. Больше к нам не приезжайте, ехать мы не будем, нам и здесь хорошо".

Село Симушова ранее находилось на нашей территории, имеется 180 хозяйств. В селе до войны был колхоз им. Ильича, наши работники несколько раз пытались созвать собрание, но никто на собрание не является, а в частной беседе заявляют:

„Нам и здесь хорошо".

А Солтус, бывший председельсовета, заявил:

„Если у Вас граница на Востоке, то у нас границей является Сан".

В селе Тырява-Солена имеется 180 хозяйств, все ехать отказались и заявили:

„На Украину не поедем, а если приедут поляки – выгоним".

В этом селе нет польских властей.

В селе Добро-Шляхетском 380 украинских хозяйств, большинство семей до войны проживали на Волыни, в связи с чем заявляют на собрании, проводимом нашими референтами:

„Хватит для нас, мы уже видели, что там делается. Вы к нам не приезжали – было хорошо, а если больше не приедете – будет еще лучше".

В селе Гломча – 150 украинских хозяйств, на собрании выступил местный священник, все присутствующие, а их было около 90 человек, переселяться отказались, там же, на собрании, выступил житель Париняк Григорий и заявил:

„Вы (к священнику) можете ехать, а у нас батьковщина здесь, и ехать мы не собираемся, наша Украинская граница должна быть до Криницы. Конституция у нас равноправна для нас и поляков. Ехать для того, чтобы с голоду умереть".

Аналогичные настроения имеют место и в остальных населенных украинцами пунктах, где отказываются ехать.

Кроме того, имеется немало случаев, когда подавшие заявления эвакуироваться под влиянием зажиточной части населения и антисоветской агитации отказались переселяться. Таких хозяйств насчитывается около 6 тысяч.

Наряду с отрицательными настроениями, очень много зарегистрировано случаев патриотических высказываний и настроений со стороны украинского населения, особенно южных районов „Лемковщины", т. е. Но-

во-Сончского, Горлицкого и Ясловского уездов, где в своем большинстве населяют руссины, в этих уездах насчитывается около 12 тысяч хозяйств, и почти все население изъявило желание эвакуироваться. В этих уездах сейчас успешно проходит эвакуация.

Приложение: Листовки.*

Заместитель Главного Уполномоченного
Правительства Украинской ССР по эвакуации
Т. Кальненко

3 июля 1945 г.
№ 7/138439
г. Киев

***Не друкуються**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1470, арк. 238–244.

№ 182

Протокол зустрічі представників ОУН і АК у Закерзонні з приводу українсько-польських відносин у краї 11 липня 1945 р.

Перевод с украинского

П р о т о к о л

составленный 11 июля 1945 г. при встрече представителя ОП „ОУН" и Обводного провода „АК" (по видимому, областного провода).

Дня 11. 7. 45 г. в 10 часов на условленную встречу представителей ОП „ОУН" и Обводного провода „АК" в село Р (хутор Т. К.) должны были прийти по пять представителей с обоих сторон.

После получасового опоздания прибыл на назначенное место комендант местного отряда „АК" Пират в сопровождении своего заместителя и одного стрелка. Их сопровождал наш протоколист, который был послан им навстречу.

После официального приветствия, во время которого польские представители старались говорить по-украински, приступили к беседе.

Комендант Пират заявил на выступлении, что не имеет права проводить официальную беседу. Для этого прибудет настоящая делегация на это самое место после полудня в 15 часов. Вследствие этого беседа приняла неофициальный характер. Чтобы вызвать непринужденное настроение, сказано полякам, чтобы говорили своим родным языком. Однако, комендант Пират заявил, что украинский язык не представляет ему трудностей, так как он бывший житель Волыни и украинским языком владеет отлично. Другие говорили на польском. На улучшение настроения повлияло следующее событие: в наши руки попал старшина „АК" Зигмунд, которого поймали при грабеже (см. заключительную часть), и, достаточно скомпрометированного, передали с оружием польской делегации. Тут следует заметить, что эта история если не дала возможности, то наверно ускорила встречу.

В товарищеской беседе комендант Пират подчеркнул: он очень смелый, если решился в таком сопровождении выйти на встречу. Обе стороны подтвердили необходимость взаимного соглашения, беря во внимание большевистскую угрозу и необходимость вместе разрешать некоторые спорные вопросы путем мирного соглашения. Дальше рассматривали последние политические события с целью зондирования настроений в польском обществе. (Это время, в котором главным образом было арестовано 16 польских делегатов в Москве и общие выборы в Польше). Подтверждены неверие и апатия в связи с этим в той степени, что „АК'овские круги решились занять пассивное положение к таким потрясающим для поляков событиям, прекратить борьбу и стараться достать соответственное количество мандатов в предстоящих выборах. Нужно заметить, что для них является новостью то, что мы редактируем „каждодневные радио-известия", тогда как они имеют предельные сообщения. С нашей стороны предложено постоянную пересылку „радио-известий" для ихнего употребления. Беседа сошла на темы жизни, привоза, жизненных условий и видов партизанской борьбы двух народов. Комендант Пират заявил, что живет со своей группой в селе Залесье у одного хозяина вместе с двумя санитарками, за продукты обязаны платить (один завтрак стоит в среднем 200 зл. – дороже, чем рыночные цены в Перемышле), так как население не хочет их кормить. Был восторжен нашей системой питания, о которой ему много рассказывал вышеупомянутый поручик Зигмунд, который пробыл у нас „в гостях" 6 дней и имел возможность к этому присмотреться. Продукты добывают частью за деньги, а так как их не хватает, грабят прохожих, забирают жир, молочные продукты и др.). Доказательством чего служит пор. Зигмунд (очевидно комендант Пират этого не признал). Высокие цены хозяевам платят потому, что боятся доносов в НКВД. Делегаты „АК" были одинаковы в утверждении, что неорганизованность польского окружения чрезвычайно затрудняет им работу и свободу движения. На вопрос почему их провод не в силе господствовать над настроениями польских масс, комендант Пират ответил, что местный проводник „Пшемыслав" человек мало энергичный, к работе не годится и что он „гувнем жуцил бы му в глове" („г... бросил бы ему в голову"), извиняясь за нецензурное выражение. Комендант Пират дал предложение, чтобы к группе пригласили также 2-х его санитарок, которые ожидают его вблизи. Получив наше согласие, послал за ними своего жолнера, чтобы „имели возможность посмотреть на господ". Санитарки пришли и после приветствия сели молча, ограничиваясь только осмотром присутствующих. Одна из них имела коросту в высокой стадии развития. После более чем часового разговора комендант Пират заявил, что он должен уйти, так как в 15 часов его вызывают в Перемышль и на послеобеденной встрече не будет присутствовать; на свое место пришлет своего заместителя. Высказал свою надежду и желание, что сегодняшняя встреча принесет желанные последствия, попрощавшись „сердечно со всеми", пошел, забирая с собой поручика Зигмунда.

В 15 часов с малым опозданием пришли ожидаемые делегаты. После довольно сдержанного приветствия, приступили к совещанию.

Проводник нашей делегации поставил следующие вопросы:

а) прибыла ли польская делегация по поручению проводных чиновников „АК" или по собственной инициативе.

б) имеет ли польская делегация право на месте решать некоторые дела и какие, или должна ожидать решения своих проводных чиновников.

в) о какой местности имеет право уполномоченный говорить и решать.

Проводник польской делегации заявил, что он сам является политическим и военным референтом при Обводном проводе „АК", на встречу послан своими начальниками, с правом рассматривать и решать вопросы локального характера, которые относятся к территории Перемышльского уезда. О территории других уездов может говорить только тот, кто имеет полномочия Лондонского Правительства. В локальных делах можно разговаривать и с повитовыми проводами „АК". Это зависит от взаимного понимания параллельных местных проводов „ОУН" и „АК" и касается только локальных дел.

Приступили к обсуждению разных вопросов.

Дело напряженных украинско-польских взаимоотношений Перемышльского надрайона.

Наша делегация в общем представила крайнее напряжение украинско-польских отношений, как выражение непонимания польским населением веса ситуации на международном участке, которая требует объединения всех порабощенных большевиками народов в общий фронт борьбы против красного сатрапа, несмотря на прошлые локальные счеты.

Польское население в своей ярости не видит угрозы нашего общего врага – большевиков, обращает внимание на маловажные дела, не видя смертельной опасности ихнего „союзника" Москвы. Проводимые зверской ненавистью и грабительскими инстинктами, доводят до беспримерных в истории человечества кровавых погромов украинского гражданского населения, которые рождают ненависть и желание отомщения среди украинцев. Вследствие этого местность пылает огнями, погибают люди, замирает хозяйственная жизнь, и везде видны следы дисгармонии и хаоса. О какой конструктивной работе может быть речь. Польская делегация вполне согласилась с нашей мыслью относительно этого вопроса и изъявила желание изменить положение вещей.

Самовольное отношение МО к украинскому населению.

Документируя точными аргументами и явными доказательствами самовластия милиции, наша делегация категорически потребовала радикального изменения поведения милиционеров против украинского населения. Упреки относительно МО в Воровнице, Войтковой, Бирче, Дубенко, Красичине, Купятичах, Пикуличах, а главным образом в Перемышле. Польская делегация заявила, что несет ответственность в будущем за действия МО в Красичине, которая 100% захвачена „АК", в Бирче, которая также полностью охвачена „АК", в Войтковой охвачено 80% МО и за МО в Стубно. За действия повитовой МО г. Перемышля ответственности „АК" не несет, так как это сбор бандитов и отбросов, который на каждом шагу приносит позор польскому народу. Их на каждом шагу, при каждом злодейском действии нужно ликвидировать. Ликвидировать нужно каждого милиционера, пойманного на грабеже или вообще вредном действии. Нужно считать отдельных милиционеров, которых берет с собой „пляцув-

ка" в поездку как проводников по местности и связных, связных волостных станиц милиции. Они должны исполнять приказы своих начальников, однако, в грабеже участия принимать не будут. Если же будут грабить, нужно поступать с ними как с бандитами. Кроме того решено, что все время милиция будет уведомлять украинские села, когда и по какому делу будет приезжать, чтобы избежать вооруженных столкновений с нашими самооборонными отрядами. На вопрос, кто сделал в с. Вильшаны 9.7.45 г. нападение, ответили, что это было НКВД, 6 милиционеров из повитовой милиции и один милиционер из Красичина в качестве связного. (Нужно отметить, что нападение было отбито после короткой перестрелки).

Вопрос об ответственности за поведение населения.

Наша делегация заявила, что вполне отвечает за поведение украинского населения, руководит его настроением и действиями, не допустит к самовольным действиям относительно польского населения, однако, этого самого требует от польских руководителей „АК". Руководитель польской делегации ответил, что у поляков с этим делом значительно хуже. Польское население имеет разное мировоззрение, делится на разные группы так, что „АК" не в силе примирить все польское население. Оно отвечает за членов „АК". Нужно заметить, что в последнее время создались разные группы, которые действуют по своему усмотрению. Такой группой является группа „Ястшембца" (Слепого), которая действует в этой местности, грабя и терроризируя украинское население и которую „АК" должно уничтожить. Кроме нее существует еще группа НСЗ, расположенная приблизительно в 3 селах этой местности (названия сел сказаны), которую „АК" должна также обезоружить. Если бы мы имели возможность с ними расправиться, как бы облегчили действия „АК". Нам оставлена свобода действий в расчете с ними. Группы эти нужно уничтожить. Польская делегация обязалась приложить все усилия для улучшения польско-украинских взаимоотношений.

Вопрос о поимке поручика Зигмунда при грабеже.

Заместитель коменданта Пирата пожелал выяснения поимки поручика Зигмунда. Заявил, что он с 9 людьми поехал в хутор Г. с целью добывания продуктов и охоты. Удивительно только то, что охота происходила в курятниках и хлевах, а не в лесу, где натолкнулись на каких-то вооруженных людей и были принуждены отступать. Во время этой „операции" потеряли поручика Зигмунда. Наша делегация заявила, что этими вооруженными людьми был отряд УПА, который по просьбе жителей села (поляков) имел поручение разгромить банду грабителей. Эту банду мы разгромили, вернули пострадавшим украденные вещи и констатировали ужасное поведение грабителей в селе (уничтожение портрета Шевченко, ругань и др.). Мы не ожидали, что грабители были Аковцы, поэтому поручика Зигмунда придержали, составили протокол и после выяснения ситуации вернули ему отобранное оружие и передали его в руки делегации АК. Проводник польской делегации записал себе все компрометирующие данные. В доказательство компрометирующего поведения Аковцев приведен факт грабежа старых и бывших в употреблении предметов отрядом АК („Пшемыслава") в селе М. Для подчеркивания этого дела, прочитаны протоколы дьявольского поведения Войтковской милиции о зап-

рещении ходить в церковь без пропусков. Записано, что если АК не займется этим делом, то это МО мы уничтожим подобно как в Боровнице. Польская делегация обязалась исправить это дело. После обсуждения этого вопроса, провозглашен обеденный перерыв. Все участники перешли в отдельный дом, где был приготовлен обед. После обеда приступили к дальнейшей беседе.

Вопрос о пропаже 8 милиционеров в селе Красичино.

Польская делегация высказала подозрение, что нападение на упомянутых милиционеров совершил наш отряд. Во время нападения 2 милиционера убито, 1 ранен, а 7 пропало безвести. С нашей стороны сказано, что наши люди в этом действии участия не принимали и предложили рассмотреть обвинительные материалы и доказательства. После долгих споров, уверили польскую делегацию, что нападение совершили не наши люди, а какая-то банда, существование которой подтвердили обе стороны. Делегации обязались провести по этому делу следствие и общими усилиями обнаружить преступников.

Вопрос о шантаже и требовании денежных налогов с украинцев.

Проводник нашей делегации категорическим образом потребовал выяснения в вопросе требования денежных налогов с богатых жителей города Перемышля, наводя и демонстрируя оригиналы писем с инициалами и печатями „АК". Делегат Обводного провода „АК", рассмотрев документы, заявил, что письма вышли не от „АК". Заявил, что много безответственных единиц в польском обществе (даже в подхорунжовке), которые общаются с бандитами и в большей мере из малолетнего элемента, которые злоупотребляют авторитетом „АК", грабят и шантажируют для собственной пользы не только украинское, но и польское гражданство. Их нужно общими силами уничтожить. Он сказал, что правительственный штамп „АК" звучит: „Довуцтво обводу „АК"-31". Письма с такой печатью нужно считать действительными, а все остальные нужно ловить, отыскать источник и, по возможности, передавать кругам „АК". Заявил, что „АК" приложит все силы в борьбе с этим родом проявлений. Для лучшей связи в будущем условлено место встречи и общую кличку (пароль). Решено по возможности чаще встречаться, чтобы на месте решать спорные вопросы.

При конце беседы развернулась дискуссия по теме угрозы большевизма как для украинцев так и для поляков, расшифрованы методы работы НКВД и приведено ряд фактов ихней разлагающей работы в нашей местности. Под конец встречи чувствовалось улучшение настроения и обоюдное удовлетворение. В 20 часов окончены все разговоры и, после официального прощания, обе делегации разошлись.

Постой, дня 11. 7. 45.
Протоколировал Г-р.
Переводил переводчик
Набока 18. 9. 45 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 92–96; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 166–170.

№ 183

Звернення українського переселенця з Польщі вчителя Віктора Василюка до переселенців із Холмщини і Підляшшя виступити за приєднання рідного краю до УРСР

26 липня 1945 р.

М. С. Хрущову

До холмщаків і підляшан, що перебувають на території СРСР

„Хто матір свою забуває,
того бог карає,
чужі люди цураються
в хату не пускають,
і немає злому
в цім світі веселого дому"
Т. Шевченко

Зі сльозами радості на очах прочитав я договір між урядами Радянського Союзу і Чехословацької Республіки про возз'єднання українського населення Закарпатської України зі своєю давньою батьківщиною-Україною.

„Це договір, яких, – за словами п. Фірлінгера, – мало в історії народів, який слід розглядати як доказ того, що при правильному взаємопорозумінні справедливих інтересів не може бути між двома народами таких питань, яких не можна було б розв'язати в дружньому дусі і взаємному довір'ї".

Більш того, я б сказав, що це перший такий договір, таких договорів ще немає. Це договір, який раз назавжди розв'язав найсправедливіші питання національного характеру, що викликало століттями боротьбу за свою національну культуру, за свою непідлеглість іншому народові і що могло б викликати та безумовно викликало б надалі цю саму боротьбу, при чому що більше народ усвідомлював би свою національність, то боротьба гострішала б, і являлась постійним джерелом незгоди між двома сусідніми народами.

Але гірко до сліз було читати в довідці ТАРСа про Закарпатську Україну такі слова: „Після возз'єднання з УРСР Західної України (1939 р.) і Північної Буковини (1940 р.) карпатські українці були єдиними, що не возз'єднались зі своїм народом".

При читанні таких рядків у саме серце стрілою вразила думка, що за нас, українців Холмщини і Підляшшя забули або відокремилися.

Холмщина і Підляшшя в результаті історичних перипетій перебували то в складі своєї прадавньої батьківщини самостійної Української Держави (до, і за княжих часів), то підлягали Польщі, то входили разом з Польщею до складу Російської імперії, то знову до Польщі – за Ризьким миром, то до німецького генерал-губернаторства разом з цілою Польщею, то нарешті знову до Польщі по „лінії Керзона".

Територія Холмщини і Підляшшя лежить на західному боці Західного Бугу і займає територію колишньої губернії Холмської, утвореної постановою Державної Думи 1912 р. з частин Люблінської і Сідлецької губерній.

Від Люблінської губернії відійшли повіти з українським населенням: Білгорайський, Томашівський, Грубешівський, Замостівський, Холмський. Від Сідлецької губернії відійшли повіти з українським населенням: Володавський, Більський і Костянтинівський, всього 8 повітів.

При утворенні в 1912 р. Холмської губернії українське православне населення складало 85% усього населення губернії (православна віра на Холмщині і Підляшші була і є найпевнішою ознакою української національності), і жило по селах та займалося хліборобством. І тільки 15% припадало на євреїв та поляків, що жили виключно по містечках і займалися торгівлею і ремеслом.

До виникнення Польської держави в результаті світової війни 1914 р. українське населення пронесло через тисячоліття свою рідну мову, свої рідні звичаї, свою православну віру, незважаючи на всі заходи польської держави до сполячення і католичення українського народу, як шляхом різних уній так і примусовими заходами, і тільки в останнє двадцятиліття в новій Польській Державі частина українського населення не видержала нападу польської держави і здалася на ополячення і окатоличення. Але ще й тепер є цілі села, де немає католиків і де ніхто не вживає польської мови (Бубен Старий, Воскресничі, Кийовець).

Всю війну на Холмщині і Підляшші чекало приходу Червоної Армії з нетерпінням, покладаючи на неї всю надію, що нарешті за її допомогою воно позбавиться віковічної боротьби і отримає можливість жити вільно і розвиватись культурно вкупі зі своїм рідним українським народом в межах своєї давньої батьківщини. Як же воно почувало себе в ті часи, як Холмщина входила до складу Російської імперії і як же тепер отримала таку можливість Закарпатська Україна.

Але вже перше появлення Червоної Армії принесло нам гірке розчарування: політпрацівники і офіцери Червоної Армії стали потішати нас польською демократичною державою, незалежною, сильною, а наші заяви, що ми не поляки і що ми хочемо прилучення до України приймалися з підозрінням (розмови з офіцерами військової частини, що проходила через село Воскресничі Більського повіту на Підляшші). Наступні події ще більше нас розчарували (проведення границі по лінії Керзона), що викликало перенесення в деяких місцях границі назад на схід від границі 1939 р., а переселення основного населення, українців, зі своєї рідної української споконвіку землі вглиб України, майже дорешта зруйнувало наші надії на справедливе розв'язання нашого болючого питання. Частина населення переселилася, але решта тверді в своїй надії, переконані в тім, що наша рідна справа Холмщини і Підляшшя мусить бути справедливо розрішена, тобто вони мусять бути прилучені до своєї матері-України, залишилися на місці і чекають того справедливого рішення.

Безприкладний крок Чехословацького уряду окрилює надії українського народу Холмщини і Підляшшя і дає певність, що новоутворений польський уряд національної єдності піде за прикладом Чехословацького уряду.

Я піднімаю голос за приєднання Холмщини і Підляшшя – споконвічної української землі до рідної матері, до Української РСР, закликаю холмчан і підляшан заявити через редакцію газети „Радянська Україна" про своє бажання щодо нашої Батьківщини.

Народний учитель,
уродженець с. Гнійно
Більського повіту на Підляшші
Василюк Віктор Лукич.

с. Петрівка Коценківського району Одеської області.
Веттехнікум.

В архів. 26. 07. 1945 р.

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1789, арк. 1–4.

№ 184

Інформація секретаря Львівського обкому КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про політичні настрої поляків у Львівській області

29 липня 1945 р.

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. Н. С. Хрущеву

Информация
о настроении польских националистов
в Львовской области.

Настроения польских националистов сводятся к недовольству Советской властью и вновь сформированным польским правительством, а также в распространении антисоветских провокационно-клеветнических слухов.

Так, преподаватель архитектуры Политехнического института Сичка И. в письме к инженеру Кенер Роману в гор. Янги-Юль Узбекской ССР, пишет: 23/VI-1945 г. „... Дорогой Ромко. Что касается Польши, должны Вы знать, что Перемышль расположен на той стороне, тщательно охраняемой границей. Там с некоторыми изменениями происходит то же, что у нас в 1939-1940 гг. Вся работа направлена на присоединение к большой Советской Родине – оккупация продолжается..." „... Вся работа направлена на репатриацию, или как у нас говорят, выезд на Запад не прекращается, принуждений нет, выехали в первую очередь лучшие по-

ляки-евреи, занимая там руководящие посты, кроме того те, которые имели там кого-либо из родных и друзей, которые желали замести следы за собой и ловить рыбу в мутной воде...". Львов опустел, центр города занимают русские – улицы пустые. Под вечер движение прекращается, все чувствуют себя более уверенно у себя дома... Во всех отношениях люди чувствуют себя неуверенно. Вложений никаких не делают, даже не очищают развалин. Денег нет, например, я не получила аванс на зарплату за этот месяц. В Политехническом институте много русских преподавателей..."

Здон Мария, проживающая в городе Львове, к родственнице – Тендей Кристине в Николаевскую область, Варваровский район, пишет:

„6/VII-45 г. ... Наплывает вопрос на уста, с чем ехать и на что остаться, что будем делать там и что с нами будет здесь. Везде безнадежно, ситуация ужасная. Очевидно, должны будем выехать. Ждем еще на последние 50 (как говорят здесь) ... Ясенька сдает экзамен, все идет хорошо, только русский язык, но не удивляйся, она его ненавидит ... Вчера мы ходили на митинг, москали говорят, что Закарпатская Украина должна принадлежать им и в честь этого собрали нас здесь мучить на митингах. Представь себе, девять дней перед выборами были все после работы на митингах. Мы уже говорили, чтобы не выпускали с работы и поделали здесь лагеря на территории фабрики. Война окончена, и мы должны работать от 8 до 5 часов вечера, а нас часто задерживают до 8 часов. Но знаю, что наши мучения есть мизерные против ваших. Москали говорят, что поляки должны выехать в Польшу. Из России и из Германии должны возвратить всех, но нескоро. Кто здесь работает, то его заставляют так работать, как вола. Поляки из Германии не хотят возвращаться на отчизну, ибо Польша уже не Польша, а Советская Польша. Они, конечно, правы: временное правительство осталось, только над ним есть Миколайчик. Над каждым членом правительства есть высший начальник, но Миколайчик... И остались те же самые сапоги, только с новой халявой. Но все же в Польше свободнее, как здесь...".

В другом письме эта же Здон Мария пишет:

„...В последнее время у нас как-то спокойно. Может быть перед бурей. Советуют нам вооружиться терпением (но не они). Есть много таких, которые давно уже погублены. Мы всегда верим в светлое Завтра. Ибо это ведь невозможно, чтобы солнце нам утром не засияло. Только иногда мне кажется, что ночь очень длинна, слишком длинна. Люди массами уезжают на Запад, зачем и на что. Крыся. Не могу тебе писать обо всем, ибо бумаги не хватит..."

Детбийко Иоанна Юзефовна, проживающая в городе Львове, в письме Червинской Елене Юзефовне в г. Семипалатинск, Каз. ССР, пишет:

18/VI-45 г. „... Здесь чувствуется напряжение. Говорят, что опять будет война с Советским Союзом. Весь мир требует, чтобы не осталось так, как есть..."

Крестьянка села Домажир Ивано-Франковского района Параняк Екатерина в город Ровно, УСВ, Местопоезд 809 Параняк Григорию пишет:

3/VII „... Было собрание, на котором сказали, что поляки, зарегистрировавшиеся на Запад должны выехать, а которые нет, должны здесь

записаться, сказали, что церкви и костелы должны быть конфискованы, только будут православные церкви. Военные гонят тысячами скот из Германии в Москву, вывозят целыми эшелонами оборудование, день и ночь едут груженные машины. Все села заполнены машинами. Но девушки и женщины должны прятаться, ибо, они — шофера ведут себя кошмарно, насилуют женщин и не смотрят на возраст. Что мы здесь переживаем, один бог знает..."

Бакун Анна села Грабова Бусского района своему мужу Бакун Иосифу на полевую почту 38246, пишет:

„3/VII-45 г. „... Не удивляйся, что так пишу, но здесь не удивительно лишиться ума. Все выехали в Польшу, а я осталась на гибель с детьми. Лучше умереть с голоду, чем погибать, как здесь люди гибнут. Позавчера погибло пять семей, даже власти не знают. Эти трупы лежат все, их разъедают мухи. Если тебя демобилизуют, то оставайся там и заберешь меня, если буду жива..."

На месте принимаются меры по разоблачению подобных слухов и раскрытию польских националистических организаций, являющихся источником их.

Секретарь Львовского обкома КП(б)У
И. Грушецкий

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1630, арк. 16-19.

№ 185

Угода між урядами Української РСР і Польщі щодо продовження терміну переселення українців з Польщі і поляків з УРСР

31 липня 1945 р.

П р о т о к о л
О продлении срока эвакуации
украинского и польского населения

По соглашению между Председателем Совнаркома Украинской ССР тов. Хрущевым Н. С. и Премьер-министром Польского Временного Правительства Национального Единства г. Осубка-Моравским, срок эвакуации украинского населения с территории Польской Республики и польского населения с территории Украинской ССР продлен до 1 ноября 1945 г.

31 июля 1945 г.

ЦДАВОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1746, арк. 21.

№ 186

Інструкція командування УПА і проводу ОУН щодо діяльності повстанських загонів Закерзоння у зв'язку з примусовим виселенням українців
Липень 1945 р.

Перевод с украинского

Доверенно!
Нельзя переписывать!
После использования уничтожать!

Временная инструкция
Отношение к событиям, которые могут произойти в ближайшее время в нашей местности.

I. Фактическое положение: Один год новой большевистской оккупации, тяжелый натиск на нас со всех сторон, жестокие условия борьбы. Большим героическим усилием организации, всего народа удержано до сих пор наше положение, удержано даже положение почти полной нашей власти на широких территориях. Исторические факты и исторические успехи. Правильность, правда и справедливость нашего дела.

II. Выселение. Наступление на наше полное уничтожение. Сопротивление, активная оборона. В результате, до сих пор, не считая малых потерь – полный успех.

III. Если бы поляки и большевики возобновили еще раз террористическое выселение, нужно всеми силами удержать его. Нужно подготовить население к твердому сопротивлению. Никто пусть не выезжает, если б даже делали это принудительно, если бы забирали скот и сжигали имущество. Главное – уберечь население от уничтожения и вывоза. Материальные потери, как бы велики не были, со временем поправятся. Подготовить все население уже сейчас.

IV. Если выселение пройдет, нужно считаться с тем, что оккупационнные польско-большевистские власти будут стараться расширить на эти украинские местности свою администрацию, войско, милицию, контингенты и т. д.

Наше положение таково: хозяином на украинской земле должен быть украинский народ, вместе с меньшинствами, там, где они живут между украинцами. Это, однако, будет возможно только после развала СССР и создания УССР. В настоящей стадии нужно считаться с расширением польско-большевистских оккупационных властей на нашу территорию и нужно вовремя соответственно к этому подготовиться. Наша тактика по отношению к этому должна быть такой, чтобы удержать продолжительное время и в широких размерах нашу власть и влияние на всю жизнь украинской территории, а с другой стороны тактика должна быть такой, чтобы не причиняла больших репрессий, в особенности населению. Опасность предстоящего принудительного выселения должны иметь ввиду, постоянно расценивая нашу тактику, решая, что и как должны в данный

момент делать. Беря во внимание эти моменты, определяем наше отношение к одиноким конкретным проблемам, которые в связи с этим определяются так:

1. Декларация гражданства и подданства: если будет необходимость подписывания декларации подданства к польскому государству, или выселения тех, которые не подпишут, все украинское население, которое живет на легальном положении может подписать декларацию подданства к польскому государству, поскольку декларация может быть так издана, что своим содержанием будет означать фактически что-то другое, нужно будет занять к ней отношение после ее появления.

2. Регистрация: поскольку возникает принуждение и необходимость регистрации населения – члены воинских частей (войсковые отряды, боевики) и проводной актив и все, кому угрожает арест, не регистрируются. Со всей молодежи, часть тех, которых потихоньку можно также не регистрировать, чтобы избежать мобилизации в армию. Где возможно – приписывать молодежи большие и меньшие лета. Устранить вовремя все метрики, списки и т. п.

3. Армия: все призванные, которые живут на легальном положении, могут идти. Получить там военные знания, добиваться хорошего отношения к себе. Лучших идейных элементов польского окружения, расширять при случае нашу идею „свобода народам и человеку", свободных, независимых и национальных государств, общего освободительного фронта всех порабощенных народов и т. д. Поскольку угрожала бы переброска мобилизованных на фронт, на пушечное мясо, тогда молодежь должна стараться всеми силами остаться на родных землях.

4. Администрация: старые честные граждане, не скомпрометированные внешне, могут в случае нужды занимать должности солтысов (старост), вуйтов, членов общинных советов и т. п. Их обязанность: не выслуживаться польско-большевистской власти, но работать на пользу украинского и польского местного населения, помогая во всех его нуждах. Не вмешиваться в другие дела, отказываться от произношения политических деклараций и т. п. Стоять на том, что политикой не занимаются, а только служат жизненным нуждам населения.

5. Милиция. В некоторых случаях украинцы, честные, ничем не скомпрометированные, могут работать даже в милиции. В милиции не имеют права служить для разведки и терроризации населения, но должны использовать свое положение для защиты и помощи населению как украинскому, так и польскому. Выслужников польско-большевистской власти, которые будут действовать или против украинцев или против поляков, будем считать и наказывать как изменников. К участию в милиции относиться очень осторожно. Помнить, что это один из способов набирания агентов и что милиционеров часто арестовывают. Но в отдельных случаях участие в милиции нужно допустить.

6. Контингент и налоги: необходимое количество этих тяжестей, которых не удается избежать, все население должно платить.

7. Хозяйственная жизнь: нужно открывать частные магазины и другие предприятия (лицам внешне не скомпрометированным и которым не угрожает опасность). Частный характер торговли не должен сделать из

нее характер собирания имущества одиноким людям. Но должен исполнять функцию здоровья и хозяйственной силы национального организма. Кооперативные формы в настоящих условиях для нас не нужны.

8. Школы: немедленно после окончания необходимых работ в поле нужно создать везде сетку школ. Учителей и руководителей нужно заставить к этому обязательно.

9. Выборы: нужно развеять какие-нибудь надежды, что выборы принесут полякам или тем более украинцам принципиальные изменения. Это будет только еще одна комедия, еще одна („цуд на урнон") (чудо для насмешек). Наша судьба решится в освободительной борьбе, революционным сдвигом украинского народа.

Поляки должны бороться собственными силами. Конкретное отношение к выборам будет дано.

V. Нашу организацию, политическую и военную работу будем продолжать с полной интенсивностью, но более законспирированно, в глубоком подполье.

Постой, июль 1945 г.

Слава Украине!

Переводил переводчик Набока
18.9.45 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 88–90; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 162–164.

№ 187

Доповідна записка начальника відділу Раднаркому УРСР секретарю ЦК КП(б)У про становище українців, виселених з Польщі у Дніпропетровську область

Липень 1945 р.

Секретарю ЦК КП(б)У
Товарищу Коротченко Д. С.

О расселении и хозяйственном устройстве эвакуированного с территории Польши украинского населения в Днепропетровской области.

Расселение и хозяйственное устройство украинского населения, эвакуированного из Польши в область, возложены на группу по расселению при исполкоме облсовета депутатов трудящихся.

Группа состоит из 3-х человек и в основном занимается распределением эшелонов с эвакуированными по районам и составлением отчетности.

Несмотря на то, что почти все эвакуированные принимаются и устраиваются в колхозах, областной земельный отдел, как организация наиболее связанная с колхозами стоит в стороне от участия в их хозяйственном устройстве.

Исполкомом облсовета и обкомом КП(б)У за время с начала прибытия переселенцев дано ряд указаний исполкомам райсоветов и райкомам КП(б)У о порядке приема и оказания помощи эвакуированным, с целью облегчения их хозяйственного устройства. Однако, контроль выполнения указаний исполкома облсовета и обкома КП(б)У специальными проверками не проводился.

Выезды в районы и колхозы с целью оказания помощи в хозяйственном устройстве переселенцев производились редко и главным образом для разбора заявлений и ознакомления с переселенцами.

Установлено также, что со стороны некоторых исполкомов райсоветов и райкомов КП(б)У мало уделялось внимания хозяйственному устройству переселенцев.

Так: в Широковском районе ни разу не было проверено как живут и устраиваются переселенцы, в Солонянском и Криворожском районах нет ответственных работников за их хозяйственное устройство.

Работа по хозяйственному устройству переселенцев осуществлялась периодически общими указаниями сельсоветам и колхозам, без проверки выполнения этих указаний на местах.

Основная тяжесть работы по хозяйственному устройству переселенцев и политмассовой работы среди них лежит на сельсоветах и колхозах, которые в свою очередь нуждаются в постоянной помощи со стороны районных организаций.

Произведенной проверкой установлено: что в ряде районов области хоз-устройство переселенцев в колхозах происходит неудовлетворительно и значительно отстает от приема их в колхозы.

Так, в 11 обследованных районах:

расселено	2893 семейства
принято в колхозы	2380 хозяйств
наделено усадьбами	1429 хозяйств

Остальным хозяйствам наделены участки земли под временные огороды, которые в сведениях в СНК УССР показаны как приусадебные участки.

В частности в Котовском районе из прибывших 193 семейств, усадьбы получили 78 семейств.

В Павлоградском районе все прибывшие 139 семейств вступили в колхозы, однако, усадьбы получили 60 семейств, тоже имеет место и в других районах.

Зав. Котовским райЗО тов. Иванченко объясняет затягивание хозяйственного устройства переселенцев отсутствием в колхозах района фондов приусадебных земель, хотя со стороны облсовета депутатов трудящихся было дано указание нарезать приусадебные участки из полевых земель, с последующим оформлением перевода их в приусадебные земли.

Некоторыми колхозами временные огороды переселенцам-колхозникам выделены в степи.

Колхозники – переселенцы колхоза им. Энгельса Чкаловского района Чилей И. В., Косенец С. А. и другие жалуются на то, что несмотря на их неоднократные просьбы вместо усадьб им нарезаны временные огороды в неудобном месте, на горе в двух километрах от села.

Тоже переселенцы-колхозники Пелипчук Ф., Данищук Ф. и Жук А. из колхоза им. Первого мая Павлоградского района жалуются на то, что им вместо усадьб отвели огороды в 7-ми км от села. На указанную жалобу (от 26/V-45 г.) в группе по расселению при исполкоме облсовета не реагировали.

По данным 11-ти районов переселенцам-колхозникам предоставлено всего 187 отдельных домов, которые однако за переселенцами не закреплены. Часть из них предоставлена переселенцам во временное пользование (в Щорском районе временно предоставлены конторы колхозов и др. общественные здания).

Подготовка к строительству и строительство отдельных домов для переселенцев по указанным 11-ти районам проводится недостаточно.

Начато строительство для переселенцев всего 129 домов.

На этом основании можно утверждать, что наиболее благоприятное время между посевной и уборочной для подготовки местных строительных материалов и строительства отдельных домов упущено. Колхозные строительные бригады в этот период – главным образом занимались восстановлением хозяйственных строений колхозов, разрушенных во время немецкой оккупации.

Некоторые районы несерьезно отнеслись к организации строительства домов для переселенцев, так например:

в Синельниковский район прибыло . . . . . 367 семейств
всего запланировано по району построить жилых домов 610
в т. ч. для переселенцев 41

В Котовском районе вовсе не планировали строительство домов для переселенцев.

Слабо также используется в районах инициатива самих переселенцев.

Переселенцы-колхозники из колхоза „Новый свет" Александровского сельсовета Солонянского района жалуются, что они не строятся по той причине, что не умеют из глины строить дома, а колхоз им не помогает.

Тоже гр-н Войтович А. С. из колхоза „Заря" Миновского с/совета Котовского района (председатель колхоза Тютюник И.) жалуется на то, что он и другие переселенцы, проживающие в этом колхозе, уже приготовили себе глину на дома, хотели бы в этом году построиться, но сами они лепить стен не умеют, а колхоз им помощи не оказывает. „Мне важно, говорит гр. Войтович, вывести стены, а все остальное я сам сделаю".

Переселенцы-колхозники Иванюк Ф., Данилюк В. из колхоза „Перемога" и Гурич Н. из колхоза „Коминтер" Перещепинского района пришли в облсовет за разрешением строиться, причем гр-н Гурич Н. уже построил на своей усадьбе сарай и приступает к строительству дома. Указанные колхозники просят при первой возможности оказать помощь им лесоматериалом.

В области имеется свыше 20-ти бывших немецких и еврейских колоний, однако точных сведений о их количестве и состоянии нет.

Вопрос об использовании бывших немецких колоний для расселения переселенцев не изучался.

Некоторые из бывших немецких колоний сожжены и никем не используются (Днепропетровский пригородный район), другие используются временно под подсобные хозяйства воинских частей (Щорский район) транспорта, РПС и другие (Апостоловский район, Днепропетровский пригородный). Остальная часть заселена как местными колхозниками, так и разными гражданами, прибывшими из других областей во время немецкой оккупации.

По полученным данным из 5-ти районов, в которых насчитывается 15 бывших немецких и еврейских колоний размещено всего 94 семьи переселенцев, которым предоставлено 29 домов.

В колхозе им. Кошевого Межевского района (бывшая немецкая колония) около 20-ти домов заняты во время немецкой оккупации гражданами не имевшими на то никакого права, которые и до последнего времени не выселены. В связи с тем, что дома эти не имеют постоянных хозяев, не ремонтируются, текут и продолжают разрушаться. Между тем, 16 семейств переселенцев проживающих в этом колхозе, размещены по уплотнению в домах старых колхозников.

В области существует мнение, что в нынешнем году (Бугаенко, Санзин, Коваленко) невозможно будет предоставить всем переселенцам отдельные дома.

Однако, не все переселенцы на следующую зиму удовлетворительно устроены по уплотнению во вторых половинах хат у колхозников. Вопрос отдельных хат, является наиболее острым вопросом для переселенцев.

Некоторые переселенцы не уживаются с местными колхозниками, а эти последние требуют с них плату или стараются от них избавиться.

Во многих колхозах переселенцы прежде всего жалуются на то, что им нет где держать свиней и кур, которые все еще находятся в клетках. На чужой двор они не смеют их выпускать, т. к. на этой почве возникает наибольше недоразумений.

Переселенцы-колхозники из колхоза „Хлебороб" Солонянского района Клепон Н., Левицкий и др. жалуются на то, что их коров выгоняют из сарая, кур гонят со двора, а председатель с/совета и председатель колхоза мер не принимают.

Переселенцы-колхозники из колхоза им. Сталина Личковского с/совета Котовского района Ярош, Свица П. и др. рады своему переезду на Украину, т. к. это спасло им жизнь. Они хорошо работают в колхозе и довольны своей работой. Единственная их просьба скорее получить отдельные дома, т. к. они вынуждены ютиться в тесноте и не могут завести свое мелкое домашнее хозяйство.

Переселенцы Марчук И., Марчук М. и др. из колхоза „Червоный жовтень" Екатериновского с/совета Синельниковского района воздерживаются от вступления в колхоз по той причине, что они не видят перспектив получить отдельные дома, т. к. приусадебных участков им еще не нарезали. По этой причине они хотели бы переселиться в другие места

западных областей, т. к. их знакомые им пишут, что уже получили отдельные дома и о них хорошо заботятся.

Переселенцы Пастернак А. Я., проживающий в Варваровском с/совете, Яконюк М. и Наумюк Л. Ф., проживающие в Юрьевском с/совете Юрьевского района в колхоз еще не вступили, усадьб не имеют и проживают вместе с семьями старых колхозников в очень тесных жилищных условиях. Имущество гр-на Яконюк М. И., Наумюк Л. Ф. находится под открытым небом.

Семья Король Анны из колхоза им. Шевченка Адамовского с/совета Щорского района проживает в одной комнате с хозяйкой, которая старается ее выжить.

Гражданка Жук Мария, работающая в швейной мастерской легпрома г. Пятихатки, нанимает частную квартиру и платит 200 рублей в месяц.

Переселенца-колхозника Прихода Сергея, проживающего в колхозе им. Фрунзе Славгородского с/совета Синельниковского района хозяйка выгнала из квартиры, и ему пришлось самостоятельно искать себе квартиру.

В том же колхозе гр-н Петрай Ф. И. с семьей в пять человек проживает в маленькой тесной кухне.

Семья колхозника, переселенца Горощук Ивана, состоящая из 8-ми человек (Николаевский с/совет, Широковский р-н, колхоз Коминтерн), живет в тяжелых жилищных условиях, комната с одним окном, требует ремонта, печь не исправна и др. Переселенец Дроздов Николай, проживающий в колхозе Коминтерн совсем не имеет квартиры, живет в конюшне.

Еще меньше оказывается внимание переселенцам, устроившимся на работу вне колхозов – в разных организациях и предприятиях. По неполным данным по 11-ти обследованным районам выявлено таких 117 семейств, однако, об их устройстве нет никаких сведений.

В ряде районов области местное колхозное население не привлекается к участию в хозяйственном устройстве переселенцев. В некоторых колхозах имеет место бездушное, грубое отношение к переселенцам и их нуждам, не только со стороны местных колхозников, а также со стороны с/советов и колхозов.

В колхозе „Хлебороб" Солонянского района некоторые местные колхозники ругают переселенцев и говорят: „Чорт Вас сюда принес, цыгане, поляки", – не отстает от них и председатель колхоза тов. Ицко. Он заявил: „Вы нам не нужны, нам нужны Ваши лошади, Вас сюда никто не звал и никто Вас не будет защищать".

В колхозе им. Фрунзе, Славгородского с/совета, Синельниковского района прибыло 33 семейства, но только 13 из них получили приусадебные участки, пять семейств отказались от получения индивидуальных огородов, по причине отсутствия семян.

Переселенцы-колхозники Мазур Николай, Левчук Николай и другие на собрании переселенцев прежде всего жаловались на грубое отношение со стороны председателей колхоза и с/совета, на то что к ним никто не заходит и не интересуется их жизнью. Председатель колхоза им. Фрунзе тов. Тищенко, молодой, весьма несерьезный человек, не культурно обходится с переселенцами, не интересуется их нуждами. Переселенцы сразу после приезда вступили в колхоз и обобществили своих лошадей.

Несмотря на их неоднократные просьбы, им ни разу не дали лошадей привезти соломы на топливо.

На замечание колхозников, что за лошадьми плохо ухаживают, не своевременно поят и кормят, председатель колхоза тов. Тищенко заявил: „Лошади не Ваши, а колхозные и Вы за них не беспокойтесь". Бригадир колхоза тов. Ярополов заявил переселенцу Мазуру Н., „что он его жену веревкой за шею потянет на работу". Председатель с/совета тов. Шевченко на одном из собраний переселенцев заявил: „Чтоб я Вас ни одного в церкви не видел". Некоторые местные колхозники также не отстают от их руководителей.

Женщины-переселенцы жалуются, что их без причин ругают „матом". За защиту своего огорода от потравы на гр-ку Леуш набросились с криком: „Польские буржуи, приехали на нашу землю порядок устанавливать", – и угрожали ей тюрьмой.

В колхозе „Днепрельстан" Котовского р-на председатель колхоза тов. Кибец заявил переселенцам, „что они ему не нужны, а нужны только их лошади". Председатель Личковского с/совета тов. Потапенко заявила семье переселенца Савца Василия, что о них заботиться не будут, т. к. они прибыли сюда не по плану. Некоторые местные колхозники и в этом с/совете называют переселенцев поляками и лодырями.

Переселенцы колхоза им. Энгельса Чкаловского р-на Чилей, Захарчук и другие жалуются на то, что когда они обратились к председателю колхоза тов. Ищенко с просьбой дать им лошадь съездить на мельницу смолоть муку, последняя заявила: „Не смей говорить, что это твоя лошадь, а то судить будем".

Плохо и Чкаловский исполком райсовета заботится о переселенцах. На станции Чертомлык сидит 11 семейств переселенцев в течение 2-х недель, а председатель исполкома райсовета тов. Барков не смог определить их в колхоз для поселения и организовать им помощь в переезде. По заявлению этих переселенцев их не принимают в колхоз потому, что у них только 2 лошади.

В колхозе „Перемога" Солонянского р-на проживают 2 семьи переселенцев – бедноты, которые с собой ничего не привезли и ничего не имеют. Когда они обратились к председателю колхоза за помощью последний заявил: „Я Вам дам, еще мне нахлебники".

В районах: Криничанском, Щорском, Солонянском и др. – размещены переселенцы, эвакуированные с южных районов Польши, которые наиболее пострадали от военных действий. В Щорском р-не проживает около 330 семейств, прибывших из Красненского уезда, без всяких средств к существованию. Указанные переселенцы не имеют на руках ни описи имущества, ни актов-накладных на сданные сельхозпродукты, т. к. все у них было уничтожено немцами.

Сразу после прибытия эти переселенцы вступили в колхоз и добросовестно относятся к работе. В Адамовском с/совете Щорского р-на приемом и отношением к ним местного населения переселенцы довольны, руководители колхозов и местные колхозники отнеслись к прибывшим сочувственно, и по инициативе последних было собрано для переселенцев масло, сухофрукты, яйца, а также вещи домашнего обихода: круж-

ки, миски и др. Некоторые колхозники и до последнего времени помогают переселенцам.

175 семействам по 20-ти колхозам района выдано в порядке помощи без зачета трудодней: муки 7,2 тонны, зерна 4,2 тонны, картофеля 19,2 тонн, масла 488 кг, круп 820 кг и проч.

Существенную помощь продуктами питания переселенцам оказал колхоз „Коммунар Украины" Ново-Александровского с/совета Криничанского р-на, который выдал в выде помощи свыше 3,5 тонн пшеницы, 2,5 тонны картофеля, 60 кг масла, соль, овощи и др. продукты.

Однако, переселенцы крайне нуждаются в одежде, обуви и в вещах домашнего обихода: в ведрах, мисках, разной посуде и мебели. Переселенцы Дынь И. П., доктор С. из колхоза „Червоный Базувлук" Янкович П. И., Фрич И. О. и др. из колхоза „Степовик" Адамовского с/совета, Шорского р-на кроме кучи соломы в комнате на полу, на которой спит вся семья – ничего не имеют. В связи с отсутствием одежды, белья и мыла имеется завшивленность, в таком же положении находятся и другие переселенцы, проживающие в этом районе. На собрании переселенцев в колхозе „Зеленый Лан" переселенцы просят о помощи им одеждой, обувью, бельем, предметами домашнего обихода и продуктами питания, т. к. колхоз за последнее время оказывает помощь только хлебом по 0,5 кг на основного колхозника и по 0, 250 грамм на иждивенца.

На мое предложение о необходимости оказать помощь этим переселенцам в приобретении хотя бы вещей домашнего обихода и мебели, которые можно завезти через систему Потребкооперации, первый заместитель председателя исполкома облсовета депутатов трудящихся тов. Манзюк заявил: „Няньками мы им быть не можем, пусть себе покупают".

В районах: Межевском, Котовском, Верхне-Днепровском, Криничанском и Синельниковском – переселенцам вручены обязательства по обязательным государственным поставкам продуктов животноводства. В некоторых колхозах те из переселенцев, которые меют коров начинают сдавать молоко, что касается мяса, то все они и особенно не имеющие скота просили освободить их от мясопоставок до их хозяйственного устройства.

Гр-н Мазур, проживающий в Екатериновке Синельниковского р-на, прибыл в УССР в мае 1945 года. Вскоре после прибытия ему были вручены обязательства на поставку продуктов животноводства за 1945 год. Гр-н Мазур отказался от выполнения поставок по той причине, что за время по май м-ц он уплатил поставки в Польше и не был в УССР. После этого Райуполнаркомзаг описал у гр. Мазура М. корову и свинью на предмет изъятия. После моего запроса Облуполнаркомзагом факт был проверен и подтвердился. Дано указание опись снять и изъятие скота у гр-на Мазура не производить.

На 10/VII-45 г. данным Облуполнаркомзага переселенцам причитается получить взамен сданных ими в Польше по актам-накладным:

зерна	2,7 тонн
картофеля	2452,2 тонн

Некоторые переселенцы, ссылаясь на задолженность по картофелю, заявляют, что пусть им районный Уполнаркомзаг возвратит картофель, который они продадут и внесут налог.

В ряде районов недостаточно проводится политмассовая работа среди переселенцев. В Широковском р-не нет ответственных работников за проведение политмассовой работы, в Юрьевском р-не переселенцев не ознакомили с уставом сельхозартели. Переселенцы-колхозники слабо выдвигаются на руководящую колхозную работу в качестве членов правлений, бригадиров и др. В Солонянском р-не никто из переселенцев не выдвинут на руководящую работу. Между тем, подавляющее большинство переселенцев, принятых и непринятых в колхозы, работают в колхозах и к работе относятся добросовестно.

При приеме в колхозы не везде в районах соблюдается торжественность и порядок, установленный уставом с/х артели. В колхозе им. Куйбышева (председатель тов. Буклаенко) и в колхозе „Парижская Коммуна" (председатель тов. Василенко) Павлоградского района переселенцы приняты в колхоз только на заседании правления. На общем собрании колхозников вопрос о их приеме не рассматривался.

Обобществленное переселенцами-колхозниками имущество в колхозах им. Куйбышева и имени Молотова того же района не оценено и на личный счет новых колхозников не занесено. На это жалуются тоже переселенцы-колхозники из колхоза „Победа" Апостоловского р-на.

Переселенец Матюх А. из колхоза им. Сталина Личковского с/совета, Котовского р-на привез с собой красивую лошадь и после вступления в колхоз обобществил ее. Но так как с любимой лошадью ему было трудно расставаться, он после работы приходил на колхозную конюшню, смотрел как за ней ухаживают и ласкал ее. Председатель исполкома райсовета тов. Танчик увидел эту лошадь и обменял ее в колхозе для исполкома, что огорчило гр. Матюх. Его примеру последовал и зав. Райзо тов. Иванченко. В беседе со мной гр-н Матюх заявил, что он работает в колхозной кузнице, работой доволен: „Если б скорее дали хату, то меня и палкой никто отсюда не выгонит".

Заготконтора Чкаловского райпотребсоюза купила у переселенцев 2-х лошадей-маток за 26.000 руб. Факт этот известен председателю исполкома райсовета тов. Баркову. Юровский райпромкомбинат принял на работу переселенца Яконюк В. и купил у него лошадь. Имеют место случаи частной покупки и продажи лошадей и в других районах области.

Ссуды на хозяйственное обзаведение переселенцами используются весьма слабо.

Всего спущено лимитов на область в сумме	15 млн. руб.
Использовано переселенцами на 1/VII-45 г.	2,533 руб.

Слабое использование ссуд переселенцы сами объясняют тем, что не начали строиться, поэтому они боятся непроизводительно израсходовать деньги.

По поручению ЦК КП(б)У проверял
Начальник Отдела расселения управления
при СНК УССР по делам эвакуации В. Медына

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1470, арк. 297–310.

№ 188

Лист уповноваженого уряду УРСР Ново-Сончському повітовому старості про беззаконня властей щодо українців

3 серпня 1945 р.

УССР
Главный Уполномоченный Правительства УССР
по делам эвакуации украинского населения
с территории Польши

Уполномоченный по Ново-Сончскому уезду
3 авг. 1945 года
№ 63 А.

Перевод с польского

Гр-ну Уездному Ново-Сончскому Старосте
Копия: Гр-ну Краковскому Воеводе.

В течение 4-х месяцев производится эвакуация украинского населения с территории Ново-Сончского уезда. Эта важная политическая компания, проводимая на основании Соглашения между правительствами УССР и Польши, приближается к концу.

До 1-го августа эвакуировано с территории Ново-Сончского уезда свыше 13 тысяч человек.

Однако, во время нашей работы мы не чувствовали действенной помощи со стороны польской администрации, а в некоторых случаях встречались просто с противодействием органов власти, имеющим целью, хотя и в замаскированной форме срыв эвакуации, срыв исполнения соглашения между правительствами УССР и Польши от 9 сентября 1944 года.

Важной проблемой, связаной с эвакуацией является проблема перевозки подводами. Этот вопрос должен был быть решен при непосредственном участии польской администрации. Однако последняя ограничилась только изданием распоряжения о выделении подвод. На то, что этого распоряжения население, обязаное предоставить подводы, не исполняет, польские власти не реагируют.

В некоторых деревнях местные власти стали на путь задержания вопреки закону имущества, принадлежащего уезжающим крестьянам. Так, например, в деревне Мушинка, уезда Целич, местные власти не позволяют эвакуируемым крестьянам вывозить сено, оставленное в стогах. 30 июля с. г. местные власти при участии польской пограничной стражи арестовали в деревне Мушинка 7 человек эвакуируемых, которые приехали в деревню за сеном. Мобилизованые для вывоза сена польские подводы были отправлены домой. Аналогичные факты имеют место и в других деревнях: Ястрембик, Мохначка, Зекфестов, причем в деревне Ястрембик 2 августа с. г. солтыс избил одного из тех арестованных крестьян, которые приехали в деревню за сеном и отобрал у них две лошади.

Со стороны польских властей по крайней мере не организована охрана уезжающих украинцев, а также их имущества. Результатом этого

являются факты кражи и даже отдельные террористические акты. Так, например, 1-го августа в костер на ст. Н-Сонч брошена граната, в результате взрыва был ранен один человек и три коровы.

Вместо того, чтобы организовать безопасность эвакуируемого населения, польские власти неоднократно ставят вопрос о сдаче эвакуируемыми того небольшого количества оружия, которое они имеют для охраны своего имущества, хотя до настоящего времени не было случаев злоупотребления оружием со стороны эвакуируемых. Система арестов, произведенных в последнее время среди эвакуируемого населения также имеет целью устрашение крестьян и доведение их до отказа от выезда. Следует добавить, что аресты производились без согласования с нами, несмотря на то, что эвакуируемые уже получили советские документы.

Параллельно с вышеизложенным ведется агитация, направленная против эвакуации. В настоящее время в деревнях Флоринка, Богуша, Вавка гмины Гжибов украинским семьям, отказавшимся от эвакуации, выделяются лучшие засеянные участки, оставшиеся от тех, которые выехали.

Аналогичные факты имеют место в деревне Милик гмины Мушино. В гмине Мушино согласно показаний отказавшегося от эвакуации жителя деревни Милик Кнапика, пограничная стража предоставляет бесплатные подводы тем лицам, которые хотят уехать со станции Новый-Сонч домой.

В последнее время на местах возобновилось „уговаривание" лиц, колеблющихся с отъездом к тому, чтобы они остались, при чем занимаются этим офицеры польской пограничной службы в гмине Мушино.

Вышеприведенные факты свидетельствуют о том, что целый ряд должностных лиц не поняли (или не хотят понять) Соглашения от 9-го сентября 1944 года, направленного на удовлетворение интересов как Советского Союза, так и Польской Республики. Эти лица стали на путь саботажа Соглашения, действуя тем самым во вред интересам как Советского Союза, так и Польской Республики.

Как выше было указано, работа по эвакуации в большей части уже окончена, однако в деревнях еще осталась значительная часть украинских семей, которые также надлежит эвакуировать.

В соответствии с Соглашением от 9-го сентября 1944 года считаю необходимым просить господина старосту, кроме устранения вышеуказанных ненормальностей, организовать для нас группу в количестве...* человек из числа представителей демократического блока, которая вместе с нашими представителями закончили бы в кратчайший срок эвакуацию украинского населения, как этого требует Соглашение.

Уполномоченный Правительства УССР
по делам эвакуации по Ново-Сончскому уезду Кукоба

Перевел Стаковецкий

*** Так у тексті**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1465, арк. 48.

№ 189

Інструкція командування УПА повстанцям і підпіллю ОУН у Закерзонні у зв'язку з виселенням українців

4 серпня 1945 р.

Перевод с украинского

Строго секретно! Не утерять!

И н с т р у к ц и я

1. Приготовить народ и организацию к возможному увеличению террора польско-большевистскими органами, которые будут стараться террором принудить нас к выезду. Провести подготовку населения, чтобы ни в коем случае не выезжало, чтобы скрывалось, убегало, сопротивлялось, чтобы не поддавалось, если бы даже сжигали села. Чтобы были приготовлены вовремя убежища, безопасные от огня, спрятано имущество. Приготовить психически, чтобы население ничего не боялось, чтобы знало, что это все пройдет, что лучше все потерять, жить в лесах и полях, пережить горе, чем уйти со своей земли и пропасть в сибирских снегах.

2. Удерживать население, в случае такого натиска, сколько только можно. Поскольку все-таки найдется часть таких, которые не будут выезжать, нужно их обнаружить. Если невозможно им остаться, дать им в полной тайне нужную политическую опеку. К каждой группе отъезжающих назначить несколько инструктированных членов и симпатизирующих. Точно их проинструктировать: они должны так руководить, чтобы группа записалась, если уже едет, в одну из областей центральной или восточной Украины. Не провожать выезжающих как изменников, не вызывать у них отрицательного настроения, чувства отчуждения к тем, которые остаются на фронте борьбы, а наоборот, так руководить, чтобы они повезли в своих сердцах память и дорогой образ проведенной здесь борьбы и разнесли наши мысли в новом окружении. Запретить высланным членам создавать на новых местах организационную сеть. Их обязанность там – духовно-политическая опека над выселенными, изучение местности и врастание в нее и пребывание до времени, когда придет смена обстоятельств и нужно будет повести на местах народ.

3. Подготовить вовремя большие и хорошо обеспеченные всем имуществом склады, независимо от населения, которое могло бы быть выселено. Подготовить связи и схроны уже сейчас (запасные), порученные доверенным личностям из тех, которые останутся (смешанные семьи, в особенности там, где муж латинник или поляк и т. д.). Достать для некоторой категории лиц на время польские документы. Можно допустить (и нужно), чтобы некоторые личности, нам нужные, записались даже как поляки, тогда это не обратит внимания и не вызовет разочарования украинского окружения. В каждом случае, даже на случай общего выселения, должны везде остаться точки сопротивления для нужных нам целей. Об этом нужно вовремя позаботиться и подходящее подготовить в строгой тайне не только перед глазами и ухом агентов НКВД, но также пе-

ред всем населением и орг. сетью, за исключением тех, к которым это относится.

4. Не делать трагедий и паники, если даже выселение наступит. Принимать все удары хладнокровно. Находить в каждой ситуации источник мужества и согревать его лучами наших идей и народа. Было бы трагедией, если бы мы примирились, упали на колени (порван) свою идею и свои цели. Жертвы, понесенные в борьбе за это (порван)... гордость и слава и уверенность, что победа будет все же за нами.

Слава Украине!
Г.
„Постой".
4.8.45 г.

Переводил переводчик Набока

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 87; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 161.

№ 190

Директивна вказівка НКВС СРСР Наркомату внутрішніх справ УРСР з приводу масових епідемічних захворювань спецпереселенців із Західної України

7 серпня 1945 р.

Совершенно секретно

Наркому внутренних дел УССР
генерал-лейтенанту Рясному

Директивное указание

Прошу принять необходимые меры по отправке эшелонов с выселяемыми оуновцами и повстанцами со всеми необходимыми противоэпидемическими мероприятиями, как при погрузке так и в пути следования.

Нарком здравоохранения СССР Митерев в своем письме от 30 июля 1945 года на имя Берии указал, что эшелоны со спецпереселенцами отправленными с Украинской ССР продолжают поступать в восточные области Союза неблагополучными по сыпному тифу.

По всем пути следования от места отправления до станции разгрузки эшелоны не проходят санитарную обработку, спецпереселенцы прибывают завшивленными и вызывают в местах расселения вспышки эпидемических заболеваний.

Эшелон № 47444, отправленный в количестве 32 вагонов со станции Здолбуново не был оборудован нарами. Им на дорогу был выдан сухой

паек: мука, яичный порошок и растительное масло, а приготовления горячей пищи и выпечка хлеба из муки не были обеспечены. Продукты были даны на 20 дней следования, а эшелоны в дороге находились 23 дня.

Заместитель наркома внутренних дел СССР
генерал-полковник Чернышов

7 августа 1945 г.
№ 1/15976

АГИБ МВС Украины. Ф. 15, оп. 1, спр. 55, арк. 86.

№ 191

Договір між СРСР і Польською Республікою про радянсько-польський державний кордон
16 серпня 1945 р.

Президиум Верховного Совета Союза Советских Социалистических Республик и Президент Краевой рады народовой Польской Республики, желая урегулировать вопрос о государственной границе между Союзом ССР и Польшей в духе дружбы и согласия, решили с этой целью закончить настоящий договор и назначили своими уполномоченными:

(следуют фамилии уполномоченных), которые, обменявшись своими полномочиями, найденными в должной форме и в полном порядке, согласились в нижеследующем.

Статья I

Установить согласно решению Крымской конференции государственную границу между Союзом ССР и Польской Республикой вдоль „линии Керзона" с отступлением от нее в пользу Польши в некоторых районах от пяти до восьми километров, согласно прилагаемой карте в масштабе 1:500000, уступив Польше дополнительно:

а) территорию, расположенную к востоку от „линии Керзона" до реки Западный Буг и реки Солокия, к югу от города Крылов с отклонением в пользу Польши максимально на 30 километров;

б) часть территории Беловежской пущи, на участке Немиров-Яловка, расположенной на восток от „линии Керзона", включая Немиров, Гайновку, Беловеж и Яловку, с отклонением в пользу Польши максимально на 17 километров.

Статья 2

В соответствии с указанным в статье первой государственная граница между Союзом ССР и Польской Республикой проходит по следующей линии:

от пункта, расположенного примерно на 0,6 километра юго-западнее истока реки Сан, на северо-восток к истоку реки Сан и далее вниз по середине течения реки Сан до точки, что южнее населенного пункта Солина, далее восточнее Перемышля, западнее Рава-Русская до реки Солокия, отсюда по реке Солокия и реке Западный Буг

на Немиров-Яловка, оставляя на стороне Польши указанную в статье первой часть территории Беловежской Пущи и отсюда до стыка границ Литовской ССР, Польской Республики и Восточной Пруссии, оставляя Гродно на стороне СССР.

Проведение на местности границ, указанных в настоящей статье, будет осуществлено Смешанной советско-польской комиссией с местопребыванием в Варшаве, которая начнет свою работу не позже 15 дней со дня обмена ратификационными грамотами*.

Договором между СССР и Польской Республикой об обмене участками государственных территорий от 15 февраля 1951 г. советско-польская граница частично изменена в районах Дрогобычской и Львовской областей УССР (см. „Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами", вып. XIV. М., 1957, стр. 152-157).

* Смешанная советско-польская комиссия по демаркации государственной границы начала свою работу после прибытия в Варшаву (28 мая 1946 г.) советской делегации. 30 апреля 1947 г. комиссия закончила демаркацию границы между СССР и Польшей. Были подписаны протокол-описание прохождения линии границ, карты и другие документы демаркации. (см. „Известия" №107, 7 мая 1947 г.). 8 июля 1948 г. между СССР и Польшей были заключены Договор о режиме советско-польской государственной границы и Конвенция о порядке урегулирования пограничных конфликтов и инцидентов (см. „Сборник действующих документов, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами", вып. XIV. М., стр. 112-131, 132-152).

Статья 3

Впредь до окончательного решения территориальных вопросов при мирном урегулировании прилегающая к Балтийскому морю часть советско-польской границы, в соответствии с решением Берлинской конференции, будет проходить по линии от пункта на восточном берегу Данцигской бухты, обозначенного на прилагаемой карте, к востоку — севернее Браунсберга-Гольдапа до пункта, где эта линия встречается с пограничной линией, описанной в статье второй настоящего договора.

Статья 4

Настоящий договор подлежит ратификации, которая должна состояться в возможно короткий срок. Договор вступает в силу с момента об-

мена ратификационными грамотами, который будет иметь место в Варшаве.*

Составлен в Москве 16 августа 1945 года в двух экземплярах, каждый на русском и польском языках, причем оба текста имеют одинаковую силу.

*** Обмен ратификационными грамотами состоялся в Варшаве 5 февраля 1946 г.**

Опубл.: Документы и материалы по истории советско-польских отношений. – М., 1974. – Т. 8. – С. 541–543.

№ 192

Полемічна стаття підпільника ОУН з приводу доповіді райуповноваженого уряду УРСР по евакуації, виголошеної на мітингу українського громадянства м. Перемишля

19 серпня 1945 р.

За Українську Самостійну Соборну Державу
Воля поневоленим народам

Тижневі вісті рік 1
19 серпня 1945 р. ч.5

Відповідь тов. Тищенкові
Уповноваженому Уряду УССР по справах переселення
на доповідь, виголошену дня 24.VII–1945 року
на мітингу українського громадянства міста Перемишля

Не дивує нас, що живе і ходить по землі людина, звана тов. Тищенко з породи блюдолизів і зрадників, бо ж таких на світі не бракувало ніколи і не бракує сьогодні, а вже зовсім певно не бракує їх в совєтській країні, де продукція таких типів розвинена справді постахановськи.

Що тов. Тищенко є уповноваженим Уряду УССР для переселенчих справ і що носіть українське прізвище, це також буденне явище в Совєтському Союзі. Але немало дивує нас його безличність, з якою береться він виступати в імени українського народу, горлати нам у вічі про наше „щастя під дбайливою опікою батька Сталіна", про „рай на Україні" (очевидно совєтський), про національні довги українців супроти „соняшної країни рад" і т.п.

З яким лицем стає перед нами цей сталінський вислужник в українській формі з душею московського імперіаліста і думає переконати нас, що більшовицький режим створив нам „рай" на Україні і що він, Тищенко, має непоборне бажання відчинити ще й нам ворота до цього „раю". Його щирі задуми супроти нас ми вміємо відповідно оцінити, як також оцінюємо заплату, яку він одержав би за загнання в більшовицьку катівню усіх українців з-за лінії Керзона.

Одначе сильно перечисляється більшовицький агент, коли думає, що українське населення піде на вудку його брехливої агітації і дасть зловити себе на це, щоб попасти в смачну юшку Сталінові та щоб за це придбати ордена його вірному слузі. Українці, маючі за собою двадцятькількалітню практику, не повірять вже так скоро солодким словам сталінської пропаганди. Не зломить їх так скоро більшовицький терор, якого найкращим відзеркаленням є останні роки окупації. Сьогодні бачимо і добре розуміємо, якими штучками думають „любі товариші" новим одурманюючим підступом заманити нас у свою пастку. Їхні агітатори подають для примани на мітінгах прізвища знаних громадян, які на зазив переселенчої комісії виїхали в УССР і одержали в її західних областях добрі посади та всі засоби (?) для прожитку

Чому не згадує ворожа пропаганда про це, що зайняли вони місця ще свіжо зрошені сльозами прощальної розлуки, чи кров'ю таких же самих переселенців з тою різницею, що їх вивезено туди, звідки вороття майже немає, а куди, врешті, повезуть і цих „незрячих", які дозволили себе обманути.

Куди вивозять з України сотні і тисячі робітників, селян і інтелигентів? Чи не є це тільки продовжений етап в мандрівці на Сибір, Соловки, до ненависних колгоспів, чи до каторжних кональних робіт? Чи ж не знає добре тов. Тищенко, що кусок хліба, дарований на картку десяткові одурманених, які вихваляють та заохочують до переселення, є відірваний від уст соток українських родин, які з весною 1945 року добровільно переселилися, залишаючи за собою згарища рідних хат і трупи найближчих, помордованих польськими бандами, інспированими цією ж переселенчою комісією.

Це все діється під керівництвом найбільш „демократичної держави світу" - СССР. Це все творять ці, які стають облудно в обороні демократії, значить свободи і прав людини.

Чи питав хто українців про їх волю покинути рідний клаптик землі, свої власні пороги й переселитися дути, де виділюватимуть їм скупо кілька зерен жита, де дадуть обідрані сіряки, де з дітей їхніх пороблять яничарів, що гулятимуть під дудку кривавого НКВД?

Чи питали вдову з дробними діточками, якої муж згинув у боротьбі з німецькими наїзниками про її волю іти на далеке заслання?

Куди висилаютть українського інтелігента? Та ж знає він добре, що дістанеться під опіку держави, яка відбере йому право творчої ініціативи, а дасть жівотіння під дбайливим оком НКВД, що вимагати буде максимум зусиль в системі стахановщини, а в заміну дасть переслідування інтелігенції, як природного проводу українського народу.

Яка доля чекає українського робітника? Та ж знає він, що крім скупо виділеного пайка хліба, дістане тюрми і суди за „саботажі", за найменшу похибку, випливаючу навіть з його невміння, а в заміну за власне привітне і захисне житло - одержить години праці „понад норму" в каторжних копальнях, заводах і варстатах, а всього кілька годин спочинку в спільних бараках.

Над ними всіми, мов меч Дамокля, висить марево голоду, вивозів, тюрем і катувань, яке не дасть йому спокою навіть в часі сну.

Чи ж не знав би про це все тов.Тищенко? Чому не подасть він прізвищ цих „добровільно" переселених, що ледве з життям втекли з цього „раю" і оповідають про жахливу дійсність? Чому не наведе листів, які приходять від переселенців? Чому мусить заманювати нас аж цукром ходорівської цукроварні, чи прикладом бідної, безземельної жінки, яка, переселившись, одержала землю, коня (окреме підкреслювання) і „переповнена вдячністю" до СССР, мусить перевозити нещасною шкапиною польську рідню „з усім її майном", аж з-під Москви до Польщі, (це доказ, як ця рідня доробилася під сонцем сталінської конституції, що все майно помістилося на одному возі). Чи ж совітська залізниця аж так перевантажена, що не помістилося ще скромне майно цієї рідні десь у товарному вагоні? А може дійсно так перевантажена запломбірованими вагонами каторжників в дорозі на Сибір і Казахстан?

Співчуваємо теж тов.Тищенкові, що одержав мильні інформації, на основі яких запевняв нас, що переселилося вже „добровільно" майже все українське населення Холмщини, Ярославщини і Сяніччини. Якже це, що уповноважений переселенчої комісії не знає, що населення вищенаведених теренів досі залишається на своїх місцях, а виїхала тільки певна частина, примушена до цього мордами, грабіжжю та підпалами, організованими переселенчою комісією?

Сьогодні шлють вони розпучливі листи, в яких кілька слів говорить про все: „що буде, як з'їмо це, що привезли з собою?" Чого ж тоді можуть сподіватися громадяни міста, які не мають таких запасів харчів, як селяни? Чи на це питання відповість нас тов.Тищенко?

Українське громадянство міста Перемишля заявляє тов.Тищенкові і йому подібним:

Брехливій і запроданій вашій пропаганді не віримо. Знаємо, що усі ці обіцювані „золоті гори" - це обман. Кожний цукерек, простягнутий вашою рукою - це отрута. Ще не було на світі імперіаліста, якій думав би про добро поневоленого народу, а не про воасні користі. На усі підлі заходи ворога відповімо незламною поставою і витреваємо на сторожі родинних вогнищ, свойого життя та життя своїх найближчих, а агітаторові Тищенкові радимо не витрачати марно зусиль, щоб переконати нас, що 2 x 2 = 3. Ми українські робітники, селяни і інтелигенти, не перебували ще так довго під сонцем сталінської конституції, щоб захворіти від його надмірного тепла на удар мізку, тому потрафимо правильно оцінити нашу ситуацію і загрозу для нашого існування.

Не захитають нашої твердої постави безперервні горлання про кінець війни, сталі кордони, договори і т.п., бо знаємо, що це звичайний засіб більшовицьких агентів, щоб заломити нас психічно і запаморочених запроторити у важку, безпросвітню духову і фізичну неволю.

Знаємо, що таку дійсність готує Сталін не тільки нам, українцям, але думає „ущасливити" нею й інші народи світу. Чи підуть вони без протесту, як отара овець, під батогом новітнього імператора, чі виречуться свободі, прав, щоби стати невільниками в одного злочинця і його кривавої кліки, чи дозволять крутити собою безхребетним плазунам, сталінським наємникам, в роді Тищенка?

Напевно ні.

Найкращу відповідь на це дає нам сконсолідована постава майже усіх поневолених Сталіним народів в спільнім і витревалім фронті візвольної боротьби та напружене вижидання цілого світу, щоб завдати рішальний і остаточний удар пятираменній гідрі.

Україна переживає тепер найбільш надійний момент своєї Визвольної Боротьби - але й найважчий.

Витривати не заломитися та встоятись на кожному відтинку боротьби - це наше тверде рішення.

ПРИЯВНИЙ
ЦДАГОУ. Ф.1, оп.23, спр.2974, арк.10-13.

№ 193

Донесення Ново-Сончського повітового старости Краківському воєводському управлінню про примусове виселення українців

20 серпня 1945 р.

Ново-Сончский Уездный староста
N БІ. 7/29/45

Эвакуация украинского населения
к №СП №1(3/10)45

Перевод с польского

Новый Сонч, 20 августа 1945 г.

Доверительно
В Воеводское Управление
(Общественно-политический отдел в Кракове)

По поручению от 11 августа 1945 года №СП №1 (3/10)45 - в связи с упреками относительно поведения местных польских властей в деле эвакуации украинского населения с территории Ново-Сончского уезда, сделанные Уполномоченным Правительства УССР гр-ном Кукоба от 5 августа т. г. №103, 5, представляю следующее:

Поведение Уполномоченного Правительства УССР по делам эвакуации по Ново-Сончскому уезду Кукобы по отношению к польским государственным властям можно характеризовать, как слишком самовольное и одностороннее, а также во многих случаях оскорбительное вследствие его высокомерного отношения к представителям польских государственных властей, не только для личного достоинства представителя правительства в уезде (старосты), но роняющее авторитет Правительства Польской Республики.

Вышеназванный на совещании 14 мая с. г. в своем кабинете в присутствии военного коменданта полковника Нагаткина и его заместителя полковника Ставчанского, шефа уездного Управления безопасности, капитана пограничной стражи советской, районного Представителя Поль-

ского Правительства Досли и моего заместителя, выразился по отношению ко мне, что польские власти проводят своеобразный саботаж, который должен быть устранен силой – раздраженный он бил кулаком стол, говоря: „Не допущу до того, чтобы эвакуация продолжалась бы может быть два года, так как это использовали бы бандеровцы и АКовцы".

22 июля с. г. по его поручению охранники забирали силой подводы с территории гмины Н-Сонч и под их экскортом подводы эти выехали в гмину Пивнична.

24 июля с. г. комендант поста милиции Обыв в Гжибове рапортовал о задержании его охранниками солтыса деревни Селково за то, что не предоставил подвод для вывоза лемковского населения. Об освобождении солтыса обратился к военному коменданту мой заместитель. Военный комендант обратился по телефону к Уполномоченному Кукобе, требуя освобождения солтыса, на что последний ответил повышенным тоном, что солтыс несет ответственность за непредоставление подвод. Военный Комендант на совещании 25 июля с. г. сообщил Кукобе, что не имеет права арестовывать солтысов, так как только польские государственные власти могут за неисполнение распоряжений арестовать подчиненных им людей. В связи с предоставлением вагонов для вывоза лемков, Кукоба в моем кабинете в июле месяце с. г. в присутствии начальника ж. д. станции Н-Сонч, начальника отдела подвижно-торгового настойчиво добивался предоставления вагонов для вывоза лемков и всю ответственность за непредоставление вагонов стремился переложить на польские власти, не учитывая того, что ж. д. имела более важное задание связанное с военными перевозками и особенно, что он вызвал такое большое скопление лемковского населения на ж. д. территории.

На собрании бурмистров и войтов выступал, выражаясь агрессивно по отношению к бурмистрам и войтам в вопросе о подчинении, и грозил не только забиранием подвод при помощи своей охраны и арестами как войтов, так и солтысов.

В связи с занятием дрожек в пользу войска польского для РКУ на основании устава о натуральных военных поставках с марта 1939 года (бюллетень уставов Польской Республики № 30, принадлежащих Криницкому Семену в Злотвинах, гмина Криница, Весь Кукоба, пришел к коменданту РКУ поручику Левковичу, скандалил в кабинете, остро критикуя решения польских властей, как бесправных, Кукоба в это время резко сказал, что на такого рода действия польских властей он будет реагировать.

Поручик Левкович тогда решительно попросил Кукобу из своего кабинета. В конце июня т. г. или в начале июля с. г. в канцелярии руководителя референтуры снабжения и того инженера Марка, разрешая вопрос о выделении продуктов питания делегации УССР, Кукоба взволнованно заявил, что его не касаются такие инструкции воеводского управления и что он требует специальных выдач, а показанная ему в то время инструкция воеводского управления, подписанная вицевоеводой инженером Кулишом, Кукоба...

Одновременно сообщаю, что если говорить о всей совокупности сотрудничества представителя УССР и польским представителем по делам

эвакуации со старостатом, то это сотрудничество не основывается ни на какой согласованности. Делегация украинского правительства по своему собственному разумению истолковывает постановления Соглашения, заключенного между Правительством Польским и Украинским по эвакуации, а именно:

1) По мнению делегации украинец который выразил намерение выехать на Украину, с момента выявления намерения выехать перестает подчиняться всяким правилам, обязывающих польских граждан, а подчиняется только распоряжениям УССР. В связи с этим возникают чрезвычайные трудности во взыскании контингентов с украинцев, которые возбудили ходатайство о выезде на Украину, но еще не получили эвакуационного листа. 30 апреля с. г. солдаты военного санатория изъявши 13 голов скота на основании наряда в деревне Ястрембик гмины Мушина, встретились с противодействием представителя УССР по гмине Кринице, Здруй, Кринице Весь и Тулич Демянке. Хозяйственный офицер военного санатория в Кринице реагировал на сопротивление Демянки решительным образом и скот, несмотря на сопротивление Демянки, забрал. В то время гмина Мушина не была охвачена планом эвакуации лемков, а потому отобрание коров на контингент от украинского населения было вполне обоснованно.

2) Большие трудности возникали в связи с исполнением Соглашения особенно когда шел вопрос о пожарном оборудовании, оборудовании кооперации молочной, школьных зданий, а также церквей. 30 апреля с. г. инспектор воеводской пожарной охраны во время служебной командировки вместе с моим заместителем в Кринице Вси хотел обеспечить пожарное оборудование, но наткнулся на сопротивление Демянки, который утверждал, что пожарное оборудование является собственностью уезжающего лемковского населения. В результате нашего вмешательства это оборудование осталось, но украинцы уезжая, из Криницы Вси, на зло забрали попоны. В селе Богуша гмина Грибув, уезджающее лемковское население при сильной поддержке своих представителей по делам эвакуации, несмотря на наше вмешательство, забрало пожарный насос. На непрерывные наши обращения к Уполномоченному правительства УССР полковнику Кукобе последний не хотел дать конкретных распоряжений о возвращении насоса в Богушу и только в конце концов дал телефонное распоряжение о возврате его через своих делегатов. Несмотря на такое распоряжение, нужно было применить помощь гражданской милиции, которая после нескольких часов розыска в вагонах на станции в Грибове нашла наконец насос, укрытый и замаскированный на самом дне.

3) Что касается церквей, то как будто Соглашение предусматривает, что не подлежат вывозу произведения искусства, предметы, не являющиеся собственностью эвакуированного, однако украинское население забирало в момент отъезда произведения искусства из церквей, колокола и т. п. В соответствии с вышеизложенным 2 июля с. г. после тревожного сообщения о вывозе колокола с латинской надписью из церкви в Кринице Вси, руководитель референтуры культуры и искусства гр-н Зеневич имел на месте разговор с местным украинским представителем по эвакуации с гр-ном Демянко, который обещал повлиять на на-

селение, чтобы колокол остался. Местное население, однако, выступило очень агрессивно, утверждая, что этого колокола, с которым связаны их религиозные чувства, они не отдадут. При обращении к полковнику Кукобе, последний по телефону поручил своему референту Демянко уладить дело по нашему мнению. При этом отмечаю, что полковник Кукоба все время подчеркивает отсутствие законных оснований в требованиях об остановлении произведений искусства в лемковских церквах, не признавая их историческими памятниками и произведениями искусства, а считая их только предметами религиозного культа, приобретенными на средства эвакуируемых. При этом он очень горячо упрекал нас в подведении всего в число памятников и предметов искусства и обещал, что в случае пребывания в Кракове обсудит этот вопрос лично в отделе культуры и искусства. Применительно к вопросу об указанном колоколе в Кринице Вси, то 12 июля с. г. я получил телефонограмму из городского управления в Кринице о вывозе этого колокола на станцию в Новый Сонч. Тотчас же в присутствии уполномоченного польским правительством по делам эвакуации лемков, я обратился через референта культуры и искусства гр-на Зеневича к полковнику Кукобе, которому гр-н Зеневич представил заверенную копию о переводе на русский язык письма Министерства Культуры и Искусства за №900/45 в отдел культуры и искусства воеводского управления в Кракове с правом обоснования наших требований о невывозе предметов искусства и исторических памятников из лемковских церквей. Накануне в разговоре гр-на Зеневича с б. войтом Петриком, лемком, уезжающим в УССР, у которого этот колокол был спрятан, в присутствии гр-на Досли –Уполномоченного Польской Республики по делам эвакуации – гр-н Зеневич заявил от моего имени, что на основании письма воеводства от 4 июля с. г. №1-Д-43/45 по вопросу об охране лемковских церквей, вывозить колокола нельзя. Петрик это заявление принял к сведению. Полковник Кукоба был информирован о разговоре с Петриком и должен был обратиться к уезжающим по этому делу, однако безрезультатно. Полковник Кукоба в дальнейшем стоит на точке зрения, что церковное имущество нельзя подводить под произведения искусства, так как это оскорбляет православную религию. Он должен был уведомить меня об этом соответствующим письмом, но до настоящего времени этого письма я не получил. В результате три колокола из церкви Криница Весь были в конце июля с. г. вывезены.

Как впечатление моих разговоров с полковником Кукобой позволю себе подчеркнуть его отрицательное отношение в деятельности польской администрации, одним из доказательств чего может служить факт его обращения к гр-ну Зеневичу, руководителю референтуры культуры и искусства местного старостата, Районного представителя Польского Правительства по делам гр-н, что он советует ему не так энергично действовать при задержании, оставлении этих колоколов, а то его могут вывезти вместе с колоколами. Что касается гминных школьных зданий, то украинцы выдвигают мысль, что оборудование составляет собственность общины и как может быть ими вывезено. В результате однако вмешательства, как устного, так и письменного прекратились дальнейшие домогательства в этом направлении.

4) Спорным был также вопрос истолкования Соглашения относительно вывозимого имущества, хотя Соглашение предусматривает, что эвакуируемому населению разрешается вывозить предметы обихода весом до 2 тонн, живой инвентарь, а также орудия труда, речь идет о ремесленниках, техниках, врачах и т. п., но следует отметить, что уезжающее население забирало больше двух тонн. На обращении в представительстве было заявлено, что население это имеет право несмотря на то, что Соглашение предусматривает перевозку оборудования только в меру транспортных возможностей и вывозит то, что считается нужным. С этим чрезмерным вывозом имущества украинцами связаны чрезмерное отягощение населения подводами, так как требования шли в направлении, что на каждую уезжающую семью надлежало дать не 2-3 подводы, а 10. Утверждаю, что средние дневные требования на подводы данной общине составляли 200 подвод как высшая цифра и 90 подвод, как низшая на день. Польское население бесплатно предоставляло подводы для вывоза лемковского населения, несмотря на то, что не имело средств продовольствия для содержания возницы и фуража для лошадей.

5) При оценке оставленного имущества представителями УССР не придерживалось оценочных ставок, установленных инструкцией к Соглашению, а оценивала его по своему свободному усмотрению. Польское представительство, вследствии одностороннего отношения и терроризирования, не имело возможности неоднократно реагировать на слишком высокую оценку оставленных объектов и невозможность проведения оценки на месте в данной общине, затрудняло Польскому представительству занять необходимую позицию. Сообщаю, что достаточно частыми были случаи, что после оценки оставленного имущества лемковское население разрушало дома, путем выламывания окон и дверей, а также продавало оставленное имущество, как например с/х инвентарь. Случались также факты, что на территории гмины Тулич, Креница и Мушина эвакуируемое население забирало оборудование лесопилок, составляющее собственность польского государства, как имущество оставленное (имущество после евреев).

Поведение Районных представителей и делегации УССР на территории гмины Креница Весь, Мушина, Тулич и Грибов выявило целый ряд несоответствий, так как имели место случаи такого рода, как неуважение решений польских судов, агрессивное поведение представителя в Мушине в присутствии делегата Министерства Общественной опеки и вицестароста 11 июля с. г. в кабинете бурмистра (повышение голоса, попытки угрожать оружием и т. п.).

Сообщаю также, что на различные обращения к Районному Уполномоченному гр-ну Кукобе, как и к его сотрудникам по вопросу об оружии у лемковского населения, я встретился с такого рода аргументацией, что лемковское население имеет оружие только для охраны имущества до ж. д. станции, и что оружие это будет сдано в советской военной комендатуре. Следует определенно подчеркнуть, что и в этом случае Районное представительство не придерживалось Соглашения, которое определенно воспрещает вывоз оружия.

Что касается упреков, брошенных Представителем УССР Кукобой относительно действий польских государственных властей в письме к во-

еводе от 5 августа 1945 года №103 о том, что польские административные власти в уезде чинили препятствия к эвакуации лемковского населения и хотели скрытым образом сорвать исполнение Соглашения, касающегося эвакуации, то я должен заявить, что факты эти не соответствуют действительному положению вещей. Нас упрекают, что польское население, обязанное предоставить подводы, не выполняет распоряжений польских властей, но наоборот лемковское население, имеющее лошадей никогда не хотело дать подводы для вывоза своих земляков. Представительство УССР упрекает нас, что не было разрешено забирать сено из оставленных населенных пунктов и что в результате этого вывезенный на станцию скот, не имел фуража. Эти факты не верны, так как на станции можно проверить, какое количество сена в стогах имеет лемковское население. Лемковское население, ожидающее на ж. д. станциях, экономит свое сено и производит вылазки в окрестные деревни и выкашивает клевер, овес и т. п. Представитель УССР заявляет, что польские власти не обеспечили безопасности уезжающих украинцев, что результатом этого являются факты грабежей и террористических актов - эти упреки совершенно не подтверждаются никакими доводами, а прямо наоборот украинское население, обладающее оружием само может совершать грабежи и заниматься браконьерством. Представитель упрекает нас, что путем арестов среди эвакуированного населения имеется в виду запугать лемковское население и принудить его отказаться от выезда. Представитель подчеркивает, что аресты производились без согласования с ним, несмотря на то, что арестованные имели советские документы. Равным образом делается упрек, что ведется агитация за невыезд на Украину, что агитацию ведут даже офицеры пограничной стражи в Мушине. Факты агитации за невыезд являются в корне неправильными. Польские власти в виду того, что лемковское население не оставило добровольно территории в духе Соглашения, будут решительно использовать свои полномочия, особенно в части взыскания прежних и текущих натуральных поставок (хлеб, скот, молоко) от оставшегося населения.

Государственное лесничество в Мушине непрерывно доносит, что вследствие отложения срока выезда лемковских сел в последнее время широко развилось браконьерство до угрожающих размеров. Целые толпы вооруженных лемков организуют совершенно открытые облавы по лесам. При таком положении вещей не может быть речи о выполнении службы охраны объезчиками, которые при их немногочисленности и невооруженности не только не могут оказать браконьерам лемковским сопротивления, но даже не могут показаться в лесу. В этих браконьерских выступлениях принимает участие украинская милиция (украинская вооруженная охрана) с 4-х общин (Креница, Щавик, Злоцке и Верхомля). Вследствие такого положения вещей я обратился к уполномоченному Правительства УССР по делам эвакуации в Н-Сонче с целью прекращения такого рода злоупотреблений и занятия решительной позиции в направлении разоружения стражи и лемковского населения - чем уполномоченный был задет. Например, 24 июня с. г. в воскресенье в 12 часов дня референты Уполномоченного правительства УССР в деревне Бинчаровой гмины Грибов не-

законно забрали у польского гражданина Романко в Белой Вижней гмины Грибов корову в пользу уезжающего в советскую Россию лемка Вани Габыри, стреляя при исполнении этих действий из револьвера. После совещания от 2 июля с. г. с Уполномоченным Правительства УССР по эвакуации гр-ном Яцуном как заместителем Уполномоченного согласившись с незакономерностью действий референтов указанных выше было решено, что дело окончательно расторгнет приговор суда в Грибове. Предусмотрена также была возможность заочного приговора на случай затруднений с вызовом в суд референтами уполномоченного УССР (Куменко). Несмотря на вручение приговора городского суда в Грибове № С. 20/45 от 10 июля с. г. Уполномоченному Правительства УССР, приговор этот до настоящего дня не исполнен, так что корова была вывезена лемком Ваней Габырой. Такого рода действия Уполномоченного по делам эвакуации являются грубо незаконными в польском государстве и не только противоречит, но и попирает наше законодательство. В конце надлежит отметить дело о пишущей машинке польской, являющейся собственностью гмины управления в Кренице Вси, которую по ликвидации работы при эвакуировании лемков из Креницы Вси, тамошный референт гр-н Демянко должен был отдать как собственность этой гмины. Свою работу по эвакуации лемков гр-н Демянко окончил, а машинку гминное управление Кренице Вси должно было выкупить (за деньги, водку и т. п.)

Могло казаться, наконец, что покупка бензина для автомобилей с целью перевозки им остальных лемковских семей на ж. д. станции, повлияет решительно на окончание работы по эвакуации. Без сомнения это облегчило здешнее польское население на время уборки от обязанностей поставлять столь большое количество подвод, но не ликвидировало однако существующего разнобоя, так как полковник Кукоба по обыкновению и тут проявляет агрессивность по отношению к представителю правительства в уезде (староста). Уже в самом начале – при покупке 10.000 клгр. бензина в Мариамполе, нужно было преодолевать много трудностей, создаваемых украинскими делегатами, а позже полковником Кукобой.

Руководитель референтуры общественно-политической Мармон, делегированый 27 июля с. г. для улаживания недоразумений, связаных с покупкой бензина в Мариамполе для уполномоченого Правительства УССР по делам эвакуации, должен был преодолеть много трудностей и бороться со склонностью делегированного полковником Кукобой украинского референта и приданного ему в помощь советского солдата с автоматом к злоупотреблениям. А именно: они хотели на месте в Мариамполе и Загожана отлить себе бензину из взвешенной уже цистерны, в приготовленную для этой цели тару (тару привезли из Горлицы), а на заявление гр-на Мармона, что он велит запломбировать цистерну, этот делегат полковника Кукобы ответил, что он цистерну распломбирует. Гр-н Мармон, видя к чему дело клонится, уполномочил специально, кроме запломбирования цистерны, стражника железнодорожной охраны для конвоирования купленного бензина в Новый-Сонч. Надлежит отметить, что как делегат полковника Кукобы, так и приданный в помощь советский солдат с автоматом должны были тоже конвоировать цистерну в Новый Сонч и следить, чтобы она в целости дошла до места назначения, од-

нако видя решительное отношение моего делегата гр-на Мармона к обеспечению от злоупотреблений купленной цистерны бензина, от этого намерения отступили и вместе с ним вернулись в Новый Сонч, так что охрана была организована только моим делегатом. В Новом-Сонче снова, несмотря на толкования полковнику Кукобе, что старостат должен до одного литра отчитаться за выданный ему бензин, требовал выдачи ему всего бензина сразу, а потом большей части, так что ему выдано 5.450 клгр., а остальное фирма „Сполем" по моему поручению складировала у себя, однако не обошлось при этом случае без обращения за помощью гражданской милиции. Как видно из вышеизложенного налаживание сотрудничества с полковником Кукобой постоянно натыкается на трудности в виду его агрессивного отношения и постоянных угроз арестом или расстрелом в случае какой-нибудь пробы убеждения со стороны представительства польского правительства, направленных к предотвращению незаконных намерений и вмешательства Уполномоченного Кукобы. Каждая попытка устранить недоразумение, как например приведенное дело с бензином, используется уполномоченным Кукобой для новых конфликтов и раздражений, а не для координирования сотрудничества.

Доказательством полного благосклонного отношения польских государственных властей и самоуправления может служить факт такого рода, что с момента прибытия делегации УССР по делам эвакуации я добился предоставления дома по ул. Ягеллонской, 28 в исключительное пользование делегации и даже обеспечил этот дом необходимой мебелью. Районное представительство не отнеслось надлежащим образом к польскому правительству, предоставив ему в этом доме только две комнаты, совершенно недостаточных для работы 11 сотрудников, кроме того сообщаю, что Районное представительство не платит вообще аренды от 1 апреля с. г. за пользование этим домом, составляющего собственность Всеобщего Союзного Банка в Кракове.

Утверждаю, что аппарат государственной администрации и самоуправления решительно содействовал эвакуации лемковского населения и не вел никакой агитации за невыезд лемковского населения. Если в отдельных общинах имели место случаи предоставления земельных участков, оставшихся после уезжающих неуезжающим украинским семьям – то это делали солтысы этих громад по своему усмотрению. Утверждение, что проводится в последнее время агитация за невыезд лемков, колеблющихся в вопросе о выезде на Украину и в частности, что проводят это офицеры польской пограничной стражи на территории гмины Мушина, не соответствует истине и не подтверждается никакими доказательствами. Я должен отметить, что польские власти как гражданские, так и военные желали бы, чтобы лемковское население вообще оставило бы территорию уезда.

Районный начальник пожарной охраны в уездах Ясло, Горлица, Новый Сонч носится даже с мыслью о выселении лемковского населения с пограничной полосы. Я лично намерен принадлежащие мне уполномочия об удалении с пограничной полосы на основании ст. 11 распоряжения Президента Польской Республики от 23 декабря 1927 г. о границе государства (бюллетень уставов Польской Республики № 11 ст. 83 в редакции извещения Министерства внутренних дел от 22 января 1937 года).

Одновременно, подчеркиваю, что выявленные неоднократно факты такого рода, что сотрудники районного представительства УССР проводят такого рода агитацию за выезд лемковского населения, что якобы поляки намерены выселить лемковское население, в то время, когда сами хотят перенести ответственность за выезд лемковского населения на поляков – применяют в то же время такие действия, что принуждают лемковское население к выезду.

Указанные факты террористических актов, как например бросание гранаты 1 августа с. г. на ст. Н. Сонч и ранение в результате взрыва одного человека и трех коров, не было результатом деятельности польского населения, так как эту гранату бросил пьяный советский солдат.

Обвинения, брошенные полковником Кукобой относительно арестов советских граждан не основаны на истине, особенно в части арестов без согласования с районным представительством.

На территории гмины Мушина лемки стреляли в польского солтыса, выполняющего свои обязанности в деревне Ястрембик – в связи с этим начальник отдела пограничной стражи выслал отряд силой в 20 человек, которые забрали оружие у 16 украинцев.

Относительно обвинения в задержании лошадей у лиц, прибывших за сеном в деревню Ястрембик, избиения этих людей солтысом, сообщаю, что факты этого рода не имели места, а если вопрос идет о запрещении забирать сено жителями оставленных уже деревень лемковских, то считаю, что солтысы правильно не позволяют забирать сено, так как имущество это осталось описанным и отдано под надзор солтысов, и право распоряжаться этим оставленным имуществом украинцы, ожидающие на отъезд на ж. д. станции Н. Сонч, не имеют.

Резюмируя свои наблюдения относительно порядка реализации эвакуации лемковского населения из вверенного мне уезда и сотрудничества между представительством УССР и представительством польским, а также сотрудничества между мною, как представителем правительства и начальником общественной администрации, настойчиво утверждаю, что с моей стороны и со стороны подчиненного мне аппарата администрации самоуправления, как и районного представительства польского правительства было проявлено далеко идущее стремление к согласованному и лояльному исполнению договора, заключенного между Временным Польским Правительством и Правительством УССР. Районное представительство правительства УССР, имея в своем распоряжении всякие технические и финансовые средства, выполняло постановление Соглашения согласно своего убеждения и не считалось во многих случаях с основательными требованиями нашего районного представительства. Лемковское население, как уезжающее, так и неуезжающее, чувствуя поддержку районного представительства УССР как и советских военных властей, а также советской пограничной стражи, не исполняло распоряжений польских властей, которые были обязательны для выезжающего населения до момента выезда, а для оставшегося населения – и на дальнейшее время.

Упреки, содержащиеся в последнем письме районного представителя от 5 августа с. г. №103, не отображают фактов несоответствующего поведения районного представительства, а всю ответственность за недо-

четы, связанные со столь трудной проблемой эвакуации, пытаются переложить на польские государственные власти.

Несмотря на упомянутые упреки, я постановил издать следующее распоряжение:

1) Выселить из пограничной полосы украинское население, судимое за преступления как политические, так и уголовные.

2) Издать немедленно распоряжение гминным управлениям о немедленном взыскании натуральных поставок с украинского населения (хлеб, скот, молоко), не уезжающего на Украину.

3) При посредничестве организаций административных и общественно-политических (гминные управления и политические партии) повлиять на оставшееся лемковское население, чтобы оно добровольно выезжало на Украину, а в случае неподчинения украинского населения обращениям гминных управлений или советов политических партий о выезде на Украину, применю всякие принудительные средства, свойственные мне как начальнику общественной администрации.

Уездный староста – Лабуз Жозеф

Перевел Стаховецкий

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1465, арк. 49–52.

№ 194

Інформація Народного Комісара державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про ставлення населення західних областей України щодо радянсько-польського договору про кордони

24 серпня 1945 р.

Совершенно секретно

экз. N 1
ЦК КП(б) Украины
товарищу Хрущеву Н. С.

Специальное сообщение
о реагированиях населения западных областей Украинской ССР на подписание Договора о Советско-Польской государственной границе и Соглашения по вопросу о возмещении ущерба, причиненного германской оккупацией, между Правительствами СССР и Польши.

Сообщение о подписании Договора о Советско-Польской государственной границе и Соглашения по вопросу о возмещении ущерба, причиненного германской оккупацией, между Правительствами СССР и Польши абсолютным большинством жителей западных областей Украины встречено с удовлетворением и вызвало многочисленные отклики.

Сообщаем наиболее характерные высказывания положительного содержания:

Служащий Луцкой конторы Главтекстильсбыта, украинец Шамотай:

„... Наконец после этого официального документа о границе с Польшей, поляки прекратят предъявлять претензии на украинские земли. Украина теперь в своих границах. Польские земли мы не хотим, но на нашей украинской земле польским панам больше не хозяйничать".

Сотрудник Ровенской областной конторы связи – поляк Вертелецкий:

„... Правильное соглашение. Западная Украина, как исконно украинская земля должна принадлежать украинскому народу. Советский Союз много сделал для Польши. За ее освобождение погибло много советских людей, и теперь Польше оказывается большая материальная помощь. Польский народ за все это благодарен Советскому Союзу".

Рабочий ж. д. станции Ровно – украинец Бехтель:

„... Граница между СССР и Польшей установлена правильно. Полякам отдали Белосток, да и оказали им хорошую материальную помощь, чего не сделало бы никакое другое правительство".

Житель гор. Ровно – украинец Гришко:

„... Советский Союз освободил Польшу от фашистского гнета и оказал ей большую помощь. В этом сказывается миролюбивая политика Советского правительства и его дружелюбное отношение к польскому народу".

Жительница г. Ровно – полька Сказа:

„... Положен конец вражде Польши с Россией. Теперь на долгие годы дружба между этими странами обеспечена. Советский Союз кровью своего народа освободил поляков от немецкого ига и проявил большую заботу о хозяйственном возрождении Польши и помогает польскому народу лучше устроить свою жизнь".

Житель гор. Ровно – поляк Киркевич:

„... Если бы не Советский Союз, то полякам никогда не иметь своего государства. Красная Армия изгнала немцев из Польши. СССР содержал польскую армию, а теперь возмещает Польше за счет оккупированных немецких земель убытки, понесенные ею в период оккупации. Польский народ за это благодарен Советскому Союзу".

Наряду с положительными реагированиями, зафиксированы особенно среди польского населения высказывания отрицательного характера:

Доцент Львовского ветеринарного института – поляк Ясота:

„... Этот договор не действителен, т. к. Миколайчик, Грабовский и другие не дали своего согласия. Соединенные Штаты подвергли острой критике этот поступок России. В Кракове был еврейский погром, и в скором времени этого могут ожидать „москали".

Врач поликлиники в гор. Луцке – поляк Ромляу:

„... Последняя надежда польского населения на то, что Польша будет восстановлена в границах 1939 года провалилась. Как видно Англия в этом уже не сумеет помочь Польше, т. к. в самой Англии к власти пришли лейбористы. Подписание договора о границе по линии Керзона еще раз показывает насколько велико влияние „Советов" на Польшу, а вообще можно сказать, что восточных границ у Польши нет, т. к. в самой Польше порядки те же, что и в СССР. Одно привлекает меня в Польше – это допущение частной торговли и неограничение собственности".

Заведующий хозяйством клиники Львовского медицинского института – поляк Завадский:

„. . . Нам возражать большевикам нечего, они очень сильны и поэтому как хотят так и делают, а нам осталось только выехать в Польшу".

Зав. складом электростанции в Ровно – поляк Панек:

„. . . Польша вся разорена, и Советский Союз из германских репараций мало ей дает, а требует взамен такое количество угля, что Польше самой ничего не остается".

Вахтер Управления Львовской железной дороги – поляк Мосикевич:

„. . . Осубка-Моравский не имеет своей собственной Польши и поэтому не имеет права отдавать часть территории Советскому правительству. Польша принадлежит всем полякам. Граница еще не окончательная. Увидим что будет дальше".

Уполномоченный польского районного представительства по эвакуации поляков из Луцка – полька Вечеркова:

„. . . Единственно что нас радует – это увеличение морских границ, но я не согласна с тем, что Львов остался советским. Ведь это исконный польский город, и поэтому поляки из Львова не выезжают в Польшу – они должны отстоять Львов. Границу Польши по линии Керзона пересмотрят, т. к. договор еще не окончательный".

Медицинская сестра Луцкой областной больницы – полька Янковская:

„. . . По этому соглашению Польша должна отдать весь уголь Советскому Союзу, а что будут выражать 15% из репараций, которые СССР обещает, еще неизвестно".

Работница Станиславского кожевенного завода – полька Бауэр:

„. . . Хотя Берлинская Конференция и огласила свои решения в отношении Польши, однако, такие границы существовать не будут. Русские, также как и немцы, будут изгнаны с территории Польши, и для того, чтобы у нас было больше сил, поляки должны выезжать в Польшу".

Жительница гор. Ровно – полька Павловская:

„. . . Этого надо было ожидать. СССР как хочет, так и устанавливает свои границы. Да оно и понятно, ведь в Польше находятся советские войска, а правительство Польши сформировано Советским Союзом. Поляки будут недовольны таким договором. За Польшу в границах 1939 г. и вело борьбу польское эмигрантское `правительство` в Лондоне. Материальная помощь со стороны СССР мала, и этим Польшу не восстановишь".

Содержательница закусочной в гор. Станиславе – полька Марчанковская:

„. . . На Берлинской Конференции западные области признаны за Польшей, но русские об этом не объявляют. Они объявят тогда, когда будут уходить отсюда. Возможно, что русские останутся здесь по решению мирной конференции, но ненадолго".

Жительница гор. Ровно – полька Бринь:

„. . . Советский Союз хитро поступил, заключив соглашение о границах с Польшей до выборов там законного правительства.

СССР себе взял плодородные земли, а Польше отдал что похуже. Старинный польский город Львов, где проживает 90% поляков, Советский Союз взял себе. По договору с Польшей Советский Союз обязался отдать Польше часть ценностей, захваченных на территории Германии, однако

эти ценности уже вывезены в СССР. После выборов в Польше, новое польское правительство изменит этот договор".

Народный комиссар Государственной безопасности УССР Савченко

№ - 1920/с
24 августа 1945 года г. Киев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1630, арк. 28–33.

№ 195

Лист Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про домовленість радянсько-польських органів залучити війська для прискорення виселення українців з Польщі

24 серпня 1945 р.

Из Люблина
тов. Коротченко Д. С.

В соответствии с Вашими указаниями нами поставлен вопрос перед Польским Правительством о принятии решительных мер по обеспечению нашей работы в районах, в которых отсутствуют польские органы власти с тем, чтобы обеспечить намеченные нами мероприятия к окончанию эвакуации сроком к 1 ноября.

11 августа состоялось совещание по поручению Вице-премьер Министра Гомулко под председательством министра общественной администрации Керника, при участии его заместителя - господина Вольского, начальника Генерального штаба Польской армии, Люблинского и Жешувского воевод, вызванные специально на это совещание, и моем участии.

1. Немедленно выслать 3, 8 и 9 дивизии Войска Польского для разгрома националистических банд в указанные нами районы и установления в них органов власти.

2. Работу начать с 2-х направлений: с Юга - Лисковский район 8 дивизия и Перемышльский - 9 дивизия, с Севера - Любачувский район 3 дивизия, после чего встретиться в Ярославском уезде.

3. Воеводам Люблинского и Жешувского и Министерству Государственной безопасности предложено вслед за военными операциями направлять старост, солтысов из числа поляков, а также органы милиции госбезопасности для закрепления власти в волостях и селах.

4. Воеводам предложено немедленно приступить к изъятию натуральных и денежных налогов с населения этих мест за прошлый и этот год, освобождая от них же хозяйства, которые изьявляют желание эвакуироваться в УССР.

5. Воеводам даны указания по обеспечению гужтранспортом к станциям и за границу эвакуирующегося украинского населения за счет Польского населения.

6. Для охраны пути следования к ж. д. станциям и границе по нашей просьбе из Жешува генералом Ивановским направляются по одному батальону в каждый район войска НКВД.

7. Для окончания работ в остальных районах Польши по договоренности с воеводами Люблинского и Жешувского – проводим совещание с участием уездных старост, руководителей госбезопасности, наших уполномоченных и польских представителей, в Люблине – 25 августа, в Жешуве – 28 августа.

8. Для информации о принятых на совещаниях решениях и вытекающих из них наших задач провожу совещания с райуполномоченными Лисковского, Перемышльского, Ярославского и Любачувского районов 25 августа.

9. В районах, где разворачиваются военные операции, направляю работников своего аппарата вместе с заместителями.

10. Для укрепления аппарата с предполагающейся большой работой в Лисковском, Перемышльском и Любачувском районах направляю по 8-10 человек референтов с других районов, заканчивающих работу.

Считаю, что указанные мероприятия дадут возможность в ближайшие 10 дней резко сдвинуть работу по эвакуации и обеспечить окончание ее к установленному сроку.

О ходе работы буду информировать.

Подгорный.

На документі зроблено напис:

Лично Варшавскому
Прошу установить контроль и докладывать мне
Н. С. Хрущев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 155, 156, 157.

№ 196

Попередження командування УПА полякам — репатріантам с. Чертеж Сяноцького повіту про відплатні акції за терор проти українців

27 серпня 1945 р.

За самостійні Держави всіх народів
Свобода народам і людині

О с т о р о г а
Поляки-репатріанти
новозамешкані в громаді Чертеж повіта Санок.

Від кількох тижнів з терпеливістю приглядаємося вашій брутальній поведінці супроти українського населення села Чертежа, серед якого Ви зістали силою кинені не йти хитрим потягненням сталінської гідри в цілі міжнаціональної українсько-польської інтриги.

З жалем приходиться нам ствердить, що ані життя впродовж кількох десятиліть побіч українського народу, ані підбільшовицька дійсність

в УРСР не звернули Вашої орієнтації на правильний шлях, а противно задурманені ви і омотані сіткою хижацьких плянів нашого спільного ворога свідомо чи несвідомо ідете по лінії червоного кремля, ціллю якого кинути поміж польський і український народи кість ненависті.

Чи ж забули ви вже плач польських матерів містечка Устрикі-Дольне, яким НКВД в місяці лютим 1945 року арештовало синів яких побільше соток зловлених більшовиками на облавах українців вивезли в далекий Сибір на каторжні роботи. Те саме НКВД сьогодні під так званим „добровільним примусом" жене цілі транспорти Вас, польських громадян, з УРСР тут недалеко у східнім патосу теперішньої „демократичної Польщі", де від віків живе українське населення, щоб йому дошкодити різними злодійсько-бандитськими шантажами та білим терором змусити до добровільного виїзду. НКВД свідоме, що тероризовані вами українці, які виїдуть, застосують відплатний терор на польське населення, яке ще досі мешкає в УРСР.

Щоб тільки ті два сусідні народи розпалили ненависть, незгоду і ненависть українського і польського народу, — це вода на млин кремля. Ми свідомі того, і на їхні сіті ніколи не дамося зловити. Натомість ви, вирвавшись з-під кошмарної дійсності в УРСР, не здаючи собі справи з того, що робите, недобачуєте що це все історія фільмує і колись висвітить, а кидаєтеся як ті голодні вовки на тяжко запрацьоване майно селян-українців села Чертеж, руйнуєте його дорібок (як крадіж одної копи снопів пшениці в Кіха Івана, цілковите зграбування засіву О. Полянського, місцевого пароха і т. д.) В крайньо парфідний спосіб наїхав один Ваш репатріант (якого знаємо по прізвищу) на невинну 2-х літню дитину, сина Івана Кихти та насміхаючися з мами смертельно раненої дитини словами (следует по-польски нецензурное выражение) враз з агентурно-енкаведівською міліцією обивательською показуєте перед нами повну зрілість Вашого парфідного вандальства.

Поляки, грабуючи, вбиваючи та тероризуючи невинне місцеве українське населення села Чертеж, змушуючи його тим самим до виїзду в УРСР під страшну дійсність, яку оглядали Ви власними очима, дієте на шкоду не тільки українському народу, але врівні і на шкоду польському народу, вбиваючи своїми нерозважними вчинками клин між українським і польським народом, тоді, коли оба народи стрінула однакова доля тільки в іншому забарвленні. Показуєте тут перед світом свою політичну тупоголовість мимо того, що ви сини народу, який виплекав свою культуру світла, традиції, та виховані в польській державі XX століття.

Чи ж можна вас після вандальських учинків інакше вважати, як агентуру НКВД. Що роблять українські повстанці з енкаведистами, Ви мали нагоду бачити в УРСР, те саме зроблять з їхніми вислушниками всюди там, де іде про знищення українського народу.

На терор, грабіж, мордування, ми не будемо відповідати Вам вбивством невинних 2-х літніх дітей чи грабунками невинного польського населення, а постараємося покарати тільки винних, одначе застерігаємо — куля не перебирає. Тому остерігаємо — не будьте інтригантами протибільшовицького фронту та добросусідських українсько-польських взаємин.

Щоб не дійшло до непотрібного розливу невинної крові закликаємо Вас негайно заперестати грабіж, побої, терор та опустити Чертеж.

В випадку невиконаної нашої перестороги будемо справедливо консеквентні, з чого можете бути певні.

Постій дня 27. VIII-1945

Українські повстанці

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1472, арк. 149.

№ 197

Довідка командування УПА про становище українців у Закерзонні

28 серпня 1945 р.

Перевод с украинского

О б щ и й о б з о р
украинских земель за линией Керзона
июль-август 1945 года

Уровень национального сознания и политической грамотности

Степень национального сознания и политической грамотности, можно сказать обобщающе, очень высокая.

Украинское население всех местностей, начиная Лемковщиной и кончая Подляшьем, дает ежедневно доказательства своего высокого понимания и грамотности в борьбе с наступлением, которое ведется на него со всех сторон. В особенности заметен рост национального сознания в последние годы по сравнению с предвоенным положением. Нужно помнить, что большая часть Лемковщины, Надсанья, Любачевщины, Холмщины и Подляшья были до самой войны в положении полной темноты, без каких-нибудь украинских организаций, без украинских газет, школ и книжек, кое-где совсем и кое-где наполовину ополячены. Кто знает эти окрестности по личным замечаниям в то время и сравнивает с настоящим положением, не может не удивиться большому изменению, которое в такое краткое время произошло во всех местностях. Большая часть Лемковщины, забитой далекой Любачевщины или Подляшья пережили в годы войны свой настоящий первый этап революции. Все изменения связаны с этой войной, а в особенности, не наибольшие ли переживания последнего года, когда на все украинское местное население пошло бешенное наступление польско-большевистских сил, чтобы его уничтожить и стереть с лица земли, вооруженная оборона отрядов „УПА" и самооборонных частей, - просветили в очень короткое время все население и одновременно

закалили в борьбе. Однако, так как это было и есть всегда на свете во всех делах, так точно и тут около хороших, ясных страниц одновременно имеются свои темные страницы, около положительного, немало еще отрицательного. Бывают случаи, что то высокое понятие уровня национального понятия не выдерживает то здесь, то там вражеского натиска. После светлых минут подъема – бывают во время облав и террористических нападений случаи неудовлетворенности, угрюмости. Есть местности, и их немало, где население держится хорошо, хотя положили уже сотни жертв в борьбе. И есть другие местности, которые бывают неуверенными, выезжают после нескольких террористических нападений, есть еще и местности, где украинского повстанца считают как чужого, где верят вражеской пропаганде, где украинцы массово принадлежат к ППР и т. п.

Большой вред сделала и делает украинскому делу на Лемковщине старая кацапщина, которая пошла сейчас совсем на руку большевистским тенденциям.

Выселение

Выселение украинцев в УССР продолжается дальше, однако, в последние месяцы не дало больших результатов. Продолжали выезжать некоторые окрестности Лемковщины и остатки записанных перед этим холмцев. Выехала также часть сел Синявщины под беспрерывным террором польско-большевистских банд. Но это не приняло массовых размеров. Даже села совсем уничтоженные, население которых с марта месяца находится в лесах и не может до сих пор показаться к своим домам, разве только ночью, –держатся, несмотря на это, все твердо и не выезжают. Делают в этом разные принуждения. Но главной чертой этого сопротивления населения является национальное понятие. Тот факт, что украинское население не выезжает, несмотря на агитацию и польско-большевистский террор, имеет тут везде политический противобольшевистский и самостийницкий характер. Большевистские переселенческие комиссии агитируют всеми способами за отъезд. Один майор переселенческой комиссии говорил, например, на митинге недавно такое: „Почему Вы не выезжаете? Я разговаривал с командиром „УПА" – „Железняком", и он сказал, что нужно выезжать. Когда украинцы выедут, он тогда свободно отоспится на поляках и перейдет со своим войском за нами". Очень сильно агитировали, чтобы выезжали, красноармейцы, переезжающие с фронта. Все пугали и пугают украинское население, что поляки всех уничтожат, как они только выедут отсюда. Но сами не очень спешили выезжать из Польши... Польское правительство созвало в Варшаве специальную конференцию по делу украинского населения. На конференции налегали на отъезд и угрожали, что не допустят до того, чтобы украинское население осталось на своих землях.

Должны выехать в УССР или на Одер. Кроме того заявили одновременно о равноправии и т. п. Все польское население изменило свое отношение к украинцам к лучшему. Поляки коммунистического настроения занимают в настоящее время по отношению к украинцам крайне враждебное

шовинистическое отношение, хотя украинские представители на местах заявляют о лояльном отношении к украинцам.

Над судьбой украинского населения висит черной тучей угроза принудительного выселения. Выселение разбилось о твердое решение украинского населения не выезжать. Так точно будет, наверно, и в будущем, если польско-большевистские органы не бросят больших войск на ту работу, которую до сих пор исполняли по их поручению разные неофициальные и полуофициальные „банды".

Организация польской государственной администрации

В большинстве украинских районов за линией Керзона до сих пор не существовало никакой администрации. Украинские районы создавали практически в течение целого года будто бы отдельное государственное тело с собственной администрацией, армией, полицией и всеми другими порядками, разумеется, в своеобразных революционно-повстанческих формах, среди беспрерывной вооруженной защиты от нападений и облав. В августе месяце, одновременно с усилением нажима на выселение, перевели правительственные органы создание администрации. Она уже кое-где управляет, но очень слабо, а кое-где только пробуют ее организовать. Низшие должности допускают также украинцев. Вуйты и старосты относятся по-разному к украинскому населению, одни – крайне враждебно, другие – стараются выказать объективность и даже хорошее отношение. Польская милиция там, где большое влияние украинского самостийницкого лагеря, относится теперь нейтрально или хорошо. Там, где больше влияния правительства коммунистических органов, милиция продолжает крайне враждебную, украинско-уничтожающую террористическую деятельность.

Облавы и террористические действия

Большая облава в течении последних двух месяцев была только в Синявщине. Ее проводили около 5 тысяч польского войска (старшины и подстаршины, солдаты) в лесах и селах. Население специально не терроризировали, по неизвестным фактам. Облава не дала никаких результатов. Все подробные сообщения о терроре против украинцев описаны в сообщениях отдельных округов. Нужно специально подчеркнуть при этом массовые убийства украинцев, возвращающихся из Германии. Те немногочисленные, которым удалось вырваться живыми из-под расстрела, рассказывают одинаково, что на польской территории милиция и частные банды расстреливают сотнями и тысячами украинцев, возвращающихся из Германии. Это продолжается в больших мерах еще до сих пор. Жертвой грабежа и убийств падают на польской территории даже частично и поляки, в особенности те, которые возвращаются с каким-нибудь добром из Германии. В конце августа начались кое-где облавы, которые проводят так называемые донские „казаки", есть немало переодетых пограничников. Облавы проводят они методом постоянных разъездов днем и ночью по всем закоулкам, ночными обысками строений и частых засад под селами.

Продвижение Красной Армии (КА)

Через украинские местности продвигаются в течение последних двух месяцев большие части КА с запада на восток. Это передвижение еще не вполне окончено. Некоторые части, главным образом, так наз. „казаки", живут уже долго в селах украинских и польских. Сначала долгое время ничего не делали только „отдыхали" и наблюдали за местностью своими караулами. Сейчас начинают кое-где облавы. Другие гонят уже также скот из Познаньщины и других районов, приданных „демократической Польше". Настроение красноармейцев разное. С полной уверенностью можно, однако, сказать, что наша борьба и наши лозунги нашли и имеют в КА также немало своих симпатиков, а даже решительных сторонников. В сообщениях из местности можно найти об этом целый ряд фактов. Одним из интересных было заявление лейтенанта из Харькова, который в разговоре с украинскими крестьянами явно восхвалял нашу самостийницкую борьбу, как единственно правильную. Очень интересный случай случился также в селе Жуков Любачевского уезда. На митинге, где майор из переселенческой комиссии в гражданском костюме восхвалял большевистский рай, зашел случайно красноармеец, послушал и через минуту крикнул майору по-русски: „Ов, а ты откуда знаешь, что там так хорошо?". А потом к людям: „Как там так хорошо, как он врет, то пусть сам едет покушать то добро, а вы ему не верьте". После этого вышел, а майор, не говоря ни слова, также ушел.

Польское окружение

Среди поляков до сих пор имеют решительный перевес самостийницкие, противобольшевистские т. наз. „лондонские" основы. Но сейчас у них все большая дезориентация и колебание. Случаются часто случаи „изменения направлений", измены, провокации.

Получается впечатление, что у них при случае нет прямо с кем разговаривать. Не хватает у них ясной, до конца продуманной революционной противобольшевистской политики и такого политического лагеря. Они еще часто колебаются, еще на что-то надеются, еще верят и обманывают себя, что, может, большевики уйдут из Польши, что они получат при выборах успех и т. п.

Но эти надежды все более разрушаются, так как большевистские правящие круги не бросают дела, а берутся за проведение своей линии. Среди польских подпольщиков происходят частые аресты. Аресты проводят большевистские отряды, в особенности так называемые „донские казаки". Им помогают подразделения польского войска, штурмовики и, временами, милиция. Например, комендант польской подпольной `пляцувки` в с. Анджеювка говорил несколько дней тому назад знакомому украинцу: „Пан, что у нас происходит — страшные вещи. Арестовывают, вывозят. В нашем селе арестовали три известные семьи. Люди пропали, дома разобрали. Вы хорошо знаете тех москалей, а мы их не знали. Каждую ночь делают облавы, хуже, чем при немцах. Немец за шесть лет не был никогда в наших лесах там, где они за нами сейчас лазят. А в поль-

ском войске, которое приехало к нам, – все офицеры москали. А как попадается какой-нибудь старшина – поляк, то он уже не поляк". Все это должно рано или поздно привести среди польского народа к глубокому идеологическо-политическому ферменту, из которого после очистки от старых пережитков вырастет новый революционный лагерь, способный собственными силами противостоять большевистскому нашествию. Сегодняшний польский независимый лагерь, хотя и многочисленный, однако, не имеет внутренней силы, не имеет соответственной программы, политической тактики и подготовки, чтобы дать соответствующий отпор большевистскому наступлению. Они надеялись до сих пор на „Лондон", а когда эти надежды отпали, – они остались не приготовленными к дальнейшей самостоятельной борьбе. Для того, чтобы добыть самостоятельность, нужно сегодня проводить самостоятельную борьбу.

Слава Украине!
Постой 28. 8. 45 г.
Подпись Вольт.

Перевел переводчик Набока
20. 9. 45 года.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 105–108; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 179–182.

№ 198

Лист Львівського обкому КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про перебування у Львові віце-президента Крайової Ради Народової Станіслава Грабського
31 серпня 1945 р.

Секретарю ЦК КП(б)У
тов. Хрущеву Н. С.

Информационное сообщение
о пребывании во Львове вице-президента Краевой Рады Народовой Польской Республики Станислава Грабского.

С. Грабский – в прошлом профессор права, один из видных руководителей польской партии эн-деков. Большую часть своей жизни прожил во Львове, где на протяжении многих лет возглавлял организацию, которая называлась „Католической акцией". Организация эта ставила своей задачей широко пропагандировать устои католической церкви на Востоке. С. Грабский был тесно связан с католическим духовенством. До 1939 года возглавлял дирекцию Львовского радио и был одним из ярых застрельщиков антисоветской пропаганды. В своих неоднократных выступлениях в польской печати до 1939 года и в многочисленных предисловиях к политическим трактатам Грабский писал о том, что злейшим

врагом Польши является Советский Союз, пропагандируя идеи великодержавного польского шовинизма и империализма, идею „Польша от можа до можа". Он же неоднократно писал, что так называемые „восточные кресы" должны быть в кратчайшее время полонизированными. Украинская часть населения должна быть денационализирована.

С. Грабский в сентябре месяце 1939 года оставался во Львове. В том же году, как ярый враг Советской власти, был арестован органами НКВД и выслан в спецлагеря. После амнистии в 1941 году Грабский переехал в Лондон, где возглавлял так называемую „Раду народову" и на протяжении долгого времени разделял антисоветскую позицию Сосновского, Рачкевича и др.

Во Львов прибыл он в субботу, 25 августа. В тот же день посетил председателя Облисполкома тов. Козырева. 26 августа, в воскресение, имел встречу с Уполномоченным Польского Правительства по репатриации гр-ном Подкоморским. По всем данным Подкоморский информировал Грабского о настроениях среди польских граждан во Львове, рассказывал ему о союзе польских патриотов, как организации, с которой не стоит связываться, ибо в этой организации, якобы „засели коммунисты". В тот же день Грабского на его квартире посетили представители союза польских патриотов – профессор Мазур и Экштейн. Представителей союза польских патриотов Грабский принял исключительно сдержанно. Профессор Мазур рассказал Грабскому об общих линиях работы союза польских патриотов. В свою очередь Грабский изложил цель своей поездки во Львов. Во время беседы он подчеркнул: „Моей основной задачей будет убедить Львовских поляков в необходимости как можно быстрейшего переезда в Польшу". Тут же он рассказал несколько моментов из своей поездки в Москву в 1944 году, вместе с Миколайчиком и Рамером, а также о переговорах в Москве. Между прочим, он заявил: „Тогда мы ставили перед Сталиным вопрос о статусе Львова. Я делал все, чтобы Львов остался в составе Польского государства. На наш вопрос о Львове Сталин ответил, что к этому вопросу мы еще возвратимся, а главная задача в данный момент заключается в том, чтобы создать польское правительство национального единства. Я тогда понял Сталина, что в вопросе о Львове, он пойдет на уступки; но, как Вы видите, этого не случилось. И этого не случилось, главным образом, по вине клики Арцышевского-Сосновского и особенно военных кругов, которые в то время находились в Польше (Бур-Комаровский, Скулицкий), которые информировали руководящих поляков в Лондоне о неизбежности возникновения войны между СССР с одной стороны, – Англией и Америкой – с другой. Но, как видите, и этого не случилось".

Тогда же в личной беседе с профессорами Мазуром и Экштейн Грабский рассказал о своих впечатлениях со встречи с товарищем Сталиным. Он сказал: „Сталин – большой реальный политик, он понимает, что Польша должна быть страной, построенной на капиталистических основах, ибо иначе Польше не добыть необходимых субсидий у капиталистов Америки и Англии для возрождения своей экономики и, в частности, Силезии. Сталин на меня произвел исключительное впечатление. Мне хочется его сравнить с Кромвелем. Сталин великий воин и хладнокровный,

рассудочный, дальновидный политик, умно решающий вопросы внутренней и внешней политики".

Рассказывая о положении в Польше, Грабский останавливался, якобы, на частых случаях воровства, совершаемого над польскими гражданами со стороны представителей Красной Армии. „Чем скорее оставят территорию Польши части Красной Армии, тем скорее и прогрессивнее будет улучшаться отношение польского населения к Советскому Союзу, ибо сейчас среди значительной части поляков имеют место отрицательные отношения к Красной Армии в связи с такими случаями". Развивая эти свои положения Грабский далее заявил, что „договора, заключаемые между правительствами ничего не стоят, если они не опираются, вернее, не отражают доброжелательных взаимоотношений между народами. Договор, не поддержанный народом, может рухнуть при малейшем испытании".

Так, у себя на квартире представителям Союза польских патриотов он сказал следующее: „Самую большую глупость, которую большевики совершили здесь во Львове – это был мой арест в 1939 году. Вы, вероятно, знаете, что я на протяжении почти всей своей сознательной деятельности, очень благосклонно относился к России. В 1917 году я был Председателем Комитета помощи полякам и много делал для того, чтобы способствовать победе России над Австро-Венгрией. Я был противником австрийского господства в Галиции, был противником Пилсудского, который тогда ориентировался на немцев. Меня австрийцы хотели повесить. Я вынужден был убежать в Киев. Тогда же я был лично у генерала Брусилова, который по моей просьбе освободил из-под ареста невинно заключенных русскими властями 400 поляков. Мою работу во Львове вы хорошо знаете. Когда по вине „санации" в сентябре 1939 года трагически погибало польское государство, я, несмотря на приглашение Львовского воеводы Билыка уехать за границу, решительно отказался оставлять родной Львов. И предполагал, что мое пребывание во Львове, который перешел к русским, не будет им мешать, но, как Вам известно, получилось другое".

26 августа Грабский посетил Львовского арцибискупа Базяка. По некоторым сведениям у Базяка обсуждались вопросы, касающиеся эвакуации католического духовенства. Грабский высказывал мысль, чтобы духовенство уезжало из Львова со своими приходами. Одновременно есть данные, что Грабский и Базяк много говорили об арестованных органами НКВД поляках. Речь шла о таких личностях, как бывшие профессора Университета Макаревич, Пшибильский и др.

За время пребывания во Львове С. Грабский в помещении союза польских патриотов провел несколько встреч с поляками различных профессий. Встречи организовывались Союзом польских патриотов. Грабский провел беседу с представителями профессорско-преподавательского состава львовских вузов (присутствовало 20-25 человек), с адвокатами (присутствовало 15-20чел.), с рабочими-транспортниками и энергетиками (присутствовало 25-30 чел.), с польскими учителями, с ремесленниками и присутствовал на заседании комиссии общественной помощи при союзе польских патриотов. Готовясь к таким совещаниям, беседам, он просил, чтобы на них приглашался небольшой круг людей.

В беседе с профессорами Грабский изложил цель своего приезда во Львов, рассказал, что границы польского государства окончательно установлены и что „нет никаких видов на их изменение", и тут же призывал научных работников строить культуру польского государства в новых границах. Рассказывая о внешнеполитическом положении Польши, Грабский указал, что „гарантией независимости Польши будет сила и моральные позиции народа". Он высказал ряд критических замечаний о правителях довоенной Польши, указав на то, что в довоенной Польше средний годовой доход на одного человека был не выше уровня 1913 года, а следовательно, это было одной из причин, почему самостоятельность Польши не ценилась иностранными государствами. Рассказывал, что во время его пребывания в Англии англичане спрашивали о пацификациях в довоенной Польше, о национальном угнетении. Грабский ясно высказал свою мысль, что довоенная Польша имела много серьезных противоречий внутреннего характера. На этом же совещании он сказал, что благодаря серьезным требованиям Сталина, Польша получила большое приращивание территории на западе. „Мы отдаем России 1800 кв. километров территории, на которой жило 4 миллиона поляков, а получаем 1000 кв. километров, где жило 8 миллионов. Западные земли значительно богаче восточных, и наша задача – как можно скорее освоить этот край старинных польских земель".

Грабский заявил: „Польское государство теперь будет государством однородным в национальном отношении, в экономическом – государством индустриально-аграрно-морским. В разрешении этих вопросов мы обязаны отдать должное Генералиссимусу Сталину, который на Потсдамской конференции исключительно тепло относился к судьбе Польши и ее будущему.

Грабский рассказывал о росте высших учебных заведений и, формулируя задачи ученых, заявил: „Вы должны служить народу правдой, хотя эта правда может быть для Вас и неприятна".

На совещании профессоров выступали проф. Залевский (университет), Багинский (Политехнический институт), Зиоцер, Шевальский, Айлукевич, Корани (университет), Демьяновский (мединститут), Никельбор (Политехнический институт) и другие. Профессора отвечали на вопросы Грабского – куда они хотят ехать. Профессор Залевский в своем выступлении осудил практику министерства просвещения Польши, которая, якобы, назначает слишком молодых ученых на заведывание кафедрами. И просил Грабского повлиять своим авторитетом на органы Советской власти, чтобы они разрешили вывозить профессорам мебель и другое имущество. Профессор Шевальский высказал опасение, что материальное положение ученых в Польше является катастрофическим и т. д. Ряд других выступавших профессоров жаловались на плохие условия переезда в Польшу.

Примерно в таком плане происходила беседа Грабского с адвокатами, работниками суда и прокуратуры. Здесь Грабский говорил о необходимости быстрейшего заселения западных районов, о выезде поляков с территории Советского Союза, тут же он сказал: „Я вырос во Львове, мне очень больно оставлять этот родной город, который является свидетелем многолетней польской истории и культуры. Мне больно видеть, что Львов не представляет теперь польскости. Львовяне – это

особая польская нация, и мы должны ее сохранить там, у себя в государстве".

Затем Грабский говорил о трудностях в Польше, объясняя эти трудности отсутствием надлежащего производства товаров широкого потребления.

27 августа Грабский провел беседу с рабочими. В беседе с рабочими он освещал примерно те же вопросы. Рабочие приняли Грабского очень хорошо. После беседы выступил поляк -железнодорожник Валеневич и сказал: „Пан президент предлагает нам ехать и строить новую Польшу, мы не откажемся, однако, мы помним, как в 1918 году нас тоже призывали строить новую Польшу, мы ее строили, а потом нас, пролетариев, лишили всяких прав. Не получится ли и теперь так, пан президент".

Грабский прямо не отвечал на этот вопрос, слушал рабочего невнимательно, но в порядке ответа сказал, что „Польша получила заверение Трумена об американских субсидиях о том, что американский капитал и польские рабочие скоро восстановят Польшу, в которой рабочие будут иметь благосостояние и права".

Рабочие также высказывали пожелание об улучшении условий отправки из Львова.

28 августа Грабский принимал участие в совещании комиссии по отбору ценностей польской культуры для Польши. На этом совещании присутствовал ксендз Степа, который, говоря о ценностях католических монастырей, сделал несколько антисоветских выпадов, говоря о том, что, якобы всех тех, кто не регистрируется на выезд, советские власти арестовывают.

Грабский высказал мысль, что он готов поставить вопрос в Варшаве о крайней необходимости перебазирования из Львова в Польшу библиотеки Оссолинеум. (Оссолинеум является большим книгохранилищем, содержащим в себе редкостные издания польской и мировой литературы).

28 августа было совещание с группой учителей. Грабский рассказывал учителям о росте народных школ в Польше, заявив тут же, что если „Вы останетесь за границами своего государства, Вы, как культурная сила, себя погубите". Говоря о воспитании детей, Грабский призывал учителей учиться опыту воспитывать молодое поколение у англичан. На совещании учителей он сделал несколько общих политических замечаний, заявив, что будущая мирная конференция будет „хором для великой тройки".

На совещании учителей выступил учитель Каспровский, который высказал сомнение в стабильности западных границ Польши.

29 августа состоялось совещание комитета общественной помощи при союзе польских патриотов. На этом совещании с провокационным словом выступил служащий трампарка Блехарский, который сказал, что наш комитет должен вырасти до уровня „опеки сполечней", которая была при немцах. Тут же сказал, что необходимо обратиться с просьбой к Юра за помощью для поляков.

29 августа Союз польских патриотов провел заседание правления союза в присутствии Грабского. На этом заседании совершенно с ненужным заявлением выступил представитель главного правления союза польских патриотов Экштейн, который сказал, примерно, следующее: „Мы готовы

обратиться к краевой раде народовой, чтобы последняя обратилась к Советскому Правительству с просьбой объявить всеобщую амнистию заключенным полякам в СССР". Грабскому это заявление исключительно понравилось, после чего Грабский сказал: „Война теперь закончилась, если и были здесь враги Советского Союза, то их было немного, они опасности в данном случае не представляют. Я думаю, что много есть арестованных неправильно, и было бы очень хорошо, если бы эти люди были освобождены и спокойно со своими семьями уехали в Польшу. Мы ведь стремимся к полному взаимопониманию и добрососедской жизни с народами Советского Союза".

На всех совещаниях Грабский неоднократно подчеркивал свое посещение тов. тов. Козырева и Грушецкого, говоря, что „эти люди очень хорошо настроены, искренне желают, чтобы поляки уезжали в свою страну друзьями народов Советского Союза".

30 августа Грабский вылетел в Польшу.

Среди некоторой части реакционно настроенных поляков Львова появилось разочарование от посещения Грабского. Говорят о том, что Грабский себя скомпрометировал, отказавшись от Западной Украины, что „он выжил из ума".

Необходимо отметить, что Станислав Грабский, порвав с Лондонской эмиграционной кликой и выступая в данное время с критикой ее деятельности, пропагандируя общий политический курс правительства национального единства, сделал серьезный удар по реакционным элементам во Львове и в Польше вообще.

Пребывание Грабского в городе Львове усилило желание польской интеллигенции к выезду в Польшу.

Секретарь Львовского обкома КП(б)У И. Грушецкий
31 августа 1945 г.

Зверху на документі є написи:

Членам Политбюро и тов. Литвину 5. IX. 45 Н. Хрущев
Читали: Д. Мануильский, Д. Коротченко, К. Литвин

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1464, арк. 7–16.

№ 199

Звернення УПА до українців Закерзоння із закликом чинити опір переселенській акції

Серпень 1945 р.

За Українську Самостійну Соборну Державу
Воля народам і людині

До українців поза лінією Керзона в справі виселення.

В половині цього року підписано в Москві польсько-совєтський договір про східні кордони польської держави. На підставі цього дого-

вору понад міліон українців лишилися на території польської держави. Українське населення мешкає головно на Холмщині вздовж Буга, над Солокією та на Лемківщині.

Деякі круги польського суспільства, що шовіністично наставлені до українців, вперто змагають до того, щоб раз і назавжди зліквідувати українське питання в Польщі. Вони, користаючи з договору з совєтами про репатріацію поляків і українців, хочуть нас усунути з рідних земель. Вони хочуть використати добру для них кон'юнктуру та покінчити з українською меншістю в себе. Це одночасно дає можливість полякам поширити легким коштом свій стан посідання на українських землях. Вони стали б в цей спосіб виключними панами урожайних українських земель.

В тій цілі поляки вживають різних середників, застрашують нас вістками про великі та масові облави, про примусове виселення, щоб не дозволить нам забрати зі собою жодного майна, про стаціонування великих військових відділів на Українській території. Де ці не помагають, стосують вони гостріші, як часті наїзди і ревізії міліції та штурмівок, напади узброєних банд, провокації, арешти, побиття і морди та нищення українського майна підпалами і грабіжжю, їм допомагають сексотсько-енкаведистські відділи.

За правну основу виселення українців з Польщі служить польсько-совєтський договір про репатріацію (поворот до батьківщини) українців і білорусинів з Польщі, а поляків з Радянського Союзу. Переселення на підставі цього договору має скінчитися дня 1-го листопада цього року.

Згаданий договір ні словом не згадує про примусове переселення виселених народів, противно, виразно говорить про його свободу і добровільність. Також на конференції, що відбулася недавно в Варшаві в справі вирішення польсько-українських відносин, уряд виразно заявив, що переселення є добровільне, і нікого не будеться змушувати на виїзд поза лінію Керзона, цебто до СРСР. Українці, що зістануть, будуть трактовані державою на рівні з поляками.

Таке є становище теперішнього польського уряду й таке становище загалу повоєнних демократій. Коли на конференції різних народів, зібраних в організації УНРРА, ішли розмови у справі помочі для еміграції, тоді всі ліві делегації радили не помагати емігрантам, а змусити їх вернути до краю. Також конференція величезною більшістю голосів рішила такого собі тиску на еміграцію не робити. Вона противно признала поки що свободу в повороті до краю, або позістанні поза кордоном.

Не можна собі навіть уявити цього в нинішній час, коли всесвітна демократія святкує загальний свій тріумф.

Супроти такого стану речі, ми, українці в Польщі, маємо повне право свобідно рішати про нашу долю й долю нашої Батьківщини. Територію, яку ми замешкуємо, вважаємо землею наших предків, нашою Батьківщиною. Ми сюди не зайшли як кольоністи, ми тут вродились, тут жили наші діди і прадіди. Ця земля зрошена кров'ю наших славних предків. Цією землею володіли князі Володимир Великий, Роман Галицький, Король Данило і інші. Ми перебули на цій землі часи Австрії та давньої

Польщі Пілсудського. Ми маємо повне право лишитися на власній землі і тоді, коли вона хвилево признана польській демократичній державі.

Тієї землі ми не опустимо ще й тому, що тим не хочемо причинитися до зменшення українського стану посідання на заході. Ми не хочемо нашої західної границі провадити лінією Керзона з різними відхиленнями, а етнографічною межею, що вже і так в бігу століть значно посунулася на захід.

Наше становище ясне і невідкличне. . Своєї землі не опустимо під ніякою умовою, ані підо впливом жодних погроз чи репресій. В обороні власної землі знесемо ще й провокації, видержимо переслідування. Навіть коли б варварство запанувало на наших теренах, коли б нам відібрано наше майно та спалено наші хати, то й тоді мешкатимемо дальше в землянках та лісах.

Придержуючися засад „Воля Народам і Людині", признаємо польську державу в її етнографічних межах. Хочемо жити мирно з усіма народами, а в першу чергу з поляками, що в їх державі ми хвилево опинилися. Українське населення не кровожадне, й криваві сусідські розрахунки –це далеко не його ідеал.

Однак український народ не дозволить рівнати себе з жидами. Іншими словами, не дозволить короткозорій політиці деяких шовіністичних польських чинників і безвідповідальним бандам безкарно себе нищити. Польська суспільність повинна бути свідома, що всі безпідставні напади та терор і провокація, стосовані до нас в цілі змушення до виїзду, будуть силою відперті.

Здоровий національний розум наказує кожному свідомому українцеві не опустити добровільно своєї рідної землі, бо хто її опускає, той поповняє злочин проти своєї Батьківщини.

Наш національний клич – зі своєї землі не вступимось, будемо боронити її усіма силами, хоч би довкруги нас лишилися самі згарища й руїни.

Серпень, 1945 р.

Свідомі українці.

Архів Інституту українознавства НАН України.

№ 200

Лист Голови Раднаркому УРСР Прем'єр-міністру Польщі про хід виселення українців із Польщі
Серпень 1945 р.

Господин премьер-министр!

Главный Уполномоченный Правительства Украинской ССР по эвакуации украинского населения с территории Польши господин Н. Подгорный неоднократно обращал внимание польских властей на ненормальную об-

становку, существующую в Лисковском, Перемышльском, Любачевском и других районах, которые всячески тормозят ход переселения украинского населения из указанных районов.

Подобная обстановка не только мешает районным уполномоченным в выполнении их функций, но и лишает возможности украинскому населению свободно изъявить свою волю об их эвакуации на территорию Украинской ССР.

К сожалению, обстановка в этих районах до сих пор существенно не изменилась, несмотря на принятые меры. Такое положение ставит под угрозу возможность окончания эвакуации к 1 ноября 1945 г.

Обращая Ваше внимание на вышеизложенное, прошу Вас принять более действенные меры к устранению имеющихся ненормальностей в возможно кратчайший срок.

Примите, господин Премьер-Министр, уверение в моем высоком к Вам уважении.

Н. Хрущев

ЦДАГОУ . Ф. 1, оп. 23, спр. 1471, арк. 170.

№ 201

Інформація Наркома внутрішніх справ УРСР НКВС СРСР про боротьбу ОУН-УПА проти виселення українців з Надсяння

6 вересня 1945 р.

Совершенно секретно

из Львова
Принято по ВЧ

Москва, НКВД СССР — товарищу Берия Л. П.

За последнее время значительно активизировалась деятельность оуновских банд на польской территории в районах, непосредственно прилегающих к нашей границе (Грубешувский и Перемышльский уезды).

По имеющимся у нас данным, близким к истине, в указанных районах имеется до 1000 бандитов, объединенных в 2 куреня — "Железняка" и „Ягоды".

В банды вливаются новые контингенты. Росту и активизации оуновских банд на польской территории способствует следующее обстоятельство: польские власти в середине августа объявили украинскому населению о том, что они должны выехать в Советский Союз, или в противном случае будут мелкими группами расселены вдоль западной границы Польши.

Украинское население, проживающее в районах, прилегающих к нашей границе на всем протяжении действия соглашения правительств УССР и

Польши, отказывается от переселения в УССР и встретило враждебно вышеприведенное заявление польских властей.

Оуновцы развили активную пропаганду за сопротивление переселению их в западные районы Польши. В украинских селах Грубешувского уезда царит возбужденное настроение, подогреваемое демагогической агитацией оуновцев. Участились случаи нападения оуновских банд на польскую администрацию.

1 сентября сотрудники органов польской беспеки и милиции в составе 16 человек, следовавшие на грузовой машине из Грубешова в Белз, были обстреляны бандой, численностью до 80 человек, в результате убито 15 поляков.

4 сентября к северной окраине гор. Белз подходила оуновская банда с намерением проникнуть в город, но была рассеяна польской милицией.

28 августа бандиты напали на 4-х красноармейцев 17 бригады внутренних войск НКВД, прикомандированных к уполномоченному по переселению украинцев в УССР в Грубешувском уезде. В результате убито 3 красноармейца, а 4-й Сидоренко захвачен живым.

28 августа в районе села Варенж Грубешувского уезда бандиты напали на группу 2-го погранотряда, выехавшую на польскую территорию для установления связи с агентурой. Группа состояла из 19 человек, из коих 10 было агентов-боевиков спецгруппы под командованием старшего лейтенанта Леонова. В результате внезапного обстрела группы убиты Леонов, 8 красноармейцев, 5 агентов-боевиков, 1 агент-боевик взят бандитами тяжело раненым. Спаслись 3 красноармейца раненые и 1 агент.

Учитывая создавшуюся обстановку на польской пограничной территории нами были приняты меры к недопущению проникновения бандитов на нашу территорию.

1 сентября были обнаружены следы перешедшей банды на нашу сторону в районе Чернывки, участка 88 погранотряда. Принятыми мерами розыска банды 2 сентября, последняя была обнаружена в лесном массиве вблизи села Крехов Жолкевского района Львовской области, банда имела около 70 человек. Окружив банду, пограничные части провели бой, в результате которого убито 58 бандитов и 5 лошадей. Захвачено вооружения: станковых пулеметов 2, ручных пулеметов 4, минометов 2, винтовок 34, гранатометов 1. Захвачено бандитов 8, из них 4 раненых.

Принимаем дальнейшие меры к недопущению перехода бандитов из Польши.

Рясной

№ 875
6. IX. 45 г.
15. 00

Опубл.: Військо України. – Київ. – 1993. – № 4. – С. 121–122.

№ 202

Лист представника командування УПА на Закерзонні не встановленому адресату про діяльність повстанців у процесі виселення українців з Польщі
7 вересня 1945 р.

Перевод с украинского

7. IX-1945 года. Друг Хл. Обе последние Ваши записки я получил и использовал к спецсообщениям.

Думаю, что положение не будет таким „трагическим", как обычно бывают первые тревоги. На этот раз, правда, будет что-то большое, потому что появились одинакового содержания обращения о выселении Люблинского и Ряшевского воевод, которые сказали нам совершенно серьезно о своей „помощи". Однако еще не известно, какие формы и размеры будет иметь эта угроза „помощи" войска в выселении. С большой тучи может быть и в этот раз маленький дождь. Но может быть выселение больших размеров. Тогда этого, очевидно, не сможем удержать. Но и того не нужно пугаться. На этом мир не стоит. В конце концов такая акция не произойдет „молниеносно". Увидим, что и как будет, и договоримся еще. А сейчас нужно действовать так, как сказано в инструкциях: поддерживать всеми силами народ в сопротивлении и одновременно заготавливать склады продуктов и всего нужного для тех, которые останутся независимо от того, что бы ни было. В случае массового выселения нужно, очевидно, исполнять инструкцию о придаче соответственных людей к выезжающим. Самым худшим, всем понятно, как это вы правильно пишете, является то, что кое-кто из кустовых рядов шатается под влиянием террористической пропаганды о страхах, которые нас ожидают. Силой их, очевидно, держать не будем. Можно в этом случае применять инструкцию о демобилизации слабых элементов. Это даже очень желаемое при всеобщем выселении. Поскольку, кто останется с нами до конца, – то это должны быть выбранные люди, самые верные и твердые. Такие, на которых действуют тревоги, облавы и т. п., которых нужно вечно „поддерживать в духе", а они через день-два снова ломаются, нам тогда не будут нужны. Если все население будет выселено, то не будем задерживать специально тех, которые своей психологией принадлежат ко всем, а не к нашим избранным революционным кадрам. Остаются те, которые не боятся никаких трудностей, не знают никаких сомнений и никаких колебаний, не боятся никаких облав и никаких страхов, смеются в глаза всему горю, которые знают, что имеют в руках оружие, которое их поведет везде, где будет нужно. Что касается подразделений – то есть еще время на решение. Еще рано решать что-нибудь на основе непроверенных тревог. В конце концов войско есть войско, имеет оружие, может в случае надобности даже в наиболее критической ситуации добыть себе нужную пищу и пробиться туда, куда будет нужно и приказано. Организационные кадры также не должны спешить. Тем, которые впадают в панику, объяснить, что для большинства из них и так нет дороги через переселенческие комиссии. Все пойдут, наверно, к

ягуарам, а оттуда на сцену, на пытки, в лучшем случае к белым медведям копать уголь и железо на северном полюсе. Пусть дурные не спешат, так как будут еще горько жалеть. Кто изменит оружию, которое ему дала в руки наша революционная борьба – тот сам себе пишет смертный приговор. Мы не имеем выбора. Это безумство – рассчитывать на что-то другое. Подчеркиваю, однако, что нескомпрометированных, особенно тех, которые желают себе этого, можно придать к транспортам переселенцев, поскольку не удается избежать существования таких транспортов. Нельзя так поступать, чтобы наши демобилизованные или „приданые" повлияли на ослабление сопротивления населения и ускорение выезда, или увеличение его размеров. Поскольку З...з такой неспособный, размазня и слабина, что думает ставить свою невесту выше своих обязанностей, то нужно его научить уму. В случае нужды употребляются строгие меры. Чем выше положение, тем больше обязанность, больше ответственность и больше наказание. А для организации большая опасность, поскольку такая „растерзанная" личность начнет искать спасения для своих ближних всеми возможными путями. Конкретно: считаю, что проект с записью выселения для спасения своей невесты нереальный, абсурдный и может кончиться впоследствии для него лично и для организации очень плохо. Нельзя это ему позволить. Поскольку бы шла речь о его полной панике – употребить такие меры, которые требуют добрые дела и твердая революционная действительность. На колебания, сомнения, ослабляющие психологические трагедии у нас нет места. Наша действительность, жестокая до самого конца, требует от нас совсем противоположного действия. Он не ребенок и не новичек – значит, должен отвечать за свою „сдержанность". В конце концов он не один из нас имеет личные переживания и такие „трагедии". Нечего с ним нянькаться. Такие настроения нужно ломать. Это то славное хуторянство, это наши Грицьки, Мазайлы и размазни, которые делают страшные трагедии из таких вещей. Наша жизнь суровая, и мы должны быть еще суровее и все удары должны принимать хладнокровно и должны научиться из ударов и трудностей извлекать источник силы к увеличению сопротивления. Пусть попробует сделать что-нибудь выкупом. Если не удастся, – не вижу другого совета, и пусть не делает глупостей. По делу Шума высылаю Вам копии писем, которые пересылаю одновременно ему. Спрашиваете, устоим ли. Устоим, конечно. Может, все нет, но мы – конечно. Ничего страшного не будет.

Дружеский привет.

Слава Украине.

Переводил переводчик Набока.

20. IX. 1945 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 100–101; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 174–175.

№ 203

Інструкція командування УПА на Закерзонні тереновим відділам у зв'язку з виселенням українців з Польщі

7 вересня 1945 р.

Перевод с украинского

Инструкция

1. В связи с увеличивающейся угрозой выселения, нужно немедленно заготовить наибольшее количество продуктов и других вещей в складах вне сел. Заготовлять большое количество продуктов, как сухарей (хорошо просушенных), макарон, жиров, консервированного мяса, консервированных овощей, меда, круп, муки, зерна, картофеля. Все заготовленное старательно оберегать от порчи. Выбирать сухие места, сухую упаковку, сухой строительный материал, в особенности железо, толь и др.; картофель закапывать тоже, в больших количествах, в укрытых замаскированных ямах вне сел. Тоже разные овощи. Работы по укрытию производить верными людьми. Склады делить на разные категории. Хотя часть должны укрывать лично только самые верные, наиболее доверенные. Избегать расконспирирования организованных складов перед населением. Гражданское население также должно укрывать продукты себе отдельно. Все старательно маскировать.

2. На случай выселения сел полностью или частично – заготовлять у выселяемых максимальное количество продуктов и другое имущество (зерно, скот, оборудование). Кроме того заготовлять в это время с домов, пока мы их не сожгли или пока их поляки не заселяют кем-либо другим, сухой строительный материал, прежде всего железо для постройки ст. помещений, материал временно складывать в укрытых местах.

„Постой". 7. 9. 45 г.
Слава Украине!

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 91; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 165.

№ 204

Повідомлення підпільника ОУН про нараду війтів у Томашеві щодо виселення українців з Польщі

8 вересня 1945 р.

Перевод с украинского

Сообщение
о сессии войтов 8. 9. 45 г. в Томашуве

Староста говорил так: все украинцы должны оставить эту местность. Войско уже выехало в Любачевщину, Ярославщину и Перемышльщину. В по-

гранполосе 50 км не имеют права проживать украинцы. Вы не хотите ехать. Говорите, тут жили Ваши деды и прадеды и хочете жить. Но трудно. Такое теперь время, должны выехать. Другой поляк говорил конечно должны выехать на восток или на запад. Получите ли что на западе, не знаю. Должны выехать не только украинцы, а также менее лояльные поляки. Сначала должны выехать украинцы. Какой-то большевик говорил так: кто выедет добровольно, может взять с собой 2 тонны имущества, сельскохозяйственное оборудование, лошадей, коров. Кто желает работать в колхозе – может ехать в области: Киевскую, Харьковскую, Запорожскую, Кировоградскую, Ворошиловградскую и Днепропетровскую. Кто желает одиночное хозяйство, может ехать в области: Львовскую, Дрогобычскую, Тернопольскую, Станиславскую и Ровенскую. Когда не поедете добровольно, вывезут вас принудительно. Польские войска уже выехали по этому делу. Скоро приедет переселенческая комиссия к Вам. Как запишетесь перед приходом войска – Ваше счастье. После – выгонят Вас без ничего.

Слава Украине!
„М"

Перевел переводчик Набока
18. 9. 45 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 98; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 172.

№ 205

Інформація повстанця Сталя про захист загонами УПА українців під час їх виселення
8 вересня 1945 р.

Перевод с украинского

П р е д п и с а н и е

8. 9. 45 года. Друг П.! Объявляю положение в местности: 3-го сентября началась проверка Синявских лесов, проходили поляки с большевиками. Прошли вообще поверхностно – линиями и расположились в прилесных зонах, значит, такая большая блокада леса. Это является „охраной" выезжающих. Идет усиленное выселение. Около Перемышля польское войско изгнало 4. 9. 45 г. украинцев из Стубно и Стебенец в поле. В село вступили тогда, когда они записались на выезд. После дали им 8 дней на подготовку. Подобная история и с другими некоторыми селами. Грозят этим везде. Говорят: мы сюда для того приехали, чтобы Вас выселить. Села, в которых расположилось войско, являются полностью блокированными, и нет к ним доступа. Говорят: мы охраняем, чтобы бандеровцы не сожгли село. Народ в ужасе. Ехать никто не хочет, но долж-

ны. Окружные села, после этого готовятся к дороге. Утешают себя, что мы не поедем, но все пекут хлеб и т. п. В Любачевщине окружили села и указывают сроки выезда. Сегодня выезжает Старое Село, Суха-Воля на днях едет. В селах, которые еще сопротивляются, назначают авторитетным людям срок выезда. Среди населения часто встречается паника. В наших рядах немалое смущение. Что делать с селами, которые выехали? Еще украинцы в доме, а поляки дерутся за их имущество. Выбирают себе квартиры. Можно ли жечь? Наши ребята обращаются за советом. Что делать? Некоторые выехали с семьями. Через границу перевозят оружие. У одного вылез пистолет. Теперь пограничники делают обыск. Выселение проводит 6 дивизия. Там, где расположилось войско, проводят два раза в день митинги. Кроме того, обыски с целью найти схроны и оружие. Среди подпольщиков имеется тенденция быть во время выселения дома и выехать вместе с семьей, есть также возможность выехать на запад за Одер. Есть ряды людей, которые решили до конца защищать западные границы Украины. После себя разве только остается оставить пепел. Сжечь села и леса. Пусть мир знает, что украинцы добровольно не сдают позиций. Эта тактика не легкая, но героическая. Что же другое? Если не ехать – то воевать! Давайте приказ войскам, как должны поступать. Везде большое нервное напряжение. Нужно немедленно решать, молниеносно, так как позднее не успеем уже ничего исправить.

Горячий революционный привет.

Слава Украине!
Сталь.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 97; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 171.

№ 206

Наказ частинам 6-го військового округу УПА у зв'язку з виселенням українців з Польщі
9 вересня 1945 р.

Перевод с украинского

Приказ
всем командирам отрядов и подразделений „УПА",
боевок и других вооруженных частей на территории ВО-6

Польско-большевистские правительственные чиновники начали общее принудительное выселение украинцев.

1. В связи с этим приказывается там, где наши вооруженные отряды будут иметь возможность провести действия против тех, которые проводят выселение – немедленно исполнить это. Истреблять выселенческие комиссии и всех тех, которые принуждают выселяться.

2. Выселенные пустые украинские села обязательно сжечь так, чтобы не осталось ни одного дома и строительных материалов. Перед сжиганием, по возможности, обеспечить нас из этих сел оставшимся имуществом (продукты и запасы, некоторое оборудование, железо с домов и доски для складов продуктов).

3. Еще перед окончанием выселения, а с нашей стороны перед сожжением сел, – заготовить немедленно максимальное количество продуктов в хорошо законспирированных лесных и подпольных складах.

4. Во время выселения можно кое-кого определить на транспорты с семьями, в особенности выезжающих на восток в колхозы и фабрики. Это относится специально к больным и другим, которым тяжело будет после пробиться.

5. Отряды, которые после выселения исполнят свои задания по сожжению оставленных сел, получат дальнейшие поручения. Если связь будет прервана, командиры частей будут действовать в зависимости от обстановки. Отряды, которые не будут иметь возможности удержаться на местности своего действия, могут после исполнения этого приказа пробиваться через границу на территорию других округов и действовать там. В критических обстоятельствах можно пробиваться на польскую территорию, но нужно помнить, что это очень тяжелое дело.

6. Командиры и политвоспитатели проведут немедленно со своими отрядами беседы, объясняющие положение и подготовят к твердому исполнению этой последней обязанности перед нашей родной землей, которую враги-оккупанты у нас забирают. Не имеем права оставить ее без боя со спущенными, как у рабов, головами. Пусть за нами горят огни, пусть никто не радуется нашей работой, и пусть враг знает, что мы без боя не дадим себя уничтожить.

Слава Украине! Героям слава!

ВО-6-ЛИР.
„Постой", 9. 9. 45 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 86; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 160.

№ 207

Вказівки командування УПА на Закерзонні терeновим відділам у зв'язку з виселенням українців
9 вересня 1945 р.

Перевод с украинского

Поступают дальнейшие известия, что на сессии солтысов сказано уже открыто: принудительный вывоз украинского населения в ближайшее время. В Ярославщине и Любачевщине некоторые села заняло польское войско с целью проведения выселения.

В связи с этим:

1. Если будут спрашивать, почему украинцы не выезжают, заявлять, что хотят остаться в границах польского государства как граждане Польши.

2. Принужденные к выезду, которые не смогут защититься или удрать, пусть направляются в первую очередь в области центральной и восточной Украины.

3. К выезжающим (еще раз подчеркиваю, там, где будет невозможно этого избежать) присоединять наших людей, которым не грозит арест и т. п.

4. Все другие должны немедленно подготавливать с максимальной энергией большие склады продовольствия и хорошо упаковать, чтобы не испортилось. Сухари из хлеба сильно высушивать и паковать в сундуки, оббитые плотно железом, и так закапывать. Масло перетапливать, солонину солить, мясо мариновать в бочках, картофель и овощи в ямах. Зерно, муку, крупу, макароны и другие запасы также в упаковке, оббитой железом, или в землянках, выжженых в глине, или в схронах, хорошо построенных (с сухого строительного материала, оббитых соломой). Овощи, мед и т. п. в бутылках. Приготовить максимальное количество на длительное время для своих непосредственно центров и других нужд. Исполнить это немедленно. Ударными темпами. Не опоздать.

Слава Украине.

Г.
9. 9. 45 г.

Переводил переводчик Набока
19. 9. 45 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 102; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 173.

№ 208

Звернення Ряшівського воєводи до українців у зв'язку з їх виселенням

10 вересня 1945 р.

Перевод с украинского

О б р а щ е н и е
к украинскому населению

Историческая борьба с гитлеровскими оккупантами побратала все славянские народы.

Посеянная искусственно между польским и украинским народами ненависть не дала плодов. Установленные победоносной войной государственные границы дают каждому народу возможность свободного развития в собственной Родине. Исполнена также воля украинского народа к соединению. Он имеет возможность полной жизни и развития в будущем

в Украинской Республике. Вследствии соглашений между народами, польское население возвращается с земель Украинской Республики в Польшу, а украинское население, проживающее на польских землях, имеет возможность переселиться на территорию Украинской Республики. С целью подачи Вам помощи в переселении вместе с имуществом и защиты перед террористическими бандами бандитских элементов, которые добиваются срыва переселения, придается для обеспечения безопасности использовать войсковые подразделения, которые будут заботиться о Вас до государственной границы Украинской Республики.

Обеспечению подлежат все транспорты железнодорожных станций и охрана поездов. О дальнейшем Вашем транспорте, его безопасности и о помещениях будут заботиться власти Украинской Республики.

Постой 10. IX-1945 г.

Переводил переводчик Набока

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1717, арк. 103-104; ДАЛО. Ф. 3, оп. 1, спр. 213, арк. 177-178.

№ 209

Витяг із листа лектора ЦК ВКП(б) секретарю ЦК ВКП(б) про переселення українців і поляків
11 вересня 1945 р.

Секретарю ЦК ВКП(б)
тов. Маленкову Г. М.

О репатриации украинцев из Польши

В западных областях Украины происходит переселение поляков в Польшу и возвращение украинцев на Украину. Я лично видел эшелоны поляков: хорошие товарные вагоны (есть и классные) с лестницами-подножками у каждого. Государственные польские гербы и флаги. Впечатление очень хорошее.

Нельзя этого же сказать об эшелонах украинцев, возвращающихся из Польши. А главное следующее: украинцы жалуются, что их поляки сильно обижали – угрожали, обирали, забирали имущество, нападали на повозки, даже избивали. Об этом мне лично рассказывали в обоих обкомах (Львівському і Станіславському – упор.). Я спрашивал, знает ли об этом наше правительство? Мне ответили, возможно что нет, ибо обкомы об этом еще не сообщали.

11. IX. 45 Б. Волин

РЦХИДНИ. Ф. 17, оп. 125, спр. 310, арк. 37.

№ 210

Повідомлення начальника Головного управління НКВС СРСР наркому внутрішніх справ УРСР про боротьбу ОУН-УПА проти насильницького виселення українців з Холмщини

Не пізніше 12 вересня 1945 р.

Совершенно секретно

Записка по ВЧ
Киев

НКВД УССР генерал-лейтенанту
тов. Рясному

Сообщению ГУПВ НКВД СССР Украинский Погранокруг располагает данными, что польским войскам отдан приказ очистить от неблагонадежного элемента 50 километровую погранполосу Польши. Связи чем украинскому населению предложено выехать УССР, противном случае будет отселено западные области Польши. Проведения этого Грубешув ожидается прибытие двух польских дивизий.

Лисковском уезде украинское население обратилось нашему уполномоченному переселению просьбой проведения плебесцита на присоединение уезда Украинской ССР. Влиянием агитации ОУН и банд УПА украинское население ряде пунктов отказывается переселяться западные области Польши и УССР.

Связи этим приграничной полосе Польши значительно активизировалась деятельность банд УПА, которые всевозможными угрозами вынуждают отдельные комендатуры польской полиции (м. Угнув) не вести борьбы с ОУН-УПА, призывают последних выступать совместно с ними против Советского Союза.

Участились случаи перехода банд нашу территорию (участки 2-88 погранотрядов).

Ориентируя Вас об изложенном, прошу сообщить, какими Вы располагаете дополнительными данными и какие приняты меры недопущению перехода банд на нашу территорию.

Начальник ГУББ НКВД СССР
Генерал-лейтенант Леонтьев

Військо України. – К. – 1993. – № 4. – С. 122.

№ 211

Інформація представника уряду СРСР у Варшаві Наркому внутрішніх справ СРСР про боротьбу ОУН-УПА проти примусового виселення українців з Надсяння

12 вересня 1945 р.

Совершенно секретно

Принято по ВЧ из Варшавы
Москва, НКВД СССР
Товарищу Берия Л. П.

На записку по „ВЧ" от 9. IX-45 г.

Факты, изложенные Вами в докладной записке т. Рясным по поводу действия банды УПА в Польше являются правдоподобными и для нас известными.

Сейчас в юго-восточной части Польши (Жешувское и Люблинское воеводства) населенной украинцами, действуют банды „УПА", „ОУН": „Лис", „Ягода", „Железняк", „Продайло", „Мачеха", „Юрба" – общей численностью до 2000 человек. В связи с усилением работы по переселению украинского населения из Польши в СССР, банды УПА и ОУН активизировали свою деятельность, направленную на срыв переселения, проводится агитация среди украинцев, совершают нападения на военнослужащих и занимаются поджогом сел, из которых переселяются украинцы.

Так, например, в ночь на 6 сентября с. г. банда УПА численностью до 30 человек в селе Тисово, Перемышльского уезда, Жешувского воеводства, напала на батальон Войска Польского, занимающийся переселением украинцев. В результате убито 6, ранено 6 военнослужащих батальона. Потери бандитов 36 человек убитыми.

Во время боя в селе Тисово 472 дома сгорело, а население бандитами было уведено в лес. Из числа уведенных возвратилось 300 человек.

В селе Чертеж, Санокского уезда, Жешувского воеводства, все украинское население было подготовлено к выезду в СССР и в честь этого 26. VIII-45 г. был организован прощальный вечер. В день выезда 28. VIII все население категорически отказалось выезжать. 2. IX. 45 г. по этому же селу бандитами УПА были расклеены листовки с требованием выселения поляков, прибывших из СССР.

Переселение украинского населения из Польши в СССР проходит медленно из-за недостатка железнодорожного транспорта. Например: только в одном сборном пункте гор. Перемышля на 9. IX-45 г. сосредоточено 8. 850 человек.

Месяц тому назад, по договоренности с Польским правительством для восстановления органов власти, борьбы с бандитизмом, выделено в Жешувское и южную часть Люблинского воеводства 2 дивизии Войска Польского.

Одновременно в эти же районы для борьбы с бандитизмом и охраны переселяющихся украинцев выделены 98 и 338-й погранполки войск НКВД.

За этот период в боестолкновениях с бандитами „УПА" и „ОУН" убито 112 бандитов, ранено 10 и захвачено 24 человека.

12 сентября 1945 г.

№ 812 [redacted]
Селивановский

Військо України. – К. – 1993. – № 4. – С. 122-123.

№ 212

Лист Прем'єр-міністра Польщі Голові Раднаркому УРСР про припинення діяльності райуповноважених уряду УРСР в Польщі

До 15 вересня 1945 р.

Голові Раднаркому УРСР
панові Хрущову М. С.

Польський Тимчасовий Уряд Національної Єдності не буде заперечувати, як буде згода Уряду УРСР на поставлені питання Головним Уповноваженим Уряду УРСР і Головним Представником Польського Тимчасового Уряду, а саме:

Перше: Дозволити ліквідувати Замостєвську, Красноставську, Холмську, Білгорайську та Ясловську установи Райуповноважених і Райпредставників після здачі ними документів і остаточного звіту про підсумки евакуації.

Друге: Доручити Головному Уповноваженому Уряду УРСР та Головному Представникові Польського Тимчасового Уряду Народної Єдності по взаємній згоді встановити термін та перевадити ліквідацію установ тих Уповноважених і Райпредставників, які закінчили роботу по евакуації.

Прем'єр-міністр Польського Тимчасового Уряду Народної Єдності
Осубка-Моравський
Тов. Коротченко Д. С.
Тов. Старченко В. Ф.

Согласен. Прошу дать Ваши предложения.

15 сентября 1945 г.

Н. Хрущев

ЦДАГОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1746, арк. 22.

№ 213

Телеграма начальника Львівської залізниці Голові Раднаркому і секретарю ЦК КП(б)У про свавілля польських властей щодо українців-залізничників Закерзоння

17 вересня 1945 р.

Председателю Совнаркома УССР Хрущеву Н. С.
Секретарю ЦК КП(б)У Коротченко Д. С.

На станциях Львовской железной дороги, расположенных за линией Керзона проживают и работают железнодорожники из украинского населения. Польская комиссия по переселению предложила в трехдневный срок выселить всех украинцев на территорию Украины, чем создается угроза срыва работы дороги. На станции Перемышль в хозединицах работают 425 чел. украинцев, из них проживают в г. Перемышле 276 чел. и в близлежащих селах 149 чел. Для обеспечения нормальной работы хозединиц ст. Перемышль и других станций, расположенных за линией Керзона, прошу согласовать с польским правительством вопрос оставления железнодорожников-украинцев, живущих в Польше, прекратить произвол на местах до окончательного решения передачи станции польской администрации и не выселять в принудительном порядке за линию Керзона работников Львовской железной дороги.

Начальник Львовской железной дороги
генерал-директор движения III ранга Шахрай.

Мануильскому Д. З.
18. 09. 1945. Хрущев.

ЦДАГОУ. Ф. 2, оп. 7, спр. 1746, арк. 25.

№ 214

Інформація завідуючого відділом Львівського обкому КП(б)У про настрої мешканців Львова у зв'язку з підписанням радянсько-польського договору про кордони

25 вересня 1945 р.

Киев – ЦК КП(б)У тов. Зленко

Информация
о настроениях населения города Львова в связи с подписанием договора о границе между Советским Союзом и Польшей

Сотрудник филиала Академии Наук УССР доктор Деркач М. Д., украинка, в разговоре с академиком Возняком заявила:

„Не знаете поляков. Они более нахальны, чем евреи, и поэтому пристали, а Советский Союз, который не дорожит территорией, уступил.

Если Советский Союз уступает, то это дает почву для розговоров о его слабости. Главное то, что уступка территории Польше, это не просто передача земли, а передача крепостному праву поляков - крестьян, главным образом украинцев".

Академик филиала Академии Наук УССР Возняк М. С., украинец, заявил: „Тискают поляки Советский Союз, хоть 0,6 километра, а все же вырывают и торжествуют о своей ничтожной победе. Непонятно, почему Советский Союз идет на эти уступки полякам?"

Доктор филиала Академии Наук УССР, этнограф Скорик М. говорил: „В Немирове всегда было весьма ограниченное количество поляков, а между тем, город этот отдали".

Начальник учебной части Львовского мединститута Мельничук, украинец, среди преподавателей, комментируя договор, заявил: „Это очень хорошо, что с Польшей уже вопрос решен, но полякам в некоторых местах отдали большую территорию".

Крестьянин села Скнилов Сокольницкого района Федак Антон, украинец, заявил: „Если сюда снова вернутся поляки, мы будем бежать на восток, только бы не жить с ними".

Польские националисты, потеряв надежду на отход города Львова к Польше, пытаются найти причины для продолжения антисоветской агитации по этому вопросу.

Так, вахтер Управления Львовской железной дороги Мотикевич, поляк, заявил: „Осубка-Моравский не имеет своей собственной Польши и не имеет поэтому права отдавать часть ее территории Советскому Союзу. Польша принадлежит всем полякам, и Советский Союз не имеет права ее брать. Эти границы еще не окончательные, увидим, что будет дальше".

Доцент Львовского ветинститута Яссота, поляк, заявил: „Этот договор не действителен, так как Миколайчик, Грабский и Станчик не дали своего согласия. Таким образом, разъединилось правительство объединения. Согласно известий, которые передают по радио, Соединенные Штаты Америки подвергли острой критике этот поступок России. В Кракове был погром евреев, и в скором времени этого могут ожидать москали".

Профессор ветинститута Шедловский, поляк, заявил: „Кто едет сейчас в Польшу, тот делает неправильно, т. к. там нет никакой почвы, там большевики хуже, чем здесь. Польша - это колония СССР".

Бывшая польская графиня Абрамович, полька, без определенных занятий, заявила: „Польское правительство поступило неправильно в отношении установления границы с Советским Союзом. Этот вопрос должен был решаться на мирной конференции, а не какой-то кучкой людей, и по этому вопросу Англия и Америка обязательно выступят против польского правительства и Советского Союза. В крайнем случае, вопрос о территории должен решаться на польском сойме".

Зав. медстатистикой клиники мединститута Балтовский, поляк, говорит: „Нам нечего больше ожидать, нужно выезжать в Польшу. Теперь уже границы на востоке определены, и нам рассчитывать не на что. Опубликованные в газете границы Польши неправильны: границы должны

быть за Тернополем, около города Броды, где были при немцах. Но ничего не поделаешь, правда теперь на стороне сильных".

Заведующий хозяйством клиник мединститута Завадский, поляк, заявил: „Нам нечего возражать большевикам, они очень сильны, как они хотели, так и сделали границы, а нам остается только уезжать в Польшу".

Зав. организационно-инструкторским отделом
Львовского обкома КП(б)У И. Богородченко

25. IX. 1945 г.
3427/01

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1630, арк. 34-36.

№ 215

Лист Олекси, переселенця з Лемківщини, до братів
27 вересня 1945 р.

Добрий день іли добрий вечер, дорогий брате Николаю, Михайле і Антоне! Летить день за днем, летить як стріла, а тут чоловік ще не проснувся і не виспався.

Дорогі Браття! Хотів би я описати вам дещо про моє життя, як також хочу довідатися про ваше здоров'я. Здоровлю вас зичливо! Поводження моє як у світі: вовк у лісі, так тут у нас, в Україні. Нам дуже весело. Маємо всього багато: і винограду, і кавунів. Приїжджайте тут до нас, заживете добре, як я і наші сусіди (ті, які з ним виїхали – прим. Ред.), тільки не забудьте про адресу Кейсерового Михайла (Мецкого) і за грушки Міколайкові (Завваrа: Кейсерів Михайло – це самогубець, який втопився кілька літ тому в селі Л.; Міколайкові грушки – це цвинтар. В селі люди дражнять себе: „Винесли б тя за Міколайкові грушки". – примітка редакції).

Тут дуже добре є Мошкові з потів і з ріши Гані (це є жиди, які колись були багаті та добре їм жилося у його рідному селі – прим. Ред.). Вони добре жиють, а Митрикова Текля померла – не мала лікарства з діркою. Лікарство загранічне з діркою коштує 100 крб (згадана дуже любила обаранці, яких там не було; вона померла з голоду). Філь Катя фасує „дєньги", має книжку; вона є зародова мати. Тепер дістала 2.000 крб. Павла Бойка якщо хочете видіти, то ідіть до Жидзьового Юрка. Там є його фотографія (Павло Бойко – це найбільший, найзарозуміліший кавалєр в с. Л. Він завжди носився з-панська. Зараз автор листа порівнює його вигляд з найгіршим ледарем, який ніколи не бриє бороди, ані не миється, – найгірша людина, посміховище села – Жидзів Юрко). Краєвська має хороші вуса, так як Онуфер (згаданій Краєвській з нужди выросли вуса – мох. Автор листа порівнює їх з вусами Онуфра; це один із господарів села Л., який має найбільші вуса – прим. Ред.).

Дорогі браття! Напишіть мені, чи хата моя стоїть і чи є хто в ній. Дорогі браття! Мені є добре...

Так само кручу, як і дома. Я є касієром в колгоспі. Працюю в конторі. Три рази в тижні їжджу на базар продавати виноград і кавуни. Грошей у мене хватить, тільки жінка і діти, а найгірше Славця і Геня, гинуть за домом. Антін є добрим трактористом. Він заробляє 3 кг. хліба на трудодень, а може заробити п'ять, навіть шість крб. Він хоче женитися, але про хату не забуває. Тільки коровами не доїдемо.

Ілько Гринів просить Кравського Влодка, щоб цей написав йому листа, чи Гриця родина жиє, бо ніхто не напише до нього; поздоровіть його щиро!

Довідався я, що Іван є дома. Тому скажіть, щоб не сидів у Краєвського до полудня. Як ви сидите у Краєвського, наші хлопи з вилами і батогами в руках (Завваrа: Краєвський мешкає близько церкви. Тут після проповіді в церкві сходяться всі кацапи, які були на Богослужінні, бо не хотять її слухати. Автор листа вказує, що тоді, коли його брати святкують, всі, що є в Україні, мусять в неділю чи свято тяжко працювати – прим. Ред.).

Кінчу писати та здоровлю вас щиро!
Ваш брат Олекса.
Обл. Дніпропетровська, Криворіг, Новий Кремінчук.
Лист цензурований сов. і поль. цензурою.

Опубл.: Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто. – 1987. – Т. 16. – С. 168-169.

№ 216

Лист заступника Голови Ради Народних Комісарів УРСР головам Львівського та Волинського облвиконкомів про заборону розселяти депортованих з Польщі українців у 50-ти кілометровій смузі
28 вересня 1945 р.

Сов. секретно

Украинская Советская Социалистическая Республика
Совет Народных Комиссаров
№ 1547
Председателю Львовского исполкома
облсовета депутатов трудящихся тов. Козыреву Н. В.
Председателю Волынского исполкома
облсовета депутатов трудящихся тов. Решетняк Ф. Н.
Копия: Народному Комиссару Внутренних Дел УССР тов. Рясному
Копия: Главному уполномоченному Правительства УССР по эвакуации
украинского населения с территории Польши тов. Подгорному Н. В.

Согласно указания Народного Комиссара Внутренних Дел – Маршала Советского Союза тов. Берия Л. П., расселение эвакуированного с территории Польши украинского населения в 50-ти километровой пограничной полосе – запрещено.

Вопреки этому, райсоветами депутатов трудящихся расселено в пределах 50-километровой пограничной полосы – по состоянию на 10 августа 1945 года – в Львовской области 535 семейств и в Волынской области 389 семейств украинского населения, эвакуированного из Польши.

В целях очищения 50-километровой пограничной полосы, необходимо:

1. Запретить исполкомам райсоветов дальнейшее расселение в пределах пограничной полосы украинского населения, эвакуируемого с территории Польши.

2. В месячный срок переселить в пределах области семьи украинского населения, эвакуированного из Польши в населенные пункты, не входящие в 5-километровую пограничную полосу.

Переселение семейств украинского населения в населенные пункты, не входящие в пограничную полосу, производите с обязательным наделением их на новом месте поселения постройками и земельными наделами в пределах норм землепользования, установленных для данного района.

Народного Комиссара Внутренних Дел УССР – тов. Рясного прошу взять под контроль по выполнению отселения из 50-километровой пограничной полосы.

Заместитель Председателя Совета Народных Комиссаров УССР
Л. Корниец

ДАЛО. Ф. 221, оп. 3, спр. 15, арк. 18-19.

№ 217

Заява руської селянської організації в Горлицях керівництву Радянського Союзу з приводу примусового виселення лемків

30 вересня 1945 р.

До Совітського Союзу в Москву
Через уполномоченного по евакуації в Горліцах

З а я в а
руських мешканців на терені землі Лемковській од ріки Сан по Попрад в повітах Санок-Кросно-Горліца-Грибов-Новий Сонч-Мушіна

Ми, яко часть великого руського народа, од незапамятних часів проживаємо тут. Народ наш пережив:

1. Польську Королевську.

2. Австрійську імперію Цесарів, пам'ятний сум переслідувань, як процес Ольги Грабар, Івана Наумовича, пам'ятний Талергоф і вісилиці, на яких мадьяри і германці повісили 70.000 руського народу Галичини за те, що звали себе руськими.

3. **Пережили ми Польську Річпосполиту і германську окупацію.**

Наші помисли і очі були звернені на схід, на руський нарід, і ми надіялись звідтіль визволення. Коли Червона Армія почала наступ на германців, ми утішилися. У нас в Карпатах зачали організовувати відділи партизанів. Наші люди зачали виступати і доповнювати їх, але зато немало погибло наших від рук германських.

Ми живили потайки партизанів, доносили їм відомості, хоча нам за те грозила смерть од германців. Коли Червона Армія перейшла нашу землю, до нас прибули воєнні старшини для побора людей до Червоної Армії, ми не чекали на примус, але дали охотно значне число добровольців. Наші добровольці були в перших рядах на фронті, є убиті, є ранені і каліки, і єсть визначені за одвагу.

Ми думали, що знайдемося разом з нашою руською землею в границях Совітського Союзу, і що Совітський Союз зробить з нашої Лемківщини Красную Швейцарію, і ми заживемо свободним життям на нашій землі.

Яке ж було розчарування, коли ми довідалися, що Совітський Союз продав чи подарував нашу землю полякам, а нам предложили переселення. Часть народа переселилась, а друга часть, котра хоче своєю рідною землею користуватись, з того не хоче розстатися зі своєю землею, хоча і знає, що земля та гориста і малородюча. Але це наша руська і вистарчальня на наше удержання, бо що сказав би Вам серб або чорногорець, якби йому предложили: „Сербе, покинь свою землю і свої гори і переселись на Україну, на чорнозем". Знаєм, що не згодився б. А що сказав би швейцар, а що сказав би ескімос із далекої Гренландії.

Ми корилися Совітському Союзу, ми нігде не виступали против і відносились якнайлучче до Червоної Армії, споживали, чим могли, воєнні відділи, давали контингент м'яса, збіжжя, картошки і роботу. А Совітський Союз продав нас полякам, тож коли продав землю, то спродав і нас, людей, бо ми живем не на місяці, тілько на землі, і з місяця не сходим на землю, на тій землі хочемо і далі жити і переселятися не міркуємо.

Але власті стосують до нас примусове переселення при помощі війська, викидають безборонних з хати, конфіскують послідне невелике майно. Поляки кажуть, що вони русин не виселяють, що у війську мундир польський, але ж під мундиром не польська криється; хто не хоче охотно, то, кажуть, підеш примусово, мусите записатись як охотно. Ми ж заявляєм, що ми люди, а не худоба і не чорні африканці, бо і тими зараз не торгують, щоби з нами у такий спосіб поступали. Ми нічого Совітському Союзу ані полякам не винні, щоб до нас терор застосовувати і примусово викидати з нашої землі.

Ми терпіли до тих часів невольно — будем зносити дальше, але хочемо терпіти на нашій землі, бо вона є наша. Якщо Совітський Союз не хоче нашу землю, то також і нас, то і зоставте нас, коли ми Вам не нужні.

За руську Селянську Організацію. (Підпис нерозбірливий).
30. IX. 1945 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1472, арк. 153.

№ 218

Звернення УПА до солдат і офіцерів польського війська із закликом припинити терор проти українців
Вересень 1945 р.

Воля народам і людині!
Смерть сталінським поневолювачам і їх агентам!

Воякам і командирам польського війська.

Останніми днями Військо Польське разом з більшовиками почало переводити по українських селах в Польщі насильну переселенчу акцію українського населення на Схід. В цій акції деякі частини ВП за наказами агентів НКВД ведуться як звичайні бандити, негідні носити імені вояка ВП.

Майже у всіх селах, де ВП перевадило переселення були, масові випадки викидування селян з їхніх мешкань без жодних речей, сильні побиття жінок, дітей і старців, масові грабежі, а навіть морди безборонного населення.

Кому потрібна така поведінка ВП.

Що вона потрібна Сталінові, це ми знаємо, бо.цим хоче він змусити українців до переселення на територію СРСР, щоби там їх знищити в безмежних сибірських катівнях. Але чи таке переселення принесе користь польському народові. Напевно, ні.

Про це, що робиться зараз на цих землях знатиме світ. І що така Ваша робота ані ВП, ані польському народові честі не принесе – це певно. Світ Вас буде вважати вислужниками Сталіна і колись судити Вас за це буде, як нині судить вислужників Гітлера.

Ми знаємо, що загал польського населення осуджує Вашу вислужницьку роботу і не похваляє звірського Вашого поступування у відношенні до українських переселенців. Загал польського населення свідомий того, що кривди, заподіяні Вами українським переселенцям, відіб'ються на польських переселенцях, що їх сталінські посіпаки так само, як і Ви українських переселенців, викидають з рідних хат і осель. Одначе, ніколи не слід порівнювати долі польських переселенців з українськими, помимо цього, що над одними і другими нечувано знущається кремлівський сатрап. Бо польські переселенці ідуть до своєї батьківщини, на землі, відібрані від німців і великих землевласників, українські переселенці – засуджені на повільне конання поза межами України на сибірських пустирях.

Спитайте польських переселенців, що приїжджають зі Сходу, чи їм там діялася кривда від українського населення, або Української Повстанчої Армії (УПА) – напевно, ні. Одначе, Ви своїми акціями доведете до того, що українські переселенці, доведені вами до люті, вже будучи на стороні СРСР, самі кинуться на поляків, що там залишились, відплатять на них заподіяні Вами українцям кривди. Але, одначе, поминаючи це все, оскільки Ви не зміните свойого поступу, боротися будемо на кожному кроці так, як в своїй обороні показує відділ ВП в с. Тисова за звірську поведінку з українським населенням.

Своє нелюдське поступування з українським населенням Ви часто хочете виправдати тим, що, мовляв, Ви дістаєте такий наказ, одначе, докажемо Вам, що це неправда. Найкращим доказом цього нехай послужить факт, що не всі вояки ВП в звірський спосіб знущалися над українцями, а по-друге, знаємо, що Польський Демократичний Уряд займає цілком інше становище до справи переселення українців, як деякі більшовицько настроєні елементи з ВП. Доказом цього хай послужить наведений нижче уривок з документу:

„... Дня 24 липня 1945 р. відбулася у Варшаві конференція делегатів українського населення в Міністерстві Публичної Адміністрації під керівництвом д-ра Зумяка, директора канцелярії Ради Міністрів. Конференцію скликано на бажання Премієра Польського Уряду. На запит проф. др. Константіновича, делегата українського населення від Польщі, що українське населення хоче залишитися в Польщі, бо вважає себе горожанами Польської Держави, відповів представник Польського Уряду др. Зумяк: українців, які з різних причин не схочуть виїхати, ані на Схід, ані на Захід, Польський Уряд не виганяє, вони можуть оставатися на своїх місцях. Др. Зумяк підчеркнув, що українське населення, яке залишається в Польщі, буде трактоване нарівні з горожанами польської національности і буде мусіло піддатися тим самим обов'язкам, які буде сповняти польське населення".

Отже, як видно з цього, постава ВП на цьому терені є справою виключно самих вояків і командирів даної військової частини, і відповідальность за їхнє поступування паде лише на спричинення доконаних звірств.

Ми зі своєї сторони заявляємо, що кожний випадок насильства над українським населенням будемо жорстоко карати. Ми знаємо, що поважна частина вояків ВП осуджує таку поведінку товаришів і сама цього не робить. Заявляємо, що як при наших оборонних акціях впадуть невинні (кулі не перебирають), то відповідальність за це паде не на нас, а на тих, що такі звірства роблять.

Віримо, що ви врешті зрозумієте свою помилку і не будете своїми ганебними злочинами доводити нас до непотрібного проливу крові. Хай скінчиться наша взаїмна боротьба, а вістря її нехай звернеться проти спільного нашого ворога, що знущається над обидвома нашими народами.

Хай пропаде заплановане Сталіним переселення з рідних осель українського і польського народів.

Хай живе спільний фронт боротьби проти більшовицьких гнобителів.

Хай живе братерство зброї українського і польського вояків, що в будучому стануть разом до боротьби з більшовицькими окупантами.

Хай живуть вільні самостійні держави Польща і Україна.

Вересень 1945 р.
Українські повстанці.

Архів Інституту українознавства НАН України.

№ 219

Звернення УПА до українців Лемківщини із закликом чинити опір переселенській акції

Вересень 1945 р.

Боротьба за державу, боротьба за життя.
Смерть підлим московським агентам та їх бандам.

Українці Лемківщини

На наших очах діється нечуване в культурному світі безправ'я – 45-мільйоновому Українському Народові відбирається право жити на власній землі самостійним, державним життям. Без згоди і проти волі українців, вікових власників західних областей України, кровожадна Москва торгує цією землею, торгує життям і тяжко здобутим майном сотоктисяч місцевих українців-лемків.

Викидають Вас, Дорогі Брати, підступом і силою, облесними обіцянками й кривавим терором.

Одним і другим керує справжня рука НКВД. Ви самі переконалися, що ті самі „приятелі" з переселенчих комісій, які зараз після нападу польської терористичної банди приїздять у Ваше село захвалювати колгоспний „рай" і записати Вас на переселення, самі цю банду організують і на Ваші села посилають. До цього часу ті „опікуни"–енкаведисти стріляли наших братів і сестер, грабували і палили наші оселі, ловили на облавах мужчин в Червону армію, гонили їх на фронт; а тепер, вбрали маку і по-"приятельськи" намовляють Вас до переселення, щоб опісля, коли вже вирвуть Вас з рідного грунту – заморити голодом і важкою, надлюдською працею в колгоспах і фабриках.

Терористичні банди, що змушують Вас покидати рідні оселі – це діло спритного НКВД і його польських агентів. Польський народ, що також бореться проти московського імперіалізму за справжню самостійність, з тим переселенням нічого спільного не має. Ба, що більше – в польському суспільстві голоси проти насильного переселення, щораз частіші.

По наказу Сталіна вигоняють Вас з рідних хат, виривають Вам власне поле і хліб, щоби зробити з Вас бездомних бурлак і заставити піти туди, де Сталін кине шматок хліба. Від Вас віднімуть все найдорожче, Ваших дітей. Віддадуть їх до „захистів" – детясел, і, Вам на сором виховають з них яничар-енкаведистів, ворогів рідного народу. Що така доля Вас чекає про це найкраще говорять Вам сьогодні ті, що вже в осені минулого року поїхали охоче до того „раю", а зараз полишили там жінок, дітей, рідних і усе майно та втекли сюди назад, щоб тут, на рідній землі, в її обороні чесно згинути і того пекла більше на очі не бачити. Питайте їх. Вони розкажуть Вам всю правду. Ви мали теж нагоду на власні очі бачити і говорити з червоноармійцями – з тими „щасливцями" захваленого колгоспного „раю".

Погляньте, як опікуються інвалідами Червоної армії та їхніми родинами. (Чи ж переселенці можуть сподіватися кращої опіки?)

Там місто терору грабіжницьких польських банд, стрінете куди страшніший терор НКВД. Місто чепурної скромної хижі – брудні бараки, голод, холод, норми, стахановщину, позики й злидні. Чи ж варто міняти один терор на другий?

Почитайте в польській пресі, як важко приходиться зараз відбирати полякам від німців і чехів свої прадавні землі.

Не смійте кидати на поталу рідну землю прадідів Ваших. Вони віками обороняли і не зреклися та не покинули її навіть страшними татарськими нападами і в часі парусотлітньої неволі, мужньо і по-геройськи зложили свої голови в її обороні. Тут кожний камінь, кожне дерево, кожний предвічній хрест, кожна могила шепче до нас святою мовою століть. Розказує про славу, про геройство та завзяття Предків. І зараз Ви це все кидаєте. Кидаєте святощі: розкішні-співучі потехі, оспівану в рідних піснях і первісну красу гір і лісів шумливих, красу – леліяну змалку в Ваших серцях Вам не жаль? Чи остогидли Вам рідні хижі, те кладбище з кістьми дідів Ваших, свята церковця, що Вас хрестила, вінчала і приймала в останнє труну Ваших найближчих.

Ви не хочете зложити колись у рідну Святу Землю своїх костей побіч дідів і Батьків Ваших? Хочете по-собачому лягти у чужих ровах під чужим тином?.. Ви погодились добровільно зажити життям бездомних собак, без Бога, віри, моралі, любови...

Ви як дерево, вирване грізною бурею з рідного грунту, зів'янете, зісохнете без нього.

Що скажете Ви Батькам-Предкам на страшному суді?

Чи там, де в мирних часах при добрих урожаях загинуло понад 10 мільйонів людей – тепер по страшній війні та знищенні дасть Вам хтось свій останній кусок хліба?

Гадаєте, що там хтось наорав, насіяв, назбирав для Вас?

Та й цікаво чому такою хмарою ідуть тепер жиди назад в Польщу та занимають залишені вами хати?

Кості Ваших Предків порушаться у могилах, коли Ви злочинно покинете рідну землю.

Прокляття і сльози Ваших дітей, цілого українського народу і всіх майбутніх поколінь не дадуть Вам спокійно сконати.

Ви негідні нащадки Ваших Предків, коли без бою і добровільно лишаєте святу землю.

За цей ганебний чин не їсти Вам українського хліба, та не ходити більше по українській землі.

Конаючи з голоду і холоду Ви прокленете Сибір і тих, що Вас одурили і намовили туди поїхати. Коли б навіть поселили Вас на Україні, то не сподійтесь куска хліба від українського колгоспника-мученика, за таку Вашу любов і прив'язання до рідної землі.

Українці Лемківщини!

Нікуди не виїздіть. Не стягайте на себе прокляття сучасних і майбутніх поколінь. Бороніть рідної землі і рідних стріх. Не шукайте спокою і щастя там, де його немає.

Умирайте там, де родились Ви і Ваші Предки.

Стійте твердо скріплені вірою в слушність свойого становища. На Вашій стороні правда і справедливість. Вам з допомогою прийде з'єднаний під сучасну пору український народ; прийдуть теж усі поневолені Москвою народи – наші союзники.

Знайте, що про Ваш протест проти насильного виселення, проти азійського варварства незгідного з християнською мораллю й примітивною людською гідністю дізнається скоро ввесь культурний світ і прийде Вам з підмогою.

Боронячи власного життя, знайдіть силу та рішучість до твердої і гідної оборони примітивних прав людини.

Творіть самооборони і захищайте оселі перед терористичними бандами.

Ляжте кістьми, а не кидайте рідної землі. То тут і на шибениці буде Вас благословити Господь, а майбутні покоління збережуть навіки пам'ять про Вашу геройську боротьбу.

Українські повстанці.
Вересень 1945.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1472, арк. 147–148.

№ 220

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі

2 жовтня 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
Товарищу Коротченко Д. С.

Докладная записка
Об эвакуации украинского населения с территории Польши.

По состоянию на 1-е октября 1945 года учтено украинского населения на территории Польши 120744 хозяйства или 468432 человека.

Из них изъявило желание эвакуироваться 81260 хозяйств или 313161 человек. Из числа подавших заявления на выезд уже эвакуировано 66784 хозяйства или 255706 человек. Таким образом, из числа подавших заявления осталось эвакуировать 14476 хозяйств или 57455 человек. Остальные 39454 хозяйства или 155278 человек, несмотря на то, что эвакуация проводится свыше года, заявлений не подают и выезжать на Украину по разным причинам воздерживаются.

Кроме того следует отметить, что из числа подавших заявления свыше 6340 хозяйств по всевозможным мотивам отказалось эвакуироваться.

В некоторых районах, где эвакуация проведена на 70-90%, наши районные аппараты продолжают работу, но закончить эвакуацию в этих районах на 100% невозможно по следующим причинам: в этих районах осталось население смешаное, польско-украинское (муж или жена являются поляками), часть населения переплетено всевозможными родственными связями с поляками, часть является крупными кулаками, часть явным антисоветским элементом и, наконец, в некоторых хозяйствах остались глубокие старики, которые заявляют, что будут умирать на своей земле, никуда не поедут.

К этим районам относятся:

1. Хелмский – эвакуировано 8283 хозяйства или 31250 человек, т. е. 97,7%, осталось эвакуировать 194 хозяйства или 828 человек.

2. Белгорайский – эвакуировано 4260 хозяйств или 16343 чел., т. е. 94,4%, осталось эвакуировать 250 хозяйств или 1364 человека.

3. Томашувский – эвакуировано 7076 хозяйств или 24931 человек, т. е. 84,4% осталось эвакуировать 1300 хозяйств или 4153 человека.

4. Н-Сончский – эвакуировалось 3982 хозяйства или 18448 человек, т. е. 78,5%, осталось эвакуировать 1090 хозяйств или 4892 человека.

5. Горлицкий – эвакуировано 2867 хозяйств или 12804 человека т. е. 71, 6%, осталось эвакуировать 1840 хозяйств или 6808 человек.

6. Грубешувский – эвакуировано 10041 хозяйство или 35073 человека, т. е. 71%, осталось эвакуировать 2043 хозяйства или 7559 человек.

Поэтому Хелмский и Белгорайский районы можно закрыть сейчас, а остальные – 1-го ноября 1945 года.

Необходимо указать, что из числа уже эвакуированных имеется большая засоренность антисоветским элементом, так например, в процессе эвакуации нашими работниками выявлено 955 человек, на которых имеются компрометирующие материалы: в основном принадлежность к ОУН, и часть из них сотрудничала с немецкими властями; кроме того эвакуировано 1331 человек, которые возвратились из Германии (репатрианты), не прошедшие фильтрационных пунктов, подлежащие фильтрации по месту эвакуации.

Все эти лица взяты на списочный учет, и ориентированы областные Управления НКВД.

После проведения ряда мероприятий (о которых Вам сообщалось), т. е. проведения операций польскими войсками по ликвидации бандитизма, установления в селах польской власти и т. д. в районах: Перемышльском, Любачовском, Ярославском и Санокском – эвакуация проходит с успехом, в остальных районах последние 3-6 месяцев не вывезено ни одного хозяйства (по сути, прекратилась).

За последнее время заметно активизировали свою деятельность, направленную против эвакуации, банды УПА, АК и реакционные элементы, так например, в Любачовском районе на железнодорожных станциях скопилось около 3000 хозяйств в ожидании вагонов и отправки, банды УПА и АК (которые действуют совместно) среди эвакуированных разбрасывают листовки и ведут агитацию, чтобы население возвращалось в села и уходило в леса для борьба с Советскими и польскими войсками, несмотря

на это, население со станции не уходит, ожидает отправки на Украину, за исключением небольшой части молодежи, которая ушла в леса и влилась в банды.

Бандиты убедились, что агитация мало помогает, они применяют диверсионные и террористические методы, например, в ночь на 15 сентября 1945 года крупные банды УПА и АК одновременно совершили налет на железнодорожные станции Олешица и Новая-Гребля, на которых скопилось около 2000 хозяйств. Эти станции обстреливались на протяжении двух часов пулеметным и минометным огнем, причем здание станции Олешицы сожжено, а на станции Новая-Гребля имеются жертвы.

20 сентября с. г. между Рава-Русской и Любачовым бандой взорван железнодорожный мост.

20-го сентября с. г. между станцией Любачов и станцией Башня бандой взорван второй железнодорожный мост.

Кроме того бандами поголовно сжигаются все украинские села, где население изъявило желание эвакуироваться, так например, 15 сентября с. г. сожжено село Сухая-Воля, 20-го сентября с. г. сожжено село Старое, 22-го сентября с. г. сожжено село Дыхнов и другие.

16-го сентября с. г. в селе Долгобычев Грубешувского района бандой УПА уведен украинец, шестидесятилетний старик, Коваленко, который записался на эвакуацию, и через некоторое время обнаружен казненным.

24 сентября с. г. в селе Млыны, Ярославского района заместитель райуполномоченного Катеринич Михаил Романович (майор, работник НКВД) с двумя референтами и пятью красноармейцами из охраны проводили в помещении школы оформление документации эвакуируемого населения. Около 20-ти часов на село напала банда УПА, несколько бандитов ворвалось в помещение, выстрелом из револьвера в упор был убит товарищ Катеринич, в помещение бандиты бросили гранату, но граната не взорвалась, после чего между бандой и нашими работниками завязалась перестрелка, длившаяся несколько часов, в результате убито два активиста села и один ранен. Были ли жертвы со стороны банды, не известно.

Бандиты сожгли около 80-ти хозяйств украинцев, записавшихся на выезд, после чего скрылись.

В связи с тем, что украинцы эвакуируются, и УПА, и АК приостановить эвакуацию не могут, поэтому командование УПА дало указание распустить свои так называемые территориальные части Н. О. (народная оборона), С. Б. (сельские боевики) и Б. К. (боевые кусты), которым разрешено эвакуироваться со своими семьями, и по месту эвакуации идти в подполье и вести контрреволюционную националистическую работу.

Остальные „регулярные части" УПА остаются на территории Польши для проведения диверсий, террора, направленных против мероприятий Советской власти и демократической Польши, и, когда эвакуируются все украинцы, УПА переходит в западные области Украины.

Копию листовок прилагаю.

Польские власти дали указание пограничным войскам, охраняющим польско-чехословацкую границу, отселить от границы украинское насе-

ление, поэтому польское войско в двух пограничных селах – Высовая и Блехнарки – 28 сентября с. г. арестовало 200 человек украинцев, которые были привезены на станцию Горлица с тем, чтобы эвакуировать на Украину, не дав возможности забрать даже домашних вещей, а скот и лошади были отобраны. После вмешательства наших работников эти действия приостановлены и им предоставлена возможность взять с собой необходимые вещи и продукты и наравне со всеми эвакуироваться на Украину. (Оформление на выезд производится на станции).

Об активизации польских реакционных элементов.

За последнее время на территории Польши, где мы проводим эвакуацию, заметно активизируют свою деятельность польские реакционные элементы, так например, с каждым днем увеличивается распространение контрреволюционных листовок с требованием, чтобы Советские органы не вмешивались в польские дела и Советские войска немедленно были выведены с территории Польши.

В некоторых местах польские власти проводят аресты лиц, служивших в Красной Армии, и бывших партизан.

Распространяют провокационные слухи, что в скором будущем Англия и Америка будут воевать с Советским Союзом, и на стороне Англии будет Польша, так например, поляк, житель села Шимборк Горлицкого района, Галяк в беседе с местными украинцами заявил:

„На Украину Вы не переселяйтесь, там плохо, и все равно СССР будет разбит – Англия и Америка будут Советы бомбить, а поляки их здесь будут чистить.

Западные области мы заберем обратно, когда вас там застанем, будете вы бедные.

Мы вас поубиваем там".

Аналогичные высказывания можно услышать от многих поляков.

В ночь на 27 сентября с. г. на 24-х домах в городе Горлица и даже в корридорах зданий старостата и бургомистра красной масляной краской, под трафарет, появились на стенах такие надписи:

„Прочь Осубков и Берутов".

„Прочь НКВД и МГБ".

„Прочь Советы с польской земли".

„Требуем немедленно выборов и настоящего польского Правительства".

„ППР – это жулики, торговцы и предатели польского народа".

В селах Горлицкого района в эту же ночь были разбросаны листовки с призывом бороться за Западную Украину и уничтожать коммунистов и ППР-овцев.

В некоторых польских политических партиях имеются разногласия, так например, в Горлицком районе партия „Строництво Демократичне" раскололась на два лагеря, т. е. на левое и правое крыло, левое крыло продолжает контактировать свою работу с ППР и ППС и т. д., а правое выступает против партий (ППР, ППС, Строництво Демократичне и Строництво Людове). Характерно, что после раскола правые уходят в подполье.

Правыми руководит Миколайчик. Они же выступают против существующего правительства, против земельной реформы и требуют продвижения границ на востоке, т. е. возвращения Польше западных областей Украины и Белоруссии.

Правые „Строництво Демократичне" переименовали себя в „Строництво Польске".

Прилагаю одну из листовок, переведенную с польского языка на русский.

Приложение: – 3 листовки.

Заместитель Главного Уполномоченного
правительства Украинской ССР по эвакуации Т. Кальненко

2 октября 1945 года
№0012. 6
гор. Люблин
кз.

***Не виявлено**

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1469, арк. 236–244.

№ 221

Ухвала Ради Народних Комісарів УРСР та Центрального Комітету Компартії України про заборону давати дозвіл на поселення у м. Рівному українцям, виселеним з Польщі у східні області України

16 жовтня 1945 р.

Постановление № 1674
Совета Народных Комиссаров УССР
и Центрального Комитета КП(б)У
16 октября 1945 года

г. **Киев**

О незаконной выдаче исполкомом Ровенского Горсовета депутатов трудящихся разрешения на право въезда в гор. Ровно семьям украинского населения, эвакуировавшимся из Польши в восточные области УССР.

Совет Народных Комиссаров УССР и Центральный Комитет КП(б)У отмечают, что, несмотря на запрещение СНК УССР и ЦК КП(б)У местным органам власти западных областей УССР выдавать какие бы то ни было документы семьям украинского населения, эвакуировавшегося из Польши в восточные области УССР, о преезде их в западные области УССР, исполком Ровенского Горсовета депутатов трудящихся (председатель исполкома тов. Марченко) только в сентябре этого года выдал разрешение 4-м семьям на выезд их в г. Ровно, а семье Семенчука, эвакуированного в Одесскую область, даже предоставил жилой дом.

Совет Народных Комиссаров УССР и Центральный Комитет КП(б)У постановляют:

1. Председателю исполкома Ровенского Горсовета депутатов трудящихся тов. Марченко за незаконную выдачу разрешения на право въезда в гор. Ровно семьям украинского населения, эвакуировавшегося из Польши в Николаевскую и Одесскую области УССР, объявить строгий выговор с предупреждением.

2. Обратить внимание председателя исполкома Ровенского облсовета депутатов трудящихся тов. Васильковского и секретаря обкома КП(б)У тов. Бегмы на отсутствие с их стороны контроля за точным выполнением указаний СНК УССР и ЦК КП(б)У о запрещении выдавать разрешение на въезд в западные области УССР семьям украинского населения, эвакуированного из Польши в восточные области УССР.

3. Поручить секретарю Ровенского обкома КП(б)У тов. Бегме лично проверить причины выдачи разрешения исполкомом Ровенского Горсовета на право въезда в гор. Ровно семьям, эвакуированным из Польши в восточные области УССР.

Результаты проверки сообщить ЦК КП(б)У не позже 20 октября 1945 года.

4. Предупредить председателей исполкомов областных, районных, городских Советов депутатов трудящихся и секретарей обкомов, райкомов и горкомов КП(б)У западных областей УССР о том, что в случае наличия фактов выдачи разрешения семьям украинского населения, эвакуированного из Польши в восточные области УССР о переезде в западные области УССР, виновные будут привлечены к строжайшей ответственности.

Председатель Совета Народных Комиссаров УССР Н. Хрущев
Секретарь Центрального Комитета КП(б)У Д. Коротченко

Заверено печатью

ДАЛО. Ф. 2022, оп. 2, спр. 12, арк. 163–164.

№ 222

Доповідна записка прокуратури УРСР секретарю ЦК КП(б)У про масову втечу із Запорізької області в Західну Україну переселенців з Польщі
27 жовтня 1945 р.

Секретно

Экз. №1
Секретарю ЦК КП(б)У
товарищу Хрущеву Н. С.

20 сентября 1945 г. в 8 часов утра из колхоза им. Пушкина Козолуговского с/с Б. Токмакского р-на Запорожской области сообщили председателю Исполкома Ройсовета депутатов трудящихся и нач. РО НКГБ

Б. Токмакского района о том, что 28 человек колхозников переселенцев из Польши Грубешовского р-на Люблинской области, прибывших на жительство в Б. Токмакский район в апреле месяце 1945 г. и тогда же добровольно вступивших членами упомянутого колхоза, не желая жить и работать в колхозе, предварительно сговорившись между собой, явились в контору колхоза с письменными и устными заявлениями о своем нежелании быть членами колхоза и, не ожидая решения и указания правления колхоза, организованно пошли во двор колхоза и там забрали весь сельхозинвентарь и лошади 22 шт., обобществленные ими при вступлении в колхоз, пытаясь выехать из Б. Токмакского района в Волынскую область.

Прибывшие в колхоз председатель исполкома и нач. РО НКГБ, а до этого представители РК КП(б)У, пред. сельсовета, пред. колхоза и бригадиры колхоза разъясняли им порядок выхода из колхоза и требовали прекратить их действия, на что они не согласились, и лишь после применения мер репрессивного порядка – ареста семи человек зачинщиков этого проявления, инвентарь и лошади были возвращены колхозу, а беспорядок прекращен.

Расследованием установлено, что один из упомянутых переселенцев по фамилии Дьячук Антон Йосифович 1902 г. рождения, проживавший в с. Гусины Грубешовского р-на Люблинской области, б/п, не судимый, имевший там 8 га земли, 2-х лошадей, 2 коров, бричку и др. с/х инвентарь, прибывший в Б. Токмакский р-н в порядке переселения, добровольно вступивший в колхоз и обобществивший лошади и инвентарь, – не захотел работать в колхозе, а решил выехать в Волынскую область с тем, чтобы там жить и работать вне колхоза.

Его единомышленником явился переселившийся оттуда же Серафин Василий Иванович, 1903 г. рождения, б/п, не судим, имевший по прежнему местожительству 2 лошадей, корову, кабана, плуг, 2 бороны, веялку, соломорезку, земли 3,92 га.

Для осуществления своего намерения, Дьячук и Серафин неоднократно собирали колхозников-переселенцев в квартире Дьячук и вели с ними беседы по вопросу выхода из колхоза и выезда в Западную Украину.

В результате такой пропаганды 20. IX. 45 г. 28 человек, бросив работу в колхозе, без предупреждения и постановки этого вопроса перед правлением колхоза, организованно пошли на двор колхоза и забрали с/х инвентарь и 22 лошади, обобществленные ими при добровольном вступлении в колхоз, пытаясь выехать из Б. Токмакского района.

Дьячук и Серафин арестованы, следствие по делу ведет Следственный Отдел УНКГБ по Запорожской области.

Результаты расследования сообщу дополнительно.

И. о. прокурора УССР
Государственный Советник Юстиции 3 класса
С. Шугуров

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1472, арк. 51, 52.

№ 223

Звернення УПА до солдатів польського війська із вимогою не брати участі у насильницькому виселенні українців з Польщі

Жовтень 1945 р.

Перевод с польского

Свобода народам
Свобода людям
Смерть тиранам

К Войску Польскому

П о л я к и – с о л д а т ы

Запроданные чужому кремлевскому диктату, сегодняшние „властители" польские приказывают Вам терроризировать и изгонять украинское население. Подлые прислужники московского диктатора и изменники своему народу хотят сделать с Вас слепое орудие для исполнения планов красного империализма, а Ваш мундир и народные лозунги польского солдата хотят использовать для своих целей.

Помните, однако, польские солдаты, что этот путь не только является позорным, но также и пагубным для Вашего собственного народа.

Ведь кто чем-нибудь помогает усиливать цепи и могущество возраждающегося в красных одеждах империализма Москвы, тот готовит и кует кандалы своему народу.

Кто из Вас не слышал о тяжелой русской неволе, где в снегах Сибири есть достаточно места рядом со святыми могилами Ваших и наших дедов, не только для нас, украинцев, но и для Вас поляков. Сегодня выселяют нас, а завтра будут вас.

Сегодня обманывают Вас красивыми словами о демократической Польше. Все мы, однако, знаем, что это грубый обман, что в Польше сегодня правит не народ польский, но Сталин и его клика.

Перед лицом опасности со стороны захватнических планов Москвы путь к свободе является общим для обоих народов. Если сейчас мы не встанем единым фронтом против темных сил варварского империализма, тоталитаризма, диктатуры и тирании, то враг может постепенно усыпить наши освободительные идеалы, а потом и подлостью нас уничтожить.

Солдаты польского войска. Обращаемся к Вам таким образом, так как хотим верить, что не все Вы позволите обратить себя в слепое орудие Сталина. Верим, вы не пойдете по позорным следам изменников Осубки и Берута, но будете истинными патриотами своего отечества, которые нас поймут правильно.

Солдаты. Не слушайте приказов красных тиранов, которые заставляют Вас терроризировать и выгонять украинское население, которые хотят выкопать Вашими руками еще большую пропасть между нашими братскими народами. Поступайте так, как говорит Вам Ваша человеческая совесть

и Ваш народный патриотизм, который требует не братоубийственной борьбы, а совместных усилий обоих народов для достижения действительной свободы для поляков и украинцев.

Не верьте тиранам, нас они также обманывали так называемой „Советской Украиной", нашим президентом, войском и т. п. А потом все ликвидировали. Поарестовывали и расстреляли даже таких маловажных президентов и премьеров, какими сейчас являются Ваши Осубки и Беруты, а когда-то были наши Коцюбинские, Скрыпники и т. п.

Солдаты поляки.

Наша судьба одинакова и одинаков путь к свободе. Вскоре встретятся наши народы, будет ли это в Сибири или в новом свободном мире, на развалинах московской тюрьмы народов, зависит от нас самих. Много поляков и украинцев, наилучших патриотов своего народа, идут сегодня вместе для достижений одной и той же действительной свободы.

Идите и Вы этим самым путем, а не путем позора.

Да здравствует единый фронт всех угнетенных.

Да здравствует новый свободный мир на руинах польской и большевицкой тирании.

Да здравствует свободная и независимая Польша.

Да здравствует свобода, равенство, братство и социальная справедливость каждого народа и каждого человека.

Украинцы-повстанцы

Перевел: Стаковецкий
Справка: Листовка изъята на территории Томашувского уезда.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 2604, арк. 21.

№ 224

Звернення УПА до поляків чинити опір виселенню українців з Польщі

Жовтень 1945 р.

Воля народам
Воля людині
Смерть тиранії

П о л я к и !

Сьогодні вивозять нас, а завтра Вас...

Наша доля однакова.

Тільки Вас ще пробують дурити польськими мундурами, гербом, прапорами, виборами, відзнаками та гарними, але фальшивими словами про

демократичну Польщу. Однак, рішає все не польський народ, але Сталін і його кліка.

Не вірте їм. Не вірте цим облудним тиранам. Нас також дурили спочатку Українською Радянською Державою, своїм президентом, військом, урядом, консулятом і т. п.

Потім, як взяли все до своїх рук, усе зліквідували. Виарештували і вистріляли навіть таких мальованих президентів і прем'єрів, і комісарів, як тепер Ваші Осубки і Берути, а колись наші Коцюбинські, Скрипники і другі.

Лишилася стара неволя, стара знана добре і нам і Вам російська тюрма народів, темна азійська тиранія. Те, що вчора робили з нами, сьогодні роблять з Вами. А те, що тепер діється з нами, завтра чекає Вас.

Поляки!

Наша доля тепер однакова, і наш шлях до волі той сам. Зустрінемось незадовго знову або разом в Сибіру, або разом в новім вільнім світі на руїнах московської тюрми народів. Це залежить в найбільшій мірі від нашої постави і від нашої боротьби. Ставайте, отже, до спільної визвольної боротьби за спільні великі вільні ідеали народньої і особистої людської свободи.

Хай живе спільний визвольний фронт поневолених народів!

Геть московську тюрму народів!

Геть московсько-більшовицький червоний фашизм. Смерть тиранії!

Хай живе велика самостійна Україна!

Хай живе самостійна Польща!

Хай живе рівність, братерство та справедливість усіх народів і всіх людей!

Українські повстанці

Жовтень 1945 р.

С подлинным верно: (подпись)

Справка:
Листовка изъята на территории Грубешувского уезда (подпись).

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 2604, арк. 22.

№ 225

Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У та заступникам Раднаркому УРСР про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 року щодо виселення українців з Польщі 1 листопада 1945 р.

Секретарю Центрального Комитета КП(б)У
Товарищу Коротченко Д. С.
Заместителю Председателя Совета Народных Комиссаров УССР
Товарищу Старченко В. Ф.
Заместителю Председателя Совета Народных Комиссаров УССР
Товарищу Мануильскому Д. З.
Копия: Товарищу Иванову В. А.

Докладная записка
О выполнении Соглашения от 9-го сентября 1944 года
об эвакуации украинского населения с территории Польши.

I.

Общий результат работы по эвакуации украинского населения с территории Польши по состоянию на 1-ое ноября 1945 года выражается в том, что на это число эвакуировано 76036 хозяйств, в которых насчитывается 291533 человека, что составляет 62, 9% к общему числу учтенного в районах нашей деятельности украинского населения.

По отдельным уездам число эвакуированного украинского населения может быть представлено следующими данными:

Наименование уезда	Эвакуировано		% к общему числу украинского населения
	семей	душ	
Белгорайский	4271	16426	88,6
Влодавский	3196	10972	59,4
Грубешувский	10340	36257	73,7
Замостьевский	1543	5480	93,6
Красноставский	874	2707	81,5
Лисковский	799	3065	7,0
Любартовский	258	799	100,0
Любачувский	3199	13740	31,3
Перемышльский	11313	45161	63,1
Радзыньский	90	240	100,0
Санокский	8147	31913	51,9
Томашувский	7126	25156	85,0
Хелмский	8382	31503	98,4

Хелмский	8382	31503	98,4
Ярославский	6040	22956	66,8
Бяло-Подляский	1398	5592	100,0
Ясловский	1780	7270	99,7
Горлицкий	3015	13494	75,2
Ново-Сончский	4265	18805	84,0
Итого:	76036	291533	62,9

Закончена работа по эвакуации украинского населения из Замостьевского, Красноставского, Любартовского, Радзыньского и Бяло-Подляского, а также Ясловского уездов, из которых эвакуировано все или почти все украинское население, за исключением небольшого числа семей, которые не пожелали эвакуироваться. На случай, если бы оставшееся в этих уездах украинское население пожелало эвакуироваться, их обслуживание обеспечено аппаратом Районных Уполномоченных ближайших уездов и аппаратом Главного Уполномоченного.

Из остальных районов, близкими к окончанию работы в настоящее время являются: Хелмский, из которого эвакуировано 98,4% украинского населения и Белгорайский, из которого эвакуировано 88,6%.

В остальных районах еще необходимо эвакуировать значительную часть украинского населения. Причем наиболее тяжелым является положение в Лисковском и Любачувском уездах.

Обращаясь к вопросу о темпах эвакуации можно привести следующие данные о количестве эвакуированных украинских семей по отдельным месяцам нашей работы:

ноябрь 1944 года	3378
декабрь -"-	7119
январь 1945 года	6478
февраль -"-	4711
март -"-	6813
апрель -"-	9317
май -"-	6090
июнь -"-	11684
июль -"-	4282
август -"-	3293
сентябрь -"-	5464
октябрь -"-	7407

В среднем на месяц приходится по 6339 семей. Наиболее продуктивна была работа в апреле, июне и октябре 1945 года.

Эвакуированными в УССР 64753 хозяйствами вывезено такое количество скота:

лошадей -	27672
крупного рогатого скота -	65469
овец и коз -	21364
свиней -	14712

Эти хозяйства сдали при отъезде заготовительным органам Красной Армии, Польского Войска и местным заготовительным организациям следующее количество сельскохозяйственных продуктов:

зерновых	- 4683 тонны
картофеля	- 37018 -"-
овощей	- 265 -"-
свеклы	- 946 -"-
объемистого фуража	- 23685 -"-
семян трав	- 13 -"-
скота в живом весе	- 23 -"-
мяса	- 1 -"-

Оставленное в Польше имущество этих хозяйств оценено в 388522 тысячи рублей, в том числе стоимость оставленных построек составляет 330617 тысяч рублей.

II.

По ряду уездов (Любачувскому, Ярославскому, Перемышльскому, Лисковскому и частично Грубешувскому, Санокскому и Томашувскому) в течении значительного промежутка времени наблюдались крайне неудовлетворительные темпы эвакуации. Из этих уездов эвакуировалась лишь незначительная часть украинского населения, а остальное население не выявляло желания эвакуироваться либо вследствие отрицательного отношения к эвакуации; либо вследствие того, что в результате особой политической обстановки в этих уездах оно было лишено возможности заявить о желании эвакуироваться, так как боялось террора со стороны украинских националистических банд.

Чтобы изменить обстановку и условия эвакуации в этих уездах неоднократно мы ставили перед польским Правительством через товарища Лебедева вопрос о содействии нам в выполнении Соглашения от 9-го сентября 1944 года. Определенные конкретные мероприятия в этом направлении были приняты лишь после совещания, проведенного 22-го августа под председательством Министра Общественной Администрации господина Керника, при участии его заместителя господина Вольского, Начальника Генерального Штаба Польской Армии генерал-полковника Корчица, 3-х командиров дивизии Польской Армии, Люблинского и Жешовского воевод и при моем участии. На этом совещании было решено выделить три дивизии для борьбы с бандитизмом в указанных уездах, а также для организации во всех гминах и населенных пунктах органов польской власти и подчинения украинского населения этих уездов распоряжениям и законам польского правительства и немедленного взыскания всех недоимок по денежным налогам и натуральным поставкам. Практически все эти мероприятия начали проводиться в сентябре месяце, так что в настоящее время можно подвести двухмесячные итоги этой работы. В действительности были выделены не три, а две дивизии Польского Войска для проведения всех этих мероприятий, одна из которых действовала в Любачувском уезде, а вторая в Перемышльском уезде.

Наличие серьезных вооруженных сил Польского Войска в этих уездах дало возможность на определенный промежуток времени парализовать деятельность бандеровских банд и вырвать значительную часть населения из-под влияния этих банд. В населенных пунктах, которые раньше находились под контролем националистических банд, были организованы органы польской власти, которые подчинили украинское население этих местностей требованиям польских властей.

Немедленно принимались меры к взысканию недоимок по денежным налогам и натуральным поставкам. Кроме того, в пограничных уездах было объявлено украинскому и русскому населению, что оно обязано в течение 14-тидневного срока оставить пограничную полосу и что в противном случае оно будет из этой полосы выселено в принудительном порядке. В результате всех этих мероприятий украинское население Перемышльского и Любачувского уездов стало массово подавать заявления о желании эвакуироваться в УССР, предпочитая эвакуацию в УССР принудительному выселению в другие районы Польши.

В течение сентября и октября месяца с. г. в результате этих мероприятий из Перемышльского уезда эвакуировано 6937 семей, или около 28000 душ украинского населения. За тот же период времени в Любачувском уезде эвакуировано 1053 семьи или же около 4000 душ. Необходимо отметить, что количество эвакуированных украинских семей, особенно по Любачувскому уезду, могло бы быть значительно больше, если бы эта работа не была сорвана террористической и диверсионной деятельностью националистических банд (нападения на станции, взрывы мостов железнодорожных и полотна), а также неподачей или несвоевременной подачей железнодорожного транспорта. Об этом свидетельствует тот факт, что по Любачувскому уезду первоначально записалось 4079 семей, из которых на станции железных дорог было уже вывезено 3086 семей. Значительная часть этих семей впоследствии под влиянием враждебной агитации и террора разбежалась со станции железной дороги.

Проводимые в этих районах мероприятия имели некоторый отголосок и в других уездах, однако в них количество эвакуируемых украинских семей и в течение этих двух месяцев было незначительно.

Оценивая результаты проведенной работы и перспективы дальнейшего проведения эвакуации, необходимо признать полученный эффект в смысле увеличения числа эвакуируемых по Перемышльскому и Любачувскому, а также и по другим уездам весьма положительным.

Однако в дальнейшем необходимо учесть наличие в проведенной работе ряда недочетов, с которыми приходилось бороться и которые, в основном, сводятся к следующему:

1) В начале этой работы руководство отдельных воинских частей, выделенных для проведения намеченных мероприятий, не совсем четко представляло действительный характер своей работы. Вместо того, чтобы проводить работу, направленную на ликвидацию бандитизма, организацию польских органов власти на местах и осуществление мероприятий польской власти, что своим косвенным результатом должно было дать серьезный эффект и в разрешении задач эвакуации, отдельные части Польского Войска проводили в некоторых местах свою работу как пря-

мое давление на местное население в смысле его выезда в УССР. Это было использовано в отдельных местах националистическими бандами в их агитационной работе, направленной на срыв эвакуации.

2) Выделенные для борьбы с бандитизмом вооруженные силы, как уже сейчас видно, оказались недостаточными для того, чтобы осуществить разгром украинских националистических банд, и поэтому они, после некоторого периода заминки, снова проявляют повышенную активность и продолжают оказывать на украинское население определенное влияние как своей агитационной работой, так и осуществлением террора и диверсий.

3) В первые дни проведения операций по ликвидации бандитизма некоторыми воинскими частями в отдельных случаях допускались злоупотребления и мародерство, в частности, в Перемышльском уезде. Однако на все эти ненормальности своевременно реагировали как районные уполномоченные, так и мы. Я лично выезжал в Перемышль, где по поводу этих извращений было созвано совещание с участием уездного старосты, командира дивизии, командиров полков и начальника управления общественной безопасности. В результате принятых мер эти ненормальности были устранены.

Из других злоупотреблений, которые приходилось выявлять и устранять в процессе работы за отчетный период можно указать следующие:

Районный Уполномоченный по Лисковскому району сообщает, что солдаты подполковника Кирилюка, действующие в уезде, рекомендуют украинцам убегать в лес и прятаться там пока все утихнет, характеризуя проводимые мероприятия, как имеющие скоропроходящий характер.

По Санокскому району некоторая часть офицеров и солдат тех частей Польского Войска, которые находятся в уезде, также допускают действия, мешающие эвакуации. Так, например, 9-го октября с. г. граждане села Телява, которые уже находились на станции Рыманув, отправились на 15 подводах привезти фураж для скота, который они оставили без актов-накладных в селе. По дороге эта группа заехала в село Дуклю, где находится штаб батальона Польского Войска и зарегистрировала свой выезд. Однако по приезде в село эта группа была окружена польскими солдатами, обезоружена и арестована. При разоружении красноармейцев, охранявших указанные подводы, была применена физическая сила. Этими действиями руководил поручик Закресевский, допускавший при этом антисоветские выпады. Последний арестован и привлекается к ответственности.

В течение нескольких дней другая группа польских солдат во главе с поручиком, фамилия которого неизвестна, и хорунжим по фамилии Смык, в селе Ольховцы Санокского уезда также проводила работу, направленную против эвакуации. Здесь создана своеобразная комиссия для разрешения вопроса о том, кого из местных граждан можно эвакуировать, а кого оставить. В результате этого упомянутый поручик выдает какие-то документы об освобождении от эвакуации. Против этого извращения принимаются необходимые меры.

III.

Материалы, поступающие с мест, свидетельствуют также о том, что местные органы польской власти в лице отдельных ее представителей также оказывают сопротивление мероприятиям, направленным на эвакуацию украинского населения.

1) В этом отношении характерно, что председатель Рады Народовой Санокского уезда господин Гула вообще пытался проводить точку зрения о необходимости прекратить операции по переселению украинцев, так как это, по его мнению, ведет к разрушению народного хозяйства Польской Республики. Он даже возглавлял делегацию в Варшаву, которая была направлена в результате обсуждения вопроса об эвакуации руководящими органами четырех демократических политических партий в этом уезде. Делегация ставила вопрос о необходимости прекратить эвакуацию. Об этой неправильной позиции местных органов власти в Санокском уезде нами был поставлен вопрос перед Польским Правительством и Жешовским воеводством, которыми были даны исчерпывающие указания о необходимости точно придерживаться предписаний Правительства в проведении операций по содействию эвакуации украинского населения.

Однако и после возвращения из Варшавы господин Гула неправильно выполняет указания Правительства. Он делит украинское население уезда на благонадежных и неблагонадежных, считая что эвакуации подлежат только неблагонадежные. В результате применения такого принципа в селе Домбровка-Русская, которая до поездки господина Гулы в Варшаву уже была оформлена на эвакуацию, 87 хозяйств отказались от эвакуации, так как господин Гула признал село благонадежным.

2) Несмотря на то, что руководящие правительственные органы Польской Республики неоднократно давали местным органам власти указания о необходимости обеспечить подвозку эвакуируемого населения к станциям железных дорог, почти во всех уездах вопрос с предоставлением подвод является чрезвычайно тяжелым. Так, в последние два месяца в Санокском уезде местные власти почти совершенно прекратили предоставление подвод для подвозки эвакуируемого населения к станциям погрузки. Даже в тех случаях, когда эвакуируемые перевозятся своим транспортом, местные органы милиции и общественной безопасности не обеспечивают их охраной, и эвакуируемые подвергаются нападению банд.

В Ново-Сончском уезде старостат сначала вообще отказывался от выделения подвод для эвакуации и только в результате настойчивых требований и ряда совещаний, согласился на выделение двух подвод на одно хозяйство. Однако на двух подводах нет возможности вывезти то количество имущества, которое по Соглашению эвакуируемый может взять с собой. В том же уезде поставленные в Мушинской волости пограничные заставы проверяют у выезжающих имущество, причем совершенно неправильно засчитывают вес скота в счет двух тонн, которые могут быть вывезены и, таким образом, искусственно уменьшают то количество имущества, которое эвакуируемые могут вывезти.

3) Отмечаются также случаи, когда польские власти на местах: вуйты, солтысы, работники пограничных комендатур – всячески стремятся

сблизиться с украинцами, посещают их дома, устраивают общие забавы (вечера) и уговаривают их остаться (Ново-Сончский район).

IV.

Проводимые в последние два месяца мероприятия привели к обострению политической обстановки в уездах, из которых производится эвакуация украинского населения. Украинские националистические банды, чувствуя, что проводимые мероприятия при надлежащем их осуществлении могут подорвать их базу, развили весьма активное противодействие, которое нашло свое проявление в диверсионных и террористических актах и в усилении враждебной агитации. Проводимый националистическими бандами террор был направлен как против населения, согласившегося на эвакуацию, так и против работников нашего аппарата и против советников управлений общественной безопасности.

Чтобы помешать эвакуации украинского населения, уже подвезенного к станциям железной дороги, украинскими националистами систематически осуществлялись диверсии на железных дорогах, производились взрывы мостов и путей, обстрелы и поджоги станций. Части Войска Польского не смогли осуществить надлежащую охрану железных дорог, которая предупредила бы эти диверсионные акты, а Управления железных дорог не обеспечили своевременного восстановления разрушенных участков. В результате этого весьма значительная часть украинского населения, которое готово было выехать, не была вывезена.

Особенно широкие размеры диверсионная деятельность приняла в Любачувском уезде. Здесь бандиты почти каждую ночь взрывали железнодорожные мосты в районе станции Новая Гребля. В ночь на 10-ое октября в этом уезде был взорван железнодорожный мост через реку Сан в Загуже. В ночь на 21-ое октября был совершенно разрушен ранее подорванный железнодорожный мост между станциями Новая Гребля и Бобровка, и в трех местах было повреждено железнодорожное полотно. В ночь на 26-ое октября бандитами вторично был взорван железнодорожный мост между станциями Олешица и Новая Гребля.

Шоссейная дорога между пунктами Санок и Загуж завалена срезанными деревьями и телеграфными столбами.

В Грубешувском уезде крупная банда УПА, оперирующая в районе Сокаль в ночь на 6-ое октября открыла огонь из минометов по станции и городу Сокаль, причем убито 5 человек, ранено 11 и уведено бандитами 3 человека. Огнем уничтожено имущество 150 семей, много вагонов и строений. Бандиты приказали всем украинцам, ожидающим погрузки на станции Сокаль, разойтись в села к вечеру 6-го октября. В результате этого многие покинули станцию.

Во многих селах, из которых выехали украинские семьи на станции железных дорог, бандитами были сожжены дома выехавших, причем в некоторых случаях огнем были уничтожены целые села. Так, например, в Ярославском уезде в ночь на 6-е октября были сожжены села на территории 31 квадратного километра, а именно: в гмине Адамовка были уничтожены огнем села: Покрове, Павлово, Крива, Красное, Ковали, Теплица – всего

700 домов. В гмине Синява-Пискаровка – 300 домов. В поселке Михайловка – 80 домов. В сожженных селах много убито польского населения.

Обострение политической обстановки за отчетный период характеризуется также и тем, что был осуществлен националистическими бандитами ряд террористических актов, направленных на наших работников. Так, 24-го сентября в селе Млины Ярославского уезда бандеровскими бандитами был убит заместитель районного уполномоченного по эвакуации товарищ Катеринич М. Р. Убийство было произведено в 20 час. 30 мин. во время исполнения Катериничем служебных обязанностей в здании школы выстрелом из-за двери. Во время завязавшейся перестрелки бандиты сожгли захваченные ими эвакодокументы.

В ночь на 9-ое октября с. г. в Новом Селе Любачувского уезда банда совершила налет на квартиру, где расположился на ночь референт Цекин с группой бойцов-пограничников. Бандиты забросали квартиру гранатами и подожгли ее. В результате чего референт Цекин убит, и труп его извлечен обгоревшим. Два бойца пропали без вести.

11-го октября в городе Ярославе в 16 часов выстрелом из автомата убит старшина погранвойск НКВД Кононенко С. Г., состоящий в охране районного уполномоченного. Убийцы – 4 человека – скрылись. Руководство управления общественной безопасности не принимает достаточно энергичных мер к поимке бандитов.

16-го октября с. г. бандиты, узнав о выезде в Люблин Заместителя нашего районного уполномоченного тов. Себко и советника управления общественной безопасности майора Алексеева, организовали в 10-ти километрах от Влодавы засаду в составе 100 человек и напали на них, когда они возвращались из Люблина. В результате 4 человека ранено и один убит. Товарищи Себко и Алексеев ранены. Это нападение было организовано бандой УПА в составе 500 человек, главарем которой был Черный. Черный был пойман и при попытке бежать убит. Черный был захвачен вместе со штабом и с документами, среди которых также имеется решение 3-го конгресса УПА. Банда эта запретила украинскому населению эвакуироваться под угрозой смерти в соответствии с решениями 3-го конгресса УПА.

В ряде районов националистические бандиты вынесли смертные приговоры в отношении наших районных уполномоченных и назначили конкретных исполнителей этих приговоров. Так, по последним документам, захваченным у бандеровцев в Санокском уезде, видно, что наш районный уполномоченный в этом уезде тов. Козюра объявлен „палачем народа Украины" и приговорен к смертной казни. Вместе с Козюрой к смертной казни приговорен также советник управления общественной безопасности капитан Осинский.

В Любачувском уезде такие приговоры вынесены в отношении районного уполномоченного тов. Пелипая, его заместителя и советника управления общественной безопасности. Для исполнения приговора в отношении тов. Пелипая назначено три бандита, которых обязали под страхом смерти привести в исполнение приговор.

Используя неполадки с подачей транспорта, националистические бандиты развивают бешенную агитацию среди украинского населения против

эвакуации, которая в некоторых случаях встречает благоприятный приём, что подтверждается довольно значительным числом украинских хозяйств, которые скрываются в лесах вместе со скотом при появлении в том или ином селе наших работников. К районному уполномоченному по Санокскому уезду явилась, например, делегация из села Телява, которая заявила: „Над нами издеваются поляки и русские, мы уйдем в леса".

На линии железной дороги Кросно – Санок враждебными элементами был распространен среди украинского населения, ожидающего погрузки, слух о том, что эвакуация уже закончилась, что больше вагонов подано не будет, и можно ехать обратно домой. На станциях Кросно, Рыманув и Санок в результате началась паника. Особенно большой отсев со станций железных дорог отмечается по Любачувскому уезду.

Районный уполномоченный по Лисковскому уезду отмечает, что под влиянием все более активизирующейся агитации УПА и АК, что видно из их листовок, многие из украинцев, ранее записавшихся на выезд, обращаются с требованием вернуть их документы.

V.

Серьезным препятствием в развитии эвакуации за отчетный период было несвоевременное предоставление и недостаточное предоставление вагонов, особенно в Любачувском и Санокском уездах. Значительную роль также играла неповоротливость железных дорог в производстве ремонта путей и мостов, поврежденных в результате диверсионных актов.

Создавшееся в данный момент положение с эвакуацией украинского населения выдвигает необходимость ряда мероприятий, а именно:

1) Необходимо увеличить количество вооруженных сил Войска Польского для борьбы с бандитизмом в районах, из которых производится эвакуация, распространив операции по ликвидации бандитизма также и на Лисковский, Ярославский, Грубешувский и Томашувский уезды.

2) По-прежнему остро стоит вопрос об обеспечении работы по эвакуации необходимым транспортом как железнодорожным, так и автомобильным. Причем особое внимание следует обратить на то, чтобы для перевозки эвакуируемых подавались утепленные вагоны, учитывая наступление осенне-зимних холодов. Настоятельно необходимым является предоставление в наше распоряжение достаточного количества автомашин, так как осуществить подвозку эвакуируемых только гужевым транспортом невозможно.

Главный Уполномоченный
Правительства УССР по эвакуации Н. Подгорный

„__" ноября 1945 года

г. Люблин

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1472, арк. 154-170.

№ 226

Доповідна записка Народного Комісара державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід переселення поляків з України і зловживання місцевих властей 6 листопада 1945 р.

Совершенно секретно

ЦК КП(б) Украины
товарищу Хрущеву Н. С.

Докладная записка
о ходе переселения бывших польских граждан
из западных областей УССР по Люблинскому соглашению

С момента заключения Люблинского соглашения о репатриации населения, участники белопольского подполья стали распространять провокационные слухи о якобы „ужасных" материальных затруднениях и „голоде" в районах, заселяемых поляками, о вмешательстве Англии и США, которые якобы добьются отторжения от СССР территории Западной Украины и восстановления Польши в границах 1939 года. Наряду с этим, белополяки прибегли к террористическим актам против лиц, поддерживавших ПКНО и работников комиссии по переселению, к поджогам вагонов, предназначенных для эвакуируемых, помещений комиссий по переселению и другим открытым вражеским выступлениям.

В силу создавшейся ситуации и некоторых организационных недочетов, главным образом, неподачи транспорта, выезд бывших польских граждан в Польшу по Люблинскому соглашению затянулся.

Дальнейшие политические события, как создание Польского Правительства Национального Единства, победа СССР над фашистской Германией, соглашение с Польским правительством о восточных границах Польши, а также нанесенные по белопольскому подполью оперативно-чекистские удары изменили обстановку, вызвали заметное увеличение регистрации польских граждан и ускорили их выезд в Польшу.

За время с 15 октября 1944 г. по 25 октября 1945 года из числа 797029 человек, взятых на учет, как подлежащих переселению, зарегистрировалось на выезд 737390 бывших польских граждан и фактически выехало в Польшу 513041 человек.

По отдельным областям ход переселения характеризуется следующими данными:

Области	Количество поляков, подлежащих переселению	Количество зарегистрировавшихся на выезд	Фактически выехало
Львовская	215633	208988	105051
Тернопольская	226481	205624	160589
Дрогобычская	124000	93525	57070

Станиславская	82039	81592	59647
Ровенская	69837	70967	65537
Волынская	67500	65923	63368
Черновицкая	11539	10771	1779
Всего:	797029	737390	513041

Регистрация поляков на выезд значительно возросла за последние 3-4 месяца. Однако, фактический выезд их в Польшу хотя и увеличился, но продолжает затягиваться вследствие задержки подачи железнодорожного транспорта для эвакуируемых.

В результате этого продолжают иметь место факты, когда на железнодорожных станциях в течении длительного времени находится большое количество семей в ожидании транспорта.

Так, например, только на погрузочных площадках Чортковского представительства Тернопольской области сосредоточено более 11000 человек, ожидающих транспорта свыше трех недель.

Чортковское представительство дало заявку в Управление Львовской железной дороги о предоставлении 800 вагонов, с расчетом отправить в сентябре месяце в Польшу 16000 человек, однако, подача вагонов попрежнему задерживается:

На станции Дрогобыч скопилось около 200 семейств, которые ожидают отправки с 1 сентября.

Скупченность эвакуированных, порой находящихся под открытым небом или в тесном помещении, порождает недовольство работой комиссий, враждебные настроения и грозит вспышкой эпидемических заболеваний, в некоторых случаях уже наблюдавшихся.

На железнодорожных станциях Станислав, Ланчин, Городенка, Коломыя, Снятин и Ворохта Станиславской области подготовлено к отправке и ожидают транспорта до 13000 бывших польских граждан. Железные дороги нужный для этой цели транспорт не предоставляют.

Вследствие антисанитарных условий там появились инфекционные заболевания людей и скота.

Об отсутствии транспорта для выезда поляков и создавшемся положении в Станиславской области обкомом КП(б)У поставлены в известность ЦК КП(б)У и лично тов. Маленков.

В результате принятых мер на 18.9.45г. было выделено 79 вагонов в счет необходимого количества для отправки эвакуируемых в Польшу.

Отмечены случаи, когда некоторые поляки, не дождавшись организованной отправки их в Польшу, изыскивали различные способы передвижения и выезжали в Польшу помимо комиссий, в том числе и нелегальным путем.

Выявлены также организационные недочеты работы комиссий по переселению, вследствие которых в ряде районов был запутан учет эвакуируемых. Так, проверкой по Волынской и Черновицкой областям установлено, что в ряде районов этих областей почти не осталось бывших поль-

ских граждан, подлежащих переселению: большинство самостоятельно выехало в Польшу гужтранспортом. По данным же комиссий в этих районах числятся десятки семей, подлежащих переселению.

Вследствие недостатков работы смешанных комиссий по переселению, транспортных затруднений и затяжки эвакуации, часть поляков высказывают опасения по поводу приближения зимних холодов, желание закончить уборку урожая и лучше приготовиться к жилью на новых местах поселения.

В связи с этим в комиссии по переселению стали поступать заявления от лиц, ранее зарегистрировавшихся на выезд в Польшу, с просьбой исключить их из списков переселенцев и разрешить дальнейшее проживание в СССР.

В Тернопольской области имели место случаи нарушения революционной законности со стороны партийных и советских работников, неправильно изымавших имущество, принадлежащее лицам, переселяющимся в Польшу.

Так, при отъезде из гор. Копычинцы поляка Доморецкого, председатель Копычинского райсовета Цвалин, узнав, что Доморецкий распродает свое имущество, состоящее из коровы и 27 ульев, привел к пасеке людей, выкачал из ульев мед и присвоил его себе.

В Борщевском и Теребовлянском районах этой же области, по указаниям секретарей райкомов КП(б)У производились задержания эшелонов на станциях погрузки с целью производства обысков у эвакуируемых и изъятия у них части мебели, зерна и скота.

Поступают также данные о том, что многие сотрудники польских представительств по эвакуации систематически берут крупные денежные взятки за выдачу эваколистов лицам, не имеющим прав или необходимых документов на выезд в Польшу. Этим каналом для ухода за кордон пользуются и вражеские, преступные элементы.

Так, Стрийским ГО НКГБ Дрогобычской области была задержана по подозрению в принадлежности к агентуре гестапо – Невинская Зинаида Болеславовна, 1918 г. рождения, уроженка и жительница гор. Пологи Запорожской области, УССР.

Невинская в период оккупации Запорожской области немецкими войсками работала в ортскомендатуре и при отступлении немцев бежала вместе с ними в Германию.

В июле 1945 года, возвращаясь в порядке репатриации советских граждан из Германии в Запорожскую область, Невинская вместе со своей матерью и сестрой остановилась на временное жительство в городе Стрий, откуда решила пробраться на постоянное жительство в Польшу.

В польском представительстве гор. Стрий, куда Невинская обратилась по этому вопросу, как гражданке СССР ей было официально отказано в выезде, однако, через машинистку представительства – Янусь Софью, за взятку в 2000 руб., Невинской удалось зарегистрироваться и получить эваколист на выезд в Польшу.

Кроме того, Стрийским ГО НКГБ был задержан Токарский Евстафий Ильяшевич, 1911 года рождения, украинец, житель гор. Стрий, также подозреваемый в сотрудничестве с гестапо.

Установлено, что Токарский, пытаясь избежать ответственности перед Советской властью, решил скрыться на территории Польши.

С этой целью он дал уполномоченному Польского Правительства в гор. Стрий – Березовскому взятку 10 тыс. рублей, получив от него эваколист для себя и семьи.

Житель гор. Луцка, врач Рыжковский, русский, 5.8.45 г. получил в комиссии эваколист и выехал в Польшу. По поступившим данным, Рыжковский поддерживал связь с бандформированиями УПА и снабжал их медикаментами.

В результате расследования этого факта, УНКГБ по Волынской области арестованы 3 работника польских комиссий по переселению, проводивших подрывную работу, направленную на дезорганизацию и срыв переселения. Два сотрудника комиссии отстранены от работы.

О злоупотреблениях сотрудников польских представительств нами ориентированы УНКГБ западных областей УССР и даны указания об усилении агентурно-оперативного обслуживания и повседневного контроля над работой представительств.

В гор. Чорткове Тернопольской области были расклеены оуновские листовки на украинском языке, обращенные к полякам с угрозами следующего содержания: „Поляки. Удирайте скорее за Сан, иначе будет плохо. Дам приказ хлопцам, и они Вас уничтожат. Даю срок до 1 августа. Сотник УПА „Лобода".

Опасения нападений со стороны банд ОУН-УПА в некоторых случаях послужили поводом ускоренного отъезда части поляков, выражавших по этому поводу свои отрицательные настроения.

Житель гор. Бучач Тернопольской области, поляк Мранковский Иосиф, работающий проводником на железной дороге, говорил: „. . . Скорее бы поехать в Польшу. Я все брошу: и хозяйство и землю – но уеду. Довольно терпеть этих украинских бандитов".

Старший налоговый инспектор Тернопольского горфинотдела Якубовский, сказал: „. . . Я думаю записаться на выезд в Польшу, так как здесь оставаться опасно. Если бандеровцы не тронут, Советы могут арестовать. Советую и другим выезжать в Польшу".

Поляк Заварский Казимир, житель гор. Теребовля, заявил: „. . . Я уезжать в Польшу не намерен, так как Советы проникли и в Польшу. Я лучше уйду в польскую армию и этим самым спасусь от террора украинских националистов".

Польский националист Городецкий выразил следующие настроения: „. . . С окончанием Берлинской конференции нам, полякам, проживающим в западных областях Украины, ничего не остается делать, как только выезжать в Польшу. Советский Союз одерживает победу за победой на дипломатическом фронте. Он фактически диктует политику в Европе. Америка во главе с Труменом поддерживает Советский Союз, и можно думать, что Советы скоро возьмутся за решение спорных вопросов с Турцией".

Мастер Дрогобычского газового завода, поляк, беспартийный, Скворский, заявил: „. . . По результатам конференции видно, что вопрос о польских границах решен. Теперь нам делать нечего, надо скорее уехать в Польшу".

Житель гор. Ровно, поляк Голондовский Иосиф, в возрасте 55 лет, сказал: „... Польскому населению деваться некуда. Выезжать в Польшу зимой не все намерены, но и здесь оставаться нельзя, так как все равно Советы всех поляков вывезут в Сибирь".

Проживающая в гор. Ровно полька Свинтовская Анема в разговоре с другими поляками говорила: „... Поляки выезжают в Польшу не в силу своих патриотических побуждений и национальной привязанности, а из-за боязни репрессий и высылки в Сибирь".

Имели место и совершенно противоположные высказывания с призывами не выезжать в Польшу и не покидать насиженных мест. Так, житель гор. Монастыриска Домбровский, говорил: „... Зачем мы поедем в Польшу, когда здесь у нас есть свое хозяйство, земля, здесь жили наши отцы и деды, а что будет в Польше – ничего неизвестно".

Полька Потира Анна, проживающая в гор. Бучач Тернопольской области, говорила: „... Там, куда нас хотят переселить, одни пески. Нас хотят уморить голодом".

Завхоз Дрогобычского леспромхоза Венжиняк Юзеф, заявил: „... Зачем мне ехать в Польшу. Война еще будет продолжаться между Советским Союзом, Англией и Америкой. В гор. Дрогобыче нефтезавод № 2 принадлежал англичанам, они его строили, так что здесь будет Польша, и поэтому никуда выезжать не следует".

О дальнейшем ходе переселения поляков из западных областей УССР в Польшу по Люблинскому соглашению будем информировать.

Народный комиссар государственной безопасности УССР Савченко

6 ноября 1945 года
№ 2577/с
г. Киев

Зверху на документі є резолюція:

тов. Мануильскому Д. З. (Указание т. Хрущева Н. С.) 10. XI. 45 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1466, арх. 271–276.

№ 227

Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі і протидії ОУН-УПА
7 листопада 1945 р.

Совершенно секретно

Секретарю Центрального Комитета
Коммунистической партии (большевиков) Украины
тов. Коротченко Д. С.

Докладная записка

Об эвакуации украинского населения с территории Польши.

По состоянию на 1-е ноября 1945 года на территории Польши учтено украинского населения –120744 хозяйства или 468439 человек. Изъявило желание эвакуироваться – 84789 хозяйств или 323723 человека. Фактически эвакуировано – 76036 хозяйств или 291533 человека.

Эвакуация украинского населения по уездам характеризуется следующими данными:

№№ п/п	Наименование уездов	Количество украинского населения		Подано заявлений		Эвакуировано	
		семей	душ	семей	душ	семей	душ
1.	Белгорайский	4818	18034	4668	17762	4271	16426
2.	Влодавский	5377	19533	4303	14723	3196	10972
3.	Грубешувский	14084	48644	11478	39535	10340	36257
4.	Замостьевский	1648	5845	1648	5845	1543	5480
5.	Красноставский	1072	3315	953	2932	874	2707
6.	Лисковский	11407	45628	953	4023	799	3065
7.	Любартовский	273	883	273	883	258	799
8.	Любачовский	10201	48394	7073	27656	3199	13740
9.	Перемышльский	17923	69595	12269	48946	11313	45161
10.	Радзынский	90	240	90	240	90	240
11.	Санокский	15696	58107	8147	31913	8147	31913
12.	Томашувский	8376	29084	7188	25218	7126	25156
13.	Хелмский	8477	32078	8404	32030	8382	31503
14.	Ярославский	9034	34820	6040	22956	6040	22956
15.	Б.Подлясский	1398	5592	1398	5592	1398	5592
16.	Ясловский	1784	7287	1784	7287	1780	7270
17.	Горлицкий	4006	18000	3337	15029	3015	13491
18.	Н. Сончский	5074	23340	4778	21153	4265	18805
	Всего:	120744	468439	84789	323723	76030	291533

Вместе с украинским населением отправлено - вывезено на Украину:

лошадей	– 27672 гол.
крупного рогатого скота	– 65469 –"–
свиней	– 14712 –"–
овец и коз	– 21364 –"–

Под эвакуацию использовано 31668 железнодорожных вагонов.

По национальному признаку эвакуированное население характеризуется так:

украинцев	– 244887	–	84,00%
русских	– 16325	–	5,60%
белоруссов	– 58	–	0,02%
русин	– 30115	–	10,33%
прочих	– 148	–	0,05%

К прочим относятся смешанные украинско-польские семьи.

Несвоевременная подача железнодорожного транспорта отрицательно сказывается на успешном проведении эвакуации. Так например, имеют место случаи, что подвезенные семьи с имуществом на железнодорожные станции ожидают подачи вагонов от 10 до 30 дней, израсходовав продукты питания и фураж для скота, возвращаются обратно в село.

Затруднения с подачей железнодорожного транспорта контрреволюционные элементы, и в первую очередь украинские националисты, используют в своих целях, чтобы сорвать эвакуацию.

Кроме того, банды украинских националистов – оуновцы – в октябре месяце, с целью приостановить эвакуацию, совершили несколько диверсионных актов, т. е. взорвали несколько железнодорожных мостов в Любачовском, Санокском и Томашовском уездах, таким образом приостановили железнодорожное движение на 10–15 дней, причем один и тот же мост после восстановления взрывают несколько раз, в результате даже погруженные эшелоны не имели возможности своевременно отправить. Так, например, в Любачовском уезде 138 вагонов, погруженные эвакуированными, ожидали отправки из-за отсутствия мостов около месяца.

По нашей просьбе Польское Правительство для борьбы с бандами и восстановления на местах органов власти выделило две дивизии Войска Польского.

В начале октября месяца войска развернули операцию в Любачовском, Перемышльском и Лисковском уездах.

С первых дней операции со стороны Войска Польского в отдельных украинских селах имело место мародерство и принудительное выселение из сел украинцев, но в ходе работы это было устранено. Украинско-националистические банды на этой почве еще больше активизировали свою деятельность, широко применяя террор и диверсии. Так, например, после убийства зам. райуполномоченного Ярославского уезда тов. Катеринича (работник НКВД), 9-го октября 1945 г. в Любачовском уезде бандой убит и потом сожжен наш референт тов. Цекин.

17-го октября зам. райуполномоченного Влодавского уезда тов. Себко (работник НКВД), возвращаясь из Люблина на машине, в 10 км от Влодавы, был обстрелян, в результате обстрела был ранен, а следовавшие с ним три человека охраны из госбезопасности убиты.

В связи с тем, что польские войска проводят операции по ликвидации бандитизма и в некоторых местах отселяют украинцев с пограничных зон, украинские националисты истолковывают, что все эти мероприятия проводятся по указанию наших работников, занимающихся эвакуацией, поэтому оуновцы через листовки, записки и т. д. угрожают расправой над нашими работниками. В Санокском уезде райуполномоченного тов. Козюру оуновцы объявили палачем украинского народа и вынесли заоч-

но смертный приговор. Кстати сказать, что в Санокском уезде до октября месяца с. г. эвакуация проходила успешно.

Кроме того, оуновцы, после того как эвакуируются украинцы из того или иного села, уничтожают его. Так, например, в октябре месяце только лишь в Перемышльском уезде оуновцами сожжено полностью 16 сел и убито 50 человек поляков, переселенных с территории Украины.

За последние 2-3 месяца эвакуация украинского населения, по сути, проводилась из 4-х уездов: Перемышльского, Любачовского, Санокского и Грубешовского, в остальных уездах заявления на эвакуацию не поступают. До сих пор, несмотря на то, что второй год работают комиссии по переселению, все же не подают заявления на эвакуацию 35955 хозяйств или 144716 чел.

Это объясняется тем, что подавляющее большинство из них не желают вообще переселяться на Украину и принимают всевозможные меры, чтобы остаться жить в Польше, вплоть до того, что принимают католическое вероисповедание.

Кроме того, влияет на успешный ход эвакуации украинцев проникновение беглецов, из числа эвакуированных в восточные области, которые распространяют всевозможные лживые, клеветнические слухи о колхозах и благоустройстве переселенцев, а также оставшееся украинское население в Польше получает письма от переселенцев, в которых рекомендуют не переселяться.

Все это вместе взятое используется контрреволюционным элементом для агитации, направленной против эвакуации.

Следует отметить и такой факт, что оставшееся не эвакуированное население с территории Польши: часть из них является кулачеством, часть отъявленными украинскими националистами, часть сотрудничала с немецкими властями, часть переплетена родственными связями с поляками, и незначительное количество населения, которое ни в чем себя на опозорило, но находится под влиянием перечисленных элементов.

Зам. Главного Уполномоченного правительства УССР по эвакуации
Кальненко

7 ноября 1945 г.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1472, арк. 142-146.

№ 228

Доповідна записка радника НКВС СРСР Наркому СРСР про хід переселення українців з Ряшівського воєводства

13 листопада 1945 р.

Совершенно секретно

Народному комиссару внутренних дел Союза ССР
товарищу Берия Л. П.

Докладная записка
о ходе переселения украинцев в УССР по Жешувскому воеводству

На территории Жешувского воеводства проживало более 317 тысяч украинцев.

На 20 октября 1945 года переселено на Украину 74185 чел., подготовлено к отправке 45 тыс. человек.

В октябре с. г. переселение по существу прекратилось. Причинами этого является следующее:

1. Плохая работа железнодорожного транспорта и недостаток подвижного состава.

2. Усиленное противодействие банд УПА переселению украинцев в УССР.

3. Противодействие польских властей мероприятиям по переселению украинцев, грабежи и бесчинства солдат Войска Польского по отношению к украинскому населению.

В настоящее время по Санокскому уезду сосредоточено на железнодорожных станциях 750 хозяйств украинцев с количеством 1800 чел., подготовленных к отправке в УССР. Украинцы не могут выехать из-за отсутствия вагонов и более 10 дней находятся на станциях. Начальник станции гор. Санок вагонов не дает, ссылаясь на отсутствие приказа дирекции дороги.

В Лисковском уезде из 12 тысяч украинских семей переселено 687. За время с 15 сентября с. г. выехало только 10 семей. Подготовлено к отправке 48 и записалось на выезд 230 семей.

Переселение организовано плохо. Так, эшелон в 38 вагонов с 48-ю семьями был готов к отправке еще 15 октября с. г., но железная дорога не дает паровоза. Из-за отсутствия транспорта 230 семей из гмины Цисна, оформленных на выезд, вернулись обратно в село.

В Перемышльском уезде находятся на станциях в ожидании вагонов 4808 украинцев, в том числе на ст. Перемышль – Бакунчица – 3508 чел. и на ст. Нежанковице – 1300 чел. Кроме того на ст. Перемышль–Бакунчица должны прибыть для отправки еще 5200 переселенцев, документы на которых уже оформлены, однако, перспектив на скорую отправку их не имеется, ввиду отсутствия жел. дор. вагонов.

В связи с таким положением, уполномоченный по переселению Тигренко обратился в дирекцию Львовской железной дороги с просьбой направить необходимое количество вагонов в Перемышль. Во Львове сообщили, что вагоны обязана дать дирекция в Кракове. При обращении к дирекции железной дороги в Кракове, последняя направила уполномоченного к дирекции Львовской железной дороги. Естественно, такое положение срывает переселение украинцев.

По состоянию на 18 октября с. г. по Кросненскому уезду отправлен всего один эшелон с 107 семьями украинцев. В ожидании отправки находятся на станциях 1400 чел. или 260 семей. Для отправки их требу-

ется 120 вагонов, в наличии имеется только 12. Люди сидят на станции с 4 октября с. г. в ожидании жел. дор. вагонов.

В Любачовском уезде бандиты подорвали два моста и разобрали полотно железной дороги. В результате движение по жел. дор. прекратилось и в октябре с. г. украинцы из этого уезда не вывозились.

Сейчас мосты и полотно жел. дороги восстанавливаются.

Действующие в Жешувском воеводстве банды „УПА" всячески стремятся сорвать, проводимые мероприятия по переселению украинцев.

В Санокском уезде руководители банд „УПА" провели собрания украинцев сел Суровец, Выжня, Доруф, Мошнец, Рудаевка, Поляны, Ясинки и других. После этого все население указанных сел ушло в лес.

Организации украинских националистов и банды „УПА" проводят среди украинцев большую работу антисоветского провокационного содержания, применяя методы запугивания населения, желающего переселиться в УССР.

Так, по данным агента „Бедняк" 13 октября с. г. в селах Бахляве и Новоселки бандеровцы созвали собрания украинцев, где прямо заявили им — кто поедет в УССР, тот будет строго наказан.

Из этих сел ни одна украинская семья не выехала на Украину.

Офицеры и солдаты дислоцирующихся на территории Жешувского воеводства 3, 8 и 9 дивизий Войска Польского вместо борьбы с бандитами, поддержания общественного порядка и лучшей организации переселения украинского населения, занялись грабежом украинского населения, допуская разного рода бесчинства и принудительный метод выдворения украинцев за пределы Польши.

В результате, украинцы, переселяемые в УССР не имеют возможности взять с собой необходимые в хозяйстве вещи и предметы домашнего обихода.

Так, под конвоем польских войск были приведены на станцию Рыманув украинцы шести сел в количестве 351 хозяйства. Все их имущество было оставлено в селах без учета, на руки никаких документов выдано не было и сейчас разграблено.

О грабеже украинского населения свидетельствуют многочисленные факты:

Так, 26 сентября с. г. солдаты 26 полка, 8 польской пехотной дивизии в с. Мхава, Лисковского уезда, при выезде украинцев забрали у них 10 коров и убили украинца Фецо, оказавшего сопротивление, когда у него отобрали корову.

22 сентября с. г. солдаты этого же полка в селе Кальница во время переселения украинцев, убили одного старика, который не мог идти и сожгли все село.

Батальон 5 пехотного полка 9 ПД, дислоцируемой в дер. Гороховцы, Перемышльского уезда систематически занимается грабежом украинского населения. Солдаты этого батальона незаконно изъяли у населения 22 головы крупного рогатого скота, вокруг деревни расставили посты, не разрешая переселяющимся вывозить из деревни ни одного килограмма зерна. Военнослужащие батальона отбирают у жителей велосипеды, часы и другие ценные вещи.

Солдаты 26 пехотного полка 9 ПД 16 октября с. г. ограбили украинское население села Арламов, которое должно было выезжать в УССР. Под силой оружия были забраны все ценные вещи.

15 октября с. г. переселенцы села Ямна-Гурна пешком двигались на территорию УССР. На границе, в лесу, они были встречены батальоном польских войск 28 пехотного полка 9 ПД, солдаты которого разграбили весь обоз.

Солдаты и офицеры этого полка запрещают переселяющимся брать с собой мелкий скот, цинично заявляя, что на Украине он им не нужен.

Имеются случаи, когда население Перемышльского уезда, готовое к переселению, командованием польских частей принуждается к уборке картофеля и транспортировке его в центр дислокации дивизии в г. Ланьцут, при этом используются лошади самих переселенцев.

9 октября с. г. украинцы с. Телява, Санокского уезда, находясь на ст. Рыманов в ожидании отправки на Украину, выехали на 15 подводах за фуражом для своего скота в свое прежнее село. Для охраны транспорта уполномоченным по переселению были направлены с подводами 5 красноармейцев войск НКВД во главе с сержантом Смирновым.

По дороге группа бойцов заехала в село Дукля – в штаб батальона 34 пехотного польского полка и зарегистрировала свой выезд. Несмотря на это, по приезде в с. Телява все они были окружены группой польских солдат, обезоружены и арестованы. При разоружении польские солдаты, под руководством поручика Закржевского, избивали красноармейцев. Закржевский кроме того проводил антисоветскую агитацию.

Аналогичные факты имеются в Любачовском уезде, где дислоцируется 3 польская дивизия, солдаты которой также занимаются грабежом украинского населения.

Так, 16 сентября с. г. группа польских солдат у жителей с. Ново-Село забрала 40 лошадей, 12 коров, несколько свиней, домашнюю птицу. В этот день украинцы должны были выехать в УССР.

18. IX. 1945 г. группа солдат в селе Новый Люблинец, встретив две подводы, нагруженные картофелем, забрала их вместе с грузом и увела к себе в часть.

20. IX. 1945 г. три польских солдата ограбили жительницу гор. Любачев – Конопко, забрав у нее корову и все ценности.

22. IX. 1945 г. три польских солдата около села Новый Люблинец убили украинца Свист и забрали у него подводу. Следствие ведет информотдел 3 ПД.

4. X. 1945 г. группа польских солдат на станции Ново-Гребля изъяла у отъезжающих в УССР украинцев – 9 лошадей.

Многочисленные случаи мародерства польских солдат и офицеров имеются и в других уездах, которые расследуются информотделами дивизий. Зафиксированы факты, когда военнослужащие Войска Польского и представители местных властей проводят агитацию среди украинцев с расчетом их отговорить от переселения в УССР.

Так, в середине сентября с. г. под конвоем польских войск, из села Добра-Шляхетска были доставлены на ст. Санок до 20 хозяйств украинцев. В этот день на станцию пришли из 34 ПП два польских политработника (фамилии не установлены), которые в беседе с переселенцами заявили, что „силой Вас никто в СССР ехать не заставляет, а поэтому, если не желаете, то можете возвращаться в село". Как только ушли

политработники, все 20 хозяйств украинцев уехали со станции обратно в село.

Группа польских солдат 34 ПП во главе с хорунжим Смых более десяти дней находилась в с. Ольховцы, Санокского уезда, где проводила агитацию против переселения украинцев. До прихода этой группы в село, все украинцы изъявили желание выехать в УССР. После нескольких дней пребывания польских солдат в селе – украинцы отказались выезжать и послали делегацию к воеводе гор. Жешув с просьбой оставить их в Польше.

Хорунжий Смых, не имея на то никаких полномочий, производит отметки на заявлениях украинцев с „разрешением"остаться в Польше.

Более того, украинцы, которые изъявили желание переселиться в УССР, преследуются хорунжим Смых. Так, семья Гостынского, получившая документы на выезд, но еще не выехавшая из-за отсутствия вагонов, дважды – 5 и 14 октября с. г. подвергалась вооруженному нападению польских солдат из группы Смыха.

Неоднократным угрозам подвергалась также семья Галицких, имеющая на руках документы на выезд в УССР. В результате проведенной агитации со стороны председателя повятовой Рады Народовой в гор. Санок, из села Дубровка отказались выехать в УССР 50 хозяйств украинцев, имевших на руках переселенческие документы.

Все эти факты свидетельствуют о том, что местные польские гражданские власти и некоторые военные польские представители нарушают договор от 9 сентября 1944 года, заключенный между правительством УССР и Польским правительством о взаимном переселении поляков и украинцев.

В нарушение этого договора переселяемым украинцам не выдают квитанций на сдаваемое местным польским властям зерно, фураж, овощи и другое имущество. Местные польские власти, которым поручено оформление документов, саботируют их выдачу, а сданную и оставленную продукцию и имущество – разбазаривают.

Такие факты имели место в селах Гломча, Дуденцы, Чертеж, Тренча и других известны уездным и воеводским властям.

Из 260 украинских хозяйств деревень Телява, Долево, Поляна, Барвинок и Дошно, Кросненского уезда – 230 было выселено принудительно. Все их имущество, скот и хлеб оставлен ими на месте, актов-накладных на все оставленное эти семьи от польских властей не получили.

В Санокском уезде гражданские власти открыто высказывают свое несогласие с договором от 9 сентября 1944 года, заявляя, что переселение украинцев производить не следует.

Так, в конце сентября с. г. к командиру 34 пехотного польского полка подполковнику Плетко прибыла специальная делегация во главе с председателем повятовой Рады Народовой Гула с просьбой не производить операций по переселению украинцев, так как это ведет, якобы, к разрушению народного хозяйства Польской республики.

Характерно, что партийные организации ППС, ППР, СЛ и ПСЛ Санокского уезда, обсуждая на своих собраниях вопрос о переселении украинцев, решили переселение прекратить. По этому вопросу указанные

парторганизации направили специальную делегацию в Варшаву и об этом поставили в известность украинское население уезда. О действиях польских солдат и офицеров мною был поинформирован начальник Генерального штаба Войска Польского генерал-лейтенант Корчиц (он же председатель комиссии по переселению). В связи с этим командующий издал специальный приказ частям 3, 8 и 9-й польских дивизий об усилении борьбы с бандами и устранении отмеченных безобразий, допускаемых польскими военнослужащими по отношению к украинскому населению. Для расследования фактов грабежей, избиения и убийств украинцев и принятия строгих мер на месте, в Жешувское воеводство выехал главный прокурор Войска Польского.

Одновременно в целях лучшей организации и быстрейшего проведения переселения, а также пресечения грабежей и бесчинств над украинцами, в воеводство направлена еще одна польская дивизия.

О вышеизложенном мною информирован Берут.

Советник НКВД СССР
при Министерстве общественной безопасности Польши
Селивановский

Супровідна записка

СНК УССР товарищу Хрущеву Н. С.

Направляю Вам докладную записку тов. Селивановского о ходе переселения украинцев из Жешувского воеводства Польши на Украину.

Прошу заинтересоваться.

Народный комиссар внутренних дел Союза ССР
Л. Берия

13 ноября 1945 года
№ 1275/б
г. Москва

На документі є резолюції:

1. Тов. Мануильскому Д. З.
Тов. Варшавскому Б. Я.
Тов. Чумаченко Г. А.
Ускорить переселение. Помочь транспортом.
Н. Хрущев
15. XI. 1945 года

2. Товарищу Коротченко Д. С. к сведению.

3. Тов. Подгорный, кроме проделанного тов. Селивановским, представил письмо польскому правительству.

4. В октябре месяце отправлено из Польши украинского населения 7407 семей и принимаются меры транспортным отделом подачи вагонов.

Б. Варшавский
20. XI.

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1472, арк. 132–138.

№ 229

Лист Голови Раднаркому УРСР прем'єру Тимчасового уряду національної єдності Польщі у зв'язку з передачею Польщі культурних пам'яток зі Львова

Не раніше 26 листопада 1945 р.

Премьеру Временного Правительства
национального единства Польской Республики
господину Осубка-Моравскому

В войне 1941-1945 гг. мы победили, благодаря решающей роли Советского Союза, передовой роли русского народа. В единой семье советских народов, под руководством Генералиссимуса Сталина украинский народ внес свою долю в дело Победы. Он внес свою долю и в великое дело укрепления мира и безопасности между народами.

Украинский народ с чувством дружбы и любви следил за героической борьбой поляков. Наш народ, прошедший через тяжелые испытания борьбы и лишений, понимает нужды польского народа и поможет ему залечить свои раны, нанесенные немецкими варварами. В ознаменование нашей доброй дружбы и взаимопонимания между польским и украинским народом шлем Вам скромный подарок – музейных экспонатов – 577, книг и рукописей – 50000. Этот скромный дар поможет польскому народу скорее восстановить музеи и библиотеки польской национальной культуры.

В дружбе и взаимопонимании Польской Республики и Союза Советских Социалистических Республик, польского и украинского народов – залог мира и безопасности наших народов, опора нашего прогресса как в хозяйственном, так и в культурном отношениях.

Пусть крепнет и развивается польская национальная культура!

Пусть крепнет кровью спаянная вечная дружба наших народов!

Председатель Совета Народных Комиссаров УССР
Н. Хрущев

ЦДАГОУ. Ф. 1, оп. 23, спр. 1464, арк. 38-39.

№ 230

Додатковий протокол до угоди від 9 вересня 1944 р. між урядом УРСР і Польським Комітетом національної єдності про виселення українців з Польщі і поляків з України

14 грудня 1945 р.

Уряд Української Радянської Соціалістичної Республіки, з одного боку, і тимчасовий Уряд Національної Єдності Польської Республіки, – з другого, погодились про таке:

1. Продовжити до 15 січня 1946 року строк реєстрації осіб, які підпадають під дію Угоди між Урядом Української РСР і Польським Комітетом Національного Визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР, підписаної 9 вересня 1944 р.

2. Продовжити строк переселення осіб, що підпадають під дію цієї Угоди, до 15 червня 1946 року.

3. Уряд Української РСР зобов'язується своєчасно надавати для перевезення з місць навантаження до пункту призначення або перевантаження осіб польської і єврейської національності, що евакуюються до Польщі на підставі Угоди від 9 вересня 1944 року, необхідну кількість критих вагонів в складі поїздів по можливості „вертушок".

4. Тимчасовий Уряд Національної Єдності Польської Республіки з свого боку зобов'язується забезпечити своєчасну подачу залізничних поїздів для перевезення з місць навантаження до пункту призначення або перевантаження осіб української, білоруської, російської і русинської національності, що евакуюються з Польщі на територію Української РСР на підставі Угоди від 9 вересня 1944 року і, крім того, виділити необхідну кількість гужового транспорту для підвезення тих, що евакуюються, і їх майна до пунктів навантаження у залізничні поїзди.

5. Тимчасовий Уряд Національної Єдності Польської Республіки зобов'язується створити сприятливі умови для евакуації з Польщі на територію Української РСР осіб, що підпадають під дію Угоди від 9 вересня 1944 року.

6. Священикам, що евакуюються з Української РСР на територію Польщі на підставі вищезазначеної Угоди, в разі, якщо вони виїжджають зі своєю парафією, дозволяється вивозити церковну утвар і предмети культу.

7. За особами польської і єврейської національності, які проживають в Чернівецькій області і виявили бажання виїхати до Польщі на загальних підставах. Цей Протокол складений у двох примірниках, кожний українською і польською мовами, причому обидва тексти мають однакову силу.

Протокол набирає силу з дня його підписання.

За уповноваженням Уряду Української РСР (підпис)

За уповноваженням Тимчасового Уряду
Національної Єдності Польської Республіки (підпис)

14 грудня 1945 року.

м. Варшава

Опубл.: Українська РСР у міжнародних відносинах... – С. 200–201.

ІЛЮСТРАЦІЇ

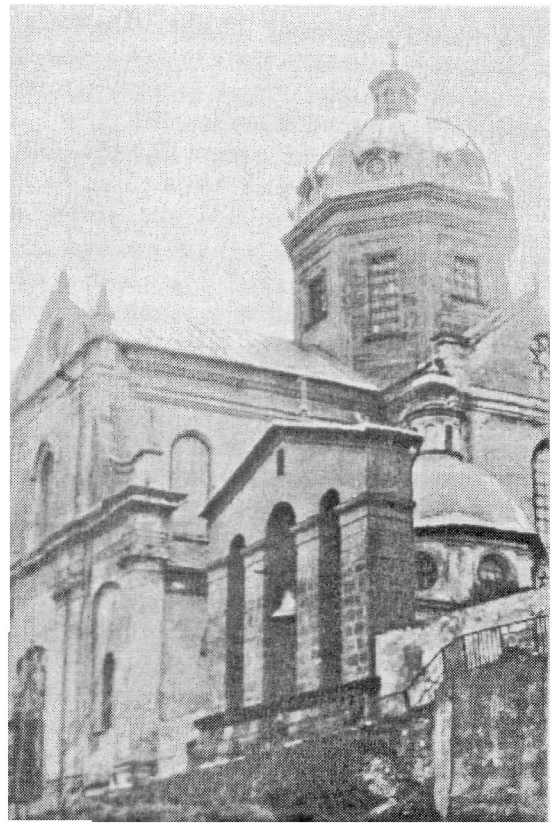

Греко-католицька катедра
Івана Хрестителя
в Перемишлі

Владика Йосафат Коциловський
серед парохіян Перемиської єпархії

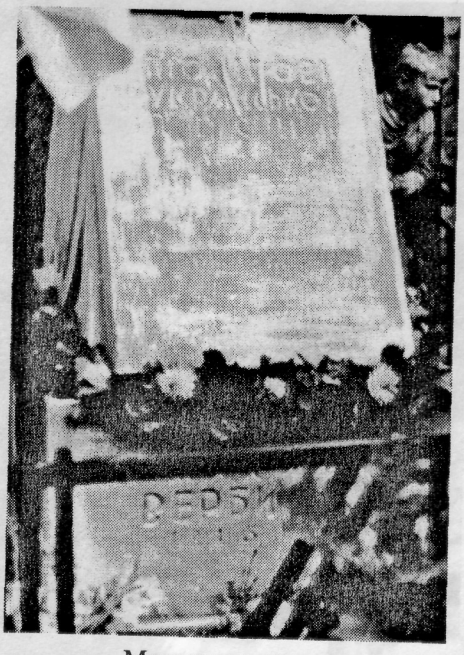

Могила автора
Гімну України у с. Млинах

Композитор
о. Михайло Вербицький

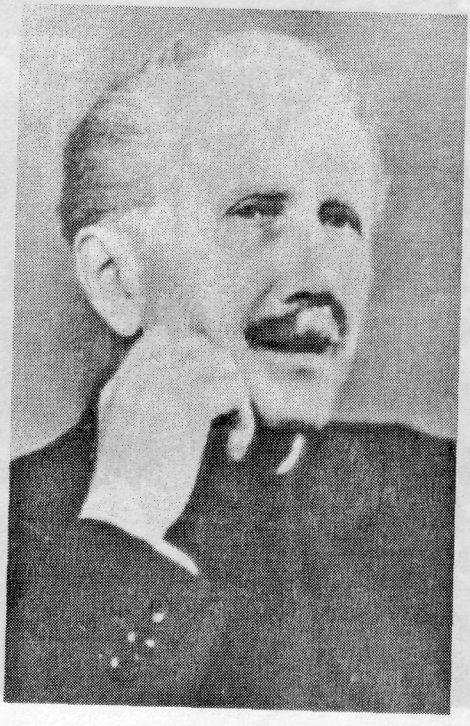

Композитор
Станіслав Людкевич

Художник
Олена Кульчицька

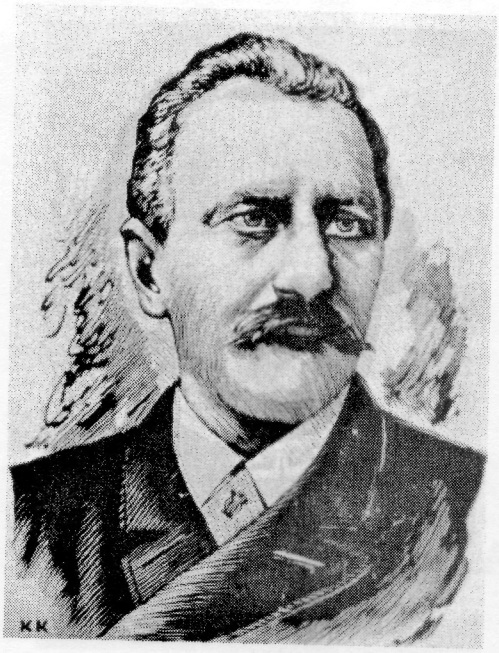

Композитор Анатоль Вахнянин

Поетеса Уляна Кравченко

Панахида за полеглих борців за волю України на цвинтарі.
Радимно. 1940 р.

Греко-католицька церква Успення Пречистої Богородиці у Радимно. Зруйнована у 1947—1954 рр.

Хліборобська родина із Надсяння. 1938 р.

Національні строї українців Надсяння

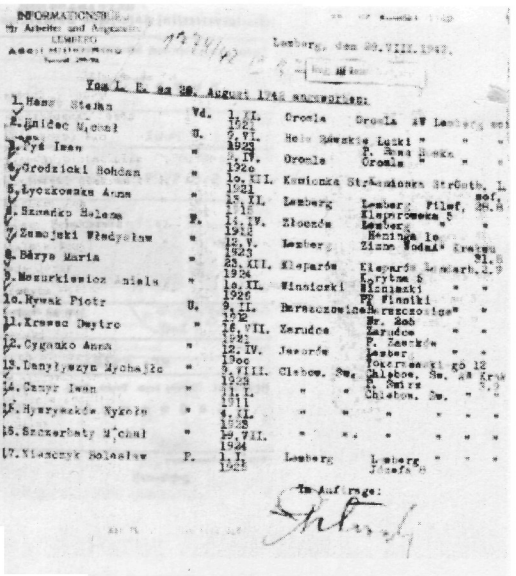

Депортаційні документи
німецьких властей.
1942 р.

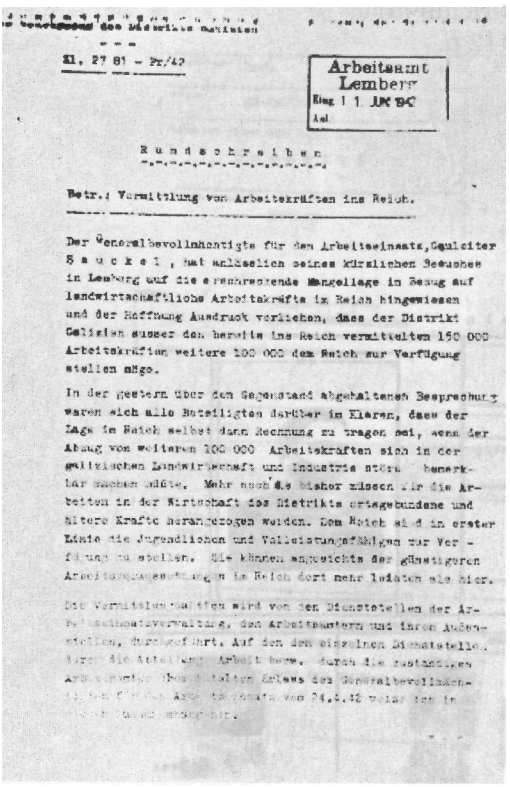

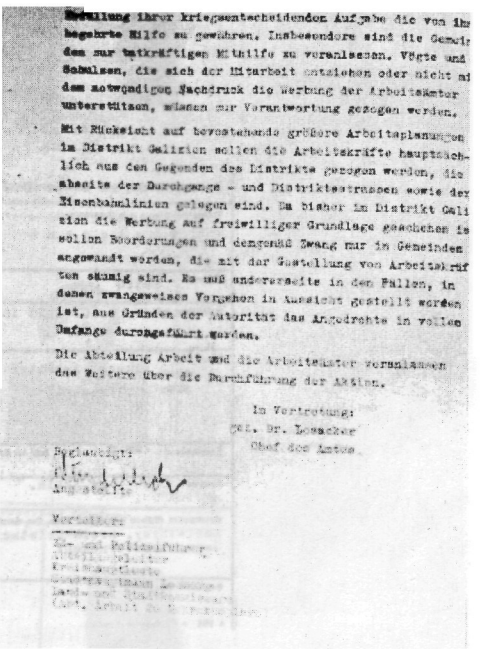

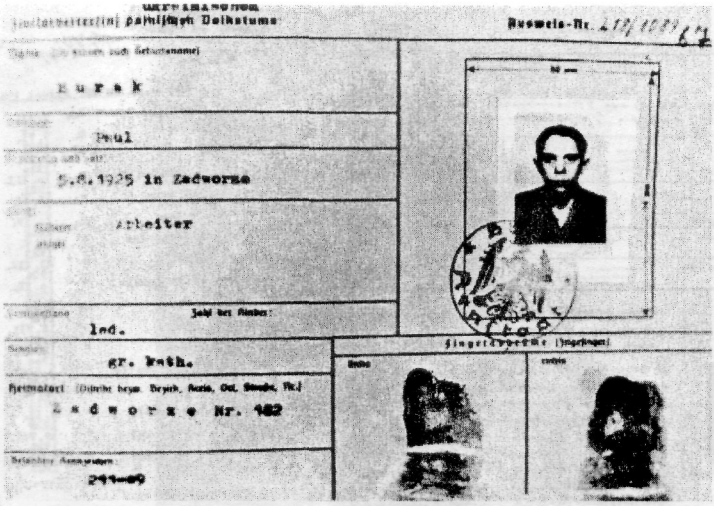

Особисті картки вивезених
до Німеччини галицьких
юнаків та дівчат
1942 р.

Mbr.
Zivilarbeiter(in) polnischen Volkstums

Ausweis-Nr.

Name (bei Frauen auch Geburtsname)

Woitowitsch (Wojtowicz)

Vorname: Istyma (Satyna)

Geburtstag und -ort: 11.12.1922 Leschawa Gorne

Beruf: Arbeiterin

Wohnort: Led.

Jahl der Kinder: -

Religion: kath.

Heimatort (Dekane, Bezirk, Kreis, Ort, Straße, Nr.): Leschawa Gorne

211-09

Fingerabdrücke (Zeigefinger)

Linke

rechte

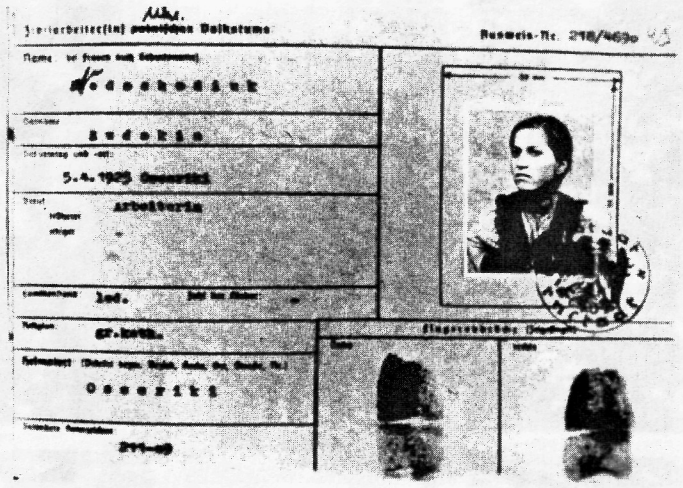

Mbr.
Zivilarbeiter(in) polnischen Volkstums

Ausweis-Nr. 218/4690

Name (bei Frauen auch Geburtsname)

Wodochodiuk

Vorname: Rudokia

Geburtstag und -ort: 5.4.1925 Osseriki

Beruf: Arbeiterin

Wohnort: Led.

Jahl der Kinder: -

Religion: gr.kath.

Heimatort (Dekane, Bezirk, Kreis, Ort, Straße, Nr.): Osseriki

Heimatort: 211-09

Fingerabdrücke (Zeigefinger)

Linke

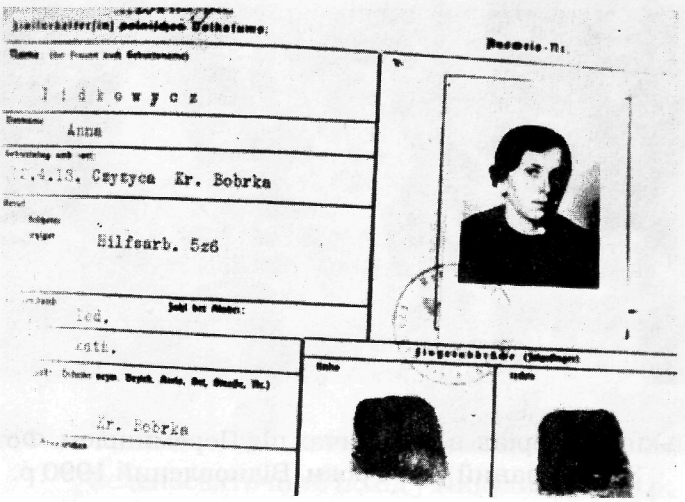

rechte

Zivilarbeiter(in) polnischen Volkstums

Ausweis-Nr.

Name (bei Frauen auch Geburtsname)

Lidkowycz

Vorname: Anna

Geburtstag und -ort: 12.4.13. Czyzyca Kr. Bobrka

Beruf: Hilfsarb. 5z6

Wohnort: Led.

Jahl der Kinder: -

Religion: kath.

Heimatort (Dekane, Bezirk, Kreis, Ort, Straße, Nr.): Kr. Bobrka

Fingerabdrücke (Zeigefinger)

Linke

rechte

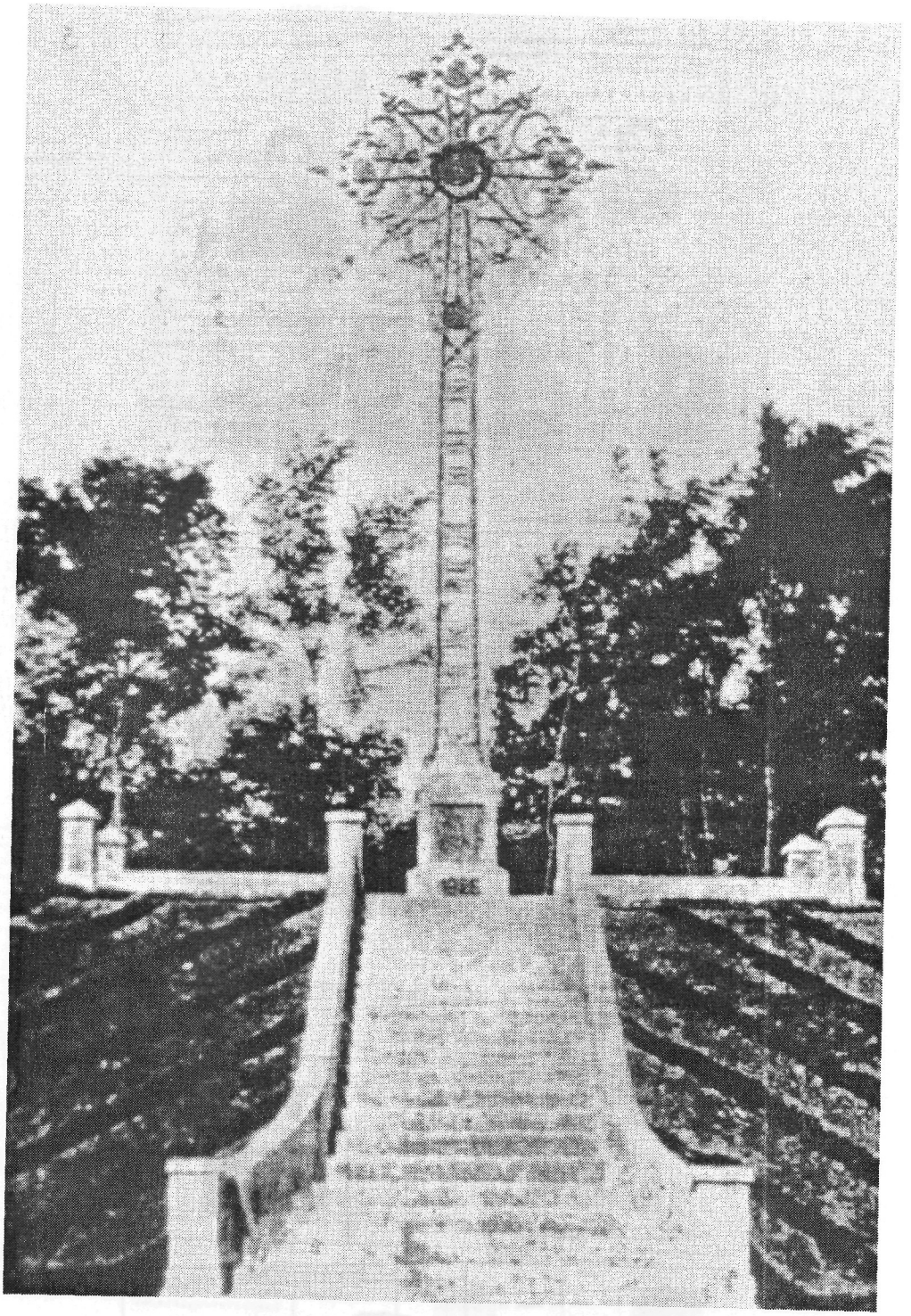

Стрілецький меморіал в Пикуличах під Перемишлем. Фото 1926 р.
Зруйнований у 40-і роки. Відновлений 1990 р.

Собор Господнього Преображення (Спаса) у Ярославі.
40-і роки

Зеленосвяточний похід у Пикуличі. 1939 р.

Переселенці з Радимна і Сколошова у Кривчицях під Львовом.
Кінець 40-х років.

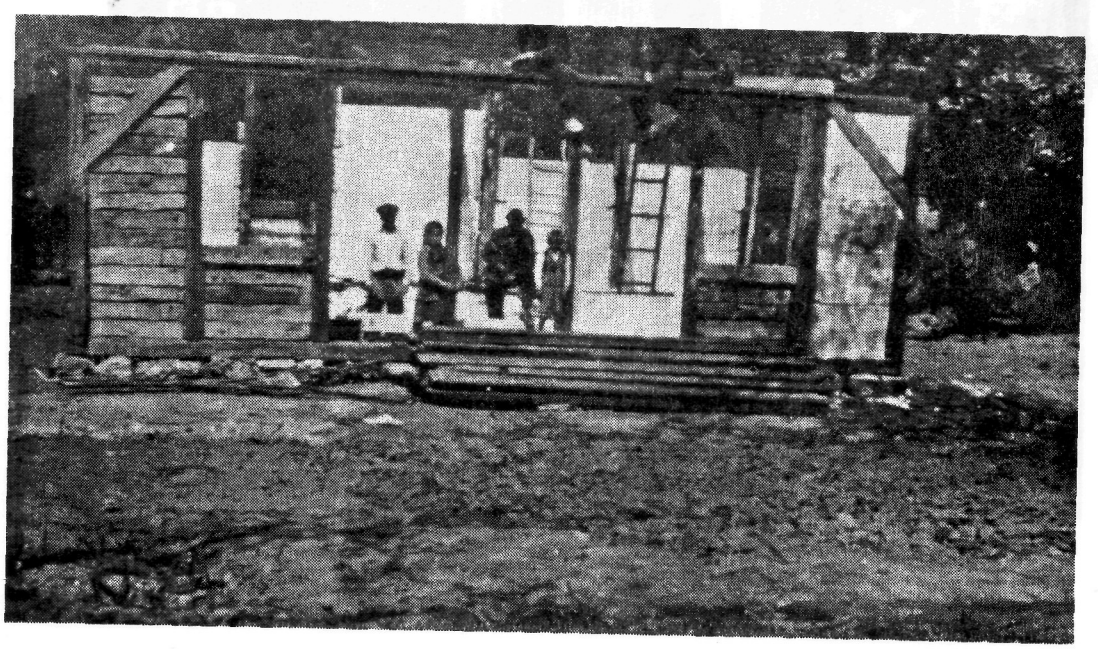

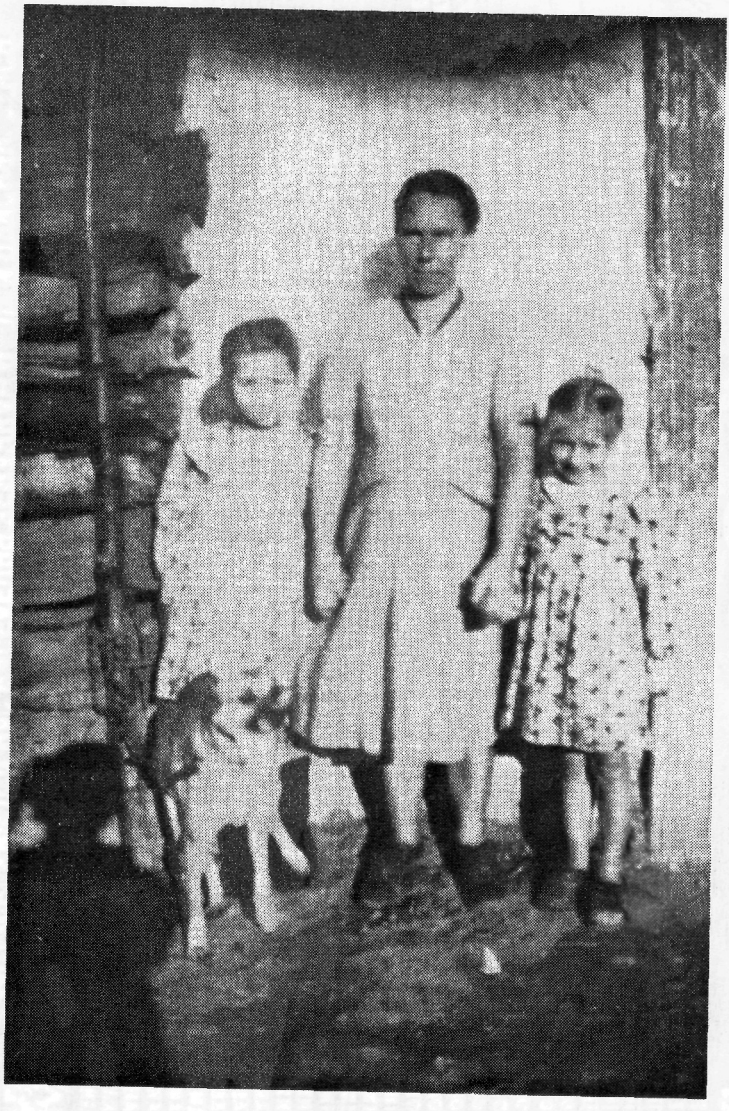

Пам'ятна плита на могилі жертв у с. Малковичі. Автори П. Дзиндра, М. Падовський.

МАЛКОВИЧІ 18 КВІТНЯ 1945 РОКУ

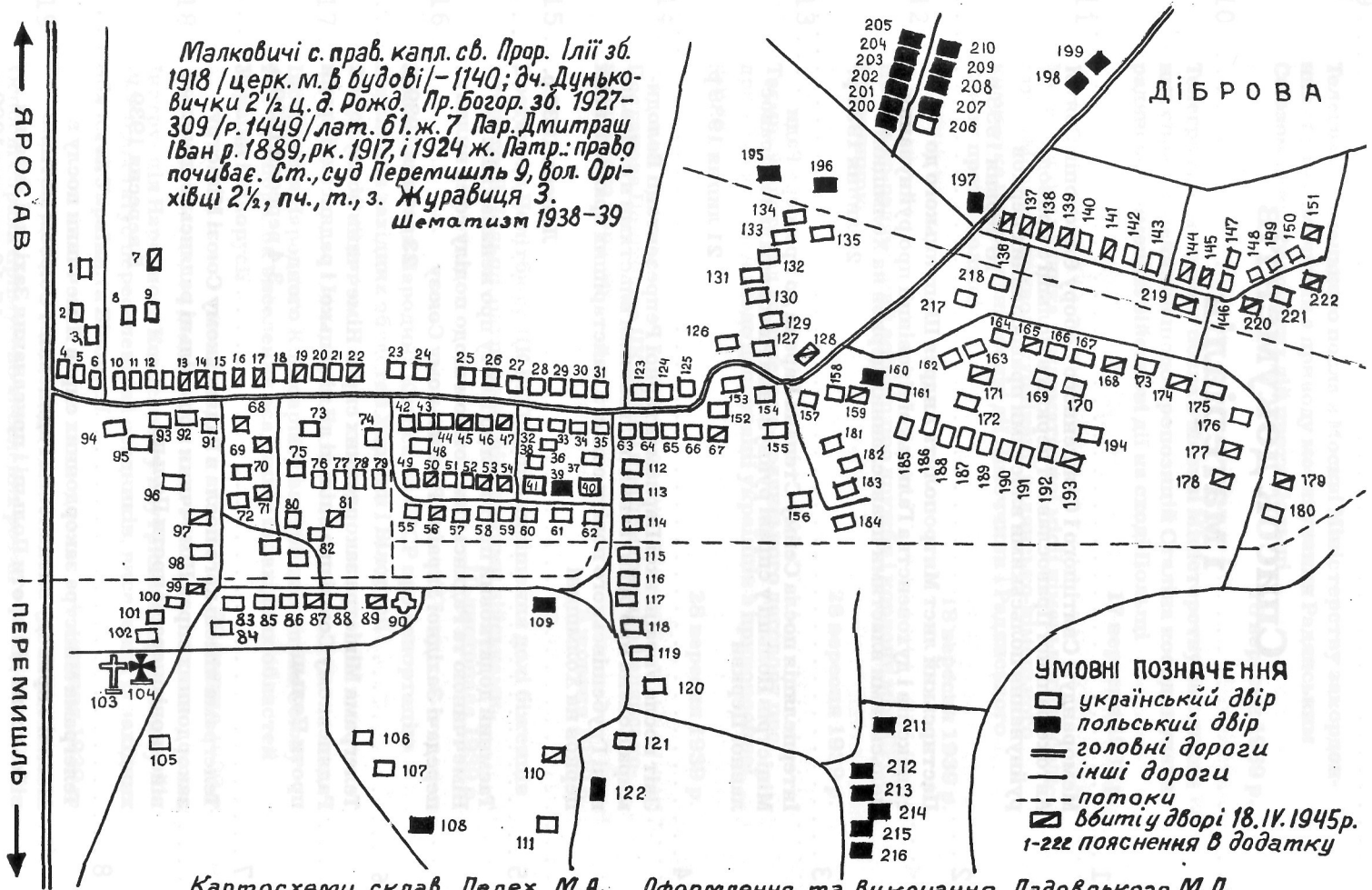

Картосхему склав Пелех М.А. Оформлення та виконання Падовського М.П.

Список документів і матеріалів

№ 1 29

Меморандум Святішого і Священного Собору Єпископів Святої Автокефальної Православної церкви в Польщі з приводу руйнування польськими властями православних церков

16 червня 1938 р.

№ 2 30

Пастирський лист Митрополита Андрея Шептицького до єпископів і духовенства Галицької Провінції про руйнування польськими властями православних церков на Холмщині

20 липня 1938 р.

№ 3 32

Інтерпеляція посла Сейму Степана Барана до прем'єра Ради Міністрів Польщі у справі руйнування Автокефальної Православної Церкви

21 липня 1938 р.

№ 4 42

Звіт посла Української Парламентарної Репрезентації Володимира Кохана про руйнування польськими властями в с. Павловичі Грубешівського повіту однієї з найстаріших православних церков на Холмщині

Липень 1939 р.

№ 5 45

Таємний додатковий протокол до Пакту про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом щодо поділу сфер впливу і передачі Західної України Радянському Союзу

23 серпня 1939 р.

№ 6 46

Телеграма Міністра закордонних справ Німеччини послу в Радянському Союзі про спільні дії німецької і радянської армій проти Польщі

3-4 вересня 1939 р.

№ 7 47

Телеграма німецького посла в Радянському Союзі Міністру закордонних справ Німеччини про спільні радянсько-німецькі військові операції проти Польщі

5 вересня 1939 р.

№ 8 48

Телеграма Міністра закордонних справ Німеччини послу в Москві з приводу визначення Радянським Союзом мотивів військових дій проти Польщі і приєднання Західної України

15-16 вересня 1939 р.

№ 9 49
Телеграма німецького посла в Москві Міністерству закордонних справ Німеччини з приводу мотивування Радянським Союзом початку воєнних дій проти Польщі
16 вересня 1939 р.
№ 10 50
Телеграма німецького посла в Москві Міністерству закордонних справ Німеччини щодо пропозицій Сталіна координувати радянсько-німецькі військові дії на сході Польщі
17 вересня 1939 р.
№ 11 51
Меморандум радника дипломатичної місії німецького посольства в Москві з приводу публікації радянсько-німецького комюніке про спільні воєнні дії Німеччини і Радянського Союзу проти Польщі
18 вересня 1939 р.
№ 12 53
Німецько-радянський договір про дружбу і кордони між СРСР і Німеччиною
28 вересня 1939 р.
№ 13 54
Таємний протокол до німецько-радянського договору про дружбу і кордони щодо депортації українців з прикордонної смуги
28 вересня 1939 р.
№ 14 55
Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про демаркацію радянсько-німецького кордону
8 жовтня 1939 р.
№ 15 55
Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про вирішення долі біженців з території Польщі, окупованої німецькими військами
10 листопада 1939 р.
№ 16 55
Постанова Ради Народних Комісарів СРСР про депортацію населення західних областей України і Білорусії
29 грудня 1939 р.
№ 17 57
Інструкція Народного Комісаріату внутрішніх справ Союзу РСР про порядок виселення осадників із західних областей України і Білорусії
29 грудня 1939 р.
№ 18 58
Інструкція Народного Комісаріату внутрішніх справ Союзу РСР про статус переселенців і осадників, виселених із західних областей України та Білорусії
29 грудня 1939 р.
№ 19 61
Особові справи примусово виселених родин *
30 грудня 1939 р., 21 січня 1940 р.

№ 20 63
Довідка управління НКВС Львівської області про вікову і національну структуру осадників
1 січня 1940 р.
№ 21 64
Оперативний план Наркомату внутрішніх справ УРСР виселення родин осадників і лісників Львівської області
22 січня 1940 р.
№ 22 71
Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про впровадження прикордонних смуг в західних областях України і Білорусії
29 січня 1940 р.
№ 23 72
Оперативний план Наркомату внутрішніх справ УРСР виселення родин осадників і лісників Дрогобицької області
Січень 1940 р.
№ 24 80
Довідка Управління НКВС Дрогобицької області про вікову і національну структуру лісників
Січень 1940 р.
№ 25 81
Довідка Управління Наркомату внутрішніх справ Дрогобицької області про вікову і національну структуру осадників
Січень 1940 р.
№ 26 82
План Наркоматів внутрішніх справ СРСР і УРСР про виділення оперативних працівників, радпартактивістів Управлінню НКВС Дрогобицької області для виселення родин осадників і лісників
2 лютого 1940 р.
№ 27 83
План Наркоматів внутрішніх справ СРСР і УРСР про виділення оперативних працівників, радпартактивістів Управлінню НКВС Львівської області для виселення родин осадників і лісників
2 лютого 1940 р.
№ 28 85
Доповідна записка Управління НКВС Львівської області Наркоматам внутрішніх справ СРСР і УРСР про хід виселення родин осадників і лісників
10 лютого 1940 р.
№ 29 86
Доповідна записка заступника Наркома внутрішніх справ УРСР Наркому внутрішніх справ СРСР про розселення біженців з Польщі і Західної України
11 лютого 1940 р.
№ 30 88
Доповідна записка обласного Управління внутрішніх справ Наркому внутрішніх справ УРСР про завершення операції виселення родин осадників і лісників Дрогобицької області
Лютий 1940 р.

№ 31 91
Доповідна записка Народного Комісара внутрішніх справ Союзу РСР ЦК ВКП(б) з пропозицією фізичного знищення інтернованих польських офіцерів та ув'язнених із західних областей України і Білорусії
Не раніше 5 березня 1940 р.
№ 32 93
Постанова ЦК ВКП(б) про розстріл інтернованих польських офіцерів та ув'язнених із західних областей України і Білорусії
5 березня 1940 р.
№ 33 94
Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У „Про відселення і переселення населення 800-метрової прикордонної смуги в західних областях УРСР і очищення цієї смуги від будівель"
3 квітня 1940 р.
№ 34 97
Доповідна записка начальника Управління НКВС СРСР Народному Комісару внутрішніх справ Радянського Союзу про розселення осадників з західних областей України та Білорусії
Квітень 1940 р.
№ 35 100
Спільна постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) про виділення коштів на переселення жителів з прикордонної смуги західних областей УРСР
4 травня 1940 р.
№ 36 100
Рознарядка НКВС УРСР про направлення оперативних працівників у м. Львів для участі у виселенні біженців
25 червня 1940 р.
№ 37 101
Додаткова рознарядка НКВС УРСР про направлення оперативних працівників у м. Львів для участі у виселенні біженців
25 червня 1940 р.
№ 38 102
Телефонограма Міністра закордонних справ Німеччини німецькому послу в Бухаресті оповістити румунський уряд про підтримку Німеччиною територіальних претензій Радянського Союзу до Румунії
27 червня 1940 р.
№ 39 103
Доповідна записка Управління внутрішніх справ Львівської області НКВС УРСР про самогубство селянина під час примусового виселення
29 червня 1940 р.
№ 40 103
Інформація начальника Львівської залізниці Наркому шляхів сполучення УРСР про хід відправки спецпереселенців
30 червня 1940 р.

№ 41 104
Доповідна записка Управління внутрішніх справ Волинської області НКВС УРСР про опір селян-українців примусовому виселенню
Червень 1940 р.
№ 42 104
Доповідна записка Управління внутрішніх справ Ворошиловградської області НКВС УРСР про політичні настрої біженців з західних областей України
Червень-липень 1940 р.
№ 43 105
Інформація Управління НКВС Волинської області заступнику Наркома внутрішніх справ УРСР про виселення біженців з області
Червень-липень 1940 р.
№ 44 106
Доповідна записка Управління НКВС Дрогобицької області Наркомату внутрішніх справ УРСР про підсумки виселення біженців з області
1 липня 1940 р.
№ 45 107
Доповідна записка Управління НКВС Станіславської області Наркомату внутрішніх справ УРСР про підсумки виселення біженців з області
1 липня 1940 р.
№ 46 108
Довідка НКВС УРСР про виселення біженців з західних областей України
3 липня 1940 р.
№ 47 109
Інформація начальника дорожної міліції Південно-західної залізниці Наркому внутрішніх справ УРСР про обстріл спецешелону з переселенцями на станції Жмеринка
4 липня 1940 р.
№ 48 110
Доповідна записка Управління НКВС Тернопільської області Народному Комісару внутрішніх справ УРСР про виселення біженців з області та реагування населення
4 липня 1940 р.
№ 49 111
Довідка Наркомату внутрішніх справ Союзу РСР про підсумки операції щодо виселення біженців із західних областей України і Білорусії
Не раніше серпня 1940 року
№ 50 124
Довідка начальника відділу ГУЛАГу НКВС Союзу РСР про розміщення та використання осадників і біженців
Січень 1941 р.

№ 51 126
Доповідна записка начальника відділу трудових поселень Комісаріату внутрішніх справ СРСР про розселення осадників із західних областей України та Білорусії
Березень-квітень 1941 р.
№ 52 129
План евакуації ув'язнених у тюрмах західних областей України
23 червня 1941 р.
№ 53 131
Інструкція НКВС СРСР про місця евакуації ув'язнених з тюрем західних областей України
23 червня 1941 р.
№ 54 132
Доповідна записка начальника Управління внутрішніх справ Омської області НКВС СРСР про розміщення спецпереселенців із Західної України
Червень 1941 р.
№ 55 134
Доповідна записка заступника Наркома внутрішніх справ Комісару внутрішніх справ СРСР з проханням дати дозвіл на розстріл частини в'язнів тюрем прифронтової смуги
4 липня 1941 р.
№ 56 136
Доповідна записка начальника управління тюрем НКВС СРСР керівництву НКВС про хід евакуації та розстріл в'язнів у тюрмах України
12 липня 1941 р.
№ 57 142
Доповідна записка начальника управління тюрем начальнику управління НКВС УРСР про результати евакуації в'язнів з тюрем Чорткова і Коломиї
31 липня 1941 р.
№ 58 145
Доповідна записка Управління внутрішніх справ Красноярського краю начальнику ГУЛАГу НКВС СРСР про розміщення спецпереселенців із Західної України
Липень 1941 р.
№ 59 148
Доповідна записка Наркомату внутрішніх справ Казахстану НКВС СРСР про розміщення спецпереселенців із Західної України
Серпень 1941 р.
№ 60 150
Довідка начальника відділу ГУЛАГу НКВС СРСР про розміщення спецпоселенців
Серпень 1941 р.
№ 61 154
Довідка начальника відділу спецпоселень ГУЛАГу НКВС СРСР про національний склад осадників та біженців, виселених із західних областей України та Білорусії
Серпень 1941 р.

№ 62 155
Довідка начальника відділу спецпоселень ГУЛАГу НКВС СРСР про статеву і вікову структуру осадників та біженців, виселених із західних областей України та Білорусії
Серпень 1941 р.
№ 63 155
Доповідна записка начальника ГУЛАГУ НКВС СРСР заступнику Наркома внутрішніх справ про умови життя спецпоселенців
27 листопада 1941 р.
№ 64 156
Із звіту українського Центрального Комітету про виселення українців із Холмщини та Лемківщини
31 березня 1942 р.
№ 65 161
Доповідна записка Українського Допомогового Комітету округу Львів-село Українському Центральному Комітету з приводу виселення селян з військового полігону
16-18 серпня 1942 р.
№ 66 167
Доповідна записка В. Гроша секретарю ЦК КП(б)У про невідкладні завдання щодо вирішення польсько-української проблеми в західних областях України
25 серпня 1942 р.
№ 67 175
Лист Комітету переселенської акції Митрополиту Андрею Шептицькому з приводу можливого повернення з Бесарабії виселених з Яворівського військового полігону
14 вересня 1942 р.
№ 68 176
Звіт Українського Допомогового Комітету округу Львів-село Українському Центральному Комітету про хід виселення селян з військового полігону.
28 вересня 1942 р.
№ 69 179
Лист Головного уповноваженого по використанню робочої сили Рейхсміністерству в справах окупованих східних областей про додатковий вивіз робітників із України у Німеччину
3 жовтня 1942 р.
№ 70 180
Лист Українського Центрального Комітету голові Львівського Крайового Управління із списком селянських родин Львівщини, виселених з військового полігону
11 січня 1943 р.
№ 71 204
Рознарядка відділу робочої сили губернатора дистрикту Галичина на примусовий вивіз українців до Німеччини
18 січня 1943 р.

№ 72 205
Доповідна записка начальника Центрального штабу партизанського руху членам Політбюро ЦК КП(б)У про політику польського уряду з питань українсько-польського кордону
21 січня 1943 р.
№ 73 207
Телеграма Державного уповноваженого по постачанню робочої сили Заукеля губернаторові дистрикту Галичина Вехтеру про поставку українських робітників на шахти Німеччини
12 березня 1943 р.
№ 74 207
Звернення ОУН до польського народу із закликом спільно боротися проти фашистської та більшовицької агресії за незалежну Україну і Польщу
липень 1943 р.
№ 75 211
Стаття Михайла Палідовича („М. Західного") „Чи політичний розум переможе? На тему українсько-польських взаємин"
Листопад 1943 р.
№ 76 213
Із стенограми переговорів керівників СРСР, США і Великобританії на Тегеранській конференції щодо українсько-польського кордону та можливого переселення
1 грудня 1943 р.
№ 77 214
Проект „Засад польської політики щодо української проблеми"про примусове виселення українців після завершення війни та встановлення кордонів Польщі 1939 року
1943 р.
№ 78 220
З реферату Нікодима Свободи „Українська проблема і проет її вирішення" з пропозиціями поступового виселення українців після закінчення війни та встановлення кордонів Польщі 1939 року
1943 р.
№ 79 224
З реферату Яна Кшиштофа Трембальського „Українське питання через призму Лондона, Варшави і Москви" щодо проектів виселення українців після закінчення війни та встановлення кордонів Польщі 1939 р.
1943 р.
№ 80 230
Із послання Прем'єр-міністра Великобританії Голові Раднаркому СРСР щодо українсько-польського кордону і проблеми переселення українців і поляків
20 лютого 1944 р.
№ 81 232
Циркуляр генерал-губернатора окупованих рейхом територій про вивезення з Галичини робочої сили до Німеччини
29 лютого 1944 р.

№ 82 233
Інструкція НКВС УРСР про засади і порядок організації заслання родин членів ОУН та активних учасників визвольної боротьби
5 квітня 1944 р.
№ 83 237
Директивна вказівка НКВС СРСР Наркому внутрішніх справ УРСР та начальникам управлінь НКВС Красноярського краю, Омської, Новосибірської та Іркутської областей про організацію заслання членів ОУН та активних учасників визвольної боротьби
7 квітня 1944 р.
№ 84 239
Інструкція НКВС УРСР про організацію виселення родин активних учасників ОУН-УПА
15 квітня 1944 р.
№ 85 241
Директивна вказівка-рознарядка НКВС СРСР Наркому внутрішніх справ УРСР про кількість населення Західної України, що підлягає виселенню
11 травня 1944 р.
№ 86 242
Звернення українських громадських і церковних організацій Холмщини й Підляшшя до людей доброї волі з приводу масового винищування українців на Холмщині й Підляшші*
15 травня 1944 р.
№ 87 262
Директивна вказівка Наркомату внутрішніх справ СРСР Львівському транспортному відділу НКВС про збільшення завантаження вагонів зі спецпереселенцями
Травень 1944 р.
№ 88 263
Лист секретаря Львівського обкому КП(б)У секретарю Центрального Комітету КП(б)У про перереєстрацію населення Львівської області
21 червня 1944 р.
№ 89 263
Стаття О. С. Садового „Куди прямують поляки?" про експансивну політику щодо України та необхідність спільної боротьби українського і польського народів проти фашистських та більшовицьких окупантів
Червень-липень 1944 р.
№ 90 271
Лист секретаря ЦК КП(б)У секретарю ЦК ВКП(б) про включення Холмщини до складу УРСР
20 липня 1944 р.
№ 91 272
Звернення громадян с. Жабча Грубешівського повіту до Голови Ради Народних Комісарів УРСР із проханням приєднати їх до УРСР
30 липня 1944 р.

№ 92 273
Звернення громадян с. Потуржин Грубешівського повіту до Голови Ради Народних Комісарів УРСР із проханням приєднати їх до УРСР
31 липня 1944 р.
№ 93 274
Звернення громадян с. Дутрова Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР
1 серпня 1944 р.
№ 94 274
Звернення громадян с. Радостова Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР
1 серпня 1944 р.
№ 95 275
Звернення жителів с. Вишніва Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР
1 серпня 1944 р.
№ 96 276
Звернення громадян с. Сушів Грубешівського повіту до секретаря ЦК КП(б)У із проханням приєднати їх до УРСР
1 серпня 1944 р.
№ 97 277
Звернення громадян с. Долгобичева Грубешівського повіту до Верховної Ради УРСР із проханням приєднати їх до УРСР
1 серпня 1944 р.
№ 98 277
Звернення громадян с. Посадово Грубешівського повіту до Верховної Ради УРСР із проханням приєднати їх до УРСР
3 серпня 1944 р.
№ 99 278
Доповідна записка секретаря Волинського обкому КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про самовільний перехід кордону українським та польським населенням
3 серпня 1944 р.
№ 100 280
Довідка завідуючого Особливим сектором Львівського обкому КП(б)У про заяви селян Холмщини із проханням приєднати їх до УРСР
8 серпня 1944 р.
№ 101 281
Лист Голови Раднаркому УРСР Голові Раднаркому СРСР про переселення українців із Закерзоння
26 серпня 1944 р.
№ 102 282
Лист уповноважених громад Грубешівського і Томашівського повітів Холмщини Йосифу Сталіну з протестом проти передачі краю Польщі та проханням возз'єднатися з Україною
Серпень 1944 р.

№ 103 284
Доповідна записка політуправління І-го Українського Фронту М. Хрущову про терор АК проти українського населення Холмщини
2 вересня 1944 р.
№ 104 286
Звернення Українського Громадянського Комітету до перемиського старости про співпрацю українського і польського населення
7 вересня 1944 р.
№ 105 287
Угода між урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного Визволення про евакуацію українського населення з території Польщі і польських громадян з території УРСР
9 вересня 1944 р.
№ 106 294
Проект постанови Ради Народних Комісарів УРСР та ЦК КП(б)У щодо виконання угоди від 9 вересня 1944 р. між Польщею і Україною про переселення українців з Польщі та поляків з України
11 вересня 1944 р.
№ 107 295
Повідомлення Наркома внутрішніх справ УРСР секретарю ЦК КП(б)У про призначення працівників НКВС до складу адміністрації уповноважених по переселенню українців з Польщі і поляків з України
18 вересня 1944 р.
№ 108 296
Інструкція щодо реалізації угоди між урядом УРСР та Польським Комітетом Національного Визволення про переселення українців і поляків
Не пізніше 19 вересня 1944 р.
№ 109 308
Лист секретаря ЦК КП(б)У секретарю ЦК ВКП(б) з приводу виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо переселення українців з Польщі та поляків з України
29 вересня 1944 р.
№ 110 309
Доповідна записка політуправління І-го Українського фронту про політичні настрої українців у Польщі
Вересень-жовтень 1944 р.
№ 111 312
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР по переселенню секретарю ЦК КП(б)У про організаційні заходи на Холмщині у зв'язку з початком переселенської акції
5 жовтня 1944 р.

№ 112 315
Доповідна записка Наркомату внутрішніх справ УРСР НКВС СРСР про виділення додаткової рознарядки на виселення з західних областей України активних учасників визвольної боротьби
14 жовтня 1944 р.
№ 113 316
Інформація політуправління І-го Українського фронту М. Хрущову про діяльність частин УПА і терор польської АК проти українського населення Надсяння
15 жовтня 1944 р.
№ 114 317
Повідомлення Наркома внутрішніх справ УРСР секретарям ЦК КП(б)У про настрої українців у Польщі
19 жовтня 1944 р.
№ 115 318
Стенограма наради при Головному уповноваженому уряду УРСР по переселенню українців з Польщі
23-24 жовтня 1944 р.
№ 116 329
Листівка командування групи УПА-Захід із закликом чинити опір насильному переселенню українців із Закерзоння
Жовтень 1944 р.
№ 117 330
Звернення командування групи УПА-Захід до українців Закерзоння із закликом боротися проти насильного переселення
Жовтень 1944 р.
№ 118 331
Лист Голови Ради Народних Комісарів УРСР Голові Ради Народних Комісарів СРСР про хід виконання угоди між урядом УРСР і Польським Комітетом Національного Визволення щодо переселення українців та поляків
1 листопада 1944 р.
№ 119 338
Доповідна записка Головного представника уряду УРСР Раднаркому та ЦК КП(б)У про виселення польського населення з України
Не раніше 2 листопада 1944 р.
№ 120 342
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР по переселенню українців з Польщі секретарю ЦК КП(б)У про дії загонів АК та боротьбу ОУН-УПА проти переселенської акції
5 листопада 1944 р.
№ 121 345
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) України про виселення українського населення з Польщі та політичні настрої
10 листопада 1944 р.

№ 122 349
Телеграма НКВС СРСР Наркомату внутрішніх справ УРСР про транспортування спецпереселенців в необладнаних вагонах
18 листопада 1944 р.
№ 123 350
Лист Голови Раднаркому УРСР Голові Раднаркому Союзу РСР про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 року щодо переселення українців з Польщі та поляків з України
21 листопада 1944 р.
№ 124 356
Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР Голові Ради Народних Комісарів УРСР та секретарю ЦК КП(б)У про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо виселення українців з Польщі
22 листопада 1944 р.
№ 125 362
Наказ Головного представника уряду УРСР з приводу зловживань працівників представництва в процесі виселення поляків
24 листопада 1944 р.
№ 126 363
Доповідна записка депутата Верховної Ради УРСР Голові Президії Верховної Ради УРСР про виселення українців з Холмщини
1 грудня 1944 р.
№ 127 365
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) України про виселення українців з Польщі та політичні настрої населення
3 грудня 1944 р.
№ 128 372
Телеграма керівників Хирівського району Львівської області Голові Раднаркому УРСР про умови перевезення українців з Польщі
8 грудня 1944 р.
№ 129 373
Заява державного секретаріату США з приводу радянсько-польського кордону та переселення національних груп
18 грудня 1944 р.
№ 130 374
Доповідна записка заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) України про опір поляків переселенській акції
19 грудня 1944 р.
№ 131 379
Інформаційний листок політуправління Першого Українського фронту про хід переселення українців з прифронтових повітів
28 грудня 1944 р.

№ 132 390
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б) У про зниження темпів виселення українців з Польщі у зв'язку з активізацією діяльності ОУН-УПА
31 грудня 1944 р.
№ 133 397
Довідка Народного Комісаріату внутрішніх справ УРСР про кількість виселених родин оунівців із західних областей України
3 січня 1945 р.
№ 134 399
Інформація заступника Народного Комісара внутрішніх справ Раднаркому СРСР про примусове виселення українців
9 січня 1945 р.
№ 135 399
Доповідна записка політичного управління І-го Українського фронту секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення із прифронтової зони
19 січня 1945 р.
№ 136 406
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі та політичні настрої населення
20 січня 1945 р.
№ 137 412
Спецповідомлення Наркома держбезпеки УРСР про хід виселення поляків з України та протидію цій акції польських представництв та Армії Крайової
3 лютого 1945 р.
№ 138 422
Інформація заступника Народного Комісара внутрішніх справ СРСР ЦК ВКП(б) про примусове виселення сімей з Західної України для лісової промисловості Кіровської області
11 лютого 1945 р.
№ 139 422
Витяг із Декларації Ялтинської конференції глав урядів СРСР, США і Великобританії щодо українсько-польського кордону
11 лютого 1945 р.
№ 140 423
Інформація Наркомату державної безпеки України ЦК КП(б)У про відгуки поляків в Україні на переселенську акцію
16 лютого 1945 р.
№ 141 424
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У та заступникові Голови Раднаркому України з пропозиціями щодо прискорення виселення українців з Польщі
19 лютого 1945 р.

№ 142 428
Лист заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про арешт працівників районних уповноважених Тимчасового уряду Польщі по переселенню поляків з України
Лютий 1945 р.
№ 143 429
Звернення УПА до польського населення із закликом спільно боротися проти більшовицької влади і переселенської акції
Лютий 1945 р.
№ 144 432
Доповідна записка заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення поляків з України
Лютний 1945 р.
№ 145 435
Доповідна заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У та заступникові Голови Раднаркому України про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо виселення українців з Польщі
2 березня 1945 р.
№ 146 447
Інформація Наркома внутрішніх справ УРСР Наркому внутрішніх справ СРСР про репресивні акції щодо УПА на Холмщині
4 березня 1945 р.
№ 147 449
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі
5 березня 1945 р.
№ 148 455
Інформація секретаря Львівського обкому КП(б)У і начальника прикордонних військ НКВС Українського округу секретарю ЦК КП(б)У про терор польських властей щодо українців
6 березня 1945 р.
№ 149 456
Евакуаційний лист Івана Лучука з села Матче Грубешівського повіту
9 березня 1945 р.
№ 150 457
Лист уповноваженого уряду УРСР в Перемиському повіті Голові Ради Народних Комісарів про терор щодо українців у Польщі
10 березня 1945 р.
№ 151 459
Лист секретаря Львівського обкому КП(б)У Голові Ради Народних Комісарів України про терор польських властей проти українців
13 березня 1945 р.

№ 152 460
Лист заступника Головного представника уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про терор польської поліції щодо українців у Польщі
15 березня 1945 р.
№ 153 463
Довідка начальника управління контррозвідки 4-го Українського фронту про Українську Народну Раду Пряшівщини та її ухвалу щодо возз'єднання з Україною
24 березня 1945 р.
№ 154 467
Доповідна записка заступника Народного Комісара державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про відгуки населення Дніпропетровської області на розміщення виселених з Польщі українців
27 березня 1945 р.
№ 155 470
Інформація управління НКВС УРСР начальнику Головного управління НКВС СРСР про результати репресивних акцій проти українського націоналістичного підпілля на Холмщині
31 березня 1945 р.
№ 156 471
Звернення УПА до українців Закерзоння із закликом чинити опір переселенській акції
Березень 1945 р.
№ 157 474
Лист Головного уповноваженого уряду УРСР Прем'єр-міністру та Міністру закордонних справ Польської республіки про терор щодо українців у Польщі
4 квітня 1945 р.
№ 158 476
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі та їх політичні настрої
10 квітня 1945 р.
№ 159 482
Оголошення УПА полякам Ліського і Сяноцького повітів про відплатні акції за терор проти українців
14 квітня 1945 р.
№ 160 484
Доповідна записка наркома внутрішніх справ УРСР Наркому СРСР про масовий терор польської міліції щодо українського населення у Надсянні
21 квітня 1945 р.
№ 161 486
Лист Головного представника уряду УРСР голові Львівського облвиконкому про свавілля працівників радянських органів щодо поляків у ході їх виселення
23 квітня 1945 р.

№ 162 487
Звернення ОУН-УПА до поляків об'єднатись з українцями у спільній боротьбі проти нацистсько-більшовицьких поневолювачів
квітень 1945 р.
№ 163 490
Стаття із підпільного журналу ОУН „Інформатор" „Большевицько-польський терор і справа переселення"
Квітень 1945 р.
№ 164 491
Попередження УПА полякам Перемиського, Ярославського і інших повітів про відплатні акції у відповідь на терор щодо українців
Квітень-травень 1945 р.
№ 165 494
Довідка начальника Управління при Раднаркомі УРСР секретарю ЦК КП(б)У про діяльність загонів АК, УПА і Народної самооборони в Закерзонні
4 травня 1945 р.
№ 166 495
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі та політичні настрої
8 травня 1945 р.
№ 167 501
Статистичний звіт представника Міністерства закордонних справ Польщі про переселення українців із Ряшівського воєводства
8 травня 1945 р.
№ 168 502
Лист Голови Раднаркому УРСР Голові Раднаркому СРСР про хід переселення українців із Польщі
10 травня 1945 р.
№ 169 503
Наказ Наркома шляхів сполучення СРСР про організацію перевезення українців з Польщі і поляків з УРСР
21 травня 1945 р.
№ 170 504
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про діяльність УПА і АК у зв'язку з виселенням українців з Польщі
23 травня 1945 р.
№ 171 507
Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР у Любліні секретарю ЦК КП(б)У та заступнику Голови Раднаркому УРСР про узгоджені дії УПА і АК щодо акції виселення українців з Польщі і роботу транспорту
24 травня 1945 р.

№ 172 512
Доповідна записка ЦК КП(б)У Наркомату шляхів сполучення СРСР про заходи щодо розвантаження прикордонних станцій від виселених з Польщі українців
24 травня 1945 р.
№ 173 512
Звернення Любельського воєводи до українців з приводу їх виселення
Травень 1945 р.
№ 174 514
Звернення УПА до українців Холмщини із закликом не покидати батьківську землю, чинити опір переселенській акції
Травень 1945 р.
№ 175 515
Доповідна записка Наркома державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про політичні настрої українців, переселених з Польщі
14 червня 1945 р.
№ 176 519
Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 р. щодо переселення українців з Польщі
16 червня 1945 р.
№ 177 525
Доповідна записка прокурора Львівської області облвиконкому та обкому КП(б)У про напади польської поліції на українське населення у Польщі
25 червня 1945 р.
№ 178 527
Договір між СРСР і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну
29 червня 1945 р.
№ 179 528
Протокол до договору між СРСР і Чехословацькою Республікою про Закарпатську Україну
29 червня 1945 р.
№ 180 530
Звернення командування УПА до поляків спільно боротися проти комуністичних режимів у Польщі і СРСР
Червень 1945 р.
№ 181 531
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про опір українців переселенській акції
3 липня 1945 р.
№ 182 535
Протокол зустрічі представників ОУН і АК у Закерзонні з приводу українсько-польських відносин у краї
11 липня 1945 р.

№ 183 540
Звернення українського переселенця з Польщі вчителя Віктора Василюка до переселенців із Холмщини і Підляшшя виступити за приєднання рідного краю до УРСР
26 липня 1945 р.
№ 184 542
Інформація секретаря Львівського обкому КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про політичні настрої поляків у Львівській області
29 липня 1945 р.
№ 185 544
Угода між урядами Української РСР і Польщі щодо продовження терміну переселення українців з Польщі і поляків з УРСР
31 липня 1945 р.
№ 186 545
Інструкція командування УПА і проводу ОУН щодо діяльності повстанських загонів Закерзоння у зв'язку з примусовим виселенням українців
Липень 1945 р.
№ 187 547
Доповідна записка начальника відділу Раднаркому УРСР секретарю ЦК КП(б)У про становище українців, виселених з Польщі у Дніпропетровську область
Липень 1945 р.
№ 188 555
Лист уповноваженого уряду УРСР Ново-Сончському повітовому старості про беззаконня властей щодо українців
3 серпня 1945 р.
№ 189 557
Інструкція командування УПА повстанцям і підпіллю ОУН у Закерзонні у зв'язку з виселенням українців
4 серпня 1945 р.
№ 190 558
Директивна вказівка НКВС СРСР Наркомату внутрішніх справ УРСР з приводу масових епідемічних захворювань спецпереселенців із Західної України
7 серпня 1945 р.
№ 191 559
Договір між СРСР і Польською Республікою про радянсько-польський державний кордон
16 серпня 1945 р.
№ 192 561
Полемічна стаття підпільника ОУН з приводу доповіді райуповноваженого уряду УРСР по евакуації, виголошеної на мітингу українського громадянства м. Перемишля
19 серпня 1945 р.
№ 193 564
Донесення Ново-Сончського повітового старости Краківському воєводському управлінню про примусове виселення українців
20 серпня 1945 р.

№ 194 573
Інформація Народного Комісара державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про ставлення населення західних областей України щодо радянсько-польського договору про кордони
24 серпня 1945 р.
№ 195 576
Лист Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про домовленість радянсько-польських органів залучити війська для прискорення виселення українців з Польщі
24 серпня 1945 р.
№ 196 577
Попередження командування УПА полякам — репатріантам с. Чертеж Сяноцького повіту про відплатні акції за терор проти українців
27 серпня 1945 р.
№ 197 579
Довідка командування УПА про становище українців у Закерзонні
28 серпня 1945 р.
№ 198 583
Лист Львівського обкому КП(б)У секретарю ЦК КП(б)У про перебування у Львові віце-президента Крайової Ради Народової Станіслава Грабського
31 серпня 1945 р.
№ 199 588
Звернення УПА до українців Закерзоння із закликом чинити опір переселенській акції
Серпень 1945 р.
№ 200 590
Лист Голови Раднаркому УРСР Прем'єр-міністру Польщі про хід виселення українців із Польщі
Серпень 1945 р.
№ 201 591
Інформація Наркома внутрішніх справ УРСР НКВС СРСР про боротьбу ОУН-УПА проти виселення українців з Надсяння
6 вересня 1945 р.
№ 202 593
Лист представника командування УПА на Закерзонні не встановленому адресату про діяльність повстанців у процесі виселення українців з Польщі
7 вересня 1945 р.
№ 203 595
Інструкція командування УПА на Закерзонні тереновим відділам у зв'язку з виселенням українців з Польщі
7 вересня 1945 р.
№ 204 595
Повідомлення підпільника ОУН про нараду війтів у Томашеві щодо виселення українців з Польщі
8 вересня 1945 р.

№ 205 596
Інформація повстанця Сталя про захист загонами УПА українців під час їх виселення
8 вересня 1945 р.
№ 206 597
Наказ частинам 6-го військового округу УПА у зв'язку з виселенням українців з Польщі
9 вересня 1945 р.
№ 207 598
Вказівки командування УПА на Закерзонні тереновим відділам у зв'язку з виселенням українців
9 вересня 1945 р.
№ 208 599
Звернення Ряшівського воєводи до українців у зв'язку з їх виселенням
10 вересня 1945 р.
№ 209 600
Витяг із листа лектора ЦК ВКП(б) секретарю ЦК ВКП(б) про переселення українців і поляків
11 вересня 1945 р.
№ 210 601
Повідомлення начальника Головного управління НКВС СРСР наркому внутрішніх справ УРСР про боротьбу ОУН-УПА проти насильницького виселення українців з Холмщини
Не пізніше 12 вересня 1945 р.
№ 211 602
Інформація представника уряду СРСР у Варшаві Наркому внутрішніх справ СРСР про боротьбу ОУН-УПА проти примусового виселення українців з Надсяння
12 вересня 1945 р.
№ 212 603
Лист Прем'єр-міністра Польщі Голові Раднаркому УРСР про припинення діяльності райуповноважених уряду УРСР в Польщі
До 15 вересня 1945 р.
№ 213 604
Телеграма начальника Львівської залізниці Голові Раднаркому і секретарю ЦК КП(б)У про свавілля польських властей щодо українців-залізничників Закерзоння
17 вересня 1945 р.
№ 214 604
Інформація завідуючого відділом Львівського обкому КП(б)У про настрої мешканців Львова у зв'язку з підписанням радянсько-польського договору про кордони
25 вересня 1945 р.
№ 215 606
Лист Олекси, переселенця з Лемківщини, до братів
27 вересня 1945 р.

№ 216 607
Лист заступника Голови Ради Народних Комісарів УРСР головам Львівського та Волинського облвиконкомів про заборону розселяти депортованих з Польщі українців у 50-ти кілометровій смузі
28 вересня 1945 р.
№ 217 608
Заява руської селянської організації в Горлицях керівництву Радянського Союзу з приводу примусового виселення лемків
30 вересня 1945 р.
№ 218 610
Звернення УПА до солдат і офіцерів польського війська із закликом припинити терор проти українців
Вересень 1945 р.
№ 219 612
Звернення УПА до українців Лемківщини із закликом чинити опір переселенській акції
Вересень 1945 р.
№ 220 614
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі
2 жовтня 1945 р.
№ 221 618
Ухвала Ради Народних Комісарів УРСР та Центрального Комітету Компартії України про заборону давати дозвіл на поселення у м. Рівному українцям, виселеним з Польщі у східні області України
16 жовтня 1945 р.
№ 222 619
Доповідна записка прокуратури УРСР секретарю ЦК КП(б)У про масову втечу із Запорізької області в Західну Україну переселенців з Польщі
27 жовтня 1945 р.
№ 223 621
Звернення УПА до солдатів польського війська із вимогою не брати участі у насильницькому виселенні українців з Польщі
Жовтень 1945 р.
№ 224 622
Звернення УПА до поляків чинити опір виселенню українців з Польщі
Жовтень 1945 р.
№ 225 624
Доповідна записка Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У та заступникам Раднаркому УРСР про хід виконання угоди від 9 вересня 1944 року щодо виселення українців з Польщі
1 листопада 1945 р.

№ 226 633
Доповідна записка Народного Комісара державної безпеки УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід переселення поляків з України і зловживання місцевих властей
6 листопада 1945 р.
№ 227 637
Доповідна записка заступника Головного уповноваженого уряду УРСР секретарю ЦК КП(б)У про хід виселення українців з Польщі і протидії ОУН-УПА
7 листопада 1945 р.
№ 228 640
Доповідна записка радника НКВС СРСР Наркому СРСР про хід переселення українців з Ряшівського воєводства
13 листопада 1945 р.
№ 229 646
Лист Голови Раднаркому УРСР прем'єру Тимчасового уряду національної єдності Польщі у зв'язку з передачею Польщі культурних пам'яток зі Львова
Не раніше 26 листопада 1945 р.
№ 230 646
Додатковий протокол до угоди від 9 вересня 1944 р. між урядом УРСР і Польським Комітетом національної єдності про виселення українців з Польщі і поляків з України
14 грудня 1945 р.

Іменний покажчик

А

Абрамович — 214*
Авер'янов (Аверьянов) — 23
Адамович Казимир — 130
Айлукевич — 198
Аккерман — 65, 69
Алафердов — 21
Александер (Александр), архієпископ — 3
Алексєєв (Алексеев) — 225
Алексєєнко (Алексеенко) Н. — 128
Алексій (Олексій), архієпископ — 1, 3
Алпєєв (Алпеев) — 23
Альховик — 132
Ананенко — 23
Андерс — п.
Андреєв (Андреев) — 73
Андрус Максим — 158
Андрюшина Ольга Михайлівна — 120
Андрющенко Михайло Андрійович — 42
Антін — 215
Антонюк — 132
Антонюк Іван — 86
Аполлонов — 160
Артесюк Миколай — 86
Архипов — 21
Арцишевський (Арцышевский) — 198
Асланікашвілі (Асланикашвили) — 21
Афтанас Трохим — 89

Б

Бабей Петро — 153
Багинський (Багинский) — 198
Базелюк Адам — 158
Базяк — 198
Байгерт Мата Мартинович — 177
„Байда" — 120
„Байда" —132
Бак Іван — 147
Бакун Анна — 184
Балтовський (Балтовский) — 214
Баль — 121
Бандура — 130
Баран Степан — 3
Барановський — 137
Барановський (Барановский) — 142
Барановський (Барановский) А. — 172
Барб Юзеф — 130
Барков — 187
Барноцька (Барноцкая) Віра Миколаївна — 154
Баршай — 30
Баршевський — 86
Басалаєв — 23
Басейко — 121
„Батько", „Лоцман" (Євтухов Борис Павлович) — 146
Бауер — 68
Бауер (Бауэр) — 194
Бауер, д-р — 65
Бауер (Бауэр) Емілія Карлівна — 51
Бачинський (Бачинский) — 127

* подано за нумерацією документів

Башнянин Микола — 145
Баштаков — 31, 32
Баюков — 11
Бегма В. А. — 221
„Бедняк" — 228
Безкровний (Бескровный) Володимир Маркович („Корчевой) — 132
Безсмертний (Бессмерный) — 21
Бень Петро — 136
Березовський (Березовский) — 226
Берія (Берия) Л. П. — п., 15, 17, 18, 29, 31, 32, 44, 49, 72, 82, 83, 146, 160, 190, 201, 210, 216, 228
Берлінг (Берлинг) — 126
Берман — 137
Берут Болєслав — 223, 228
Бехтель — 194
Беланюк (Беланюк) — 136, 165
Белицький (Белицкий) — 175
Белінська — 140
Белоконь (Белоконь) — 21
Беломух (Беломух) Дмитро — 175
Бещев (Бещев) — 144, 169
Бжусь — 86
Бізанц А., полк. — 65, 68
Біла Євгенія — 89
Білас І. — п.
Білецький Василь, о. — 3
Білецький Олександр, о. — 86
Білик (Билык)— 198
Біль (Биль) Іван — 127
Блехарський (Блехарский) — 198
Бліхарський Казимир Казимирович — 142
Блюман — 48
Бобер Олександр, о. — 86
Богоніс Анна Йосипівна — 19
Богородченко І. — 214
„Богун" (він же „Ворон") — 146
Богун — 86
Боднар Анатолій, о. — 86
Боженко В. — 154
Боженко С.А. — 154
Бойко — 145, 147
Бойко Павло — 215
Бокієвич Атаназій, о. — 3
Бондар Петро Стефанович — 51
Бондаренко Д. Н. — 154
Борис Дмитро — 92
Борисов — 166
Боровик Антін — 86
Боровський Василь — 86
Борозний Степан — 54
Борткевич — 115
Босишин Марія — 51
Босишин Павло — 51
Босишин Петро — 51
Босишин Степан Павлович — 51
Бохенек, кс. — 137
Боциценко — 23
Бочков — 87
Брекс — 144
Бригідер — 89
Бринь — 194
Бровко Семен — 158
Брояковський (Брояковский) К. Я. — 51
Брудновський (Брудновский) Яків Петрович — 175
Брусилов — 198
Всечко, сім'я — 135
Бугаєнко (Бугаенко) — 187
Бугай М. Г. — п.
Будайнович Марія — 131, 135
Будак — 115
Будзеновський (Будзеновский) — 161
Будьонний (Будённый) — 166
Буклаєнко (Буклаенко) — 187
Буковинський, кс. — 137
Булганін (Булганин) Микола — 15, 111, 115, 118, 119, 120, 123
Булигін — 23
Бур-Комаровський (Бур-Комаровский) — 198
Бурда Михайло — 147
Бурда Петро — 147
Бурилін (Бурилин) — 85
Бурко — 21
Бурковський (Бурковский) Францішек — 113
Бурмак — 148
Буторов — 46
Буяльський — 137

В

Вавтушек
Казимир Михайлович — 130
Валанчук — 175
Вальков — 34
Вальченко Прокіп, о. — 3
Ванчик Йосиф — 147
Ванчик Теодор — 147
Вапянський — 137
Варшавський Б. Я. — 115, 141, 176, 195, 228
Василенко — 116, 187
Василюк В. — 183
Василюк Віктор Лукич — 183
Васильків, о. — 89
Васильковський
(Васильковский) — 221
Васин — 23
Василевська (Василевская) Ванда — 89, 121, 124
Вахнюк Михайло — 104
Вебер — 152
Великий Теодор — 23
Веляновський Казимир — 3
Венжиняк Юзеф — 226
Веремчук, о. — 86
Вертелецький (Вертелецкий) — 194
Верьовка (Верёвка) Роман Карпович — 154
Вехтер — 76
Вечеркова — 194
Вижбицький (Вижбицкий) Ян — 131
Вижневська
(Вижневская) Анна — 154
Винник Юзеф — 140
Виніч (Вынич) — 175
Виригинер — 146
Висоцький (Высоцкий) Іван — 158
Вишневський (Вишневский) — 175
Вільчек (Вильчек)
Войцех Якубович — 130
Вільчинський (Вильчинский) — 177
„Віра" — 146
„Вітер" („Ветер") — 146
Вовк — 151
Водичка — 104
Водницький (Водницкий) — 130
Вознюк Йосиф — 147
Возняк М. С. — 214
Войнаровський Яків — 77
Войтович А. С. — 187
Войтович
Катерина Михайлівна — 131, 135
Войцеховський — 131, 135
Войцеховський
(Войцеховский) Йосиф — 152
Войцикевич — 137
Волін (Волин) — 209
Волк Юзеф — 41
Волков, о. — 3
Волков А. М. — 126
Воловник Григорій — 158
Володимир Великий — 199
Володимир Г. — 86
Вольський (Вольский) — 137, 142, 176, 195, 225
Вольт — 197
Вольф Л.А. — 44
Воніш (Вониш) — 135
Воробйов (Воробьёв) — 23
„Ворон" (він же „Богун") — 146
Воронін (Воронин) — 137
Воронов — 23
Ворошилов — 10, 31
Вуйцик В. — 135
Вьятер — 147

Г

Г. Михайло — 86
Г-р — 182
Габира (Габыра) Ваня — 193
„Гай" — 146
Гай Іван Васильович — 51
Гакаєвич (Гакаевич) Антін — 147
Галац — 176
Галицькі (Галицкие), родина — 228
Галічий (Галичий) — 127
Галяк — 220
Гамонюк Василь — 175
Гапас — 131, 135
Гаус — 11
Гельчинська
(Гельчинская) Марія — 147
Геня — 215
Гессель — 166

Гетер Ісмер — 48
Гичар Броніслава — 130
„Гірка" („Гирка") — 120
Гітлер — п., 69, 80, 89, 158, 218
Гладишевич, о. — 137
Гладких Юлія Василівна — 51
Глицький Леонтій, о. — 86
Гляті (Гляти) — 131, 134
Говозов — 87
Голець Микола, о. — 86
Голович Олександр Іванович („Женя") — 146
Голондзовський, о. — 137
Голондовський (Голондовский) Йосиф — 226
Голубєв (Голубев) — 58
Гольдштайн Ян — 89
Гомулка Владислав — 195
Гонесик Йосиф — 131
Гонтар (Гонтарь) — 30
Горавцький (Горавцкий) М. Д. — 131
Горбенко — 37
Горлинський (Горлинский) — 29, 39, 41, 43, 44, 47
Городецький (Городецкий) — 226
Городомський (Городомский) Михайло — 30
Горощук Іван — 187
Гортинський (Гортынский) — 228
Горчаковська (Горчаковская) Марія — 51
Горчаковський (Горчаковский) Іван — 51
Горюнов — 171
Госецький (Госецкий) — 131
Гофман — 44
Грабар Ольга — 217
Грабовський (Грабовский) — 194
Грабовський Станіслав — 198, 214
Гребченко І. К. — 107, 130, 142, 144, 152
Гречуха — 89, 126, 137
Гржибовський (Гржибовский) Климентій Михайлович — 51
Григор'єв (Григорьев) — 23
Григор'єв (Григорьев) — 36
Гридньов (Гриднёв) — 21
Гринів Ілько — 215
Гринько — 23
Гриць — 215
Гришко — 194
„Грім" („Гром") — 146
Гродек — 166
Громенко — 127
Громовенко — 21, 27, 28
Громчевський Матій — 10
Гросс — 131, 135
Грош В. — 66
Грушецький (Грушецкий) — 88, 148, 151, 177, 184, 198
Губаренко — 21
Гула — 225, 228
Гурбич Марія В. — 154
Гурбич Федір Васильович — 154
Гурейчук, о. — 102
Гурич Н. — 187
Гуторевич Олександр, о. — 86
Гуторевич Рейна — 86
Гуторевичі, родина — 86

Д

Д. Костянтин — 86
Данило Галицький — 170, 199
Данилов — 147
Данилович — 76
Данилюк В. — 174
Данилюк Євгенія Павлівна — 58
Данищук Ф. — 187
Датнер Рудольф Іванович — 49
Дашкевич — 166
Деваль Франк — 51
Дейнека — 175
Демчук Семен, о. — 3
Демчук Тимофій — 152
Дем'янко — 193
Дем'яновський — 198
Дем'янчук (Демьянчук) — 115
Деревецький Андрій, о. — 86
Деркач М. Д. — 214
Детбийко Йоанна Юзефівна — 184
Дєдушкова Стефанія — 127, 132
Дєомідов (Деомидов) — 23, 26, 30
Дзіпа (Дзипа) — 176
Дикий Петро, о. — 86
Диль (Дыль) Іван Францевич — 51
Димов (Дымов) — 100

Динь (Дынь) І. П. — 187
Диня Параскевія — 86
Дівчинський (Дивчинский) Леонтій Адамович — 51
Діомідов (він же Деомидов) — 23, 26, 30
Діонісій, митрополит — 1, 3
Дмитрах — 130
Дмитриця (Дмитрица) І. І. — 131
Довженко Леонід Михайлович — 154
Долматов — 23
Домарадз Михайло Григорович („Панас") — 38
Домбровський (Домбровский) — 226
Домбровський (Домбровский) Юзеф — 130
Домбрувка Вінценти — 89
Доморецький (Доморецкий) — 226
Дончак Василь — 157
Донченко — 40
Дороцький (Дороцкий) Богдан — 158
„Дорошенко" — 166
Дорошенко — 166
Досля — 185
Драбик — 137
Дроздецький (Дроздецкий) — 140, 153
Дроздов Микола — 174
Дронников — 23
„Дуб" — 127
Дубас Микола — 113
Дубровицький (Дубровицкий) — 131, 135
Дудка Олена Стафанівна — 51
Дудка Михайло — 51
Дудко Петро Семенович — 166
Дудковський — 137
Дудок — 151
Дуличенко — 129
Дуліба (Дулиба) — 176
Дуліба (Дулиба) Томаш — 131, 135
Думанський (Думанский) — 130
Дьячук Антон Йосифович — 222
Дюк Яніна — 142

Е

„Еджи" („Эджи") — 29
Екштейн (Экштейн) — 198

Є

Євитовський (Евитовский) Кароль Михайлович — 151
Євген — 86
Євграфов (Евграфов) — 21
Євлах (Евлах) Д. В. — 154
Євсін (Евсин) — 54
Євтухов Борис Павлович („Батько", „Лоцман") — 146
Єник (Еник) Андрій — 152
Єрмаков (Ермаков) — 166
Єрмолаєв (Ермолаев) — 125
Єрощак Марія — 147
Єфремов (Ефремов) — 58

Ж

„Железняк" — 132, 175, 197, 211
„Женя" (Голович Олександр Іванович) — 146
Живолук — 177
Жидзівський Юрко — 215
Жидовський (Жидовский) Петро Ілліч — 153
Жилов — 58
Жолнярчик — 159
Жук А. — 187
Жук Марія — 187
Жуков — п.
Жуковський Іван, о. — 3

З

Завадський (Завадский) — 194, 214
Заварський (Заварский) Казимир — 226
Загаєвич Стефан Дмитрович — 58
Задоя — 155
Зайцев — 23
Закрелєвський (Закрелевский) — 225
Закржевський (Закржевский) — 228
Закшевські (Закшевские), родина — 130
Залєвський (Залевский) — 198
„Залізняк" („Зализняк") — 170
Зань Анна — 124
Запорожец — 169
Засипкін (Засыпкин) — 128
Заукель Фріц — п., 69, 73

Захарчук — 175
Захарчук — 187
Захарчук Сергій О. — 86
„Західний"
(Палідович Михайло) — 75
Захожий Ізидор, о. — 3
Зачепа — 23, 24, 25, 26, 30, 44
Заяць — 91
Заяць (Заяц) Ворфоломей — 147
Заяць (Заяц)
Станіслав Володимирович — 152
Звєрєв (Зверев) — 21
Здон Марія — 184
Здоровець (Здоровец) — 115
Зеневич — 193
Зенович
Владислав Казимирович — 142
З...з — 202
Зигмунд — 182
Зимовець Микола, о. — 86
Зіна І. — 86
Зіньковський (Зиньковский) — 127
Зіоцер (Зиоцер) — 198
Зленко — 214
Зломан Микола Іванович — 147
Зломан Тетяна Миколаївна — 147
„Зоряний" — 146
Зроль Петро, о. — 3
Зумяк — 218

І

Іван — 215
Іванов (Иванов) — 63, 145, 165, 171, 225
Івановський (Ивановский) — 195
Іванченко (Иванченко) — 187
Іванюк (Иванюк) — 187
Івіжин (Ивижин) — 152
Ігор, єпископ — 86
Іден (Иден) — 77
Іларіон, митрополит — 86
Іосинко (Иосинко) Семен — 131, 147
Ісагур'ян (Исагурьян) — 21
Ісканий Василь — 104
„Іскра" („Искра") — 121, 127
Іцко (Ицко) — 187
Ішевський (Ишевский) — 54
Іщенко (Ищенко) — 187

К

Кабулов — 31, 32
Кадяєв (Кадяев) — 59
Калінін (Калинин) — 21, 31, 40
Кальненко Т.С. — п., 37, 107, 111, 115, 120, 121, 127, 132, 136, 147, 158, 166, 170, 181, 220, 227
Кальчук Євген, о. — 3
Канюк — 30
Каньовський Антін, о. — 86
Каплиш (Каплыш) Василь — 145
Карамак Василь Васильович — 152
Кара-Мурза — 117
Каратаєв — 116
Кардаш Василь — 89
Каркут Іван — 158
Карлін (Карлин) — 21
„Кармелюк" — 132
„Карнейц" — 175
Каролинський Андрій, о. — 3
Карталов — 136
Каспровський (Каспровский) — 198
Катеринич Михайло Рованович — 225, 227
Каширкін (Каширкин) — 23
Квас Микола — 132
Квасниця В. — 88
Кейсерів (Мецкий) Михайло — 215
Кекало — 23
Келлер, о. — 137
Кенер Роман — 184
Кенчик — 80
Керник — 195, 225
Кибець (Кибец) — 187
Кипріян К. — 86
Кирилюк — 225
Кириченко — 107
Киричук Антін Іванович — 158
Киркевич — 194
Кисіль Аврамій, о. — 86
Кисіль (Кисель) Адам — 140
Кисіль (Кисель) Анна — 140
Кихта Іван — 196
Кицилло Анна Михайлівна — 66
Кінжерська (Кинжерская) — 158
Кінжерський (Кинжерский) Василь — 158
Кірнберг (Кирнберг) — 130

Кіт Павло — 86
Кіх Іван — 196
Клецор Станіслав — 89
Клєпон (Клепон) Н. — 187
Клохтін (Клохтин) — 21
Ключкін (Ключкин) — 21
Кляпішура Теодор — 89
Кнапик — 188
Князєв (Князев) — 21
Коанська (Коанская) Марія — 51
Коанська (Коанская) Ядвіга — 51
Кобулов — 160
Кобцев — 151
Коваленко — 187, 220
Коваль — 131
Ковальов (Ковалёв) — 21, 168, 172
Ковальський — 86
Ковальський Збігнєв — п.
Ковальчук Н. — 153
Ковяк Йосиф — 158
Когуб — 142
Козак Анастасія — 3
Козирєв (Козырев) В. — 161, 198, 216
Козирський (Козырский) — 166
Козицький Ігор — 86
Козій (Козий) Олексій — 131, 135
Козлов — 169
Козюра — 115, 225, 227
Кокоруза Петро Олександрович — 137, 142
Колесник — 166
Колодько — 166
Комарова І. — п.
Комаровський (Комаровский) — 147
Кондратов — 17, 34, 50, 51, 60, 61, 62, 64
Кононенко Сергій Григорович — 225
Кононов — 21
Конопко — 228
Константінович — 218
Конюх Дмитро — 86
Коняков — 161
Корані (Корани) — 198
Кордт — 11
Корнетов І. — 177
Корнієць (Корниец) Л. — 15, 216
Корнійчук — 89
Коробчук Лев, о. — 86
Коровченко — 125
Король Анна — 187
Коротченко Д.С. — п., 66, 111, 114, 115, 120, 121, 124, 127, 130, 132, 136, 137, 141, 142, 144, 145, 147, 152, 158, 165, 166, 170, 171, 175, 176, 181, 187, 195, 198, 212, 213, 220, 221, 225, 227, 228
„Корчевий" („Корчевой"), (Безкровний (Бескровный) Володимир Маркович) — 132
Корчина — 154
Корчиць (Корчиц) Вл. — 176, 225, 228
Косенець (Косенец) С. А. — 187
Косигін А.Н. — 134
Косик Володимир — п.
Косьмій Гнат, о. — 3
Котович Здіслав Олександрович — 142
Которович Іван, о. — 86
Кох — 70
Кохан Володимир — 4
Коциловський Йосафат, єпископ — п., 145, 147
Кочержук Роман — 86
Кочмар — 147
Кочмар Микола Іванович — 147
Кочур — 127
Кошовий Володимир, о. — 86
Кощук — 158
Кощук Павло Данилович — 166
Кощовий Володимир — 3
Кравець (Кравец) Микола — 121
Кравченко — 166
Краєвська — 215
Краєвська (Краевская) Галина — 131
Краєвський Влодко — 215
Краснов — 21, 27, 28
Красуцький Ян Янович — 137, 142
Кращенко — 85
Крейнечук — 103
Кренкель — 137
Крив'як Дмитро — 89
Криницький Р. — 68
Криницький (Криницкий) Семен — 193
Крисович, о. — 3

Крися — 184
Кріль (Криль) Йосиф Іванович — 132
„Крісовий" („Крисовый") — 128
„Кріщт" (Кришт)
Йосиф Станіславович — 51
Кромвель — 198
Кроткевич Йосип — 86
Круглов С. — 67, 160
Крук — 89, 175
Крук Владислав — 166
Крук Юзеф — 166
Круковський (Круковский) — 130
Круль Франчишек — 158
Крупа Казімеж — 89
Крушинський Еміль — 137
Кряковський (Кряковский) К. Н. — 34
К. Семен — 86
Кугут Антон — 147
Кудельський (Кудельский) І. І. — 176
Кузьминський (Кузьминский) — 131, 135
Кукоба — 188, 193
Кулик Іван — 136
Куліш (Кулиш) — 193
Кульговець Гавриїл — 135
Кульпін (Кульпин) — 23
Кульчицькі (Кульчицкие), родина — 51
Куменко — 193
Кумчило Віктор, о. — 121, 124
Кундеус Йосип, о. — 86
Кунцо П. — 113
Курєнной (Куренной) — 116
Кутра Семен Семенов — 39, 51
Кухенбекер — 64
Кухорський (Кухорский) Петро — 131
Куцинда В. — п.
Кушнір (Кушнир) Д. — 154
Кьострінг (Кестринг) — 10
Кяйко — 113

Л

Лабуз Жозеф — 193
Лангфанг — 21, 27, 28
Ластовецький, проф. — 89
Лащ Марія — 86
Лебєдєв (Лебедев) В. З. — п., 145, 158, 225
Левицький (Левицкий) — 187
Левицький Дмитро — 86
Левкович — 193
Левчук Микола — 187
Ленін — 94
Леоненко — 132
Леонов — 201
„Леонович" — 137
Леонтьєв (Леонтьев) — 155, 160, 210
Лещій — 65, 68
Лєдіхов (Ледихов) — 131
Лєдньов (Леднёв) — 147
Лєйтін (Лейтин) Г.Б. — 20
Лємша (Лемша) Антон — 158
Леуш (Леуш) — 187
Лєц Ольга Петрівна — 42
„Лис" — 211
Лисенко (Лисенко) — 176
Литвин К.З. — 198
Литвинчук — 89
Литвинчук Сергій — 158
Литкович Іван — 121
Литкович
Костянтин Олексійович — 121
Лифар (Лифарь) — 152
Лихолєт (Лихолет) Юзеф — 166
Лібус (Либус) Василь — 152
Лібус (Либус) Павло — 158
Ліда — 86
Лілякевич Методій, о. — 3
Лимонов — 21
„Лобода" — 226
Лоза Василь — 170
Лознюк — 136
Лосов С. П. — 154
„Лоцман", „Батько"
(Євтухов Борис Павлович) — 146
Лубянченко — 115
Лукашук Йосиф — 132
Лук'янов — 138
Лук'яновський (Лукьяновский) — 137
Луцевич Микола — 86
Луцький — 3
Луцький — 89
Лучейко Михайло Васильович — 120
Лучинець Іван — 136
Лучинець Федір — 136
Лучук Анна Іванівна — 149

Лучук Володимир — 149
Лучук Іван Антонович — 149
Лучук Олена Олександрівна — 149
Лущинський (Лущинский) — 152
Любас Юрій — 145
Люсюк Яків, о. — 3
Лясковський (Лясковский) — 130
Лясковський — 137
Лясковський Ян Романович — 142
Ляшенко Василь, о. — 86
Ляшко Максим — 120

М

„М" — 204
М. Дмитро — 86
Мазола — 175
Мазур — 198
Мазур М. — 187
Мазур Микола — 187
Макаревич — 198
Максименко — 130
Макуха — 158
Малець — 104
Малєнков (Маленков) Г. М. — 72, 138, 209, 226
Малишев (Маышев) — 21
Малишевська (Малышевская) — 48
Малоян — 21
Мальцев — 21
Мандюк Іван — 104
Манзюк — 187
Мануїльський (Мануильский) Д. З. — 137, 145, 171, 198, 213, 225, 226, 228
Мардвінцев (Мардвинцев) — 21
Мариняк Андрій — 170
Марія — 86
Марк — 193
Марков Володимир — 147
Маркова Матрьона — 51
Мармон — 193
„Марс" — 127
Мартиняк (Мартыняк) Роман — 152
Мартисюк (Мартисяк) Аким — 147
Мартисюк (Мартысюк) Михайло — 147
Марухняк Н. М. — 131
Мархева В. — 86
Марцинкевич Олексій, о. — 86
Марцияк — 147
Марчанковська (Марчанковская) — 194
Марченко — 221
Марчинський (Марчинский) — 158
Марчук І. — 187
Марчук М. — 187
Маслов — 3
Масляк Михайло — 130
Матвєєв (Матвеев) — 21
Матієць (Матиец) — 158
Матчинскі Мечислав — 3
Матсюк Антін — 86
Матюх А. — 187
Мацевко Іван — 158
Мацевко Михайло — 158
„Мачуха" („Мачеха") — 211
Машлятин — 23, 26, 30
Медвєдєв (Медведев) — 29
„Медвідь" („Медведь") (Скворцов Василь Георгійович) — 132
Медефура Микола — 158
Медина (Медына) — 187
Мединська (Медынская) Галина Іванівна — 51
Мединський — 137
Мединський (Медынский) Микола Юзефович —51
Мелешко — 175
Мельничук — 214
Метюк Гр., о. — 86
Мєркулов (Меркулов) — 26, 27, 28, 31, 32, 51
Мєхліс (Мехлис) — 111, 153
Микола (Николай) II — 156, 215
Микула — 175
Миронюк — 158
Миронюк Р. Л. — 157
Мисик Адам — 89
Мисик Володимир — 89
Мисик Євдокія — 89
Мисик Миколай — 131
Мисик Софія — 89
Митрикова Текля — 215
Михайлик — 29
Михайло — 215
Михайлов — 45

Мицик Андрій — 86
Міколайчик (Миколайчик) — 73, 89, 118, 119, 123, 184, 194, 214, 220
Мікоян А. — 31
Мілевич Костянтин — 89
Мільков Ксенофонт, о. — 3
Мільков М. — 86
Мінке — 65
Мінкевич Фнодосій, о. — 86
Мінсбург (Минсбург) — 42
Мірех (Мирех) — 208
Мірчук Петро — 159
Місило Євгеніуш — п.
Мітєрев (Митерев) — 190
Міхт — 137
Міщеревська (Мищеревская) — 154
Мовчан Анна — 147
Мойзелех Олена — 47
Молотов В. — п., 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 31, 35, 72
Мороз — 23
Мороз — 175
Морцих Петро — 158
Мосікевич (Мосикевич) — 194
Мотикевич — 214
Мошко — 215
Мранковський (Мранковский) Йосип — 226
Мушинський Теофіл — 89

Н

Набока — 182, 186, 189, 197, 202, 204, 207, 208
Навман — 64
Наворочинський (Наворочинский) Петро — 147
Нагаткін (Нагаткин) — 193
Назаренко — 23
Насєдкін (Наседкин) — 58, 63, 87
Наумович Іван — 217
Наумюк Л. Ф. — 187
Нацюк — 99
Невинська (Невинская) Зінаїда Болеславівна — 226
Нейман Ак. — 137
Нейман Генрих Генрихович — 137, 142
Нечаєв (Нечаев) Йосиф — 103
Нємець (Немец) — 153
Никитюк Степан Степанович — 175
Нитка (він же Нітке) Йосиф Теодорович — 137, 142
Нікельбор (Никельбор) — 198
Нітке (він же Нитка) Йосиф Теодорович — 137, 142
Новак Стефан — 89
Нога Антоніна — 127
Нозин — 175
Нойтлер Барбара — 142
Ночуйченко — 19
Нусімович (Нусимович) — 21

О

Обив (Обыв) — 193
Огризко Петро, о. — 86
Окляновський (Окляновский) — 130
Олекса — 215
Олексій (він же Алексій), архієпископ — 1, 3
Олейник (Олейник) Афанасій Антонович — 136
Олійник Іван — 3, 86
Ольга — 86
Омельченко — 166, 170
Онисько Микола — 89
Онуфер — 215
„Оньза" — 166
Орєхов (Орехов) — 166
Осадчий — 23
Осінський (Осинский) — 225
Оспєровська (Осперовская) — 166
Остапчук Іван — 86
Осубка-Моравський Едвард Болеслав — 105, 118, 119, 121, 123, 124, 157, 171, 178, 194, 200, 212, 214, 223, 229
Охнич Євген, о. — 3
Охоб Володимир, о. — 3
Ояк Станіслав Йосифович — 137, 142

П

Павлик Іван — 124, 205
Павловська (Павловская) — 194
Павловський Григорій, о. — 3
Павлосюк Роман Павлович — 132

Павлючак — 86
Павлюченко — 23
Паздро Здіслав — 137
Пазинський Леонід, о. — 3
Палідович Михайло („Західний") — 75
„Палій" („Палий") — 170
Палюх Олена — 136
Панас Петро Миколайович — 99
Панасюк — 158
Панек — 194
Панов — 21
Панченко —175
Панчин Петро — 147
Панчук — 125
Панчук Євгенія — 86
Панчук Іван, о. — 86
Парамонова — 154
Параняк Григорій — 184
Параняк Катерина — 184
Париняк Григорій — 181
Парот Надія Казимирівна („Євангеліна") — 137, 142
Парсаданова В. — п.
Пастернак А. Я. — 187
Пастернак Євген — п., 1, 2, 3, 4, 86
Пастернак Іван — 86
Паустовський — 137
Пахута — 118, 123
Пеликой — 131
Пелипай — 225
Пелипчук Ф. — 187
Пеньковський — 29
Перельмутер — 48
Перерва — 175
Пестель — 48
Петинський, о. — 137
Петлюра Симон — 141
Петрай Ф. І. — 187
Петрик — 193
Петрикув Рудольф — 89
Петров — 21, 47, 147
Петров — 169
Петровський — 137
Пехоцинський — 137
Пешко Максим — 145
Пилип (Пылып) Степан Михайлович — 120
Пиріг (Пирог) Андрій — 4, 131, 135
Пиріг Р. — п.
Питович — 21
Пишкін (Пышкин) — 21
Півень (Пивень) — 145, 147
Підгорний Микола (Подгорный Н.В.) — п., 115, 124, 145, 195, 200, 216, 225, 228
Піджаков (Пиджаков) — 54
Пізло (Пизло) — 137, 142
Пілсудський (Пилсудский) — 2, 198
Пірат (Пират) — 182
Пітек Софія Петрівна — 19
Пітек Стефанія Петрівна — 19
Плетко — 228
Побережний (Побережный) — 23
Погорецький Михайло — 65, 67, 68, 70
Погребняк Федір Йосифович — 175
Подкоморський — 200
Позінкевич Віра — 86
Полікарп, єпископ — 1
Політей (Политей) Михайло Семенович — 152
Політій (Политий) — 147
Полонська (Полонская) — 148
Поляха Ганна — 136
Полянський О. — 196
Пономаренко П. — 72
Пономарьова (Пономарёва) Зоя Іванівна — 154
Попов — 21
Попудяк Антоній, о. — 86
Потапенко — 187
Потира Анна — 226
Потькало — 156, 164
Почтовський (Почтовский) — 49
Пошковський (Пошковский) — 158
Прахт — 65
Працюк Михайло Антонович — 99
Приємський — 4
Приходач Сергій — 187
Приходський Миколай — 86
Приходько — 21
„Приявний" — 192
„Продайло" — 211
Промотович — 147
Профатілов (Профатилов) І. — 99

Пугачов (Пугачёв) — 165, 171
Пудунок Марія — 121
Пурина М. — 115
Пуслан, родина — 135
Пуслан Юрій — 131
Пухов — 21
„Пшемислав" („Пшемыслав") — 182
Пшибільський (Пшибильский) — 198

Р

Радловський Адам — 137
Радомисльський — 137
Радомский — 121
Радомян Іван — 92
Райзлер — 142
Расчук Юзеф — 48
Раткевич — 176
Рац Густав — 89
Рачкевич — 198
Рачок Іванна — 86
Ребот Володимира — 19
Ребот Йосип — 19
Ребот Марія Станіславівна — 19
Ребот Станіслав — 19
Ребот Тадеуш — 19
Ребот Ярослав — 19
Решетняк Ф. Н. — 216
Рєзницький (Резницкий) — 83, 112, 133
Риба (Рыба) — 152
Рижко (Рыжко) Тетяна — 147
Рижковський (Рыжковский) — 226
Ріббентроп (Риббентроп) — п., 5, 6, 8, 11, 12, 13, 38
Рогаль Іван — 153
Рогер — 130
Рогер Алоіз Ігнатович — 137, 142
Розенберг — 48
Розин Сигизмунд Брониславович — 29
Ройкович Діонісій Теодорович — 153
Ролінський (Ролинский) — 137
Роман Галицький — 199
Романко — 193
Романович Станіслав Михайлович — 130
Романовський Болеслав — 130
Романчук Антін — 166
Романюк — 131
Романюк Іван Степанович — 136
Романюк Тетяна — 136
Ромащенко М. — п., 141, 165, 171, 176
Роменський Юзеф — 137
Ромляу — 194
Рудь Володимир — 147
Рудь Григорій — 147
Рудь Федір — 147
Рузвельт — 76, 130
Рузга В. — 173, 176
Румянцев — 169, 172
Русанов — 21
Рясной — 82, 83, 84, 85, 106, 107, 114, 122, 146, 160, 190, 201, 210, 211, 216

С

С. — 187
Савва, єпископ — 1
Савець (Савец) Василь — 187
Савинський Юрьян Янович — 142
Савченко — 137, 175, 194, 226
Савчук В. — п.
Садко Теодор, о. — 3
Садовий О.С. — 89
Саєвська (Саевская) — 137
Санзін (Санзин) — 187
Сарис, о. — 137
Саркисов — 21
Сверчевський — п.
Свинський (Свинский) Йосиф — 166
Свист — 228
Свіца (Свица) П. — 187
Свобода Нікодим — 78
Себко — 225, 227
Селивановський (Селивановский) — 211, 228
Сембратовський (Сембратовский) Анатолій, о. — 158
Семенов — 42
Семенчук — 221
Семенчук Олександр — 147
Семенчук Іван — 147
Семенюк — 147
Семенюк Петро — 166
Семенюк Прокофій — 166

Семенюк Федір — 166
Семчак Іван — 160
Семчук Степанида — 147
Сенчило — 111
Серафин Василь Іванович — 222
Сергєєв (Сергеев) — 127
Сергієнко (Сергиенко) — 115
Сердечний — 89
Середа Пилип, о. (протоієрей) — 86
Серединський Лаврентій — 86
Серов (Серов) — 21, 23, 26, 27, 28, 30, 36, 40, 45, 46, 48, 82, 120
Сивець (Сивец) — 119
Сидоренко — 201
Сидоренко Г. А. — 176
Сизов — 23
Симнапчук Степан — 140
Симон, єпископ — 1
Сич Олена Йосипівна — 136
Сирпов (Сырпов) — 21
Сівець (Сивец) — 137
Сівіцький М. — п.
Сікорський (Сикорский) Владислав — п., 66, 72, 143
Сірош (Сирош) — 115
Січка (Сичка И.) — 184
Скаб Михайло Васильович, о. — 99
Сказа — 194
Скарецький (Скарецкий) —30
Скворський (Скворский) — 226
Скворцов — 121
Скворцов Василь Георгійович („Медведь") — 132
Скляр — 158
Склярук — 171
Скворишек (Скворышек) Петро — 158
Скорик М. — 214
Скорупко — 144
Скошаровський (Скошаровский) Збишек — 166
Скрипник, о. — 3
Скулицький (Скулицкий) — 198
Славця — 215
Слєпой (Слепой), „Ястшембец" — 182
Сливка Ю. Ю. — п.
Сливський (Сливский) Михайло — 130
Сліпак (Слипак) — 124
„Сліпий" — 164
Служинська Зиновія — п.
Смагович — 137
Смелая Бартеля — 147
Смик (Смык) — 225
Смирнов — 82
Смирнов — 228
Смих (Смых) — 228
Смолюк, о. — 137
Соколинський (Соколинский) — 127
Солоб — 127
Соловій Віктор — 86
Солодухін (Солодухин) — 175
Солтус — 181
Солярський (Солярский) Казимир Станіславович — 130
Сорокович Іван, о. — 158
Соснковський (Соснковский) — 89, 198
Спиридонов — 20
Ставко — 166
Ставська Станіслава Юліанівна — 137, 146
Ставчанський (Ставчанский) — 193
Стадник — 140
Стадник Ф. — 140
Стаковецький (Стаковецкий) — 115, 188, 193, 223
Сталін (Сталин) Йосиф Віссаріонович — п., 9, 10, 11, 14, 15, 22, 31, 35, 72, 75, 76, 80, 89, 90, 94, 101, 102, 109, 115, 117, 118, 119, 123, 153, 156, 162, 164, 174, 180, 192, 198, 218, 219, 223, 224, 229
Сталь — 205
Станек — 137, 142
Станчик — 214
Старченко В. Ф. — 141, 145, 171, 212, 225
Стасюк Микола — 147, 152
Стах — 152
Стахурська (Стахурская) Марія — 144
Стахурський — 140
Стащук Гіполіт — 4
Степа, о. — 198
Степанюк Антон — 147

Стеттініус (Стеттиниус) — 129
Стефанчук — 145
Стефанюк — 120
Стефанюк Максим — 158
Стороженко — 21
Страшек — 144
„Стріла" — 146
Стрілець (Стрелец) — 175
Стшало — 137
Стшелецкий — 130, 137
Суботін (Субботин) — 103
Судовицька (Судовицкая) — 48
Супруненко К.М. — 154
Супрунова Г. — 154
Суров'як (Суровьяк) — 166
Сцецай Антін — 136
Счесальський — 137
С. Юрій — 86
Сютник Василь — 104

Т

Тамаров — 46
Танчик — 187
Тараклія (Тараклия) — 128
Таранченко — 145
Тараскевич („Ястреб") — 176
Тарасов Д. Д. — 118, 120, 123
Тарасюк — 151
Тендей Христина — 184
Теренчук Василь — 89
Тєлєшов (Телешов) — 171
Тигренко — 228
Тимченко А.М. — 23, 128
Тисс (Тысс) Марія Семенівна — 131, 135
Тищенко — 187, 192
Тищенко М.І. — 150
Токарський (Токарский) Євстафій Ілляшевич — 226
Толокнова — 132
Томашевська (Томашевская) Олена — 144
Трачук — 158
Трембальський Ян Кшиштоф — 79
Треч Марія — 140
Треч Франко — 140
Трінченко (Тринченко) — 158
Трофимович, о. — 102
Троян Олексій — 158
Троян Павло — 158
Трумен — 198, 226
Тухальська (Тухальская) — 125
Тьоришкін (Тёрышкин) — 23
Тютюник І. — 187

У

Улейда Йосиф — 147
Усов — 113
Уфлянда — 21

Ф

Фабріциус (Фабрициус) — 38
Фадіц (Фадиц) Розалія — 130
Файтковський — 54
Фальсберг — 142
Федак Антон — 214
Федорак Анастасія Миколаївна — 51
Федорак Михайло Федорович — 51
Федоренко Єфрем, о. — 3
Федорович Йосип — 147
Федорчук Анна — 147
Феодосій, архієпископ — 1
Фецо — 228
Фігурка Василь — 89
Філімонов (Филимонов) — 23
Філь Катя — 215
Фірлінгер — 178, 179, 183
Фішель — 65
Флорек А. — 113
Фовримин Павло - 140
Форст — 142
Фріс Омелян — 145
Фріч (Фрич) І. О. — 187
Фукель Ніна — 89
Фурсов Володимир — 154
Фуртак Григорій Михайлович — 166

Х

Хаванов — 166
Хавінська (Хавинская) Михайлина Матвіївна — 58
Харасименко — 175
Хачиян — 21
„Хвірут" — 137
Хелл (Хэлл) — 129

Хименко — 23
Хитра Євдокія — 92
Хільгер (Хильгер) — 11
Хл. — 202
Хмарін (Хмарин) — 58
Хмель Казимир — 3
Хомутов — 21
Хорошук А. Х. — 154
Хохряков — 21
Хрущов (Хрущев) М. С. — п., 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 103, 105, 109, 113, 114, 118, 123, 124, 126, 128, 131, 135, 137, 148, 150, 151, 153, 154, 168, 175, 183, 185, 194, 195, 198, 200, 212, 213, 221, 222, 226, 228, 229

Ц

Цапар (Цапарь) Микола Іванович — 120
Цвалін (Цвалин) — 226
Цекін (Цекин) (він же Пилипенко) — 225, 227
Цєсля Ян — 89
Цимбал — 147
Цисельський (Цисельский) — 99
Цівінський Адам — 89
Цокаль А. — 119, 161

Ч

Чайка Владислав Петрович — 137, 142
Чайковський (Чайковский) Мечислав Іванович — 130
Чапоня — 137
Чашин — 147
Чебанюк — 115
Червінська (Червинская) Олена Юзефівна — 184
Черлюнчакевич — 104
Чернишов (Чернышов) В. В. — 51, 54, 63, 83, 85, 87, 112, 122, 134, 138, 190
Черпаков — 21
Черчіль (Черчиль) Уінстон — п., 75, 80
Чижевський (Чижевский) — 124
Чилей І. В. — 187
„Чорний" („Черный") — 120, 127, 132, 225
Чумаченко Г. А. — 228
Чуніхін (Чунихин) — 21
Чусов — 135

Ш

Ш. Максим — 86
Шаблін (Шаблин) — 21
Шадловський (Шадловский) Йосип Максимович — 132
Шадрін (Шадрин) — 166
Шалдін (Шалдин) — 148
Шамотай — 194
Шатілов (Шатилов) С. — 103, 171
Шатінський (Шатинский) — 152
Шахрай — 169, 213
Швайка Павло, о. — 86
Швам — 66
Шварич Анна Кирилівна — 58
Швед Петро — 166
Шверник — 15
Швець (Швец) Ларіон Іванович — 34, 51
Шевальський (Шевальский) — 198
Шевченко Тарас — 182, 183
Шевчук А. П. — 158
Шедловський (Шедловский) — 214
Шейковський — 142
Шелест — 166
Шелєнжек — 137
Шелєпін О. — п.
Шелінський Ярослав, о. — 3
Шемчук — 115, 126
Шептицький Андрей — 2, 67
Шитіков (Шитиков) — 21
Шкварко Яків, о. — 3
Шматько — 161
Шмідт (Шмидт) — 21, 38
Шнайдер Соломон Адольфович — 49
Шойхет — 23
Шопінський (Шопинский) — 166, 170
Шпетний (Шпетный) — 115
Шпирка — 4
Штуцький Микола — 89
Шуберт Софія — 130
Шугуров С. — 222

Шукалов Іван Олександрович — 99
Шуленбург — 7, 9, 10, 11
„Шум“ — 202
Шутов — 152
Шутовська Євдокія — 92
Щ
Щ. Текля — 86
Щенковський (Щенковский) Микола — 121
Щепак Антін — 170
Щербатюк — 89
Щипанов Г. В. — 154
Щупак — 158

Ю

„Ю“ — 146
Юращук Василь Максимович — 58
Юращук Марія Семенівна — 58
„Юрба“ — 211

Я

Яблонський (Яблонский) — 51
Ягеллони (Ягеллоны), династія — 72
„Ягода“ — 131, 146, 201, 211
Якишенко — 54
Якобець (Якобец) Анна Дорофіївна — 58
Яковлєв (Яковлев) — 21
Яконюк В. — 187
Яконюк М. І. — 187
Якубовський (Якубовский) — 137, 226
Якобюк Іван Михайлович — 152
Якута Олексій, о. — 86
Яникий Леон Владиславович — 130
Янк Кароль Михайлович — 39
Янкович П. І. — 187
Янковська (Янковская) — 194
Янковський (Янковский) — 130
Яновський — 137
Янусь Софія — 226
Янушев — 42
Янушек — 137
Янчук Євгеній — 158
„Ярема“ — 127
Ярополов — 187
Ярослав, о. — 166
Ярош — 187
Ярошевич Семен — 86
Ярошук Павло Андрійович — 132
Ясинський (Ясинский) — 124
Ясота (він же Яссота) — 194, 214
„Яструб“ („Ястреб“, Тараскевич) — 176
„Ястшембець“ („Ястшембец“, „Слепой“) — 182
Яшечкін (Яшечкин) — 135
Яшкін (Яшкин) — 127
Яцкевич Лев — 65, 66
Яцун — 193

B

Benenfeld — 56
Berija — 55
Bogaczuk D.M. — 56
Bresławska — 56
Bresławski — 56
Bugajew — 56

C

Chmielnickij — 78
Czernyszow — 52, 53, 55, 56, 57
Czikalo M.W. — 56

D

Diemiechin — 57
Duda — 56

F

Filipow — 56
Fomin — 56

G

Gawryluk — 56
Glynik — 56
Greczycha — 56
Gricenko — 56

Gross Jan Tomasz — p.
Grudzińska-Gross Irena — p.
Gurjanow Aleksandr — p., 52, 53, 55, 56, 57

K

Kalina — 57
Kizil — 56
Kłynik — 56
Kokurin Aleksandr — p., 52, 53, 55, 56, 57
Komet B.M. — 56
Kostecki — 56
Kowalczyk — 56
Krupa — 56
Krysiński Alfons — 79
Kuzin — 57
Kuźmowicz — 56

L

Lewczuk — 56
Libman — 56
Litunowski 56
Lobaczow — 56
Luszakowa — 56

M

Maksimow — 56
Michajłow — 56
Mierkulow — 57
Misiło Eugenius — p.

N

Nalewajko — 78
Nikolski — 55, 56, 57

O

Olejnik O. W. — 56

P

Pietraczuk — 56
Płotnicki — 56
Podberezny — 56
Popinski Krzysztof — p., 52, 53, 55, 56, 57

R

Raspiatowa — 56
Riabow — 56
Robak J.O. — 56

S

Sawkun — 56
Siergijenko — 52, 53
Sierow — 57
Siwinski Mikołaj — 74, 77, 78, 79
Slusarczyk Jacek — p.
Sowa — 56
Stacyna — 56
Stalin — 163
Surowicka — 56
Surowiecki — 56
Suszynska — 56
Sztajner — 56
Szumiejko — 56

T

Tielnow — 56
Tielmanow — 56
Tkaczenko — 57
Tkaczuk — 56
Tokarz — 56
Twierietinow — 57

W

Wojtenko Maria — 56
Wołchonski — 57

Z

Zaj — 56

Географічний покажчик

А

Абакан, ст.,
Красноярський край — 85, 135
Абаканський р-н,
Красноярський край — 60
Адамівська гм. (вол.), Ярославський пов. — 166, 170, 225
Адамово, с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23
Азбестівський р-н,
Свердловська обл. — 68
Азія — 117
Айнзидель, с. (див. Одиноке)
Акмолінська обл. — 34, 68
Аланбайський р-н,
Алтайський край — 60
Алапаєвський р-н,
Свердловська обл. — 60
Алданський окр., Якутія Саха — 60
Алтайський край — п., 17, 34, 49, 51, 69, 71
Альфредівка, с., пов. Тарнобжег — 21
Америка — 73, 118, 119, 123, 131, 137, 154, 198, 214, 220, 226
Англія — п., 75, 118, 119, 123, 131, 137, 154, 198, 214, 220, 226
Андріївка (Анджеювка)**, с. — 198
Андомський р-н, Вологодська обл. — 60
Андріївка, с., Грубешівський пов. — 86
Андріївка, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Анновка, с. (див. Ганівка)
Антонівка (Антонувка), с., Грубешівський пов. — 103
Антося, х. (теп. у складі с.Комарівка), Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Апостолове, м., ст., Дніпропетровська обл. — 154
Ариський р-н, Казахстан — 59
Арламів (Арламов), с., Перемиський пов. — 23, 228
Арламівська Воля, с. Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Архангельська обл. — п., 17, 34, 49, 50, 51, 61, 64, 134
Асіновський р-н,
Новосибірська обл. — 68
Ачидський р-н,
Свердловська обл. — 60

Б

Бабицька гм. (вол.), Перемиський пов. — 131
Бабичі (Бабицы), с., Перемиський пов. — 150, 157
Бабичів (Бабичев), с., Перемиський пов. — 158
Бабушкінський (Бабушкинский) р-н, Вологодська обл. — 60
Багнувате (Багноватое), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Баківці, с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21, 23
Бакунчиця (Баконьчице), ст., Перемиський пов. — 23, 228
Балашов, ст., Пензенська обл. — 85
Балигрудська гм., Ліський пов. — 127
Балкани — п.
Балтійське море — 191

Бандрів Народний,
с., Ліський пов. — 23
Банська-Бистриця,
Словаччина — 153
Барановицька (див.Брестська) обл.
Барзахський р-н,
Новосибірська обл. — 60
Барнаульський р-н,
Алтайський край — 60
Бартатичі*, с., Люблінське в-во — 3
Бартатів, с., Городоцький р-н,
Львівська обл. — 21
Батичі, с., Перемиський пов. — 158
Бахів, с., Перемиський пов. — 23,
150, 158, 164, 171
Бахлява, с., Ліський пов. — 228
Бахуж, с., Перемиський пов. — 164
Бахужец, с., Перемиський пов. —
150, 157
Башкирстан (Башкирська АССР) —
34, 61
Башня, с., ст. Любачівський пов. —
21, 170, 220
Башня Верхня (Горна), с.,
Любачівський пов. — 145
Башня Нижня (Дольна), с.,
Любачівський пов. — 152
Бежевка**, с. — 164
Безброди, с., Буський р-н,
Львівська обл. — 21
Безміхова, с., Ліський пов. — 159
Безміхова Верхня (Горішня), с.,
Ліський пов. — 23
Безміхова Нижня (Долішня), с.,
Ліський пов. — 23
Белз, ст., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 145, 158, 170,
171, 172, 176, 201
Белзець, м., ст.,
Томашівський пов. — 131, 176
Бельвін, с. Перемиський пов. — 148
Беляйка, с., Омська обл. — 49
Бенькова Вишня, с. (див. Вишня)
Бердичів (Бердичев), м.,
Житомирська обл. — 144
Береги Нижні (Долішні), с.,
Ліський пов. — 23
Бережани, м., Тернопільська обл. —
65, 68, 71, 89
Бережанський р-н,
Тернопільська обл. — 108
Бережанщина — 89
Береза Картузька, м. — 94
Березанка**, с. — 21
Березів, с., Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Березівка, с., Люблінське в-во — 3
Березівка, с.,
Перемиський пов. — 171
Березівський р-н,
Свердловська обл. — 60
Березівський р-н, Одеська обл. — 175
Березниця (Бережниця), с.,
Грубешівський пов. — 136
Березно, с., Люблінське в-во — 3
Берендьовичі, с.,
Перемиський пов. — 164
Берестя, с., Грубешівський пов. — 86
Берестяни, с., Самбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Берізка, с., Ліський пов. — 120, 145,
159, 176
Берізка, с., Перемиський пов. — 164
Берлін, х. (див. Хмільове)
Берлін, м. — 6, 8, 12, 74, 77, 78, 89,
120, 127, 135
Бесарабія (див. Республіка Молдова)
Бжежава, с.,
Добромильський пов. — 23
Бжезовець, с., Ліський пов. — 147
Бжезно, ст., Холмський пов. — 145
Бжозів, м. — 113
Берегівський пов. — 113, 135, 157,
167
Биндунь (Тростянец), с.,
Яворівський пов. — 21
Бихів, с., Мостиський р-н,
Львівська обл. — 23
Бичків-Перевіз*, с.,
Волинська обл. — 105, 108
Бібло, с., Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Бібреччина, Львівська обл. — 65
Бібрка, с., Ліський пов. — 159

Бібрка (Бобрка), м., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 20, 21, 65
Бібрський (Бобрский), (див. Перемишлянський) р-н (уезд)
Біла (Била), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Біла, с., пов. Радзинь — 86
Біла (Белая) Вижня, с., Грибівський пов. — 193
Біла Гора (Била Гора), с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 21
Біла Підляска, м. — 145, 181, 225, 227
Біла Церква (Белая Церковь), м., Київська обл. — 51
Білгорай (Билгорай, Белгорай), м. — 105, 108, 118, 123, 165, 166, 170, 171
Білгорайський (Билгорайский, Белгорайский) пов.(р-н, уезд) — 3, 64, 105, 108, 110, 118, 121, 123, 124, 127, 131, 132, 135, 136, 145, 157, 158, 165, 170, 181, 183, 220, 225, 227
Білгорайщина (Белгорайщина) — 99
Білий Яр (Белый Яр), с., Омська обл. — 49
Біличі (Биличи), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Білка Шляхетська, с. (див. Верхня Білка)
Білобереги, с., пов. Замость — 64
Біловежа (Беловеж), м., Більський пов. — 191
Біловезька (Беловежская) Пуща — 191
Білопілля (Белополье), с., Грубешівський пов. — 86, 121, 124, 127, 152
Білорусія, Білорусь (Белорусская ССР, Белоруссия, БССР) — п., 16, 17, 18, 22, 31, 32, 34, 49, 51, 61, 62, 63, 72, 75, 76, 121, 138, 220
Білосток (Белосток), м. —8, 10, 194
Білостоцька (Белостоцкая) обл. — 22
Більський пов. — 183
Більський (Бельский) р-н, Архангельська обл. — 60
Більсько-Підляський пов. — 3
Більче (Бильче), с., Миколаївський р-н, Львівська обл. — 23
Біляївський р-н, Одеська обл. — 176
Бінчарова (Бинчаровая), с., пов. Новий Санч — 193
Бірки (Бирки Яновские), с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Бірча, (Бірче, Бирча), Перемиський пов. — 155, 182
Бірчанська (Бирчанская) (вол., гм.), Перемиський пов. — 145
Біряковський (Биряковский) р-н, Вологодська обл. — 60
Бісковичі (Бесковичи), с., ст., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Бітля (Битля), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Біща (Бища), с., Білгорайський пов. — 3, 157, 158
Блищиводи (Блещи-Воды), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Б. Муртинський р-н, Красноярський кр. — 58
Боберки (Бобирки), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Боб'ятин, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Бовдури, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Богородиця (Богородица), с., Грубешівський пов. — 158
Богутичі (Богутичі), с., Грубешівський пов. — 99, 145, 158
Богуша, с., пов. Новий Санч — 188, 193
Бодайбинський (Бодайбинский) р-н, Іркутська обл. — 60
Боєвичі (Боевичи), с., Мостиський р-н, Львівська обл. - 23
Божегодський (Божегодский) р-н, Вологодська обл. — 60

Боків, с., Бережанський р-н, Тернопільська обл. — 89
Боляновичі, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Бондарка, с., Горлицький пов. — 166
Бонча, с., Красноставський пов. — 86, 127
Боратичі, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Боржалівка (Боржаловка), с., Перемиський пов. — 135
Бориничі (Боринычи), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Бориня (Борыня), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Борислав, м., Львівська обл. — 23, 137
Бориславський р-н, Львівська обл. — 66
Борівниця (Боровница), с., пов. Кросно — 164, 182
Боровець, с., Білгорайський пов. — 131
Боровець, с., Красноставський пов. — 86
Боровиця, с., Холмський пов. — 86
Бортатичі, с., пов. Замость — 64
Бортків (Бортков), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Бортники, с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Бортятин, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Боруди (Боруды)*, с., Бібрецький пов., Львівська обл. — 21
Борщів, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21, 137
Борщівський (Борщевский) р-н, Тернопільська обл. — 140, 226
Борщовичі (Борщовици), с., Перемиський пов. — 23
Борщовичі, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Боян-Аульський р-н, Павлодарська обл. — 60
Боянець (Боянец), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Браунсберг, м. — 191
Бреликів (Бреликов), с., Ліський пов. — 23
Брест (Брест Литовск), м. — 10
Брестська обл. — 22
Брикун (Брикуны-Переставни), с., Золочівський р-н, Львівська обл. —21
Броди (Броды), м., Львівська обл. — 20, 105, 108, 214
Бродки, с., Миколаївський р-н, Львівська обл. — 65
Бродівський (Бродский) р-н, (уезд), Львівська обл. — 21
Брусно Нове, с., Любачівський пов. — 152, 170
Брусно Старе, с., Любачівський пов. — 145, 170
Бубек Старий, с., Більсько-Підляський пов. — 183
Буг, р. — 86, 91, 92, 94, 96, 97, 99, 103, 110, 115, 130, 137, 144, 155, 199
Буг-Влодавський, ст., Володавський пов. — 176
Бугім**, с., Люблінське в-во — 3
Бударинський р-н, Волгоградська обл. — 154
Будимир (Будимер, Будомир), с., Любачівський пов. — 152, 160, 177
Будьків (Будків), с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Будки Незнанне*, Кам'янський пов. — 21
Буйське, с., Ліський пов. — 23
Бук, с., Ліський пов. — 127
Буківці, с., Сяноцький пов. — 23
Букова, с., гм., пов.Замость — 64
Букова, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Буковина — 38
Буковичі**, с., Люблінське в-во — 3
Буськ, м., Львівська обл. — 65, 68

Бусно (Бусьно), с.,
Грубешівський пов. — 3, 86, 102
Бухарест, м. — 38
Буців (Буцив), с., Мостиський р-н,
Львівська обл. — 23
Бучали, с., ст., Городоцький р-н,
Львівська обл. — 23
Бучач, м., Тернопільська обл. — 226
Бучина, с., Яворівський р-н,
Львівська обл. — 160
Бушковичі, с.,
Перемиський пов. — 131
Бущина, Львівська обл. — 65
Бяли-Груд, с., Ліський пов. — 136

В

Вавка, с., пов. Новий Санч — 188
Валуйка, с., Золочівський р-н,
Львівська обл. — 21
Валуйки, ст., Білгородська обл. — 85
Валявка, с., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Ванькова, с., Ліський пов. — 23
Варваровський
(див. Новобузький) р-н
Варяж (Варянж), с., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 86, 100, 132
Варшава, м. — п., 1, 3, 8, 29, 79, 86,
89, 102, 130, 137, 157, 191, 197,
198, 199, 201, 211, 225, 228, 230
Варшавка, с., Бродівський р-н,
Львівська обл. — 21
Василів, с., Грубешівський пов. (уезд)
— 86, 100, 102
Васильківський
(див. Біляївський) р-н
Ватикан, м. — 131
Вацевичі, с. (див. Залужани)
Вашінгтон, м. — 137
В.Бергамак, с-ще, Омська обл. — 49
Велика Зміївка (Вулька Змеёвка), с.,
Любачівський пов. — 152
Велика Лінина (Линина Великая), с.,
Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Великі Бірки (Великие Борки), ст.,
Тернопільська обл. — 48
Великі Грибовичі, с.,
Жовківський р-н,
Львівська обл. — 21
Великі Мости, смт., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Великі Підліски (Пидлиски-Велики),
с., Кам'янко-Бузький р-н,
Львівська обл. — 21
Великобританія (Великобритания) —
п., 72, 76, 80, 129, 139
Велико-Костючський р-н,
Вологодська обл. — 61
Велико-Михайлівський р-н,
Одеська обл. — 175
Великополе (Великое Поле), с.,
Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21
Венглувка, с., пов. Кросно — 131
Вепр, р. — 86
Вербиця, с., Томашівський пов. — 21
Вербковичі (Вербковице), с.,
Грубешівський пов. — 86, 132
Вербляни, с., Буський р-н,
Львівська обл. — 21
Вербляни, с., Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21
Вербовщик, с., Бродівський р-н,
Львівська обл. — 21
Верешин с., Грубешівський пов. —
86, 100
Верещиця, с., Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21
Верихани, с.,
Томашівський пов. — 131, 135
Верхівці, с., Самбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Верхнє-Городковський
(Верхне-Городковский) р-н,
Пермська обл. — 60
Верхнє Гусине, с., Турківський р-н,
Львівська обл. — 23
Верхнє-Дніпровський
(Верхне-Днепровский) р-н,
Дніпропетровська обл. —187
Верхнє-Синьовидне (Синевидско-
Вижне), ст., Сколівський р-н,
Львівська обл. — 23

Верхнє-Тавдинський (Верхне-Тавдинский) р-н, Свердловська обл. — 60
Верхнє-Тоїнський (Верхне Тоинский) р-н, Архангельська обл. —60
Верхній Лужок (Лужок Горышний), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Верхня Білка, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Верхомля, с., пов.Новий Санч — 193
Верхотурський (Верхотурский) р-н, Свердловська обл. — 60
Верхрата, с., ст., Любачівський пов. — 21, 132, 166, 170
Вечірки* (Вечерки), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Вибранівка (Выбранивка), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21, 65
Видновичі (Видновичи), с., Грубешівський пов. — 158
Видрине** (Выдрине), с. — 23
Визовниця (Вызовница), с., Перемиський пов. — 166
Вилегородський (Вилегородский) р-н, Архангельська обл. — 60
Винники, с., (теп. у складі м.Львова) — 65
Виноградівський (Виноградовский) р-н, Архангельская обл. — 34, 60
Висова (Высовая), с., Горлицький пов. — 220
Високе, с., пов. Замость — 64
Висоцька Нижня (Высоцка Нижняя), (див. Нижнє Висоцьке)
Висоцьке (Высоцкое), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Висоцький (див. Дубровицький) р-н
Витегорський (Вытегорский) р-н, Вологодська обл. — 60
Витично, с., Грубешівський пов. — 3
Витків, с., Грубешівський пов. — 86, 100
Витків Новий (Виткив Новый), с. (див. Новий Витків)
Вишенька, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 21
Вишнівчик (Вишнивчик), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21, 65
Вишнів, с., Грубешівський пов. — 86, 95, 100
Вишнівка (Вишенка), с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Вишня, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Вівня (Вивня), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Війтківка (Войтковка), с., пов. Кросно — 23, 179
Вілава (Вилава), с., Ярославський пов. — 170
Вілейська (Вилейская) обл. — 22
Вілька (Вилька), с., Грубешівський пов. — 100, 131
Вілька Мазовецька, с. (див. Волиця)
Вілька-Сушенська (Вилка-Сушенска), с. (див. Млинівка)
Вільно, м. — 5, 9
Вільховець, с., пов. Кросно — 3
Вільшани, с., Перемиський пов. — 164, 182
Вільшаник, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Вільшаниця (Вильшаница-Дубки, — Мала, — Роздоли), с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Вінниця, м. — 144
Вінницька обл. — 29
Вінніпег, м. — п., 1, 2, 3, 4, 86
Вісла (Висла), р. — 5, 78, 99, 110
Вітолдівка (Витолдивка), с., Любачівський пов. — 21
Віторож, с., пов. Радзинь — 86, 102
Віцентієво (Вицентиево), с., Володавський пов. — 132
Владивосток, м. — 87

Вовків (Волкив), с.,
Перемишлянський р-н,
Львівська обл. — 21
Вовків, с., Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 67
Вовковия (Волковия), с., гм.,
Ліський пов. — 127, 130
Вовчишевичі (Вольчишевичи), с.,
Мостиський р-н,
Львівська обл. — 23
Вогінь (Воинь), м., пов. Радзинь — 3
Водники, с., Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 21
Вожучин, с.,
Томашівський пов. — 147
Войславичі, с.,
Грубешівський пов. — 86
Волинська (Волынская) обл. — п., 22,
41, 43, 46, 99, 108, 112, 115, 118,
121, 123, 127, 130, 131, 132, 133,
136, 137, 144, 145, 216, 222, 226
Волинь — 2, 3, 86, 89, 130, 175,
181, 182
Волиця, с., Грубешівський пов. — 158
Волиця, с., Жовківський р-н,
Львівська обл. — 21
Волиця, с., Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 23
Волиця-Деревлянська (Волица-
Деревлянская), с., Буський р-н,
Львівська обл. — 21
Волове (Воловое), с.,
Перемишлянський р-н,
Львівська обл. — 21
Вологодська обл. — п.
Володава (Влодава), м. — 105, 108,
111, 118, 120, 123, 158, 176,
225, 227
Володавський (Влодавский), пов. —
3, 86, 105, 108, 111, 118, 121,
123, 124, 126, 127, 132, 136, 145,
147, 158, 176, 181, 183, 225, 227
Володимир-Волинський (Владимир-
Волынский), м., Волинська обл.
— 41, 89, 105, 108, 115, 118, 119,
123, 130, 137, 142, 145, 152, 158,
171, 172
Володимирецький р-н,
Рівненська обл. — 108
Володимирці (Влодимерци), с.,
Жидачівський р-н,
Львівська обл. — 23
Волосянка, с., Сколівський р-н,
Львівська обл. — 23
Волощина, с.,
Перемишлянський р-н,
Львівська обл. — 21
Воля, с., Сяноцький пов. — 23
Воля (Воля Енемницка), с.,
Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21
Воля Верещанська гм.,
Володавський пов. — 127
Воля Добростанська, с.,
Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21
Воля Долішня, с.,
Сяноцький пов. — 23
Воля Любомирська (Любомирская),
с., Жидачівський р-н,
Львівська обл —23
Воля Матіяшова, с.,
Ліський пов. — 159
Воля Міхова, с., Ліський пов. — 159
Воля Розвеницька, с.,
Ярославський пов. — 135
Воровниця, с.,
Перемиський пов. — 182
Воронів, с., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Ворохта, ст.,
Івано-Франківська обл. — 226
Ворховичі (Ворховичи)*,
Мостиський пов. — 23
Ворошиловградська
(див. Луганська) обл.
Воскресничі Великі, с.,
Більський пов. — 3, 183
В. Токмакський (Токмакский) р-н,
Запорізька обл. — 222
Вузлове, с., Радехівський р-н, Львів-
ська обл. — 21
Вульсько-Лосинецька гм.,
Томашівський пов. — 131

Г

Г., с., х. — 179
Гаїнський (Гаинский) р-н, Пермська обл. — 60
Гаї Смоленські (Гаи Смоленские), с., Бродівський р-н, Львівська. обл. — 21
Гай, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Гайновка, с., Більський пов. — 191
Галичина (Галиция) — п., 3, 64, 66, 68, 71, 73, 74, 81, 86, 89, 110, 121, 141, 156, 198, 217
Ганівка, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Ганськ (Ганск), с., Володавський пов. — 3, 86
Гарай*, с., Любачівський пов. — 21
Гаринський (Гаринский) р-н, Свердловська обл. — 60
Гарта, с., пов. Бжозів — 164
Гвоздів (Гвоздов), с., Грубешівський пов. — 121, 158, 166
Гдешин, с., Грубешівський пов. — 3, 145, 158
Гдешичі (Гдешичи), с., Перемиський пов. — 19, 23
Генрихівка (Генриховка), с. (див. Підмогилка)
Германів, с. (див. Тарасівка)
Германовичі (Германовичи), с., Перемиський пов. — 23
Гійче (Гейче), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Гільське (Гелеско), с., Ліський пов. — 23
Гічва, с., Ліський пов. — 159
Гладковський (Гладковский), с-ще, Свердловська обл. — 49
Глибока (Глубока), с., ст., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Глинка*, с., Миколаївський р-н, Львівська обл. — 21
Глинсько (Глинска), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Глиняни, с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 65, 68
Глібовичі (Глибовичи), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Глобоцька (Глобоцкая), ст., Нижньоновгородська обл. — 133
Гломча, с., Сяноцький пов. — 181, 228
Гнатівка (Гнатовка), с., Новомосковський р-н, Дніпропетровська обл. —154
Гнатковичі (Гнатковичи), с., Перемиський пов. — 166
Гніздичів (Гнездичев), смт. Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23
Гнійно, с., Більський пов. — 183
Голе Равське, с. (див. Равське)
Голешів, с., Більський пов. — 86
Голобутів (Голобутово), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Головеське (Головское), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Головецьке (Головецкое), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. —23
Головно*, с., Люблінське в-во — 3
Головнянський (див. Любомльський) р-н
Гологори (Гологоры), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Голодівка* (Голодовка), с., Мостиський пов. — 23
Голосковичі (Голосковичи), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Голуб'є (Голубье, Голубе), с., Грубешівський пов. — 3, 100
Голучків (Голучков), с., Сяноцький пов. — 181
Голя, с., Володавський пов. — 3
Гольдан** — 191
Гонятин (Гонятино), с., Грубешівський пов. — 100

Гонятичі, с., Томашівський пов. — 3
Гора, с., Томашівський пов. — 21
Гораєць, (Гораец), с.,
Любачівський пов. — 170
Горбів, с., Більський пов. — 3
Горбків (Горбкив), с.,
Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Горинець (Горинец), с., ст.,
Любачівський пов. — 37, 131,
132, 166, 170
Горинецька (Горинецкая) гм. (вол.),
Любачівський пов. — 131
Гориславичі (Гориславичи), с.,
Мостиський р-н,
Львівська обл. — 23
Горішів, Горішів Польський
(Горишев), с.,
пов. Замость — 3, 158
Горківська (Горьковская),
(див. Нижньоновгородська) обл.
Горлиця, (Горлица), м., ст., —193,
217, 220
Горлицький (Горлицкий) пов.—
166, 171, 176, 181, 193, 217,
220, 225, 227
Горний Майдан, с.
(див. Майдан Горішній)
Горно-Марійський
(Горно-Марийский) р-н,
Марійська Автономна Республіка
— 60
Городенка, ст.,
Івано-Франківська обл. — 226
Городиславичі (Городиславичи), с.,
Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 102
Городло, с., Грубешівський пов. —
148, 152
Городовичі (Городовичи), с.,
Старосамбірський р-н,
Львівська обл. —23
Городок, м., Львівська обл. — 20, 65
Городок, с., Грубешівський пов. —
3, 166, 171
Городоцький (Городокский) р-н,
Львівська обл. — 21, 161, 177
Горостита (Горостит), с.,
Володавський пов. — 86
Горохівський (Гороховский) р-н,
Волинська обл. — 137
Горохівці (Гороховцы), с.,
Перемиський пов. — 228
Горошиці (Хорошичи), с.,
Грубешівський пов. — 86, 100
Горпин, с., Кам'янсько-Бузький р-н,
Львівська обл. — 21
Горта, с., пов. Бжозів — 157
Горшів Руський (Горшов Русский), с.,
Грубешівський пов. — 136
Гочів (Гочев), с., Ліський пов. —
120, 127, 145
Гошани (Гошаны), с. (див.Градівка)
Грабівка, с., Грубешівський пов. — 86
Грабівниця (Грабивница), с.,
Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 22
Грабова, с., Буський р-н,
Львівська обл. — 178
Грабовець, с., Ярославський пов. —
170
Градівка, с., Городоцький р-н,
Львівська обл. — 23
Гранатів (Гранатов), с.,
Локачинський р-н,
Волинська обл. — 144
Гранки-Кути (Гран-Куты), с.,
Миколаївський р-н,
Львівська обл. — 21
Гребенне (Гребенов, Гребенная), с.,
Томашівський пов. — 21, 176
Гренландія — 217
Грибів (Грибов), гм., ст.,
Горлицький пов. — 193, 217
Грибів (Гжибув, Гжибов), с., пов.
Новий Санч — 188, 193
Грибовичі, с. (див. Великі Грибовичі)
Гринів, с., Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 21
Грійницька* (Грийницка),
пов. Яворів — 21
Гродно, м. — 191
Грозова (Грозьево, Грозьова, Грознява),
с., Старосамбірський р-н
Львівська обл. — 23, 160, 164

Грубешів (Грубешов, Грубешув), м. — 3, 64, 86, 99, 105, 108, 113, 114, 115, 118, 123, 124, 131, 147, 155, 158, 160, 166, 201, 210
Грубешівський пов. (р-н, уезд) — п., 3, 86, 90, 99, 101, 102, 103, 105, 108, 113, 115, 118, 121, 123, 124, 127, 131, 132, 145, 147, 149, 158, 166, 170, 171, 176, 181, 183, 220, 222, 224, 225, 227
Грубешівщина (Грубешовщина) — 89
Груде**, ст. — 176
Грусятичі (Грусятичи), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Грушаничі (Грушаничи), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Грушатичі, с., Перемиський пов. — 19
Грушівка (Грушевка), с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Губинок, с., Грубешівський пов. — 86
Губичі (Губичи), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23, 30
Гудзин, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Гузеле (Гузель), с., Ліський пов. — 145
Гуляйпольський р-н, Запорізька обл. — 175
Гунятин, с., Грубешівський пов. — 4
Гури (Гуры), с., Крастоставський пов. — 158
Гусинне, с., Холмський пов. — 3
Гусини (Гусины), с., Грубешівський пов. — 222
Гусне Вижнє, с. (див. Верхнє Гусине)
Гута, с., Перемиський пов. — 164
Гута Стара (Гута Старая), с., Любачівський пов. — 152
Гутисько (Гудыско), с. (див. Гутище)
Гутисько-Бродська, с. (див. Гутище-Бродське)
Гутисько-Літовиське (Гуто-Литовское), с. (див.Гутище)
Гутисько Тур'янське, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Гутище, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Гутище, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Гутище Бродське, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Гучва, р. — 3
Гуща Велика, с., пов. Замость — 64
Гуща Мала, с., пов. Замость — 64

Д

Давидів (Давыдово), с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. —21
Далева, с., Кросненський пов. (уезд) — 131, 228
Данціг, м. — 80
Данцігська бухта — 191
Даурський р-н, Красноярський край — 58, 60
Дахнів (Дахнов), с., гм., Любачівський р-н (уезд) — 21, 131
Дверничек, х., Нижньо-Устрицький р-н, Дрогобицька обл. (теп. Польща) — 23
Дебіцький (Дебицкий уезд) пов. — 135
Дебно (Дембно), с., Жешівський пов. — 110, 113
Дев'ятники, с., Жидачівський (Бобрский) р-н (уезд), Львівська обл. —21
Делягово (Дилягова, Длягова), с., Перемиський пов. — 164
Деполтичі, с., Холмський пов. — 3
Деревня, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Деренівка, с., ст., Теребовлянський р-н, Тернопільська обл. —89
Дернів, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21

Деш.Малораво*, с., Бібркський пов. — 84
Джетпгарський р-н, Кустанайська (Кустанайская) обл. — 60
Дзеканув, с., Грубешівський пов. — 152
Дибков, с., Ярославский пов. (уезд) — 170
Динівська (Дыновская) гм. (вол.), Перемиський пов. — 150, 157, 158
Диков, с., ст., Любачівський пов. — 156, 165, 170
Дихани (Дыханы)** 1-і, с. — 152
Дихани (Дыханы)** 2-і, с. — 152
Дихнів** (Дыхнов), с. — 220
Діброва* (Диброва), с., Сокальський пов., Львівська обл. — 21
Дідилів, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Дідичі Малі, с. (див. Малі Дідушичі)
Длуги Кон, ст., Томашівський пов. — 177
Дмитрів (Дмитров), с., Радехівський р-н (уезд) — 21
Дніпро (Днепр), р. — 75, 118, 119, 123, 137
Дніпропетровськ (Днепропетровск), м. — 154
Дніпропетровська (Днепропетровская, Д. Петровская) обл. — п., 108, 115, 118, 121, 123, 127, 131, 132, 136, 145, 154, 175, 187, 205, 215
Добра Шляхетська (Доброшляхецкая), с., Сяноцький пов. — 23, 181, 228
Добрівка**, с. — 164
Добрівляни (Добрывляны), с., ст., Дрогобицький р-н, Львівська обл. —23
Добрівляни (Добровляны), с., Стрийський р-н, Львівська обл.— 21, 23
Доброгостів, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Добромиль, м. (уезд), Львівська обл. — 23, 24, 25, 30, 44
Добросин, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 68
Добростани, с., Яворівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Добряничі (Добряничи), с., Перемишлянський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Добрянський (Добрянский) р-н, Пермська обл. — 60
Добужек, с., Томашівський пов. — 102, 166
Добча, с., Ярославський пов. (уезд) — 170
Довга, с., Більський пов. — 86
Довга, с., пов.Радимно — 86
Довге (Долге), с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Довгомостиська, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Долгобичів, с., гм., Грубешівський пов. — 4, 86, 97, 100, 220
Долина, м., Івано-Франківська (Станіславська) обл. — 137
Долинка, с., Любачівський пов. (уезд) — 21
Долобів, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Домажир, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 184
Домашів, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Домбровиця, с., Ярославський пов. (уезд) — 170
Домбровка (Домбровка Русская), с., Сяноцький пов. — 23, 225
Дон, р. — 174
Донбас (Донбасс) — п., 29, 115, 174
Донецька обл. — п., 29, 136, 145, 154
Дорогуск, с., Холмський пов. — 145, 176
Доронин*, с., Бродівський пов. — 21
Доруф, с., Сяноцький пов. — 228
Дошно, с., Сяноцький пов. — 228
Драбичка**, с. — 164
Дрелів, с., пов. Радимно — 86

Дрогобич (Дрогобыч), м., Львівська обл. — п., 23, 71, 85, 105, 108, 118, 123, 130, 137, 142, 226
Дрогобицька (Дрогобычская) обл. — п., 19, 22, 23, 24, 25, 26, 30, 34, 44, 46, 49, 51, 108, 112, 118, 119, 121, 123, 127, 130, 132, 133, 136, 137, 144, 145, 176, 191, 204, 226
Дрогобицький (Дрогобычский) р-н (уезд), Дрогобицька обл.— 24, 25, 119, 130, 137
Дрогоїв (Дрогаево), с., Перемиський пов. — 166
Дроздовичі, с., Городоцький р-н (уезд), Львівська обл. — 21, 23
Дубенка, с., Грубешівський пов. — 182
Дубецько, с., гм., Перемиський пов. — 150, 157
Дуб'є, с., Бродівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Дубляни, ст., Жовківський р-н, Львівська обл. — 137
Дубно, м., ст., Дубнівський р-н, Рівненська обл. — 105, 108, 118, 123
Дубрівка, с., Сяноцький пов. — 228
Дубровицький р-н, Рівненська обл. — 108
Дубровни р-н, Тюменська обл. — 60
Дудинці (Дуденці), с., Сяноцький пов. — 228
Дульник, с., пов. Замость — 64
Дусанів, с., Перемиський пов. — 21
Дутрів, с., Томашівський пов. — 93, 100

Е

Естонія (Эстония) — 5

Є

Європа — п., 80, 117, 226
Ємельяновський р-н, Красноярський край — 58, 60
Ємецький р-н, Архангельська обл. — 60
Єнісей (Енисей), р., ст. — 58, 133
Єнісейський (Енисейский) басейн — 58
Єнісейський (Енисейский) р-н, Красноярський край — 58, 60

Ж

Жабокряки (Жабокруки), с., Жидачівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Жабче, с., Томашівський пов. — 91, 92, 100
Жалибори, с., Галицький р-н, Івано-Франківська обл. — 89
Жарлинський р-н, Семипалатинська обл. — 60
Жданне, с., Красноставський пов.— 86
Жерники, с., Томашівський пов. — 3
Жеротин, с., пов.Радимно — 86
Жешів (Жешов, Жешув) див. Ряшів
Жешівське (Жешувське) див. Ряшівське в-во
Жешівський (Жешувский) пов. (уезд) див. Ряшівський пов.
Жидачів (Жидачівка), м., ст., Львівська обл. — 23
Жидачівський р-н — 19, 24, 25, 30
Жижава*, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Житомир, м. — 119
Житомирська (Житомирская) обл. — 29
Жмеринка, м., ст. — 47
Жмудь, с., гм. — 64
Жовква, м., Львівська обл. — 20, 65, 68
Жовківський р-н, Львівська обл. — 201
Жовтанці (Жовтанци), с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Жогатині (Жогатин), с., гм., Перемиський пов. — 157, 171
Жорниська, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Жуків (Жуков), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21

Жуків (Жуков), с., Томашівський пов. (уезд) — 18, 158, 166
Жулин, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Жуличі, с., Грубешівський пов. — 86, 100
Журавків (Журавков), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23
Журавці, с., Томашівський пов. — 21
Журів, с., Рогатинський р-н, Івано-Франківська обл. — 89
Жухово, с., Куриловська (Куриловская) гм. (вол.), Ланьцутський пов. — 113

З

Забірці, с., Грубешівський пов. — 3, 86
Забір'я, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Заболотівський (див. Ратнівський) р-н
Заболотівці (Заболотовцев Далекий), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23
Завада, с., ст., пов. Замость — 64, 124
Завадів, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Завадка, с., Ліський пов. — п., 23, 120, 153, 158, 159
Завалів, с., Бережанський р-н, Тернопільська обл. — 65
Завалів, с., Грубешівський пов. (уезд) — 166
Завидовичі, с., Городоцький р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Загіречко (Загирейко), с., Жидачівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Заложини, с., Ясловський пов. — 193
Загорово, с., Більський пов. — 3
Загуж (Загуже, Загужье), ст., Сяноцький пов. — 182, 225
Задвір'я, с., Буський р-н, Львівська обл. — 65
Задвір'я (Задвирье), с., Ліський пов. — 23
Закарпатська Україна (Закарпатская Украина, Закарпаття) — п., 120, 153, 183, 184
Закерзоння — п., 101, 116, 117
Закрівець (Закровець), с., Янівський пов. — 3
Закфестов, с., пов. Новий Санч — 188
Залізничний (Железнодорожный) р-н, Грузія — 60
Заліски (Зелиски), с., Перемиський пов. — 148
Заліски (Залиски), с., Жидачівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Заліски, с., Любачівський пов. — 152
Залісся (Залисье), с., Золочівський р-н (уезд) — 21
Залісся, с., Ярославський пов. — 21, 130
Заліська Воля, с., Ярославський пов. — 170
Заліщики, ст., Тернопільська обл. — п., 137
Залозецький (див. Зборівський) р-н
Залуж, ст., Сяноцький пов. — 23
Замостівський (Замостьевский, Замостський, Замость) пов. (уезд) —103, 115, 118, 121, 123, 124, 127, 131, 132
Замостя (Замість, Замостье, Замость), м., ст. — 3, 51, 105, 108, 115, 118, 123, 131, 132, 135, 151, 152, 158
Замок, с., Білгорайський пов. — 131
Замок, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Замостівський (Замостьевский) пов. (уезд, р-н) — 3, 86, 90, 115, 135, 136, 145, 181, 183, 225, 227
Замх, с., Білгорайський пов. — 3, 86, 131
Заозерна (Заозёрная), ст., Красноярський край — 58
Запорізька (Запорожская) обл. — 108, 115, 118, 121, 123, 127, 131, 132, 136, 145, 176, 204, 222, 226

Запорізький сільський р-н, Запорізька обл. — 123
Зарайськ, м., Московська обл. — 154
Зарище, с., Жовківський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Зарічненський р-н, Рівненська обл. — 108
Зарудці, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Заставе, с., Перемиський пов. — 152
Заставна, м., Чернігівська обл. — 154
Затворниця, с., гм., Ліський пов. — 127
Затворницька гм. (вол.) — 145
Західна Білорусія — п.
Західна Волинь — п.
Західна Україна (Западная Украина) — п., 5, 8, 9, 29, 42, 54, 58, 59, 66, 84, 85, 98, 103, 106, 109, 110, 111, 138
Західний Буг (Западный Буг), р. — 92, 152, 183, 191
Західні області України (Западная Украина, Западные области УССР) — п., 133, 135, 136, 137, 141, 142, 144, 145, 147, 162, 168, 175, 183, 190, 194, 198, 218, 219, 220, 221, 222, 226
Західні райони Польщі (Западные области Польши) — 201, 210
Збаразький р-н, Тернопільська обл. — 108
Збереже, с., Володавський пов. — 3
Збоїща (Збойск, Збоіска), с. (тепер у складі м.Львова) — 21
Зборівський р-н, Тернопільська обл. — 140
Зборівщина, Тернопільська обл. — 89
Збуї (Збруи), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Збруч, р. — п., 75, 156
Звіринець (Звержинец), ст., Білгорайський пов.(уезд) — 145, 165, 170, 171
Звіринець* (Зверинец), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Здолбунів (Здовбуново), ст., Рівненська обл. — 190
Здруй, гм., пов. Новий Санч — 195
Зелений Гай, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Зеленка, с., Перемиський пов. — 23
Зелібори (див. Жалибори)
Зерники (див. Жерники)
Зилаїрський р-н (Аджарская АСС), Грузія — 60
Зимінський р-н, Іркутська обл. — 60
Зимна Вода, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 65
Зимно (Зімно), с., Томашівський пов. — 3, 49, 102
Зиндранова (Зиндрово, Зендрово), с., Сяноцький пов. — 147
Зирянський р-н, Новосибірська обл. — 60
Зіболки, с., Жовківський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Зінці, с., Полтавський р-н, Полтавська обл. — 175
Злотвини, с., гм. Криниця Весь, пов. Новий Санч — 193
Злотковичі, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Злоцьке (Злоцкое), с., пов. Новий Санч — 193
Зміївка (Змеевка), с., Перемиський пов. — 152
Зміїногорський р-н, Алтайський край — 60
Зозулі, с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Золочів (Злочев), м., Львівська обл. — п., 20, 65, 71, 105, 118, 119, 123
Золочівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21, 80
Зоротовичі, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Зузанівка* (Зузановка), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23

І

Іваничівський р-н, Волинська обл. — 137, 146

Іванів, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 21
Івано-Франківськ, м. — п., 45, 51, 71, 105, 108, 118, 120, 137, 194, 226
Івано-Франківська обл. — п., 22, 29, 45, 46, 108, 112, 118, 121, 127, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 144, 145, 176, 204, 226
Івано-Франківський (Ивано-Франковский), (див. Яворівський) р-н
Івано-Франкове, смт., Яворівський р-н, Львівська обл. — 65, 68
Івановська (Ивановская) обл. — п., 17, 34, 61
Івановський (Ивановский) р-н, Горківська обл. — 60
Івашківці (Ивашковци), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Івдельський (Ивдельский) р-н, Свердловська обл. — 49, 60
Ізбиця (Избица), с., Красноставський пов. — 136
Ізмаїльська (Измаильская), (див. Одеська) обл.
Ільник (Ильник), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Ірбітський (Ирбитский) р-н, Свердловська обл. — 60
Іркутська (Иркутская) обл. — 34, 49, 51, 61, 82, 83, 85, 112
Ісаїв (Исай), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Іскань, с., Дубецька гм. (вол.), Перемиський пов. — 147
Ішевський (Ишевский) р-н, Свердловська обл. — 60
Ішим (Ишим), м. — 54

Й

Йошкар-Оланський (Йошкар-Оланский) р-н, Марійська АРСР — 60

К

К., с. (Красноставщина) — 86
Кавказ — п.
Кавське (Кавское), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Кавчий Кут, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Кагарлицький р-н, Київська обл. — 154
Кадлубиська (Кадлубиска), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Кадлубиська, с., Грубешівський пов. — 86, 100
Казахстан (Казахская ССР, КАЗ ССР) — п., 59, 60, 61, 63, 143, 145, 184, 191, 192
Казачинський р-н, Красноярський край — 58, 60
Казимирівка (Казимировка), с., Любачівський пов. — 157
Кайський р-н, Свердловська обл. — 60
Калінінська обл. — п.
Кальників (Кальников), с., Мостиський р-н, Львівська обл. (теп. Польща) — 23
Кальниця (Кальница), с., Ліський пов. — 228
Камарчага, ст., Красноярський край — 85, 133
Каменка, с., Білгорайський пов. — 166
Каментушка, спец.с-ще, Свердловська обл. — 49
Камінка Струмілова, м. (див.Кам'янка-Бузька)
Камінь-Каширський (Камень-Каширский) р-н, Волинська обл. — 108
Кам'яна Гора (Каменная Гора), с., Жовківський р-н , Львівська обл. — 21
Кам'янець-Подільська (Каменец-Подольская) обл. — 29
Кам'янець-Подільський (Каменец-Подольск, Каменец-Подольский), м., Хмельницька обл. — 10, 144

Кам'янка (Каменка), с., Сколівський р-н, Львівська обл. — 23
Кам'янка-Бузька (Каменка, Каменка-Бугская), м., Львівська обл. — 20, 65, 71, 105, 108, 118, 123
Кам'янко-Бузький (Каменский) р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Канськ (Канск), ст., Красноярський край — 58, 85
Карабашський р-н, Челябинська обл. — 60
Каргопільський (Каргопольский) р-н, Архангельська обл. — 60
Карів (Карив), с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Каркіроський р-н, Аджарская АССР — 60
Карлівський (Карловский) р-н, Полтавська обл. — 29
Карманів, с., Красноставський пов. — 3
Карпати (Карпаты), гори — 153, 174, 217
Карпатська Україна — п.
Катербургський (див. Шумський) р-н
Катинь, м., Смоленська обл. — 143
Кварзинський р-н, Свердловська обл. — 52
Квашенина (Квасинино), с., Перемиський пов. — 23
Кенігсберг, м. — 80
Кизил-Кумський (Кызыл-Кумский) р-н, Казахстан — 59
Кизелівський (Кизеловский) р-н, Пермська обл. — 60
Київ (Киев), м., ст. — п., 36, 37, 85, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 107, 111, 114, 119, 120, 121, 125, 127, 132, 141, 142, 144, 146, 147, 148, 152, 153, 155, 160, 162, 166, 181, 194, 198, 201, 210, 211, 214, 221, 226, 230
Київець (Кийовець), с., Більсько-Підляський пов. — 3, 183
Київська (Киевская) обл. — 154, 204
Кирилівська (Кириловская) гм. (вол.), Білгорайський пов. — 158
Кирилівський (Кириловский) р-н, Вологодська обл. — 60
Ківерці (Киверцы), ст., Волинська обл. — 122
Ківерцівський (Киверецкий) р-н, Волинська обл. — 137
Кізлів (Козлов), с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Кіндинський (Киндинский) р-н, Омська обл. — 60
Кіндратів (Кондратьев), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Кіровоградська (Кировоградская) обл. — п., 29, 118, 136, 145, 204
Кіровська (Кировская) обл. — п., 17, 34, 51, 61, 63, 134, 138
Кіровський (Кировский) р-н, Казахстан — 59
Кітличі (див.Котличі)
Клинцово*, Дніпропетровська обл. — 175
Кліцько (Клицко), с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Клюквенна (Клюквенная), ст., Красноярський край — 58, 85, 133
Ключин, с., Томашівський пов. — 102
Кмічин, с., Люблінський пов. — 3
Княже, с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Княжистани (Княжостани), с., Томашівський пов. — 131
Княжичі (Княжичи), с., Перемиський пов. — 23
Княжпіль (Ксенжполь) вол., Білгорайський пов. — 131
Княжпіль (Княжопіль), с., Білгорайський пов. — 3
Князь Погост, ст., Республіка Комі — 133
Кобильниця Волоська (Кобылица-Волоска), с., Яворівський пов., (теп. Польща) — 160
Кобильниця Руська (Кобылица Русская), с., Яворівський пов., (теп. Польща) — 151, 160, 177

Кобло-Старе (Кобло Старое), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Ковалі (Ковали), с., Ярославський пов. — 227
Ковель, м., ст., Волинська обл. — п., 48, 89, 105, 108, 118, 119, 123, 168, 171, 176
Ковиничі , с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23, 30
Ковженський р-н, Вологодська обл. — 60
Кодень, с., Більський пов. — 3
Козлов (див.Кізлів)
Кожениця (Коженица), с., Ярославський пов. — 170
Козодави (Козудави), с., Грубешівський пов. — 86
Коколів*, (Коколов), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Кокорна (Кокорная), спец.с-ще, Пінежський р-н, Архангельська обл. — 49
Колеховичі, с., пов. Любартів — 3
Колківський (Колковский) р-н, Волинська обл. — 108
Кологори (Кологуры), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Колоденце (Колодно), с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Колодниця (Колодница), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Колодруби, с., Миколаївський р-н, Львівська обл. — 23
Коломия (Коломыя), м., ст., Івано-Франківська обл. — 226
Колониці (Колоницы), с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Колос, спец.с-ще., Пінежський р-н, Архангельська обл. — 49
Комарів (Комарув), гм. (вол.), Томашівський пов. — 131
Комарів (Комарув), с., Томашівський пов. — 147
Комарівка (Комаривка), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Комарне (Комарно), м., Городоцький р-н, Львівська обл. — 65
Комарнівський (Комарновский) р-н, Львівська обл. — 137
Комі АРСР (Комі, Коми АССР), (див. Республіка Комі)
Комсомольськ (Комсомольск), м. — 87
Конів (Конев), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Конопниця (Кальтвассер), с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. —21
Коношський р-н, Архангельська обл. — 60
Константинівський пов. — 183
Конюхи, с., Грубешівський пов. — 99, 121
Конюхів (Конюхив), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Конюша, с., Перемиський пов. — 164
Конюшки (Конюшки-Семеновские), с., Мостиський р-н, Львівська обл.—23
Конюшків (Конюшков), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Конячів (Конячев), с., Ярославський пов. — 170
Копєйський (Копейский) р-н, Челябинська обл. — 49, 60
Кописно (Кописно), с., Перемиський пов. — 113
Копичинці (Копычинцы), с., Гусятинський р-н, Тернопільська обл. — 226
Кореличі (Кореличи), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Кореница, с., Ярославський пов. — 21
Корманичі, с., Федропільська гм. (вол.), Перемиський пов. — 131, 135
Корниця, с., пов. Константинів — 3
Коровиця Голодовська, с., Любачівський пов. — 158

Коровиця Лісова (Коровица Лесовая), с., Любачівський пов. — 151
Коровиця Сама (Коровица Сама), с., Любачівський пов. — 151
Коровники, с., Перемиський пов. — 23
Королівка (Короливка), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Королівка (Королевка), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23, 30
Коропуж, с., ст., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Коросне (Коросно), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Коросно, с., Ліський пов. — 64
Коростенко, с., ст., Добромильський пов. (теп.Польща) — 23
Корсів (Корсив), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Корчин, гм. (вол.), Кросненський пов. — 131
Корчин, с., Сколівський р-н, Львівська обл. — 23
Корчівка (Корчивка), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23
Корчунки, с., Любачівський пов. — 21
Косарчина (Косарщица), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Косиниці (Косенице, Косиницы), с., Перемиський пов. — 147, 146
Косинський (Косинский) р-н, Пермська обл. — 60
Косівський (Косовский) р-н, Івано-Франківська обл. — 108
Космів, с., Грубешівський пов. — 86
Костиїв (Костоив), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Костяшин (Костішин), с., Сокальський пов. (теп. Польща) — 86
Котлас, ст., Архангельська обл. — 133
Котласький (Котласский) р-н, Архангельська обл. — 60
Котличі (Кітличі), с., Грубешівський пов. — 86
Котліце (Котлице), гм., Томашівський пов. — 131
Котовице, с., Любачівський пов. — 21
Котовський р-н, Дніпропетровська обл. — 187
Которини (Которыны), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 23
Коцурів (Коцурев), с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Кочевський р-н, Пермська обл. — 60
Коштова (Коштовы, Коштово), с., Перемиський пов. — 150, 158
Краків (Краков), м. — 67, 73, 102, 137, 166, 191, 193, 194, 214, 228
Краківське (Краковское) в-во — 127, 181
Краковець, смт., Яворівський р-н, Львівська обл. — 105, 108, 160
Красичин (Красичин), с., Перемиський пов. — 182
Красне (Красное), с., Володавський пов. — 118, 120, 123, 147
Красне (Красно), с., Красноставський пов. — 103
Красне (Красное), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Красне (Красное), с., Ярославський пов. — 170, 225
Красне (Красное), смт., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Краснівський (Красновский) пов. — 122, 127, 132, 136, 187
Краснобірський (Красноборский) р-н, Архангельська обл. — 34, 60
Красновішерський р-н, Пермська обл. — 60

Красногвардійський (Красногвардейский), спец.с-ще., Свердловська обл. — 49
Краснодар, м. — 154
Краснодарський край — п.
Красностав, м. — 105, 108, 111, 115, 118, 123
Красноставський (Красноставский) пов. (уезд) — 103, 105, 108, 110, 111, 115, 118, 121, 123, 124, 127, 131, 132, 135, 136, 145, 158, 181, 225, 227
Красноутатський р-н, Свердловська обл. — 60
Красноярськ, м., ст. — 54, 58, 85
Красноярський (Красноярский) край — п., 17, 34, 49, 51, 58, 61, 63, 82, 83, 85, 112
Краснянський (Краснянский) пов. (уезд) — 110
Крачкова, с., Перемиський пов. — 23
Кременець (Крем'янець), м., Тернопільська обл. — 105, 108, 118, 123
Кременецький р-н, Тернопільська обл. — 108
Кремерівка (Кремеровка), с. (тепер у складі с.Жирова), Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21, 28
Крехів (Крехов), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 201
Крива, с., Ярославський пов. — 225
Криве, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Кривий Ріг (Криворіг, Кривой Рог), м., Дніпропетровська обл. —154, 215
Кривички, с., гм., пов.Замость — 51
Кривка, с., Ліський пов. — 23
Кривка, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Криворізький (Криворожский) р-н, Дніпропетровська обл. — 154, 187
Кривошиїнський (Кривошеинский) р-н, Новосибірська обл. — 60
Кривчиці (Кривчицы), с., (тепер у складі м.Львова) — 21
Крилів (Крилув), гм., Грубешівський пов. — 86, 131, 132, 147
Крилів (Крылов, Крылув), с., Грубешівський пов., — 3, 86, 158, 191
Крим (Крым) — 158
Криниця (Креница), гм., пов. Новий-Санч — 193
Криниця (Креница), с., пов. Новий-Санч — 181, 193
Криниця Вєсь, гм., пов. Новий Санч — 193
Криниця Вєсь, с., пов. Новий-Санч — 193
Криничанський р-н, Дніпропетровська обл. — 154, 187
Кропивинський (Крапивинский) р-н, Новосибірська обл. — 60
Кросненський (Кросненский) пов. (уезд) — 135, 167, 217, 228
Кросно, м., ст. — 225
Кротошин, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Крукеницький (Крукеничский), (див. Мостиський) р-н
Круп'е (Крупье), с., Красноставський пов. — 131
Крушельниця (Крушельница), с., Сколівський р-н, Львівська обл. — 23
Кувшинський р-н, Свердловська обл. — 60
Кузнєцова (Кузнецова), спец.с-ще., Омська обл. — 49
Куйбишев (Куйбышев), м. — 66
Куйбишевський (Куйбышевский) р-н, Запорізька обл. — 123
Кулаковичі (Кулаковице), с., Грубешівський пов., — 3, 147, 152, 157
Кулиничі, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Кульнівська гм. (вол.), Білгорайський пов. — 158
Кульно, с., Білгорайський пов. — 86

Кулява, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Купичволя, с., Жовківський р-н, Львівська обл., — 21
Купно (Купна), с., Перемиський пов. — 23
Купновичі, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 65
Купче, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Куп'янськ (Купенск), ст., Харківська обл. — 85
Купятичі (Купятичи), с., Перемиський пов. — 23, 182
Курган, ст., Курганська обл. — 85
Курилівська (Куриловская) гм. (вол.), Ланцутський пов. — 113, 131, 135
Курилівський (Куриловский) ліс — 131
Курмани (Курманы), с., Білопольська гм., (вол.), Грубешівський пов. — 127
Курманичі (див. Корманичі)
Курники, с., пов.Яворів (нині немає - полігон) — 67
Кусеничі (Кусеницы), с., Перемиський пов. — 150
Кустанайська (Кустанайская) обл. — 34
Кустрів (Кустрово), с., Білгорайський пов. — 166
Кшевинська гм. (вол.), Перемиський пов. — 158
Кути, м., Косівський р-н, Івано-Франківська обл. — п.
Куткір (Куткор), с., Буський р-н, Львівська обл. — 21

Л

Лабач, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Лаврів (Лавров), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Лаговець (Лаговец), с., Грубешівський пов. — 3, 100
Лагодів (Лагодив), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Лази, с., пов.Радимно — 170
Лазів, с., Білгорайський пов. — 166
Лалський (Лалский) р-н, Свердловська обл. — 60
Лани (Ланы), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Лани Соколівські, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Ланки Малі (див. Малі Ланки)
Лановецький (Лановецкий) р-н, Тернопільська обл. — 108
Ланьцут, м. — 228
Ланьцутський (Ланьцутский) пов. — 113, 135, 167
Лапаївка, с. (див.Прибужани)
Лапино, с., Яворівський пов. — 21
Ласків, с., Грубешівський пов. — 3, 86, 95, 100
Ласківський ліс — 86
Ласковка, пов. Бжозів — 157
Латвія (Латвия) — 5
Лащів (Лащув, Лащив), м., Томашівський пов. — 3, 86, 102
Лежайськ (Лежайск), м., Ярославський пов. — 110, 131, 135, 147, 170
Лежський (Лежский) р-н, Вологодська обл. — 60
Лелехівка (Лелехивка), с., Яворівський р-н, Львівська обл. —21
Лемківщина — п., 64, 156, 180, 181, 197, 199, 215, 217, 219
Ленінград (Ленинград), м. — 22
Ленський р-н, Архангельська обл. — 49
Летня, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Лешнів (Лешнив), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Лещани, с., Холмський пов. — 3
Лещовате, с., Ліський пов. — 23

Либохора, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Ликошин, с., Грубешівський пов. — 3
Липини, с., Білгорайський пов. — 3, 86
Липники, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Липники, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Липовець (Липовичи), с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Липовець, с., пов.Замость — 160
Лиса Гора (Лыса Гора), с., Грубешівський пов. — 23
Лисів, с., пов.Костянтинів — 3
Лисівці (Лисивцы), с., Заліщицький р-н, Тернопільська обл. —140
Лисятичі, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Литва (Литовська РСР, Литовская ССР) — 5, 9, 191
Лівча (Ливча, Лувча), с., Любачівський пов. — 21, 131, 132, 135, 145
Лівче (Ливча), с., Сокальський пов. — 131
Лівчиці (Ливчицы), с., Жидачівський пов., Львівська обл. — 23
Лімна (Лимна), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Лінина Велика (див.Велика Лінина)
Лінина Мала (див. Мала Лінина)
Ліски (Лиски), с., Грубешівський пов. — 86, 102
Ліско (Лісько, Лиско, Лиски), ст., м. — п., 9, 23, 85, 108, 118, 123, 127, 145, 176
Лісковате (Лисковате), с., Ліський пов. — 105, 108
Лісневичі (Лисновичи, Лесновичи), с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Ліський пов. — п., 24, 108, 118, 120, 121, 123, 124, 127, 132, 136, 141, 145, 147, 158, 159, 166, 167, 170, 171, 176, 181, 195, 200, 210, 225, 227, 228
Літовисько (див. Літовище)
Літовище (Літовисько, Литовско), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Лішня (Лишня), с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Ліщини (Лищины), с., Перемиський пов. — 23
Лобозів (Лобозев), с., Ліський пов. — 23
Ловковський пов. — 195
Лодзь, м. — 137
Лозина (Лозына), с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Локачинський (Локачівський) р-н, Волинська обл. — 137
Ломази, с., Більський пов. — 3
Лондон, м. — 79, 80, 89, 109, 118, 119, 123, 126, 130, 137, 144, 194, 197, 198
Лопатин, смт., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Лопатинський (див. Радехівський) р-н
Лопушанка-Хомина (Лопушанка), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Лопушна (Лопушно), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. —21
Лосє (Лосье), с., Горлицький пов. — 166
Лотатники, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Лотів (Лотов), с., Грубешівський пов. — 132
Лубно, с., пов.Бжозів — 157
Лубно, с., Сяноцький пов. — 158
Луганська обл. — п., 29, 42, 118
Луговиці (Луговицы), с., Любачівський пов. — 21
Лужків (Лужкув), с., Грубешівський пов. — 136, 148, 152

Лужок Горішній, с.
(див. Верхній Лужок)
Лукавець (Луковец), с.,
Любачівський пов. — 21, 177
Лукавиця (Лукавица), ст.,
Ліський пов. — 176
Луків** (Луков), ст. — 176
Лукове (Луково, Луков), с.,
Ліський пов. — 124, 158
Луковисько (Луковисько), с.,
Більський пов. — 86
Луцьк (Луцк), м. — п., 48, 99, 105, 106, 107, 108, 115, 118, 119, 123, 124, 130, 137, 144, 194, 226
Луцький р-н,
Волинська обл. — 137, 142, 144
Лучиці (Лучицы), с.,
Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Любартівський (Любартувский, Любартовский, Любарский) пов. (уезд) — 108, 136, 145, 181, 225, 227
Любачів (Любачев, Любачув), м., ст. — 20, 105, 108, 118, 123, 127, 131, 135, 145, 151, 152, 158, 160, 165, 166, 170, 177, 220, 228
Любачівський (Любачувский, Любачевский, Любачовский) пов. (уезд), р-н — п., 3, 21, 103, 105, 110, 113, 120, 121, 123, 124, 127, 131, 132, 135, 136, 141, 145, 147, 148, 157, 158, 165, 166, 167, 170, 171, 176, 181, 195, 200, 220, 225, 227, 228
Любачівщина (Любачевщена) — 197, 204, 205, 207
Любельське в-во — 173
Любень, с., Володавський пов. — 3
Любешівський (Любешовский) р-н,
Волинська обл. — 108
Любешка (Любеши), с.,
Перемишлянський р-н,
Львівська обл. — 21
Любині (Любины), с.,
Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21
Любича Королівська (Любеча Крулевская), с., ст.,
Томашівський пов. — 147
Любінь Малий (Любин Малый),
(див. Малий Любінь)
Люблинець, с., Любачівський пов. — 131, 135, 170
Люблинець Новий (Люблинец Новый), с.,
Любачівський пов. — п., 120, 166
Люблинець Старий (Люблинец Старый), с., Любачівський пов. —п., 120, 166
Люблін (Люблин), м. — 64, 99, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 115, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 127, 131, 135, 136, 137, 157, 162, 166, 167, 170, 171, 176, 195, 220, 225, 227
Люблінське (Любельське, Люблинское) в-во. (губернія) — п., 1, 2, 3, 99, 175, 181, 183, 211
Люблінщина (Люблинщина) — 1
Любомльський (Любомльский) р-н,
Волинська обл. — 99, 108
Людвиківка, с. (див. Мислівка)
Лютовиська (Лютовиска, Лютовиско), с., Ліський пов. — 23
Люхів (Люхова), с., Білгорайський пов. — 135
Лясківка (Лясковка), с., Перемиський пов. — 150, 164
Ляшки, с., Ярославський пов. — 21
Ляшки Муровані (див. Муроване)
Ляшків (Ляшков), с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Ляшківська гм. (вол.), Ярославський пов. — 170
Львів (Лемберг, Львов), м. — п., 10, 20, 21, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 36, 37, 40, 64, 65, 66, 68, 70, 71, 79, 89, 90, 105, 108, 109, 112, 114, 118, 119, 122, 123, 130, 133, 137,142, 144, 146, 155, 156, 159, 160, 161, 168, 171, 176, 184, 194, 198, 201, 211, 228, 229
Львівська (Львовская) обл. в-во, (уезд) — п., 3, 20, 21, 22, 27, 28, 39, 46, 48, 49, 51, 59, 88, 108, 112, 115,

118, 121, 127, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 144, 145, 176, 184, 191, 204, 216, 226
Львівщина — п.

М

Мажирська, ст., Красноярський край — 85
Мазів (Мазив), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Майдан, с., Білгорайський пов. — 86, 147, 152
Майдан, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 21, 23
Майдан Горішній, с., Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл. — 51
Майдан Горний (Майдан Гурный), гм., Томашівський пов. — 131
Майдан Княжий, с., Томашівський пов., — 3
Майданек, м., Томашівський пов. — 131, 175
Майдан Сенявський, с., Ярославський пов. — 170
Майдан Сопоцький, с., Томашівський пов. — 86, 131, 147
Майдан (Майдан Старий), с., Білгорайський пов. — 21, 124
Макарівський (Макарьевский) р-н, Свердловська обл. — 60
Маковичко, с., Ярославський пов. — 170
Максимівка, с., Нікопольський р-н, Дніпропетровська обл. — 175
Мала Владівка, с., Малоритський р-н, Брестська обл. — 105, 108
Мала Лінина (Линина Мала), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Малий Будомир, с., Перемиський пов. — 152
Малий Любінь, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 21
Малинів, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Маличі, с., Грубешівський пов. — 86
Малі Дідушичі (Дедушицы Малые), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Малі Ланки (Ланки Малые), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Малків, с., Грубешівський пов. — 3, 86, 99
Малковичі, с., Перемиський пов. — п., 164, 166
Мальговичі, Перемиський пов, — 23
Маневичський р-н, Волинська обл. — 108
Манський р-н, Красноярський край — 58, 60
Маньків, с., Володимир-Волинський р-н, Волинська обл. — 144
Манятичі (Манятыче), с., Любачівський пов. — 152
Мараніно, с., Томашівський пов. — 147
Маріямполь, с., Горлицький пов. — 193
Марійська (Марийская) АССР — п., 49, 50
Маркопіль, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Масленинський р-н, Новосибірська обл. — 60
Масловичі, с., Грубешівський пов. — 86, 136
Матче, с., Грубешівський пов. — 149
Меденицький (див.Дрогобицький) р-н
Меденичі, с., Дрогобицький р-н, Дрогобицька обл. — 23
Медика (Медиково), с., м., ст., Перемиський пов. — 23, 105, 108
Межева, ст., Дніпропетровська обл. — 154
Межигір'я, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Межилистя**, с. — 3
Межиріччя (Межиричье), с., Турківський р-н, Львівська обл. — 21

Межиріччський
(Междуреченский) р-н,
Вологодська обл. — 60
Межиріччя с., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 105, 108
Межівський р-н,
Дніпропетровська обл. — 187
Мельнич, с., Жидачівський р-н,
Львівська обл. — 23
Мельницький (див.Борщівський) р-н
Менделєєво, ст., Пермська обл. — 133
Менський р-н,
Архангельська обл. — 60
Ментке, гм. (вол.),
Грубешівський пов. — 131, 135
Мигово, с., Саросамбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Миклашів, с., Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 21
Миколаївська (Николаевская) обл. —
п., 29, 108, 118, 121, 123, 127,
131, 132, 136, 145, 175, 184, 221
Микольське-на-Дніпрі, с.,
Солонянський р-н,
Дніпропетровська обл. — 154
Милик, с., гм. Мушино,
пов. Новий Санч — 188
Милошовичі, с.,
Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 21
Мильниці, с.,
Городоцький р-н,
Львівська обл. — 23
Милятичі, с., Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 65, 67
Миртюки, с., Стрийський р-н,
Львівська обл. — 137
Мислівка, с., Долинський р-н,
Івано-Франківська обл. — 19, 23,
89
Митниця (Митница), с.,
Бродівський р-н,
Львівська обл. — 21
Михайлевичі, с., Самбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Михайлівка (Михайловка), с.
Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Михайлівка (Михайловка), с.,
Ярославський пов. — 225
Михайлово-Заводськ, с.,
Апостолівський р-н,
Дніпропетровська обл. — 154
Мичківці, с., Ліський пов. — 23
Мишлятичі, с., Мостиський р-н,
Львівська обл. — 23
Мідногорський р-н,
Свердловська обл. — 60
Міженець, с., Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Мікоянівський (Микояновский) р-н,
Омська обл. — 60
Мілків (Мілкув), с.,
Любачівський пов. — 136
Міняни, с., Грубешівський пов. — 86
Мірецький ліс — 86
Мірче, с., Грубешівський пов. — 86,
100, 102
Містки, с., Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 21
Млини, с., Ярославський пов. — 225
Млинівка, с., Радехівський р-н,
Львівська обл. — 21
Могила Красная (Могила-Утишки),
смт., (див. Красне)
Могильниця, с. (див. Бугім)
Модрин, с., Грубешівський пов. — 3,
86, 99
Модринець, с., Грубешівський пов. —
86, 145, 166
Мокре, с., пов. Замость — 21
Молдавія (див. Рспубліка Молдова)
Молдавське, с. (див. Межигір'я)
Молодинче (Молодично), с.,
Жидачівський р-н,
Львівська обл. — 21
Молодятицька гм. (вол.),
Грубешівський пов. (уезд) — 158
Молодятичі, с.,
Грубешівський пов. — 86, 132
Моложів, с.,
Грубешівський пов. — 86, 100
Молотовська (Молотовская),
(див. Пермська) обл.
Монастир, х., Горинецька гм. (вол.),
Любачівський пов. —135

Монастир, с., Ярославський пов. — 170
Монастирець, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Монастирець, с., Ліський пов. — 23, 145
Монастириська (Монастыриска), м., Тернопільська обл. — 226
Монастирок, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 3, 21
Моранці, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Моратин, с., Томашівський пов. — 3
Моргилівка, с., Сокальський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Моркінський р-н, Марійська АРСР — 60
Морочнівський (див. Зарічненський) р-н
Морятин, с., Томашівський пов. — 102
Москва, м. — п., 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 22, 54, 58, 59, 74, 77, 78, 79, 83, 85, 89, 101, 117, 118, 119, 123, 129, 137, 143, 146, 155, 156, 159, 160, 162, 164, 168, 172, 180, 182, 184, 191, 192, 198, 199, 201, 211, 217, 219, 223, 228
Московський р-н, Новосибірська обл. — 60
Мости Великі, смт. (див. Великі Мости)
Мостиська, м., ст., Львівська обл. — 23, 65
Мостиський (Мостисский, Мостицкий) р-н (уезд), Львівська обл. — 24, 25, 30, 137
Мостищина, Львівська обл. — 65
Мохначка, с., пов. Новий Санч — 188
Мохове (Моховое), ст., Орловська обл. — 140
Мошанець, с., Сяноцький пов. — 228
Мразниця, с. (тепер у складі м. Дрогобича) — 23
Мужиловичі, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Муроване, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Мурованки, с., Любачівський пов. (уезд) — 21
Муромведський р-н, Тюменська обл. — 60
Муть, гм. (вол.), Грубешівський пов. — 12
Мушина, с., гм., пов. Новий Санч — 188, 193, 217
Мушинка, с., пов. Новий Санч — 188
Мхава, с., Ліський пов. — 228
Мшана, с., пов. Кросно — 3
Мшанець, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Мягке, с., Грубешівський пов. — 86, 99
Мякиш, с., пов.Радимно — 170
Мячин, с., Грубешівський пов. — 99

Н

Наброж (Набриг), с., Грубешівський пов. — 3, 100
Наброж, с., пов. Замость — 86
Нагачів, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Нагірне, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 21
Нагорний р-н, Свердловська обл. — 60
Нагуєвичі, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Надвірна, м., Івано-Франківська обл. — 51
Надвірнянський р-н, Івано-Франківська обл. — 108
Наддніпрянська Україна — п.
Надиби, ст., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Надичі, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Надіжів (Надежив), с., Грубешівський пов. — 102
Надсяння — п., 113, 160, 197, 201, 211
Нарва, р. — 5
Нароль, с., Любачівський пов. — 165, 170
Находка, м., Приморський край — 87
Неверків, с., Томашівський пов. — 3

Негрибка, с., Перемиський пов. — 23
Неделовичі, колонія,
Холмський пов. — 127
Нежухів, с., Стрийський р-н,
Львівська обл. — 23
Незнанів, с., Кам'янко-Бузький р-н,
Львівська обл. — 20
Нейський р-н,
Свердловська обл. — 60
Немилів, с., Радехівський р-н,
Львівська обл. — 21
Немирів, смт., Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21, 68, 160, 191, 214
Ненадова, с., Перемиський пов. — 164
Нестаничі, с., Радехівський р-н,
Львівська обл. — 21
Нидільня (Нидильна), с.,
Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Нижанковичі, ст.,
Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23, 228
Нижнє Висоцьке, с., Бродівський р-н,
Львівська обл. — 21
Нижні Устрики (Устрики-Дольные, Устрикі Дольне, Устрики), с.,
Ліський пов. — 23, 176, 196
Нижній Турів, с., Турківський р-н,
Львівська обл. — 22
Нижньоінгашський р-н,
Красноярський край — 60
Нижньолялинський р-н,
Свердловська обл. — 60
Нижньоновгородська обл. — 34, 49, 61
Нижньоудинськ, ст.,
Іркутська обл. — 85, 133
Нижньоудинський р-н,
Іркутська обл. — 60
Нижньоустрицький
(Нижнє-Устрицький) р-н,
(теп. Польща) — 108, 132
Нижня Жерниця, с.,
Ліський пов. — 127
Никловичі, с., Самбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Никольський р-н,
Вологодська обл. — 60
Никольсько №1
(див. Микольське-на-Дніпрі)
Нистичі, с.,
Грубешівський пов. — 100
Німеччина (Германия) — п., 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 29, 38, 44, 51, 64, 69, 71, 72, 73, 76, 80, 81, 88, 92, 94, 111, 117, 118, 123, 130, 137, 175, 184, 194, 197, 220, 226
Ніновичі, с., Ярославський пов. — 21
Н.-Ливенський, спец.с-ще.,
Свердловська обл. — 49
Нова Гребля, ст., Любачівський пов. — 220, 225, 228
Нове Місто, с., Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Нове Село, с.,Любачівський пов. — 21, 120, 225, 228
Новий Витків, с., Радехівський р-н,
Львівська обл. — 21
Новий Кременчук, с.,
Криворізький р-н,
Дніпропетровська обл. —215
Новий Кропивник
(Новый Крапивник), с.,
Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Новий Люблинець, с.,
Любачівський пов. — 228
Новий Острів, с., Самбірський р-н,
Львівська обл. — 23
Новий Санч, м., ст., пов. — 64, 171, 188, 193
Новий Тарг, пов. (уезд) — 64
Новини (Новины), с.,
Яворівський р-н,
Львівська обл. — 21
Новобузький р-н,
Миколаївська обл. — 175, 184
Новомосковський р-н, Дніпропетровська обл. — 154, 187
Новосанчський (Новосончський, Новий Санч) пов. (уезд) — 166, 171, 176, 181, 188, 193, 217, 220, 225, 227

Новосибірськ, ст. — 85
Новосибірська обл. — п., 17, 34, 49, 61, 63, 82, 83, 85, 112
Новосілка, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. - 23
Новосілка Мала, с. (див. Новосілка)
Новосілки, с., Грубешівський пов. 86, 100, 102, 147
Новосілки, с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Новосілки, с., Ліський пов. — 228
Новосілки, с., Підволочиський р-н, Тернопільська обл. — 89
Новосілки (Новосілки Дідинські), с., Перемиський пов. — 23
Новосілки, с., Томашівський пов. — 86
Новосілки-Опарські, с., Миколаївський р-н, Львівська обл. — 23
Новосілковський р-н, Красноярський край — 58, 60
Новосільський (див. Бережанський) р-н
Новосяноцький пов. (уезд) — 166, 171, 176, 181, 188, 193, 217, 220, 225, 227
Новоягідний (Новоягодный), спец.с-ще., Омська обл. — 49
Носачевичі, с., Рожищенський р-н, Волинська обл. — 130
Носів, с., пов. Константинів — 86
Нью-Йорк, м. — 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
Нюксенський р-н, Вологодська обл. — 60
Няндомський р-н, Архангельська обл. — 60

О

Оброшине (Оброшино), с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Обша (Обща), с., Білгорайський пов. — 3, 131, 135
Оглядів (Оглядов), с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Одер, р. — 80, 137, 197, 205
Одеса (Одесса), м. — 175
Одеська (Одесская) обл. — 29, 77, 108, 115, 118, 121, 123, 127, 131, 132, 136, 145, 175, 183, 221
Одиноке, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Ожани, с., Курилівська гм. (вол.), Ланьцутський пов. — 131, 135
Ожехівська (Ожеховская) гм. (вол.), Перемиський пов. — 158
Ожидів (Ожидов), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Окшів, с., пов. Замость — 64
Олексіївка, с., Криничанський р-н, Дніпропетровська обл. — 154
Олешиця (Олешица, Олешице), с., ст., Любачівський пов. — 136, 220
Ольхівець (Ольховец), с., Білгорайський пов. — 21, 131
Ольхівець (Ольховцы), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Ольхівці (Ольховцы), Сяноцький пов. — 23, 225, 228
Ольшаниця (Ольшаница), ст., Ліський пов. — 23, 176
Омськ (Омск), ст. — 54, 85, 133
Омська (Омская) обл. — п., 17, 34, 49, 54, 61, 63, 82, 83, 85
Онежський (Онежский) р-н, Архангельська обл. — 60
Опака, с., Любачівський пов. — 177
Опаринський р-н, Архангельська обл. — 49
Опаринський р-н, Свердловська обл. — 60
Оплицьке (Оплицке), с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Опори, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Оппельн, м. — 80
Орджонікідзе, ст., смт., Чкаловський р-н, Дніпропетровська обл. — 187
Орелець, с., Ліський пов. — 176
Оренбурзька обл. — 34, 51, 61

Оришкінці (Оришкинцы), с.,
Лановецький р-н,
Тернопільська обл. —21
Орловська (Орловская) обл. — 154
Ортель Княжий, с.,
Більський пов. — 3
Орхувек, ст.,
Володавський пов. — 126
Останський р-н,
Вологодська обл. — 60
Остобіж (Остобиж), с. (див. Островок)
Острів (Остров), с., Буський р-н,
Львівська обл. — 130
Острів, с., Любартовський пов. — 3
Острів (Остров), с., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Острів Новий, с. (див.Новий Острів)
Островок, с., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 21
Островок, с., Грубешівський пов. —
86
Отроч, с., Янівський пов. — 86
Ощів (Ощев, Ощув), с.,
Грубешівський пов. — 3, 86, 100

П

Павлів, с., Радехівський р-н,
Львівська обл. — 21
Павлова, с., Ярославський пов. —
170, 225
Павловичі, с., Грубешівський пов. —
4
Павлоградський р-н,
Дніпропетровська обл. — 187
Павлодарська обл. — 34, 132
Павлокома, с., Перемиський пов. —
п., 150, 157, 158
Паликорови, с., Бродівський р-н,
Львівська обл. — 21
Париж, м. — 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
Парипси, с., Рава-Руський пов.
(теп. Польща) — 21
Парове, с., (див. Великі Мости)
Парчів, с., Володавський пов. — 145
Пасіка, с., Грубешівський пов. — 89,
99, 132
Пасіки Зубрицькі, с.,
Пустомитівський р-н,
Львівська обл. — 21
Пахта-Аральський р-н,
Казахстан — 59
Пацьковичі, с.,
Старосамбірський р-н,
Львівська обл. — 23, 105, 108
Пашенки, с., Радинський пов. — 3
Пашова, с., Ліський пов. — 127, 176
Пенза, ст. — 85
Первомайський р-н,
Архангельська обл. — 60
Перегноїв, с., Золочівський р-н,
Львівська обл. — 21
Переголовичі, с.,
Грубешівський пов. — 89
Перегоріле, с., пов. Краків — 3
Передмістя, с.,
(теп. у сладі м. Рава-Руська) — 21
Перемиський (Перемышльский пов.
(уезд) — п., 19, 23, 24, 25, 105,
108, 113, 118, 120, 121, 123, 124,
127, 131, 132, 135, 136, 141, 145,
147, 148, 150, 157, 158, 164, 166,
167, 170, 171, 176, 177, 181, 182,
195, 200, 201, 220, 225, 227, 228
Перемишль-Бакончиця, ст. — 228
Перемишль, м., ст. — п., 23, 104, 105,
108, 110, 118, 121, 123, 131, 135,
145, 160, 182, 184, 191, 192, 205,
211, 213, 225, 228
Перемишляни, м., Львівська обл. —
20
Перемишлянський р-н,
Львівська обл. — 21
Перемищина — 104, 204
Переродження (Перерождение),
спец.с-ще.,
Свердловська обл. — 49
Переспа, с., Сокальський р-н,
Львівська обл. — 86
Переспа, с. пов. Замость — 86
Переставки, х. (див. Утішків)
Перещепинський
(див. Новомосковський) р-н
Пермська обл. — п., 17, 34, 49, 50, 61,
134

Петково, с., Жогатинська гм. (вол.), Перемиський пов. (уезд) —150, 157
Петричі, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Петрівка, с., Кодимський р-н, Одеська обл. — 183
Петропавловськ, м., ст. — 85
Печихвости, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Пивнична, гм., пов. Новий Санч — 193
Пикуличі, с., Перемиський пов. — 23, 182
Пиратин, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Пиратин, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Пирятин, м., Полтавська обл. — 154
Пишменський р-н, Свердловська обл. — 60
Південно-Казахстанська (Южно-Казахстанская) обл., — 59
Північна Буковина — п., 183
Пігани, с., Ярославський пов. — 170
Підбірці (Пидбирцы), с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. —177
Підбуковинка, с., Перемиський пов. — 148, 150, 152, 157, 160
Підвисоке, с., Бережанський р-н, Тернопільська обл. — 89
Підгаєччина, Тернопільська обл. — 89
Підгайці, с., Бережанський р-н, Тернопільська обл. — 68
Підгайці (Подгайцы), с., Грубешівський пов. — 100
Підгайчики, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Підгір'я* (Підгірря (Спас)), с., Люблинське в-во — 3
Підгірці (Подгорцы), с., Грубешівський пов. — 121, 147, 158
Підгородище (Подгородище), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21, 65
Підгороднє, с. Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Підгороднє, с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Підгородці, с., Сколівський р-н, Львівська обл. — 21, 23
Піддністряни, с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Підемщина, с., Любачівський пов. — 21
Підзамче (Подзамче), ст., (Львів) — 40
Підліски (Подлески), с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Підліски, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Підліски Великі, с. (див. Великі Підліски)
Підлісся, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Підлісся, с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 65
Підлюте, с., Рожнятівський р-н, Івано-Франківська обл. — 2
Підляшшя (Пидляшье) — п., 1, 2, 3, 4, 74, 75, 79, 86,
Підмогилка, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 21 102, 183, 197
Підмонастир, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Підосинівський (Подосиновский) р-н, Свердловська обл. — 60
Підосинівський (Подосиновский) р-н, Архангельська обл. — 49
Під'ярків (Подяркив), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Пілсужено* (Пилсужено), с., Бродівський пов. (уезд) — 21
Пінежський р-н, Архангельська обл. — 49, 60
Пінська (Пинская) обл. — 22
Піскоровичі (Пискуровичі), с., гм., Ярославський пов. (уезд) —п., 166, 170
Пісочне (Писочное), с., Грубешівський пов. (уезд) — 100

Пісочне, с., Миколаївський р-н, Львівська обл. — 19
Піщане, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Плазів, с., Любачівський пов. — 143
Плесецьк, ст., Архангельська обл. — 133
Плесецький р-н, Архангельська обл. — 60
Плєшевичі, с., Перемиський пов. — 23
Плотина, с., Козівський р-н, Тернопільська обл. — 140
Плугів (Плугов), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Побужани, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Побук, с., Сколівський р-н, Львівська обл. — 23
Поворино, ст. — 85
Погарисько, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Погоріле, с., Грубешівський пов. — 86
Погорільці (Погорельцы), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Познаньщина — 197
Покрове, с., Ярославський пов. (уезд) — 223
Покровка, с., Криничанський р-н, Дніпропетровська обл. — 147, 154
Полісся — 2
Полкотичі, с., Ярославський пов. — 135
Пологи, м., Запорізька обл. — 226
Полонична, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Полоцьк, м., Вітебська обл. — 10
Полтава, ст. — 85
Полтавська обл. — 29, 118, 132, 136, 145
Полухів, с., Перемиський пов. — 150
Польща (ПНР, Польська Держава, Польська Річпосполита, Польська Республіка, Народна Польща) — п., 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 15, 29, 42, 66, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 86, 89, 91, 92, 94, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111,113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 162, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 216, 218, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230
Полюхи, с., Ярославський пов. — 136
Поляна, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 21
Поляна, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Поляна, с., пов. Кросно — 228
Поляни, с., пов. Сяноцький — 228
Пониковиця, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Поповичі, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Попотне* (Попотное), с., Добромильський р-н, Львівська обл. —23
Попрад, р. — 217
Порицький (див. Іваничівський) р-н
Поріччя с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Поріччя-Грунтове, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Поріччя-Задверне, с. (див. Поріччя)
Поркач, с., (див. Межиріччя)
Пороги, с., Богородчанський р-н, Івано-Франківська обл. — 51
Порок-Гірний (Порок_Горный), с., Білгорайський пов. — 124
Поршна, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Посада, с., пов. Кросно — 131

Посада-Хирівська, с.
(див. Нове Місто)
Посадів, с., Томашівський пов. — 98, 102
Посяння — 156
Потелич, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Потік (Поток Великий), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл.
Потік Великий, с. (див. Потік) — 23
Потуржин, с., Томашівський пов. — 86, 92, 94, 95, 96, 100, 151
Почаївський (див. Кременецький) р-н
Прибалтика (Прибалтійські республіки) — п., 63
Прибужани, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Прикарпатська Україна — 120, 135,
Прилузький р-н, Аджарська АРСР — 60
Прилуки, с., Сяноцький пов. — 159
Приозерний р-н, Архангельська обл. — 60
Приорськ, с., Томашівський пов. — 131
Пристанський тупик, ст., Томська обл. — 105
Проскурів, м. (див. Хмельницький)
Пруси, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Прухник, с., Ярославський пов. — 147
Пряшів (Пряшев), м. — 153
Пряшівська (Пряшевская) обл. — 153
Пряшівщина — 153
Пукиничі, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Пустомити, м., Львівська обл. — 21, 65
Пута Стара, с., Любачівський пов. — 170
Путятичі, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 21
Пшеворськ, м., гм., пов. — 167
П'ятихатки, м., Дніпропетровська обл. — 187
П'ятихатський р-н, Дніпропетровська обл. — 154
П'яткова (П'яткова Руська), с., Добромильський пов. (теп. Польща) — 23, 171
П'ятничани, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23

Р

Р., с.
Рава-Руська (Рава-Русская), м., ст., Жовківський р-н, Львівська обл. — 20, 65, 68, 71, 105, 108, 115, 118, 123, 142, 151, 171, 177, 191, 220
Рава-Руський (Рава-Русский) р-н, (пов., уезд), Львівська обл. — п., 21, 125
Равське, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Равщина, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Раденичі (Раденичи), с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Радехів (Радехов, Радзехов), м., Львівська обл. — 20, 21, 65, 68
Радехівський (Радеховский) р-н (уезд), Львівська обл. — 21, 108
Радехівщина, Львівська обл. — 65
Радинський (Радзинський, Радзынский, Радзыньский) пов. (уезд, р-н) — 86, 132, 136, 145, 158, 181, 225, 227
Радинь (Радзынь), м. — 3
Радич, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Радків (Радково), с., Грубешівський пов. — 100
Радостів (Радостив), с., Грубешівський пов. — 86, 94, 100
Радохинці (Радохонцы), с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Радруж (Радруш), с., Любачівський пов. — 21
Радче, с., пов. Радимно — 3

Радянський Союз (Советский Союз, СРСР, Союз Советских Социалистических Республик, Союз РСР, Союз ССР, Советское государство, Советы) — п., 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 21, 22, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 38, 41, 42, 44, 49, 50, 51, 54, 58, 59, 60, 62, 63, 66, 72, 76, 77, 80, 82, 83, 85, 87, 89, 90, 94, 95, 96, 101, 102, 103, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 117, 119, 121, 122, 123, 124, 126, 129, 130, 131, 135, 137, 139, 141, 143, 144, 145, 146, 155, 160, 166, 168, 169, 172, 175, 180, 183, 184, 186, 188, 190, 191, 192, 194, 198, 199, 201, 210, 211, 214, 217, 218, 220, 226, 228, 229
Райлів (Райлив), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Ракова (Раково), с., Сяноцький пов. — 23
Ракове (Раково), с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Раковка, с., Білгорайський пов. — 131
Расхоже*, с., Ліський пов. — 30
Рата, с. (див. Підгороднє, Жовківський р-н)
Ратиборовичі (Рациборовичи), с., Грубешівський пов. — 175
Ратиска*, с., Яворівський пов. — 21
Ратичів (Ратичев), с., Томашівський пов. — 3, 102
Ратнівський (Ратновский) р-н, Волинська обл. — 108
Рафалівський (див. Володимирецький) р-н
Рахане, вол., Томашівський пов. — 131
Ревдинський (Ревдинский) р-н, Свердловська обл. — 49, 60
Рейовець (Рейевец), ст., Холмський пов. — 86
Рейторовичі, с., (див. Верхівці)
Республіка Комі — п., 16, 17, 34, 49, 51, 61, 63, 134
Республіка Молдова — п., 5, 38, 63, 67
Ржищівський (див. Кагарлицький) р-н
Рибінський (Рыбинский) р-н, Красноярський край — 58
Рибник (Рыбник), с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Рибчичі*, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Риків (Рыков), с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Риманів (Рыманув, Рыманов), м., ст., Сяноцький пов. — 225, 228
Риплин, с., Грубешівський пов. — 86, 102
Рихтичі (Рыхтичи), с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Рівне (Ровно), м., ст. — 48, 83, 84, 85, 105, 108, 118, 119, 137, 142, 184, 194, 221, 226
Рівненська (Ровенська, Ровенская) обл. — 22, 48, 59, 108, 112, 115, 118, 121, 127, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 144, 145, 204, 226
Ріпнів (Рипнів), с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Річиці (Рычицы), с., Перемиський пов. — 150
Річиця, с., Томашівський пов. — 86
Річки (Рички), с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Ровденський р-н, Архангельська обл. — 60
Рогатин, м., Івано-Франківська обл. — 89
Рогатинщина — 89
Рогізна (Рогизно), с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Родатичі (Родатычи),с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 21, 161
Рожищенський (Рожищанский) р-н, Волинська обл. — 130, 137

Рожубовичі (Рожубовичи), с., Перемиський пов. — 23
Розвадівка*, с., Люблінське в-во — 3
Розвениця (Розвеница), с., Ярославський пов. — 135
Розгірче (Розгирча), с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Роздільна (Раздельная), ст., Одеська обл. — 147
Розсохате, с., Ліський пов. — 23
Рокитниця, с., Ярославський пов. — 164
Рокитнівський (Рокитновский) р-н, Рівненська обл. — 108
Рокшиці (Рокшичи), с., Перемиський пов. — 23
Роликівка, с., (тепер у складі с. Свитязів), Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Романів (Романово), с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. —21
Романівка (Романовка), с., Радехівський р-н, Львівська обл. —21
Ромаш, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Ропенка, с., Ліський пов. — 23
Ропенська (Ропенская), гм., вол., Ліський пов. — 127, 158
Ропицька (Ропинская), гм., вол., Горлицький пов. — 166
Росія (Россия, РСФСР, Російська імперія) — п., 3, 29, 34, 48, 49, 50, 74, 76, 77, 78, 90, 127, 131, 135, 137, 182, 184, 193, 194, 198, 214
Росолин, с., Ліський пов. — 23
Ртіщево (Ртищево), м., Саратовська обл. — 85
Руда, с., Любачівський пов. — 165
Руда*, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Руда Журавецька (Руда Журавска), с., Томашівський пов. — 21
Руда Ружинецька (Руда Ружинецкая), с., Любачівський пов. — 170
Руда-Сілецька (Руда-Селецька), с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Рудавка Бірчанська (Рудавка), с., Добромильський пов. — 23
Рудавка Риманівська (Рудаевка), с., Сяноцький пов. — 226, 228
Рудка, с., Ярославський пов. — 170
Рудки, м., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23, 65, 137
Рудківський (див. Самбірський) р-н
Рудники, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Ружоволя* (Руже-Воля), х., Золочівський р-н, Львівська обл. —21
Румунія (Румыния) — п., 38
Руська Весь, с. (див. Руське Село)
Руська Кобильниця, с., (див. Кобильниця Руська)
Руське Село (Русская Весь, Русское), с., Перемиський пов. —148, 150, 152, 157, 160
Рябе, с., Ліський пов. — 23
Ряшів, м. — 176, 195, 228
Ряшівське в-во — 167, 176, 181, 211, 225, 228
Ряшівський пов. — 135, 167

С

Сабанівка, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Сабібур, с., ст., Володавський пов. — 126, 145
Савин, м., Холмський пов. — 3
Сагринь, с., Грубешівський пов. — 3, 86, 95, 99, 102, 131, 132
Садковичі, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Салаші, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Самарканд, м. — 66
Самаровський р-н, Тюменська обл. — 60
Самарський р-н, Південно-Казахстанська обл. — 60

Самбір, м., ст., Львівська обл. — п., 23, 71, 105, 108, 118, 119, 123, 130, 137
Самбірський р-н (уезд), Львівська обл. — 24, 25, 119, 137
Саночани, с., Перемиський пов. — 23
Саратов, м. — 66
Саратовська обл. — 154
Свердловська обл. — п., 17, 34, 49, 50, 51, 61
Свідники, с., Грубешівський пов. (уезд) — 158
Свірж, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 130
Світанок, с., Рогатинський р-н, Івано-Франківська обл. — 89
Свять, с., Томашівський пов. — 21
Седлиськи, с., пов. Замость — 124
Седлищанський (див. Любешівський) р-н
Седлище, с., пов.Замость — 3
Селиська, с., Перемиський пов. — 21, 23
Селиська, с., Томашівський пов. — 21
Селиська, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Семегинів, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Семипалатинськ, м. — 34, 184
Семушова, с., Сяноцький пов. — 23, 181
Сеньків, с., Радехівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Сердиця, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Серебрище, с., Холмський пов. — 3
Середнє-Мале, с., Ліський пов. — 21, 23
Середнє Село (Весь), с., Ліський пов. — 145, 159
Середня, с., Перемиський пов. (уезд) — 166
Середня Азія — 66
Серники, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Серовський р-н, Свердловська обл. — 60
Сибір — п., 66, 118, 119, 121, 123, 124, 130, 131, 135, 137, 143, 145, 176, 192, 196, 219, 223, 224, 226
Сизрань, ст., Самарська обл. — 85
Сикдивдинський р-н, Аджарська АР — 60
Синельниківський р-н, Дніпропетровська обл. — 175, 187
Синиця-Рожани, гм., Красноставський пов. — 110
Синява, м., Ярославський пов. — 110, 135, 160, 170
Синява-Пискарівка, гм., Ярославський пов. — 225
Синявка, с., Любачівський пов. (уезд) — 21, 152, 170
Синявська гм. (вол.), Ярославський пов. — 131, 160, 166, 170
Синявщина — 197
Сир-Дар'їнська, ст., Казахстан — 59
Сисольський р-н, Аджарська АР — 60
Сихів, с. (тепер у складі м.Львова) — 23, 65
Сичин, с., Холмський пов. — 3
Сівчин, с., Перемиський пов. — 164
Сідлецька губернія — 183
Сілезія — 80
Сілець, с., Холмський пов. — 3
Сілець-Беньків, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Сілково, с., пов. Новий Санч — 193
Сільниця, с., Перемиський пов. — 164
Скала-Подільська, смт., Борщівський р-н, Тернопільська обл. —140
Скварява Нова, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Скварява Стара, с., Жовківський р-н, Львівська обл. 21
Скелівка, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Скнилів, с. (теп. у складі м.Львова) — 214
Сколе, м., Львівська обл. — 114

Сколин, с., Любачівський пов. — 21, 160
Сколівський р-н, Львівська обл. — 108
Скоморохи, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Скопів, с., Перемиський пов. — 166
Скричичин, с., Грубешівський пов. — 136
Славський (див.Сколівський) р-н
Сліпче, с. Грубешівський пов. — 86
Слобода, с., Ярославський пов. (уезд) — 170
Словатичі, гм. (вол.), Володавський пов. — 158
Словаччина (Словакия) — 153
Смеречка, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Смоленська обл. — п.
Смолигів, с., Грубешівський пов. — 86, 100
Сморжів, с., Радехівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Сновичі, с., Золочівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Снятин, м., ст., Івано-Франківська обл. — 225
Снятинка, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Снятичі, с., пов. Замость — 86
Созань, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Сокаль, м., ст., Львівська обл. — п., 20, 65, 68, 108, 145, 158, 171, 172, 176, 225
Сокальський р-н, Львівська обл. — 21, 90, 108, 146
Сокальщина — 65
Сокільники, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Соколє, с., Ліський пов. — 23, 164
Соколики, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Сокольський р-н, Вологодська обл. — 60
Соколя, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Солинка, с., Ліський пов. — 23, 192
Соловки — 192
Солокія, р. — 191, 199
Солонське, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Солонянський р-н, Дніпропетровська обл. — 154, 187
Сольвичегодський р-н, Архангельська обл. — 60
Сопіт, с., Сколівський р-н, Львівська обл. — 23
Сопошин, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Сороки-Львівські, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Сохині, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Спас, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Спас, с., Холмський пов. — 86
Спилик, с. (тепер у складі м. Броди, Львівська обл.) — 21
Сплавнуха, с., Червоноармійський р-н, Саратовська обл. — 154
Став, с., гм., пов. Замость — 64
Ставки, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Ставчани, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Сталінська (див. Донецька) обл.
Сталінський р-н, Акмолінська обл. — 60
Сталінський р-н, Новосибірська обл. — 60
Станин, с., Радехівський р-н (уезд), Львівська обл. — 21
Станіслав, м. (див. Івано-Франківськ)
Станіславка, с., Грубешівський пов. — 21
Станіславська (див. Івано-Франківська) обл.
Станківці, с., Миколаївський р-н, Львівська обл. — 21
Станкова, с., Ліський пов. — 23, 159
Стара-Башня, с., Любачівський пов. — 170

Стара Любовня, м., Пряшівщина — 153
Стара Ропа, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Стара Сіль, смт., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Старе, с., Ярославський пов. — 147, 220
Старе Село, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Старе Село, с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Старе Село, с., Томашівський пов. — 54
Старе Село, с., Любачівський пов. — 21, 86, 121, 205
Старе Село, с., Грубешівський пов. — 86, 89, 100
Старий Кропивник, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Старий Яричів, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Стебенець, с., Перемиський пов. — 205
Стебник, смт., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 23
Стенимина, с., Грубешівський пов. — 100
Стенятин, с., Томашівський пов. — 102
Степанковичі, с., Грубешівський пов. — 145, 152, 158
Степняк, р-н, Акмолинська обл. — 60
Стефкова, с., Ліський пов. — 23, 145
Стибирівка, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Стижава, ст., Ясловський пов. — 23
Стільники, с., (див. Світанок)
Стовпин, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Стоки, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Стоянів, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Страдч, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Страшевичі, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Стремільче, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Стрижівець, с., Грубешівський пов. — 86
Стриївка, с., Збаразький р-н, Тернопільська обл. — 89
Стрий, м., ст., Львівська обл. — 23, 44, 68, 71, 105, 108, 118, 123, 137, 226
Стрийський р-н, Львівська обл. — 24, 25, 80, 108
Стрілки, ст., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21, 23
Стрільці, с., Грубешівський пов. — 86
Стружиці, с., Красноставський пов. — 103, 115
Стубно, с., гм. (вол.), Перемиський пов. — 145, 182, 205
Стульно, с., ст., Володавський пов. (уезд) — 126
Ступниця Надвіщанська, с., Красноставський пов. (уезд) — 132
Ступосянівська гм. (вол.), Ліський пов. — 145, 147
Судова Вишня, м., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Сузунський р-н, Новосибірська обл. — 60
Сумська обл. — 29, 107, 145, 175
Супрячівка, с., Ярославський пов. — 170
Сурмачівка, с., Любачівський пов. — 21
Суровиця, с., Сяноцький пов. — 228
Сусек, ст., Томашівський пов. — 131
Сусолів, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 23
Суха Воля, с., Любачівський пов. — 21, 205, 220
Сухава, с., Володавський пов. — 86
Сухобузимський р-н, Красноярський край — 58

Суховичі, с., Грубешівський пов. — 99
Суходіл, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Сухолозький р-н, Свердловська обл. — 60
Сухона, с-ще, Няндомський р-н, Архангельська обл. — 49
Сушиця Велика, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Сушиця Мала, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Сушів, с., Грубешівський пов. — 86, 96, 100
Східна Галичина — п.
Східна Європа (Восточная Европа) — п., 5
Східна Прусія — п., 80
Східна Україна (східні області України) — 135, 145, 156, 158, 166, 175, 189, 207, 221
США (Сполучені Штати Америки) — п., 76, 80, 129, 136, 194, 214, 226
Сян (Сан), р. — 5, 64, 131, 135, 150, 157, 158, 171, 181, 191, 217, 225, 226
Сянок (Сянік, Санок), м., ст. — 114, 120, 225, 228
Сяноцький пов. — 111, 120, 121, 124, 127, 132, 135, 136, 141, 145, 158, 159, 166, 167, 176, 181, 196, 217, 220, 225, 227, 228
Сяноччина — 192

Т

Тайгинський р-н, Новосибірська обл. — 60
Тайшет, ст., Іркутська обл. — 85, 133
Тайшетський р-н, Іркутська обл. — 60
Талергоф, м. — 217
Талинський р-н, Алтайський край — 60
Тарасівка, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Тарнава, с., Ліський пов. — 23, 159
Тарнава Нижня, с., Ліський пов. — 23
Тарнів, с., Замостівський пов. — 135
Тарнівка*, с., Радехівський пов. (уезд) — 21
Тарноватка, гм. (вол.), Томашівський пов. — 131
Тарноватка, с., Томашівський пов. — 3, 102
Тарногород (Тарногруд), м., Білгорайський пов. — 131, 135
Тарношин, с., Грубешівський пов. — 86
Тасеєвський р-н, Красноярський край — 60
Тасихінський р-н, Алтайський край — 60
Татарське, с. (див. Піщане)
Твіржа, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Тебриський р-н, Тюменська обл. — 60
Тегеран, м. — 139
Тегульдецький р-н, Новосибірська обл. — 60
Телешниця-Ошварова (Т. Ошварова), с., Ліський пов. — 23
Телиш, с., Грубешівський пов. — 132
Телятин, с., Грубешівський пов. — 100, 102
Телятин, с., Томашівський пов. — 131, 135, 157
Телятин, гм., Томашівський пов. — 131
Телятинська, гм. (вол.), Грубешівський пов. — 98
Тепин, с., Томашівський пов. — 131, 135
Теплиця, с., Ярославський пов. — 225
Тератин, с., Грубешівський пов. — 152, 157, 158
Теребінь (Теребень, Теребин), с., Грубешівський пов. — 86, 99, 132, 136, 147
Теребовля, м., Тернопільська обл. — 226
Теребовлянський р-н, Тернопільська обл. — 226
Терло, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Тернавка, с., Сяноцький пов. — 164

Тернівці, с., Перемиський пов. — 23
Тернопіль, м. — 48, 51, 71, 105, 108, 118, 122, 123, 130, 131, 137, 140, 214
Тернопільська обл. — п., 22, 46, 48, 49, 59, 108, 112, 118, 121, 123, 127, 130, 131, 132, 133, 136, 137, 140, 144, 145, 204, 226
Тершаків, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Тершів, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Теська, спец. с-ще, Свердловська обл. — 49
Тетевчиці, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Тилява, с., Кросненський пов. — 225, 228
Типін, с., Томашівський пов. — 102
Тирява Волоська, с., Сяноцький пов. — 23
Тирява Сільна, с., Сяноцький пов. — 23, 181
Тисова (Тисове, Тисово), с., Перемиський пов. — 135, 164, 211, 218
Тисульський р-н, Новосибірська обл. — 60
Тиха*, с., Стрілківський р-н, Дрогобицька обл. — 23
Тихобіж (Тихобуж), с., Грубешівський пов. — 86
Тишівці (Тишовец, Тишовцы), с., гм., Томашівський пов. — 3, 86, 131, 166
Тобольський р-н, Тюменська обл. — 60
Тоборинський р-н, Свердловська обл. — 60
Товарне, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Тогульський р-н, Алтайський край — 60
Томашів, м. — 3, 105, 108, 114, 118, 123, 150, 176, 204
Томашівський пов. (уезд) — п., 3, 9, 90, 101, 102, 103, 108, 110, 115, 118, 121, 123, 124, 127, 131, 132, 135, 136, 145, 166, 170, 176, 181, 183, 220, 223, 225, 227
Томський р-н, Новосибірська обл. — 60
Топільча*, с., Люблинське в-во — 3
Топольниця, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Топчихінський р-н, Алтайський край — 60
Торгановичі, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Торонто, м. — п., 1, 2, 3, 4, 86, 215
Тотемський р-н, Вологодська обл. — 60
Тринча, с., Пшеворський пов. — 110, 113, 228
Трійця, с., Перемиський пов. — 164
Трійчиці, с., Перемиський пов. — 148, 152, 160, 166, 170
Троїцький р-н, Алтайський край — 60
Тростянець, с., Перемиський пов. — 23
Тростянець, с., Золочівський р-н, Львівська обл. — 21
Тростянець Малий, с. (див. Тростянець, Львівська обл.)
Трускавець, м., Львівська обл. — 23
Тугані, с., Грубешівський пов. — 86, 100
Тугулинський р-н, Свердловська обл. — 60
Тулиголови, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Тулинці, с., Миронівський р-н, Київська обл. — 154
Тулич, с., пов. Новий Санч — 193
Тулунський р-н, Іркутська обл. — 60
Туреччина — 225
Туринка, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Туриська-Гутена, с., Радехівський пов. — 21
Турка, м., Львівська обл. — 23
Турка, с., Холмський пов. — 127
Турківський р-н, Львівська обл. — 24

Турковичі, с., Грубешівський пов. — 3, 86, 99, 102, 121
Туробин, с., Красноставський пов. — 3, 136
Турочки Нижні, с. (див. Нижній Турів)
Тустановичі, с., (тепер у складі м. Борислава), Львівська обл. — 23
Тучапи, с., Грубешівський пов. — 3, 86
Тщенець, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Тюмень, м. — 54, 85
Тяглів, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21

У

Уватський р-н, Тюменська обл. — 60
Увин, с., Радехівський р-н, Львівська обл. — 21
Угерське, с., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Угерці, с. (див. Нагірне)
Угерці Винявські, с., (див. Зелений Гай)
Угерці Мінеральні (Угерцы), с., Ліський пов. — 23
Угільня, с., Сколівський р-н, Львівська обл. — 23
Угнин, с., Володавський пов. — 3
Угнів, м., Сокальський р-н, Львівська обл. — п., 145, 158, 166, 171, 172, 210
Угорщина — п., 137
Угринів, с., Грубешівський пов. — 86
Узбекистан (Узбецька РСР) — 184
Уйковичі (Уйковцы), с., Перемиський пов. — 150, 158
Україна (Українська Радянська Соціалістична Республіка, Самостійна Соборна Українська Держава, Українська Держава, УРСР, Велика Радянська Україна, Українська РСР) — п., 16, 17, 18, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 54, 58, 61, 62, 63, 66, 69, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 146,147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 180, 181, 183, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 226, 227, 228, 229, 230
Улазів, с., Любачівський пов. — 121
Умань, м., Черкаська обл. — 86
Унтервальден, с. (див. Підлісся, Золочівський р-н)
Урал, гори — 66
Устилуг (Усти-Луг), м., Володимир-Волинський р-н, Волинська обл. — п., 105, 108
Устилузький р-н, Волинська обл. — 99
Устіянова (Устянове), с., ст., Ліський пов. — 108
Устрики Долішні, с. (див. Нижні Устрики)
Устрико-Долинський (див. Нижньоустрицький) р-н
Устьвимський р-н, Аджарська АР — 60
Усть-Ішимський р-н, Тюменська обл. — 60
Усть-Казачка, с-ще, Красноярський край — 58
Устянський р-н, Архангельська обл. — 60
Утішків, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Уфа, ст., Башкирстан — 85
Ухане, с., Грубешівський пов. — 3

Ф

Фельсендорф, с., Любачівський пов. — 177
Фильштейн, с. (див. Скелівка)
Фійна, с., Жовківський р-н, Львівська обл. — 21
Фільварки-Великі, с. (див. Підгороднє)
Фінляндія — 5
Флоринка, с., Горлицький пов. — 188
Фобоша, с., пов. Береcть — 157
Франція — п.

Х

Хажевіце (Хижавіце, Хижовцы), с., пов. Тарнобжег — 145, 152
Харитон, с., Ярославський пов. — 170
Харівський р-н, Вологодська обл. — 60
Харків, м. — 22, 85, 154, 197
Харківська обл. — 118, 132, 136, 145, 204
Хатки, с., Тернопільський р-н, Тернопільська обл. — 89
Херсонська обл. — 108, 115, 118, 121, 123, 127, 131, 132, 136, 145, 175
Хирів, м., ст., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23, 128, 171
Хирівський р-н, Львівська обл. — 108
Хитковичі, с., Перемиський пов. — 23
Хишевичі, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Хлівчани, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Хлопків, с., пов. Замость — 3
Хлопчиці, с., Самбірський р-н, Львівська обл. — 22
Хмельницький, м. — 156
Хмельок, с., Білгорайський пов. — 3, 86
Хміль, с., Ліський пов. — 23
Хмільове, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Хмурово, с., Яворівський пов. — 21
Ходиванці*, с., Люблинське в-во — 3
Ходовичі, с., ст., Стрийський р-н, Львівська обл. — 23
Ходорів, м., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 105, 108, 118, 123, 137
Холм (Хелм), м. — 3, 42, 86, 90, 105, 108, 111, 115, 118, 123, 137, 145, 152, 157, 158, 166, 174, 176
Холмогорський р-н, Архангельська обл. — 60
Холмська губернія — 110, 131, 135
Холмська земля — 93, 102
Холмський пов., р-н, обл. — п., 3, 86, 88, 90, 92, 105, 108, 111, 115, 118, 121, 123, 124, 127, 136, 145, 181, 183, 220, 225, 227
Холмсько-Підляська земля — 86
Холмщина — п., 1, 2, 3, 4, 6, 64, 75, 79, 86, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 102, 103, 110, 111, 115, 126, 131, 146, 155, 156, 174, 183, 192, 197, 199, 210
Холуїв, с. (див. Вузлове)
Хорольський р-н, Полтавська обл. — 176
Хоронів, с., Сокальський р-н, Львівська обл. — 21
Хорошичі (Хорошиці), с., Грубешівський пов. — 86, 100
Хотилюб, с., Любачівський пов. — 21
Хревть (Хревт), с., Ліський пов. — 23
Хрипичі, с., Перемиський пов. — 23
Хрусно-Старе, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Хуст, м., Закарпатська обл. — 152

Ц

Цебриківський (див. Великомихайлівський) р-н
Целич, с., гм., пов. Новий Санч — 188
Центральна Європа — п.
Цеперів, с., Кам'янко-Бузький р-н, Львівська обл. — 21
Цетуля, с., Ярославський пов. — 170
Цивпуц, с., Любачівський пов. — 170
Цигани, с. (див. Скала-Подільська)

Циків (Циково), с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Цісна, с., гм., Ліський пов. — 127, 228

Ч

Чагарі (Чагарі Збаразькі), с., Збаразький р-н, Тернопільська обл. — 89
Чайка, гм., Красноставський пов. — 110, 158
Чаплі, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Чапляки, с., Любачівський пов. — 21
Чарна, с., Ліський пов. — 23
Чартівець, с., Томашівський пов. — 86
Челиші, х., Бударинський р-н, Волгоградська обл. — 154
Челябінськ, м., ст. — 85
Челябінська обл. — 34, 49, 61
Чемеринці, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Чепелі, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Червона-Воля, с., Ярославський пов. — 170
Червоноармійський р-н, Саратовська обл. — 154
Червянський р-н, Алтайський край — 60
Чердинський р-н, Пермська обл. — 60
Черевковський р-н, Архангельська обл. — 60
Черемхів, с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21
Черемхово, ст., Іркутська обл. — 85, 133
Чермоський р-н, Пермська обл. — 60
Черне, с., Грубешівський пов. — 166
Черневе (Чернывка), с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 201
Чернихів**, с. — 89
Черниця, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 23
Черничин, с., Грубешівський пов. — 158
Чернівецька обл. — 112, 133, 226, 230
Чернівці, м. — 120
Чернігівська обл. — п., 29, 154
Чернігівський р-н, Запорізька обл. — 175
Черніїв*, с., Люблінське в-во — 3
Чертіж, с., Сяноцький пов. — 196, 211, 228
Черче, с., Ярославський пов. — 170
Чесанів, с., Любачівський пов. — 170
Чехословаччина (Чехо-Словаччина, Чехословацька Республіка) —п., 153, 183
Чижичі, с., Дрогобицький р-н, Львівська обл. — 21
Чишки, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23
Чишки, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Чкаловська (див. Оренбурзька) обл.
Чкаловський (див. Криворізький) р-н
Чортівець, с., пов. Замость — 86
Чортків, м., ст., Тернопільська обл. — 57, 71, 105, 108, 118, 123, 130, 226
Чортовичі, с., Грубешівський пов. — 3, 86
Чортомлик, смт. (див.Орджонікідзе)
Чулимський р-н, Новосибірська обл. — 60
Чуловичі, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Чусовський р-н, Пермська обл. — 60

Ш

Шаварі (Шавры), с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Шадриха, спец.с-ще, Омська обл. — 49
Шандровець, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Шар'їнський р-н, Нижньо-Новгородська обл. — 60
Шароволя, с., Томашівський пов. — 3
Шацький (див. Любомльський) р-н

Швейцарія — 217
Шевна, с., пов. Замость — 86
Шевченкове, с. (див. Лютовиська)
Шемиліно, с., Старосамбірський р-н, Львівська обл. — 23
Шенкурський р-н, Архангельська обл. — 60
Шимбарк (Шимборк), с., Горлицький пов. — 220
Ширинський р-н, Красноярський край — 60
Широківський р-н, Дніпропетровська обл. — 187
Ширяївський р-н, Одеська обл. — 175
Шиткінський р-н, Іркутська обл. — 60
Шиховичі (Шихово), с., Грубешівський пов. — 21, 86
Шишківці (Шишковицы), с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Шістка, с., пов. Радзинь — 3
Шлятин, с., Томашівський пов. — 102
Шляхтова (Шляхецкое), с., пов. Новий Тарг — 23
Шнирів, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21
Шоломиничі (Шоломиновичи), с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Шоломия, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21
Шолохово, с., Нікопольський р-н, Дніпропетровська обл. — 154
Шольський р-н, Вологодська обл. — 60
Шортандінський р-н, Акмолинська обл. — 60
Шпиколоси (Шитиколосы), с., Грубешівський пов. —171
Шпильчина, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Шумляни, с., Бережанський р-н, Тернопільська обл. — 89
Шумський р-н, Тернопільська обл. — 108
Шум'яч, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Шутова, с., Яворівський р-н, Львівська обл. — 21

Щ

Щавник (Щавик), с., пов. Новий Санч — 193
Щебрешин, с., пов. Замость — 3
Щирець, с., Пустомитівський р-н, Львівська обл. — 21, 65
Щиреччина — 65
Щитків, с., Любачівський пов. — 23
Щорський (див. Криничанський) р-н
Щурове**, с. — 19

Ю

Юргинський р-н, Тюменська обл. — 60
Юривський (див. Павлодарський) р-н
Юрів, с., пов. Луків — 3
Юріїво, с., Грубешівський пов. — 151
Юр'їнський р-н, Марійська АР — 60
Юрлинський р-н, Пермська обл. — 60
Юшківці, с., Жидачівський р-н, Львівська обл. — 21

Я

Яблінка, с., Ліський пов. — 23
Яблунівка, с., Буський р-н, Львівська обл. — 21
Яблунівка Польська, с. (див. Яблунівка)
Яблунька Верхня, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Яблунька Вижня, с. (див. Яблунька Верхня)
Явірник, с., Сяноцький пов. — 164
Явірник-Руський, с., Перемиський пов. — 23, 147
Явори, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Яворів, м., Львівська обл. — 20, 21, 65, 67, 135
Яворівський р-н, Львівська обл. — п., 21, 177

Якимівський р-н, Запорізька обл. — 175
Якимчиці, с., Городоцький р-н, Львівська обл. — 23
Яксманиця, с., Перемиський пов. — 23
Якутія Саха (Якутська АРСР) — п., 49, 61
Ялівка, с., Брестська обл. — 191
Ялта, м., Крим — 139
Ялуторовський р-н, Омська обл. — 60
Ямна-Гурна, с., Перемиський пов. — 228
Янги-Юль, м., Узбекістан — 184
Янів, с. (див. Івано-Франкове)
Янів, с. (див. Іванів)
Янів-Люблінський*, с., Люблінське в-во — 3
Янки, с., Любачівський пов. — 152
Янківці, с., Ліський пов. — 23
Яремчанський (див. Надвірнянський) р-н
Яриженська, ст., Бударинський р-н, Волгоградська обл. — 154
Ярина, х., (тепер у складі с. Добростан), Яворівський р-н, Львівська обл. — 21
Ярківський р-н, Тюменська обл. — 60
Ярослав, м. — 105, 108, 110, 118, 123, 131, 135, 137, 166, 167, 225
Ярославець, с., Грубешівський пов. — 3, 132
Ярославська обл. — п., 17, 34, 61
Ярославський пов. — п., 3, 90, 105, 108, 118, 121, 123, 124, 126, 131, 132, 135, 136, 141, 145, 147, 158, 164, 166, 167, 170, 171, 176, 181, 195, 220, 225, 227
Ярославщина — 192, 204, 207
Ярцевський р-н, Красноярський край — 58
Ясениця, с., Березівський пов. — 164
Ясенів, с., Бродівський р-н, Львівська обл. — 21, 23
Ясінка, с., Сяноцький пов. — 228
Ясінка Масова, с. (див. Ясінка Стецева)
Ясінка Стецева, с., Турківський р-н, Львівська обл. — 23
Яслисько, с., гм., Сяноцький пов. — 131
Ясло, м., ст. — 64
Ясловський пов. (уезд, р-н) — 166, 171, 181, 193, 225, 227
Ясна, с., Перемишлянський р-н, Львівська обл. — 21
Ястрембик, с., пов. Новий Санч — 188, 193
Ятвяги, с., Мостиський р-н, Львівська обл. — 23

A

Aczyńsk, m. — 53
Akerman, m. — 52
Archangielsk, m. — 53
Archangielska obl. — 52
Astrachan, m. — 53
Azja — 163

B

Bałkany — 163
Baszkirska ASRR — 52
Berlin, m. — 74, 77, 78
Biała Cerkwa, m. — 56
Białostockie w-wo — 79
Bielebiej, st. — 56
Brzezany, m. — 52, 56
BSRR — 53

C

Charków, m. — 53, 56, 57
Charkowska obl. — 52
Chełmszczyzna — 74, 79
Chocim, m. — 52, 56
Christinowka, w. — 57
Czerkasy, m. — 56
Czerniowice, m. — 52, 56

Czerniowicka obl. — 56
Czytyńska obl. — 52
Czkalowska obl. — 52
Czortkow, m. — 52, 56, 57

D

Dniepr, r. — 74
Dniepropietrowsk, m. — 56
Drohobycka obl. — 56
Dubno, m. — 52, 56

E

Estonja — 163
Europa (Europa Wschodnia) — 74, 77, 89, 163

F

Finlandia — 163
Frunze, m. — 53

G

Galicja — 74, 77
Gorki, st. — 56

H

Humań, m. — 57

I

Ileck, m. — 53
Iwanow, m. — 53
Iwanowska obl. — 52
Izmail, m. — 52
Izmailska obl. — 56

J

Jarosław, pow. — 163
Jelec, m. — 53

K

Kaługa, m. — 53
Kamieniec Podolski, m. — 56, 57
Kamieniecka obl. — 56
Kamyszyn, m. — 53
Kansk, m. — 53
Katerburg, m. — 56
Kieleckie w-wo — 79
Kijow, m. — 52, 53, 56, 57
Kijowska obl. — 56
Kirgiska SRR — 52
Kołomyja, m. — 52, 56, 57
Kowel, m. — 52, 56
Krakowskie w-wo — 74, 79
Krasnojarskij Kraj — 52
Krzemieniec, m. — 52, 56
Kursk, m. — 56

L

Lemkowszczyzna — 79
Lisko, pow. — 163
Litwa — 163
Lubelskie w-wo — 79
Lublin, m. — p., 163
Lwów, m. — 52, 56, 79
Lwowska obl. — 56
Łodzkie w-wo — 79
Łotwa — 163
Łuck, m. — 52

M

Magnitogorsk, st. — 56
Małopolska Wschodnia — 77, 78
Molotow, m. — 53
Molotowska obl. — 52
Moskwa, m. — 56, 57, 74, 77, 78, 163

N

Nierczyńsk, m. — 53
Niżniaja Tura, Swierdlowska obl. — 56
Nowoczerkask — 53
Nowosybirsk, st. — 53, 56
Nowosybirska obl. — 52

O

Oder, r. — 78
Odeska obl. — 56
Omsk, m. — 53
Omska obl. — 52
Ordzonikidzkij Kraj — 52
Orel, m. — 53
Orlowska obl. — 52
Ostrog, m. — 52, 56

P

Peczeniżyn, m. — 52, 56, 57
Podlasie — 74, 79
Polska (Rzeczpospolita) — p., 74, 77, 78, 79, 163
Pomorskie w-wo — 79
Poznańskie w-wo — 79
Przemysl, m. — 52, 56
Przemysl, pow. — 163
Proskurow, m. — 56

R

Rosja — p., 74, 77, 78
Rostowska obl. — 52
Równieńska obl. — 56
Równe, m. — 52, 56

S

Sambor, m. — 52, 56
Sanok, pow. — 163
Saratow, m. — 53
Sibir — p.
Sitkowcy, w. — 57
Sol-Ileck, m. — 53
Stalingradska obl. — 52
Stanislawów, m. — 52, 56, 57
Stanislawowska obl. — 56
Storożyniec, m. — 52, 56
Stryj, m. — 52, 56
Swierdlowsk, m. — 56
Swierdlowska obl. — 52, 53
Szepietowka, m. — 56
Śląskie w-wo — 79

T

Tarnopol, m. — 52, 56
Tarnopolska obl. — 56
Tiumien, m . — 53
Tulska obl. — 52
Turińsk, st. — 53, 56
Tywrow, st. — 57

U

Ukraina (USRR) — 52, 53, 57, 74, 77, 78, 163
Ukraina Naddnieprzanska — 77
Ukraina Prawobrezezna — 74
Uljanowsk, st. — 56

W

Warszawa, m. — p., 52, 53, 55, 56, 57, 74, 77, 78, 79
Wiedeń, m. — 77
Winnica, m. — 56, 57
Wisła, r. — 78
Wkra, r. — 78
Władimierz, m. — 52, 53
Włodzimierz Wolynski, m. — 52, 56
Wołoczyska, st. — 56
Wołogda, m. — 53
Wołogodska obl. — 52
Wołyn — 74, 79
Wołynska obl. — 56
Woroszyłowsk, m. — 53

Z

Zachodni oblasti USRR (Ziemie Zachodnio — Ukrainskie) — 53, 74
Zachodnia Ukraina — 74
Zbrucz, r. — 77, 79
Ziemie Czerwinskie — 79
Ziemie Wschodnie — 74
Złatoust, m. — 53
Złoczow, m. — 52, 56
Związek Radziecki (ZSSR) — 52, 55, 77, 78, 163
Żmierynka, st. — 57
Żytomiez, m. — 56
Żytomierska obl. — 56

Список скорочень

АГІБ МВС України — Архів Головного інформаційного бюро Міністерства Внутрішніх Справ України

АІБ УВС ЛО — Архів інформаційного бюро Управління Внутрішніх Справ Львівської області

АК — Армія Крайова

ББ — Управління НКВС по боротьбі з бандитизмом

ВО — Військова Округа

ВП — Військо Польське

ВЦ — військова цензура

ВЧ — телефон-телеграф закритого зв'язку

ГАРФ — Государственный Архив Российской Федерации

ГКНО — Государственный Комитет Национального Освобождения

ГКО — Государственный Комитет Обороны

ГУББ — Главное Управление по борьбе с бандитизмом

ГУЛАГ — Главное управление лагерей

ГУПВ — Главное управление пограничных войск

ДАЛО — Державний архів Львівської області

ЗЧ ОУН — Закордонні частини ОУН

ИТК — исправительно-трудовая колония

КРО „СМЕРШ" — отдел контрразведки „СМЕРШ" (смерть шпионам)

МО — Міліція Обивательська

МПВО — Министерство противовоздушной обороны

НКЛ — Народный Комиссариат лесной промышленности (леса)

НКО — Народный Комиссариат Обороны

НКПС — Народный Комиссариат путей сообщения

НКЦМ — Народный Комиссариат цветной металлургии

НСЗ — Народові Сили Збройні

ОИТК — Отдел исправительно-трудовых колоний

ОП ОУН — Окружний Провід ОУН

ОСО — особое совещание

ОСУЗ — Осередні і Східні українські землі

ОТП ГУЛАГ — отдел трудовых поселений Главного управления лагерей

ПД — пехотная дивизия

ПЗП АК — польське збройне подземє АК

ПКНО — Польский Комитет Национального Освобождения
ПП — пехотный полк
ППР — Польська Партія Робітнича
ППС — Польська Партія Соціалістична
ПСЛ — Польське Стронніцтво Людове
РайЗО — Районный загототдел
РККА — Рабоче-крестьянская Красная Армия
РКМ — Рабоче-крестьянская милиция
РНК УРСР — Рада Народних Комісарів УРСР
РПС — райпотребсоюз
РЦХИДНИ — Российский центр хранения и изучения документов новейшей истории
СД — німецька служба безпеки
СЛ — Стронніцтво Людове
СНК — Совет Народных Комиссаров
ТАРС — Телеграфне Агенство Радянського Союзу
УГБ УНКВД — Управление Государственной безопасности Украинского Народного Комиссариата Внутренних Дел
УДК — Український Допомоговий Комітет
УИТК — Управление исправительно-трудовых колоний
Умжлаг НКВД — табір, м. Умжа, Семенівський р-н, Горьківська обл.
УНКЮ — Український Народний Комісаріат Юстиції
УНО — Українське Національне Об'єднання
УОК — Український окружний комітет
УОТ — українське освітове товариство
УЦК — Український Центральний Комітет
CA KC PZPR — Centralne Archiwum Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej
ЦДАГОУ — Центральний Державний архів громадських об'єднань України
ЦДАВОУ — Центральний Державний архів Вищих об'єднань влади України
ЦОЛЕСА НКПС — Центральное отделение лесной промышленности (леса) НКПС
ЦОП — центральный отдел перевозок

Зміст

Витоки і наслідки національної трагедії (*Ю. Сливка*) --------- 5

ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ ---------- 27

Ілюстрації ---------- 649

Список документів і матеріалів ---------- 664

Іменний покажчик ---------- 687

Географічний покажчик ---------- 704

Список скорочень ---------- 749

ДЕПОРТАЦІЇ

ЗАХІДНІ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ КІНЦЯ 30-х — ПОЧАТКУ 50-х рр.
ДОКУМЕНТИ, МАТЕРІАЛИ, СПОГАДИ
У ТРЬОХ ТОМАХ, Т. І 1939 — 1945 рр.

Художньо-технічний редактор
Зіновій Матчак

Підп. до друку 20. 03. 97. Формат 70 і 100 $^{1}/_{16}$
Папір друк. № 1. Фіз. друк. арк. 47
Умовн. друк. арк. 60,63. Обл. друк. арк. 43,79
Зам. № 266

Підготовку видання здійснено в рамках програми
СПІЛЬНЕ МІСЦЕ — СХІДНА ЄВРОПА
і дофінансована
ФУНДАЦІЄЮ УКРАЇНОЗНАВЧИХ СТУДІЙ АВСТРАЛІЇ

Оригінал-макет виконано на комп'ютерній системі,
наданій Інститутові українознавства
Українським науковим інститутом
Гарвардського університету
та Фондом катедр українознавства

Надруковано в Жовківській книжковій друкарні
видавництва ОО Василіян «МІСІОНЕР»

292310, м. Жовква, вул. Василіянська, 8